

KAZINCZY FERENCZ ÖSSZES MŰVEL.

HARMADIK OSZTÁLY.

KAZINCZY FERENCZ LEVELEZÉSE.

KAZINCZY FERENCZ
ÖSSZES MŰVEI.

HARMADIK OSZTÁLY.

LEVELEZÉS.

VI. KÖTET.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

BUDAPEST, 1895.

KAZINCZY FERENCZ

LEVELEZÉSE.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

IRODALOMTÖRTÉNETI BIZOTTSÁGA MEGBÍZÁSÁBÓL

KÖZZÉTESZI

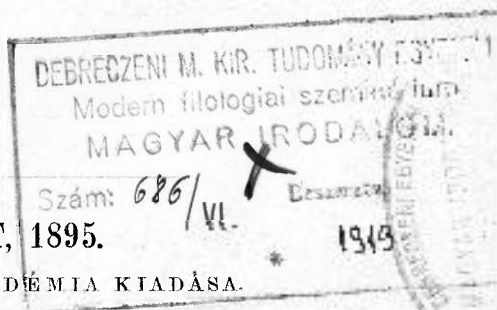
DR. VÁCZY JÁNOS.

HATODIK KÖTET.

1808. JÚLIUS 1.—1809. SZEPTEMBER 30.

BUDAPEST, 1895.

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KIADÁSA.

NYELV- ÉS IRASZ- TAN

ALAPJELÉNYE

DR. SZÉKELY FERENC

NYELV- ÉS IRASZ- TAN

NYELV- ÉS IRASZ- TAN

NYELV- ÉS IRASZ- TAN

BEVEZETÉS.

A Kazinczy Levelezésének VI. kötete az 1808. év július 1-jétől az 1809. év szeptember végeig terjedő időközből az eddigi kötetek után már ismert levelezőkkel váltott 237 darab levelet tartalmaz. Új levelezőktől jelennek meg e kötetben Berzsenyi Dániel, Szemere Pál, Kisfaludy Sándor, Vitkovics Mihály, Szentgyörgyi Gellért pálos szerzetes, a Sallustius magyar fordítója, Jankovich Miklós híres műgyűjtő és Zabolai Kiss Sámuel, a gr. Teleki család nevelője. Kazinczy leggyakrabban a Cserey Farkashoz, Kis Jánoshoz, gr. Dessewffy Józsefhez, Kölcsey Ferenczhez, Rummy Károly Györgyhöz, b. Prónay Sándorhoz és id. b. Wessclényi Miklóshoz intézett soraiban értesít irodalmi terveiről, a tübingai pályakérdés sorsáról, bécsi útjáról, fogsága emlékeiről, működésének eddigi hatásáról és hazafi aggodalmairól.

Az előbbi évtől kezdve kissé gyorsabb vérpezsgés észlelhető a magyar szellemi életben. Kazinczynak *Egyveleg irások* című munkáját lassankint olvasni kezdik, a *Magyar régiségek és ritkaságok* jegyzetei nyelvünk művelését sürgetik; Pápay Sámuelnek *A magyar irodalomszervezése* című irodalomtörténeti első derék kísérlete olvasmány és bírálat tárgya; Berzsenyi sajtó alá készíti ódáit, Kölcsey egyre küldözgeti újabb verseit a széphalmi mesternek, a ki őt a maga sonettjeivel és Berzsenyi példájával tüzei újabb próbákra; Horvát István, Szemere Pál és Vitkovics Mihály egy folyóiratot terveznek, Döbrentei Gábor egy zsebkönyv kiadásán, Kis János a *Magyar Tárház* megindításán fáradoznak; Virág Benedek a *Magyar Századok*at írja, s Kulcsár István pályadíjat tűz ki nyelvünk történeti adatainak összeállítására. E mellett Kazinczy Verseggy *Aglája* című zsebkönyvének, Kisfaludy Sándor regéinek s Berzeviczy Gergely poli-

tikai munkáinak bírálatán dolgozik a németországi lapok számára s e bírálatokkal s a *Magyar régiségek és ritkaságok* jegyzeteivel szólítja sorompóba az orthológus tábori. Ez élénkítő munkakedv s kivált az ifjú írók törekvése erősíteni kezdi Kazinczy buzgalmát és reményét, hogy irodalmunk ha lassan is, de tagadhatatlanul halad, s pedig a mi fő, az általa vert ösvényen. Csakhogy e haladás útját szabadabbá tenni, nyelvünk közkeletét, hivatalos használatát biztosítani, vagy legalább az ezt gátló akadályok elhárításának szükséges voltáról meggyőzni a sorsunkat intéző kormányférfiakat — ezt tartja Kazinczy a legsürgösb feladatnak. Más szóval: a tübingai pályakérdésre adott feleletének óvatos, de meggyőző érveivel ügyekszik nemzetiségünk fejlődését gyorsabbá tenni s biztos irányba vezetni. «Pályairásomnak egész ideája — írja Berzsenyihez — csak a nacionalismus. Az nekem az idolumom, nem holmi apró tekintetek.»

Hazafi felindulását elnyomván, művének tervezett előszavát egészen elhagyta, s természet-bölcselmi alapból kezdte a kérdés fejtegetését. A hazaszeretet egyike a természet legszentebb érzéseinek, a mely sem az értelen ítéletétől nem fél, sem annak felszabadtására s javalatára nem vár. A magyarnak ez az érzés különösen «tetszetes bélyegje», s nálunk is, mint más népnél, első sorban a nemzeti nyelv szeretetében nyilatkozik. Miért szerkesztették hát latin nyelven törvényeinket? Azért, mert a mohácsi vész óta «királyaink a nyelvet nem tudták.» Pedig hogy az ország java a nemzeti nyelvet kívánja polgárainak: azt más nemzetek példája mindennél fényesebben igazolja.

A felhozható ellenvetések czáfolatában Kazinczy egészen rendszeresen jár el. Egyetlen rést sem hagy szabadon, a hol az ellenfél megtámadhatná erősségeit. Nem tér ki a politikai szempontok elől sem, bár tudja, hogy milyen vastag előítéletekkel kell itt harcra kelnie. Bátran kimondja, hogy az a körülmény, a mely szerint hazánk az örökös tartományokkal kapcsolatban van, épen nem akadályozza nyelvünk közkeletűvé tételét, mert Magyarország függetlenségét e kapcsolat elvben sohasem szüntette meg. A magyar különálló nemzet volt a múltban, az a jelenben is; e felfogás helyességét uralkodóink is többször elismerték. A ki bármely nemzet függetlensége ellen tör, az politikai gyilkosságot követ el. A függetlenség érzése nemessé teszi a népet s egyedül ezzel képesíti az erényre, a mely ha kihal belőle, örökre vége.

De Kazinczy nemcsak természet-bölcselmi okokkal, a történetből s az akkori politikai életből merített érvekkel bizonyítja állításainak

igazságát: statisztikai adatokból is azt a következtetést vonja, hogy ez országban a magyar az uralkodó elem. «Azaz — igazítja ki magát — nálunk nincs uralkodó elem. A ki ez országban él: hazafi vagy idegen (Fremdling), non datur tertium. Magyar és hazafi tulajdonkép synonym fogalmak. A hazafi osztozik a jóllétben, de viszont áldozatra is köteles e jóllét érdekében. Ha a magyar azt követelné más nyelvű polgártársaitól, hogy mondjanak le a maguk nyelvéről házi körükben: bizonyára mostohául cselekednék; de ha a szláv s német nyelvű polgár, miután a magyar államtest tagjává lett, még mindig szlávnak vagy németnek tartaná magát s a magyart Magyarországon elnyomni akarná, bünt követne el.»

A kérdés második pontjának tárgyalása, hogy tudniillik mikép egyeztethető össze a magyar nyelv polgárvá tétele az idegen nyelvű lakosság érdekeivel, Kazinczy kivonata (1340. számú levél) után ítélve, aránylag leggyöngébb része a műnek; ellenben az utolsó ponté irodalomtörténeti szempontból annál becsesebb. E részben állította össze Kazinczy a magyar irodalomtörténet legfontosabb adatait először dióhéjban, minden sorára rányomva sajátos irányának bélyegét. «A munka — mondja Kazinczy — okosan és tisztelettel van írva, s nincs benne semmi, a mi a részre hajló censura engedelmét meg ne nyerhetné.» Ezt ítélte róla Dessewffy gr. is, a ki azt Kazinczynál olvasta. Kis János pedig a hozzá küldött kivonatból azt remélte, hogy a mű bizonyosan elnyeri a koszorút.

Kazinczy pályaműve az 1808. év júliusában már útban volt Tübinga felé a Cotta-féle könyvkereskedő céghez. De alig tette azt írója postára: keserűen hallja a hírt, hogy «a kérdéseket Bécsből tették ki és azt a feleletet várják, hogy a magyar nyelv béhozása *veszedelmes és alkalmatlan.*» «Már én nem bánom — jegyzi meg Kazinczy — akármit várnak és kívánnak: én megírtam a mit jó lélekkel mondani kellett. Bántásom érte nem lehet. Hallgatni szabad (*néha!*): de egyebet mondani, mint a mit érzünk, soha nem szabad. Sokat szólottam és úgy, a mint kell, a hazaszeretetről. De ha a száz aranyat el nem nyerem is: mondva van, a minék mondva lenni kell; az pedig nekem elég.»

Lassankint a Kazinczy körében mind mélyebb gyökeret vert az a meggyőződés, hogy a pályakérdés kitzűzője maga a nádor, vagy valamelyik megbízott embere, a kinek épen ellenkező felfogása volt nyelvünk közkeletéről. Kis János egyik levelében keserűen kifakadt, mikor azt újságolták előtte, hogy «valamely szemtelen csak bolond-

ságból tette volna fel a kérdést.» Ezt ő el nem tudja hinni; de ha úgy lenne is, kívánja, hogy Kazinczy műve mennél előbb napvilágot láthasson. Dessewffy semmit sem akar arról hallani: vajjon a nádor-e a pályakérdés kitűzője, vagy más; de azt erősíti, hogy az illető »mocskot szórt mind reánk, mind magára.» «Merem mondani — írja a maga hasonló értekezésére czélozva — hogy az az ember, a ki módját ejthetné, hogy ez a kis írás kinyomtatódjék, nagyon lecsépelné az európai publicum előtt az ellenünk való agyarkodókat.» A maga értekezését épen ezért több példányban lemásoltatja és szándéka azt a nádornak is megküldeni, mert — úgy mond — «nem kell mindig tömjént, ha olykor igazságot is szolgáltatni a nagy urakkal.» Csehly «bodzás lábú patriotának» tartja a kérdés kitűzőjét, a ki bizonyosan oly feleletet vár, a milyent egy hazafi sem fog adni. Szükséges is volt neki megmondani az igazat, s ezt senki Kazinczynál hathatósabban meg nem tehette.

Azonban mindeniknél érdekesebb Kisfaludy Sándor felfogása, a ki boszankodva olvasta a sokszor emlegetett pályakérdést. Ő is szeretett volna reá felelni, ha «elég tudósnak érezné magát.» «De — mondja — én hazafiúi dühömben csak egy átkozódó és vagdalkozó lbist tudnék írni, a mit a hidegvérű nem magyar mégis csak kaczagna. Keserű siralom az, hogy oly nehéz és boldogtalan dolog magyarnak lenni Magyarországon.... Kész volnék poroszló lenni a magyar nyelv mellett és mind azokat kikorbácsolni a hazámból, kik a magyar levegővel és kenyérral örömet élnek és magyarul tudni még sem akarnak.» Ha pedig igaz, hogy épen a nádor lett volna a kérdés kitűzője: nem csudálná, ha «minden magyar szív hiénává válna ellenséges tapodói eránt.» Ő is óhajtja Kazinczy művének megjelenését, bár a censuratól mindezt alig remélheti. Lám Ghillány István bárót ártatlan verseért, a melyben a híres zalai alispánnak, Spissich Jánosnak, halhatatlanságot ígér s emléket tisztázni ügyekszik, a cancellaria szoros kérdésre vonta. Hazafias elkeseredésében tragédiát akar írni, mert — úgy mond — «mit írjon a bús magyar szomorúnál egyebet.»

Hónapok múltak el a határidő letelte után, és semmi tudósítás sem volt olvasható az eredményről. Kazinczy úgy vélekedett, hogy a monarchia határán ki sem eresztették művét; oly kézbe kerülhetett, a mely azt jónak látta megtartani. Később maga is hinni látszott, hogy csakugyan a nádor tűzte ki a kérdést ellenséges szándékból, mert «midőn arról volt szó, hogy a fölkelendő sereg (1809-

ben) ne német, hanem magyar nyelven exerciroztassék, a palatinus azt mondta, hogy ha nem németül kell exerciroztatnia, tótul kell, mert az a többség nyelve.» S Kazinczy, a ki eddig országunk legerősebb oszlopának mindig a nádort tartotta, most egy szóval sem meri mondani, hogy a hír merő valótlanág. Nem is tudta meg az eredményt soha. De műve, a mit minden íróháza óhajtott, nyomtatásban sem jelenhetett meg, kivéve annak utolsó részét. *) (L. az 1320., 1326., 1333., 1336., 1340., 1355., 1356., 1362., 1383., 1421., 1430., 1447., 1483. számú leveleket.)

Ugyancsak a magyar nemzetiség megmentésének és szilárdításának gondolata sugalja Kazinczynak ama sorait is, a melyekkel Berzeviczy Gergely műveinek hatását kívánta ellensúlyozni leveleiben és bírálatában egyaránt. Berzeviczy Gergely némi szerepet játszott ez időben úgy is, mint a külföldi tudós társaságok tagja, úgy is, mint a tiszai ág. cv. egyházkerület felügyelője. Különösen két műve tett hatást íróinkra: egyik az «Ansichten des asiatisch-europäischen Welthandels», a mely 1808-ban jelent meg, a másik a «De conditione et indole rusticorum in Hungaria», a melyet még 1804-ben írt, de a censura kinyomatását nem engedvén meg, kéziratban terjedt el, mignem Máriássy József Lőcsén kiadta 1806-ban czimlap és a szerző híre s beleegyezése nélkül. Az elsőben azon tényezőket vizsgálja, a melyek hazánk kereskedelmét is föllendíthetik, s úgy találja, hogy Magyarország kereskedelme csak akkor fog kifejlődni, ha minél szorosabb kapcsolatba lépünk a monarchia másik felével, ha mintegy «austriacusokká leszünk.» Kazinczy élesen kikelt e felfogás ellen. Mind neki, mind egy régi iskolatársának, a ki Berzeviczyvel egy értelemben volt, siet megírni, hogy ők hamis alaptól indultak ki, midőn hajlandók voltak lemondani nemzetiségünkről csak azért, hogy zsebünkben arany csengjen, s a magyar termény Ausztriában élénkebb piacra találjon. Igyekezett őket meggyőzni arról, hogy nemzetünket az élők sorából kitörlni nem lehet, mert különös, hogy «Berzeviczynek mindegy, akár magyar legyen, akár német, vagy inkább oesterreicher, csak pénze legyen.» Dessewffy József közbenjáróul lép föl Kazinczy és Berzeviczy között, a kit ő is német-magyarának, de okos embernek tart: azonban az ellentétes nézetek nem könnyen valának kiegyeztethetők. Hisz épen a főpontban tértek el egymástól. Kazinczy büszke volt magyarsá-

*) L. az V. k. Bevezetése XIV. lapját.

gára: Berzeviczy s említett társa — hozzá képest — lanyha magyarok voltak, a kik a nemzetiségek külön nyelvének kedvezni látszottak. Hanem azért Berzeviczy külön hazafinak hitte önmagát, mint Kazinczyt, mert ő az egész nemzet jóllétén, vagyonosodásán működött, Kazinczy pedig csak «a nemzet egyharmadáén» (t. i. csak a magyarén). «Az úrnak. — ezt írja Kazinczynak az ellenfél — a nemzetiség a kedvezés eszméje. Én nem vagyok az úrral egy értelemben, mert a nemzetiség már valami egyoldalú fogalom, Magyarországon pedig tulajdonképen nincs is semmiféle nemzet. (Sajnos — sóhaj! fel közben Kazinczy — bizonyos értelemben nincs, de nem a Berzeviczyében.) Felfogásom szerint az állam sokkal előbb való a maga függetlenségével, önállóságával s a lakosságnak lehetőleg elérhető szerencséjével, a milyen szükségképen a nagyobb számnak, tehát a jobbagyságnak is jólléte, műveltsége s erkölcsisége.» Ha Berzeviczynek e véleménye pusztán elméleti alapon nyugodnék: könnyen kibékülne Kazinczy; de így hazafíúi eretnekséget lát ellenfelének ez irányú összes munkásságában, s azzal vádolja, hogy az alkotmányt is fel akarja forgatni a jobbagység felszabadításával, s történeti érzék hiányában nemzetünk hátramaradását sem tudta kiméletesen és okosan feltüntetni a külföld előtt.

Berzeviczy ugyanis utóbb említett könyvében «a parasztok nyomorúságait festi szertelen színekkel», részint, hogy könyörületre bírja irántok a nemességet, részint, hogy előkészítse a majdani nagy átalakulást. A felvilágosodottabbak régen hangoztatták, hogy kímélni kell a szegény népet, úgysis sok terhe van s utóvégre az is ember. Kazinczy szabadabb elvű volt a legtöbb nemesnél. Ő is kívánatosnak tartá a nagy átalakulás előkészítését, a jobbagység felszabadítását, a mi nem kivihetetlen szerinte sem: de — úgy mond — «egészen más az, ha valaki erről aggódva (zitternd) szól, s ismét más, ha nyugodt észszel, mint valami különösen kívánt dologról beszél s pedig csupán csak aranyért.» Ő távol van a barbar felfogástól. Kezét csak azért csókolja meg tót jobbagya, mert az máskép köszönni nem tud, s ha nem engedné kezét megcsókolni: kevélynek tartaná. Felesége is fölkeresi a sárviskók földhöz tapadt lakóit: ételt, italt és orvosságot visz a betegeknek, sőt meg is szoptatja az éhező kisdedet. Lelkük és erszényük «tisztá a paraszt sorsban szenvedők izzadságától s pénzétől.» De a szertelen túlzás nemesak nem használ a jó ügynek, hanem egyenesen kárára van. A nemes azt mondhatja egyszerűen, hogy Berzeviczy rajza nem illik a magyar jobbagyságra.

Aztán Kazinczy is úgy tudja, hogy az alföldi megyékben sokkal kedvezőbb sorban él a föld népe, mint a felső-magyarországiakban. Másfelül pedig «egy megalázott nemzetet úgy festeni igazságtalanul, hogy irigyei nevéssék, gyűlöljék, szint úgy barbaries, mint a parasztot földesúri módra nyúzni.» (1364., 1378., 1397., 1403., 1419., 1426., 1430., 1449., 1455., 1460. sz.)

Fölötte érdekes, a hogy Berzsenyi az itt érintett kérdéseket felfogja. Ő is Kazinczyval tart a nemzetiség védelmében, s nem hiszi, hogy a magyar kereskedelem föllendüljön, ha «mi mind svábokká leszünk is.» Nem az alkotmányt kell változtatni, hanem politikánknak kell józanabbnak lennie. Ha gyáriparunk fejlett volna, maga után vonná a kereskedelem fejlődését is. A föld népe sorsát csak műveltséggel lehetne javítani. A magyar nemzetiségű jobbágy mindenütt elégedettebb s boldogabb, mint a tót és oláh, mert műveltebb. »Hogy lehet azt — kérdi Berzsenyi — nyomorúlt népnek mondani, a melynek egy egész fele, azaz az asszony-nép, a munkát nem is ismeri, a hol a férfi is az esztendőnek felét heveréssel tölti, még sem fogy el sem kenyere, sem hora?» A nemzetiség erősülését ő is a magyar nyelv közkeletében keresi és találja, s épen úgy örvend, mint Kazinczy, midőn azt hallja, hogy nyelvünk beesét az uralkodóház is ismeri. Szájról-szájra jártak ez ideált Miksa herczegnek Kolozsvárt mondott magyar köszöntő szavai, s különösen Kazinczy küldi szét ennek a hírének az egész országban. Mondja is: «szeretném, ha az udvar és az udvariak láthatnák, hogy miként elektrizál bennünket annak látása, hogy uralkodóházunk a nemzetnek legföltettebb kincsét, a hazai nyelvet megbecsüli.» De ez örömmel együtt járt a félelem is, hogy a nem rég alapított Ludovica Academiában, a melyre a magyar huszároktól is egyre érkeztek az alapítványok, a német lesz az oktatás nyelve. Csehy József, e minden izében magyar lelkű huszárkapitány, hazafias elborúlással sóhajt föl: »Hazánk fő nagyjai, a nemzet minden rendjei megegyező kiáltással kéri nyelvünknek sajátjába való befogadtatását; de vesztünket megcsküdt ellenségeink az álnokság minden fegyvereit előkeresték, hogy célunktól elejtsenek. Legkisebb áldozatot kívánunk-e tőlök, vagy legkisebb részt vagyonyokban, javaikban? Semmit sem! csupán csak azt kérjük, hogy magunkéval szabadon élhessünk. Nyelvünket világbíró nyelvvé akarjuk-e tenni, szomszédjainkon uralkodni, véle más nemzetségeket gyötreni? Távul légyen! Csak azt sürgetjük, hogy anyai nyelvünkön eszközölhessük más úton el nem érhető kimiveltetésünket; nemzeti

boldogságunkat sürgetjük, hogy saját honunkban idegen nyelvvél ne ostorozlassunk. Ily igaz kívánságunkat ők chimaerának tartják: vagy talán oly erős zárokkal rekesztettek el annak elérésétől, melyeken emberi erő által nem törhetne? Onnan nevetnek oly gúnyolva le reánk; higgyék el, ha tűrni tudunk, tudunk még törni is.» (1388., 1430., 1441., 1504. sz.)

Mily nagy mértékben rászolgált nemzetünk arra, hogy saját boldogulásának alaptényezőiről önmaga gondoskodhassék: talán sohasem tűnt ki világosabban, mint épen ez időtájban, midőn a napoleoni háborúk iszonyú pusztításait a nemzet kifogyhatatlan áldozó készsége évről-évre enyhíteni törekedett, s midőn a Bécsből futni kényszerült uralkodóház tagjai hazánk földén kerestek maguknak biztos menedéket. Az 1808-ki országgyűlés kimondotta, hogy 18 és 50 év között levő minden nemes készen legyen az ország védelmére, és pedig «ha lehet, *személyesen*, ha nem lehet, más által.» A komáromi várat egyre-másra erősítették, annyira, hogy midőn Kazinczy ez év szeptemberének végén Bécsbe menet látta, már «hegynyi magasságra volt hányva a sánczokból a föld.» A megyék mindenfelé gyűléseket tartottak s készüléteket tettek a fölkelésre. Kazinczy, bár a fejedelem iránti hűségnek szinte mintaképe volt, irtózott személyesen harczba menni, részint, mivel balkezét bénultsága miatt alig használhatta, fejét is már 1803-ban szélütés érte, részint, mivel sötét aggodalmak környezték családjáért. E miatt kérte ki Fazekas István érsemlyéni lelkésztől keresztelő bizonyítványát, hogy 50-dik esztendejébe fordultát igazolhassa, ha reá is alkalmaztatnának a törvény szavai.

Azonban nemcsak ő menekült meg 1808-ban a fölkelés terhetől, hanem az egész nemzet. De már a következő évben olyan szorongattatások közé jutott a monarchia, hogy a védelem utolsó eszközéhez, a fölkeléshez kellett folyamodnia nemzetünknek. A megyék különféle bizottságokat alakítottak, a melyek számbavették az insurgenseket s intézkedtek a hadba szállt nevenség üzenetére. Kazinczy is tagja volt a zemplénmegyei «tartós és folyvást álló deputatio»-nak s nemcsak e szolgálatával teljesítette hazafias kötelességét, hanem anyagi áldozatával is, midőn teljesen fölszerelt két lovát felajánlta a sereg használatára. Honfíúti készségénél csak aggodalma volt nagyobb. Gondolkodni is alig tudott a jövőről, kivált midőn azt látta, hogy a politikai fordulatok Európában mintegy igazolják az ő régi felfogását. Hiába akarta önmagát megnyugtani, hogy az országok válsága Isten kezében van; hogy a háború szükséges rossz, a melynek kockázatai

előre nem láthatók s kikerülhetetlenek. Hiába hangoztatta barátai előtt, hogy a józan meggondolás minő magatartást szab az igazi polgár elé e viszontagságos időkben: hogy minő óvatosaknak kell lennünk még kötelességünk teljesítésében is, mivel «a veszedelem idején a gondolatlanságok úgy szoktak büntettetni, mint vétkek.» Hogy őt valami félreértés miatt baj ne érje, azt igéri, hogy vigyázva fog bánni minden mozdulatával, szavával s még tekintetével is. Egyre csillapítani ügyekszik izgalmaikat, egyre erőt akar venni félelmén: de sokszor álmából is felriad, s nincs nyugta sem éjjel, sem nappal, mert a «Damocles kése alatt rettentő dolog élni.»

E «Kún Lászlónkénál is mostohább» idő (mint Vitkovics jellemzőleg írja) egészen felforgatta hazánknak régóta megzavart nyugalmaát. Nemcsak a körülöttünk levő országok hangzottak a fegyverek csatogásától, hanem Magyarországon is egymást érte a harezra kész csapatok toborzása, felvonulása. A nádor Győr alá ment őt állani hazánkért, s János főherczeg szintén Körmend vidékére érkezett 30 ezer emberével. Imhol «feszlik, fejtődik, szakad a nagy játékszín kárpitja» — mondja Dessewffy József. Erre általános rettegés lep meg mindeneket. A gondolkodó elnyomja gondolatait, hogy hallgatni tanuljon. «Félek — írja ugyancsak Dessewffy — nehogy maholnap könnyebb legyen halni, mintsem élni.» Kazinczy búcsút vesz íróársaitól, mintha halálát sejténé. Megköszöni barátságukat s kéri, hogy ha a közromlás magával temetné, őrizzék meg emlékezetét. Hasonlóra kéri őt is Vitkovics, a ki egy-két verssorban szeretné nevét fentartatni mind öndicsőségeért, mind pedig azért, hogy hitsorsosai olvasván e sorokat: »buzduljanak, hevüljenek nyerni magyar helikoni babért.» «Mert — úgy mond — azt magam is megismerem, vallom is, hogy az ó-hitűek közül, kik Magyarországnak köszönhetik léteket, Vitkovicsod első, ki a magyar nyelvben literatori előmentet teve.»

De bármily izgalmakat áll is ki Kazinczy, mindez nem tartóztatja őt vissza attól, hogy jó barátainak magatartását sokszor éles bírálat alá ne vegye. Így különösen Cserey Farkas hiúságát keményen megtámadja, a miért az a római aranyarkantyú-rendjelet elfogadta, s még inkább, midőn mint a fölkelő sereg őrnagya egyik kapitányának búcsúvételekor Napoleon ellen hevesen kikelt, a ki miatt királyunknak le kellett mondania a német császári koronáról. »Én azt tartom — írja Kazinczy ez alkalomból Csereynek — hogy nem kellene azokat feszegetni, a melyek az ellenség ellen tüzelhetnek ugyan bennünket, de a melyek olyanok, hogy emlegetések a mi

uralkodónknak sérelme nélkül nem mondhatnak, mivel maga más nézőpontból akarja nézettetni.» S mikor Cserey keserű szemrehányást tesz az erdélyi kormányférfiaknak, a kik — szerinte — mindenre inkább gondolnak, mint a haza megmentésére: Kazinczy védőmúrába veszi őket s emlékezteti barátját, hogy e siralmas időkben épen gyanúsítani legkevésbbé szabad és illő az okos hazafiakhoz. «Nem hitték ők, a hitványok — írja Cserey — és dúsgazdagságiknak bolond zsibongási közt nevelték azon okost, a ki ezeket jövendőlte nőkiek; már most a jövendőlés bétölt, és ők a haza, a nemzet elfajúltjai, kábúlvá bujjálnak és elégtelenek a legjobb király, a haza javára hathatósan munkálódni. Oh, barátom, milyen keserves igazság ez!» Kazinczy azt feleli, hogy az udvar képviselőiről nem tud föltételezni restséget vagy épen hazafiatlanságot. «Barátom — írja neki — ha késedelmeskedni véték: bizony erőszakkal vinni holmit, az is véték.» Nem mindig az emberekben, de sokszor a viszonyok kényszerűségében is meg kell a hibát látnunk.

E közben megtörtént a szerencsétlen győri ütközet. A zempléni fölkelő nemesek közül «öten feküdtek a becsület nyoszolyájában, huszonöten pedig sebet kaptak.» A megyének június 24-kén tartott gyűlésén Lónyay Gábor első alispán indítványt tett, hogy az elhunytak emlékét ne csak jegyzőkönyveikben örökítsék meg, hanem egy emlékoszlopot is emeljenek, a melyet «a nyílt ég alatt minden buzgó hazafi öntözni fog könyeivel.» A gyűlés Kazinczyt és Dessesffyt bízta meg az emlékoszlop tervének kidolgozásával s az emléksorok elkészítésével. S ők a következő évben teljesítették is megbízásukat, midőn is Kazinczynak a gyűlésen elmondott beszédét s az egész tervet egy külön füzetben adta nyilvánosságra a megye közönsége.

Kazinczy tolla sohasem volt gyorsabb az újabbnál újabb hírek szerteküldésében, mint ez idétt. Félig ágyban fekve, a rheumától beteg is megírta barátainak mindazt, a mit akár a különféle lapokból olvasott, akár a megyegyűlésen hallott, vagy egyik-másik levelezőjének soraiból megtudott. Nemcsak az újság vágya ösztönözé, hanem hazafias aggódása is, hogy előkészítse barátait a várható szerencsétlenségre. Meg nem foghatta, mikép tud a józan polgár derült arcot mutatni, midőn létünk is koezrán forog. Ha Esterházy József gr. főispántól valami sötét sejtelmet hall: még a tanácskozási asztalon azon hevenyében megírja, kivált ha Napoleonra vonatkozik az. Sokszor hangoztatja az óvatosságot s mégis azt kell hallania Kézy Mózesről, hogy Sárospatakon azt a hírt terjesztették, mintha

öt már el is fogták volna. Csudálkozik e tudósításon, de nem retten meg a hirtől, mert tudja, hogy senni olyast nem követett el, a mi gyanúba keverhette volna. (1333., 1360., 1403., 1419., 1425., 1443., 1445., 1462., 1472., 1476., 1479., 1501—1509., 1515., 1522., 1530., 1534., 1535. sz.)

Noha azonban az e kötetben közlött levelek nagy része inkább nemzetünk politikai történetéhez nyújt adatokat: tisztán irodalomtörténeti tekintetben is érdekes följegyzéseket tartalmaz. Kazinczy immár elismert vezére levén az irodalomnak, nemcsak munkáival s kiadványaival törekszik az ízlés finomításán, hanem mint föllépte óta mindig, a hozzá csatlakozó ifjú tehetségek irányításával is. E tájban Kölcsey, Szemere, Vitkovics, Berzsenyi és Kisfaludy Sándor bevégzett műveivel vagy kísérleteivel foglalkozik behatóbban, bírálva a hibákat, simítva a ferdeségeket s ösztönözve valamennyiüket nyelvünk csinosítására s a maga irányának követésére. Az ifjabbaknak valóságos mentora, a ki nemcsak irodalmi pályájukon látja el őket jó tanácsal, hanem a magánéletbeli körülményeikre nézve is útmutatással szolgál. Nem a véletlen műve, hogy köréje folyvást többen sereglenek, a kik az írói pályára készültek. Tehetségének és hatásának legfeltűnőbb nyilvánulása épen a művelődés különböző ágainak egymásra utalásában, a szellemi munkások toborzásában s azoknak vezetésében és irodalmi közvélemény alakításában állott. Öntudatosan s megfontolt szándékkal csatolta magához az ifjabbakat, a kiket írókká s költökké volt felavatandó. «Én — írja — a többek közt abban is különbözök a debreczeniektől, hogy azok azt hiszik, hogy vesztenek azzal, ha fiatal embereknek társalkodásokba ereszkednek: én ellenben ezekkel örömet egyveledem barátságba; örömet leszem ki, kiből kevés esztendő alatt mi válhat, gyönyörködve nézem a talentumok kifejtődését, s emel az a gondolat, hogy az ő képzesekben talán nékem is volt valami részem.»

Minél elismertebb vezére lőn íróinknak annál jobban élt a mesternek tisztelt «fő literator» jogaival s annál merevebben ragaszkodott a maga ízléséhez s annál öntudatosabban iparkodott azt uralkodóvá tenni. Láttuk, hogy fogságából kiszabadulván, örömmel győződhetett meg, mikép írói tekintélye épen nem, vagy alig szenvedett csorbát. Most, mióta az *Egyveleg írások* első kötete közkezen forgott, mióta a tübingai pályaművet elkészítette és a *Magyar régiségek és ritkaságok*kal határozottabban megjelölte nyelvemelő irányát elméletileg is, leveleivel s néhány irodalomtörténeti s kritikai

dolgozatával megmutatta, hogy Széphalomból árad szét az újabb magyar műveltségnek legönfeláldozóbban ápoltt fénye: a magyar írók még több bizonyítékát adták az ő irói tekintélye föltétlen elismerésének.

Szemere Pál nemcsak aesthetikai és philologiai tanulmányaiiban kéri a mester tanácsát, hanem legszorosabb családi ügyeibe is beavatja őt, mint atyai barátját, a kinek közbenjárásához folyamodik, hogy a nemesi fölkelés terhétől megszabaduljon. Egyszersmind körülmenyesen tudósítja Kazinczyt, mit ítélnék akkor megjelent munkáiról a pesti írók. Szórol-szóra papirra veti azon vitákat, a melyeket ő, Horvát István és Vitkovics folytatnak a mesternek egy-egy kifejezéséről, soráról vagy gondolatáról.

Horvát István mély meggyőződéssel vallja be, hogy Kazinczy a magyar orthographiának legtöbb kérdésében eltalálta a helyes útát és a Sylvester-féle commentárjaiból ő is nagyon sokat tanult. De fájt neki, hogy Kazinczy a Versegly ellen írt polemiájának moralis felfogásával nemcsak egyet nem értett, hanem világosan kimondotta, hogy avval Horvát István többet ártott, mint használt a jó ügynek. Horvát a Pápay említett művének fogyatkozásairól épen ez időben igen élesen nyilatkozott a Kulcsár lapjában; de egész bírálatával nemcsak a magyar szellemi élet történetében való nagy, akkor páratlan jártasságát bebizonyította: hanem egyszersmind szigorú, rendszeres gondolkodásának, sokoldalú tudományos képzettségének is fényes tanújeleit adta. Am a Dunán túli írók rendkívül rossz néven vették a Horvát István merész támadásait, s többen Kazinczynál emeltek panaszt, hogy tekintélyével mintegy ő ügyekhez a «garázda fiatal író» elhallgattatni. Természetesen Kazinczy óvakodott a kritikusként kedvét szegni s pedig annál kevésbbé, mert ő maga is szándékozott a Pápay művéről elmondani észrevételeit. Csak azzal próbálta a Horvát István támadása miatti bosszús írók panaszait csillapítani, hogy az egyforma gondolkozás épen nem szükséges az irodalmi küzdelmekben. Ő maga a Pápay munkáját nagyon figyelemre méltónak ítélte, a melynek jó hasznát vette említett pályaműve kidolgozásában; s dicsekedett vele, hogy szerzője őt szereti, ámbár nem is ismeri személyesen.

Valóban Pápay férfias komolysággal ragaszkodott a széphalmi mesterhez. Míg első levelére Kazinczy nem válaszolt, Pápay azt hitte, hogy a mester azt figyelmére sem méltatja. «Alig leve nekem szerencsém — mondja Pápay — az egyetlen Kazinczyt levelezés-kezdéssel tisztelnem, sőt barátságát megnyernem, már megirigyelte az

nekem a hirtelen sikert s vissza akarja tartóztatni nemes indulatink közlését. S mit nyer vele? Azt, hogy boszúságból, az irigy szerencsére való boszúságból még forróbb szívvel tisztelem kedves barátomat.» A debreczeni írástudókra, a debreczeni grammatikára vonatkozólag azonban nem osztozik a Kazinczy véleményében. A grammatika íróit nem látja olyan csalhatatlanoknak, a milyeneknek Kazinczy állította, de azért megnyugszik a Kazinczy ítéletében. Egyébiránt munkájában egy helyt megigazítja Kazinczynak egyik kifejezését, a mire a mester azt feleli, hogy épen nem veszi balúl a helyreigazítást; de voltaképp, mivel őt Pápay Verseghyvel egy füst alatt emlegeti, bizonyosan nem is nagyon örvendett annak Kazinczy, noha viszont Pápay, művének más helyén, a legnagyobb tisztelettel és méltánylattal szól a széphalmi vezérnek egész pályájáról; egyik levelében pedig arra kéri őt, hogy csak iparkodjék a Sallustius fordításával, hogy Dugonics és Szentgyörgyi Gellért meg ne előzzék, mivel akkor művészből fordítása sem tehetne kellő hatást.

A pesti írók és Kazinczy közti barátságnak leghívebb ápolója Vitkovics Mihály. Hazafiúi örvendezéssel írja első levelét Kazinczyhoz, a kit «literatori főérdemeiért s ember-szeretéseért hazánknak jobbjai különösen tisztelnek s becsben tartanak.» Őszintén bevallja, hogy egyedül csak neki köszöni, hogy a magyar írói pályára lépett, s igéri, hogy mesterét minden dolgában készséggel támogatja: munkáinak kiadóról gondoskodik, felügvel a nyomtatásra, a megjelent műveket terjeszti s mindarról értesíti, a mi bármi tekintetben érdekelheti őt. Még ma is megható az a tiszta hevülés, a melybe szívét Kazinczynak első levele hozza. Kétszer-háromszor elolvassa azt egy végben s mindig valami megmagyarázhatatlan művészi gyönyört élvez. «Forrón csókoltam meg -- írja Vitkovics -- azon soraidat, melyekben barátodnak nevezesz, fogadsz engemet. Mi érdemeimre tekintve tevéd ezt, nem tudom. Azonban, hogy ezen választásodat meg ne kelljen soha bánnod, máttól fogva férfi s állandó szeretetet esküszik neked szívem. Az embertelenség mocska öntse el fejemet, ha, mit most esküdtem, valahára megszegem.» Meséinek némelyike már megnyerte Kazinczy javalását, a mi újabb ösztönt adott neki, hogy a megkezdett pályán tovább haladhasson.

De Vitkovics nemcsak maga iparkodott mesterének segítségére lenni: Szemerét és Horvát Istvánt is magához csatolta és emez iránt kiengesztelni törekedett Kazinczyt, a miért a Révaihoz írt levelét a Verseghy ellen kiadott polemicus művében közrebocsátotta. Tudva-

levő, hogy e levélnek *) a nyilvánosságra hozatala sehogysen tetszett Kazinczynak, nem mintha az abban kifejezett véleményt megtagadta volna, hanem mivel a levél nem a nyilvánosság elé volt szánva Vitkovics azt erősítőgeti Kazinczy előtt, hogy Horvát maga is ellenzte a levél kiadását, de sokkal jobban ismerte Révainak ingerlékeny természetét és sokkal többre becsülte érdemeit, hogysen ellene mert volna szegülni elhatározásának. De azt nyíltan bevallhatja Vitkovics, hogy Horvát nem is volt Pesten, midőn Révai az említett vitairatot kinyomatta. S mielőtt a Horvát felelete megjelent volna, kérve-kérte Révait, hogy a Kazinczy levelét ki ne adja, s midőn látta, hogy kérése sikertelen, ezt mondá: «Szánakodom a történeten, de ha már napfényre kell jönni (a levélnek), megvallom, hogy ez jobban leveri Verseghyt lábáról az én írásomnál.» Hogy Pápay Horvát talán kiméletlenül támadta meg: ennek az az oka, hogy szerinte Pápay bíróként lépett föl a Révai és Verseghy közt folyt vitában, s másfelül kritikájával csak használni akart a nyelv és irodalom tanulmányozóinak. Különbén mint Vitkovics jellemzőleg írja Horvátról: «neki szokása először csak kis fegyverekből lövöldözni, hogy utóbb a megtámadóra ágyúkat süthessen s így a csatahelyt mindenfelől megállhassa.» Arról azonban biztosítja Vitkovics Kazinczyt, hogy Horvát a Marmontel regéinek fordítása olvasásában valósággal «telhetetlen» s jobban érzi stíljének finom atticisimását, mint a legtöbb, már hírre kapott író.

Természetes, hogy a Révai buzgó tanítványai előtt nagyon esetlennek tűnik föl a méltatlan utód, Czinke Ferencz egyetemi tanári szereplése. Vitkovics is, Szemere is részletes tudósításokat küldenek Czinke első előadásairól Kazinczynak. Egész a személyeskedésig mennek az új tanár külső alakjának, selypitő beszédjének s előadása tartalmának rajzában, s csúfra emlegetik, hogy Czinke az első előadáson hallgatóival maga készítette idylleket «actioban producaltott», a mit -- bocsánat az idézetért — «köpedelem volt hallgatni és látni.» De a legotrombább mégis az volt, midőn a szereplők egyike tilinkót kezdett fújni s azután ezt dalolta: «Bújdosik a disznó kilencz malaczával.» «Tele boszankodással -- végzi elbeszélését Vitkovics — tele szégyennel takarodtam el onnan. Ezt írtomban is elpíronkodom, barátom. Milyen emberekre bizatik a magyar nyelv taníttatása! Mire jutott a magyar kathedra Révai elholta után!»

*) L. a IV. köt. 252—254. lapjain.

De bármily szorosan ragaszkodtak Kazinczyhoz a feltörekvő ifjú írók: ő a Kisfaludy Sándor, Berzsenyi és Kölcsey működését kísérte ekkor a legnagyobb figyelemmel. Különösen jól esett neki a Kisfaludy Sándor önvallomása, a ki nemcsak a *Himfy Szerelmei* előszavában, hanem leveleiben is — és itt sokkal nyomatékosabban — többször elmondá, mit köszönhet mesterének, a kinek «gyönyörköd-tető írásai legelőször és leginkább éreztették velem a magyar nyelvnek kellemét és édességét.» «Örömmel vallom — mondja Kisfaludy Sándor — hogy, ha vagyok valami írásaimban, a mi a helyesebb ízlésű ítéletnek tetszhetik, az többnyire általad, és tőled szerzett érdemem. Sőt megvallom azt is, hogy a minden embert poétává varázsló szerelmen kívül, a te finomabb érzést lehelő írásaid buzdítottanak légyen engem is üres időmnek imily töltésére, midőn Pozsonyban a philosophiát tanulván, Gesznernek általad oly szépen magyarrá vált idilliomi engem nemzetemnek és nyelvemnek azon lehetséges dicsőségébe ragadának, melyben képzelhetjük azt, ha az ég nekünk is egy 14dik Lajost, és több Kazinczykat adott volna!»

Már híret vette Kisfaludy Sándor, hogy regéi nem egészen nyerték meg a mester javalását. Lehet, hogy Kazinczy több foglalkozást lát bennök; de szeretné, ha a kritikusok őt inkább hazafinak néznék, mint költőnek, a ki hogy műveivel még az országgyűlés (1807.) alatt tüzesíthesse a nemzeti lelket, sietett azokat «hevenyében» közrebocsátani, minden javítgatás nélkül. Ezért némi elnézésre tart számot s főleg Kazinczytól azt kívánja, hogy legyen az ő «sokkal kisebb érdeme» iránt épen olyan igazságos, mint a milyen igazságos ő «a mesternek nagyobb érdemei iránt.» S újra ismétli főntebbi önvallomását: «Én az egész magyar világ és Helikon előtt örömmel vallom, hogy te valál mesterem a magyar írásban, és ha te előttem nem írsz vala, nyelvem bizonyosan sokkal szegényebb és hiányosabb volna. Az ehne a természetnek ajándéka, *de a nyelvnek szépségét, erejét és hatalmát a jó íróknak köszönheti a haza.* Ebbéli érdemeidet hol a magyar. habár ellenséged is, a ki tagadja?»

Kisfaludy Sándornak az utóbbi sorokban kifejezett felfogása kétségkívül a legalkalmasabb volt Kazinczynak régi meggyőződését erősíteni, s épen ezért méltán hihette, hogy a regék íróját leghűségesebb követői közé számíthatja.

Berzsenyi nemcsak a magyar nyelv első rangú művelőjét látja Kazinczyban, hanem az egész magyar műveltségnek is első terjesztőjét, a ki példájával, ösztönzéseivel s izgatásaival az elaludt vérű

nemzetet munkára tüzeli. Szerinte Kazinczy nemcsak mint író érdemli meg a haza tiszteletét, hanem mint nemes szívű ember is, a ki jóságával az erény fölkelet papja, törekvéseivel pedig a haladás elszánt bajnoka. Túlzás nélkül mondhatjuk, hogy Kazinczy egyetlen hozzá csatlakozó fiatal íróhoz sem írt őszintébb csodálattal s forróbb ragaszkodással, mint Berzsenyihez; és egyetlen író dicsőségének s hírnevének sem volt méltóbb terjesztője, mint a Berzsenyiének. a kinek énekei — jól ítélte Kazinczy — «nem szokott hangicsálás a magyar Helikonon.» «Ne hidd — írja hozzá a széphalmi vezér első levelében — hogy az a melegség, melylyel szívem hozzád szól, tettetés vagy a csapodáron illetett önszeretet míve: nem, nagy fényű ifjú! valóságos hajlandóság s becsülés szava az, s azon támadott öröme, hogy magamat hazámnak egy igen nemes fia által szeretetni látom.»

Mintha üstökös csapott volna szűk lakába: úgy hatott Arany Jánosra (mint mondja) Petőfinek hozzá írt első levele s üdvözlő költeménye. Ugyanezt gondolhatta Berzsenyi is, midőn annak a férfiúnak olvasta magasztaló s bátorító sorait, a kitől egyedül várt javalást, de a kinél közbenjáró nélkül megjelenni tiltotta komoly szerénysége. «Szent ünnep» volt életében az a nap, midőn Kazinczynak első levelét megkapta, s annyira ellágyította a váratlan meglepetés, hogy «egy pár forró férfiúi cseppet nyomott ki szemeiből.» S legott ígéretet tett, hogy minden idejét hazájának, a tudományoknak szenteli. «Égy oly férfiúnak serkentése — írja a költő — *kinek ítéletét úgy nézem, mint egy egész nemzetnek a szavát*, lekötölez engem, hogy lelkemnek minden ereit összeszedjem és felvonjam, hogy mindazon tehetségeimnek, hajlatimnak titkosabb csíráit, melyeket magamban sejtetek, felkeressem, kifejtsem, elrendeljem, megneme-sítem és magasítsam, hogy azokkal az esméreteknek ama fényesebb környékeit, hol Pope felséges képe szerint Álpeseken Álpesek emelkednek, megjárhassam, s vizsgálódásom zsákmányába hazám tömjént, az önézés pedig élelmet találjon.» Előbb az volt teljes szándéka, mint Kis János (1390. sz.) leveléből tudjuk, hogy a »publicumtól magát egészen elvonja», s így egyedül a Kazinczy érdeme, hogy e szándékát megváltoztatta.

Kis Jánosnak e véleményében annál készségesebben osztozhattunk, minél elhatározóbbnak tartjuk a Kazinczy első levelét Berzsenyire, a kinek szemében a mester eddigi pályája s hasonlíthatatlan műveltsége szinte vakító fényt szórtak a nemzeti életre. Öröme

követte tehát vezérét, mert meggyőződött, hogy a «Kazinczy karjain el nem tévedünk.» Addig mint sönjéni, majd niklai remete jóformán csak titkon fogadta a műzsát; de Kazinczy buzdítása kiszólitá magányából, s hirneve csakhamar bejárta az országot.

Kazinczy azonban nem elégedett meg azzal, hogy «sokat nyert» Berzsenyiben irodalmunk: példájával másokat is buzdítani akart. «Ezen levelemmel indul — írja Kis Jánosnak 1809. jan. 19-én — egy más levelem Debreczenbe Kölcsey Ferenczhez, kit Berzsenyink által gyúlasztani akarok.» Másrészt pedig Szemerét, Vitkovicsot és Horvát Istvánt is elbájozták a Berzsenyi ódái, s Kazinczy legott föl-kérte a pesti triaszt, hogy a niklai költő műveinek kiadását mennél előbb napvilágra jönni segítsék. Ő maga másolta le a költeményeket sajtó alá, megjelölvén az ízlésével ellenkező kifejezéseket, technikai hibákat, szokatlan dialekticus szavakat s a gyűjteményből egészen kihagyandó darabokat. Minél többet foglalkozott a Berzsenyi műveivel: annál jobban megszerette a Schiller, Matthisson, Salis és Horatius utánzatait; de annál több kifogása volt azon művek ellen, a melyek a költő egyéniségét már tisztábban és szabadabban visszatükröztették. Így kihagyandónak ítélt olyan tiz költeményt, a melyek Berzsenyi műzsájának majd mind legszerencsésebb alkotásai közé tartoznak, kivált pedig a *Fohászkodás*, a melyről Kazinczy azt állította, hogy «messze alatta van a tárgynak»; holott az egész magyar lyrában alig van egy óda is, a mely a középkori hymnusok benső áhitatát annyira megközelítené s fenséges gondolataival oly magasan szárnyalna, mint ez.

Míg Berzsenyi a Kazinczy kritikai észrevételeit nem olvasta: azt hitte, hogy a mester ítéletében bizvást megnyugodhatik; kérte is őt, hogy jelölje meg mindazon darabjait, a melyek ízlése ellen vannak, hogy azokat kiselejtezze s «az irgalmatlan tűznek adhassa.» De midőn végre megkapta az óhajtvá várt bírálatot: inkább csak a technikai és orthographiai javításokat fogadta el, a művek tartalmi és benső formai alkatát kevésbé érintette s megmaradt «hibái mellett.» Költői lángelmeje szinte ösztönszerűleg kiérezte, miben követheti Kazinczyt s miben ellenkezhetik ítéletével. Kivált grammatikai tökéletességet nem ígért, mert «ő annak első reguláját sem tudja, sem azt, hogy van-e a világon magyar grammatika vagy nincs.» Ebbéli hibáinak javításait barátaitól várta. De azt örömmel vallja be, hogy »phantasiájának előképei és lelkesítői Kazinczy és Kis» valának, és mintegy igazolásul ezt írja: «ha az ily előképektől elmarad az ellen-

kép: nem szégyen, ha közelit: dicsőség.» Nemcsak prózai sorokban ismétli Berzsenyi ez önvalloását: hanem lantján is zengi a mester pályájának örök érdemeit. Vagy hat költeményben magasztalja a magyar nyelv és ízlés reformátorát; maga az *Ajánlás*, műveinek bevezető darabja is, Kazinczy dicsőségét hirdeti. S a mit a költő művészi nyelven mond: azzal mint ember egyéni érzését és tiszteletét is kifejezi. Legprózaibb óráiban is ez az ő meggyőződése — úgy mond.

Egyébiránt Berzsenyin kívül mások is a költészet szárnyaira veszik a Kazinczy nevét. Dessewffy József a maga dilettans írói működését szembeállítja a széphalmi vezér hivatásos pályájával s a mit prózában nem akar mondani, versbe serdíti, ezt a választ írván Kazinczynak, a ki őt születése napjának évfordulóján üdvözölte:

Száz esztendők mulva majd azt
Nem fogják ünnepelni,
Elnyomják az idők a gatz;
De zephyrek emelni
Tovább-tovább mindég fogják
A csírázó nevedet,
S gyermekek is majd dadogják
Boldog születésedet.

Hasonlókép Kölcsey is lantjához nyúl, hogy mesterének új munkáiért, a melyeket tőle ajándékban kapott, forró tiszteletét jelentse. Mint Széphalom énekesét zengi Kazinczyt, a kinek édes hangja az ő énekét is édesebbé teszi és szívét lánggra lobbantja. A magányban álmódzó ifjú a mester költői irányán indul, s első kísérletei jóformán csak ez irány utánzatai. Bár az *Egyveleg írások* nyelvén érezte azt a csiszoltságot, a melyhez foghatót egyetlen magyar író művén sem láthatott: előtte Kazinczy még inkább csak mint költő volt mester, kivált midőn első sonettjét (Nov. XI. 1804.) kéziratban olvashatá, a melyhez hasonlót ő is azonnal próbált írni. Kazinczy szokása szerint minden barátjával megismertette műsájának ez új alkotását és várta tőlük az ömledező dicséretet. Kölcsey szégyenkezve felelt a mester levelére: mikép jelentse ki a tanítvány vezetője iránti javalatát? «Ki énekelt — kérdi — mi köztünk oly édesen, mint a Tek. úr? És ha mi, kik nagyobb részént köz nép vagyunk, a felettünk járóknak szépségeit nem érezzük, érdemlünk-e egyebet megvetésnél?»

Kazinczy is a jövő nagy költőjét sejtette Kölcseyben, a kinek első kísérleteire tett ugyan néhány megjegyzést, de a kinek első

sonettje már annyira megnyerte tetszését, hogy még kéziratban érde-
mesnek tartotta megismertetni íróbarátaival, elmondván nekik, hogy
ő iskolás korában olyat nem tudott volna írni, a mi eléggé mutatja
— szerinte — irodalmunk haladását. Pedig Kölcseynek a régi magyar
irodalom egy-két vitás kérdéséről közrebocsátott értekezése talán
még több reményre jogosíthatta volna a széphalmi mestert, mint
költői szárnypróbálgatása. De Kazinczy azt a sejtelmes borongást,
a mely már az ifjú kezdő kísérleteit is jellemzi, oly nagyra becsülte,
hogy e mellett tehetségének másnemű nyilvánulásait alig akarta
észrevenni. Próbamunkái közül csak a verses formájúakra tesz észre-
vételeket, a melyek közül az elsők kissé szárnyát szegik a kezdőnek
s mintegy lemondatják a költészethez való képzelt jogáról (mint ő
maga írja): de a mester buzdító szavai, hogy éppen bírálata «gyú-
lászsa új próbákra», megint kedvre derítik. Mert — úgy mond
Kazinczy — addig kell próbálni, míg valami elsül. S ekkor írja hozzá
az ismeretes szavakat: «Gyakorolja, kedves öcsém uram, a Goethe
intése szerint eszét, szemét és kezét, s mind addig gyakorolja, míg
valami tökéleteset nyíjt.»

Berzsenyi ódáira is azt mondja, midőn az első mámorból
kijózanodik, hogy mindenkori tapasztalását itt is igazolva találja:
«sokat nyerne a maga dicsőségére némely író, ha egy részét mun-
kájának elégetné.» Ha ezt maga az író meg nem teszi: meg kell
tennie a kritikusknak. Azért mondta, hogy ő a Berzsenyi verseivel
«szabad kéje szerint bánt el», meg lévén győződve, hogy «a barátság
szent tiszté teszi az amputatiót, ha alatta sikolt is a patiens.»
Ha Berzsenyi nem veszi is hasznát bírálatának: ő tudja, hogy azzal
használni akart. Való, hogy művei már most is szépek, de mit fognak
valaha érni, ha sok esztendőök alatt fog rajtok szépítgetni, mint a
külföld nagy emberei szoktak a magokéin.

Hasonlókép ítélt Kazinczy a *Himfy Szerelmeiről* is. Kisfaludy
Sándor ugyan «elhallgathatlan dísze a nemzetnek», de lyrai regényében
«sok rossz darab van.» Egyáltalában a költők «nagy kárt tesznek
az által magoknak, hogy verseiknek felét el nem égetik.» S midőn
Kisfaludy Sándor műveiről a nyilvánosság előtt is el akarta mondani
észrevételeit: sajnosan kellett tapasztalnia, hogy azokról majd semmi
jót sem tud mondani. «Kisfaludy regéivel — írja Rumynak —
nem tudok haladni; fáj, hogy a derék embernek kedvencz művéről
minden kigondolható rosszat mondani kell, jót meg éppen semmit.
Ő maga nagyon beleszeretett könyvébe. Miért? Tudja diámona, ki

műve írásának gondolatát sugalta neki. Midőn a művet bírálni akar-
nám: kezembe vettem először Herder népdalait, s a regék még
kiállhatatlanabbak lettek előttem.» A *Himfy Szerelmeivel* is majd
így járt. Sanyarú bírálatáról előre tudta, hogy neki csak ellenségeket
fog szerezni. «Pedig — írja ismét Rumynak — az egész világ előtt
csak meg nem esküdhetem, mint az úr előtt, hogy én semmi egyebet
nem mondok a műről, mint a mit más és a leghívatottabb műbírák
mondtak róla.» (1327., 1330., 1334., 1339., 1348., 1356., 1367., 1372.,
1375., 1384., 1389., 1390., 1391., 1400., 1401., 1405., 1412., 1430.,
1436., 1441., 1454., 1462., 1471., 1472., 1474., 1492., 1503., 1521.,
1541. sz.)

A maga példáját állította írotársai elé követendőül. Ő jól értett
a javítgatás mesterségéhez s most nem szeretete, ha ifjúkori műveit,
a Gessner idylljeit és a *Bácsmegyeyt* dicsérték, s alig várta, hogy
újabb dolgozataival azokat feledtesse. Legújabb munkáiban szintén
talál javítani valót. Iliába mondták füle hallatára a könyves boltokban,
hogy a *Bácsmegyeynek* újabb kiadására is nagy szükség volna:
erről ő mitsem akart tudni. De annál jobban csudálkozott azon,
hogy a *Szivképző regékről* majd minden barátja azt írta, hogy nem
kelnek, részint tartalmuk, részint drágaságuk miatt. Büszke volt
követőinek ítéletére, a mely szerint «a magyarok közt rousseai meleg-
séggel csak ő ír»; de aggodalomunál tölt el, midőn látnia kellett,
hogy az összes példányok nagy része visszavándorol hozzá. Tudja,
hogy nagy különbség van a Gessner 1788-ki s a Marmontel 1807-ki
fordítása között, s igazuk van, a kik emebben külföldi ízlést látnak.
«Az én soloecismusaim — mondja — a Marmontel fordításában
akart soloecismusok. Am fordítsa az én regéimet Debreczen debre-
czeni módra, meglássuk, mi lesz belőle.» A kik ítéletet mondanak e
munkáról, általában hamis alapból indulnak ki; mind azt vizsgálják,
mi a különbség a Kazinczy nyelve és a többi íróké s a nép nyelve
közt. Pedig — erősítgeti Kazinczy — «én abban az egész kötetben
nem azt akarom mutatni, mint szólanak a magyarok, hanem azt,
hogy a csinra jutandó magyarnak mint kell szólania.»

Látni való, hogy Kazinczy egészen a jövőnek dolgozik, s minden
ügyekezete abban összpontosúl, hogy egy jobb kor számára egyen-
gesse az irodalmi nyelvet. Minden oldalról «segélni akarta a szépek
érzését»: a nyelv finomságával, hibátlan grammatikájával, tökéletes
orthographiájával, művészi rajzokkal, csinos nyomtatással s az egész
könyv izléses kiállításával. El meri mondani, hogy több gonddal

készült munkát még nem ismer literaturánk. Így akarná tovább folytatni: de minden kötet egy-egy ezer forintba kerülne. Ha az első kötet költsége hamarosan visszatérül, azonnal nyomtatja a következő köteteket: de erre nagyon kevés a remény. Már pedig semmi tekintet nem térítheti el megkezdett útjáról. «*Nem változtathatom meg — írja — becsületem sérelme s nemzetünk becsületének sérelme nélkül planumomat.* Koldúlni reá haszontalan és kedveilen: de oly plán forog elnömben, a mely nem alamizsnaadás és mégis hazai áldozat.»

Ezt a tervét Prónay Sándor bárónak mondja el. Mintegy tizen-négyszáz kötet kézírata, melyet a censura már jóvá hagyott, várja a kiadást. Őt magát hosszas fogsága megrontotta, s még most is folyvást szenvednie kell egyik testvérétől; így a maga erejéből a megkezdett kiadást nem folytathatja. Hanem ha Prónay és testvérei s Teleki László gróf két ezer forintot áldoznának e célra oly formán, hogy a mondott összeget valamely könyvtárús kezébe letennék: ő egy-egy kötetből 300 példányt átadna az illető könyvtárúsnak, a miből — egy-egy példány árát 5 forintra szabván — ezeröttszáz forint gyűlne be; ez összegből a könyvtárús perczentjének levonása után is megmaradna 1200 forint. «Az tehát itt egyenesen a dolog, hogy oly gazdagunk találkozzék, a ki e végre (egy kötetre) ezer forintot kölcsönözni akarjon s a legnehezebb esetre interesét pénzének esztendő alatt ne kívánja.» De hát ha el nem kél mind a 300 példány? Lehet, így okoskodik Kazinczy, hogy nem mind kél el: mégis hihető, hogy legalább a kölcsönzött ezer forint megtérül. Szóval a hazafias áldozat semmi több, mint ezer forintnak kamat nélküli használata egy évre. Ha sikerülne ily módon egy-két kötetet újra kiadni: oly alapot létesíthetne, a melyből tovább folytathatná a kiadást. Kérélnét műveinek a köznyelvre teendő hatásával teszi igazoltabbá: «Ha — úgy mond — igyekezetem nem káros nyelvünknek, ha fáradozásaim érdemlenek valamely javalást, képzeld, mit vesztett a közügy, hogy ezek öt esztendő óta nyomtatatlanul állottak és talán még sok ideig így fognak állani.»

Nem tudjuk, mit válaszolt Prónay Sándor báró e kérésre; de abból következtelve, hogy a tervezett kiadás egészen 1814-ig húzódik, Prónay nem tehetett eleget a Kazinczy kérelmének.

Másfelül pedig mind hangosabban tiltakozott az orthologus tábor Kazinczy újításai ellen. A józanabbak még csak a «ritterrománok» nyelven botránkoztak meg, a melyek nyelvünket, e «tisztos

matronát ugyan törekednek úgy kivetközitetni kendőzetlen ékes formájából, hogy ha a régi tiszta Molnárok, Pázmányok, Károliak, Káldiak feltámadnának, rá nem tudnának többé esmerni.» De mivel maga Kazinczy is a *Magyar régiségek és ritkaságok* jegyzeteiben és leveleiben egyaránt az újítás szükségét és lehetőségét fejtegette: felszólította Szentgyörgyi József, hogy mondja el azon alapelveket, a melyek szerint az újítást úgy lehessen véghez vinni, hogy «anyánknak szűz és tiszta geniusán erőszakot ne tegyünk, vagy az alá korszakot ne hányjunk.» E felszólításra Kazinczy a *Magyar régiségek és ritkaságok* folytatásával és a Rochefoucauld maximáinak kiadásával akart gyakorlatilag válaszolni. De emez egyre kösettt, amaz pedig végkép el is maradt. Csak azt tudjuk, hogy a régiségek második kötetében Pesti Gábor meséit akarta kiadni s ennek lemásolására föl is kérte Szemere Pált. (1334., 1343., 1366., 1375., 1387., 1398., 1405., 1427., 1505., 1525., 1527., 1551. sz.)

Azonban minél több akadályt látott a maga törekvései előtt: annál lelkesebben buzdított másokat, a kik a közszellem megújításán fáradoztak. Kivált a pesti triaszt lelkesítette a tervezett folyóirat megindítására és Kis Jánost a *Magyar Tárház* szerkesztésére. Meg volt győződve, hogy «valamig időszaki írásunk nem lesz, valamig recensiókat s intelligenzblattokat nem olvas házánk, mind addig minden iparkodásunk haszontalan: a nemzet fel nem fog verethetni lethargiájából, s olvasásunk nem lesz egyéb, mint toldozott-foldozott munka, nyomortült románokon s theatrális darabokon való nyalánkoskodás, mesteri vezetés nélkül tett firkálások, s a többi.» Szomorúan látta, hogy még a Révai és Verseghy közt vívott harc sem keltett igazi érdeklődést a közönségben, s elkeseredve kiált fel: «Micsoda publicum ez a mi magyar publicumunk, édes barátom, mely semmi felől nem vesz notiót? Mely sok beszéd volna az ilyen történet felől Németországban! Én azért tartom sok dologban jónak a csipősséget, hogy ezt az indolens népet részvételeire ébreszsze. Mi lehet ennek oka, hogy ily indolens? — Mi egyéb, mint az, hogy periodicus írása, melyet még a frivolus nép is olvasna, nincsen.» De hiába tüzei barátait: nem annyira azokon, mint áldozatra kész kiadókon és mecaenasokon múlik az időszaki sajtó föllendülése. (1392., 1401., 1428., 1431., 1456. sz.)

Ő maga néhány évig egyetlen nagyobb művét sem adhatta ki a Rochefoucauld fordításán kívül. Adósságai (9 ezer forint) nem engedték a tetemesebb áldozatokat, és az 1808-ban tett bécsi útja

is sokba került. Már könyv- és metszetgyűjteményének még megmaradt részét is áruba bocsátotta, hogy terhein könnyítsen, s remélte, hogy lesz idő, midőn szabadabban lélelzik: de e reménye is csalóka maradt. E miatt s azért is, mivel családi boldogsága egészen betöltte szívét: ritkán mozdult ki hazúlról. «Nekem a világ csak Széphalom» — mondá. A megyegyűlésekre be-bejárt, ha egészsége engedte, s ott élénk részt vett a tanácskozásokban, de máshová alig ment, hanemha családi ügyei parancsolták. (1342., 1350., 1402., 1405., 1419., 1427., 1437., 1453., 1510. sz.)

Kisebb műveket: sonetteket és epistolákat azonban folyvást írt e súlyos évek alatt is. Irói ösztöne nem engedte nyugodni, pedig a verselés — maga bevallja — nagyon nehezeére esett. A *Ráday Pálhoz* címzett epistoláját kilencz napig dolgozta «oly nehéz munkával, mintha fát vágott volna»: némelyik nap nem volt képes megírni többet három sornál. (1549., 1550. sz.) De büszkén emlegette, hogy igazi sonetteket ő írt először nyelvünkön. Ilyen sonett pedig »több munkába kerül, mint Dugonicsnak egy egész kötet munka.» Goethe nem szerette a sonetteket, mert ő «örömet egy darabból faragta képeit: itt pedig enyvezésre vagyon szükség.» (1456.) Kazinczynak meg épen ehhez volt legtöbb kedve s tehetsége, mert ez legjobban feltűntette a nyelv csiszolásában mutatott készségét s aprólékos gondját.

Dr. Váczy János.

1320.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, 2. Jul. 1808.

Édes barátom,

Ezen árkusnak felére írom levelemet a' Cotta Tübingi könyvkereskedésének azon jelentéssel, hogy az első pósta szekérrel indul Preis Schriftem a' magyar nyelv eránt tett kérdések' dolgában. Neve-
met fel nem tettem a' levélben, mert hiszen azt tudatni elég volt volna arra, hogy munkám a' Concurrentiából kirekesztessék. De azt nekik tudtára adtam, hogy a' Preis Schrift mottója ez: *Stolz will ich den Spanier*. Don Karlos, III. Akt, 10. Auftr., 's kértem, hogy jelentésemet praenotálják, hogy ha az úton a' munka elkésne is, a' Bírák ki ne zárják. Isten tudja, mi lesz sorsa. — Rumi sokat nem ígér, noha nem látta, nem tudja mit írtam; mert, úgy mond, a' leghitelesebb tudósításból tudja, hogy a' kérdéseket Bécsből tették-ki, és azt a' felcletet várják, hogy a' Magyar nyelv béhozása *veszedelmes és alkalmatlan*. — Már én nem bánom akármit várnak és kívánnak: én megírtam a' mit jó lélekkel mondani kellett, bátran, szabadon, de okosan. Bántásom érte nem lehet. És ha a' jutalmat el nem nyerem is, sürgetni fogom, hogy engedjék mind magyarúl mind németül kinyomtatnom.

Szörnyű dolog a' mit a' Censura csinál. Esztendőnél tovább várakoztam a' Dayka Gábor versei után. Végre csakugyan engedelmet kaptam kiadására. Rumi most panaszolkodik, hogy Zeit Schriftje, mellyre a' Te nevedben is praenumeráltam, még mostanáig sem kapta-meg a' Censura' engedelmét. —

Most veszem leveledet azzal a' Zsibói panaszszal, hogy régen nem vették levelemet. Ments-ki, mondjad, hogy *nincs mit írnom*. Ezt az elvont sort megéri Zsibó. — A' márvány munkába van Jászón. De rettenetes drága, minthogy egy darabból metsződik.

300 egész forint. De ki van kötve, hogy szép fekete legyen és tökéletesen símitva.

Neuhäusernek munkája fölül magam is olvastam a' kedvetlen Recenziót. De az *János* a' kit meg körmöl a' Recensens; a' tiétek pedig *Ferencz*, a' mint tudom. 'S örvendek, hogy nem Ferencz kapta ezt a' vagdalást. Hát nekem majd mit ad az Annális a' Preis Schriftemért? Mert hogy ad, már az bizonyos; mert hiszen én a' magyar nyelv mellett szóllok és lángol patriotismusom, mellyért a' német nagyon haragszik. 'S egy 15 árkusnyi nyomtatásban, ha azt Göthe írta volna is, könnyű találni vagdalni valót. Már maga a' Mottóm nagy mező lesz, engem bántani. De bántson a' Német, a' mint akar. Igaz, az igaz.

Könyveimnek valahai elérkezéseken örvendek. Láss hozzájuk. A' velinből három exemplárt Zsibóra küldj. De szeretném ha el nem rontanák az árkusok' összehajtogatásával; egy velin a' Grófnédé. Eggyet pedig küldj be eladni, csak azért, hogy azt lássák Erdélyben és hogy tudhassuk, ki vette-meg. Engedj-meg eddig való restségemnek édes barátom, 's mostani sietésemnek. Tudod mi okozta azt is, ezt is. Nem volt időm reá. Kipótlom ezután. Bécsbe még sem indulhatunk az onnan vett levelek miatt. De megyünk bizonyosan.

Öllelek tisztelettel.

Kivül:

Cs. K. Kamarás Méltóságos Cserey Farkas Úrnak. Debreczen, Somlyó,
Kraszna.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1821.

Estei Viktor — Kazinczynak.

Cassau, ce 3 Juillet 1808.

Mon cher Ami!

Je dois commencer, mon cher Ami, par vous demander pardon, de n'avoir pas répondu sur le champs à la votre du 21 Juin. Mais, j'étois si occupé, quand on me l'a remise, avec la Ceremonie qui s'est passée le 26, qu'en verité je n'étais pas en état de vous faire réponse. Pardon donc.

A levél zárlatán ép piros pecsét.

Mon cher Ami, Vous me faites trop d'honneur de me croire en état de corriger nos traductions. Mais je ferai de mon mieux, sans pourtant vous assurer d'avoir fait très bien. Je n'entre pas dans votre question, mais je me borne à la traduction, qui n'a pas besoin de grande correction.

Pour la française je dirai.

D'entre les bras de mon Apollon, et de mon Erato je vole maintenant dans les bras de ma Julie, et d'entre les bras de ma Julie, je me jette dans les leurs.

Pour l'italienne.

Dalle braccia d'Apolline mio, e della mia Erato volo già nelle braccia della mia Giulietta, e mi diparto da questa per rivolare nelle loro.

Voilà tout ce que j'ai su faire. Je ne sais pas, si cela est traduire, ou paraphraser; Vous saurez mieux que moi qui comprenez l'original.

Je dois aussi Vous demander pardon de ne Vous avoir répondu à Votre lettre latine, mais comme alors je n'avais pas de bonnes nouvelles à vous donner, j'ai cru devoir plutôt me taire. Votre Neveu passera de la physique au droit, peut-être que l'âge lui apprendra à mieux profiter de son temps.

Adieu mon cher Ami: mettez-moi aux pieds de Mad. la Comtesse, en lui faisant mes très heumbles compliments, et je suis à jamais

Votre très humble
serviteur d'Este.

Kivül:

de *Cassau*.

à Monsieur

Monsieur François de Kazinczy

p. Ujhely

à Széphalom.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 27. sz.]

1322.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

O. Andrásfalván Julius 3dikán 1808.

Nagy érdemű Tekintetes Ur!

A' pósta közben esett három napra halasztott irásom, a' mi Grófnéénkkal egygyütt három hétnél is tovább huzódott. Nem egy-

szer jött elé ígéretem. De Bonyhán töltvén az Innepeket, oda közel a' Posta nem léte miatt nem irtunk. Ugy vetém ki utóbbi levelem' elküldésekor, hogy Julius közepére válaszom fog reá érkezni, a' mikor ha azon esős idők, mellyek itt vannak, megszűnnének, Gyergyóra fogunk indulni. Legalább vagy arra, vagy erre feleletet találok, azt hitetem-el magammal, Augusztus közepén leendő visszajövetelünkkor. Megállottam feltételemben, midőn a' Tübingai kérdésre készülését olvastam a' Tekintetes Úrnak. Egy hétig nem nyúltam már akkor két árkust betöltött, próbafeleletemhez. Érzettem még hátraleéletemet. De a' Hazán segíteni kívánás! Hozzá ültem, 's Gróf Bethlen Ádámné Remetelakásában végeztem-el. Zavart phantáziám' felmelegülésében, azt a' mit irtam, akkor tudtam jobban, mikor Grófnénk előtt felolvastam. Holmi elszéllyesztetésem tsak 14 napot engedett a' dologra.

Tegnap előtt valánk Segesvártt, 's akkor adtam fel a' postára. Hallotta Lotti-is, a' ki kezdi érzeni idejéhez képest az Olyyast, a' mi a' halhatatlanságé.

Cserei Farkastól, egy hete hogy levelet kaptam. Gyönyörű levél, nem azért mondom, hogy javallását, hozzája irt episztolám' megkedvességért, levelében jelenti, 's ditsér, hanem igaz izlés, tiszta hazai szeretet, nemes barátságú sziv vagyon abban. Megérdemli, hogy Kisünk Journáljában, ha meg fog indulni, kinyomtattatnék, ugy, mint Prónayé, az Orpheusban. — Három nappal reája, vettem, a' falusi nevelésről írott munkáját. Még nem olvashattam-el, mivel Gróf Bethlen Gergely tölem elkérte. — Megbékéllése a' Jót akaró szivnek, a' Ilazafinak önmagával, mikor látja, hogy illy szépen mennek elé, 's jelennek meg Nagyobb Polgártársaink. — Még Gyergyóba menésünk előtt fogok neki, a' mint maga kívánta, 's engedte levelében, írni. Gróf Gyulainé esmertetett-meg vele, 's ez nagy lekötelezés. —

Lajos, az én ifju barátom és örömöm, köszönteti a' Tekintetes Urat. Én e' gyermektől nagyon sokat várok. Remegek azon időnek elejbe, hogy, ha én fogom nevelni, mit fogok akkor benne találni. Egész életemnek főbb örömeit az tehetné, ha énekeimben élhetnék, 's ötet az Ő Anyjának, húsz esztendő korában úgy adhatnám vissza, hogy vele meg elégedhetnék. Akkor fizetném le, mint Nevelő, Grófnénknak legszebb adómat.

Elfelejtethetlen Kazinczým — hadd szőljak ugy a' mint érezek — az őn Andrásfalvi napjaim elfelejtethetlenek. Még a' hujával vagyok, hogy a' Grófné társaságában Széphalmot is láthassam. —

Két Pap felől már irtam, a' kettő közt egy Papné is eltsúszik. Nem tudom hogyan jött elé, hogy a' Grófné megmondá egynek, mire feleltem légyen. Ah, bártsak az a' Döbrentei, felele a' pletyka Papné, a' magyar nyelvet jól megtisztitaná, hogy az Uraságok magyarul beszélnének, mert szégyenlem, hogy nem is tudnak. Ez nekünk olly jól jött, hogy sokat, és sokáig kaczagtuk.

Az Egyveleg Irásokat még nem esmerjük, talán ha utunkban Vásárhelynek megyünk, ott meglelhetjük.

Macbeth vagyon e forditva a' Tek. Ur által? Én belé kaptam, de a' Vásárhelyi deszka theátrumhoz másképpen kellene alkalmaztatni.

Kisről, még Sopronyból, semmit sem tudok. Szemerémtől is most várok levelet.

Homályosan emlékezem, ha Schröckh titulusát fel tettem é a' minap? Mi mindenkor Euer Magnifitzenz-nek hittuk. De felső titulusát jól nem tudom, nem hallottam, hogy az az érdemes ember valami külső tizmet viselne. Az Universitásnál Rectori rangban tisztelik.

Homért, Voss szerint már régen várjuk. Rode Oszszziánját olvastam, ő valjon a' Czéltából fordította e?

Most is várom az Austriai Annálisokat Cserei ígérete után. Addig új könyvek felől semmit se tudok.

Szégyen Erdélynek, hogy tiszta könyvnyomtató műhelye nintsen. Ez ismét arról jön rendjeim közzé, hogy Gróf Bethlen Miklós ifjúkori életét kaptam Bethlen Gergelytől, 's az itt olly rusnya nyomtatás.

A' *Csuklató* köszönteti a' Tekintetes Urat. Berquinnek La Luth de la Montagne, elbeszélését fordította.

A' Fejedelemnek, Bethlen Gábornak mejjképét nem rég kaptuk meg. Nagy Sámuel rézremetszője, 's hiszem, diszére van általa nemzetünknek. Felsőges munka!

Vagyok megváltozhatatlanul

a' Tekintetes Urnak

barátja

Döbrentei mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 199. sz. II. k.]

1323.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 13d. Jul. 1808.

Kedves Barátom!

A három általag Tokait nem csak el hozattam, hanem a kiknek el szánva volt, kezekbe is vagon, a pénzt pedig érettek tegnap mind kezembe kaptam in summa 1012 Rf. 30 xr.; parancsolj, hová külgyem ezen pénzedet.

A melj iffiu festőrül minap emlitést tettem, annak neve Waandza Mihálj — Bécsbe szálva van — An der Wienn. No. 47.

Pestrül aszt irják, hogy a Diaeta kezdődni fog 20dik August. és hogy azon alkalmatossággal a Királyné is meg koronáztatik. Valjon csak koronázó Diaeta lesz é az? — Erdéljbe a Fő Ispányoknak lesz a Guberniummal egy gyülesek közelebrül Kolosvárt, miért, és mit szül az — még nagy titok. — Az a hir repdes, hogy Comandirozónk heljett, ki még Májusba fel hivatot Bécsbe, Herczeg Rainer fogna azon méltóságba ide be gyönni. — Elj a leg tökéletesebb Boldogsággal és szeresd örökre hiv Barátodat

Cserey Farkast mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 194. sz.]

1324.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom, den 16. Juli 1808.

Mein Herr Professor,

Verehrungswürdigster Freund!

Ich habe Sie dem Hofrath Vay an die Stelle des seligen Nitsch vorgeschlagen. Auch sprach ich mit den erstern Männer der Conferenz, und entwarf ihnen Ihr Bild, um sie für Sie zu gewinnen. Ich war schon fast sicher meines Gesuches, da sich eine cabale entspann, die ich Ihnen nur mündlich erzählen kann. Einige dachten daran, dass man auf diese Stelle nicht mehr ein Glied Ihrer Kirche, sondern eines der unsrigen bringen soll. Der grosse Mann, der dort das Ruder führt, begegnete diesem Bestrebnisse damit, dass er seine

Motion mit der Erinnerung begann, man könne den nexus, der zwischen den fratres Augustani mit uns in Rücksicht der Katecheten besteht, nicht auflösen, und bat also die Versammelten bey der Erwählung des neuen Prof. der deutschen etc. Sprache darauf zu sehn, dass dieser ein *Evang. Luth.* sey. — Man sagte, die Luth. haben diesen nexus schon aufgehoben, da sie in Leutschau keinen Ref. mehr zum Prof. der ungarischen Sprache haben, aber Vay antwortete, dass man Beyspiele nur in guten befolgen müsse. Er lenkte die Beratschlagung darüber so, dass sie mit wenig Worten aus war; man trug ihm auf, uns von dem Supr. Inspect. Eccl. & Schol. Aug. Conf. ein würdiges Subject auszubitten, und dabey blieb es, ohne dass man Ihren oder irgend jemand's Namen vorgebracht hätte. — Sie könnten dies mir als Mangel an Freundschaft anrechnen, denn in ähnlichen Fällen hat auch das schon einen Werth, wenn man genannt und empfohlen wird; ich muss Ihnen also etwas erzählen, was mir da unter vier Augen begegnete:

Ich erinnerte mich, dass im vorigen Jahr einer der in Patak angestellten Oberprofessoren mir Ihren Namen genannt hatte. Ich glaubte also, Sie seyen an ihn durch eine persönliche oder wenigstens literarisch engere Bekanntschaft geknüpft, und meinte daher, ich würde ihm etwas sehr angenehmes sagen, wenn ich Sie ihm empfehlen und um seinen Beystand bäte. — Ruhmy? fragte er — derjenige Rumy, der sich anmasste, dem nach Arabien reisenden k. k. Offizier Vorschriften wie ein Mihaelis etc. zu ertheilen? — wie das? sagte ich: «Welche Keckheit ist das, war seine Antwort, dass ein particulärer Gelehrter sich so was beykommen lässt?» — Ich dachte doch, dies sei mehr zu seinem Lobe als zu seinem Nachtheil; denn durch eben das Blatt, welches ich 1807 in Januar in Ihrer Hand sah, Herr Professor, waren ja nicht nur ganze Collegia, sondern auch jeder einzelne Gelehrte aufgefordert, ihm solche Winke zu ertheilen. — Er nannte dies alles in Ihnen Charlatanerie, Immodestie etc. Ich trat beschämt zurück. Doch eben fiel es mir ein, dass der Sauertopf einst den Professor Humanior. Nagy einer Art Narrheit zeihete, dass er *Verse schrieb!* — Ich begriff ihn nicht, er antwortete mir, dass es wirklich eine Art Narrheit sey, Verse zu schmieden, sie zusammen zu häufen, sorgfältig aufzubewahren, und da sie zu einem hübschen Häuflein angewachsen sind, drucken zu lassen. — Sie stellen sich vor, wie ich die Augen aufriess. Mir verging die Lust ihn zu fragen, ob nicht auch Scaliger, Grotius, Heinzius,

Janus Secundus, Lottich etc. ebenso Verse häuften etc. denn freylich wäre es eine Versündigung wieder etc. gewesen, hier das Beyspiel von Horaz, Virgil, Ovid, Tibull zu zitiren. — Sie glauben nicht, welche Sonderlinge unsere Scavans lourds in Patak sind. Doch Sie kennen ja die zu Debresin. Und Narren gibt [es] ja überall. — Ich war Ihnen diese Erzählung schuldig und ich machte sie Ihnen umso freyer, weil ich weiss, dass Sie ihre Galle gewiss nicht, vielleicht aber Ihr Zwerchfell, aufrütteln wird.

Mir ist es hohe Freude zu hoffen, dass Sie dem armen Nitsch succediren werden.

Dann sehe ich Sie sehr oft, und mein Leben wird durch Sie sehr versüsst. Sie wissen, wovon Ihre Ernennung abhängt. Schreiben Sie doch ohne allen Verschub an Ihren Supremus-Inspector. Ich glaube das sind Sr Exc. H. v. Balogh, und sind sie ernannt, so belehren Sie mich davon. Sie kommen zwischen Sonderlinge. Aber Patai ist da; er ist Ihr Freund. Das sehe ich daraus, weil ein Stamm-buchblatt mit dem Bildnisse von Göttingen und Ihrer Innschrift darüber in seinem Zimmer untern Glase hängt.

Das jetzige examen gab einem denkenden Menschen viel Stoff zu Beobachtungen¹ über die Fortschritte, die der Geist des Zeitalters macht. Graf Joseph Desöffy, der Dichter, schenkte dem Collegium zu seinem Bau 150 f. Vice Gespann Nic. Kállai von Szabolcs 100 f. und ein Jármy, Stuhlrichter ebendort, der vor ohngefähr 20 Jahren Catholisch ward, um ein Mädchen das er liebte, zu erhalten, 300 f. Das ist doch unbeschreiblich schön. Wie schrecklich contrastirt aber mit diesen Dingen, wenn ein Consil. Joseph Szatthmáry, gewesener Vice-Gespann von Szabolch, in meiner Gegenwart jetzt zu Patak seinen Freunden erzählt, er habe die fatale Aussicht aus seiner Wohnung in Tiba in Ungvarer Com., dass er von einem Fenster grade das catholische Pfarrhaus, aus dem andern aber die cath. Kirche zu sehen gezwungen ist. Um dies nun zu verdecken, wolle er in diesen zwey Linien Gebäude errichten (Z. B. eine kalvinista kapelle,) an deren Errichtung er sonst nie gedacht hätte. — Höflichkeit erforderte ihm nichts zu sagen, aber ich sah ihm starr ins Aug. Er verstand mich und drehte sich nun jämmerlich, um die Sache gut zu machen, weil es ihm einfiel, meine Gattin sey auch katholisch, er sagte, er sey nur dem hierarchisten Catholik gram, ich

¹ A kézirat szélére ezt a szót írta Kazinczy: «Catholiken».

sagte, ich sey *keinem* gram, und erzählte eine schöne, herzhebende Anekdote, von dem vortrefflichen Prediger zu Brünn, der aus Leutschau geheirathet hat.

Von Debresin erschienen hier diesmal nur die zwey Prediger von Böszörmény, Nagy István und Kassai Péter. Ich merkte, dass ein Wort von mir, in der Sitzung selbst, diese besonders attent machte, so wie darüber Hofrath Vay sein helles freudiges Auflachen kaum zurückhalten konnte. Die Rede war: *ob in den untern Schulen Mathematik gelehrt werden soll*. Viele widersprachen Vay oft bloss aus gekränktem Stolz, die Professoren aber, weil er ein scharfer, sie zur Arbeit streng anhaltender Regent ist. Rozgonyi sagt öffentlich, doch nicht in Sitzungen, *nem kell nekünk tudós ember Fő Curator*, und er hat recht; es wäre ihm unter einem Klotz mehr gedient. — Ich begriff nicht, wie die Professoren Vay's Verordnung, Mathematik auch Kindern schon vor zu tragen, contrecassiren können, und sprach dafür. Da noch weiter darüber deraisontirt war, sagte ich: *nekünk ezt csak azért is kellene cselekednünk*, mert protestansok vagyunk. Ich sah Gesichter, die mich nicht verstanden. Die Erklärung folgte also ununterbrochen. Ha a' gyermek matematikát tanul, az elméje észrevehetetlenül ahhoz szokik, hogy semmit sem fogad-el igaznak, *a' mi nem demonstráltatik*, az pedig protestáns hit. Dieser Funcke warf Flammen auf.

[A levél vége hiányzik.]

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 208. sz.]

1325.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

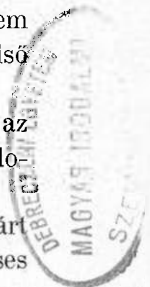
Kraszna 18d. Jul. 1808.

Kedves Barátom!

Mai postával vettem Neuhauser Ferencznek két exemplárban ideáját néhai édes Atyám emlékének. Meg nem álhatom, véled nem közleni, és ki kérni tanácsodat: levelét is küldöm, és kérek, első postával küld vissza mind a 3 darabot.

Sok szerencsét kívánok preisz-schriefftedhez, azért is hogy az által Nemzetii [!] Nyelvünk diszének, és becsinek egygy érdemes áldozatot nyuitasz.

Sibót kívánságodról tudósítlak [!], és az oda szánt exemplár el küldöm. Feleségem pedig tisztelete mellett barátságodnak becses

jelét, a nékie ajándékozot exemplárt köszöni; holnap küldi éppen Kolosvárra be kötni, és nyughatatlanul várja olvasását. Az ötödik velint magam akartam meg venni, de tecczésed szerint aszt is be küldöm el adni.

Utolsó postával vettem Gr. Heister levelébe Julianusnak egy igen érzékeny, szép levelét, ki irom abbul a mi Tégedet illet, sőt Néked szöll — és aszt, a mit az Aranka franczia irására felel.

Der Notus hat die grosse gnade für mich gehabt 24 Bouteillen Tokayer zu schicken. Ich hatte ihm for anderthalb Jahren darum gebetten für meine arme alte Rubicunda, diese ist nunmehr nicht weit von Ihrem ende durch lungensucht, und ihr Puls doctor heisst Sie Somlaner trincken. Dicitur hat ihr indessen doch 6 Bouteillen geschickt. Ich habe auch 6 Bouteillen genomen, wovon ich 4 auftheilte: 1 ins Refectorium, 1 dem Baron Petrus Forgátsch, 1 dem B. Doppelstein, und 1 dem Pater Petrus Minorit, meinem Schüler, der mier das gantze Jahr hindurch gar viele gefälligkeiten thut — und der einzige ist, mit welchem ich im Kloster ungang habe, die anderen 2 habe ich mit dem P. Petrus ausgetrunken, oder vielmehr ausgetunkt. Nach meinem Geschmak ist der Wein fortreflich, sehr keusch und unschuldig, eine der schätzbarsten Gaben der erde, doch weiss Notus auch, dass für mein Naturel ein glass fette Milch besser ist, als der beste Tokayer. — Ich bitte Sie, wen Sie ihm schreiben, machen Sie ihm für mich meine Danksagung mit der inständigsten bitte, er möchte etwas ersinnen, womit ich ihm dienen könnte, und dan mich mit seinen Aufträgen beglücken. Es wundert uns, warum er kein Wort schreibt — und die arme Grünersberg möchte auch einen Trost haben. — Der edle mann, welcher den französischen aufsatz verfast hat, ist mier sehr ehrwürdig durch sein zartes Gefühl und durch seine Herzensgüte. In meiner unglückseligen lage ist kein kleines glück solche mit dem Olymp vertraute Seelen zu finden, wie Dicitur und dieser gelehrte edler Mann. Ich wünsche seine Freundschaft und Gnade durch etwas reelles verdienen zu können.

Egy igen derék paripámot ki mulása után el temettctvén, következő epithaphiumot iratok most Sirkövére:

CHEZAR ACIIMED szép növésű, gyors futó, nemes tűzű világos pei paripa: Arabiába vette eredetét, Török hadi vezér urát a Marti-

nestli viadalba MDCCLXXXIX el vesztette, és Magyar gazdáját, Cserey Farkast Lói tökéletességével gyönyörködtette — ki mulván, de szép maradékiba élván, méltóvá lett, hogy e Sirkó alatt nyugodgyék. XV. Maj MDCCCIV.

Élj szerencsésen és szeresd hivedet

Cserey mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 194. sz.]

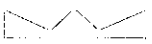
1326.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, 27. Júl. 1808.

Édes barátom!

Ma végezem-el Pályairásomat, melly eddig egészen elfoglalt. Holnap indul Kassára. Ha kinyomtatatik, nem brochüre lesz, hanem kisdied könyv. Most a' 127dik lapot írom, pedig még lesz közel 50. — Ez a' foglalatosság mentse-ki előtted eddig való restségemet. Én igen lassú dolgos vagyok, nem azért mintha nem hamar dolgoznék, hanem mert sokszor dolgozom újra a' mit csinállok.

Nékem illőbbnek látszik, hogy az Atyádnak a' pyramis figurájú emléket tétessd. Amaz a' másik nem tiszta izlés. tetőre nem illik az Urna. Illyenre volt téve egy Urna Ermenonvillben is a' Rousseau sarcophagusán, 's addig papoltak a' kert urának, hogy az Urnát levétette. Es verstöst wider die Einheit, mert ez a' tető azt mutatja, hogy a' test ott fekszik. Ha hát ott: mi van az Urnában? Osztán nem tudom, hogy a' hornyolt oszlop (kannelierte¹ Säule) azzal a' sok nem tudom micsoda attributumai-val, mit keres ott. 'S egy Socculusának kellene lenni, 's ime három van. Minek az? — De a' pyramisosra is van reflexiom. Az, hogy nagyobbnek kell lenni a' monumentumnak. Képzeld, mi lenne a' két lábnyi Sphynx? — Az Aegyptusi oszlopocskák jól vannak választva a' pyramishoz. De már a' halál' görög emblemája nem tetszik nekem oda valónak. 'S ha oda csakugyan táblának kellene is jöni, nem szeretném, hogy a' papyrus levelekkel czifrázott architrávnál feljebb menjen. Én a' két oszlop és architráv közzé tétetném a' táblát, 's arra az írást. Oda pedig a' hol a MON betűk állanak, az atyádnak

¹ Az eredetiben így van írva, *kranelírte* helyett.

egy ideális képét faragva. Csak azt ird-meg a' Faragónak hogy egyenes orra volt 's kövérke ember, csinál ő oda valót. Ellenben a' kalamáríst és porozót az Istenre kérlek oda ne tétessd. A' faszcs, a' Volumenek megállhatnának. Jó az az Articsóka forma kő is legfelől. — Hanem mely helytt lesz ez vallyon a' kertedben? Olly helyt válassz neki, a' hol szabadon állhasson 's mindenfelé látszhassék. —

Döbrenteynek versei eránt már irtam Neked, úgy tetszik. Nem látszik egészen a' mit küldél. Magának is írnom kell, ma vévén levelét néki és a' Grófnéjának. Hogy kinyomtassák, az az én gondom lesz. —

A' velint csak küldd-be Kolozsvárra. De tégy rendelést, hogy megtudhassuk, kié lesz ott. Én néked innen szolgálok eggyel még pedig bekötve. Hidd-el egészen érzem becsét annak a' Complimentnek, a' mellyet nekem azzal tettél, hogy Te akarád ezt megtartani.

Rochevoucauldornak minden árkusait ma eggy hete kapám-meg mutatóban a' Bécsi Typographustól. Reá akar szedni, de megkapom. Panaszt tétetek ellene a' Bécsi Polgári tanácsnál. Régen kész volna Eggyveleg Irásaimnak 5dik kötete is, ha eggy illy semmire való emberre nem utasított volna Prof. Márton.

A' mai Újságban olvasom, hogy az új Spanyol Király Spanyol nyelven tartotta a' beszédet a' Néphez. Érted e ezt mit tészon? — Rainer Herczegnek örülhettek. Eggy tiszteletet érdemlő Úr. Mikor Matelot ruhában járt, a' feleségem volt a' szeretője a' Salesiánáknál. Most nem igen volna az, mert a' gyermek úgy megszopta, hogy rajtam kívül senki sem igen kaphat rajta.

Légy rajta, édes barátom, hogy könyveim minélelőbb Kolosváron legyenek 's keljenek.

Eggy Gróf Lázár, a' ki külföldön járt, 's Kolosvár mellett valami 4 órányira lakik Györgyházán vagy falván vagy valami illy forma helyen, nekem levelet irt eggy SzenPáli nevezettű Úr által. Ez velem Patakon össze találkozék, 's mondá hogy a' levél kezében van, de elfelejtette Patakra hozni. Szeretném töle tudni, millyen ember 's mint viselhetem eránta magamat.

A' Péter bátyám leánya kiadott a' Pataki ismeretségen, mert a' kis fiú lepedésében tapasztaltatott. Én approbáltam a' cselekedetét, mert oskolás gyermeknek korán van a' házassági gondolkozás és azt ezer környülállás felforgathatta volna. 14 esztendő s leány várakozhatik.

Lovad' Inscriptiója jó s rajta semmi kitenni valót nem találhat senki. De a' pellyet nem kell pei-nek íratnod 's Arábiában nem

Arábiába, quia et quies in loco, non motus in locum. — Döbrentey elragadtatott örömmel olvasta, épen mikor utolsó levelét írta hozzám, a' falusi iskola felől írt munkádat. — Juliánusnak talán írni fogok, ha neki bátorodom.

Élj szerencsésen, édes barátom.

Telegráfjaink, várunk épülnek — Dietánk lesz — Insurrectionk is készül majd — 's Napoleont Strassburgba várják. Mi lesz ezekből? —

[Eredtije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1327.

Kisfaludy Sándor — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek Kisfaludy Sándor

Tiszteletet, Barátságot, Boldogságot!

Vettem leveledet. Örülök, hogy csekély elmejátékaim tetszeni tudtak Annak, a' kinek gyönyörködtető írásai legelőször, és leginkább éreztették velom a' magyar nyelvnek kellemét, és édességét; és örömmel vallom, hogy, ha vagyon valami írásaimban, a' mi a' helyesebb izlésű ítéletnek tetszhetik, az többnyire Általad, és Tőled szerzett érdemem; — Sőt megvallom azt is, hogy a' minden embert Poétává varázsló Szerelmen kívül, a' Te finomabb érzést lehellő írásaid buzdítottanak légyen engem is üres időmnek imilly töltésére, midőn Pozsonyban a' Filozofiát tanulván, Gesznernek Általad olly szépen magyarrá váltta Idiliomi, engem Nemzetemnek, és nyelvemnek azon lehetséges dicsőségébe ragadának, mellyben képzelhettyük azt, ha az Ég nőünk is egy 14dik Lajost, és több Kazinczyakat adott volna! —

Mind Himfyből, mind Regéimből Velin nyomtatvány volt szánva számodra, de közelebb lévő Barátim mind elfoglalák azokat. — Azt szeretem leginkább, hogy munkáimat többnyire azoktól látom kedveltetni, kik által nemzeti nyelvünk természetesen legnagyobb fogannattal terjedhet, és tétethetik közönségessé külömbféle fajtú [!], szavú, gondolkozású és érzésű korcs Magyarok által széjjel szaggatott Hazánkban: — értem Nemzetemnek nő nemét, a' ki anyatejével szivathattya gyermekének véérébe nyelvünket, és a' tüzesebb Ifjúságot, kinek lágyabb és érzékenyebb szívében a' hazafiságnak szent tüze mélyebb és hasznosb nyomokat hágy maga után, mint sem a' sok mostoha

környüállások által rég' elfajúltt, megfásúltt, és meghűltt Vénségnek komor kebelében: mert a' nemzeti nyelvnek szeretetét, úgymint a' mellyből a' hazafiságnak többi ágai erednek, én a' jó Hazafi' legfőbb, és legszükségesebb tulajdonának és kötelességének állítottam. —

Ajándékokat, mellyet, minthogy Tőled jön, igen nagyra becsülök, szívesen köszönöm, noha ugyan Hirgeistnak soha hírét sem hallottam. Rendeléseimet már megtettem elhozatása eránt. — Vajha a' szerencse egyszer öszvehozna bennünket! hogy a' kit irásai után régen szerctek, és tisztelek, személyessen is esmérhetném. Ély boldogúl dicsó Fija, szerencsés Litterátora Hazámnak! szives idvezlés Néked és Párodnak mind Tőlem, mind Feleségemtől, ki kellemes munkáidnak becsét velem egy mértékben érzi, és szívelli. Ély sokáig és boldogúl! — Kám Júliusnak 27dikén 1808.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 117. sz.]

1328.

Kazinczy — Gr. Gyulay Ferencznének.

Széphalom, August. 2d. 1808.

Méltóságos Grófné,

nagytiszteleatú kedves barátném!

Nagyságod az emberiségnek legszebb korát éli, 's minden levele, minden hír, a' mellyet Nagyságod felől veszek, abban a' gondolatban erősít-meg, hogy a' Göthe Stellája, ha ebbe a' Klobusiczky Miczii kövéredés idejébe jutott volna, a' mellyben Nagyságodat látom, épen így fogott volna érzeni. Irigylem Döbrenteink állapotját, ki Nagyságodat naponként láthatja 's hallhatja, vagy inkább neheztelek sor-somra, hogy Nagyságodat oly messze vetette el tőlünk, hogy alig reménylhetjük meglátását. Különben hiszen két kedves barátnénk, Theréz és Polyxén, ők ott élnek a' hol én, és mi hasznom benne? De az oly érzéseknek mint a' millyen a' Nagyságodé, van e arra szükségek, hogy egygyütt légyünk? egymást lássuk? Azok az érzések étheri valóságok, 's étheri levegővel élnek, nem testivel! — Belé unván az élet mindennapi terheivel bajlódni, azokhoz vehetjük folya-modtunkat, 's új erőt kapunk megvívni azokkal, mellyek ismét reánk jönnek. Nékem ezek a' hátorító, erőt adó szerek bizony jól jönnek, mert én a' magam házi boldogságaimat drága áron vásárlom-meg a'

sorstól, mint minden a' magáét; mert annak a' ki a' sully alatt vándorogva megyen, nagy vigasztalására lehet az, hogy azt látja, hogy nincs senki, a' ki a' maga boldogságait [drága] áron ne vásárlaná-meg, és az illy öszvehasonlítás nem csak könnyebbedést, hanem örömet is ad annak, a' ki magával nyugodalomban él 's azokban, a' kikkel a' természet öszvefűzte. gyönyörűségét találja. — Szeretném hogy Nagyságod engem a' fekete szalupos kis lyánykával eggyütt úgy láthatna, hogy mi azt ne tudnánk, hogy láttatunk. Harom hónap 's kilencz nap hiján ime négy esztendeje annak, hogy reggel olly *harapás-foltjával* költ-fel, mintha bal ajaka tintával volna béfeketítve. És mégis ez a' hosszú idő nem több nekünk mintha egy hónap volt volna. Soha sem hittem volna, hogy illy választott edénye váljon belőlem a' szentléleknek, mert én ugyan azt mondhatom-el, a' mit a' szegény fejevett Angliai király I. Károly izene a' hóhérpadról a' feleségének, hogy még kívánságban sem szegte-meg soha férji hűségét cránta. E' napokban Kázmérban egy különös vendéget vártak, kiról majd alább. Sophiamat az anyja magához hívatta, hogy légyen ott mikor azok érkeznek, 's csinálja a' ház honneurjeit. Két nap mulva magam is által futottam oda, 's a' Napam és a' szegény vak Gróf már elunták a' Sophie nyifogásait 's nem győzték kiáltozni, hogy hagyjak neki békét. Az intés mind haszontalan volt, valámíg a' grádicsokon az Ipam kopogásait meghallánk: akkor az egerek igen is elcsendesedtek, mert jött a' macska. — Nagyságod egy bizonyos e' földön lakó Úr felől akar hírt hallani. Él, 's hecticai recidivákba süllyedezvén vissza meg vissza, asszonyi emlékből veszi az élet erejét, 's szoptatóját ismét szoptatókká csinálja. Egészen az, a' mi mindég volt 's az is lesz mindéig. Én húsz esztendő oltá ötöt magát nem láttam, noha a' háznál, Vondernothnéhoz menvén, néha megfordúltam. Nem régebén egy Francziska nevezetű szép formájú lyányát adta férjhez valamely Fiscálishez, de nevét ennek nem tudom. A' leány anyja a' Sultánnék közt, ha jól említem, egy kertészné volt. Most ismét nevedik vagy kettő. Zoltán Pali még mindég barátságban van ott, de ő már nagyon előregedett, elhízott ember. Az asszony nagy gazd-asszony: szentnek magát tartatni nem akarja: de szánja minden, minden! — Én ezen a' vidéken alig ismerek szebb karakterű embert mint Kandó Gábort, a' Vay László volt vejét és most a' Bernáth Ferenczét. Abban gyönyörűsége volna Nagyságodnak, ha közöttünk élne és még úgy nézhetné, mint Niésze' férjét. Minap Szemere Klári, Bernáth Jánosné, a' bátyja feleségével Szemere Lászlóné Asszonnyal

's a' két igen derék kisasszonnyal ide jött 's olly édesen viselte magát, olly sokat emlegette a' régi, hogy szinte meghökkentem. Tudja é Nagyságod, hogy egykor Sodól főzete 's én azzal mentetem magam, hogy nem ehetem most az egészség miatt, mind addig, míg egy pár álnokul a' tanyérra szegzett zöld szem nem intett, hogy végyek erőt magamon 's egyem. Rochefoucauld azt írja, hogy házasság van jó: de nincs *gyönyörűség*. Én azt mondom, hogy Rochefoucauldnak nincs esze, mert az enyém gyönyörűség is. Azonban ezen boldog házasság mellett is jól esik néha visszaemlékezni a' Sodókra 's Abendsternekre. Azok olly emlékezetek, a' mellyek az embert a' halálig kísérik. — Therézt régen nem láttam; épen 11 holnapja. Minap vevém levelét. Lyánya után való özvegységét nehezen tűri. Úgy hiszem, hogy ő nem sokára meglátogatja gyermekeit, 's bizonyos vagyok benne, hogy az én két imádott barátném együtt léssen akkor. —

Hadd mondjam-el a' Kázméri vendég ki legyen. — A' Hessen-Darmstádi uralkodó Herczeg. Rhédey Lajos igen [!] szépségű harmadik fíja Oberlieutenant vala egy Nógrádvármegyében fekvő Regementnél, 's megismerkedett az Ipamnak egy nemes ágon lévő hűgával Török Karolinával, 's 1803-ban elvette. Szülei nehezteltek. A' leány' szülei sem engedték pedig, attól félvén, hogy a' herczeg kigőzölgi a' szerelmet, 's leányuk szerencsétlen léssen, 's szerencsétlen nevezetesen a' leány két leány testvére, ki férjet nem fog találni. A' Herczeg a' feleségét felvitte szüleihez. Azok recognoscáltak a' házasságot, de azt kívánták, hogy a' katholikus Religiót hagyja-el. A' menyecske kész volt reá, mert némellyeknél egy szép legény ér annyit mint a' hit, 's már most formaliter Herczegné 's kereszties Dámája Napoleonnának. A' Herczegné most haza jött látogatóban, 's sorba járja minden atyjafíjait. Kázmérba bójelentette érkezését, 's megírta, hogy e' napokban itt lessz. Még nincs, de jó. Ritka dolog, hogy az illy házasság jól üssön-ki. —

Barkóczy Fer. felől tudja Nagysád hogy elvette a' szép kövér Rácznét. János öccse 's Jülie haragszanak: de ő azt fel som veszi. — Rhédey Lajos nem catholizált: de Szemere László bátyám, kinél nagyobb kálvinistát csak egyet ismerek, azt mondá minap a' Lónyay Gábor ebédjénél gyűlés alatt, hogy az ollyan ember felől azt is elhiszi. Ez Nagysádnak való hír — és nekem. Comtesse Lotti hasonlít e Nagysádra mint Kassán létében? Ott magamtól reá ismertem ki leánykája. Bár ábrázatban és lélekben is hasonlítana. A Nagysád

kövérédesét mesének tartom. Mi mindkettőn nem kövéredünk. Sophie szoptat 's elemészi magát.

Ajánlom magamat Nagyságodnak kegyes emlékezetébe.

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 177. sz.]

1329.

Kis János — Kazinczynek.

Kedves Barátom!

Utolsó leveledet jókor vettem, de nem feleltem, mert az abban tett kérdésedre, melly a' választ siettethette volna, sem én, sem megkérdezett esmerőseim nem tudunk feleletet adni; különben pedig ígéretedhez képest mindennap vártalak. Nem tudom melly akadály útadat mind eddig hátráltatta, minket pedig azólta hat nap alatt háromszor csak nem földön futóvá tett a' tüzi veszedelem. Elnúlhatatlannak tartom hát megkérdezni késedelmezésed' okát 's tudósítani állapotunk felől.

A' tűz három izben Jul. 19dikén d. u. egy órától, Jul. 22dikén d. u. 2 órától — 's Jul. 24dikén reggeli öt órától fogva megemésztett külső városunkban mintegy negyedszáz házat és 20—25 embert. Melly nagy volt légyen a' rémülés, csak az tudhatja, a' ki látta, 's egyszersemind azokat a' balgatag mendemondákat is hallotta, mellyek az említett időközben széllyelszárnyaltak, a' millyen p. o. az volt, hogy Napoleon plánuma minden Magyarországi nevezetesebb városokat a' végre kiküldött gyujtogatók által egészen elégettetni. Mi az egész belső várossal együtt csak ugyan sérelem nélkül maradtunk. Templom és papi lakhely a' külső városban sem égett el egy is.

Ird-meg körlek mennél előbb, lehet e reménységünk látogatásodhoz, 's ha nem lehet, mi foszt meg ezen szerentsénktől? Elküldötted e pálya-írásodat, mellyhez tiszta szivemből szerentsét kívánok mind magadra mind a' Hazára nézve?

Hogy Dayka' versei olly kevés kárral tértek hozzád vissza, azon tsudálkozom is, örülök is. A' kívánt pótoléket mostani zavaros fejémmel próbáltam, 's imhol van két próba, válassz közzülök, vagy ha nem tetszik, vessd-el mindeniket:

Boldog tsenddel nyugván a' béke' karjain,

Képzése mézet szív Éden' virágjain, — vagy

Uj örömet nyilni lát minden nyomain.

A' mit Te Daykával tész, azt tsak egy igen nemes sziv teheti barátjával. Minden Barátid örömmel fogják bizonynyal a' barátságának ezen szép monumentumát hálálni, 's örömek annál tellyesebb lészen, minthogy az a' gondolat is önként közibe elegyedik: mit nem várhatunk mi is hasonló esetben egy ilyen Baráttól?

Daykáról lévén a' szó, irtam e már, hogy én Daykához épen halála előtt kevés idővel küldöttem egy levelet egynéhány sorból álló versekkel együtt, 's válasz helyett tsak hamar halála' híret vettem? A' versre talám, ha a' tűz miatt elszórtt papirosaimat öszveszedem, reá akadok, 's abban az esetben megfogom küldeni.

Institoris magaviselete engem már alkalmasint meggyőzött arról, hogy ő nem győzi pénzel az elkezdett igyekezeteket is. A' mint tegnap vett leveléből látom, nem lessz más mód, hanem a' Spanyolországi Útazást is kézírásban vissza kell tőle vennem.

Az Útazások és Országok' leírásai gyűjteményét, a' melyet egynéhány általam felserkentetett predikátortársaim társaságában adok-ki, már munkába vettem, 's az első kötet, mely N. Britannia állapotját Wendeborn után rajzolja, most van itt Sopronyban sajtó alatt. — A verseim' igazításával még nem vagyok egészen készen, sokszor elfáradtak már rajta atyai kezeim; a' tűz pedig mind könyveimet, mind gondolataimat öszvezavarta. Akárhogyan, nem sokára tsak ugyan végig megyek verseimen, de olyan gondot, a' millyent Te kívánnál és az igazítás' munkája az izlés dolgában kívánna, ha tiz esztendeig nálam lesznek, sem fordíthatok reájok. Ezek a' tsekélységek azt talám nem is érdemelnék, talám érdemesebb volna azt a' gondot, ha idő volna, uj munkákra fordítani. De időt nem tudom hol vegyek. Élj boldogúl. Öccllek a' legszentebb barátsággal.

Sopronyban, Aug. 4dikén 1808.

Kis János.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

1330.

Kölcsey Ferencz — Kazinczynak.

[Debreczen] Augustus 9dikénn 1808.

Tekintetes Ur!

A Sinai bibliothecája még nincs meg véve. Volt ugyan hire még életébenn, hogy Gróf Teleki László, József Fia meg vette volna,

de a' hír csak onnan eredt, hogy meg akarta venni, 's meg is vette volna, ha Sinainak kedve lett volna Bibliothecájától meg válni. Most talán meg fogja venni, mert azt ígérte a' meg holt Örökösinek, hogy Debreczenbe fog jöni, 's beszéll a' Theca felől vélek. A' Jövő hétre várják, 's akkor meg fogja e venni, meg válik. Ezeket egygy olyan embertől tudom, a' ki most a' Bibliotheca rendbe szedésével foglalatoskodik.

A' Dalra való jegyzéseit a' Tekintetes Urnak alázatosan köszönöm. Az ilyen jegyzéseknek mindég van az a' haszna, hogy kényszerítik eggynehány dalocskáknak fennhéjázó szerzőjét, a' mint Despréaux nevezi, le mondani a' pöcsishez való képzelt jussairól, 's tízre vetni rossz productumit. Eggy elégett rossz productum nem meg vetendő haszon, leg alább meg ment egygy kényes izlésű Artista' mérges szánakozásától — szánattatni nagyobb kín, mint a' Titanoké, nagyobb, mint maga a' ki nevetés! — Mig a' Sinai bibliothecájáról bizonyost irhatok, ha ugyan már ezentül késő nem lessz a' tudósítás, magamat kegyes gratiájába ajánlvánn, maradok

A' Tekintetes Urnak

Alázatos szolgája
Kölcsey Ferencz mk.

[Eredetije a Szemere-tár I. kötetében.]

1331.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kraszna 10-dik August. 1808.

Nagy érdemű Barátom!

Nem kevés meg illetődéssel érttettem utolsó kedves leveledből egységednek gyengélkedésit, tiszta szivbül ohaitom, hogy érthessem mentül előb annak vissza alását, és tökéletes jó egészségbe létedet.

Pénzedet 1012 Rf. tegnap előtt biztos emberem által el küldöttem utasításod szerint Kis Imreh Urhoz, meg irván nékie, hogy mentül előb kezembe szolgáltassa asztot.

Gr. Teleki Jóska be hozá kellemetes és tökéletes jóságú, szeretetre nagyon méltó feleségit; örvendek ezen Barátom szerencsésén és azon is, hogy az én feleségemnek igen kedves Barátnéja leve ezen Angyali lélek. Rólad és Grófnédrul érzéssel szólla, és meg

kére, hogy nevébe Tégedet és Grófnédot tiszteljelek, mellet ezennel örömmel cselekszek. Feleségem tisztel — Grófnéd kezeit csókolom, és vagyok igaz hived

Cserey mpr.

[Eredetiye a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 194. sz.]

1332.

Kazinczy — Ferenczy Lajosnak.

Ferenczi Lajoshoz.

Széphalom, Aug. 11. 1808.

Kedves barátom!

Teste' s lelke' elgyengülése eránt való panaszát az Úrnak a' legszivesbb megindulással olvastam utolsó leveléből. Nem ismervén az Urat személyéből, alig merek valamit tanácsolni. De chuondom csak ugyan, a' mit itélek. Végye az Úr olly barátsággal, mint a' hogy az mondatik, 's cselekedje a' tanáccsal, a' mit az okosság 's belső meggyőződése kötelességévé teszen.

Mélt. Péliné Asszonynak a' háza az Úrnak nem csak igen nagy hasznára, de igen nagy gyönyörűségére is lehet. Ez a' fiatal érett lelkű asszonyság ore animoque leánya a' haza legnagyobb fíjának. De ez a' második Cornelia özvegy, és így háza csendesebb, mint az Úr java kívánná. Ha a' tüzes kis Ábris, a' mint gondolom, ott tölti az iskolai innepeket, úgy a' világ az Úr körül megelevenedett. Nem volna az Úrnak panasza, ha ő mindég a' nénje mellett laknék, de így könnyű elhinnem, hogy az a' magánosság, a' mellyet az Úr vádol, az Úrnak felette ártalmas, sőt veszedelmes. Édes barátom! Az én Belizem (lásd Egyveleg Irások I. kötetét a' II. könyvben) ezt mondja egy bizonyos történetre: *Az az okosság, jó az, jó: de mindég csak okosság.* — Úgy vagyunk teremtve, hogy nem szégyelhetjük néha, ha egy kevésbé magunkat elfelejtjük is¹

Szeressen az Úr. A' mint gyanitom, az Úrnak arra volna szüksége, hogy ott körül valami szép leány legyen, még pedig ne csak szép, hanem eleven lelkű leány is. Ha azt lel az Úr, oda lesz az az eltespedés: ha nem lesz, még-még nevedezni fog. Kerülje az Úr a' mindég hölcsek társaságát.² Ha az Úr kis tanítványkája' könyvei

¹ A másolatban itt a következő megjegyzés van: «törlött sorok az eredetiben.»

² A másolatban ismét a fentebbi megjegyzés: «törlött sorok az eredetiben.»

közt meg talál lenni Christian Felix Weisen's Gedichte (meg lehet pedig, mert ő Lieder für Kinder-eket is írt), olvassa meg azt a' kis dalt, mellynek ez az első sora: *Ich wollte mit der Weisheit halten* etc, 's nevéssen egyet rajta, 's csinálja a' mit a' Gellért meséjiben a' philosophus gyermek, a' ki nem akart a' hó gödörbe ugránozni, tartóztatta tőle az Öccsét, 's ugyan azt csinálta. — Nem örömet tolom senkire patikám' orvosságát, de az Egyveleg Írások olvasása nem fogja nevelni az Úr baját. Nagyon szeretném hallani, ha tanácsom fogott e az Úron, 's a' kis Ábristól meg tudakozom, ha vele lesznek.

Ábris mondja, hogy a' Mélt. Asszony még Kantnak is olvasgatja munkájit. Én azokkal alkalmasint ismeretlen vagyok, azokat kivéven a' mellyeket az exotericus Olvasójinak írt. De a' Müncheneri Aurórából az Úrnak egy ide tartozó anekdotot adnék olvasni, ha orvos volnék. Az anekdot Kantról való 's mondani nem merem. Ábris elmondaná, ha tudná. De az ollyat az Ábrisokkal nem jó tudatni: magok is reá akadnak.

Jelentse az Úr a' Mélt. asszonynak kézesókomat azon jóságáért, hogy velem tudatni méltóztatott, hogy levelem a' legbizonyosabb posta által ment oda, a' hova neki menni kellett. Talán némelylek kedvesen vennék, ha tudhatnák levelem után, hogy mi Zemplényből ismét Lónyai Gábort és Cs. k. kamarás Jekelfalusi Urat küldjük, nem Gróf Dessewffy Józsefet Diaetai követeknek. Dessewffy menni nem akart, 's sebes lába miatt a' Sógoránál fekszik Nagy Mihályban, hol e' napokban egy Aurelius fiat kereszteltete. A leányát Virginiának hívják.

Ajánlom magamat az Úrnak további szeretetébe, 's maradok

aláz. szolg.

Kazinczy Ferencz.

[Másolata a Szemere-tár I. kötetében.]

1333.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, 11. Aug. 1808.

Kedves barátom! Ugy írom hozzád ezen leveletem, mintha valamely hosszas útról térnék hozzád vissza, mert pályairásom sok ideig elfogott. Most minekutána mind azon, mind a' Sylvester Prae-

fatióján, mind a' Zemplény Vármegyei Gyűlésen által esém, imhol régi hibámat egykori gyorsaságom szerént kezdem helyre hozni, 's reményem, hogy társalkodásunknak egy kisség megszakadt fonala barátságunkat nem eloltani, hanem éleszteni fogja.

Halld ezen újságokat. 1.) Egy Heidelbergában tanuló Kalv. Ifjú azt írja egy SzentPáli nevezetű Ugocsa Vármegyei Úrnak, ki ezt ismét tulajdon maga írja nekem, hogy ő Napoleonnak valamely Consiliáriusával ott össze jöven 's ez meghallván hogy ő magyar, neki ezt mondotta: Az én császáromnak az a' plánuma, hogy az Austriai Monarchia feldiriboltassék; Austriát Napoleon meghagyja a' Kend Urának, Cseh és Morva Országot Károly kapja, Magyar Országot a' Palatinus. — Én meg nem fogom, hogy Napoleonnak egy Consiliáriusa miként biggyesse egy kálv. deákocskának a' maga Ura titkait az orrára; sem azt nem, hogy micsoda osztály volna ez: hiszen Magyarország többet ér mint a' mit a' Császár bírna? osztán hát a' Császár testvére Ferdinánd Királyi Hercege mit kapna, mert Wirtzburg kevés? 's mit a' Császárunk' második szülöttje. De azt sem foghatom-meg, hogy az a' kalv. deák hogy írta illy hazugságot. — Azonban Fiume és Triest Francia katonaságot lát a' falai közt, ha azok oda barátságos végezősek szerént mentek is, 's a' Magyar Kurir szerint Silezia felé megyen Berlin tájékáról a' sok ágyúja a' Francziának, pedig Jablunka tájéka veszedelmes passzus hozzánk. —

2.) Gróf Eszterházy József Referendarius és Zemplényi Fő-Ispán 9dik Aug. tartá a' követeket választó Gyűlést Ujhelyben. Lónyai Gábor és Cs. K. Kamarás Jekelfalusi József mégyen, Gróf Desöffy József (ki e' napokban kereszteltete Aurelius fiat) menni nem akarván. Ekkor beszéllé a' Fő-Ispán elébb a' maga szobájában előttem, azután benn is a' Gyűlésben, hogy mi háborút most nem óhajtunk, mi, az az az Udvar. De az Insurrectio' organisálása épen úgy kívánatik, mint Bécs körül a' Landwehr etc.

3.) Gróf Szapáry Péter ezt beszéli: Letéven mostani Kancellariusunk Somogyi János Úr a' Szala Vármegyei Vice Ispánságot, elmentem Baldacci Status Consil. Úrhoz, ki a' megholt Balassának baloggyermeke. A' mint a' szállásán bejelentettem magamat, hallám hogy így szölla Cselédjéhez: Er soll morgen vor 8 Uhr in meinem bureau sich einfinden. — Más nap 8 órakor ismét bejelentettem. Várazoztat. Végre bebocsát. Elmondám neki miért jöttem. Ő hallgatja. Végre a'

jobb kezével úgy vonja-el az orra alatt a' felső ajakát, elébb jobb, azután balrésztől, mintha bajúsza volt volna 's ezen egy szót veté mellé: Pergat. Meg valék bántva, mert ez annyit tett, hogy nem lehetek Administrátor, mert bajúszom van. Elfelejttem magam 's kiszalagomat ott csaptam-fel mingyárt 's így szólék: Herr Staatsrath, wenn ich auch nie Administrátor von Szalaer Comitát werde, so bleibe ich selbst dann noch ein Achtungswerther Cavalier in meinem Vaterlande, wenn Sie in ihr Nichts zurücksinken werden. B[aldacci] semmit sem felelt reá, Szapáry eljött. — Baldacci nem Status Consiliarius már.

4.) Szapárynak ekkor Rhédey ezt mondá: Freund, ich höre du hast um die Administrators Würde in dem Szalaer Comitát angehalten, und liest durch. Ich nehme herzlichsten Antheil daran. Erre Sz[apáry] így felelt. Nebme es nicht übel, lieber Rh[édey], es ist mein Stolz es damals nicht erhalten zu haben, da du Administrator von Bihar geworden bist.

5.) Gróf Desöffy József barátunk sebes lába miatt fekszik sógoránál Gróf Sztáray Albertnél. Tudod, hogy ezt a' jók szerették a' Dietán: de nem Lónyait. Hogy ő most nem megy, L[ónyai] pedig a' Fő-Ispán váratlan propositiója 's a' pulya Magistrátus felzördülése 's vivat kiáltozása által küldetik, az a' D[esöffy] barátjainak igen nehezen esik. Én D[esöffy]nek az egésségéért ittam e' szókkal. A' háládatosság egyik része a' legszebb kötelességeknek. Igyuk tehát a' Gr. D[esöffy] J[ózsef] egésségét 's kívánjuk hogy az Isten neki adjon olly fiakat mint maga. — Gróf Schמידegg Fer. a' ki, tudod Drevenáknak mint gratulált Kassán a' Semsey Installatiójakor, ezt mondá reá fenn hanggal, noha a' Fő-Ispán mellett ült: Nem jól mondottad barátom. Azt kellett vala még vetned hozzá, hogy adjon neki olly Successorokat a' követségben, mint maga volt.

6.) Ezen alkalmatossággal az Atyám' testvér öccséről Kazinczy András felől, kinek képe Sylvesterem előtt fog állani, egy kedves történetet hallék, mellyet néked szives dicsekedésképen beszöllek-el, mert azzal dicsekedni a' mit Eleink jót és szépet tettek, az ugyan háládatosság erántok. — 1790ben itt Gróf Zichy Fer. leve a' Fő-Ispán, Károlynak, a' Ministernek, testvér bátyja. Ez is azt szerette volna vendicálni magának, hogy dietai követnek csak az választathassék, a' kit ő candidál. Ezt a' Státusok észre vévén, még a' Gyűlés előtt kérték hogy azt ne cselekedné; abból nem fogna jó lenni. — Mit?

én Gróf? én Fő-Ispán? mondá magában Zichy, ki merne velem ellenkezni? — Candidál. Kazinczy András felkél: «Excellentiád tehát candidálja ezt 's ezt. Nekem a' candidátióra épen annyi jussom lévén mint Excellentiádnak, én viszont candidálom Szirmay Lászlót és Szulyowszky Menyhértet.» — A' Státusok szépnék lelték a' gondolatot 's addig kiálták tele torokkal Szirmayt és Szulyovszkyt, hogy ezek a' Fő-Ispán bosszúságára meg is választattak. — Ennyit tesz egy jó fej sokszor. — Ha ez nem illik e Mirabeunak e' mondása mellé: Ma tète est aussi une puissance?

7.) Mi ezen Gyűlésben olly Instructiót adánk a' Követeinknek, hogy a' Cs[ászár]nének 500,000 f. bankó czédala prezentet ígérjenek az egész ország nevében. A' megholt Cs[ászár]nének 1792ben 25 ezer aranyat adánk, melly tett akkor 225,000 fr. A' Fő-Ispán mondja hogy kevesebbet nem adhatunk, minekutána Cseh Ország, melly a' háború által olly sokat szenvedett, 500,000 f., Morva pedig 300,000 ada.

Az Insurrectio regulázása eránt azt végeztük, hogy mint Insurrectio felállításába belé ne bocsátkozunk, nem lévén helye a' törvény szerént. De olly formán, hogy a' Nemesség a' fegyver gyakorlás által alkalmatossá tétessék a' haza' védelmére, mi is tehetünk valamit 's azt az ellenség *támadó* szándéknak nem veheti. — Minden holnapban összeverukkoljon a' Vármegyékben egynehány helyeken a' Nemesség 18 és 50 esztendő között, 's exercirozzon. Ne legyen semmi pompa. De az uniformitás végett legyen kék nadrág és gazdagnak-szegénynek kék ing, egy kard és két pistoly. — Mit gondolsz, minek veszi ezen készületet az ellenség, ha *támadni akar?*

Fiúmban e vagy Triesztben János Herczegnek illuminatiót ada a' Nép. A' Francia Consul azt rossz néven vette 's azt mondják, hogy illy szót ejte. Jól teszik a' Városiak, hogy örülnek a' Királyfi itt létének, mert ez az *utolsó* ittléte. Erre a' nép behányta az ablakait. János Herczeg oda futott 's elcsendesítette a' népet. Ezt így beszélik, azonban a' Fő Ispán nem akar tudni arról, hogy a' francia katonaság benn volna a' két városban, holott azt Udvari Agens Bujanovics maga is beszélle Kassán, de más részekről is tudjuk.

Élj szerencsésen édes barátom! Kérek, ha tudsz valamit a' felől, hogy könyveim kelnek e Kolosvártt, írj eránta. — Gróf Lázár Istvánnak Győrfalváról már vettem levelét. Sokat szól benne a' másvilágra költözés felől, és hazafiúságot 's Klapprothságot sejdítet velem. A' levél más kézzel van írva, mással a' Subscriptio, 's a' datum ez:

Gyórfalva 1808 | esztendő és hónap nélkül. || Meg nem foghatom tisztán, mi lélek eleveníti. Tudósíts felőle 's szeressd

tisztelődet
Kazinczy Fer. mpr.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1334.

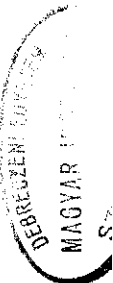
Kazinczy — Pápay Sámuelnek.

Széphalom, Aug. 11d. 1808.

Igen nagy érdemű kedves barátom!

Szögyéni Sigmund Úr maga hozta hozzám Júl. 19d. minden becsset meghaladó ajándékokat a' még becebb levéllel együtt. Ne akadj-fel e' kifejezésen: nem munkádtól tagadom-meg az érdemlett javallást, hanem csak levelednek akarom nyújtani a' dicséretet, melyre méltó. Ha engem asszonyinak gyúrt volna a' természet, én volnék a' legkokettebb teremtés, csak hogy a' kívánt szerelmet viszontagolnám is, mely igen is hogy nem tartozik a' kokettséghoz. Ugy van, édes barátom! illy lelkektől szerettetni mint a' Tiéd, az nekem nagy gyönyörűség. Megnyervén szerettedet, azon leszek, hogy annak birtokában magamat megtarthassam. A' ki az illyet elvesztheti, semmi tekintetben nem volt méltó megnyerésére. —

Szögyéni Úr tegnap-előtt méne-el Újhelyből, hol Táblabírónak eskettetett-fel. Nevezetes Gyűlésünk vala a' Fő Ispán előfűlése alatt. Követeink ismét Lónyai és Jekelfalusi József Cs. K. Kamarás; mert a' mi kedves Desőffink beteg is lábaira 's menni a' mint minap nálam hálván előre mondotta, nem is akart. Ezt Te is fogod sajnálni. Én a' Fő Ispán' asztalánál egy poharat köszöntem-el az ő egészségére, maga jelen nem volt, 's azt vettem mellé, hogy az Isten nevelje az ő most született *Aurelius*át olyanná mint maga. Sokan szemeket meresztettek reá, sokan elragadtatással kiáltozták *Éljen*-jeket, Gróf Schmidegg Fer. pedig fenn szóval ezt mondá: Rosszúl ittad, barátom, ezt kell vala még vetned mellé, hogy az Isten adjon neki olly követőket a' követségben mint maga volt. Pedig Schmidegg épen a' Fő Ispán mellett ült. — Épen ez a' Schmidegg (mert ezt illő elbeszéllem) a' Semsei Fő Ispáni beiktatása napján belépni látván Udvari Consiliarius Drevenákot a' Vendégek tömött sokasága

közzé, így szólla hozzá igen hangos szóval sőt fél rikoltással: Örvendek, örvendek Mélt Ur, az új megfiszteltetésen. De megvallom, kevesellem; többet vártam. — Drevenák jónak látta nem érteni; csekélynek nevezte érdemeit, holott azokat a' Diaetán olly nagyoknak festette (mellyért Vay meg is felele néki), elbeszélé, hogy Referendariussággal kínáltatott-meg, de környülállásai elfogadni nem engedték, 's azzal vetett véget, hogy a' Fejedlem senkit sem borít-el egyszerre kegyelmeivel. De hogy! felele Schmidegg: Rhédey kettőt kapa egyszerre, Amade hármát, 's Drevenák elhallgata.

Lelked érzi, melly útra csap az én lelkem, az én lelkem érzi, hogy megérted félrecsapásomat, és így hadd beszéllek minden öszvecsatlás és apologia nélkül két történetet, mellyet a' Gyűlésen most hallék. — Gr. Szapáry Péter beszélé, hogy letévén Somogyi Ur a' Spisich Vármegeje (én Szalát így nevezem) Administratorságát, Császáruk' menyegzőjekor elment Status Consil. Baldacci Úrhoz, 's kérte, hogy igyekezék azt néki megnyerni. Ez pantomimmal felele neki. Végig vonván ujjait a' felső ajakai felett egy és más részről, mintha bajusza volt volna, ezen laconismussal mutata neki útát: *pergat*. Mintha bajuszt hordó nem lehetne Administrator, holott azt a' Palatinus is hord. Nem merem ide írni, Sz[apáry] mit felelt neki, maga elfelejtésével a' pergatra, felnyomván kis kalpagját előtte. — A' második történet még 1790dikből való.

Gr. Zichy Ferencz akkori Zempléni Fő Ispán candidálni akarta a' Diétai Követeket. A' bátyám (Oncle) Kazinczy András látván hogy a' Fő Ispán erőszakoskodik, és csak ugyan candidál, holott annakelőtte már eltiltatott tőle, megszólalá: «Excellentiád ezeket candidálja. Nekem annyi jusom lévén ezt candidálni, mint Excellentiádnak, én candidálok Szirmay Lászlót és Szulyovszky Menyhértet.» — A' Gyűlés szépnek lelta a' gondolatot, 's a' kettő kiáltozás által vala megválasztva. — Ha nem érdemli e az illyekkel ez a' kedves rokonom az Eutrapelus nevet, mellyet neki a' Sylvester előtt álló képen adék? — Visszatérek kicsavarodásomból:

1.) Sylvesterhez Szögyéni vitte-el a' Praefatiót. A' Pesti vásárok kapható lesz a' könyv. Azt Institóris nyomtatta ingyen, az az nékem legkissebbet sem térítvén-meg abból a' mibe került; pedig sokba került. Tehát ezzel egy barátomnak sem fogok kedveskedhetni, nem úgy mint Egyveleg Irásimnak első kötetéből, mellynek Te is vetted, reménylem, egy nyomtatványát. Szeretném, ha Syl-

vesteremet megvásároltatnád, 's körül tekintened a' hosszú előszókat és jegyzéseket, 's szeretném, ha azt mondhatnád, hogy a' Révai dolgában nem csak elmésen szóllottam, hanem úgy is egyszersmind, hogy minden érzi, hogy a' szóllás nem kenőcs, hanem igazi szín. Most Rochefoucauldok készült el: 14. árkus. Kapható lesz e a' Dietán már, nem tudom, mert az Erdélyi születésű nyomtató, a' ki egyike az ungr. Patriotoknak, nekem bajt csinál, úgy hogy Prókátorra kell bíznom az ügyet. — Készen van nálam az Egyv. Írásoknak négy kötete is: de az annyi pénzbe kerül, hogy nyomtatását nem győzőm. Az elsőből még csak 25. Rftot vettem-bé, mert sem Institorisszal, sem Eggenbergerrel, sem Kissel nem számoltam. Kész nálam az egész Gészner is. Ezen felyül Daykának verseit kellene kiadnom, megnyervén másfél esztendő elmúlása után a' Censura kegyelmét reá. — Most pedig Majusnak 28dika oltá a' Tübingi kérdésre feleltem egy Magyar munkával, melyet osztán nékik németre is lefordítottam, és ezen Schilleri mottó alatt: *Stolz will ich den Spanier.* (Don Karlos, III. Akt, 10. Auftr.) fel is küldöttem. Ezt Neked édes barátom, azért írom, hogy ha a' Morgenblattban a' megszentelt pályáírások' sorjában ezt meglátod, tudhassd, hogy annak Írója én voltam. A' czimje ez: *Über die Erhebung der ungarischen Sprache zur Sprache des öffentlichen Geschäfts u. der Schulen in Ungarn. Eine Preisschrift. Aus dem Ungarischen von dem Verfasser selbst übersetzt. Gegend von Tokaj, d. 2. Júl. 1808.* — A' munka annak a' tollát mutatja, a' ki a' Hamlet előtt álló Praefatiót írta volt, csak hogy ezt úgy írta, a' mint most kell. Hallgatni szabad (*néha!*): de egyebet mondani, mint a' mit érzünk, soha nem szabad. Sokat szóllottam, és úgy a' mint kell, a' haza szeretetéről. Erre nékem is bajszvonítással felelhetne valaki 's pergatot vethetne mellé. De ha a' száz aranyat el nem nyerem is — te tudod ha azt reménylem e az Ungarischer Patriot' bírójától, mondva van a' minek mondva lenni kell; az pedig nékem elég.

Ezen munka írása alatt vettem Munkádat Szcmere Pál által Eggenbergertől. Jól esett, hogy éppen ennek írása alatt vettem. Igen sokban segített, vezetett. Sok helytt nem egyez gondolatunk: de mi szükség arra? Mintha másként gondolkozni szabad nem volna. Csak valaki intolerans ne légyen, csak valaki tudatlanságból ne ejtsen hibákat, csak valaki makacsul ne vitassa a' miket tanít, mint a' hogy a' Dalai Lámák szokták Debreczen mindég kikapja tőlem a' magáét. Az egy fatalis Dca Debreczen. Júdának ki kellett kezéből

tekerni a' királyi pálczát, kivált mivel látjuk, hogy sokakat elvakít szemfényvesztő fényével. Olvassd-meg kérlek a' Sylvester előtt álló második előszót és a' jegyzéseket. — Hogy Vig Lászlót megcsapkodtad, azt ugyan igen jól cselekvéd. Az a' *holnap* vagy a' *hónap* vagy vagy nem is tudom *mi* a' legszenvedhetetlenebb csevegés. 'S a' jámbor többet is csinál olytat. Midőn a' *ez* és *cs*, 's az *ő* és *ü* ellen kikölt a' Hazai Tudósításokban, akkor én neki igen modeste feleltem: de Kultsár ki hagyta az Ujságaiból, 's ez engem abban a' gyanúban erősít-meg, hogy *ez* a' Vig László Kultsár körül él és ujságleveleiben ötöt segéli. Egyéberánt ha a' Versegghio-mastixot három álképbe öltözött ember írta e Révainak plánuma szerént és szemei előtt, vagy Révai írta maga, azt mind ez ideig nem tudom. A' munkát utálok, undorodom tőle: de, valljuk meg: et heic dii sunt! 's valljuk-meg, hogy Versegghy megérdemlette a' korbácsoltatást és hogy az ő írásai szükségtelen 's rút anomaliákkal vannak ellepve. De mit szöllok erről itt? Olvasni fogod Sylvesteremet, 's meglátod, mint itélek.

Édes barátom, hogy Diogenesben ejtett hibámat kimutattad, azt néked annyira nem veszem rosszul, hogy szintén örvendek neki. Nincs semmi ízetlenebb mint a' mindenkori magasztalás. Hiszen írásaimban még a' legújabbakban is, magam is látom az észre sem vett botlásokat: hogy ne vehesse azt tehát más is észre? — Egy valaki minap azt írta nekem, hogy Egyveleg Írásimnak kiadott kötetét recensální fogja egy kritisches Blattban. Protestáltam ellene, 's azt írtam, hogy azt ollyantól szeretném látni, a' ki engem nem is ismér. Gróf Desöffy minap írta-meg nekem egy beszélgetését egy valakivel ezen kötet eránt. Gáncsot nyertem, nem javallást. Csak hamar a' javallás után maga is megérkezett; ebéd előtt jött 's itt hált. Látván hogy nem kedvetlen, sőt igen kedves a' gáncs, jónak látta megvallani, ki ítelt úgy. Az a' ki a' Biblia szerént a' sziveket és veséket vizsgálja, tudja, hogy azt úgy szeretem mint az előtt. Ha Desöffy elárulhatnám, szóllanék vele, és megmutatnám hogy nincs igaza. Hiszen én abban az egész kötetben nem azt akarom mutatni, mint szóllanak a' magyarok, hanem azt, hogy a' csinra jutandó magyarnak mint kell szóllania. — A' Fő Ispán velem most sokat szólla Kisfaludinak Regéji felől. El vala általok bájolva, azt mondja. — Desöffi a' kesergő szerelmet csudálja, 's utálja a' *pí p á s* Poétát. Én sem egyikkel nem tartok, sem a' másikkal: nékem a' boldog szerelem sokkal, de igen sokkal kedvesebb. Egyéb eránt az én Poétáim *Virág, Kis, Dayka*. Egy *valakinek* a' neve csak egyszor

fordúl-elő írásodban. Ha Te is úgy nézed e azt vallyon mint én? Úgy látszik legalább. — Erről sokat lehetne szóllanom — szóllanunk. — Élj szerencsésen. Öllelek. —

[Eredetije Zádor Gyula birtokában volt.]

1335.

Romy Károly György — Kazinczynak.

Schmölnicz am 12. August 1808.

Hochwohlgeborner Herr,

Verehrungswürdigster Freund!

Glücklich bin ich von Igló in Schmölnicz angelangt und habe bereits mein Predigeramt angetreten. Am 29 July wurde ich in Eperies durch den Superintendenten ordinirt.

Da weder meine Zeitschrift noch der Anhang meines Musenalmanachs im Druck erscheinen kann: so sende ich Ihnen Ihre Pränumerationsgelder zurück, nämlich 24 rfl. für 2 Exemplare der Zeitschriften (für Sie und Herrn von Cscrey) und 2 rfl. für zwey Anhänge des Musenalmanachs.

In N° 71 der Göttingischen gelehrten Anzeigen vom laufenden Jahre steht eine vortheilhafte Recension meines Musenalmanachs, die im Namen der Göttingischen Societät der Wissenschaften verfasst ist und Heyne selbst zum Verfasser zu haben scheint. Diese vortheilhafte Recension brachte die Wicner gegen die ungarische Literatur so auf, dass sie in die vaterländischen Blätter eine Antikritik einrücken liessen, in der auf den Recensenten und auf mich geschmäht wird. Von dem Verfasser dieser Antikritik scheint auch die Schmäherecension in der Halleischen allgemeinen Literatur-Zeitung herzurühren.

Mit vollkommener Hochachtung und Freundschaft

Ew. Hochwohlgeboren

gehorsamster Diener

Carl Georg Rumi.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1836.

Kazinczy — B. Prónay Lászlónak.

Nagy Méltóságú Báró, Fő Ispán 's Titkos Tanács [!],
Kegyelmes Uram!

Excellentziádnak parancsolatja teljesedést ért 's pályairásom eddig a' Tübingiak' ítélőszéke előtt van. Mottóm Schillernek Don Karlosából van véve: *Stolz will ich den Spanier*. Ezen igéknek értelmét megmagyaráztam az írásban. Ha az idő' környütlálásai megengedendik a' Tübingiaknak, ők nem sokára ítéleteket adják a' *Morgenblattban*, 's Excellentziád ezen mottóról reá ismér, melly szerencséje lett az én munkámnak. Sokat reá mernék tenni, hogy a' koszorú enyém nem léssen. Azonban én örvendek, mind azért hogy a' jó ügy mellett szólottam, mind azért hogy Excellentziád parancsát teljesítettem, hogy a' vívók¹ közt felléptem. Nem *okok* kellenek arra, hogy az igaz hazafiak fő kívánsága teljesítessék.

A' felküldött írás németül van téve. Titulusa ez: *Über die Erhebung der ungarischen Sprache zur Sprache des öffentlichen Geschäftes und der Schulen in Ungarn. Eine Preisschrift. Aus dem ungarischen durch den Verfasser selbst übersetzt*, — 's 200 lapnyira ment. Most tisztázom mind magyarul mind németül, olly véggel, hogy mind a' két nyelven ki is adjam, ha a' Censura kegyessége megengedi. A' munka okosan és tisztelettel van írva 's nincs benne semmi, a' mi a' részre nem hajló Censúra engedelmét meg ne nyerhetné, — legalább Gróf Desöffy József, ki azt nálam olvasta, nem akadott-fel semmiben. — Igyekezni fogok rajta, hogy azt Excellentziádnak minél lehet előbb megküldhessem, hogy annak a' nagy és tisztelt férjfiúnak érthessem ítéletét felöle, kinck parancsolatját teljesíteni gyönyörűségnek találván, pályavívóvá lettem, mely semmi esetben szándékom nem volt volna.

Ajánlom magamat Excellentziádnak hathatós kegyelmeibe 's a' legszentebb tisztelettel maradok

Excellentziádnak

Széphenom, Aug. 14d. 1808.

alázatos szolgálja:

Kazinczy Ferencz mpr.

¹ Az eredetiben «vívók», tollhiba.

A borítékon:¹

à Son Excellence Monsieur le Barón de Prónay, de Tóth Próna, Suprême Comte du Comté de Csanád, Conseiller Intime d'Etat. etc. etc. à Pest.

[Eredetiye a b. Prónay István péczeli levéltárában.]

1337.

Kazinczy — Gr. Gyulay Ferencznének.

Méltóságos Grófné,

tisztelt kedves barátném!

Nagyságodnak kegyességéhez én olly kérést is merek intézni, a' mellyet máshoz tenni szemtelenség volna. Engedjen szóllanom Nagyságod tartalék nélkül. —

Házasságbeli lépéseket nem minden esetben kezd a' férfi: én tudok egynehányat, a' hol a' leány részéről kezdették azokat tenni elébb. Más az mikor valaki valakit valakire köt, tól; más mikor a' leánynak vagy szüléji, vagy rokoni az eránt gondosok, hogy a' serdülő leányt szeretetre méltó Ifjú ismeretségébe juttassák, és ne a' magok fantáziájoknak, ámbitiójoknak, fősvénységeknak áldozzák-fel őket, hanem úgy adják egyyüvé, hogy a' legbizonyosabb kinézések lehessen, hogy gyermekek az Ifjú által 's ez viszont a' leány által boldog lészen. A természet, a' sors senkinek sem adott-meg mindent, 's ha megadott is mindent, azt bizonyosan nem adta egyenlő mértékben. Ha tehát úgy esik az asszortirozás, hogy a' mi hja az egyyiknek van, a' másik azt bőven birja, a' dolog igen szépen pótolódik-ki. — Minekelötte a' textusra szállanék, hadd tégyem azt az esküvést, hogy Nagyságodat parancsolat nélkül, egyedül magam mozdultomból kérem-meg. —

Kazinczy Péter bátyámnak három leánygyermeke van, 's nincs fja. Az első feleségétől született két leány nem csak férjhez van adva, de egészen ki is vannak atyjok által fizetve. Most élő feleségétől egyetlenegy leánya van, 's több gyermeke nem is lehet. Ez ezidén lépett a' 15ik esztendejébe, egyy kis termetű, szép ábrázatú, jó nevelésű, igen jó erkölcsű, egészséges gyermek. Cultúrája annyi van, hogy mindenütt megjelenhet, tud a' magyar és tót nyelven kívül mind németül, mind francziául. A' Bátyám birtoka ma is megér háromszázötven ezeret, 's ez egyedül erre a' gyermekre néz; mivel pedig a'

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

bátyám nem csak nem veszteget, hanem inkább igen kereső gazda, nincs bizonyosabb mint az, hogy a' gyermek fél millióval fog birni, ha szülei csak tíz esztendeig is élnek még. Péterné többé nem szül, abban az időben van. — A' gyermek lévén szüleiének minden örömök, 's tőlök várván azt a' gyönyörűséget, hogy benne fíjat találjanak, melyet tőlök a' sors megtagadott, óhajtanák, hogy a' kis Sophie ne csak szerencsésen, hanem fénnel is menjen férjhez. Azt annyi pénz mellett lehetne reményleni, ha a' lány beteges, rút, neveletlen, rossz volna is; hogy ne lehetne tehát midőn mindezeknek ellenkezője. Nézzen ki Nagyságod nékem egy második Teleki Jóskát, az az ollyat, a' kinek fényes neve 's rokonai 's mívelt lelke, tiszta erkölcsi légyenek, 's a' ki kálvinista légyen és ne vesztegessen. Ezek olly kvalitások, — a' két utolsót értem 's melléjek még az erkölcsök tisztaságát számlálom — a' mellyeket még a' czifra név mellett is megkíván a' bátyám; mert millióval birhat az, 's akár melly czifra névvel ragyoghat, de ha kálvinista nem lesz, 's erkölcesi nem tiszták, füst van az orrában 's veszteget, — az bizonyosan a' bátyámnál leányt nem kap. Ó a' lányát *szerencsés*sé akarja tenni, 's tudja, hogy éretlen ember birtokában az nem lehetne. Én a' mostani Császár Budai koronatiójakor egy ifju Gróf Kendefit ismertem. Az akkor Göttingából jött 's himlőben megholt. Olly ifjat szeretnék a' hűgomnak. —

Ha Nagyságod az én kérésemet teljesíteni méltóztatik, mind a' hűgomat szerencsésé teszi, mind egy jó ifjat. Nagyságodnak egy *Náni* nevezetű rokona körül egynéhány esztendővel ezelőtt egymást üzték az Erdélyi kérék. Azok között, a' kiket Náni körül láttam, én az egy Jóskát nézem ollyannak, a' kit ide szeretnék szívni.

Nagyságod engem régen nem látott, 's sok esztendők óta a' gondolkozás változik, szükség tehát, hogy magamat magyarázzam. — Én tituluson nem kapok; az belső érdem nélkül csak a' bolondok vágyása. De emberek közt élvén, vagy azt kell követnünk a' mit ők becsülnek, vagy örök collisiókba hozzuk magunkat a' világgal, 's valljuk-meg, fáj az mikor az embernek ezt kiáltják: *félre!* ha azt bolond kiáltja is. Familiáról elfeledkezni és Brink Gottfriedhoz menni, ha Brink Gottfried derék ember is, szint olly bajos dolog, mint csak pénz miatt venni-el valakit. Én megmutattam, hogy volt erőm mindég, pénzért és connexiókért *vonszódás nélkül* senkit nem venni, még mikor kinalások estek is.

Cselekedje azt a' grátziát Nagyságod, és nézze-ki a' Telekyek, Bánfiak etc. között, hol kap egy házasodni való jó ifjat, a' kinek

talán mindene van, csak pénze nincs, 's súgja meg azt nekem, 's ha módját ejtheti, súgja-meg azt a' legénynek is. T[eleki] Jóska látta a' hűgomat, 's tudja, hogy nem csak nem nyomorék, hanem nem is rút kis leány, szőke, szép képű, jámbor, elég művelt lelkű annyira, a' mennyire egy művelt lelkű Ifjú kezére jutván szükség hogy legyen. Nagyon lekötölez Nagyságod ezen kegyessége által.

Ajánlom magamat kegyességibe, feleségemmel 's leányommal 's maradok

Nagyságodnak

Széphalom 17. Aug. 1808.

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz mpr.

Döbrenteyt köszöntöm, 's azt izenem, hogy Makbethet nem fordítottam, 's a' mi volt is elégettem, Himfynek pedig ma vevém első levelét.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 177. sz.]

1338.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 17-dik August. 1808.

Nagy érdemű Kedves Barátom!

Szivessen köszönöm Barátságodat: hogy az által küldött Emlékek iránt ítéletedet velem közlötted, és utasításodat adni méltóztatad, örvendem különösen, hogy izlésünk meg egyezett, mert én is, és feleségem is a pyramis formájút választottuk volt, és én is éppen a szerint fen akadtam a kalamárison, és porozón; már tehát e mellett fogok maradni; a helj ugyan, a hová gyön, nincs szabad ki nézésű heljen, és eszt magam is nagyon sainállom.

Én a Döbrentei Verseit egészen úgy, a mint hozzám küldötte, közlöttem veled. — A vellin papirosra való nyomtatásodat egy Atyámfia vette meg, Cserey Miklós, ki is assessor super numerarius az Erdélyi Kiráji Táblán, velem egy familiabul, de más ágbul való. — M. Wásárheljről az Ipom tudósit, hogy ott jó kelete lesz exempláraidnak. Én el keléseken tökéletesen igyekezni el nem mulatom.

Herczog Rainer Erdeljbe gyövetele költemény hir volt; a Comandirozónk, Gr. Kollowrath Liebsteinski, haza érkezett már. Diaetank

és Insurrectionk Nékünk is lészen. E Tárgyba barátságos Tanácsodra nagy szükségem vagyok. Két vármegye gondolkodik úgy, hogy engemet ezen Diaetara, Deputatussának küldgön, de meg valloim Neked *sub rosa*, irtódom iljen qualitasba menni azért, mivel alig ha ezen Diaeta Törvény rontó Diaeta nem lészen, és így nem szeretném homáljba hozni a maradék előtt Nevemet; én Regalista lévén, a' Diaetara úgy is el mehetek, és így immediate a gyalázat stempelje nem üttethetik homlokomra. Mit ítélsz Te e felől?

Kolosvár mellett Györgyfalván lakó Gróf Lázár István az Ipom testvérít tartotta feleségül, most néhány esztendőktül fogva özvegy, becsületes, derék magyar ember, de egyszersmint 72 esztendő — második gyerek kort érvén, sok gyengeségei vannak; óhaitanam tudni, mit irt eő Néked, mert meg valloim, nem képzelhetem, eő Néked mit irhat.

Mivel¹ a Hegy alján jutalmossabban jut az ember asszu szőlő Borhoz, ha aszt szüretkor ott helybe készített, Nekem reggeli früschtököm egy pohárka asszu szőlő Bor lévén, meljre beceses ajándékok nektári italt szolgáltatata, — nagyon le fogsz kötelezni, ha számomra asszu szőlőt, és ahoz mostot vásároltatván, egy általaggal szüretkor készítettész, árát nagy köszönettel meg fogom fizetni.

Munkácson vas rosdával irt Munkádot be köttettem, igen szépen van be kötve, Pesten 47 Rfba került; szeretném tudni meljik esztendőbe irtad, hogy az első lap elibe írhasam. — A Lubint és Annettét is szépen be köttettem, és kéz írásaim közzé heljheztettem, de előbbeni munkád, a munkácsi t. i., meljekbe képed is vagyok heljheztetve, a chatoulomba ál. — A Napokba kaptam Lipsiából haza egy igen szép kilenczed fél caratot nyomó égetet Saphiromot, meljet Lisabonbul kaptam volt, és a melj a tűzbe meg fejedredvén, brilliantirozva is igen szépen lévén, úgy jádzik, mind a leg szebb Diamant — carmezirozva van igen gazdagon Brilliantokkal, — Muszka módra — oljan formára, mint feljeb láthatod, igen kevés ember a ki meg ismerje, hogy a közepén lévő solitenz nem igaz Diamant, 535 Rftért foglalták Lipsiába — de annak, a ki onnan haza hozta, Nékem igér-

¹ Itt, e kikezdés előtt, az eredetiben egy fölfelé fordított paralellogramm van rajzolva, a melynek mindkét hosszú oldalához egy egyenszárú háromszög van ragasztva. Kezdetleges tollrajz.

tek 7000 Rftol, meg vallom, gyereki indulattal örvendek ezen gyűrűmnek, hogy oljan szépen sült el. — Most képedet fel küldöttem Lipsiába Rosthoz, hogy a szerint gyűrű kőbe fel emelt munkával ki metczettesse. Bal kezem mutató úján fogom aszt gyűrűbe viselni — szívem részin — meljbe holtig lakozol úgy is. Az a czélom, hogy Hazád béli kővel carmesiroztassam, mely végre szép tűz opálokat fogok szerezni. Hogy jobban ki vehesd munkáját szép saphiromnak, a gyűrű formáját egyenesen raizoltam — t. i. a két oldalat is ugyan azon lineaba, meljek az ujjat borittják.

Kis Imre Urnak éppen most vészem következő levelét: «A Ttes Kazinczy Urnak szöllő 1012 Rf. kezemhez vettem, de felőlők még eddig Tekintetes Kazinczy Ur semmi rendelést, sem előre leg kisebb jelentést sem tett. Én a mostani vásárt el várom, hogy vagy maga meg jelenne, vagy ezen pénzrül rendelést tenne, azután pedig el küldöm Kassára, mert ezen utat mutatta a minap, mikor valamely kevés pénzt kellett hozzá küldenem; ha tehát most mást nem mutat, ezen fogok jární, a fel cserelésig pedig ezen irásom qvientantia heljet szolgálhat. Debreczen. August 13. 1808.»

Az ide zárt papirosra ¹ irt becses ritkaságok, úgy értettem, Nálad meg vannak — hogy lehetne azokat más exemplárban meg kapni? Feleségem tisztel, én meg nem szünök lenni igaz hived

Cserey Farkas mpr.

Kivül:

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak p. Debreczen, S. A. Uihelj,
Széphalom.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 194. sz.]

1339.

Kazinczy — Kölcsey Ferencznek.

Kölcsey Ferencznek Kazinczy Fer. baráti idvezletét.

Édes Öcsém Uram! Sietek ezen levelemmel, hogy ez még Debreczenben találja kedves Öcsém Uramat, attól félvén, hogy ha késem, nem fogja vehetni. Kedves Öcsém Uram, le van verve dalának crizise által. Ne úgy, édes Öcsém Uram! — Eggy Angol Irónak eggy derék Ifjú valamely munkát vive megtekintés végett. Ez nagy gond-

¹ A levél melléklete hiányzik.

dal karimá zgatta be nem csak minden sorát, hanem minden betűjít is. úgy hogy midő n a' kéz irást vissz akapta az ifjú, egyg szót sem tudott dechifirozni. Hátul pedig ez a' sor vala a' Criticus kezével írva:

Kezdő Irónak abban áll a' legfőbb mestersége,
ha sokat tud tör lögetni a' maga írásán.

Nekem úgy látszik, hogy az Ángolnak igaza volt, 's ha magamat szabad volna például előhoznom, azt vetném mellé, hogy én legalább e' mesterségbe derekasan belé tanultam, mert egész életemben ezt csinálom. Eljön az idő, édes Öcsém Uram, hizelkedem magamnak vele, hogy Öcsém Uram meglátja Széphalmot, 's akkor mutatni fogom, mint tör lögetek. Rochefoucauldoknak az íveit e' holnapban kapám-meg Bécsből megttekintés végett, 's ismét tör löttöm benne. A' Sylvester Praefatióját harinadikszor nyomtatják most. A' Tübingi pályairás pedig, melly csak 200 pag. in 4° csak nem fél rizma papirosomat emész tette-meg, *periturae parcere chartae!*

Ne engedje kedves Öcsém Uram magát leverni, sőt épen ez gyűlassza új próbákra. Addig kell próbálni, míg valami elsűl. Gyakorolja kedves Öcsém Uram, a' Göthe intése szerint, esztét, szemét és kezét, 's mind addig gyakorolja, míg valami tőkélle test nyűjt. A' nagy Pászthory azokat az ifjakat, a' kik körülte kezdtek szolgálatjaikat, az elkeseredésig kinzotta. Csak akkor van *jól* valami munka, mikor már *jobb* nem lehet. Ezt kiáltozta nekik mindég. De nem lehet mondani: Mester, gyógyítsd magadat! mert a' tanítványnak nem csak addig kell törekedni, a' meddig a' mester eljutott, hanem tovább; 's osztán nyomorú lt vigasztalás az, a' mellyben azt mondjuk: Te sem tudod jobban, 's talán így sem. — Nagyon elévesztetem volna a' dolgot, ha a' kedves Öcsém Uram elszomorodása fel nem derülhetne, czélom legalább egyéb volt. — Éljen szerencsésen kedves Öcsém Uram, 's ne szűnjön-meg szeretni. — A' Sinai könyvei felől köszönöm a' tudósítást. — Széphalom 19. Aug. 1808.

Kedvesen venném, ha kedves Öcsém Uram szemmel tartaná mit fog mondani Debreczen a' Sylvester praefatiójára 's az ott előforduló scholionokra? 's a' Varjas e vocalisú éneke előtt állóra.

Kivűl:

à Monsieur Monsieur François de Kölcsey à *Debreczin au Collège.*

[Eredetije a Szemere-tár I. kötetében.]

' A czím fölé Kölcsey ezt írta: «d. 30. Aug. 1808. K. F.»

1340.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Aug. 19d. 1808.

Édes barátom!

Az az aggodás, melly a' Sopronyi tűznek hallására szívemet elfogta, mélyebben érezte velem, mennyire szeretlek, mint magam is hinni mertem volna. Rettegtem, hogy magadat, kedveseidet valami szerencsétlenség érhetett. Melly igen örvedetes vala tehát előttem az a' hír, mellyet hozzám a' tegnap késő este érkezett leveled hozta, hogy a' pusztítás' Angyala kár nélkül ménc-el küszöböd előtt! Szívem igen nagy gondtól szabadúla-meg.

Az én Bécsi útam mindég halad. Ott az Ipmam egy processust nyere-meg anyja után, ki B. Pffersshoven leány és így német születésű, de magyar nembe házasodott atya' gyermeke volt. A' per szerencsésen dőlt-el a' legfelsőbb Instantiákon is, azonban holmi Conscriptiók etc. még késlelik az executiót. A' Prókátor maga kéri az Ipmamat, hogy a' Napam csak akkor induljon, mikor ő fogja javasolni. A' Bécsi út nékem sok reménylt örömöket nem fogott volna adni, ha elégtél volna, mert úgy Sopronyt bizonyosan nem láttam volna meg. Inaim annyira elgyengültek, hogy a' szenvedés' scénáját nem nézhetem. Inkább szenvedem e' bajt, mint hogy azt más által lássam szenvedtetni. 'S arra soha sem vagyok gyengébb, mint mikor a' szerencsétlenség azokat éri, a' kiket szívem szeret. Ez valóban *testnek elgyengülése*. De azt egyéb esetekben is tapasztalom nem csak sajnálva, hanem pirúlva is. Eggykor gyönyörűséget érztem minden veszedelemnek reám törésében: rettegés nélkül láttam a' mennykövek' fellobbanását. Most nem búvok-el, mint sokan, előle: de nem szeretem, ha feleségem 's cselédeim olyankor csak meg is mozdúlnak a' szobában. A' férj, atyai érzések szűlik e ezt a' kislelkűséget? — A' mit a' halál félelme felől, a' Révai születése napja felől tett jelentésben irtam a' Hazai Tudósításokban, szívemből kikapott megjegyzés, és magamnak apologiája. —

Révairól esvén emlékezet, hadd mondjam itt mingyárt, hogy szeretném ha Sylvestorem, melly *Magyar régiségek 's ritkaságok* nevezete alatt lépett-ki a' sajtó alól c' holnapban, legalább Praefatiómat 's jegyzéseimet magadnak felolvastatni parancsolnád — szemcidre nézve mondom *felolvastatni* 's nem *olvasni*. Azt fogod itélni Előszavaim felől, hogy szükség felett hosszúak, és hogy mire való

mindent elmondani, a' mit tudunk. De, édes barátom, értsd menté-
ségemet. Sylvester és a' melléje vetett két társ azért veszett-el elő-
szőr, mert testetlen könyvecske volt. Másodszor adatván-ki, vastagi-
tani akartam, hogy ismét el ne veszhessenek, 's mindent elkövettem,
a' mi vastagithatta. Már nyomtatták Sylvestert, mikor az a' gondolat
ért, hogy Varjast is melléjek vegyem, 's a' könyv úgy járt mint az
az épület, melly nem régi planuma szerint épül, hanem toldoztatik.
Azonban hízelkedem magamnak vele, hogy a' honni Múzsák még is
nem vetik meg az áldozatot. Legalább az Utólírásban az, a' mit a'
Debreczeni Grammatika Írói 's Révai felől mondok, kedvessé tehet-
nek a' jóknál. A' Révai Apológiájában melegen ömlött-ki szíven.
Te gyönyörködve olvastad mit tészek Daykával: hogy ne gyönyör-
ködnél tehát azon is, a' mit Révaival tettem? a' Debreczeni Gram-
matikára pedig azt mondom, hogy Luther is Idoloclasta volt. Vannak
esetek, a' mellyben az is kötelesség. -- Cselekedd azt énérttem;
olvassd-meg azt, és ha javallásodra érdemes talál lenni, írd azt
nékem édes jutalmúl, hogy szíved a' Révai apológiája felett *felmele-*
gedett. Te tudod mint óhajtok olyat *Töled* hallani. Egyéb eránt
az az Utólírás olly sietve készült az Ujhelyi gyűlés alatt eggy estve,
hogy időm sem vala magamnak párban megtartani. — Ha igaz az,
hogy *szép lelkeket napok' fogytáig formálni* kedves dolog 's dicsé-
retre érdemes: úgy nem kéltethem, hogy azt javallani fogod. Mikor
irtam ugyan, Te valál mindég lelkem előtt; azt kértem magamtól,
hogy mit fogsz Te mondani reá, ha majd olvasni fogod. 'S mivel
igy irtam, reménylem, hogy az az írás szép lelkeket napok' fogytáig
fog formálni! —

Kisfaluditól eggy igen szép levelet kaptam. Azt is istenek
sugallták. Csak a' stylus is érdemli e' dicséretet. Lessz idő, hogy azt
leírom Neked, minthogy látni minapi leveled szerént óhajtod. Com-
plimentet tesz nékem, hogy én serkentettem etc., hogy Gessznerem
Idylljei etc. etc. Meglehet, hogy ez néki akkor tetszhetett. De hogy'
írhat illyet az, a' ki a' szerelem' boldogságait írta? Én pirúlok azon
gyermeki munkáért 's az illy complimentért, 's alig várom, hogy
újabb dolgozása megjelenhessen. Noha a' ki bír elég erővel azt val-
lani, a' mit hiszen, azt vallhatja, hogy a' későbbi kidolgozásaink is
piritgatnak. A' gaz Haykul e' holnapban küldé meg nékem a' Roche-
foucauld próbaíveit. Be sokat leltem ott is törteni valót. — Illyen a'
könyvgyártói dicsőség!

Pályairásom elment. Az a' jutalmat bizonyosan el nem kapja. Azonban még is örvendek, hogy irtam. Mottóm ez: *Stolz will ich den Spanier*. Don Karlos III. Akt. 10. Auftr. — A' czimlapon pedig ez áll: aus dem Ungarischen von dem Verf. selbst übersetzt. Ez ment-ségül is lehet a' sok barbarismusokért, de olyan forma is, mint midőn Paulus Aemilius, ámbár maga görögül jól tudott, a' deákul nem értő Macedókhöz *tolmács által* tartotta beszédét. Egyéb eránt tanácsodat követtem 's köszönettel fogadtam. Elfojtottam azt a' mit elfojtani kellett. De mit mondhat az olyanokra, a' millyek itt állanak, az, a' kinek megbántás az, hogy mi Magyarok akarunk lenni.

Gróf Szapári Péter, ki Sopronyban is birtokos, itt is, az ő Fel-sége Januáriusi Menyegzőjekor Statsrath Baldacci Úrnál esedezett a' Szala Vármegyei Administratorság eránt. Ez, kihallgatván, azzal felelt, hogy jobb kezével beretvált orra alján tett olly mozdulást, mint a' ki a' bajúszt szokta végig rántani, bal kezével ugyan ollyat a' másik orralján 's lakónisch ezt mondá hozzá: Pergat. — Ezt a' Gyül-sünk olta óhajtottam veled tudatni. Ott hallottam magától Szapáritól. — Keserves dolog! —

Halljad a' Pályairást. — A' Praefatio egészen elmaradt.

§. 1. (NB. §. jel sohol nincs az én írásomban mint a' Telekié-ben; ezt itt csak az extractus miatt teszem.) A' haza' szeretete egyyike a' természet legszentebb érzéseinek. Nem rettegi az az értelem' ítéletét; de nem vár annak felszabadítása 's javallása után, 's a' vett jóknak hálás emlékezete nélkül is foganattal hat minden el nem fajúlt szívben. Szent az, mint a' gyermeki hűség 's szülci szeretet. Jaj az olly atyának (ugymond Rousseau, — 's ez nem csak a' ház, hanem a' haza tagjaira is illik), a' ki az ósztól koldúl okokat, melylyeknél fogva neki gyermekét szeretnie kell: én az olly atyát szeretem, a' ki gyermekét azért szereti, mert az az ő gyermeke, 's a' patriotismus nem ellenkezik a' Cosmopolitismussal: ez amazt csak nemesíti. Valamint az az atya volna esztelen és igazságtalan, a' ki a' maga nyomorék gyermekét szebbnek nézné, mint a' más ép és deli, etc. — 's az a' gyermek, a' ki a' maga minden ragyogás nélkül való atyját annyinak nézné mint a' torsa atyját, kit nagy tettei nagyá tettenek: úgy igazságtalan volna az a' Magyar, a' ki nem ismervén vagy ismerni nem akarván a' maga nemzetét és honnját, magát esztelen göggel mérsékelné a' nálánál igen sok és igen nagy tekintetben boldogabb némethez, olaszhoz, francziához, 'stbb. Szerencsére

a' természet még a' San-Marinói polgárkának 's a' Grönlandi halfogónak is adott okot arra, hogy hazáját szeresse 's sorsának örvendjen: 's ha vannak is esetek, mellyek a' szerencsétlen Teucert Salamist elhagyni, magával elvinni 's másutt állítani kénszerítik: útalatosbb a' nemesbb érzésű ember előtt semmi nem lehet, mint az a' Sváb, a' ki szülőtte földjét elhagyja 's oda mégyen lakást venni, hol jászla bővebben telik. — §. 2. Ez a' nagy érzés igen tetszetes bélyegje a' Magyar-nak. Mint a' zsidó fordul Jeruzsalemnek midőn imádkozik, a' szerint fordul ez a' külföldön honnja fekvése felé etc. etc. etc. — §. 3. Nem vad buzdúlat ez, nem a' pusztá szokás mive, nem a' más nemzetek megvetése. — §. 4. A' hazai nyelv a' nemzet szeretetének legszorosbb kapasa még azoknál is, kiknek nemzete különböző státusokra szaggattatott. Illyen a' német, olasz. Nem kell e tehát nálunk igen nagy becsben lenni? — §. 5. És még is mi nem a' magyaron írtuk törvényeinket. Miért? Mielta Austr. Királyaink vannak, ezt megváltoztatni nem lehetett, mert ők a' nyelvet nem tudták. *Historia linguae hung. in administratione publica*, pag. 17. in 4°.

Erste Abtheilung. Melly nyelvet kíván polgárinak a' Magyar nemzet' java 's dicsősége? — §. 1. Eggy nemzet sem élt a' törvényeiben, köz dolgai folytatásában, iskolájiban idegen nyelvvvel. Graecia. Roma. Uj népek. — §. Ezt helyesen. Mert míg Róma a' Graeculusoktól tanulta a' Philosophiát, míg ifjai az Iliuszus partjain tanultak, míg Olasz országban a' Capitoliumból elűzött Tudósok 's Spanyol országban az Arabszok a' magok nyelvén mivelték a' tudományt, kevés ment köz haszonba. Ha a' francia nem a' maga nyelvét mivelte volna, hanem az olaszokén tanult volna 's az Anglus és Német a' francziáén, vagy ha ezek az Erasmus, Baco és Ilmanus nyelvén tanultak volna, mi lett volna úgy a' nép culturájából? — §. Mit használ Magyar országnak, hogy Corvinus etc. hogy virágozzék ott a' tudomány, a' hol az asszonyi nem cultura nélkül marad 's a' gyermek 7 esztendőt buta ábrándozásban tölt. Rousseau 7 esztendős korában már Plutarchnak biographiáját olvasta az atyjának, lelke lángot kapott illy gyenge korban. etc. etc. §. Sőt a' Corvin idejéig sem szükség vissza menni, 1780 előtt Erlangi német 's Lipszjai 's Bécsi deák újságokat olvastunk, 's mik voltak akkor a' mi öszvejöveteleink 's mik most? — §. A' hol a' hazai nyelv nem virágzik, ott nem írnak könyveket, mert a' ki eszes, tudja, hogy prostituálja magát a' ki rosszul ír, ha jól ír is. 'S így épen semmi nem íródik. Ha Schillernek francziául kellett volna írni, nem volna írva Don

Karlos, sem Tancred és Merope, ha Voltairnek csak deákül kellett volna írni. — §. A' deák nyelv uralkodása nálunk azért is veszedelmes, mert elnehezíti az igazi deákság megtanulását. — §. Ujabb jele a' veszedelmességének Lengyel országban, hol a' nép nagy Masszája rudimentát tanulván, nem historiát etc. nem volt eszek. a' Király választást eltörölni 's elsüllyedtek. — §. Recapitulatio. — §. Solutiones objectorum contra linguam hungaricam. — Obj. II-o. Az Udvar nem tud, és így nem lehet. Responsum. — Laudes Principis, qui ephorum Görögium filiis Görögium constituit, Piaristam Pető Benedek pro institutione linguae hung. eis praefecit, Márton prof. ap. Univ. Vienn. — Laudes Principis Ferdinandi fratris Imperatricis. Reineri. Palatini. — Obj. 3-o. Ministerium. Resp. Obj. 4. a' törvény *deák*: hogy lehetne a' per *magyar*? Resp. Ugy mint Erdélyben mindig 's itt sok Vármegyében. Mint Német országban német, holott a' Corpus Juris ott is deák volt, mint a' predikazio magyar, holott a' Biblia zsidó és görög. — Obj. 5.¹ A' deák nyelv holt nyelv és így szavainak értelme nem változhat. Ilyen kell törvénynek. — Resp. A' deák nyelv ha nem *erudit.* deák, élő nyelv. Nálunk *servientes* = Nemes ember, *comes* nem útitárs. — A' hospes Wirth és Gast, és még ezen ambiguitás mellett is kiki tudja, hol mit jelent. Respondetur ad objectiones Fejesianas. Iactenus de eo an *commodum* reip. requirat inductionem linguae hung., nunc an *gloria* idem requirat? — A' magyarnak különböző nyelve, ruhája van. Valamint az nem illik hozzá, hogy köz helyen, hol a' nemzet úgy lép fel mint nemzet, idegen öltözetben lépjen fel: úgy nem illik, hogy a' hol a' maga méltósága érzésében kell szóllania, idegen nyelven szólljon. Róma nem öltözött görögösen, noha az olly derék Consul, mint Gabinius etc. Paulus Aemil. és a' Macedók. — Der Umstand, dass uns. Vaterland an die Laender von Oesterreich angeschlossen ist, hindert dies nicht Ungarn hat nicht aufgehört ein selbststaendiges Land zu seyn. Unsre Armee trägt ung. Kleidung, während das [!] Böhme, Pole, Oesterreicher deutsch montirt sind, und dies schadet nichts. etc. Wo Laender incorporirt, zusammengeschmolzen wurden, hört jeder Unterschied auf. Nicht so Ungarn. etc. Unsere Regenten geben Beweise, dass sie diese gerechte Ansprüche respectiren. Wien schrieb nach Brüssel franz., in die ital. Provinzen italienisch. Hannover erhielt ihre Befehle von London nicht englisch, sondern deutsch. In Warschau

¹ Az eredetiben tollhibából itt is 4 van.

ist die poln. Sprache die Sprache der Regierung nicht die des dresdener Hofes oder die franz. Die eiserne Krone sitzt auf dem Haupte, welches die der Franken trägt, und doch antwortet Napoleon der Consul italienisch mitten in Paris. Die Könige von Holland, Neapel und Westphalen tragen die Benennung Prince de France, aber in allen diesen Laendern ist nicht die französische Sprache, etc. Sie fühlen, dass die Sprache zwischen diejenigen Schätze der Nationen gehören, die ihnen die theuesten sind, u. brauchen diesen Hebel der Regierung zu dem Wohl der Regierten u. zur Befestigung u. zu dem Glanz ihres Thrones. — §. Unsere Philosophen sprechen viel davon, dass der partielle Patriotismus dem Ganzen Eintrag thut. Igen, de csak ha külön czélokra vonsz; ha nem teszi ezt, úgy ganz im Sinne der schönen Dichtung des Menenius Agrippa, ennek még használ. Diese sehen die Weisheit der schaffenden Natur, die Einheit u. Mannigfaltigkeit in eine so schöne Harmonie zu verbinden wusste, nicht ein. Und wenn ein Schüler des Linné das Ertödtten vagy csak kihalatását is auch nur der unbedeutendsten Pflanze für eine Art des Mordes ansehen würde: macht sich derjenige, der aus unmässiger Liebe zu seiner Idee ein auszeichnendes Eigenthum einer Nation zum Aussterben zu bringen anrathet, nicht eines politischen Mordes schuldig?

Eine absondernde Sprache, Kleidung, Sitten, Institution geben den Nationen ein gewisses Selbstgefühl, u. dieses erzeugt einen edlen Stolz, der zwar ausarten kann, wie alles, was Erbtheil der Menschen geworden ist, u. er verirrt sich sehr leicht in die Schaaren der Lasters [!], wenn es einmal über seine Gränzen tretet. Aber dieser Stolz steht nach der geistreichen Bemerkung eines römischen Schriftstellers selbst in der Schaar der Laster näher an seine ewige Beherrscherin, die Tugend, als die übrigen. Hin ist das Volk, in welchem diese schöne Flamme erlischt, nie wird es sich, ist es einmahl gesunken, erheben, etc. Der weise Fürst wünscht sein Volk stolz, wie Schiller Philipp II. an unserem Titelblatte. Die Natur war in der Austheilung seiner Gaben gegen unser Volk nicht karg; sie gab uns vieles, was manche andre uns beneiden können. Und doch wo stehen wir am Grade der geistigen Kultur? Lasse man es also sehen wo es steht. Lasse man ihm den Ruhm zeigen wie weit u. warum es zurückblieb, wohin u. wodurch es sich emporzudrängen habe. Dieser Durst nach Ruhm wird dem Wohl desjenigen Körpers nicht schaden, dessen Glied es, zu seinem Glück u. dem Glück des grossen Körpers ist.

Zweyte Abtheilung. In wie weit würde es ausführbar, etc. — Und welche sind diese Nationen? Felelet reá 3. paginán. Ungarns Bewohner sind der Zunge nach nicht aufgezählt. Die Ungarn sind aber selbst nach dem Zeugniß des H. Pr. v. Schwartner, dem man den ¹ Vorwurf für uns parteyisch zu seyn gewiss nicht machen wird, gewiss die zahlreichste Klasse. Kultsár rechnet die Zahl der ungarisch sprechenden auf 5000000. Sollte diese Zahl auch übertrieben seyn, so ist so viel doch gewiss, dass das ungrische Volk das *erste*, das *vorzüglichste*, das *herrschende* Volk in Ungarn sey.

Nein! hier ist keines das erste, vorzüglichste, herrschende. Das Volk ist eins u. dasselbe, etc. Alles was im Lande lebt, ist hazafi oder Fremdling, non datur tertium. Ungar u. hazafi sind eigentliche synonyma. — Der hazafi hat an der allg. Wohlfarth Theil, er ist hinwieder schuldig alle Opfer zu leisten, welche das allgem. Wohl erheischt. Die Rechte der Verschiedenheit dann zu reclamiren, wenn das Wohl u. der Glanz des Ganzen in der Rede ist, ist List, ist Verbrechen. Forderte das Vaterland von seinen Kindern slav. oder deutsch. Ursprungs, dass Sie den Gebrauch der ihnen angeerbten nicht ungr. Sprache in ihren häuslichen Zirkeln ablegen sollen, dann würde es gegen sie stiefelterlich handeln. Wenn aber der Slave u. Deutsche selbst nach der Aufnahme in den Staatskörper der Ungarn noch immer für einen Slaven oder Deutschen gehalten werden u. die Ungarn in Ungarn überwältigen wollte, dann ist das Verbrechen an ihrer Seite. Der Elsasser spricht zu Strassburg in seinen häuslichen Angelegenheiten deutsch u. der französische Refugié in Berlin französisch: aber jener ist ein Franke u. dieser ein Deutscher der Sprache nach, wenn er als Glied des Volks erscheint, u. Athen strafte mit Tod den Fremdling, der sich die Rechte der Majestät des Volks zueignete. —

In politischer Hinsicht würde die Erhebung der ung. Sprache den Vortheil gewähren, hogy a' legnagyobb része a' népnek megérténé a' törvényt és igazgatás rendeléseit, holott most csak Köhlerglaube etc. Pedig gyakorta életébe kerül a' hazafinak a' **nem-érthető** törvény által hágása. 2.) Dass der Geist der verschiedenen Nationen in Ungarn sich mehr annähern würde. Példa reá Friedericus Malatesta 1550. artic. 73. — Wir lieben den Fremden der Achtung für unsere Sprache hat: wir bleiben kalt gegen den, der sie nicht

¹ Előszőr *das* volt írva.

achtet. Würde doch die Hoheit des unlängst verstorbenen Erzherzogs Ferdinand Sohnes der grossen Theresia und Vater der regierenden Kaiserin, erlauben, ihn zum Beispiel anzuführen, u. zu erzählen, zu welcher, Fremden fast ungläublichen Freude ung. Landt. Deputirte 1802. entzückt waren, da ihnen der Gütige nach einigen Dankcomplimente in lat. Sprache, weil auch die Anrede der Deputirten in derselben gehalten worden war, Ausserungen seiner Huld in ung. Ausdrücken gab! oder seinen hochherzigen Sohn, den jüngeren Erzherzog Ferdinand, der wäre er auch nicht Enkel Theresias u. Neffe Leopolds, unser Stolz seyn würde, so wie er der Stolz unserer Truppen ist! — Die Natur lässt das Guthe wohl überall mit dem Schlechten zugleich, u. oft dicht an einander aufgehen, es giebt aber doch geistige National-Physionomien. Eine der National-Eigenheiten des Ungarns ist Tapferkeit u. hoher Muth. Auch die unter uns wohnenden Abkömmlinge des Svatoplug, auch die sich zwischen uns verirrtten Abkömmlinge des edlen Cheruskers haben oft die gerechtesten Ansprüche auf Heldensinn: aber man vergleiche den slavischen Bewohner der Krajnya oder den deutschen Bergmann von Schmölnitz mit dem freyen, muthigen Ungarn, der auf den weiten, reichen Ebenen von Debresin, Belgrad u. Pesth wohnt, welcher ein Unterschied. Wer würde diese für ein u. die nehmliche Gattung, für Glieder ein u. derselben Nation halten. Jene schrumpfen unter der Last der Armuth zusammen u. athmen in ihren Eisen u. Kupfer Scharhten den Geist der kleinlichen Sorge mit dem Aushauche des Todes ein, während dass der ung. Csikós wieder Frost u. Hitze alle Ungemächlichkeiten abgehärtet, alle 4 Theile des Jahrs unterm freyen Himmel lebt, u. seine Seele sich im freyen Elemente, wo sein Aug frey umherschweift, wo er u. seine Herde frey umherziehn, den Geist von Grösse, von Unabhaengigkeit, von Kraft u. Selbstgefühl einathmet. Dieser Nationalsinn wird durch nichts geschickter als durch die Sprache mitgetheilt, denn bis sie nicht ungarisch sprechen, halten sie sich für Ungarn nicht. — Keine Nachtheile aus der Erlernung der ung. Sprache. — In Kommerzial Hinsicht, etc. — Der grösste Vortheil äussert sich in liter. Hinsicht. Die bloss ung. sprechenden' bleiben zurück, denn die Literatur wird nie vollkommen blühen, bis die Sprache nicht von der Regierung gehoben ist. A' mi a' deák nyelv károsságának megmutatására feljebb hozatott elő, most a' magyar nyelv szükséges voltára nézve hozattatik kifejtve elő. U. welche goldene Früchte versprache die schöne Sprache der Ungarn für die Literatur des neuen Europa,

die ursprünglich orientalisches ist, aber seit 900 Jahren viel occidentalisches Geschmack sich angeeignet hat. Aus der Vermischung dieser zwey schönen Naturen muss nun eine dritte schönere Natur entstehen. Schon hat sie die Laufbahn betreten. Noch ist sie die letzte. Aber bald wird sie sich unter die Glücklichen mischen u. dann zeige die Zeit, etc. Lächelt ein glückl. Erfolg der schönen muthigen, anspruchlosen Lauferin, dann wird die schöngekränzte Gallierin u. Thuiskona ihre Schülerin u. jüngere Schwester mit Liebe umarmen. etc. — Nachtheil: Man könnte fremde Gelehrte zu Prof. nicht berufen. Resp. In ausserordentlichen Fällen könnten diese lat. oder deutsch vorlesen, wie in Göttingen manches lat. gelehrt wird, denn die ung. Jugend würde ja deutsch noch mehr wie jetzt lernen. Und die Staende wollen ja die Einführung der ung. Sprache nicht augenblicklich etc.

III. Abtheilung. Besitzt die ung. Sprache die hiezu unumgänglich erforderliche Ausbildung? — Als Rudolf I. 1270. u. Eduard III. 1300 die deutsche u. englische Sprache zur bürgerlichen gemacht, als Thomasius deutsch zu lehren anfieng, besaßen diese Sprachen den Grad der Ausbildung, den jetzt die ung. besitzt? Obj. Die Induction ist fehlerhaft. Der Reichthum oder Armuth der Sprache bestimmt die Menge von circulirenden Ideen. Die ung. Sprache ist in Bezug auf die Bedürfnisse des Zeitalters ärmer, als jene, etc. — Resp. Man irrt, wenn man glaubt die ung. Sprache werde jetzt erst gebildet. In Siebenbürgen ist sie wenigstens seit Joh. Zápolya bis 1763 in dem unumschränkten Gebrauch der ung. Sprache in öffentlichen Angelegenheiten gewesen, u. Apáczai Csere János hat früher als Thomasius den ganzen Cycles der Wissenschaften ungarisch bearbeitet. Lob unsren Comitats Magistraten die bessere Aufsätze ungrisch schon jetzt machen, als die latein. vor 1790. u. 1805. waren. Lob der ung. Sprache. Wir haben sogar Chemie u. Algebra gedruckt. Die Sprache, die die zierlichsten Werke der alten u. neuen Classiker übersetzen kann, welche Musarion u. Rochefoucauld etc. aufzuweisen im Stande ist, ist schon gut vorgerückt. — Obj. Was kann aus der Sprache werden, die für Geist u. Seele nur lélek, für verum u. justum nur igaz hat, u. *Sinne, Eifersucht, Liebling, Ungeheuer, billig* kein Wort besitzt. Resp. szellet, besser szellem, igaz u. való, érzék, féltékeny, kedvencz, szörnyeteg, méltány. — Und was war aus der Sprache in der die Pontificum libri und die

Inscriptis der Säule des Duillius? was ward aus der Sprache des Ulphilas durch Luther, Lessing u. Klopstock? Wer hätte je gedacht, dass die Sprache des Hans Sachs, ja selbst die des Haller, Göthe u. Schiller, Ramler u. Wieland, Matthisson u. Voss hervorbringen wird? Besitzt denn die Sprache der Deutschen alles, was [die] der Franzosen hat et vice versa? Weil Cicero weder für Leidenschaft noch für Eifersucht in seiner Sprache Wörter fand, u. sich mit dem Wiedergeben der Ideen des Aristoteles u. Plato eben so plagte, wie Degerando mit den v. Kant u. Herder, war die latein. Sprache untauglich Reden wider einen neuern Philippus zu halten u. über das höchste Gut zu philosophiren? Hat Cicero übel daran gethan, dass er die Sprache der Römer mit einer unsaglichen Qual auszubilden trachtete? wäre es besser gethan gewesen, wenn er die Sprache der Griechen, mellyet Rómában már akkor igen sokan igen jól tudtak, allgemein zu machen getrachtet hätte? — Obj. Ganz gewiss hat die ungr. Sprache poetischen Reichthum, aber nicht auch einen philosophischen. Gemacht zum hohen Fluge, ist sie weniger geschickt zur leichtern Poesie. Zur Conversation ist sie gar nicht. — Resp. Wenn sie den poetischen Reichthum hat, so wird sie auch den philosophischen haben. Auch die griechische hatte eben dieses Loos. So wird unsere Sprache nie das werden können, was die hilderlose nüchterne Sprache der Gallier geworden und unsre Literatur wird selbst in der Gattung der ernsteren Wissenschaft blühend bleiben, wie die griechische. — In der Conversation ist die Sprache durftig, das wird eingestanden. Warum war sie so geworden? Vor kurzem war auch die deutsche noch nicht das, was sie jetzt ist. Wien, Sonnenfels, Blumauer, Ratschky, Alxinger. Wir hätten das vertrauliche Keyelmed u. Kend der Alten aus falscher Delicatesse nicht ablegen sollen. — Maga ist jetzt fast schon Sie, u. Nagysád wird schmeichelnd jedes Frauenzimmer von vornehmen Rang genannt um die gehässigen Titulaturen zu vermeiden. Gelehrte schreiben an einander wie die Römer. — Skizze der Geschichte unserer Literatur. —

Immer unseliger Vorzug, dass wir Könige wählten, hielt das Vaterland 700 Jahre lang in Flammen, u. Wissenschaften konnten also nie recht blühn. Der andächtige König stiftete zwar schon Schulen, aber etc. Selbst unter Colomann ward kein Ungar gefunden, der die früheren ungrisch verfassten Gesetze ins lateinische

übertragen im Stande gewesen wäre. Man war genöthigt dies Geschäft einem Fremden zu überlassen. Die Kreuzzüge machten uns mit den Künsten der Fremde bekannt, wir folgten Andreas II. nach Jerusalem, aber die Nation fieng erst in Italien Funken des Lichts, da wir Ludwigh I. hinbegleiteten, wir brachten daher neue Wörter fürs Lexicon, Liebe zu die Künste, u. formianische Weinreben für Tokaj. Ludwigh I., sein Schwiegersonn' Sigismund, Joh. Vitéz u. Matthias errichteten Akademien, aber sie gingen bald wieder unter, u. in ihnen ward auf die National-Sprache gar nicht geachtet. Die Jünglinge zogen nach Bononien, Rom u. Paris, aber zum dumpfen Staunen alles [!] dessen was fremd ist gewöhnt, fiel keinem ein, das dort erworbene durch das Medium der vaterländ. Sprache allgemein zumachen. Da wir ausser ein paar Legenden u. Hymnarien nichts ungrisch haben, u. Matthias kein ungr. Buch in seiner Bibliothek hatte, kann man annehmen, dass unsere Alten ungrisch sehr wenig geschrieben haben. Wir konnten aus der tiefen Schlagsucht nur durch die Neuerungen des Mönchs von Wittenberg aufgeschüttelt werden. Durch die Streitigkeiten gewann die vaterländ. Sprache u. Literatur. Nun errichtete der Neophyt Nádasdi Tamás, Ban, bald Palatin, zu Ujsziget eine Buchdruckerey. Az irók elő számláltatnak. etc. — Die Fortschritte sind im XVII. Jahrhundert noch glänzender. Welch ein Anfang. Aber die eintretende Zeiten (Jos. I.) hemmten alles, und bis die Mitte des XVIII. Jahrhunderts erschien kaum ein Werk, das unsere Aufmerksamkeit anziehn konnte. — Das langwierige Still-schweigen ward im letzten decennium der grossen Theresia reichlich ersetzt. Unsere Krieger wurden mit der deutschen Literatur vertraut. Als sie heim kamen, las jeder Jüngling u. Mädchen Gellers Fabeln u. schwedische Gräfin, u. Ramlers Satyren. Viele kannten auch Hallern u. Hagedorn. Friedrichs Ruhm erfüllte auch unser Vaterland u. diejenigen, die um sich Bücher werden nicht sahn, bewundernten den König der Bücher machte mehr, als den der Heere schlug. Nun steckte Kaiser Franz im schönsten Bund mit seinem Swieten, die Fackel der Vernunft in seinem Wien auf, u. ihr Leuchten wirkte auch auf uns wohlthätig hinüber. Die Musen näherten sich wie überall auch hier durch die Grazien vorgebracht. Die Koháry und Csáky öffneten Tempel der deutschen Thalia u. Melpomene in der Mutterstadt des Landes. Ráday, Orczy, Faludi, Jos. Teleki sangen zur ungrischen Leyer, aber ihre Poesien blieben ungedruckt; sie scheuten sich vor dem Anstaunen der Gutmüthigen und dem höhmi-

schen Lächeln der Bösartigen. Über unsern Horizon gieng eine schöne Morgenröthe, aber schwere Dünste hemmten noch das lichte Aufstrahlen des schönen Tages.

Dieser ging erst dann in seiner Pracht auf, da diese angebetete Fürstin die liebenswürdigen Söhne des Landes 1760. zu die [!] ungr. Garde aufnahm, u. diesen Gelegenheit sich bot, den schönen Ton der Hauptstadt der Monarchie abzulernen. Wien war ihnen nicht Capua, nicht Sybaris. Sie traten im Feuer der Jugend als Schriftsteller 1772. auf. Alex. Báróczy (geb. 1736. 11. Apr.), Abrah. Barcsay († 1806. 3. Mart.) u. Georg Bessenyei traten zugleich auf u. die Nation horchte der nach franz. Geschmack gemodelten Sprache mit Entzücken auf. Ányos schloss sich ihnen an, u. sang die unterdrückten Gefühle seines weichen Herzens in der Einsideley des heiligen Paulus. Nicht wenige traten auch in dem Vaterland des Ubs. des Telemachs auf, von denen wir nur den Übersetzungen des Cid (Gr. Adam Teleki) und des Belisair. (Freyherr Steph. Daniel) anführen.

Rájnis, Szabó Dávid, Révai. — — Noch hatten wir keine Zeitungen. Ráth, Péczeli, Görög, Szacsvai, Pánczél, Decsi, Kultsár. — Zeitschriften. Museum, Orpheus, Urania, Helikoni Virágok, Zsebbeli. Kis fängt jetzt eben eine neue an. — Wörterbücher u. Grammatiken. Márton. Révai. — Theater. Muster in Prosa u. Versen mehr darnach gewählt, dass man die Sprache als die Literatur kennen möge.

Gr. Jos. Teleki war einer unserer besten Prosaiker sowohl im ungr. als latein. Fragmente seiner Rede aus dem Orpheus II. Kötet. S. 16.

«Treffliche Prosaisten hat auch die ungr. Sprache weniger, als Dichter. Virág u. Kis gehören in ihre Zahl. Jener hat seinen Styl nach röm. Modellen gebildet u. oft verfällt er mit Wohlgefallen in die Kürze des Sallust u. Tacitus, deren Ernst das charakteristische seiner Schreibart ist. Kis ist Schüler der Deutschen. Seine Gedanken fließen in Ruhe, in Klarheit u. Ordnung, in schön geschlungenen Perioden, in einer reinen gefälligen, unaffektirten Sprache. Jos. Nagy, Peter Klobusiczky u. Paul Sípos. Da die gekrönte Preisschrift von Kis deutsch übersetzt schon gedruckt wird, so überheben wir uns der Mühe etwas aus ihr herauszuheben u. zu übersetzen, u. machen den Leser nur auf seine schöne Vorrede, die vor Rochefoucauld steht, aufmerksam. Wir führen anstatt anderer Beyspielen aus unserer Prosa eine Probe für die mahlerisch beschreibende Gattung aus den Blättern

der Hazai Tudósítások 1806. an. (Hotkócz. Budamértől a' sárkány forma Karpatusig.)

Rajnis, (geb. 1741. den 4. Jun.) spricht im Schlusse seiner Oden von den verderblichen Sitten der Jugend u. sagt: A' kikre nézván búra ereszkedik. (Deutsch übersetzt.)

Dr. Joh. Földi: enyém Juliska! Eine Strophe des Liedes griechisch, lateinisch, französisch, italienisch, deutsch, slavisch übersetzt um zu zeigen, was die ungr. Sprache gewinnt, dass sie die suffixa den verbis u. nominibus, anschmilzt. εκ των κολπων Απολλ. εμου και Ερατους εμης εμ' ήδη εις τον κολπον Ιουλιας εμης etc.

Hier eine der schönsten Oden von Virág. Er war etc. Die Nation kennt keinen ihrer Dichter, den sie ihm an die Seite setzen dürfte, denn *Schwulst* ist nicht *Hoheit*. A' szent. (hátúl versei köztt.) Dies ist das schönste Gebet, das je von menschlichen Lippen ertönte. Die Seele des Horchers wird von heiligem Dunkel, von heiliger Ahnung ergriffen. Mehr Zartheit ist wohl auch an Matthissons schönen Liedern nicht ergossen, u. in der 4. u. 6. Zeile des ungr. Originals ist die Härte, die sich hier im Deutschen zeigt, nicht. — David Szabó. *Auf einen gestürzten Nussbaum*. Magyarúl és németül. — Gr. Ráday. Hol vannak a' violák? (K. Museum.) — Dayka. Titkos bú u. Esdeklés. — Csokonay. Dann liebenswürdige Dayka glich er dort, wo er a' legszercensésebb unter allen unseren Dichtern am meisten, nur waren seine Gefühle nicht so glühend, seine Sprache nicht so edel, oft wohl gar uncorrect u. niedrig. Was Dayka von seinem Gegenstande berauscht sang, sang Csokonay nüchtern. Aber was würde er mit der Zeit geworden seyn. Szemrehányás u. A' Reményhez.

Alex. Kisfaludi zu Simeg gab seine Lieder der Liebe unter den angenommenen Namen v. Himfy in 2 Bänden heraus, von denen der erste die Lieder der klagenden, u. der zweyte die der beglückten Liebe enthält. Sein Ideal war Petrarcha, u. die ersten Lieder der ersten Sammlung waren in dem Thale v. Vacluse, wohin er als Kriegsgefangen gerieth, gedichtet. Seine Laura, Fräulein Elise Szegedi ist nur die *geliebte* Gattin des Dichters. Hierin gleicht er also seinem Original nicht, der um seine Laura ewig unerhört klagte. Wir müssen aber auch gestehen, dass uns die Lieder seiner beglückten Liebe noch mehr wie jene der sich sehnenenden anziehen. Versart u. Situationen sind bey ihm originel, u. er copiert sein Ideal ohne sein slavischer Nachahmung zu seyn. Auch gehört es zu seinen Vorzügen,

dass er seine Gedichte durch viel Nationen sein erhöht hat, u. allenhalben viel Belesenheit u. tiefes Gefühl für alles Wahre heilige Gabe, wahre Lebens-Philosophie verrath. Da der Platz viele dieser kleinen Epigrammen der Liebe auszuschreiben nicht erlaubt, so begnügen wir zweye herzusetzen. — XXXV. Die fleissigen Mäher der Wiesen. LIII. für einen Gott, für ein Vaterland. — Graf Jos. Desöffy geb. 1772. 13. Febr. Diaetai Követje Sárosnak és Zemplénnek 1802, 1805 és 1807. gehört in die Reihe der besten Köpfe des Landes. Sein gebildeter Geist, so wie die reinen Tugenden u. die heilige Treue seines warmen Herzens, zu welchem allen noch sein einnehmendes geistvolles Äussere sich gesellet, machen ihn zur Liebe jedes Guten u. zum Stolze seiner Freunde. Da er ausser der ungr. Sprache auch die lat., franz., ital., deutsche, englische sehr wohl kennt, u. in das Heiligthum nicht nur des Schönen, sondern auch des Wahren eingeweiht ist, u. da er in ewigem Umgang mit den Classikern der Nationen, deren Sprache er kenneht lebt, so ist es wohl sehr natürlich, dass er in seinem Reichthum schwelgt, welches sich auch in seinen ungr. Gedichten offenbart. Die hier folgenden Stücke nach Favart, Voltaire u. Lucrez mögen Belege seyn. — General Orczy (geb. 1718. 9. Aug. † 1789. 28. Jul.) war Schüler der Franzosen u. v. Horaz. Viel poetisches Schmuck findet man an seinen Gedichten nicht, aber sie athmen die gesundeste Lebensweisheit, u. eine gewisse sorglose Leichtigkeit, welcher man gerne übersieht, dass ihnen Virágs u. Daykas Kultur gebricht, in Rücksicht der Sprache haben sie aber wenigstens einigen lexicalischen Werth. Bugaczi csárda. — Abr. Baresay. Innigster Freund von Orczy, mit dessen Gedichten seine Gedichte vermischt erschienen. Ihr Geist war so verwandt, dass man oft verlegen ist zu errathen, wer von ihnen jedes Gedicht verfasst habe. — Elhagytað már Örsön görbe esoroszyádat. —

Joh. Kis, jetzt evangelischer Predicator zu Oedenburg (geb. 1770. 22. 7br.) ist Verfasser mehrerer Schriften poetischen, philolog. u. homiletischen Inhalts. Seine Gedichte werden jetzt in 2. Bänden gedruckt. Sie bestehen aus gereimten Versen. Er ist zugleich Übersetzer der Musarion. Hier eine Epistel über den Tod seines Freundes Németh, die wir, da sie noch ungedruckt ist, auch im Original anführen wollen. —

Doch der Vorwurf, den wir durch dieses Meisterstück unserer Dichtkunst zu widerlegen trachten, soll vielleicht nur heissen, dass unsere Sprache zu dem taedelnden Flusse der kürzeren Verse, in

denen Gleim u. Jacobi ihre Episteln geschrieben haben, nicht geschickt ist, weil unsere gereimten Gedichte meistens in langen Alexandrinen geschrieben sind. Wir wollen also zur Widerlegung auch dieses Vorwurfes ein paar Stellen aus der Übersetzung der Grazien Wielands anführen.

A' melly lyány eddig hidegen Futott a' férjfi elől, 's megrezzenve úgy haladt Mint a' vadász előtt az őz a' völgyeken, Most olvadozva ül a' zoldokok alatt; Meglátja az inas Faunus, 's gyors lépteken Siet felé, 's a' lyány most — nem szalad. — — A' gyáva Széladon, ki eddig sohajtozva Fetrengett a' kevély Philinde lábainál, 's bús könyözönre olvadozva, Esküdt, hogy semmi nincs kínosbb fájdalomainál, Sirt, jajgatott, és ijesztgette, Hogy ha reá kegyesbb szemeket nem ereszt, Még megöli magát érette, 's köszívét még sem érdeklhetette, Egyszerre vérszemot veszen 's csókolni kezd. Haragra lobban a' Philinde indulatja. De ki tesz fel bosszút szelid leány felől? Nevetve fordul-el a' forró csók elől, 's végtére még — vissza [!] is adja. — — 'S im Tithon is, kit eddig hasztalan Serkengetett a' boldog ébredésre A' legszebb melly, a' hév, a' nyugtalan 'S élesztő csók, ifjú gyönyörködésre Emelkedik, 's szép Hajnal, keblednek Rózsáji közt ismér becsére az életnek. — Und etwas weiter: Egy myrtuserdő éjjelében, Mellynek árnyékiba szelid fény ütközött, Fél ébredlen, fél szendergésben, Feküdt a' legkiesbb álom karjai között, 's tartóztatni látszott behunyván szemeit, Pillájin lebegő álma' festéseit. Und hier das Fragment einer Epistel in Versen u. Prosa. Az Excellenz nevezete, Mellyért magát Mihók puffasztja, 'S csikarva gyúlt kincsét fogyasztja, Nézzd, földre hányat ültete. Ez a' bolondság nem aggasztja Kevésre vágyó lelkemet, Egy hiv *Uram, Ked* engemet Bajszos napszamosom szájából Sokkal inkább gyönyörködtet, Mint Pestnek titularéjából Bár melly czikornyás nevezet, Ha rá fondorkodás vezet.

Wir kehren zu unserm Kis zurück, u. schliessen diese Sammlung Proben ung. Pocsien mit einem herrlichen Liede von ihm, das wohl der Triumph des ungar. Liedes genannt zu werden verdient. Igaz hát, barátom, etc. (NB. A' titulus el van csirizelve a' felküldött exemplárban.) — Finis.

Ezen éneket Rumi Károly a' Lipsziai Literatur Zeitung 1807. Decemb. hirem nélkül recenseálta. CLIII. Stück. S. 2445. Kiírom egészen: *...*

Aus Nro I. können die Anslaender lernen, welchen hohen Grad der Vollkommenheit die ungarische Poesie bereits erreicht habe, da dieser vortrefflichen poetischen Epistel eine treue deutsche Übersetzung beygefügt ist. H. Kis gehört zu den vortrefflichsten classischen Dichtern der ung. Nation. Sein Freund H. v. K[azinczy] ist auch einer der besten classischen Dichtern der Magyaren. Das vorliegende Gedicht des H. Kis ist in seiner Art ein Meisterwerk. Man findet darin den Charakter der didaktischen Poesie mit der veredelten Popularitaet des Briefstyls vereinigt, wahre Philosophie des Lebens, mitunter passend angebrachter Witz, wahrhaft poetische Schilderung, mächtig einnehmenden Ausdruck des Gefühls. Alle vom Verfasser abgehandelten Gegenstaende sind so glücklich in ein poetisches Licht gestellt, dass sie der Phantasie u. dem Gefühl so anziehend erscheinen, als sie ohne poetisches Gewand philosophisch vorgetragen den Verstand interessiren würden. Der Verfasser hütet sich in den Lehrtönen zu verfallen, indem er freundschaftlich belehrt, sucht er immer zugleich die ästhetische Seite auf, u. macht zu dem Zwecke interessante poetische Digression, doch Recensent will diese poetische Epistel nicht weiter rühmen, mögen unsere Leser selbst über ihren hohen Werth nach folgenden Stellen, die Recensent zur Probe mittheilt, urtheilen:

Énekkel az irigy időn triumfalni, etc.

Haj tövises út az!

Mi a' férjfi maga. etc.

Örök háborúban etc.

Felhág vakmerően, etc.

Hirre vágy. etc.

Fényes ideálok. etc.

A' lágy szívnek. etc.

De ti, etc.

Ti a' szent. etc.

Szilaj . . .

Die Leser unserer Zeitung werden Recensent die Anführung dieser vielen Strophen, wegen der eigenthümlichen Schönheit derselben nicht für übel halten.

Die Versification in dieser poetischen Epistel, wie Recensent versichern kann, durchgehends musterhaft, die ungr. Sprache classisch.

Der Druck auf schönen Schreibpapier ist correct u. einladend. Das Bildniss des grossherzigen, von den Musen geliebten K[azinczy] ist vortrefflich gestochen. Geist, Kraft u. Muth strahlt aus seinen Augen.

Ez eddig van. Nro 2. Mesés Költemények Andrád Elek által.

Édes barátom! érezzd mit adál nékem Epistolád által! mit ada nekem megbecsülhetellen barátságod! A' napok fogytaig fogják emlegetni, hogy *Kazinczyt Kis szerette*. Engem ez a' gondolat soha el nem hágy, és ha rogyni fogok akarni, megkap, 's fel emel.

Élj szerencsésen. Irj minél előbb. És tudassd velem, mit ítélsz pályairásom felől. Csak a' te kezedből nyerjem-el a' koszorút, a' Tübingival nem sokat gondolok.

A' Természet csudáji most vannak a' Compactornál. Wéber nem tanúlt intésünkből. Igy nyomtatni *Plutarchust!!!*

Miklós Öcsém újítja a' kérését valami Nevelő eránt. 1. Novem-berre már kellene. El ne felejts erről tudósítani, ha van é.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

1341.

Kazinczy — Glatz Jakabnak.

Consistoriális Consiliárius Glatz Jakab Úrnak

Bécsbe. — Széphalom, 22. Aug. 1808.

Hochwürdiger Herr Consistorialrath, Mein leiblicher Bruder, Miklós, trägt mir auf, einen Erzieher für seine Söhne, deren ältester, Gustav-Adolph, zehn Jahr alt ist, zu wählen. Ob dieser ein Ungar oder ein Ausländer sey, das gilt ihm gleich viel; er weiss, ob er das Loos, zum Ungarn gebohren zu seyn, zu schätzen habe: er ist aber auch gegen die Ausländer gerecht, die nicht in die Zahl der frechen Gräculusse, wie wir sie häufig bey uns sehen, gehören; ja er weiss, zu welchem Vortheil seiner Kinder es gereichen müsste, wenn sie in ihrem Vater ungarische, in dem Erzieher exotische Bildung, Denkungsart und Sitten sehen würden. Würde der fremdgebohrne französisch sprechen, zeichnen u. musikalisch seyn, Eigenschaften, die man bey dem gebildeten Ausländer voraussetzt, so würde mein Bruder sich noch freuen, einen Nicht-Ungar erhalten zu haben. Aber da meine Schwägerin (so wie meine Gemahlin,) zur römischen Kirche

gehört. so wünscht er, dass der Erzieher seiner Söhne schlechterdings Protestant heisse. Mein Bruder wohnt zu Pesth und zu Pasztho, an den Grenzen von Neograder Com., Gegend von Hatvan und Gyöngyös, u. der Erzieher seiner Kinder würde Freund des Vaters, u. der denkenden, guten Mutter seiner Zöglinge seyn.

Ich glaube, die Bitte meines Bruders nicht besser erfüllen zu können, als wenn ich sie an den verehrt. Mann richte, der sich in Schnepfenthal und in seinen allgemein beliebten Schriften für einen Meister in dieser schweren Kunst legitimirt hat. Suchen Sie, mein Hr. Consistorialrath, für meine Neffen irgend einen vortrefflichen Mann auf, u. erwerben Sie sich dadurch das neue Verdienst Ihrem, durch Sie ewig verbundenem, Vaterlande gute, brauchbare Bürger erschaffen zu haben. Mein Bruder ist nicht reich, aber er thut für seine Kinder mehr als mancher Reiche, und darum bestimmt er den Gehalt des gesuchten Erziehers nicht. Sagen Sie mir vielmehr, was man ihm zu geben hat. Ich erbitte mir Ihre Antwort par Bude etc.

Dieses Anliegen gewährt mir endlich die seit sieben Jahren sehnlichst gewünschte Gelegenheit, Ihnen, edler, grosser Mann, sagen zu können, dass ich Sie liebe, dass ich Ihnen darum, dass Sie auf das Vaterland Glanz gezogen haben, im Namen jedes Ungarn, der sein Vaterland liebt, jedes Menschen, dem das Heilige heilig ist, danke. Die Vorsicht erhalte Sie uns lange! Sie lasse viele Ihrer u. meiner Mitbürger an dem glühenden Gefühl für das Wahre, Gute und Rechte Ihnen gleichen! — Es war für mich ein wahres Bedürfniss dies Ihnen endlich sagen zu können, u. ich fühle mich nun, da ich es Ihnen sagen konnte, erleichtert.

Ich habe die Aussicht, etwa in October meine Schwiegermutter die zwey leibliche Schwestern unter den angekleideten Priesterinnen des heil. Salesius zu Wien hat, nach Wien zu begleiten. Wenn diese meine Aussichten nicht vereiteln, so werde ich des Glücks theilhaftig, Sie zu sehen. — Die Stunde wird unter die schönsten meines Lebens gehören.

Lassen Sie, mein Herr Consistorialrath, die Ungelegenheit, die ich Ihnen mache, durch mein Vertrauen auf Ihre Güte, durch meine Liebe, u. dem Glück, Gutes zu wirken, entschuldigt seyn. Ich verharre mit der innigsten Verehrung

Ihr

gehorsamster Diener
Kazinczy Fer. mpr.

1342.

Kazinecy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, Aug. 24d. 1808.

Megbecsülhetetlen barátom!

Ma vészem Aug. 17dikén írt leveledet, melly azon csomóban, a' mellyben leveleid állanak, immár 98dik. Még kettőt! és osztán mingyárt béköttem, felkoczkoztatván minden foliumot tiszta papirossal, hogy azokra szükséges jegyzéseket rakjak a' maradéknak. —

Még válasz nélkül áll előttem a' 97diki is. De abban csak az egy Gróf Telcky Jóskáné czikkelye kíván választ. Által esem rajta. Örvendek, édes barátom, hogy néked és tiszteld Grófnédnak ismeretébe jutott az az igen derék személy, 's crántam való szent barátságodnak jutalmául azt kívánom néked, hogy ismérd az anyját is. Ezt az angyali tisztaságú asszonyságot én 1785diknek 12dik Júniusa olta ismerem. Akkor láttam legelőbb. Azok a' gazok, a' kik el nem hihetik, hogy asszony és férjfi közt lehessen más neme a' forró barátságna mint a' mit a' világ' gyermekei *szerelemnek* neveznek, holott az sokszor sőt többnyire csak *pulya testiség*, meg nem foghatják, el nem hihetik, hogy az a' relatio, a' mellyben én és az Ipm is ezzel a' derék Asszonysággal állánk, valami egyéb lehessen mint csak *tisztelet' barátsága*. Néked e' részben nem szükség semmit bizonyitanom, hiszel bizonyságok nélkül is szavamnak, mert azt a' szent lángot ismered. Eggykor én neki ezt írtam tudta nélkül egy könyvébe 's asztalán hagytam:

Wenn ich einst am Bahn der Tugend wanke
Weltvergnügen mich bestrickt,
Dann durchglühe mich der Feuergedanke,
Was in dir ich einst erblickt.
Und als strömt aus Gottes offnem Himmel
Tugendkraft auf mich herab,
Werd ich fliehen, und vom Erdgewimmel
Fernen meinen Pilgerstab.

A' melly asszony illy érzéseket támaszt, az nem mulatkozásra való asszony. — Kérek, édes barátom, juttassd Fanninak kezébe ez ide zárt czédulát, megolvassván azt előbb, és magad is teljesítvén a' mit benne kérek. Igen kedves dolgot fognál pedig nekem tenni, ha

Fanniról akármit írhatnék Neked, hogy a' levelet az anyjának megküldhetném, a' ki a' betegségig tűnődik egyetlen gyermekén, noha tudja hogy szeretetreméltóbb ember karjai közt nem lehet.

Térek a' ma érkezett levélre sub No 98.

Édes barátom! Az én földi boldogságnak (mert azon a' *nem-földin* nem törődöm; ha oda érünk, ott leszünk, a' hol Nalácziad hiszi, tudnillik a' természet kebelében, az az theologisch ausgedrückt: egy jó Isten' kezében) — az én földi boldogságnak, mondom, nincs egyéb hja, hanem az, hogy erszényem nincs tele. Hét testvércnek lévén egyike, nem tartok Contot *gazdagságra* — de arra nincs is szükség — csak gond nélkül élhetnék és teher ne volna rajtam. Sem magam, sem feleségem nem bírjuk a' mit valaha fogunk: a' fogóság pedig, (az a' régi 1794től 1801ig, és a' mostani, a' mellyben egy testvérem kínzásait kell szenvednem, 1801től eddig,) még rosszabbá tette sorsomat. Kilencz ezerre megyen adósságom, annak pedig az interesse 540 f. esztendőnként. Azon felül hogy ez haszontalan mégyen-ki kezeimből, mennyi baj, hogy sorsom nem javíthatom, *és jót nem tehetek*. Kilencz tómus munka van itt, mellyet akár ma mingyárt nyomtathatnék: de egy tómus ezernégyszáz forintba kerül. Ezt tehát csak apródonként adhatom-ki. — Most az minden igyekezetem, hogy adósságimtól szabadúljak. A' Kis Imre által küldött pénz ezret még e' holnapban leróv. Ha borainkkal való kereskedésünk meg nem csökkent volna, ez idén még leróvtam volna kettőt. De ez idén lengyelnek még csak híret sem láttuk 's boraim a' nyakamon vannak. Három hordó bort külső országra küldöttem-ki, kettőt láttalan és még neveikről is ismeretlen könyvekért 's képekért. Égetvén, mint a' hogy az eleven szén éget, az adósság, noha Creditoraim nem sürgetnek, mert interesteket fizetem rendesen, most minden könyveimet, a' mik nélkül ellehetek, eladom, 's ezeknek számokba való a' kép collectióm is, melly utolsó árral megér nyolczszáz flot. Az a' három kép, a' mellynek titulusát leveledbe zártad, Tiéd volna, ha általa kép gyűjteményem bece nagyon meg nem fogyna és nehezebbé nem tenné azoknak eladásokat. Magam is régen meszterkedem benne, hogy ha bár három exemplárban megszerezhessem: de azt írják, hogy nem lelik. Ha megtalálták volna, szobám falain függene az, mert még a' mesterség' néző pontjából tekintvén is, ékesítheti a' Gubernátortok visitszobáját is. 'S ha én *Petki* volnék, vagy

Kemény vagy valami egyéb, a' kiknek neveik e' három képen megvannak, mindent adnék érettek, hogy falamon paradirozzanak. — Ezt értvén felölök, Te elkövetsz mindent, hogy azt az Erdélyi gazdagoknak hírül adhasd, és ez által hogy én nekik illy drágaságot adok, ők viszont az én bajomon könnyítsenek. Ezen Collectiomban van a' Napoleon' nagy képe, melly néki legigazabb képe; ebben van a' Waschingtoné a' legszebb colorirt nyomtatásban, a' József és Jérôme Királyoké számos igen nagy becsű Portraitekkal, Mappákkal, 's fogadnám, hogy valamit Cuprumban bírok, azt mind velek adnám, Cuprumban tudnillik, de portfőjt cuprumban, nem azon a' mi falon függ. — Kis Imre is ma írja, hogy a' pénzt küldi már Kassára.

A' Vas rozsdával írt kis könyv, (ha *könyv*.) 1800ban Aug. 25dike oltá 1801nek 28d. Júniusáig irattathatott, mert *ott* ezt az *itt kitett* időt töltöttem.

Gróf Lázár Istvánnak Győrfalvára írtam. Nem tartottam meg mását. Olly formának néztem ki leveléből, a' millyennek írod. Levele nagyon megilletett. Illi magához, hogy minekelötte a' más világra megyen, engem láthasson. Feleségem szüléjit (úgy írja) ismeri. Levele másnak keze által iratott, az pedig olly gondatlan ember, hogy a' dátumot csak így tette, Győrfalva, 1808. Nincs feltéve sem a' holnap, sem a' nap. — Megírtam neki, hogy messzebb lakunk, minthogy biztathassam: de kértem, hogy távollétünk hézagját engedje levelezés által kipótlani. — Tudom én, édes barátom, millyennek kell képzelnem némelly 72. esztendős embert: de hidd-el, ha erszényem engedne egy olly költséges útat, mint a' millyen az Erdélybe való menetel, itt hagynám öt hétre feleségemet 's leányomat, hogy Krasznát, Zsibót, egy engem ismeretlent magához hívó jó Öreget, Ípadat és Erdélyt láthassam. — Én a' feleségemmel abban nagyon megeggyezem, hogy a' jószívű öregeket mind ketten religiosus tisztelettel szeretjük. —

Hogy te valamely Vármegye részéről deputáltassál, tiszta szívemből, lelkemből óhajtom. Nincs szebb Magistrátus a' hazában, mint a' nép' repraesentálása, nincs szebb alkalmatosság fényünket láttatni, mint midőn egy egész Nemzet előtt szállhatunk. 'S egész életemben szerzett fényemet oda adnám azért, ha valamely fontos dologban, hol a' ravaszság erőt akar venni, felkelhetnék, véletlenül az igazság mellett szállhatnék, a' dolgot megfordíthatnám, 's azt látnám hogy

lelkem és a' jók *jónak* kiáltanának. Az illy ember Isteni fényben ragyog, 's az illyen előtt bűnnek a' . . . ok.¹ Regális által hivattatni kevesebb mint ezereket repraesentálni. Nálunk kivált 1790ben a' Regni Bárók is tisztelettel csináltak helyet a' Vármegyei követeknek.

Elmúlt postával írtam Vánicza Mihálynak, kit talám 5 eszten-dővel ezelőtt a' Debreczeni Vásárban láttam. Megludván, hogy festést tanul, egy könyvembe irattam-fel nevét magával, mellyet egy könyv-árostól ott vásároltam volt. — Általa sürgettem a' munkára Réz-metszőmet.

Egyveleg Irásimnak egyik kötete előtt a' Te képed fog állani. — Én még most is Pályairásomon dolgozom, de épen e napokban küldém Pestre Praefatiómat ezen irásomhoz: Magyar Régiségek és Ritkaságok kiadta K. F. 1. kötet. Sylvester Grammaticája de Anno 1539. 2.) A' Krakкаи első nyomt. magyar Abécze de 1549. 3. A' Varjas János E vocalisú éneke, Debreczen 1775. E' mellett áll a' Bátyám képe. Most készült el: Herczeg Rochefoucauld Gnómáji is, az Ipm képevel.

Megolvassd a' Magyar Régiségek és Ritkaságok Praefatiójit. Még jobban fogsz érettek szeretni.

Postscriptum. Fanninak első leveledbe tészem a' czédulát. Ebbe nincs többé hely. —

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1343.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kraszna 26-dik August. 808.

Kedves Barátom!

11-dikén e foljó holnapnak költ igen becses leveledet az utolsó postával annyival nagyobb örömmel vettem, mivel ez előtti leveledbe egésséged gyengélkedésit emlegetted — örvendek tehát Szivem, hogy bai nélkül frissen vagy és annak is, hogy megcsoportozott dolgaidtul már több üres időd van kedves Leveleiddel engemet gyönyörködtetni, melyek nékem mindenkor az élet igen szép gyönyörűségét adgyák.

¹ Az eredetiben is így van kipontozva.

A Heidelbergai tanuló iffiu levelére olvasd itt, mi van irva a *Vertraute briefe über die inneren Verhältnisse am Preussischen Hofe seit dem Tode Friedrich II.* 3-dik darabba a 6-dik és Következendő lapjain: — Ich denke mir so manchmal, wenn du Napoleon wärst, was würdest du nun machen? — So Höre denn mich als Napoleon: Spanien, Portugal, Italien, Holland, Deutschland im Süden und Norden liegen zu meinen Füßen, Dänenmark nehme ich weg sobald mir behagt, in Pohlen habe ich den grund vorläufig zu einen neuen Reich gelcgt; um die Herrschaft mit Russland auf dem Continent zu theilen ist mir nur noch Oestreich im wege. — Ich wuste sehr genau, wenn ich am Progel geschlagen worden were, so were mir Oestreich in den rücken gefallen; ich würde also jelt darauf bestehen das einer der brüder des Kaisers König von Ungarn und diese provinz von Östreich getrent würde — dan beherscht Russland den Norden, ich den Süden von Europa etc. etc. — Hihető hogy a Heidelbergai academita eszt olvasta, ugy osztotta azután maga fejétül ki az országokat Császárunk testvéreinek, mert aszt magam se hiszem, hogy Napoleon oljan Consiliariusokat tarcsón, kik minden Deákocskáknak iljetőneket fecsegjenek, vagy talán oljan Consiliarius volt az, a miljen a Nagy Friedriché, kitül egyy valaki töbször sollicitalván a Consiliariusi titulust, végre olj meg hagyással csak ugyan meg adá ezen Nevezetet nékie, hogy feje vesztése alatt ne merjen tanácsot adni a Királynak. Azon Ugoesa Vármegyei Uraság Szentpáli Ur igen jól tenné, ha ezen Tanulót értesitené, hogy a jelen való környül álasokba nem apropos még igazat is iljet irni. Környül álasaink Barátom! éppen nem a leg kívánatosabbak — bizonytalan azomban igen komor jövendőnek fellegei lebegnek felettünk, ha valaha, most ugyan szükséges eszünkbe juttatni, hogy Nemzet vagyunk, és hogy önnön erőnkbe kell fenmaradhatásunknak módgyát, eszköztét fel találunk. Deputatusaitoknak adott instructiot az Insurrectiora nézve, igen helycsnek találom; Arra hogy győzzön valaki, elég öltözet, a mit Ti rendeltetek, nekünk pedig most csak árrul kell gondolkoznunk, hogy győzzünk. Szükség lesz mind azon által Nemességünköt tökéletes katonákká formálnunk, — nem értem Soldos katonai lelkü és szívtü, hanem nemes katonákká, légyenek ök úgy organisalva, melj rend vitézeket formáljon belőlök, és győzhetetlenek legyenek. Én úira megint gyalog katona lészek olj erős meg győzödéssel, hogy Thronusom és Ilazám ellensége előtt soha életembe hátot nem forditok.

Gr. Szapári Péter minden tekintetbe eggj tiszteletre méltó Magyar Ur, — mind a hitvány tanácsos Baldaccinak, mind a hizelkedő Rhédeynak meg adván, a mit tökéletessen érdemlettek. Szeretném közelcbbrül ismerni Szapárit és rólla még többet is tudni, ugy szintén, hogy az a dagáljos haszontalan Baldacci hogy maradt hivatal nélkül. Eggy Thronus fen tartására nagyon szükséges az oljátén Tanácsosokat el tenni, a miljen ez is volt, — én pokróczot csináltatnék velek Temesváron. — Kazinczy András nagyot, szépet cselekedet Zichy Ferenczel. Gr. Deseöffy atyai örömének örvendek, — szívembül saináalom betegeskedésit, — micsoda seb az az ő lábán?

Exemplarjaid iránt még se Wásárheljrül, se Kolosvárrul nem vettem tudósítást. — Kérlek, olvastasd velem a Lázár István levelét, meg nem álhattam, fel szóval el nem nevetni magamot, midőn leveledbül olvastam hogy irt Néked. Eő Klaprothsághoz éppen annyit tud, mind a nagy lelkű hazafisághoz, hanem második gyermeki kort érvén, egybe zavarva fecseg a nélkül, hogy tudná, mirül és mit. Valóba egészen meg foghatatlan előttem, mit tudot eő néked írni, ugyan azért igen le kötelezel, ha mint kérem, olvastatod velem levelét. Feleségem tisztel, én örökre vagyok tisztelő hived

Cserey Farkas mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 194. sz.]

1344.

Kölcsey Ferencz — Kazinczynak.

[Debreczen] August. 31-dik 1808.

Tekintetes Úr!

Vólt szerencsém a' Tekintetes Úr becses levelét itt vehetni. A' mi oskolai esztendők még tizenötödik September körül fog végzödni, 's én legalább is September végéig Debreczenben fogok maradni. — Méltatlan vagyok azon jó szívüségre, mellyet a' Tekintetes Úr velem tapasztaltatni méltóztatott; a' Tekintetes Úr olly jó, olly le ereszkedő! ha valóbann elszomorodva, le verve lettem volna is, fel kellett volna azon biztatásokra vidámulnom. Azonbann sokszor az Ember, midőnn valamivel fel hágy, nem el szomorodásból teszi azt, hanem arról való meg gyöződéséből, hogy arra elégtelen, 's az e' féle meg gyöződés szint olly kedves mint a' setéségből való fel virradás.

De a' Tekintetes Úr újj meg új próbákra serkent engemet, de valóbann a' Poësisbe é? — A' Tekintetes Ur intései sokkal becsesebbek én előttem, mint sem azoknak ne engedelmeskedném; A' kezdő azonban a' maga próbájáról nem ítélhet, gyenge próbákkal pedig egy Artistát meg keresni vakmerőség, 's én alkalmatlan lenni rettegek.

Még is hogy engedelmességem meg bizonyítsam, 's azt ne gondoltassam, hogy a' Tekintetes Ur Crisise nem azon czélra dólgozott, melyre dólgozni kellett, bátorkodom ezen ide irtt darabot a' Tekintetes Úrnak bé mutatni:

A' képzelethez.

Testvérje a' magánosságnak
 Jövel, jövel felém!
 'S Csendes tengerénn álmaidnak
 Ringassad lelkemet,
 Kedv telve ringatózdom abban
 Én, más partok felé,
 Hol a' világi bánatok nem
 Vérzik bús szívemet,
 Hol még egyszer vig napjaimnak
 Képét szemlélhetem,
 Még egyszer el tünt öröminnek
 Tépem virágait —
 Mint rémlik előttem Biharnak
 Képe homályosonn,
 Hol hív szüléknek karja közt a'
 Gondot nem esmerém!
 Mint rémlenek Erdely szerencsés,
 Szerencsés halmai,
 Hol szép Lottimnak karja közt a'
 Búkat nem kostolám!
 Testvérje a' magánosságnak
 Jövel, jövel felém,
 'S csendes tengerénn álmaidnak
 Ringassad lelkemet!
 A' Felhők közzül nyájasan süt
 A' Hóld fejem felett,
 Ott a' sírhalmokonn nyugtatja
 Szelíd tekintetét.

Sírhalmok! óh keserves érzés
 Vérzi bús szívemet,
 Ti fedtétok mély bóltotokba
 Szüléim testeket!
 Sírhalmok! a' ti kebletekbe
 Sorvad szép Lottim is,
 Mint a' virág, a' mely felette
 Sirjának hervadoz.
 Testvérje a' bús bánatoknak
 Ne jöjj, ne jöjj felém,
 'S zajos tengerénn álmaidnak
 Ne hányjad lelkemet!
 Irtózva, csak nem el merülve
 Hánykódom abban én.
 Kopár szirtokra vet ki a' hab,
 Hol bú vérzi szívem,
 Hol még egyszer bús napjaimnak
 Képét szemlélem én,
 Még egyszer el mult bánatimnak
 Sírom vér könnyeit.

Ha valaki nékem azt mondaná, «hagyj fel a' poésissel», nem
 írnék többet a' javasló trucczára verseket Racinként. — Óhajtanám,
 hogy a' Tekintetes Úr Nemes szívűségéhez való bizakodásomban
 vissza ne éltem legyen azzal, 's alkalmatlan ne légyek. Forró tiszte-
 letem jelentése mellett magamat kegyességébe ajánlvánn maradok
 A' Tekintetes Úrnak

Alázatos szolgálója
 Kőlcsey Ferencz mk.

[Eredetije a Szemere-tár I. kötetében.]

1345.

Kazinczy — Kőlcsey Ferencznek.

1808. Aug.

Kazinczy Ferencz Kőlcsey Ferencznek
 barátságos idvezlését.

Sok ideje, hogy levelét vevém, édes Őcsém Uram! de úgy el
 valék foglalva, hogy lehetetlen volt reá mind eddig felelnem. Egy

nagy Úrnak parancsolatjából a Tübingiak' kérdésére kelle írnom egy pályairást, 's annak Julius utolsó napjáig bé kelle adatnia; félttem, hogy ha leveleimre válaszolgotok, sok időm el fog vonattatni 's ideáim öszvetépettnek, 's mind azokat, mellyek hozzám azolta érkeztek, egy halomra raktam, hogy reájok csak akkor írjam meg a' választ, a' mikor a' munkán által esendem. Tegnap a' Pályairás elindult, 's már most hozzá fogok restségem kipótlásához, 's a' kedves Öcsém Uram levelén kezdem azt. Ez a' sietés légyen elégtétel gyanánt hosszas hallgatásomért.

A' dalra ezt jegyzem meg 1., hogy a' pávatoll nem poétai kép. Ezt valamelly más tárgygal, p. o. valamelly *virággal*, kellene fel cserélni, melly már magában is kedves. A' pávatoll gycrncknél egyebet nem fog gyönyörködtetni. 2.) nem jól van mondva *toll*, honnan a' paraszt nép tallúja lett. Annak igaz neve a' *toll*. 3.) Ha csak elkerülhetni, mindég el kell kerülni a' gondolatnak a' más sorba való által vitelét, úgy hogy a' comma ne másutt, hanem a' sor végén legyen. Hibás sőt meg nem szenvedhető vers tehát ez

Mellynek olly sokféle színe

Van ||, mint az ég — — —

Vannak ugyan példák, hogy a' gondolat a' következő sornak első szavaiba is általvitethetik: de arra, hogy így vitessék által, mint a' jelen való esetben, semmi jó poetában nem lelünk példát. Az illyekben kivált a' francziák füle finnyás. Nálók igen kedvetlen a' vers enjambé, a' minck az illyet nevezik. Hasonlít ez a' Görög distichonhoz, melly nem mindég áll-meg a' pentameter utolsó szaván, hanem által mégyen a' következő hexameterre. A' Római Elegiacusok e' szabadsággal nem éltek, és azt igen jól cselckedték. — 4.) *fényes* nap alkalmasint üres epitheton. — 5.) vagy *miként* Dafne az az, vagy *ollyan mint*. A' kettő nehezen téssen egyget. — 6.) *aranyszínü* hajszálai, oda téveszti az olvasót, hogy itt nem *kékes barnaságú*, hanem *verhenyeg-(nem röth)-szőke* szín haját keressen, a' melly szín-ről a' *tanultabbak* tudják, hogy azt a' Görögök épen úgy szerették, mint a' festők szeretik, kik inkább *illyet* adnak szép-asszony képeiknek mint *feketét*, mert a' fekete haj a' képen alig lehet több mint csak *fekete folt*, a' veressesbe ütő szőke szín pedig igen szép játékot ad az ecset' miveinek. Már ha az olvasó illyen veresses szőke színt

gondol az *Aranyszín* szó alatt, alig tudja öszve eggyeztetni az ideát a' pávatoll kék színével. Athéna a' barnahajú szépeket *violaszínűeknek* nevezte; mert az olyan haj olyan, mint az *árnyékban lévő viola* színe. Úgy vélem tehát, hogy az *aranyszínt* itt ki kellene törteni. — 7.) az esthajnal tűzének sugárjai ismét nem kék, hanem sárga színt visznek az olvasó lelke elibe'. — Úgy! most — sokszori olvasás után — látom, hogy kedves Öcsém Uram, valóban a' *zöld és sárga arany* színű tollszálakra alludált, és nem a' kékre, mert a' kékről csak az egy folt sorában kezd szólni! — Az én hibám, hogy meg nem értettem. De ha a' Poeta illy megtévedést okozhat, jele, hogy a' munka nem a' legjobb. Akármint tekintsük, igen messze vitt dolog a' szép leány haját a' pávatoll *zöld arany* szálaihoz hasonlítani, és hiba ott, a' hol a' pávatollnak zöld arany szálai és kékes foltjai felől van a' szó, nem a' kék foltot tenni *elsőnek*, hanem az apró *zöld arany* szálakat. — Egyéb eránt a' versben *érzés* van, pedig az adja a' legfőbb érdemet.

Kedves Öcsém Uram is Csokonait csudálja, a' mint látom. Igasságtalan, a' ki a' Csokonai érdemeit meg nem vallja, 's tompa a' ki nem érzi. De ne quid nimis! — Engem sokan nem értenek, hogy én Csokonait nem imádom vakon és mindenben. Olyan vagyok én, azzal hizelkedem magamnak, mint az a' religiosus, a' ki keveset hiszen, de tisztán és tökéletes meggyőződésből, a' helyett, hogy mások sokat hisznek, Isten tudja *hoggy és miért*. Példákból tudom, hogy Csokonainak sok forró tisztelője nem is tudja, mit kell benne tisztelni 's csak a' könnyű verselést tiszteli. Pályairásom végében a' Magyar Prosaistáknak és Poetáknak némelly szebb darabjait hordván fel német nyelven, Csokonait Daykával hasonlítottam öszve, 's ezt mondtam: dem liebenswürdigem Dayka glied Cs. *in seinen besten Arbeiten* unter allen unseren Dichtern am meisten, nur waren seine Gefühle nicht so glühend wie Dayka's, und seine Sprache nicht so edel, oft wohl uncorrect u. sogar niedrig. Was Dayka von seinem Gegenstande berauscht sang, das sang Csokonay nüchtern! aber was würde der mit der Zeit geliefert haben, der in seinen jüngeren Jahren schon so viel leistete! — A *szemre hányást* előhoztam magyarul és németül, 's kijegyztettem ezeket a' hibás mondásokat: *nálam* (apud me), melyet ő Debreczeni példák szerént o' helyett említ: *nálamnál* (prae me), *rózsaszálan!* *öszvecsúfol!* Én pedig, mintsem *szavamban* Tégedet csúfoljalak, szániak inkább és *magamban* megbocsátok, *gyöngyöfalak*. — Kérem kedves Öcsém Uramat, elmélkedjék ezen

elvont sorokon, ha azt kényes izlésű Poéta megszenvedné é versében. —

Sinai meghala. Ezt tudom az Ujságból. Első postával, kérem írja meg nékem, mellyik Gróf Teleki vette-meg Bibliothekáját. Ezt Sylvesterem praefatiojában emlitenem kell. A' munka valahára elkészült, 's csak ezt várom, hogy tudhassam. Azonnal le lesz nyomtatva a' praefatio is.

Éljen szerencsésen. —

[Eredetije a Szemerc-tár I. kötetében.]

1346.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kraszna 2dik Septemb. 1808.

Kedves Barátom!

Hald, mit ír Julianus 17dik August. költ és hozzám az utolsó Postával jutot levelébe. — Von Notus höre ich gar nichts mehr, auch dieses ist mier sehr kränkend, den ich mache mir aller hand schwer-müthige Auslegungen darüber; wen ihm etwa jemand davon abhalten sollte. Aus Furcht es möchte durch unsere Combination etwas an den Tag komen, von der M. geschichten, welche verborgen, und rätselhaft bleiben sollen; so kan ich versichern: dass ich auf alle diese entzifferungen vergangener Dinge *vollkommen verzicht thun* und *gar nichts mehr* davon zu wissen verlange. Ich bin zu alt, und zu kränklich dazu, und habe nur noch Seelen Kräfte um Verehrungswürdige Männer, wie Notus ist, zu verehren. — Notus hatte versprochen, mit dem Tokaer auch einen zweiten abdruck seines bildes zu schicken, wobey einige epigraphen sein solten — auch dies ist ausgeblieben — ich gestehe aufrichtig, dass *ich* in geheim sehnlischer dieses erwartete, als den Tokaer. — Heuer heist es sey in Tokai durch Schlossen ungeheurer schaden geschehen. Seyn Sie versichert, es sind keine leeren Worte, sondern heilige wahrheit, wen ich sage, dass dieser schaden mier schwer auf dem Herzen liege, und seit ich es gehöret mier nicht mehr aus dem Kopf gehet, ich tröste mich indessen in etwas damit: dass die besitzung des Notus vielleicht zu den entferntesten von Tokai gehöre, und also könne unverlezt geblieben sein, doch möchte auch die gewissheit von dieser meiner Hofnung haben. — Ich habe dem Notus meine Haare geschickt, die er verlangt hatte. Ich gab

Sie dem Oberlieutenant Cschi, den er mir adressirt hatte, ich weis aber bis diese Stunde nicht, ob er sie erhalten habe. Ich bitte Sie Ihm bey Gelegenheit darüber zu befragen — Sie waren in einen Medaillon gefasset, auf dessen Forderseite der äusere gang des gefängten [!] Hauses zu M. gemalen war, und die äusere thüre meines arrestes — das offene ofen loch — aus welchem die schnur mit einem angehängten ball heraus gieng — dabey war ein ungarisch gekleideter Notus mit einer flaschen milch — und zwei Kipfeln in der gestalt ☺, die er mir durch den ofen hinein gab mit der umschrift: E carcere Juliani lacte et pane famem fugavit Franciscus Kazinczy nobilis Hungarus. Auf der anderer seite des Medaillons war das innere des Arrestes vorgestellt, und ein Julianus mit langen bart — in banden — wie er die flasche mit milch und die zwey Kipfel aus dem ofen herausziehet mit der umschrift: Gratitudeinis meae recorderis, oro. Das gehäuse zu diesem Medaillon war von meiner eigenen Hand gemacht mit weissem Atlas inwendig gefüttert und ebenfals so wohl der boden, als der Deckel *beschrieben* (inwendig), es lag eine von mir verfasste predigt über die Hoffart bey — welche ich sehr klein geschrieben nach Wien geschickt hatte und die mir eben in dem augenblick von Wien zurück kam, als ich den Medaillon zum abschicken packte, anstatt also die predigt zu zerreißen, wozu Sie bestimmt war, legte Sie in das packet. E ha el veszett magam is nagyon sainállom, kezedbe nagy becsre méltó szenteség az. — Irj szegény Julianusnak mentül előb, a ki a mint nekem panaszolja, most a podagra kinnyaival bailódik. Én mai postával küldött levelembe biztatom, hogy Tölled nem sokára vészi leveledet; mentettelek eddig való halgatásodba azzal, hogy ki adandó Munkáiddal voltál el foglalva, meljeknek első darabja már ki is jött — Csak gondold el és tudtad é Gr. Heister miljen jó Magyar — ennek meg bizonyítására szórul szóra le irom a mit utolsó levelébe ezen tárgytól illető részébe egy Erdélji Grófnénak, kit öö, ide be katonáskodván, ismervén, és én egy izenetél minap meg irtam, feleletül izen: «Mondgya meg a Grófnénak, hogy nagy köszönettel vettem kegyes emlékezetét, és hogy mindég még szives emlékezetembe vannak azon idők, mikor Szeben várossába véle, és kedves Familiájával annyi sok vig órákot töltettem, kezét tsókolom, és kérem, hogy tovább is kegyes emlékezetébe tartson.» — Eszt én hiven szórul szóra irám le, azon meg jegyzést tévén hozzá, hogy nem a kétcségbe esésig való szégyenre méltó dolog é, mikor egy Gr. Heister ilj jól

ir magyarul és gr. Pálfi, Erdödi, Eszterházi s. a. t. egy Szót se tud nemzeti nyelvébül, meljnek köszönheti egyéb aránt, hogy ur és nem guljás.

A Német hivség avagy Bécs Polgárjai a Franczstadban. Németbül Magyarra & &.

Láttad é Wáradon lakó L. Báró Wajai Way László a Cs. Kir. apostoli Felségnek arany kulcos Hive, valóságos Kamarássa, Magyar Országi, és Erdélji töb Nemes Vármegyék hites Tábla Birája 's a Jenai mind két rendű Tudós Társaságok Tagjának, eő Nagyságának ezen dicső Munkáját? Én életembe ennél sültelenebb, haszontalanabb, ostobább, hazugabb mázolásat nem láttam. Ugyan nem válik é szégyenére Hazai literaturánknak, hogy az efféle sültelenségek még két darabba közre bocsáttatnak. Hannulikunkba nagyon meg ütköztem, nékie is Wayt magasztaló odája itt találtatván, korosodni kezdett idejének tulaidonitom ezen most esett meg kicsidülölsit; egyéb aránt eő nem szokott a hizelkedés alacson oltárára tömjént hinteni. Bár-csak az Austriai Annalisok írónak lenne annyi idejek, hogy ezen Way mázolását jó velösen recensialná! — hogy látnák, hogy a Magyarinak tisztáb izlése vagyon, mintcsem az iljen haszontalan egybe kevert zavart liram larumon kapna.

Feleségem tisztel; kedves Grófnéd kezeit csókolom, lévén

igaz tisztelő híved
Cserey Farkas mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 194. sz.]

1347.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, Septbr. 4dikén 1808.

Édes barátom,

Míg ez a' levél kezudbe jut, addig én Pesten leszek, honnan Kist mégyek meglátni Sopronyba, 's úgy osztán a' Dietát Pozsonyban, és Bécsset ismét valaha, hol 1803. oltá nem voltam. — Ezt a' levelet ma vevém 26 Rfttal a' *szegény* Rumitól. A' pénznek fele a' Tiéd. — Ismerem nemeslelküségodet, 's bizván barátságodba, a' pénz kettőnknek nevében néki vissza küldöm. A' Censura meg nem engedte munkájának kinyomtatását. Hadd légyen tehát ez a' 13 f. egyjükünk-

től 's másiktól is ugyan annyi, pótlóké gyanánt neki. Szegény az elmúlt iskolai esztendő végén 150 f. fizetés mellett állott Lőcsei Professornak: de látván hogy abból el nem élhet, nagy kinlódások után fehér inget vett a' kaputrokk felébe, 's már most a' Szomolnoki Luther. gyülekezetet vezérli az idvesség ösvényére. — Az az ember, a' ki olly sok hasznot hajthatna a' hazának a' historiai 's más tudománybeli fachban, nézzd mire vesztegeti becses órájit; 's egy rövid látás ember mint vakítja magát ok nélkül, mert új fachra adván magát, látni való, hogy sok munkájába kerül, ebbe is belé tanulni. Ne vedd rossz neven, édes barátom, hogy pénzzel szabadon disponálok. Te ezen 13 ftot meg nem érzed: néki pedig jól fog esni. Én ezen felyül 2. hordó bort küldök neki ajándékban.

Tegnap vettem leveledet Ujhelyben a' Póstán. Parancsolatod szerént közlöm a' Gróf Lázár István levelét. Mit irtam neki, azt elő nem mutathatom, mert nincs meg párban. Azok szerént a' miket róla Te írsz, szinte sajnálom hogy csaknem Klapróthi melegséggel irtam. De későn érven kezembe levele, nem vala szabad halasztanom a' választ.

Zsibóról nem veszek semmi parancsolatot a' márvány metszése eránt. 300 f. igen sok. De most minden igen drága 's a' kő igen nagy. Jól tennéd, ha ott szóllanál róla.

Gróf Szapáry Péter felől csak azt irhatom, hogy Huszár Tiszt volt. Gazdag ember, nagy gazda és azon van, hogy mindég többje légyen. Egyik mondása ez: *Én két dolgot nem tudok megfogni: az Isten mindenhatóságát és a' paraszt' ravaszágát.* — Ebből tudhatod a' mit tudni kívánsz.

A' mi Desőffynk, a' ki illyet nem mond, és a' ki nem azon igyekszik mindég, hogy többje légyen, noha ő is ollyan formán van mint én vagyok, egy két esztendővel ezelőtt felfordult 's kicsett szekeréből. Akkor esett rajta a' szerencsétlenség, a' melyet most jelentettem Néked. Az egy olly kis ember mint én. Fekete hajú, szép szemű, lelkes képtű, kék szakálú, ezüst hangú ember. Sok van benne ollyan mint benned. Nem csuda ha lelkeitek is hasonlít.

Utamból venni fogod leveleimet. Ha parancsolatodat valamiben teljesíthetem, írj Bécsbe Dr. Decsyhez, úgy hogy a' külső adreszen nevem ne álljon, hanem csak a' Decsyé, és hogy azt az embarrát elkerüljem, hogy Decsynek 12 xrt kelljen visszafizetnem, frankírozzd a' levelet. Buczit és Vanczát fel fogom keresni. Valamelly olly dolgot ne írj leveledbe, mellynek olvasása ott szemet szúrna, mert

Decsy jól áll sokakkal. Adieu édes *jó* barátom. Leányom ma lép 10dik holnapjába. Ő csókolja kezeiteket, én és nőm csókolunk, tisztelünk. — Képeimet venni fogod. Én pedig viszem a' Tiédet metszetni.

Tekintetes Kazinczy Úr, esméretlen kedves jó barátom!

Az Úr ne tudakozza azt tőlem, hogy honnan esmerem az Urat, mert az Úrnak az igaz hazafinál, igaz magyarnál becses neve ösmeretes; e' szerént esmerem hát az Urat mint kedves barátomat. Csak azt fájlalom, hogy nem vagyok abban az erőben és egészségben, hogy ebben a' szempillanatban szekeremre üljek és ölelésére siessek.

Hanem ha az Úr jó erőben vagon, üljön szekerére és jőjjön jó barátjához, hogy minekelötte az örökkévalóságra költözném, nem tovább vagy 3. beszélhessek az Úrral. A' Grófnét pedig tisztellem, kinek szüleit igen jól ismerem. Én pedig a' ki a' más világon is jó barátja kívánok lenni, vagyok ezen a' világon is az Úrnak

igaz tisztelő szerető jó barátja
Lázár István.

Győrfalva 1808.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1348.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom, den 5ten Sept. 1808.

Mein würdiger Freund!

Ich apocopiere die Courtoisie, denn ich kann es nicht übers Herz bringen, Sie einen Hochwürdigen zu nennen, nicht als wenn mir Ihr neuer Stand weniger respectabel wäre, als er es jedem vernünftigen Menschen seyn muss: sondern weil es mir wehe thut, dass Ihre kostbare Zeit dem Geschäfte geopfert wird, mit welchem Sie sich in ein Fach hineinarbeiten müssen, dass Ihnen ganz neu ist, wenn Sie zu Debresin gleich ein parmal Ihr Evangelium gepredigt haben. Männer, wie Sie, sollten verurtheilt werden, in einem Prytanäum genähret zu werden: die Gemeinde zu Schmölnitz fände schon einen guten Hirten, welcher sie auf den Fluren des Seligwerdens weiden und von jeder Seuche und Unfall verwahren könnte: aber

wer entschädigt das literärische Publicum für die durch die Schmölnitzer uns gestohlene Zeit? — Kämen Sie doch nach Patak, um diesen indolenten Leuten *feuer*, diesen süßsantanten Leuten *etwas Niesewurz* zu geben! und mir? einen schätzbaren Freund, einen Wegweiser, Unterrichter!

Wie sehr bedaure ich, das Széphalom nicht mitten in Zips, oder vielmehr dass die vielen evangelischen Gemeinden, die so vortreffliche Köpfe unter ihren Predigern hat [!], nicht um Széphalom zerstreut sind. Ich finde hier *keinen* Menschen, dessen Studien mit den meinigen analog wären, den einzigen Professor Szombathy ausgenommen, der aber nicht ganz accessibel ist. Und was kann ein Kopf? was mein Kopf allein?

Ich stehe mit meinem Cscrey auf einen Fuss, wo ich in seine Tasche frei hineingreife, und er auch wieder frei in die meine, wenn daraus etwas zu irgend einem guten Zwecke genommen werden muss. Und so schliess ich Ihnen die 26 f. ohne sie angerürt zu haben zurück. Sie müssen viel Ausgaben gehabt haben bey Ihrer Consecration, und Translocation. Nehmen Sie es, Freund, als die uneigennützigste Gabe der reinsten Freundschaft an, nicht als die Gabe eines Stolzen, Hochmüthigen: es giebt sie ein Bettler dem andern. Durch Unfälle bin ich es so ziemlich, und bleibe es so ziemlich bis ich und mein Weib das unsrige erhalten werden; und wenn Sie eine so schlecht besoldete Stelle, wie die Professur zu Leutschau war, annehmen mussten, so sind Sie es ziemlich auch. — Lassen Sie mich Ihnen aber über dies noch etwas geben: Ihre Gegend hat keinen Wein. Zwei Fass Ujhelyer ordin. Wein vom Jahre 1807. steht für Sie in meinem Keller, machen Sie Anstalten, dass irgend ein Metzensaifer, der den 1. Novbr. auf den Ujhelyer Markt erscheinen wird, sie mitnehme.

Dies Buch schicke ich Ihnen auch als Geschenk. Es ist Ihrer Aufmerksamkeit werth. Sein Verfasser liebt mich, ohne dass ich ihn persönlich kenne. Er war es, der die juridische Terminologie, die das Weszprémer Comitát drucken liess, so glücklich arbeitete. So wie ich von der Erscheinung dieses Werkes durch Kultsárs und Décsys Zeitungen unterrichtet war, so bestellte ich mir gleich eine bey dem Eggenberger und auch bey Instítóris, und so habe ich deren 3. exemplare. — Es that mir wichtige Dienste während meiner Arbeit an der Preisfrage, denn auch ich zeichnete eine Skizze des Fortganges, den unsere Sprache und Literatur gemacht hat.

Ich gehe allem Anscheine nach den 10ten Septbr. nach Wien ab, und bin erst in fünf Wochen wieder hier. Die Preisschrift und andere Sachen, die mich vor meiner Abreise in Drang nehmen, erlaubten mir nicht, Verseghys Aglaja ganz zu recensiren. Ich lege das, was ich schon fertig habe, auf die Seite, um es Ihnen in Oktober zu schicken. Stabulum Augiae! das recensiren ist eine schwere Strafarbeit.

Ich bin neugierig zu wissen, was die Haller und die Göttinger Böses und Gutes von Ihrem Almanach gesagt haben. In dem Aug. Heft der Wiener Annalen, so wie auch schon in Juli fand ich wenig, was mich anzog, oder mein Blut aufjagte. Nun hoffe ich darin auch bald auf die Schandbühne gestellt zu werden, weil meine Magyar Régiségek és Ritkaságok, 1. kötet bis jetzt wohl erschien. Man wird mir vorwerfen, de ressentir le sol, das heisst *alles* auszukramen was ich weiss, wie die Ungarn es pflegen. Aber ich that dies absichtlich, damit mein Buch nur recht *dick* werde, weil ich besorgte, wenn es *dünn* wird, wird es auch ein zweytesmahl untergehen. Auch wollte ich durch das alles, was ich hinein schrieb, die Neugierde und das Interesse quam minime paucorum erwecken, damit das Buch stark gekauft werde, und der arme Institöris keinen Schaden erleide, ja Anlass habe mich zur Fortsetzung aufzufordern. (Sylwesters exemplar, das aus dem *einzigem gedruckten* abgeschrieben ward, kostete mich ohngefähr 100 f. und das Portrait meines Onkels ist durch mich dem Institöris hingeschenkt. Er gibt mir auch nicht ein einziges exemplar. Der ganze Gewinnst bis auf den letzten xr. ist sein.) — Ich wünsche das einzigemahl, mein Freund, dass dieses Werk durch einen *Freund* recensirt werde. Sie wissen, dass ich Sie bey im Egyveleg Irások bat, dies Geschäft einem andern, mit den ich in gar keiner Verbindung stehe, zu überlassen. Und ich wünsche, dass die recension so lang als nur möglich sey. Besonders, dass der meine Vorreden recensiren wird, die §§. der Utóíráás, wo ich über Földis Grammatik und die der Debrecziner, und dann über Verseghys streit mit Révai spreche, dies nicht oberflächlich thue. Die Schatten von Földi und Révai sind expürt, und Sie wissen, das zu thun ist heilige Pflicht der Freundschaft. Auch zeigte ja *Ihr* Moses, Hochwürdiger Herr Prediger, dass man sogar die heilige Tafeln vor Zorn zerbrechen kann, wenn man goldene Ochse anbeten sieht. Ein idoloclasta zu seyn, fühle ich in mir so ziemlich den Beruf.

Leben Sie wohl mein theurerer Freund, in dem heiligen weissen Hemd und den doppelten nyakravalóska! — Doch Scherz bei Seite.

Hat die dissipation, der Sie so sehr ausgesetzt waren, Sie in dem Traum Ihre Minna oft *gehört? gestöhrt*, sage ich, nicht *getröstet*, denn Trost ist in ähnlichen Fällen nicht so bald. Ich wünsche Ihnen Linderung, und erinnern Sie sich: *Successore novo tollitur omnis amor!* —

Damit Sie verstehen, was der Eutrapelus an dem Porträt des Kazinczy András sagen wolle, hier ein paar Anekdoten.

Franz Zichy ward 1790. Ober-Gespann von Zemplin. Er masste sich an, Deputirte zum Landtag zu candidiren. Umsonst behaupteten die Stände von Zemplin; dies stehe ihm nicht zu; sie schicken zu wem sie das meiste Vertrauen haben. Er liess sich nicht schrecken und er candidirte: Alles ward niedergeschlagen und muthlos. Alles schwieg.

K[azinczy] A[ndrás] hob sich auf. Ew. Exc. candidiren also die Ebengenannten, da ich eben so viel Rechte zum candidiren habe, wie Sie, so schlage ich Szirmay László und Szulyovszky vor. — Dies wirkte. K. A's candidirten wurden gewählt, und der Ober-Gespann ward fasst vom Schlag gerührt.

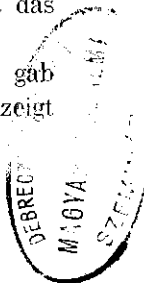
Diese zweye kamen vom Landtag nach Hause, und das Comitatus schickte anstatt ihrer den Szirmay Antal, Präsident von der district. Tafel und den K. A. — 1790. bey der Krönung war viel wegen Religion gestritten. Die Protestanten überliessen ihren Schutz aufgeklärten Catholiken. Szirmay Antal gehörte in ihre Zahl. Viele glaubten, Szirmay sey Lutheraner, und K. A. catholisch. In einem Assemblée bey Karl Pálffy, wo auch der Kronprinz gegenwärtig war, stiess der Ober-Gespann von Neograd, Joseph Batthyáni, dem man wegen seinen hochherausstehenden Augen den Spitznamen *oculi* gab, und der der heftigste Gegner des Protestantismus war, an K. A. Auch dicser glaubte einen Catholiken in K. A. zu finden. Er abordirte ihn so: Aber sagen Sie mir um Gottes Willen, warum macht die Attention, die Sie für Ihren protestantischen Collegen haben, gegen den Schutz unsrer Sache haben, so feig? warum sprechen Sie in der Affaire der Religion nie? — K[azinczy] A[ndrás] merkte seinen Irrthum, und wollte ihn sich zu Nutzen machen. Er zog ihn in seinen Irrthum noch mehr. Er wollte gerne, aber die protestantische Parthie schien ihm für jetzt stärker, besonders da

der Hof, Pászthory und sehr viele Cath. für sie sich hinneigen. — Ja, sagte B[atthyány], aber wenn wir das ausführen, was wir gestern oder vorgestern bey dem Erzbischof von Kolocsa beschlossen haben? Nun kam K. A. in embarras; aber dies liess er den B. nicht merken. Sie waren nicht dabei? sagte B. — Nein, antwortete K. A. er hätte während dieser Conferenz in einer Deputation gearbeitet. — Nun kommen Sie, ich will es Ihnen mit 3 Wörter sagen. K. A. folgte ihm willig, und das Geheimniss wurde durch den Tözel an K. A. verrathen. — Der Schalk hatte es nicht genug, zu wissen was nöthig war, sondern als B. ihm nichts mehr zu sagen hatte, sagte ihm K. A. eine impertinenz. — B. war erstaunt, entfernte sich, und klagte dem Franz Barkóczy oder wem andern aus Zemplén, dass auch K. A. ein Catholik von der verrätherischen Parthie sey. — Was denken Ew., Exc. sagte ihm dieser, der ist ja a Kalvincr. Nein. Ja. Nein. Ja. Es ward ein zweiter, dritter, vierter befragt. B. ward versteinert. Man erzählte es dem Erzherzog, dem jetzigen Kaiser. Dieser schüttelte sich vor Lachen fasst aus, und sagte: Ecce, Apostolus Kazinczianus! — Und dieser Name blieb dem Batthyáni auf immer. —

Bei einer canonischen visitation ärgerte sich der selypen beszéllő Bischof von Siebenbürgen, Ignáz Batthyáni, der damals nur noch Gross-Probst von Erlau war, dass eine Dame dem stolzen Bischof Eszterházy die Hand nicht geküsst. — Sein Eifer ergoss sich während einem ganzen Nachtessen, wo auch K. A. sass, aber Eszterházy ging nun auf und ab. Alles war müde der langen Predigt des B. Als er endlich sagte: ha a' *testi* atyának meg lehet csókolni a' kezét: miért nem a' *lelki*nek? K. A. kam in eine laconische explosion: igen, lelki szájjal! war seine plötzliche Antwort. Und Batthyáni und Eszterházy wurden still.

Das Pauliner Kloster tractirte eines Tags das Comitatus. Als sie aus dem Refectorium kamen, sah K. A. am Corridor einen Pauliner abgemahlt, und eine Flinte an der Seite. Hát ez mi? Papnak nem puszka kell, hanem könyv. Man sagte ihm, der Märtyrer sey *erschossen* worden. Az Isten dicsőségéért, a' *maga vallása javáért* a' Tek. Úr is elszenvédné, tudjuk, a' halált. — Én? schrie ihnen K. A. erschrocken zu: nem én, Isten úgy segéljen, 3 pälczát is. — Wenigstens ist das *gegen fanatische Pauliner* nicht *unwahr*.

Kann sich so ein Mensch so ganz ungleich werden? Wohl gab es ein Quinquennium bey einem Nero. Auch andere Menschen zeigt

die Geschichte in Menge von diesem Schlag. Aber — Napoleon pikirt sich strenge Wort zu halten, und diejenigen, die das nicht thun, zu hassen. Ist das aus dem Rochefoucauldischen Grundsatz, weil man sie so sichrer betrügen kann? das könnte seyn. Aber es passt nicht in meinen character so etwas als möglich sich vorzustellen. — Und um ein Wort über die Ausrottung der Bourbons. Ich sagte es einigen, die nicht meiner Meinung in Ujhely waren.

Als Brutus den Caesar ermordete, wollten seine Freunde, dass auch Antonius zwischen die Götter gejagt werde. Brutus, der moralische, leidenschaftlich moralische Mann, gab es nicht zu, weil es ungerecht sey. Die Geschichte zeigt, ob es *nöthig* gewesen wäre. — Was meynen Sie, hat Napoleon die Gefühle des Brutus, oder die des Cassius, Dolabellas? —

Mir fällt ein Vorfall ein, den ich Ihnen nicht ohne Ursach erzähle. Sie errathen es ohne Mühe, (wenn Sie sonst die Umstände kennen) wohin es gezielt ist. Nur bitte ich Sie dies in Ihrer Gegend nicht wissen zu lassen, denn dort würde man es jetzt leicht errathen.

Die Fürstin Eszterházy, geborene Lichtenstein, liess sich durch die Emigrantin Mad. le Brun mahlen. Das Gemälde kostete 1200 dukaten. (Um dies Geld hätte es auch Füger gemahlt, und ich weiss also nicht, wie man auf die le Brun verfiel, es sey denn, um ihr ein Almosen zu reichen.) Die Fürstin einer Italiaenischer Sängerin oder was sie sonst gewesen seyn mag, wirkklich sehr unverdient nachgesetzt (denn ich sah sie beyde) gab ihr auf, in der attitude einer trauernden in einer verlassenen felsichten Insel zu mahlen. Im Hintergrund sah man einen wilden Esel männlichen Geschlechts. — Es wahr *niedrig!* sehr niedrig! wiewohl nicht ohne Wahrheit.

Leben Sie recht wohl, verehrungswürdiger Mann! Ich empfehle mich in Ihre mir sehr schätzbare Freundschaft.

Ihr

gehorsamster Diener

Fr. Kazinczy.

Ich werde vielleicht im Juli Wien sehen. Sie würden mich sehr verbinden, wenn Sie mich belehren wollten, wo ich dort schätzbare Bekantschaft suchen soll. Glatz werde ich gewiss sehen. Ich war

sehr oft in Wien, oft auch ziemlich lange. Aber da ich Wien seit 5 Jahren nicht sah, so würde es kein Wunder seyn, wenn ich manchen guten Kopf nicht aufsuchte, die erst seit diese Zeit dort wohnen.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 208. sz.]

1349.

Glatz Jakab — Kazineczynak.

Hochwohlgeborner, Verehrungswürdiger Herr,

Die gütige Zuschrift Ew. Hochwohlgeborn vom 22-sten v. M. habe ich erhalten und mit herzlicher Freude gelesen. Nehmen Sie meinen wärmsten Dank für das Zutrauen, dass Sie in derselben gegen mich äussern und für die Gewogenheit, die Sie mir darin zu erkennen zu geben, die Güte haben. Beydes weiss ich in seinem ganzen Umfange und Werthe zu schätzen. Angenehmer wäre mir nichts, als wenn ich vermögend wäre, Ihrem mir mitgetheilten Wünsche zu entsprechen, und Ihrem Herrn Bruder einen tüchtigen Erzieher zu verschaffen. Diess kann ich aber gegenwärtig nicht. Wir haben einen so grossen Mangel an brauchbaren Gelehrten, dass unser Consistorium nicht im Stande ist, erledigte Pastore in den Erbländen auch nur mit Gymnasiasten zu besetzen. Selbst das Ausland fängt an, diesen Mangel zu spüren, und ich schicke *Salzmannen* selbst in diesen Wochen einen Lehrer an sein Institut von Wien, der der kathol. Religion zu gethan ist, sich aber für Ihren Herrn Bruder kaum schicken würde. Ueber diess scheut der wahrhaft gebildete und brauchbare Ausländer auch schon darum die Versetzung nach Oestreich, weil ihm der schlechte Curs des Papiergeldes nicht unbekannt ist.

So sehr ich nur bedauere, Ew. Hochwohlgeborn in der erwähnten Angelegenheit durch aus nicht dienen zu können, so herzlich freue ich mich eine Veranlassung erhalten zu haben, einem edlen Manne, den ich schon seit meiner früheren Jugend aufrichtig und innig verehere, die Versicherung davon zugeben, an die sich der Wunsch ausschliesst: dass die Vorsehung Sie recht lange, äusserlich und innerlich glücklich, mir aber Ihre fernere Gewogenheit erhalten möge.

Genehmigen Sie die hochachtungsvollen Gesinnungen, mit denen ich die Ehre habe, zu scyn

Ew. Hochwohlgeborn

gehorsamster Diener

Jakob Glatz.

Wien, 6. Sept. 1808.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 29. sz.]

1350.

Cserey Farkas — Kazineczynak.

Kraszánán 6dik Septemb. 1808.

Becses Barátom!

A tiszteletre annyira méltó gr. Teleki Jósefné becsit nagyon emeli, hogy az eő Anyja nagy érdemei által, tisztelt Ipod, és a Te figyelmedet meg nyerte azon mértékbe, meljbe a Lélek, és sziv nemes, szelid érzéseinek az emberi érdemet dicsóító volta határozódik, ez az eő iránta viseltető meg különböztetet igaz tiszteletemet állandósittya, és szivembül örvendek, hogy Barátom szerencsáját ilj fényesnek tették az Eggek. Ide zárva küldök ilj indulatimot ki fejező levelet, meljet azért irtam külön papirosra, hogy ha meg akarod azon nagy érdemű Anyának mutatni, meg mutathatd.

Szivembül sainállom hogy raitod nem segíthetek ugy, a mint egyenes, tiszta indulatbul kívánnám. Sainállom aszt is, hogy gyönyörüségeidnek egy részétül, kép gyüiteményedtil, meg akarod magadot fosztani, nem lehetne é módot találni, hogy dolgaidon segíthes ugy, hogy ezen Gyüiteményedet, meljnek igen szépnek kell lenni, magadnál maraszthasd? Ha csak ugyan nem lehet, tudósics árrokrul, nállam készen van egyy planum azoknak el adásokra, csak ugyan kár volna magadot ezen gyönyörüségedtil meg fosztanod. — Hiba volna tölled, nagy, ha életedet le nem irnád és aszt nem csak ön maradékidnak, hanem tiszteletedre kész Barátidnak is meg nem hagynád — csak a Báró Swieten csókjai magokba elégségesek, hogy Tégedet a maradék előtt el feleithetetlenül kedvessé tégyenek; ird meg tehát életedet minden környül álásokkal és ugy, a mint olj férjfiú, mint Te, maradékinak és biztos Baráttynainak által adhattya. — A Magyar Régisé-

geket és Ritkaságokat óhaitom látni. Egyveleg irásaid 1-o kötettyét másodiksor olvasom tökéletes gyönyörűséggel. Azon couvertet pedig, meljbe minapi leveledet takartad, és melyre Preisschriftednek czimje van le irva, érdemlett-méltó becsbe fogom tartani.

A Budai Német Uiság 69 darabjába praenumeratio hirdettetik eképpen. — Dr. Fesler bekant durch mehrere schriften, bescheffiget sich gegenwertig in Berlin mit der revision seiner Pragmatischen Geschichte der Ungarn, und ihrer Landsassen 6 bände in gr. oct. — az egész Munkára 3 arany az elő fizetés, meljet Magyar országra nézve Kiliánék vesznek be. Én tüstént praenumeraltam és mai postával magának Feslernek is tudtára adtam, hogy praenumeraltam, és hogy Nemzetem képibe köszönöm annak eö általa lett ilj módú dicsőítésit. Hibáztam é Barátom? Kiliánéknak azt irtam, hogy a praenumeransok közzé irjanak fel Tégedet is, Feslernek pedig aszt, hogy leg kedvesebb Barátom, Kazinczy Ferencz Ur velem egygyütt praenumerált Munkájára, dicsőségemet lelvén abba. A 3 aranyat küld meg tehát mentül előb Kiliánéknak, nékem pedig Barátságos bizodalomnak engedgy meg.

Köszönöm profiold el küldésit, aszt a jövő Postán ugyan Lipsiaba fel küldöm, de aszt tartom, későre már, mert eddig készen léssen.

Ma várom ide érkezésit Bécsbe utazó Ipomnak. Hogy gr. Lázárnak irtál, igen jól tettet, ki tudgya, minő nagy örömet éleszt leveled a szegény öregbe és ez valósággal napjait derülésre segíthetvén, jót tettél ez által. — Feleségem tisztel, Grófnéd kezeit csókolom és vagyok igaz hived

Cserey Farkas mp.

NB. Az ide zárt vellin papirosra¹ irt levélkének az a nevezetessége vagyon, hogy az azon árkusbul van, meljnek más felére Feslernek irtam.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 195. sz.]

¹ Nincs a levél mellett.

1351.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom, den 7. Sept. 1808.

Mein theuerster Freund!

Mein gestriger Brief ist noch unter meinen Händen. Ich erbreche ihn, um Ihnen zugleich meine Sylvester mitzugeben. Blättern Sie ihn durch, und lesen Sie mit Aufmerksamkeit meine Vorreden und Scholien. S. 137. und noch ein anderes Blatt ward neu gedruckt. Diese zwei Blätter schicke ich Ihnen durch die Post sammt der ersten Vorrede, die vor dem hier stehenden Titel stehen wird. Sie werden mich sehr verbinden, wenn Sie dieses Werk rezensiren wollen. Ich bitte nicht um Erhebungen, Bewunderungen, die mich nur beschämen würden: ich bitte nur um eine sehr ausführliche, fasst minutiöse Anführung von allem dem, was der Leser hier finden soll, damit Institóris Lust habe, die folgenden Bände auch drucken zu lassen. Vergessen Sie nicht von dem voranstehenden Portrait zu sprechen. Der Mann war ein *guter* Mann; *und mir war er mehr!* setze ich mit Claudius hinzu. Verdienst ist es gewiss, bei *diesen Zeiten*, wo das philologische Studium in Ungarn erwacht, Sylwesters Grammatik, das bis auf das einzige Sinaische exemplar verloren ging, wieder hervorzuziehn. Auch Szombathys Brief an mich S. 171—178 verdient gelesen zu werden, und Sie werden hie und da merken, ich die Samen des Wahren tanquam aliud agendo ausstreuen mich bemühe. — Was Sie über die Vorrede, die ich dem Varja'schen Liede vorgesetzt habe, [denken], möchte ich besonders wissen.

Die Arabesque Zeichnung an Sylwesters Titelblatt ist nach meiner Copie. Ohne Bleistift, mit strenger Hand habe ich dies der Ujszigeter Ausgabe nachskizzirt und Trattner liess die Zeichnung ohne mir das mindeste zu sagen, stehen. Keine grosse Kunst war dazu nicht nöthig: unterdessen freue ich mich doch, mir in der Zeichnung so viele Fertigkeit erworben zu haben, dass ich so viel vermöge.

Ein anderer würde auf diese Arabesken gar nicht gesehen haben, und es zeigt sich, dass Weszprémy die Siglen und Wappen von Thomas Nádasdy und Ursula Kanizsay daran nicht bemerkt habe.

Meine Arbeit habe so viel protuberantien als sie mag, sie sey mit den verschiedenartigen Auskrämmereyen noch so überhäuft

(surchargirt), so schmeichle ich mir doch, dass ich auf den Dank des Publikums die gerechtesten Ansprüche machen darf.

Im folgenden Band will ich die ältesten Überbleibsel in ungrischen Sprache, die hie und da schon gedruckt sind, anführen, — den Atila des Leonardi Aretini, dann das Indicium de Cometa 1468. — Den ersten ungrischen Kalender, Beyträge zu Virág's Werk von denen ältern Ungrischen Dichtern, die in gricch. Versmass gedichtet haben, liefern, und von 3 Kupferstichen (Zusammenkunft Georg I. Rákóczy mit dem König vom Schweden) sprechen, und den Beschluss macht Dominik Telekys Übersetzung des Birkenstock'schen Grabschrift auf den Palatin. Al. Leopold. —

In dem Morgenblatt für gebild. Staende wird vom Mithridates des Adelnung gesprochen. Ihr Name kommt darin (Sie wissen warum) vor.

Xaige!

Die Vorrede und die abgängigen zwei Blätter erhalten Sie von mir durch die Post von Pesth.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 208. sz.]

1352.

Kazinczy — Kőlcsey Ferencznek.

Kazinczy Ferencz Kőlcsey Ferencznek
baráti szives idvezlését.

A' küldött dal, édes Öcsém Uram, olly igen szép, hogy ezért annyi vigasztalással tartozom Kedves Öcsém Uramnak, mint a' hogy az előbbeniért megszorítottam. Tiltsa el azt a' gyanít magától, hogy ezt talán csak a' minapi keserűnek megédesítéseül mondom. Ha látta volna, melly elragadtatással olvastam, midőn a' levél tegnaptestve érkezett, 's ha látta volna, hogy ez az öröm mint rontotta-el fél éjemet, nem gondolhatná ezt. En holnap után indulok Bécsbe, 's a' kis szép dalt olvasni fogja Virág Budán 's Sopronyban Kis, 's mind kettő örvendeni fog az Öcsém Uram ismeretségének, örvendeni kívált Virág, hogy az ő módja eggy szeretetre méltó miveltelekü 's szép érzésű Ifjat nyert mivelőnek. Ez a' dal megerősit abban a' hitben, hogy nyelvünkön igen nehéz homoeoteleutonos verseket

igen szépeket írni. — Ha az Öcsém Uram szekrénykéjében van több ilyen, látassa velem kérem. Éljen szerencsésen kedves Öcsém Uram, 's szeressen továbbá is, 's higgye-el, hogy kedves Öcsém Uramat szeretem és becsülöm.

Széphalom, 8. Septbr. 1808.

Mit mond Debreczen Magyar Régiségeimre 's Ritkaságaimra? ¹

[Eredetije a Szemere-tár I. kötetében.]

1353.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, d. 9. Sept. 1808.

Édes barátom!

Holnapután reggel indúlok a' Napam nélkül. Pozsonyban és Bécsben jó ideig fogok mulatni, és így meg nem határozhatom, mikor leszek nálad. Meg lehet, legalább nem lehetetlen, hogy Gyórból nem Pozsonyba, hanem Sopronyba veszem útamat. — Édes barátom, képzeled, melly örömöm lesz, hogy Téged valaha megláthatlak. Bátor leszek egyenesen hozzád szállani. Ha barátok azt falun cselekedhetik, miért ne mi Városban is? Dolgozó szobádban én megférek éjtszaka. — Élj szerencsésen. Öllelek tisztelettel elegy barátsággal.

Kivül: ²

à Monsieur Monsieur Jean de Kis, Pasteur de l'Eglise Evangélique Pesth, Raab, Oedenbourg.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

1354.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, Sept. 10d. 1808.

Édes barátom!

Imhol veszem századik leveledet. Bekötések visszajöttömig halad. Holnap reggel indúlok Bécsbe 's csak szüretre jövök vissza.

¹ A levél másik lapján Kölcsey ezt jegyezte meg: »Vettem September 20-kán. 1808. K. F.»

² A levél zárlatán ketté tört piros pecsét.

Emlékezeted késérni fog mindenütt, 's útamból sem lesznek rest Néked írni. — Ma hallom épen, hogy Péterváradnál egy Papi ruhába öltözött valakit, mivel a' vár tájékát rajzolta, ott megfogtak és Spion gyanánt felakasztottak. Illyen mondi [!] monda sok van, mikor a' félelem mindent Spionnak néz. Hiszen minden Európai Fejedelmek elkövettek mindent, hogy a' váraknak delineatiójit megkaphassák; azokat nem akkor rajzoltatják, mikor ellenségi szándékkal vannak egymás eránt. Osztán micsoda delineatio lehet az, a' mit valaki pítőreszk czélból tészén, a' millyennek ennek kellett lenni, ha igaz, hogy ez a' pap leült, és úgy festette a' mi szeme előtt van? — E' szerént magam is vigyázni fogok ezen útamban, hogy Komárom körül ne rajzoljak, mert valaki még bajt csinálhatna nekem is. 1800ban a' Dunán jövéen, Hirgeist a' Visegrád' omladékait rajzolta. Nekem az nem tetszett jónak. Rajzoltam én is mingyárt Hirgeist után, 's a' Tisztjeink *bámúltak* rajta. (Én az ő bámúlásokon bámúltam.) Rajzoltam a' Zichy Károly Oroszvári (Carlsburg) angl. kertjét is, 's most reménylem a' Tatait fogom. — Nem szeretném ha bajom volna valahol, 's igen vigyázva fogok bánni. De néha azzal teszi az ember magát gyanússá, hogy nagyon retteg. Az ártatlan mindenütt talál védelmet, csak a' tigrisek közt nem.

A' melly magyar munka felől scandalizaltatva irsz, azt én is láttam. De ismervén Iróját, rajta fel nem akadtam. — Gondold-el, édes barátom, mikor az a' testvérem a' ki ott lakik, a' hol az a' magyar könyv koholója, azzal az impertinentiával bírt, hogy engem szemtől szembe ahhoz az emberhez hasonlított. — Maga ez, festi egészen vele és a' hozzá hasonlókkal való bajomat. A' ki kurvák és kártyás asztalok közt tölti egész életét, az igen is, hogy olyan formáknak néz mindent, a' ki könyvet ír 's póstára költ, mert ez a' Vice-Ispán hezzeg sem egyikre, sem másikra nem költ.

Heister egyszer nekem is írt valamit magyarul: de az nagyon törtetve volt. Ő ezt a' mit neked írt, bizonyosan valami magyarral corrigáltatta vagy fordította.

Azt a' hajajándékot, a' melly felől levelednek német czikkclye szöll, még nem vettem: de Csehy barátom (— az a' fiatal Tiszt Néked is barátod lenne ha ismernétek egymást, mert benne lélek, tudomány, szív, hazaszeretet van; ő Euclidest és a' Mathematicusokat olvassa mikor vége az exercírozásnak, Virág Benedeknek tanítványa volt) — bizonyossá tett, hogy meg lesz, 's kezében van. Imhol egy kis czédula, mellyet zárj leveledbe Heisterhez.

Élj szerencsésen megbecsülhetetlen barátom. A' mint mondom, emlékezeted egész útamban kísérni fog, 's Sopronyban Kisnél emlegetni fogunk. — Bár Döbrentey küldötte volna meg eddig a' hozzád irt verset. Öllek tisztelve, 's a' Mélt. Grófné kezeit csókolom. Sophiem is tisztel. Viszem képét, de akkor 8 esztendő's vala mikor festették, azonban még rajta az egész physiognomia. Meglátom mire mégyen a' Copista. Ha erszényem és a' körülállások engedni fogják, képedet mingyárt metszetem. Adieu, édes barátom. Leveledet Bécsbe adressáld így:

à Monsieur F. K. à Vienne
bey dem Herrn Geistinger Buchhändler.

Kis Miklósnak hozzád küldött levele még is hever valahol. Az 1012 f. vettem.

[Bredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1355.

Kis János — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Utolsó leveled még inkább éreztette velem szereteted' nagyságát, mint minden eddig irtt leveleid. A' te barátságod valóban kimeríthetetlen kútjeje a' legédesb gyönyörűségeknek.

Magyar régiségeid' és ritkaságaid' megolvasására nem szükség kérnéd, mert különben sem nyughatom, mig munkáidnak akármelyikét is el nem olvasom, mihelyt kapom. De az a' nagy baj, hogy Pestről ide nem könnyű a' communicatio, nem könnyű kivált, ha azt tudod, hogy pesti könyvárosaink felette restek még a' nekik tudokra adott alkalmatossággal is élni, ha tsak épen olyan embert nem küldök hozzájuk, a' ki elkérje 's egyszeriben általvegye tőlek a' küldendő könyveket. Erre pedig ritkán van mód.

Pályairásodat tsak futva olvashattam-el; de ha mi jövendőlkő ajándék van bennem, úgy látok előre, hogy jutalmat fogsz nyerni, ha különben Biráid részrehajlás nélkül lesznek. Szívesen köszönöm, hogy írásod' rajzolatját előre is velem közlötted.

Sokat és sokfelé kell írnom, noha kevés időm van. Megengedj, hogy read nézve most rövid vagyok. Tsak egyet említek még, a' min

velem együtt bizony Te is örülsz. Berzsényi verseit a napokban hoz-
zám küldötte. Szándékát levelének ide zártt párjában láthatod. Adj
kérek tanácsot, ha Bétsben akarok rezet metszetni, és ha ott akarok
nyomtattatni, kihez folyamodjam, és ki tenné meg az a' végre szük-
séges barátságos szívességet? Berzsényi verseiből kettőt ide íratok.
Az egyik hozzád szölvő ajánló levél, a' másik a' mi barátságunkat
idvezli. Versei egy betsületes kötetet fognak tenni, talám mintegy
17—20 árkus.

Kazintzy Ferentz.

Kazintzy! bátor Meoni szárnyokon
Felleng saselméd a' magas étheren
'S a' Dithirambok Dallossával
A' nagy Olimp tetejére felhág.

Lantod ki nyitná Tenarus ajtaját,
Elszenderítné öre' ezer szemét,
És vissza bájolná leomlott
Téba falát magyar énekével.

Boldog vagy Aon Szúzei' Kedvese!
S Nagy mint Hazádnak legnemesebb Fija,
E két tulajdon kéri méltán
A Ganiméd poharát az égben.

Te lelkesítéd szunnyadozó erőm,
Kebledbe öntöm 'senge virágimat,
Iktasd ditsően tört utadra.
Nyomdokodon lebegő Camenám!

Sopr. Sept. 14dikén 1808.

Kis.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

1356.

Kisfaludy Sándor — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek Kisfaludy Sándor
Tiszteletet, Barátságot, Boldogságot!

Aug. 22dikén irtt, és a' hibás Adresse miatt tétova csavargott
leveledet csak ma vettem. Tudniillik az utolsó Francia beütés óta
én nem lakom már Kámban, melly Feleségemnek jószága, és Vass

Vármegyében vagyok, hanem Sümegen, Szala Vármegyében. — Sümeg Mezőváros, a' Weszprémi Püspöké 's ennek szomszédságában birtokos néhány földes Urak itt lakunk quasi Curialis házainkban. Elcink a' többnyire Sümegen lakott Weszprémi Püspököknek baráti, és társalkodóji lévén, télen többnyire ide vevék öszve magokat; 's minthogy szüntelen betegeskedő Feleségemnek a' Kámi levegő ártalmas volt nedves helyheztetése miatt, itt telepedtem-le én is boldogult Anyámnak jószágán, és itt fogok maradni, valamig Atyám él, ki Győr Vármegyében Téthen lakik. Sümegnél kezdve, egész a' Balatonig, ez a' vidék olly szép, olly változó, — olly romantos, és gyeniális, hogy — a' szép tájairól híres Helvétzia bajjal mutathatna szebbet. — Adrossem tehát *par Bude, Weszprém, à Sümegh.* — Feleségem is *Szegedy* ugyan, de nem Eliza, hanem *Rozália*. Ezt azért sietek tudodra adni, hogy a' pályairásodban történt Geographiai hibát, és név elvétést megorvosolhasd. — Első leveledre irtt válaszomat én *par Pesth, Sátorallya-Újhely — à Széphalom* utasítottam, nem tudom, ha jól-e, 's ha már kézhez ment-e? —

A napokban került kezemhez igen becses ajándékok. Mint örültem-meg, és mint lepette-meg, midőn az előttem tellyességgel ismeretlen *Hirgeist* helyett Petrárka' képét kaptam, a' mit Olaszországban létemkor sokáig, de mindég haszontalan hajháztam, — és a' Tiédet. Vedd még egyszer szíves köszönetemet mind a' kettőért, és légy elhitetve arról, hogy érdeme szerint tisztelem és szeretem mind az ajándékozót, mind az ajándékot. Egyedül azt kívánnám Tőled, hogy valamely igazságos vagyok én a' Mesternek nagyobb érdemei eránt, olly igazságos volnál Te a' Tanítványnak, talán szintén olly jó szándéka, de sokkal kisebb érdeme eránt, és ne magasztalnál többre, mint sem érdemlem: mert én az egész Magyar Világ, és Helikon előtt örömmel vallom, hogy Te valál Mesterem a' Magyar írásban, és ha Te előttem nem irsz vala, nyelvem bizonyossan sokkal szegényebb és hiánossabb volna. Az elme a' Természetnek ajándéka; de a' nyelvnek szépségét, erejét, és hatalmát a' jó Iróknak köszönheti a' Haza. Ebbéli érdemeidet, hol a' Magyar, ha bár ellenséged-is a' ki tagadgya? — Én csak az vagyok a' Magyar Poéták között, a' mi a' *Bihari és Pityók* a' Muzsikusok közt.

Hogy Regéim nem nyerhették-meg egészen tetszésedet, valahol már hallottam. Hogy kényesebb Litterátorink fogyatkozást, és hiánosságot találnak benne, nem csudálom, mert csakugyan találhatnak is. Inkább hazafiui, mint sem Litterátori szándékból (mert Litte-

rátornak nem is tartom magamat) még a' múltt. Diétán közre akarván bocsáttani, a' mint meg is történt, ezen csupán nemzeti lelket lehellő játékomat, holott csak akkor készültem-el Somlóval, csak úgy jöhetek-ki kezemből Regéim, a' mint azok hevenyében írva valának, a' nélkül, hogy egy kevéssé megegyengethettem volna azokat. Utóbb vevém észre a' sok hibát. S' még is minden hiba mellett, nem tudom minő szülői Caprice-ből, kivált *Somló*, igen kedves kölykem. — Voltak a' Santissima Hermandadból, kik Himfyvel egygyütt engem örömet tűzre tettek volna, 's Regéim utóbb egészen megbékéltették őket velem. — Baacsányi Himfynél többre meri becsülni Regéimet. — Érjenek a' mit érhetnek! Nem tagadhatom mindazonáltal, hogy igen kívánnám, hogy ezen nemben tett, és csak félig sült próbáim, valamely nálamnál tehetősebb elmét remekebb munkáknak szerzésére tüzelnének: mert a' féltudós Dilettátnak, a' milyen magam is vagyok, főképpen pedig a' nem annyira gondolkodó, mint érző nő nemnek, csakugyan legkedvesebb az ilyen Lectúra.

Megboszszonkodtam a' Tübingai kérdésekre én is, és kész volnék poroszló lenni a' magyar nyelv mellett, és mind azokat kikorbácsolni Hazámból, kik a' magyar levegővel és kenyérrel örömet élnek, és magyarul tudni még sem akarnak. 'S ha igaz, a' mint hallám, hogy ezen kérdések azoknak eszközléséből tétettek, kiktől a' Nemzet kötelesség gyanánt várhattya javát, hát — nem esudálnám, ha minden magyar szív Hyénává válna ellenséges tapodóji eránt. Az Isten áldgya-meg Prónayt, a' kit ugyan nem ismérök, de a' kinek Nemzet-ségével osztályos atyafi vagyok, — 's áldgyon meg Téged-is igaz hazafiságlokért! —

Én is irtam volna, ha illy pályát vinni elég tudósnak érzénem magamat; de én hazafiúi dühömben csak egy átkozódó és vagdalkozó Ibist tudnék írni, a' mit a' hidegvérű nem Magyar mégis csak kaczagna. Keserű Siralom az, hogy oly nehéz, és boldogtalan dolog Magyarnek lenni Magyar országban! — A' külföldi ezt el nem tudja hinni, és magam-is kész volnék kételkedni néha eszemmel, ha a' szív nem fájna bennem. Nagy József örülni fog minden jó Hazafival egygyütt pályairásodnak, bizonyos lévén előre arról, hogy, ha a' részrehajló ellenségek előtt nem is, de az Igazság, és egyeneslelkűség bírószeke előtt győzedelmeskedni fogsz. — Szegény Spisich bátyámra nézve csak azt írom, hogy ellenségei még a' sirban-is üldözik őtet. Báró Ghilányi egy a' Boldogúltat védő Epitaphiumot nyomtatlatván-ki Belnay Ujságában, a' Cancelláriától szoros kérdésre véte-

tett. — — Az ember eleget nem óhattya magát a' minden ártatlan kicsinységet balra magyarázó rosszlelkü árulóktól.

A' Dramaturgiának nagy kedvellője lévén, miolta a' magyar Theatrom lábra kezdé kapni ismét, már több izben is meg-meg szálott egy kis kedv, egy eredeti, hazai Tragédiának készítésére. (mert mit írjon a' bús Magyar szomorúnál egyebet?) De soha sem tudtam meghatározni magamban; ha a' Francziák' példája szerint a' rytmus-e, vagy a' Görögök, és az újjabb Németek után a' metrum illene-e jobban egy magyar Tragédiához, vagy talán leginkább a' *poética próza*? — Szeretném ez eránt való vélekedésedet tudni; noha talán fenn említett kedvem már örökre elmúlt; mert elhányt gazdaságonnak többnyire nem szerencsés voltta, és Feleségemnek gyakran változó egésége, a' Muzsákkal való társalkodásomnak örömét igen megkeseritti.

Én a' nagy Világtól, mellynek fényes nyomoruságát, lármás hiúságát katona koromban igen megúntam, és a' fényes társalkodástól, mellynek veszedelmes lessait a' gondolkodó, és érző ember eléggé nem kerülheti, egészen elvonulva, magánosan élek, és csak ritkán találkozom emberekkel, kik a' magyar Litteraturát kedvelenék, és munkálkodásaikkal segittenék; a' Te lakhelyednek vidéke talán termékenyebb ezen részről a' formálttyabb lelkekben, kérlek biztásd tudománykedvellő és művelő Hazánkújjait, hogy irjanak Színjátékokat, vagy fordítsák a' legjobb Francia, Angoly, és Német Drámákat magyarra, hogy a' fel alig emelkedett magyar Theatrom, a' nyelv-művelésnek ezen egygyik fő eszköze, a' játszani való jó darabok' fogyatkozása miatt ismét dugába ne düllyön.

Élly boldogúl dicső Hazafi, a' Muzsáknak Kedvelttyc! Ha az Ég annyi szerencsét ad, a' mennyit kívánok, hát Széphalom — Boldoghalom lessz. Kár hogy a' Duna, Tisza, és annyi hegy, völgy, és pusztá választ egymástól bennünket. — Szives tisztelet mind a' kettőnktől mind a' Kettőtöknek! — Óhajtva várom ujjonnan kiadandó, és a' magyar Parnaszszust új fényel töltendő munkáidnak hozzánk is elérkezését. — Nagy József, Pappainknak szemevilága különösen tisztel. Kresznerics Pozsonyban vagyon; talán magam-is felmegyek. — Élly boldogúl! és szeresd tisztelődöt, barátodat. Sümegen 15dik Sept. 1808.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 117. sz.]

1357.

Vitkovics Mihály — Kazinczynak.

Tekintetes Úr!

Tiszteletére jöven, nem volt szerentsém itthon találni; de volt szerentsém gyönyörű kézírásainak szépjeiben két óránál tovább az elragadságig gyönyörködni, és tanulni. — A' Magyarok' Istene vezérellye jó szerentsében minden uttyaim keresztül, és hozza ismét közénk szerentsésen vissza. E barátságos és buzgó kívánással és tisztelettel bútsúzik a Tekintetes Úrtól

Pesten 7ber 19dikén 1808.

tisztelője

Vitkovics Mihály mpr.*

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 226. sz.]

1358.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Pest, Septbr. 20d. 1808.

Érdemes barátom!

En öt nap óta itt vagyok, 's ki nem tudom magamat szabadítani Pestből, hogy útamát tovább folytathassam. A' város nagy; két annyi mint húsz esztendő előtt volt; egy óra telik belé, míg egyik ismerősömtől a' másikhoz érek, 's így nem csuda, ha mulatásom itt meghosszabbúlt.

A' Pozsonyi Diéta megígerte az Insurrectiót. Tizennyolcz esztendő emberen kezdvén 40 esztendősig minden fog insurgálni 's ez így tart három esztendeig. Nemzetünk militáris formába öntetik, holott eddig felejtette hogy valaha katonai nemzet volt. A' Diétán nem történt egyéb nevezetesség mint az, hogy az igen tüzes Personális (Aczél István) Trencsini követ Lukácsnak, (midőn ez azt állítaná, hogy néki Instructiója van, hogy meg ne egyezzen a'

* A levélre Kazinczy ezt jegyezte: «Ezt Pesten a' Fejér farkas fogadóban hagvá.» —

Idegen kézzel pedig a következő sorok vannak a levél tiszta felére írva: «Jankovics Miklós Úrnál [!] hívták a Tekintetes Kazinczy Ferencz Urat Ebédre, 's Holnapra.»

semper et pro emersuris casibus leendő örökös Insurrectióra.) azt mondotta, hogy nem hiszi ezen állatást. Lukács másnap felvitte az Űlésbe az Instructióját, annak ezen tárgy felől szöllő czikkelyét felolvasta, 's declarálta hogy a' Mélt. Personális által meglévén bántva, Vármegyéjének és tulajdon maga becsülete meg nem engedi, hogy tovább folytassa követségét. A' dolog nagy tűzbe lobbantá az egész Rendeket, 's oda ütött-ki, hogy végre Aczél Úr megkövette Lukácsot. Itt nem vala vége: a' Követek egy szájjal azt kívánták, hogy a' deprecatio menjen Protocollumba. Aczél Úr kérte őket, ne kívánják hogy az ő neve a' maradék előtt illy nem akart bottlás miatt fenn forogjon. Mások azt hitték hogy Lukácsnak és a' kik benne meg vannak bántva, elég clégtétel a' követés.

Nagy Pál híres Sopronyi követ felől ez a' hír: Herczeg Eszterházy Sopronyi Fő-Ispán magához hívatta, 's elbeszélte néki, hogy ő rendelést kapott, hogy meg ne engedje őtet választatni. Ezt a' Herczeg a' maga eránta való hajlandóságának szives és igaz kifejezései-vel mondotta Nagy Pálnak. Nagy Pál megígérte, hogy menni nem fog, ha választatik is. Hozzá foga a' Gyűlés a' választáshoz 's minden száj Nagy Pált kiáltotta. Ez felkölt, megköszönte, 's kimondta, hogy ő nem mehet és nem megyen. A' Rendek még is őtet kívánták. Ekkor megszóllala: Köszöni a' bizodalmat; nem megyen; azt az egyet kéri, válasszanak ollyat, a' ki úgy viselje magát a' Dietán, hogy egyszери követsége után soha többet ne *választathassék*. — Más választatott.

Spanyol Országban rosszul mégyen a' Jósef részéről a' dolog. Ezen híreket olvashattad az Ujságokban.

Jankovics Miklós Úrnál olly kincseket láttam, a' millyennek ideája sem vala előttem. Luthernek originalis Testamentoma, Philipp Melanchthonnak coramizálása. Gyalázat a' Németeknek! Ezt egynéhány esztendő előtt 33 talléron tartotta valami Antiquárius, 's Németországban senki nem volt, a' ki megvegye. Jankovics vette-meg. Én 500 frtot megadnék érte. — Soha sem láttam olly mentekötöt, mente és dolmány gombokat mint az, a' mit ő vett magára a' Primás Installátójakor. Az triumfusa a' magyar ötvességnek. Sokan megszólították, hogy adja-el. Néki semmije nincs, a' mit el ne adjon, ha jól megadják az árát, azt mondja. — Ha ide jössz valaha, tekintsd-meg.

Pályairásomat B. Prónay László Exc.nak Prof. Schwartner jelenlétében felolvasám. Jelen volt egykik leánya is, egy tiszteletre igen

méltó Asszonyság. Nem kell több diadalom, édes barátom, mint a' mit ezek hárman adtak. Olvasták Kulcsár is és Virág 's még vagy két más barátom. Azt mondja mindenik, hogy nem retteghet a' Censurától. Schwartner azt vetette mellé, hogy a' munka zeigt von vieler Belesenheit ja Erudition. — Ennek mutattam Calendariomod' párját kézírásban.

Ma talán indúlok Bécs felé. Tudass holmit tudósításimból azzal, a' ki leveleimet kegyesen szokta venni 's mondjad, hogy szentül tisztelem innen is mint hazulról. Öllelek. —

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1359.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 21dik Sept. 808.

Igen Kedves Barátom!

A jóknak mindenkor Kegyelmes Egek eddig Bécsbe vezérelvén, kivántalak Lelkem kedves fele ez rendeimmal ott is meg találni Tégedet. Kivánom aszt is, hogy Kedveseid keblébe a jó Szerencse ohaitot kedvezései közt térhes vissza.

Soha képemnek olj meg becsültetését nem is remélhettem volna, a miljet Nékem nyuitasz, hogy t. i. az köz becsü Munkáidnak egyik kötettye előtt fog állani. Háladatos szivel köszönöm eszt, mert nagy meg becsültetésemet lelem abba és még az élettül el válásnak utolsó perczenttyébe is gyönyörűségemre lesz, hogy a leg később maradék is fogja tudni, hogy Tőled szerettettem, melj Szeretethe nem csak éltem örömét érzem, hanem árra méltán kevély is vagyok.

Barátságod meg szőlittásátul bátorittatván, szivesen kérlek, az itt aláb meg jegyzett két félét méltóztas számomra magaddal le hozni:

1-o. Mostan uralkodó Királjunknak, és mostani Királjnénknak viasz képeket üveg alatt, rá májok szép és a leg újabb izlés szerint légyen.

2-o. Veres Safian bőrbül egy olj levél tartót, meljbe becsesb írásaimot, és leveleimet chatoulomba tarthassam. Ez hosszára, szé- lére nézve lehet akkora, mind ezen levelem quart blattya, légyen azon ezüstbül kis zár, melj kis kulcsal nyiljék. — Mind két kérésem

szép voltát bizodalommal ajánlom barátságodba, és ismeretes jó izlésedre, azért hosszab le írást nem tészek.

Nagyon le fogsz kötelezni, ha Dr. Decsi Urnak, kihez irt adres' alatt frankirozva küldöm ezen levelemet, meg ismertetsz — és nevembe árra fogod kérni, hogy a midőn Uiság leveleibe való be iktatás végett valamit kezébe küldök, nyomtattassa-ki, mert én a mit eő fog azért kívánni, Debreczeni vásárok alkalmatosságával mindenkor hiven meg küldöm, máskor nem lévén a pénz által küldésére jó alkalmatosságom.

Az Ipom is éppen most van Bécsbe, udvari agens Augustinovics Urtul meg tudhatod szálását; én éppen mai postával irván Nékie, tudósítottam, hogy Te is oda fel vagy.

Buczýt, Vandeczát szivesen köszöntöm, ezen utolsó a Nékem ígért festést most le küldhetné. — Ha a Tudományi, Szép izlés' és mesterség fächjaibul valami Nékem valót találsz különös szépet, köszönettel veszem, ha rechnungomra le hozod, mert olj jó izlésű és értelmes Barátom, mint Te, ritkán fordul meg Bécsbe, hogy ilj kérésemet teljesítse — tudod pedig, hogy kapok az a félcken. Feleségem köszönt, most kezd gyógyulni egy alkalmatlan hányó [?] ¹ hidegbül, melj hálá Istennek el maradt egészen, csak erősödni kell gyengülésébül — élj boldogul

hiv tisztelő barátod
Cserey Farkas mp.

Kívül:

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak.

Bécsbe.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 194. sz.]

1360.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Pozsony, Septemb. 29d. 1808.

Édes barátom!

Képzeld! — láttam Gróf Bethlen Lászlót. Már a' Komáromi vár szemlélésckor mutattak nékem egy Erdélyi ott sétálgató Uraságot a' maga sok insurgens fijaival, 's tisztelettel néztem az ősz insurgent: Róma jutott eszembe és a' Fábiosok. Ide jutván egy fogadóba

¹ A szó a levél szélére esvén, a bekötéstől nem tisztán olvasható.

szála a' Gróf is, én is. Estve egy szobába vacsoráltunk, de külön asztalnál. Más nap cselédem mondá, hogy a' Gróf magához vár, de a' Teleky Sámuel házánál. Azt híven hogy a' következő nap én itt hagyandom Pozsonyt, a' lózsiba mentem fel a' parterről hozzá a' játék utolsó actusán: de alig szállhaték, utánnam két magyar születésű kaputos Tiszt lépe-be, 's rész szerint ök, rész szerént a' játék nem engedte hogy egy két szónál többet szálljunk. Ma egy bajúsz-talan késérőjével szállottam, ki minden bizonnyal nem Bethlen, ki légyen, nem tudom. Tőle tudtam-meg holmit a' mit tudni felőlök óhajtottam.

Bécs most üres: itt van minden dísze. A' Császár és Császárné is itt mulat a' Monarchia Nagyjaival. Nagyon meg vannak, a' mint hallom, elégedve látván hogy a' Nemzet mindent igen készen téssen. Az Insurrectio 3 esztendőre meg van határozva, 18 és 50 esztendő közt minden megyen; ha lehet személyesen, ha nem lehet, más által. Gyönyörű hallani a' beszédeket a' Circularis és Diactalis sessiókban.

A' Primás egy igen szép és sok tüzet mutató Úr. Physiognomiája nem hasonlít a' Leopold Császár gyermekeiéhez, de azt mondják hogy igen nagyon a' Császárnééhoz. Palatinusunk nagyon megemberedett Úr. homlokán nagyon fogy a' haj 's hátul tonsurája van mint a' Papoknak. Itt van Lajos Herczeg is, kit egyszeri látásra kiismerhetni. A' Banus tegnap deákul tett egy kis megjegyzést a' Diaetai elaboratumra. Herczeg de Ligne indigenátust kér, 's Instantiája elmés. Két hazám *volt*, úgymond; *egy sincs*. Végyetek-fel tehát magatok közzé, 's adjatok egy harmadikat, melly állandó legyen. Tegnap vele egy lózsiban láttam a' Zichy Károly bajúszos kövér fiját és a' Herczeg Eszterháziét, kit Görög Demeter nevelt. Ezen nagyon örültem: a' haza reájok nagy reménnyel néz. Itt sok a' szép asszony, a' haza atyjainak és ifjainak örömökre 's rontásokra, 's a' haza atyjai őket derekasan ismerik. A' mi Rhédeynk Janitor. Lajos Herczeg körül láttam tegnap. A' nagy csillagosok, Commandőrök és keresztések száma szaporodik naponként. Tíz esztendővel ezelőtt nagy keresztet alig leheté látni. Most egynehányat lehet.

A' Komáromi vár építése felől képzelnem tudsz. Olyan az mintha egy egész világ dolgozna építésén. Hegynyi magasságra van hányva a' sánczokból a' föld. De a' mit a' legelevenebb fantázia sem festhet magának, azt haszontalan dolog szóba öltöztetni akarni és így hallgatok róla.

Ma a' Gróf Erdődy kertjébe futottam. Tele raktam maggal zsebeimet. De a' Thuja' és Bignónia' magvai még éretlenek. Emlékezem rólad midőn ott jártam és óhajtottam volna hogy egy Jeneszer forma növéstű bokor nevét mondd-meg nekem, mert az előttem ismeretlen volt. —

Élj szerencsésen édes barátom. Én még ezen farsangi élet örömei között is Sophiem karjaiba vágyok vissza. — Adieu. —

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1361.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Leveled hjával volt munkáddal, mellyet említettél; vagy el felejtéd meg küldeni vagy ki lopták ex amore boni ordinis, mert tsak hidd el, hogy nyittyák a leveleket, de nem tsupán azok a kiknek szóllanak.

Köszönöm hogy el nem felejtkeztél rólam U[jhely]ben. J. ő Nagysága elmés mondását nem értem, ritkán szól, de valahányszor beszél, nehéz érteni.

Soha se volt bajosabb s kedvetlenebb a' belső 's külső Politikáról szóllani; halgatok hát, de azt mondom, hogy ki tudja, hogy ha él, hol és hogy fog lenni két esztendő múlva ilyenkor? azt nagy, igen nagy Prófétának lehet tartani. Be jó volna most aludni mint Epimenides vagy hét esztendeig, azután fel ébredni és látni, hogy érdemes volt e a világot úgy annyira meg zavarni. Meg vallom, nem szeretem ezt az időt, est enim chaos et nova creatio, elementorumque exagitatio, non bene junctarum discordia semina rerum, és a' virágok meg a' gyümöltsök, ha nem rontsolódnak meg nagy részint e' zavarba, csak maradékaink számára fognak ki vergődni. Pax majora decet. Vale caput amantissimum. Én a' telet E[perjes]en fogom tölteni.

Kassán, 1808. 4. Oct.

Jóska mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 32. sz.]

1362.

Csehy József — Kazinczynak.

Malepole West Galiciában 9^d. oct. 1808.

Kedves barátom, 29. Juliusi leveledet 27 Augustusban vettem; ennek tehát való, hogy sok üdeje, de megbocsájtassz, ha meg érted, hogy az ólta hadi gyakorlásainkal kelle sokat foglalatoskodnunk, más részről pedig olly igen el vagyok rekesztve a világtól, hogy sokszor alig tudnám mivel töltsem levelemet, a mi meg ne untasson. Siedlcébe utasított leveled nagy fájdalomra még sem került kezemhez, noha tudakoztattam a Siedleci póstán utánna. — Azt mind az által igen jól tetted, hogy előbb feleltél oda, a mire a hazafiúi kötelesség hítt; egy csöp káromot sem érzem illy várákozásból: Az a száz aranyos Úr igen bodzás lábú patrióta elöttem; a kérdés' formája megnutaltya, millyenck óhajtaná lenni a feleletet, a millyent egy magyar patrióta sem fog adni; de szükséges volt betorkolni, és azt senki hathatóságban nálad, kedves barátom, meg nem cselekedhette.* A mottónál jobbat, s az üdökre alkalmatossabbat nem lehetett volna választanod, ez innyekre fog lenni azoknak leg inkább, a kiknek a megfejtés' értelme nem lesz akarattyok szerint. Sajnálom, hogy egész extractussát nem közölhetted; meg engedd tehát, hogy számot tartsak kipótolására. Ha nyomtatásban kijön, akkorig talán könnyebb communication lesz Országunkal, s meghozathatom magamnak. Örülni fogok annak is, ha Rochefoucauld kikerülhet, tudom hogy lesz becse és kelettye is elég. Irj ki kérlek, addig is mig egészen birhatom, egy két sententiát belőle, hadd gyönyörködhessenek fordításod' hathatóságában.

Ugy látzik, hogy megszűntek egy üdöre a hadi készültek, noha nagyon hittük, hogy lesz valami. A napokban 3. oct. másodsor voltam Varsóban. Ott töltöttem 24 órát. Maréchal Davoust az Auerstädti herczeg négy Regimentel onnan még Augustus' végén kimarsérozott, és Silesia felé vette úttját, nem maradt Corpussából vagy a mostani szállás módja szerint az ő gouvernementjából egyéb a 13^d. könnyű gyalogságnál. Ott van azonkívül 6 ezerig való szász gyalog és lovas hadi nép, és a Lengyelekből is valami.

* «Tübingi kérdésre tett Pályafírás.» — Kazinczy F. jegyzése.

A fennforgó újságok valának: a két Császároknak, a muszkának és a Franciaának öszve jövételek Erfurtban, melynek resultatumai még nem tudattak, a burkus tartományoknak kiürítése, a francia és lengyel tiszteknek megölettetése Spanyol Országban, -- azonban újság levelet már régen nem olvastam, szomszédságaim egyebet a Varsói lengyel Újságoknál nem tartanak, a mellyek magok is csak loppal jönnek ki, én pedig úgy sem értem. E szerint a politicus történeteket csak mende mondából tudom meg.

Mostani Brigade Generalisunk az öreg Hertelendi, a Palatinalisoknak volt Obersterjek, kit híreről ösmersz. Van már 20 esztendeje is, hogy Regimentünknek magyar Generalissa nem volt. Stabalisainkból is csak az egyik Májorunk tud magyarul, a Gr. Hoditz, s már van 10 esztendeje, hogy stabalisokat mindég idegen Regimentektől kapunk. Most is az Oberster tittulussal pensionaltatott Gr. Gvadadning helyébe a Hessen-Homburg Huszároktól jött hozzánk Gróf Magi, olasz, Obrist Lieutenantnak. Említett Guadagni az örök emlékeztető Generalisnak a fia, a mint tudodra leszen, és szint olly jó hazafi, mint vala a boldogúlt, de ez néki nem válbatott érdemül.

Már most üres óráimban Belidor mathematicus Cursussának forditásán dolgozom, egyharmad részit már elvégeztem. Essentialis nehézségekre nem találok, s úgy tapasztalom, hogy nyelvünk a mathematicus dolgok előadására sok egyéb nyelveknél alkalmasabb. Varsóban, most utólszor, megvettem Lespinasse' munkáját a topographicus rajzolásról: *Traité du Lavis des Plans appliqué principalement aux reconnaissances militaires*. Paris chez Magimel an. IX—1801 avec 9 planches. Nem hiszem, hogy még valaki e részben közelebb járt volna a Természet himzéséhez. Tudd meg kérlek kedvemért, ha Prof. Sárvári Pálnak kijött é már több darabja is a Rajzolás kezdetéről, nekem csak az első van meg. Meg vettem Varsóban a francia Caveleria Reglement-t is: *Ordonance provisoire sur l'exercice & les manoeuvres de la Cavalerie*, 2^d édition. Paris chez Magimel an. 1808. ára 8 Rhft. egy tomus, mind planumok, papirossa és bőltűje igen szép. Ha Varsóban pengő pénz nem kívántatnék, vagy ha köztünk a pengő olly ritka nem volna, szép könyveket lehetne Pfaff könyvárosnál bevásárlani. A mi Bankó czéduláink Varsóban 47 $\frac{1}{2}$ járnak, ezt is még istenesnek mondhattuk. A papiros' veszteségit senki jobban nem érzi mint mi, hadi nép, itt a határszélen. A földes Urak, s azoknak árendássáik semmi egyéb pénzt el nem vesznek pengőnél. Van módjok benne, hogy javaikat, ha áll utakon is által költöztet-

hetik a herczegségbe, és mi még élelemre valót is alig tudunk venni papirossainkon. Annyi finance Operatióknak, mellyeknek már 15 esztendőök olta tanúi valánk, mi hasznukat láttuk még eddig? A minis-terek fortélyosok voltak, de a világ sem volt bolond, s kiösmertük, hogy sorsunkon nem a furcsa eszű, hanem az igaz lelkű minister javíthatna.

A Varsói hűségben a magyar borokra nagy Consumo vám vagy hordajától 9 ft pengő, azért a francia borok felényivel ócsóbbak. Erzik ezt tudom a hogy allyán is.

A hétel de Wilna vendég fogadó előtt áll egy kised alacson ház, mellyről azt tartják, hogy benne az első Lengyel Király lakott légyen. Most egy keresztelt Zsidó Asszony bírja. Ez ugyan nem római régiség. A ház fából van, mondják hogy belől cyprus fa, ám légyen, de kívül csak fenyő palló a fala, most cserép a fedele, akkor hihető, hogy szalma volt. Előrről nincs több 4 ablakjánál, középett az ajtó egy kis tornáczal. Ez az Ország, melly annyi viszontagságokon ment által, nem mutathattya Historiajának semmi emlékjeit. Sok helységek pusztultak el, a tartomány' ábrázattya elváltozott, de semmi omladék, és maradvány nem szől róla. A vén Lengyel meg tudja mutogatni, hogy itt vagy amott falu volt, itt egy nemesi lakás, de annak az ő szavánál egyéb bizonyosága nincs; a 60 esztendőös fenývesek' allyán meg ösmerni, a mély barázdákról, hogy régente azon a helyen szántó földek voltak. A természet' minden javainak bőségében ez a nép mindég dobozódásban merült el, és romlását koholta.

Adresscet így tedd kérlek:

A Mr. Mr. Joseph de Cs. — Lieutenant an Reg^{mt} de Husards l'Empe-
reur aux Service de sa Majesté l'Emp^{neur} d'Autriche par Cracovie
Okuniow

à *Radzimin*
en West Gallicie.

[Eredetiye a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-c. 192. sz.]

1363.

Kazinezy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom, den 13ten Oktbr. 1808.

Theurester Freund!

Vorgestern erhielt ich Ihre zum Lesen geliehenen zwei Bücher, und gestern brachte mir die Post den Brief, in welchem Sie mir sagen, dass die zwey Fass Weine bereits in Ihrem Keller sind. Mich freut die Nachricht, dass der Wein nach Ihrem Geschmack ist. Ich trinke den nemlichen, und das säuerliche, das er hat, ist mir lieber, als der Steinbodengeschmack der tiefern Hegyalja. — Die 2 Bücher geben mir viel Freude. Es ist erhehend zu sehn, wie um viel weiter Adclung als Konrad Gessner gekommen ist. Der Fleiss der Deutschen ist zu bewundern. Sie haben in jeder Art Meisterwerke, die der Ausländer darum gering schätzt, weil er sie nicht kennt. — Das andere Werk lese ich mit Schaudern. Meine Nerven sind geschwächt, oder ist meine Erinnerung zu lebhaft; ich muss es sehr oft aus den Händen legen.

Nun glaube auch ich, dass meine Orthographie Cracoviensis den Andreas Batizi zum Verfasser habe. Das was Sie mir über die Doxologie sagen, bekräftiget mich in dieser Meinung. Ich habe einseitig gesprochen, da ich nur auf die Wuth der Neubekehrten, alles was die alte Religion eigen hatte, abschütteln zu wollen, geblickt habe: ich hätte wissen sollen, dass es Schwächere giebt, welche nicht alles auf einmahl abzuschütteln vermögen. Ich muss Ihnen gestehen, dass ich aus Ursachen, die Sie leicht errathen — kurz und gut Gutes nach *meiner* Überzeugung zu wirken — (Sie würden sehr irren, wenn Sie hier darauf dächten, dass mein Weib katholisch ist) gerne in dem Ton wie S. XVIII. Zeile 10. bölcsebb mint hogy etc. — und 179. S. 3—4. spreche. Zu laut darf man so wie man sollte nicht sprechen. Vielleicht fällt so ein Samenkorn nicht immer auf einen Felsenboden. Ich wäre froh, dieses Werk auch durch einen *andern*, der mein Freund *nicht ist*, recensirt zu sehn. Lob, Erhebung, erwarte ich nicht: aber ich würde mich angenehm gekitzelt sehn, wenn man davon spräche.

Alex. B. Prónay hat mir den Tod seines grossen Vaters in einem sehr schön und modest verfassten gyászlevél berichtet. Einen schönern Parthebrief habe ich noch nicht gesehen. Ich will ihm in

Ton der heiligsten Rührung antworten. Die Nachricht von Mártons Pannonia ist mir ganz neu. Er ist ein edler Mensch, aber die Sprache hat er nicht inne, wie sie ein Professor oder auch nur vorzüglicher Schriftsteller inne haben sollte. Er schreibt nicht grammatisch richtig, und anstatt in manchen Dingen seinem Zeitalter voranzugehen, geht er ihm immer nach. — Wissen Sie wie er zur Professur der ungarischen Sprache kam? Er hat im Nowbr. 1805. eine Proklamation aus dem französischen ins ungarische übersetzen *müssen*. Er that was er musste, lief aber geschwind zu Seiner Exc. dem Grafen Wr̄bna, dass er verhindere, dass die Proclamation nach Ungarn komme. Dieser Dienst ward ihm 1806. mit der Professur belohnt.

Tertina war ein elender Mensch, ohne Charakter, schamlos, und alles was man von einem Menschen dieser Art erwarten kann. Ich hätte gewünscht, dass er sich nicht überlebt hätte.

Unser Cs[erey] hat den unglücklichen Gedanken gehabt, sich zum Lateranischen Sporn-Ritter schlagen zu lassen. Ich bitte Sie, machen Sie davon keine Anzeige. Dies macht ihn zum Gegenstand des etc. etc. Hätte er doch mir seine Absicht merken lassen. Dieser Orden ist nicht geachtet. Das Kreitz [!] tragen sogar Castraten und ganz gemeine Musiker. In Ungarn ist er der zweyte so vici man weiss, die den Orden erhalten haben, und selbst dies wirft einen Schatten auf ihn, denn sein Collega ist B. Mesko, der *lächerliche*. Schonen Sie Cserey und schweigen Sie von diesem Punkt.

Professor Nagy ging mit dem Gedanken um, eine Antikritik zu schreiben. Er lässt dies, wie ich nun glaube, liegen. Ich traue zu sagen, dass Verseghys Aglaja unparteiisch recensirt sey, und freue mich, dass Sie dies glauben. Er schickte mir das manuscript vom Nitschs Werk unter dem Titel:

Abhandlung über die Osteolithen nach einer neuen Theorie der Erde und der Erdkatastrophe.

Das Werk ist 30 Bogen stark, aber sehr schütter geschrieben. Eine 4 Seite hat 18 Zeilen. Es wird höchsten 15 Bogen in Oktavo stark werden. Ich schreibe an Doll, ob er die Ausgabe besorgen wollte, und dinge mir alles honorar ausschliesslich für Professor Nagy aus. Nitsch diktirte ein paar Stunden vor seinem Tod einem luth. Studenten einen Brief an einen der Professoren in Göttingen. der aber nicht genannt ist. Wer kann dieser *Ritter und Hofrath* seyn? Sagen Sie mir dieses in ihrem ersten Brief. Geogonie ist nicht mein Fach, aber mir scheint, das Werk wird Achtung verdienen.

Meine Preisschrift habe ich vor einige Tagen nach Kázmér überschickt, damit es nach Kaschau gebracht, und für Sie bei Ihrem Herrn Vetter abgelegt werde. Schalten Sie damit ganz frey: was in Ihren Veränderungen mir nicht nach Wunsch werden sollte, will ich schon umändern. Ich wünschte aber ehe ich noch das exemplar zurück erhalte, von Ihnen zu wissen, was Sie darüber urtheilen. Graf Rogendorf, ein sehr cultivirter Kopf, hat sie nicht ohne Beifall gelesen, und ich sah, dass er ernst daraus unsere Nation kennt.

A propos dieses würdigen Onkels. Ich wies ihm Horányis Werk de Corona. Sie kennen dieses, hoffe ich. Ich war 1790 bei ihm, da etwas voll, — (in flatus venas, ut semper, Jaccho.) — an dem corridor des Piaristen Klosters ganz allein herauf und herabging. Er rezitirte mir auswendig was er über Joseph darin sagt: «non coronatus inter Reges Hung. locum non habet,» und über die Wegnehmung der Krone von Pressburg. Ich konnte nicht glauben, dass dies gedruckt werden wird. Es ward doch.

Diese tagen fiel die Historia politica Reg. Ung. des Pester Professors Horváth in die Hände. Das Werk ward 1786 in Wien gedruckt. Von Joseph sagt er, nachdem ihn die Reihe der Könige auf ihn führte, er sage von ihm nichts, quia Phöbus volentem loqui increpuit. Unser Onkel schüttelte den Kopf, wie billig. — Ich lasse die zwei Bücher in einem Band zusammbinden, und hebe ihn so für die Nachkommen auf. Habe ich Ihnen nicht schon geschrieben, dass ich in Pesth bey Jankovics Luthers Testament durch Philipp Melanchthon etc. coramisiert gesehen habe? Er erkaufte es um 33 Thaler. — Ich hätte ihm gerne 300 f. dafür gegeben. — Nun habe auch ich zwei Handschriften von ihm; das eine ist nur sein Name mit dem Jahre 1519 bezeichnet, und in ein eigenes Werk schrieb er die Worte

D. Fridericho Ægidiano.

Sie wissen was ich vom Lutherthum und sowas halte. Aber Luther war ein Held der Menschheit, und seine Handschrift zu besitzen bin ich sehr stolz. Leben Sie wohl, mein lieber Freund. Tausend Glückwünsche zu den Vaterfreuden, die Sie zu kosten beginnen. Sint tibi propria munera! Mein Schwiegervater speiste heute bey mir. Er fragte mich, wann doch einmahl unser Buchbinder in Ujhely mit Ihren Geschenk fertig werden wird. Sie sehen hieraus, dass er Ihr Werk mit Ungeduld erwartet.

Kivül:

Ihre Dinte ist sehr blass. Schade, wenn Sie mit dieser etwas schreiben, was actatam ferre soll. Ich habe im Junius 1808 in den Blättern des Kultschär das Recept einer sehr schwarzen Dinte, die ich selber brauche, bekannt gemacht.

[Eredeti je a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 208. sz.]

1364.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom, den 27ten Octbr. 1808.

Mein sehr geschätzter, sehr geliebter Freund!

Endlich bin ich zu Hause. Ich begann meine Reise nach Pesth, Pressburg, Wien und Oedenburg den 11ten September, und kam vorgestern spät in der Nacht an. — Der Weg zwischen Pesth und Széphalom war durch die vielen Regengüsse impracticable geworden, so dass ich dazu volle acht Tage anstatt dreyen nöthig hatte, und einige Stationen mit 6 Ochsen fuhr. (Über die Donau war der Weg trocken, sogar staubig.) Aber so viel Ungemächlichkeiten auch ich auszustehn hatte, so viel mich auch diese Reise kostete, so bin ich doch sehr froh, sie gemacht zu haben. Wie vieles weiss ich nun, was ich sonst nicht hätte wissen können! wie viele köstliche Dinge sah ich nicht, welche Bekanntschaften habe ich nicht gemacht! —

Ich sah Commorn 24 Stunden später als dort der Kaiser das Manoevre sich geben liess, und sah dort *alles*. H. v. Klobusiczky, neveu des Gouverneurs von Fiume, that mir die Freundschaft, auf meinem Wagen nach Pressburg zu fahren. Dieser junge Mann ist mit einem Frauenzimmer bekannt, welches einen Offizier zum Bruder und einen OberArzt in Commorn hat. Diese zweie liessen uns alles sehen, was zu sehn war. Die Zahl der Kranken belief sich den 23ten Sepbr. auf 5000 Mann. Urtheilen Sie hieraus, was alles dort *arbeitet*, und was alles so viele Haende haben schaffen müssen. Wir speisten an der Tafel, wo Offiziere speisen pflegen. Nun noch das Bekanntwerden mit dem Geist der Armees. Amen dico vobis, Spiritus, ubi vult, flat.

In Pressburg wohnte ich einigen Circular- und Diaetalsässionen bey. Man vermisste Joseph Vay, den allgemein verehrten Piloten

Denn dass dieser das Schiff lenkte, und dass nur er es lenken versteht, bekennen ja sogar die, die ihn hassen. — Der Monarch, der schon so viele Landtage hielt, nennt diesen den schönen Landtag. So sehr ist er mit unseren Ständen jetzt zufrieden. In einer Circular-Session sassen zwei frondeurs hinter meiner, die über jede Rede, die ihnen, den Höfischgesinnten zu patriotisch klang, ihre bittre, ja grobe Glossen machten. Ich mischte mich in ihr Gespräch. Der eine erzählte mir und den übrigen, er wäre bei Austerlicz vier Tage durch um den Monarchen gewesen, und wüsste, dass wir an Napoleon 80000 f. bezahlt haben, ja, dass wir uns gezwungen sahn, zweyen seyner Deputirten, die Schätze, die wir in Schemnitz hatten, vorzuweisen. — Ich merkte mir die 80000 f. und theilte sie in der Rückreise dem Professor Schwartner mit. Er sagte, die Zahl sey viel zu weit übertrieben, er habe *gewisse data* darüber. — Ich enthalte mich aller Bemerkungen über den Landtag und ihrer Sitzungen.

Kaum war ich in Wien angekommen, als man mir sagte, H. Tökés Hofmeister bey B. Nicolaus Wesselényi, sey eben von Marburg angelangt, da ich wusste, dass er auch Paris sah, und ihn von Wesselényis Haus kenne, so trachtete ich ihn aufzufinden, um mir ein glaubwürdiges Bild von Paris und Napoleon geben zu lassen. Er ist von der Gallomanie nicht befallen, aber es ist äusserst interessant, ihn sprechen zu hören. Napoleon wird angebetet. Alles was Klein und alles was Gross ist, das liebt ihn mit aller Ergebenheit. Nur hie und da wittert ein hochgebohrener armgewordener, der wider ihn loszieht. So einen fand Tökés zu Soissons. Er trug Napoleon mündlich vor, was alles er verloren habe. Napoleon sagte, das Gesetz sey über ihn, und er könne also nicht helfen. Da er aber das Elend des Klagenden fühlte, so kaufte Napoleon das eingebüsste Gut des Klagenden aus seiner privaten Cassa und schenkte es ihm. Doch dieser bleibt Napoleons Feind und wenn er ihm Welten schenkte. Er hält seinen Unmuth gar nicht geheim, weil er weiss, dass er darum ungestraft bleibt. — Einst kam Tökés mit einen Franzosen zusammen. Dieser fragte ihn, von welcher Nation er sey. Ich bin ein Oesterreicher, sagte T. Quoi? vous n'avez pas honte d'être Autrichien? T. stellte ihm vor, wie unziemend es einem gebildeten Mann sey eine Nation zu verachten. Aber dieser reihte Geschichten über Geschichten von Oesterreichern her, und schloss damit, dass er ihn für einen Spanier oder Italiener halte. Non, je ne le suis pas; sagte T. je suis Hongrois. — Ah, c'est une autre chose, sagte der Francose.

Nous avons tout le respect pour le hongrois, c'est une nation estimable, mais malheureuse. — Dieser Vorfall erinnert mich an das, was mit der Baronne Carl Podmaniczky diesen Herbst geschah. Sie kam von Dresden nach Haus. Die Franzosen, denen sie ihren Pass vorwies, begegneten ihr mit aller Achtung, sagten ihr aber auch, dass sie Sie bis Weynachten bey ihr selbst zu sehn hoffen. — Diese ihre Hoffnung wird sie aber wohl trügen, weil wir alle Ursach zu glauben haben, dass uns der Friede nicht verlassen wird. — In Wien wird täglich manoeuvrirt, und an Sonntägen sieht man die Landwehr an den glacis feuern.

Sie haben viele nicht-Freunde. Ich sage dies Ihnen, weil ich gewiss ihr Freund bin. Man zieht Sie vieler und grosser Unklugheiten. Ich schwieg, um so hören zu können. Ihre Unklugheiten äussern sich erstens in der Herausgabe eines *gewissen* Werkes. Zweitens dass Sie viel Lärm machen. Drittens dass Sie die Biographie Ihrer seeligen Frau haben drucken lassen, die doch keine Ansprüche auf die Achtung eines Publicums machen durfte, viertens darinn, dass Sie der rüstige Schreiber ihre Schriftstellerey anzugeben drohten. etc. etc. — Mir ist es sehr lieb wenn ich weiss, was die Welt von mir urtheilt. Ich glaube auch Sie werden dieses Bedürfniss fühlen und diese Urtheile werden Sie so interessiren, wie die Nachricht Sie interessirt hat, dass jemand in Patak Sie einer Vermessenheit zeihete, weil Sie dem Offizier, der nach Arabien reist, Erinnerungen mitgaben. Ich wünsche, dass Sie auch hierüber eben so froh lachen mögen, als über die Pataker Glosse. Wegen No 1. werden Sie es wohl gewiss.

Für die Geschenke, die Sie mir und meinem Schwiegervater zu machen die Güte hatten, danke ich Ihnen sehr gerührt. Berzeviczys Werk habe ich nicht gesehen, nicht mitgebracht. So habe ich die Freude, dem vortrefflichen Mann auch in diesem Werke zu folgen. — Ich sende Ihnen hier mein Werk. Das Versprechen, dass Sie es recensiren wollen, freut mich ungemein. Ich will nicht *Lob*, sondern nur Bekanntmachung, damit der Verleger Lust auch zum 2ten Bande habe. Er gibt mir nichts für die Arbeit, ich gewinne nicht einen Heller; ja, ich habe ihm sogar das Portrait gratis hingegeben. Sagen Sie nur recht ausführlich was in den vielen langen Vorreden und Anmerkungen steht. Ich besorge die Bemerkung, dass auch ich alles

was ich *weiss*, auszukramen nicht unterliess, wie es Ungrische Büchermacher pflegen. Es ist wahr; aber ich trachtete die Vorreden und Anmerkungen recht ins lange zu ziehen, damit das Buch etwas stark werde. Lieb wäre es mir besonders, wenn Sie mit guter Art dasjenige dem Publicum vortragen könnten, was Seite XXXV. über den Streit zwischen Verseghy und Révai gesagt ist, wo ich glaube, dass ich mich von einer sehr moralischen Seite gezeigt habe.

Ich habe Glatz, ich habe Engeln gesprochen. Den letztern kenne ich seit vielen Jahren. Wüssten Sie doch, wie verehrungswerth er sich in einer Audienz bey dem Monarchen betrug, da er für die Freiheit des Geistes sprach. Ich weiss dies *nicht von ihm*. — Den erstern sah ich erst auf der Kanzel. Ich stand auf einen unrechten Platz, ich vernahm kein Wort; überdies vertrieb mich ein geistloser sehr geschäftiger Kirchen Diener, und ein possirlicher Offizier. Der Mann kam in die Kirche während des Gesanges; ein Nachbar theilte ihm das dicke Gesangsbuch mit, und er intonirte den Gesang recht kalvinisch in dem Augenblick, und doch ward schon die 4te Zeile der 3ten Strofe gesungen. Es ärgerte mich bey einem gebildeten Menschen eine unvernünftige That zu sehn, und ich ging aus der Kirche.

Cleyntmannen hörte ich eine Predigt hersagen. Ich war in extase. Wäre ich in Wien, er sollte mir keine Predigt sagen, wo ich nicht wäre, und wann ich Jude wäre. Er verdient, das ich Ihnen diesen Hochgenuss beschreibe.

Sein langes Gebet vor der Predigt war in Alexandrinern, die er sehr pathetisch und ohne der mindesten haesitation hersagte. Diesem folgte nicht das Pater noster, sondern der Text. Um mich ward eben geplaudert, und so weiss ich nicht, war es aus dem alten oder neuen Testament der Vers lautet aber so: Ihr wollt die Wahrheit nicht hören; ihr legt die Hände zusammen und richtet nichts aus; und dann jammert ihr etc. — Er fing an: Ganz so meine Brüder, als wenn der Prophet unter uns lebte. Zeigt jemand eure Missgriffe, eure Fehler an, so schreit ihr: Ein gefährlicher Mann. Steht ein Reisender auf, und zeigt er die Gebrechen der Regierung an, spricht er gar von den Rechten der Menschen, von der Würde der Menschen, dann etc. etc. Sie stellen sich vor wie mir war, als

ich dies in Wien, von der Kanzel hörte. Er ergoss sich sehr warmen Herzens über diesen Text, sprach von Entbehren, welches die harten Zeiten nöthig machen, entflammten Patriotismus, welcher schützen darf und soll was noch zu schützen ist, und schloss mit seinem ewigen refrain: Ihr wollt die Wahrheit nicht hören. Wer Ohren zu hören hat, der höre, Amen. — Nie sah ich ein schöneres Auditorium. Alles war Ohr. Ob alles auch alles hörte, glaube ich nicht. Die Menschen sind *Menschen*. Aber ich sah einen jungen Mann, dessen Augen ewig an Cleynmann hingen. Diesen jungen Mann brannte ich zu kennen. Aber er entwischte mir.

Die Wege sind so schlecht, dass ich Ihren Wein jetzt nicht wegschicken kann. Sie erhalten die 2. Fass erst wenn es frieren wird. — Wir haben die schlechteste Lese, die sich denken lässt. Ausbruch wird gar nicht gemacht, der ord. Wein ist schlecht, und sehr wenig. So ist es auch in Pressburg, Wien, Odenburg, Pesth und Erlau.

Gott mache Ihre neue Verbindung so glücklich, wie die meines Kis in Odenburg ist. Er ist der Gemahl einer stillen, guten, schönen Gattin, und Vater von zwei sehr artigen Söhnen. Mir scheint, der verehrte Mann bedauert seine stille Wohnung auf dem Lande mit der Stadt vertauscht zu haben.

Mich malte Kreutzinger, der zweyte Portraitmahler unserer Monarchie, in Öhl. Das Bild ist sehr wahr. Es ist wie aus dem Spiegel gestohlen. Nur älter als ich bin, und es hat gar kein Feuer. es ist ganz Ruhe, und das ist nicht in meinem Charakter. Ich nahm einen jungen Mahler, Balkay Pál, alt 28 Jahr, gebürtig von Erlau, von Wien herab, der sehr glückliche Vorschrötte in der Kunst gemacht hat. Er erweckte die schönsten Hoffnungen um einst sehr gross zu werden. Mit dem ersten Eintritt bei ihm, nannte ich ihm die Namen der Mahler, die die Originale seiner Copien gearbeitet hatten, und er erstaunte darüber so, wie ich über die glückliche Nachahmung. Dieser sagt, mein Bild wird einst ganz gewiss in einer Bilder-Sammlung hängen, denn Kreutzinger hat sich darin fasst übertroffen. Ich will es glauben, denn ich gewann Kreutzingern dadurch zu dieser

Arbeit, dass das Bild durch Johns Hand gestochen werden soll welches für einen Mahler das schönste Los ist. Ich zahlte ihm 24 fl für das Brustbild. Dies allein war der Mühe werth nach Wien zu reisen. Mein liebes Weib nahm es für ein sie überraschendes present an, und gibt dem Bild den Beifall, dass es überaus wahr sey.

Ich habe meine Preisschrift Sr. Exc. dem B. Ladislaus Prónay vorgelesen. Wie das schönste Spiel im Theater so war sie durch ihn und durch seine Tochter, der Frau v. Kubinyi, applaudirt. Professor Schwartner speiste mit. Sr Exc. befahlen mir, sie auch ihm vorzulesen. In zwei Örtern hat er sich darüber sehr gestossen. Sr Exc. befahlen mir nichts zu ändern, es sey nicht anzüglich. Ich werde sie Ihnen mit der vertraulichen Bitte zu schicken, dass Sie sie nicht nur von den barbarismen befreyen, sondern überall wo es nöthig ist sie ganz frey umarbeiten wollen. Zeit lasse ich Ihnen so viel als Sie nöthig haben. Aber schlagen Sie mir die Bitte ja nicht ab. —

Schedius sah ich nicht. Wohl aber den braven Fabry in Pressburg. — Leben Sie recht wohl.

[Éredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 208. sz.]

1365.

Kazinczy — Gr. Gyulay Ferencznének.

Méltóságos Grófné,

nagytiszteletű kedves barátném!

Huszonötödik októberben érvén haza Bécsi utamból, örömöm vala Nagyságodnak igen becses levelét itt lelnem. Elteltem új örömökkal. Engedje-meg Nagyságod, hogy most szokatlanul rövid legyek, mert September 11dike olta nem lévén itthon, sok dolgom van, rajtam lévén a' sok esők által tökéletesen elromlott szüret is.

Bécsben látogatásomra jött az a' szerctetre igen méltó Ifjú, a' ki Döbrentei barátom előtt a' Nagyságod házánál volt 's a' kis Grófot tanitgatta. Sokat mulattam vele Nagyságodról, a' szép Comtesszről 's testvéreiről beszélgetvén. Ő tökéletesen érdemes a' Nagyságod kegyességére. 'S minthogy erszénye nagyon kiürült, melly a' Bécsi rendkívül való drágaság miatt épen nem nem természetes, 's minthogy Nagyságod és M. Gróf Bethlenné néki néminémű segedelmet ígértek: alázatosan kérem Nagyságotokat, méltóztassanak ret-

tentő elakadásán segíteni. Hogy Nagyságtoknál közbenjárója leszek, azt neki megígértem: de tenném ha meg nem ígértem volna is.

Én most hetedik ízben láttam Bécsset, 's egyyike vagyok azoknak, a' kik keveset költeni nem tudnak: de soha még ennyit nem költöttem. Fogadóiban keveset eszem, 's nem kapok a' czifra vagy drága étkeken: nekem a' sertéshús kedvesebb mint a' fázán: és mégis minden ebédem közel három forint volt. Ha Kis Sámuel naponként csak annyit költ is mint a' cselédem költött, úgy erszényének lapúlni kell. Szebb alamizsnát Nagyságod nem nyujthat mint ezt.

A' kis húgom eránt nem sokat biztató az a' mit Nagyságod irde megtörténhető mégis, hogy jelentésemet Nagyságod az én kérésem szerént fogja használhatni. Az a' húgom gyenge idejére nézve úgy sem siető.

Bécsi útam alatt voltam Pozsonyban is, hol Rh[édey] már insurgens Uniformban jár mint jövendőbeli Generális. Ő olly nagy kegyelemben áll, hogy midőn az udvarnál arról folyt a' kérdés, ha Majláth legyen e Personális vagy Aczél, 's a' két fél meg nem tudott eggyezni, Felséges Urunk elunta a' kéteskedést, 's így kiálta-fel: Ich weiss, wie ich den Streit zu endigen habe, ich will den Rhédey zum Personalen machen. Elrémültek. Azon múlt el a' dolog, hogy Rhédey nem pápista.

Theréznek egy atyjafiával ismerkedtem-meg, kibe halálosan szerelmes voltam volna, ha még szerethetnék. Az Ő Excnak Báró Prónay Lászlónak leánya, Kubinyi Gáspárné. Eggy véghetetlen szép módú, felette szelid és jó Asszonyosság. Magas növésű, de képe sokkal sápadtabb mint a' Therézé, 's sokkal szeplősebb. Testvére a' szép Rádaynének. Boldog órák, mellyeket társaságában Ő Excnál, és az én kedves fogadott testvéremnek Báró Prónay Simonnének ágya mellett vele töltöttem. Ennek leánykája az én karomon kereszteltetett-meg, 's már a' kis Ágnes Paulina Honoráta harmadik keresztleányom. A' második leányát Bécsben az én Phigiém halála után Iphigenia Sophiának hagyta kereszteltetni, weil ich weiss, mein Bruder, wie ewig theuer Ihnen diese zwey Namen sind. — Ez az angyali szépségű menyecske, minthogy alacsony születésű, (testvére az én szerencsétlenségem sorsosának Hirgeist Ferencznek) kedvetlen meny a' háznál: de Rádayné 's Kubinyiné sógorasszonykájoknak fogadták 's szeretik. — Róla másszor többet.

Itt kaptam a' Döbrentei levelét is. Arra kevés napok alatt válaszolok. Most néki csak azt, hogy Szemere Palit ismerem, 's Kisnél

voltam. — Sophiem tiszteli Nagyságodat, és az azolta nagyon meg-
nőtt 's két fogat kapott 's dadogni elkezdett lyányom csókolja kezeit.

Maradok szent tisztelettel

Nagyságodnak

alázatos szolgálója

Kazinczy Ferencz mpr.

Széphalom 29. Octob. 1808.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 177. sz.]

1366.

Kazinczy — Szemere Pálnak.

Kazinczy Ferencz Szemere Pálnak

barátságos idvezletét.

Kedves Uram Öcsém! Mind azért mivel Pesten párnazsákomat
ki nem bontottam, mind mivel ott vissza jövőben nem mulaték
tovább eggy napnál, 's a' szünetlenül szakadó esső még attól is
elvont, hogy eggy olly tekintetű barátomat, mint Kedves Uram Öcsém
meqlássam, nékem kölcsönözött könyve portékáim közt maradt, s'
akaratom ellen ide jött. Sajnálom ezen megtévedésemet, de már meg
nem történtté nem tehetem. Igérem mindazáltal, hogy első alkalma-
tossággal visszaküldöm. A' könyvet kerestem Bécsben, de meg nem
kaptam. Soha még a' könyvárosok' boltjait olly szegényeknek ott
nem leltem mint most. Azt mondják, hogy ezt a' hajt is a' banko-
papirosok szülik. —

Méltóztassék kedves Uram Öcsém az ide zárt sorokat Institoris
Úrnak általadni 's kérni, hogy rendelésemet teljesitse minden kése-
delem nélkül. A' könyvet várják Bécsben. — De még ennél nagyobb
kéresem is van. Én szemtelen vagyok barátim eránt, noha kéréseim
ollyanok, a' miket a' *barátim* örönnel teljesíthetnek. Ime itt követ-
kezik az. Csináljon titkot Uram Öcsém belőle minden előtt, úgy hogy
senki ne gyaníthassa, hogy azt *nékem* teljesíti.

Édes Uram Öcsém! *Ragályi Tamás* nékem tulajdon kezé-
vel és nagy gonddal leírta a' Széchényi Bibliothecájából a' krakkai
Ábéczt 's így én abba a' karba tétettem, hogy azt kiadhatám. Nem
cselekedné e Uram Öcsém nékem ugyan azt a' szolgálatot a' Pesti
Gábor által dolgozott Aesopus meséjivel? Végye, kérem kedves Uram
Öcsémet, magának azt a' fáradságot és írja-le betűről betűre, még

pedig úgy, hogy egy lapra és egy sorba a' kézírásban is annyi álljon, mint az Originalisban. Ha ezt megnyerem, ez lesz a' Magyar Régiségek második kötetében legelől, 's valamint Ragályinak köszön-tem meg barátságát az egész Nemzet előtt, úgy fogom Szemerének is. Nem hordok okokat kérésem támogatására; úgy hiszem arra nincs szükség. Csak azt kérem hogy Miller Jakab Úr se tudja, kinck copizal Uram Öcsém. Hazudjon Uram Öcsém előtte a' mit tetszik. Az embereknek sokfélék a' gyengéjük.

Én Pestről 8 nap értom haza. Útam irtóztató volt. Nagy részét hat ökrön tettem, mert sárban inkább szeretem az ökröt mint a' lovat. Szekerem rúdja eltört, annak csináltatása egy napomat lopta-el. Végre 24dben megláttam Penelopémat 's kis lyányomat, 's oly boldog voltam mint Ulysses midőn Trójai távolléte után haza ért. Éljen szerencsésen kedves Uram Öcsém, 's tudassa velem haladék nélkül, teljeseledést ér e kívánságom. Széphalom. 29. Okt. 1808.

Ila a Tübingai dolgok felől bizonyost ért Uram Öcsém, tudassa velem, kérem. — Hát Vitkovics barátunk igyekezete felől érthetnék e valamit előre? Örvendve hallám tőle, hogy periodicus irást készít. Bár recenziók is jelennének-meg benne! A' nélkül soha nem fog boldogúlni literaturánk.

Kivül:

à Monsieur Monsieur Paul de Szemere

à Pest, in der Kolbacher Gasse.¹

[Eredetije a Szemere-tár I. kötetében.]

1367.

Kazinczy — Berzsényi Dánielnek.

Berzsényi Dánielnek Kazinczy Ferencz tiszteletet 's szives baráti idvezlést.

Ritka ragyogású barátom! Kisünk megírta, úgy hiszem azt, Neked, hogy verséidnek kötetét tőle elkértem, oly véggel, hogy azt megolvassam minckelőtte sajtó alá kerülnek. Azon kevés darabok után, mellyeket ezen halhatatlan barátunknál olvasni örömöm vala, meggyőzhetetlen kívánság szállott-meg, a' többit is olvashatni; mert

¹ A négy utolsó szó idegen kéz írása.

valóban a' Te énekeid nem szokott hangicsálás a' Magyar Helikonon. Nagy gyönyörűséggel láttam azokban a' Horátz', Matthisson' és Salis, 's Virág' és Kis' tanítványát, 's nyelved oly szép, oly nemes, hogy azt csudálni fogja a' Haza. Te engem Mesterednek nevezel. Hamis tettetés nélkül 's igaz örömmel nyomom vissza homlokodra a' szent koszorút, s azt vallom, hogy az Tégedet illet, nem engemet. Elég dicsőség az nékem, hogy Te engem szeretsz. Tovább, édes barátom, tovább a' szerencsésen futni kezdett úton; Virág, Kis és Dayka, kiket elsőknék tart nemzetünkben minden a' kinek izlése van. örömmel fogadnak-el szent koszorújokban.

Verseidet tulajdon kezemmel tisztázom-le, 's úgy küldöm által Kisünknek. Változtatást híred nélkül ennek nem teszek: de lesz holmi, a' mit meg nem hagyok, mert meg nem hagyhatok. Orthographiád 's interpunctiód vétkes: e' részben engedd kipótlanom hijánosságodat. Nem kívánom én, hogy más az én különösségeimet általjában kövesse; más nemzetbeli Írók sem írnak mindenben egyformán: de van mindazáltal holmi, a' mit másképen írni 's mondani hiba nélkül nem lehet. Vignettet olyat választottam, melly a' munkához igen jól fog illeni, 's nem kevesebb szép mint az én Herculanumi Terpsichorém a' Marinontel Szivképző regéji előtt: Eggy lantoló Múza 's lábainál Ámor, a' Múzsának karjaira kívánkozván. — Tőled ezekért azt kívánom jutalmúl, hogy verseidnek tulajdon kezeddal irt kötetével ajándékozz-meg, hogy authographiai gyűjteményemet velek gazdagítsam. Ezt Kisünk tőlem nem fogja irigyleni. — Ne hidd, hogy az a' melegség, mellyel szívem hozzád szóll, tettetés' vagy a' csapodáron illetett önszeretet míve: nem, nagy fényű Ifjú! valóságos hajlandóság 's becsülés' szava az, 's az azon támadott öröme, hogy magamat hazámnak eggy igen nemes líja által szerettetni látom. Írd-meg nékem, leveleidet mellyik postáról veszed, hogy midőn második leveletem voended, az egyenesen mehessen hozzád. Élj igen szerencsésen, 's örvendj érdemeidnek 's támadó dicsőségednek. — Széphalom, Octob. 31d. 1808.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 135. sz.]

1368.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, 31. Oct. 1808.

Kedves barátom,

En 24d. Octob. olta itthon vagyok. — Meg sem álmodtam, Pestre érvén, mi fog hazáig érní. Pesten túl csaknem poros úton jöttem: de Pesten innen négy hét olta esett az esső, 's úgy fellágyította a' földet, hogy azt az útat, mellyet harmad nap alatt lehetett volna megtennem, nyolcz napig tettem, 's sok helyeken hat ökröt kellett fogatnom szekereembe. Nehezebb, szomorúbb útat sok esztendők olta nem tevék. De eltűnt minden únatkozásom, valamikor visszatekinttem Bécsi útam scénájira, mellyek közt minden bizonynyal első helyet foglal az, a' mit nékem Soprony ada. Tégedet látalak, 's szeretetre igen méltó barátnédat, 's szép két gyermekeidet, 's tanúja voltam ritka boldogságodnak. Sophiem nagy gyönyörűséggel hallotta, a' mit néki felőled beszéltem.

Ujhelyi szőlőmet már szedték. Kevés, igen kevés a' termés, mert a' sok esőben lehullottak a' fűrtök, 's a' mi megmaradt is a' vesszőken. megrothadt. Eggy szem asszú sincs az egész Hegyalján. A' hol ötven hordót vártak, 12. hordó leve.

Ezen Berzsényinknek írt leveletem¹ olvassd-meg 's küldd hozzá első postával. A' mit néki írtam, néked is szöll. Beszéltem Virágnak, hogy új, igen szerencsés követője támadott, de a' verseket ő nem látta, akkor jövéen hozzám, mikor én Ninimnél ebédeltem. Kérlek, olvassd-meg Századjait. Et illic dii sunt! — Institorisnak írtam innen már, hogy M. Régiségeimnek egy nyomtatványát küldje-meg néked. Ocsovszky Urtól fogod azt venni, Cancell. Gr. Teleki Sámuelnek Bibliothecáriusától. Fussd végig Előszavaimat 's Jegyzéseimet. A' mit Révai felől az Utóíráásban olly meleg szívvvel írtam, Néked kívánom mindenek felett hogy tessék. Szeretett Nődet 's Lajosodat tisztellem, csókolom. Tisztel Sophiem is. Lyányom reám nem ismért, vonogatta tölem magát: most mindég karomon akar fetrengeni. Megnőtt, két foga van, 's minden hangzásával eligéz. On n'est jamais heureux qu'au sein de sa famille. — Élj szerencsésen. Leveled' itt találtam.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

¹ L. az előbbi, 1367. szám alatti levelet.

1369.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Mein theurer Freund.

Hier die Recension von Verseghys Aglája. Sie müssen sie überarbeiten. Nie werde ich erröthen zu gestehen, dass ich sie verfasst habe, wo es nöthig seyn wird, sie für die meinige zu erkennen: aber ich möchte es nicht gerne wissen oder errathen lassen; aus eben dem Grunde nicht, aus welchem man Recensionen nicht gerne mit Namen bezeichnet. Ich arbeitete sie nicht voll[kommen] aus, damit mich der Styl nicht errathen lasse. Die Grundsätze sind ohnehin zu charakterisch *mein*. Leben Sie recht wohl. Ich vergass Ihnen manches zu schreiben, was ich noch nachzutragen habe. So ist gleich, dass Sie mich durch die Mittheilung des Adelung'schen Mithridates sehr verpflichten werden. Ich bitte Sie dringendst darum.

Ich weiss nicht, wie gross Ihr geographisch statistisches Wörterbuch seyn wird. Wäre es möglich den Artikel Praedium Széphalom hineinzurücken, so wäre es mir einzig darum lieb, weil alle unsere Geographen und Kartenmacher diesen Ort überspringen, und viele in der Meinung sind, ich habe nur *meine Wohnung* poetisch so genannt. Nennen Sie mich aber ja nicht dabey. Sagen Sie nur, es sey ein nicht gar lang impopulirtes Praedium von ohngefähr 24 Bauerhäusern an den Gränzen von Abaujvarer Comitat $\frac{3}{4}$ Stund von Ujhely. Von der schönsten Lage, die dem Orte den Namen gab. — Adieu. 4. Novembr. 1808.

Magyar Aglája, avvagy kellemetesen mulató nyajaskodások külömbféle versnemekben. Wörtlich. Ungrische Aglája, oder anmuthig unterhaltende Liebkosungen in verschiedenen Versarten. Ofen, mit Schriften der kön. ungr. Univers. für den Buchhandel. Jos. Eggenberger in Pesth 1806. S. 251. 8.

Alte Bemerkung: Ung. Büchermacher geben ihren Werken die unpassendeste, abentheuerlichste oft gar possierlichste Titel. So auch hier der anonym bleiben nicht wollende Verfasser dieser Poesien (er nannte sich ja selbst S. 249.) hätte sie ohne weiters (Gedichte von Franz Verseghy nennen können und sollen, anstatt dass er den Namen der Göttin der höchsten Reitze durch Poesien, deren Inhalt aus der gemeinsten oft gar der niedrigsten Natur genommen sind, wahrlich entweicht hat. Und warum diese Aglája eine ungrische Aglája genannt wurde, das leuchtet dem Leser auch nicht ein; sie

wird ja keiner anderen Aglaje entgegengestellt. (Dem Verfasser geschieht hier in der Übersetzung des befremdenden Titels durch das Wort Liebkosung kein Unrecht, denn nyájaskodás — von dem adjectiv nyájas = blandus — wird im Deutschen durch nichts als Liebkosung ausgedrückt.)

S. 3—24 giebt Herr V[erseghy] eine Theorie der im ungr. gebräuchlichen Versification, doch spricht er auch im allgemeinen von rhythmus (welchen er nach seiner ihm eigenen Art in ritmus umstaltet), Takt, Caesur, Pause, Reim, poetischen Füßen, und den Schemen des Horaz. Die Poesien beginnen S. 25. u. hören S. 208. auf. Auf 30. Seiten theilt er musikalische Noten zu den singbaren Stücken mit. 4. Seite occupirt der Index. 5. Seite lang spricht er von den erraten, und 249—251. steht seine bekannte Äusserung in dem Streit mit Révay und seinen Schülern.

Unstreitig besteht V[erseghy]s Vorzug darin, dass er in den Versarten des Horaz und den lyrischen Schemen der Deutschen eine grosse Leichtigkeit sich erworben hat. In dem letztern hat er wenige, die ihm den Kranz streitig machen könnten, denn Ungarns Sprache hat sehr wenige Reime, und diejenigen, die *reimen* u. *scandiren*, fühlen sich also einem doppelten sehr schweren Joch unterworfen. Daher kommt es, dass Ungarns vortrefflichsten Dichter in der *reimenden* Art, wie ein Kis, ihre Lieder bloss *reimen*. — und umso erwünschter ist es, wenn irgend einer unserer Dichter mit Poesien in dieser Gattung auftritt.

Diese Poesien sind in keine Bücher abgetheilt; Oden und Lieder, und schlupfrige Erzählungen, in dem Geschmack des Decameron des Boccaccio, und kleine Epigrammen, so wie die Chloris und Fillis und die Örszike und Klárika und Krisztinka, sind bunt unter einander gemischt, eine wahre olla potrida; und dies stört den ruhigen Genuss an manchem lieblichen Liede, das Herr Verseghy aus Horaz oder irgend einem neuern übersetzt und meistens glücklich übersetzt hat. Wollte er doch bey einer künftigen Ausgabe diese in ihre gehörige Rubriken bringen! etc.

S. 25. ist eine *Zuschrift* an die «aus *Hunnischem* (warum Hun und nicht *Hunn*?) Geblüte entsprossen alten Geschlechte» der Ungarn, eine glückliche Paraphrase des Horazischen Maccenas atavis edite regibus, in asclepiadischen Versen, und S. 27. die bekannte Fabel von dem Bauer, der mit seinem Sohne ihren Esel zu Markte trug, zum Trosst dass man nicht *Allen* gefallen kann in Hexametern.

Recensent kann nicht verhehlen, dass in ihm die widrigsten Gefühle erweckt worden, wenn er *einen Bauer von Bakta* (Baktai paraszt) und also einen Gegenstand aus der allerniedrigsten Natur in griechischem Versmass sich vorgeführt sieht, und es leidet keinen Zweifel, dass diese Fabel gewonnen hätte, wenn sie, wie dies Ratschky in seinen Gedichten, Wien, 1805. S. V. gethan, in gereimten Versen erzählt gewesen wäre. Hiezu kommt noch, dass R[atschky] die Geschichte in 66 kurzen Zeilen, V[erseghy] aber in 134 Hexametern vorträgt. Die Oden *an den Neid* S. 32. *Der Winter* S. 45. *An Klärchen* S. 94. *An Liserl* (sic! denn Örszike ist ganz Liserl.) S. 174. *An Horaz* S. 189 (eine der bestgerathensten Oden dieser Sammlung) und *an Glyceren* S. 192. sind sehr gut, oder haben doch grosse Schönheiten. Noch besser sind aber die aus deutschen Liederdichtern übersetzten Stücke: *Dörishoz* (des Tageslicht hat sich verdunkelt) S. 44. *A' válogató* (der schwer zubefriedigende Ausglauber) S. 48. *Abschied an die Musen* (von vorzüglicher Schönheit) S. 52. *Das Glück der Liebenden* (Bürgers wie fröhlich wer sein Liebchen hat) S. 75. *Damon und Rosilis* S. 78. *Die alternde Schönheit* S. 87. *Die Heirath* S. 95. *Das sterbende Mädchen* S. 98. *Julie im Tanze* S. 113. *Czidli* (die Entweyhung dieses durch Klopstock geheiligten Namens mögen ihm alle Musen und Grazien vergeben) S. 120. *Das gar schöne Liedchen an Laura* S. 152. *An meine Freundin* S. 157. *An Klärchen*. ebendort. *Am Grabe des Thyrsis* S. 160. *Örszike* S. 167. *Das Vergissmeinnicht* S. 176. *Gleims reizendes Lied an Solly*, hier *an Klärchen*, nicht ganz glücklich, aber doch nicht unwerth dieser Sammlung S. 180. *Phyllis* S. 184. *An Rosilis* S. 188. *Lilla* S. 189. *Das bekannte Vergiss nicht mein* zur composition des Mozart S. 190. und *Christinka* S. 207. Hätte uns doch Herr V[erseghy] statt der langen, ziemlich eckelhaften Erzählungen, in denen er sich so gut gefällt, und an welchen sich der gebildete Geschmack jedes Kunstfreundes stossen muss, auch nur noch zehne solcher Lieder gegeben.

In der That ist der Geschmack unsres Dichters ganz und gar nicht gereinigt. Edles ist mit unedlem, schöne mit unschönem gepaart, und er scheint einen verdorbenen haut-gout zu besitzen oder affectiren zu wollen. Er sagt S. 50. in einer Laune des Unwillens wider die Musen, sie hätten dadurch, dass sie um reiche Tafeln wegen der überbliebenen Brühe *coquettiren* (gazdag asztalok körül a' maradék levekért sokat kokétkodván,) ihr unstätes Herz in starken (erös) Verdacht vor ihren weiseren Verehrern gebracht. Eine allerliebste Poesie!

So auch gleich in der Zueignung *marha gyanánt repül tajtékzó paripán dárdahalál köző*. Die Krieger stürzen auf schäumenden Rossen gleich dem *unvernünftigen Thiere* in den Lanzentod hinein. Was in den Werken von Dichtern und Malern nicht sittlich schön ist, sollte doch sinnlich schön sein, und Boccaccio hat seinen Erzählungen durch die edleste gefeilteste Sprache einen Werth gegeben: aber was findet bey der Durchlesung dieser V[erseghy]schen Erzählungen der gebildete Leser für einen Ersatz? Ist seine Sprache etwa harmonisch, ist der Fluss seiner Verse Ersatz dabey? Schlechterdings nicht. Hat man die schwere Last sie durchgelesen zu haben, einmahl überstanden, so wird man diese gewiss nie mehr wieder vornehmen.

Von den Grammatischen Eigenheiten des Herrn Verfassers zu sprechen ist hier der Ort nicht. Diese sind öffentlich gerügt und allgemein als schlecht anerkannt. Solche sind, dass er Prowinzialismen (álmodik statt den überall üblichen álmodom und lakhatok statt lakhatom S. 49.) in die Schriftsprache der Ungarn hinein bringen will, und móta statt, mióta, bottyok S. 157. statt boltjok schreibt und spricht.

Aber der Verdienst bleibt ihm unbestritten, dass er neben vielen ganz und gar verunglückten Wortschöpfungen einige sehr glückliche hervorgebracht habe, wie alkony S. 111. abendliche Dämmerung, welches nur in alkonyodás gebräuchlich und gekannt war, aus dicső, woher das Wort dicsőség (gloria) schuf er das subst. dics, aus magánosság Einsamkeit das Substantiv magány. Aus szó, Wort, Rede, das uns ganz und gar mangelnde Orator, Redner szónok, wie Udvarnok, Höfling, Titoknok, Secretär, Tanácsnok, Rath, Pohárnok Pincerna, Asztalnok Truchsess.

Man wird überrascht, wenn man einen Dichter in einer aus Hexametern und 4 Füssigen Jamben bestehenden Ode wieder die alten Classiker in Feuer gerathen und den Vorzug vor ihnen unserm Alter, wo die Philosophie so weit fortgeschritten nicht in Ironie, sondern in vollkommensten Ernste, geben sieht. Sollte denn so etwas Poesie sein.

Dies Epigramm S. 110. Egy goromba poetára (an einen groben unhöflichen!) Dichter zeigt wie wenig Herr V[erseghy] wider Révais Ausfälle und selbst wider diesen Dichter, der hier gemeint ist (er charakterisirt ihn in der letzten Zeile so, dass ihn jeder, der mit unsrer Literatur bekannt ist, errathen wird) zu klagen ein Recht

hat. Durch eine licentia poetica entschlüpft so etwas auch andern Dichtern und Dichterlingen: aber ein besonnener Mensch nimmt in die Sammlung seiner Gedichte dergleichen explosionen nicht auf.

Mein Theurer Freund! So wie ich gestern die Notationen zu der Recension der Verseghyschen Aglája fertig hatte, schickte ich den Brief alsogleich ab. Seit der Zeit wandelte mich eine Besorgniss an, ob ich das Werk des Boccaccio nicht Heptameron genannt habe. Habe ich das, so ist das die Verirrung meiner Feder. Das Werk heisst nicht Heptameron, sondern Decameron. Das Heptameron ist das Werk der berühmtesten Königin von Navarre, nicht Boccaccio. Ich enthielt mich aller aesthetischer Kritik, der zu Grund folgende Epigramme von mir gelegen wäre:

Jót 's jól! Ebből áll a' nagy titok. Ezt ha nem érted:
Szánts és vess, 's hagyjad másnak az áldozatot.

Was schön seyn soll, muss nicht nur gut gearbeitet seyn, sondern auch gutes seyn. — Meine Preisschrift ist noch immer beyrn Buchbinder.

Leben sie wohl.

Den 6. Novbr. 1808.

Kivül:

An Herrn Karl Georg Rumi. Schmölnitz.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 208. sz.]

1370.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Széphalom, 10. Nov. 1808.

Örök szeretetre, tiszteletre méltó barátom!

Azalatt mig Te a' Coeytus' partjaira útaztál (honnan lett szerencsés visszaérkezéseden senki szívesebben nálamnál nem örül), én Bécsset, Sopronyt, Pozsonyt 's Komáromot jártam-meg, 's ha erszénym igen sokkal üresebb is mint volt, fejemben számtalanszor több az idea mint volt, 's most azon szerencsével is dicsekedhetem, hogy Kist és szeretetre igen méltó familiáját ismerem. Tudván, hogy Kist Te is melly igen szereted és hogy Kistől Te is melly igen szerettettel, róla kezdem leveletem; azt bocsátván előre, hogy még az útamban feltettem volt, hogy néked, mihellyt megérkezem, irni fogok, 's megtudakozom, ha atyai reményeid, mellyek felől a' Pataki exámen alatt már a' kis Lónyaitól vettem volt hírt, eddig beteljesedtek e? Leveled-

ből látom, hogy a' (kis fiú vagy leány) vendég meg nem érkezett. Hozza a' jó szerencse minél előbb, 's tégye állandóvá olly sok ízben elenyészett atyai örömeidnek ezen poltolékát!

Én Septb. 11dikén hazulról megindultam 's 15dikén Pestre érkeztem. Épen akkor nap betegvék-le ott Báró Prónay Simonné, a' ki Cousinja és nem testvére annak a' Prónaynak, ki a' Te jelenlétben egykor valamely köszönésre a' legmélyebb elsüllyedésből a' legnagyobb elragadtatásig vidúlt-fel, és ezen meghajtás után ismét azon pillanatban az előbbi legmélyebb elsüllyedésbe dőlt vala vissza. A' lehetegedett, angyali szépségű asszonyka nekem a' hetedfél esztendei szenvedések alatt és miatt lett testvéri barátném; mert az testvére az azolta meghalálozott Hirgeist Ferencznek. (Ennek történetét tovább, hogy itt beszéltésem' fonala meg ne szaggattassék.) — Én Ninit Bécsben lenni véltem, 's elcsudálkoztam Pestre érvén, hogy mondják, hogy ott vagy. Másnap az én karomon kereszteltettem a' Plébánus Káplánja a' leánykát a' háznál. Én valék ezen leánykán kívül már két más lyánykájának is kereszt-atyja, 's képzeld a' mennyei szépségű asszony melly lélekkel bír, mikor 1806ban vagy 1807ben azt írja, hogy a' született leánykát Iphigénia Sophia névre kereszteltette, weil ich weisz, mein lieber Bruder, wie heilig und unvergesslich diese beide Nahmen Ihnen sind. — Pesten egy hetet töltök. Onnan 23dikban mentem-el Komárom felé, épen azon nap, mellyben ő felségek ott mustrálták a' népet, és így én Komáromba 23dikán értem-fel. A' Váradi Cons. Klobusiczky fija, (Protocollistája a' Kir. Táblának) szekeremen utazott Pozsonyig, és így történt, hogy sem az én kedves barátomat Doctor Nagy Sámuel Urat, sem a' szép Spáhnét fel nem kereshettem. Kl. egy Katona Tisztnek és Ober-Arztnek a' testvérével szerelemben él, 's mihelyt Komáromba a' Szőnyi forsponton beértünk, vitt ezekhez, hogy velek a' Casamatákat etc. megláthassuk. Onnan egyenesen ebédre menénk, a' Tyroler nevű fogadóba a' sok Tisztek közzé, hol igen interessant vala lenni, mert ezen előttem nagyon új Menschenrace-val közelebről ismerkedhetém. Volt közöttök egynehány. a' kinek szerettem volna ha hallhattad volna raisonnirozásait. Spiritus ubi vult flat, 's igaza van Kantnak, hogy a' hadi élet egy oldalról tekintvén, neumesíti a' charaktert. — Kl. sürgetett, hogy ebéd után mindjárt menjünk 's repülünk, Nagyot és Czika Susit csak lélekben köszöntvén. Pozsonyban öt nap múláték. Miket láték a' Sessiókban, miket hallék az ebédek-nél, azt el kell hallgatnom, mert az levélbe nem fér. Örülök, hogy

ott voltam. Bécsben 12. napot töltöttem, 's megrakván szekereimet egy képiróval, két Anglus-agárral és egy kis Mopszival, 11dik Octoberben ott hagyám Ninivét, 's más nap délelőtt Kisnél felléptem. Ő, azolta hogy láttam, sokat ütődött; de az nem csuda, mert 1795. 29d. Septembere olta tizenhárom eszt. és 14. nap mult-el; az pedig csak csinált változást. Én azolta megöszültem, megfonnyadtam. Szint olly szeretetre méltó, szelid és böles ember mint a' legtiszteltebb Iró. Távol van a' Convenienz' bolondságainak majmolásaitól, de úgy, hogy ezek és a' Cynismus között épen közben áll. Felesége szép asszony, jó asszony, és szint olly csendes és szelid mint férje. Az ő életek gyönyörű élet lehet. Lajos fija egy igen jó ábrázatú kis fiú, már Syntaxist kell néki tanulnia vagy talán többet, mert fordit is deákból; Jánoska egy piros pozsgás kis alak, 4 vagy 5 esztendő. Nála ebédeltem, sokkal nagyobb örömmel, mint ha Svéd Király ő Felsége ültetett volna asztalához.

Magamnak vala vágyásom Némethné megglátni, 's irtam neki, hogy ne vegye rossz neven bátorságomat, 's jöjjön Kishez, a' helyitt hogy én menjek hozzá. Ezen szabadságomat azzal menthette önmaga, hogy még akkor nap akarván elhagyni Sopronyt, valóságos rablás volt volna magam eránt másnál tölteni időmet mint Kisnél. Eljött, 's elhozta szépen nevekedő Aristippjét, kit olly forrón csókoltam-meg, mint az atyját fogtam volna, kit a' mint tudod, soha nem láthattam. A' gyermek kancsal, a' mi az én szemcumben eltűrhetetlen. Miolta élek, az egy Baranyi Mihályon kívül (ez is szenvedett velem) nem találtam más kancsált, a' kinek hinni mertem volna. Némethné *panaszkodik*. De nem csuda: *dicsekszik* is; a' kettőnek egy a' forrása. — A' Sopronyi nagy égésben Kis nem szenvedett semmi kárt: igen Kisné. 700 réf vászna vészett-el a' fejírtóben. Ezt azért emítem, mert nagyon tudom, mint fáj az efféle az asszonyoknak. Ők is így mosolyganak, mikor a' mi papirosainkat emészti el a' tűz.

Ideje, hogy Ninit ismértessem-meg Veled, szép asszonyok' forró barátjával. — Nini 1795ben 13 esztendő gyermek vala. *Szelidebb* három holnapunk alatt feljárt látogatni a' fogva tartott bátyját. Kiismertem a' gyermek' feselni kezdő lelkét, mert ámbár akkor még sok vala hátra, láttam én mi lesz őbelőle, ha cultiválni fogja magát. Azolta soha nem láttam többé, hanem 1800. Jul. 30d. és 31d. Kerepesen, hova a' bátyjához atyjával egygyütt jött-ki. A' szerencsétlenség bennünket a' kik szenvedénk, testvérekké tett: Hirgeist Ferencz nekem igen szoros barátom lett, 's így a' szép Nini is testvérem leve. Kizsa-

badulván, én neki egy rabtársamat ajánlottam, ennek kivánságára, jövődöbeli férjül. De kérésem hasztalan volt, mert már akkor B. Prónay Simon szeretett és szeretetett. Csak hamar azután Pétersburgból egy 28. esztendős Courier jó a' Palatinusnének a' lebetegedési ajándékokat meghozni. Ez Ninit meglátja. Ut vidi, ut perii! Nápolyba megyen; onnan vissza utazván Pétersburg felé, ismét jelenti magát Nininél és az atyjánál. S[imon] a' desperatióig ment. Látta hogy az atyja, B. P[rónay] I.[ászló] Excell. soha meg nem fog egyyezni a' születés nélkül való igen szép és igen jó leány elvételében, 's küszködven a' szerelem és gyermeki kötelesség közt, felkapja a' leányt, Bécsbe viszi, ott magát vele összeeskütteti, 's úgy tölt hat esztendőt, hogy majd a' jószágában ölt Nógrádban, majd Bécsbe utazott. Végre a' dolog értésére esett az atyjának. Ez látja hogy rajta többet semmi nem segít, 's elnézi hogy együtt-lakjanak, de még mindig *kedvetlenséggel*. Ő Exc. erántam különös kegyességgel lévén, én Ő Exenál Májusban levél által közbe vettem magamat, nem *kérvén valamit*, hanem csak Ő Excet vigasztalni akarván a' Nini hozzám írt leveleinek némelly kiirt §§ által. Ő Exc. megértette nem ingerlő, hanem csendesíteni akaró szándékomat, kegyesen vette a' levelet: de nem enyhült. Azonban Simon és S[imon]né Ő Excell. parancsolatjára jöttek Bécsből Pestre, hogy *eggyütt-éljenek* és *gazdálkodjanak* (Simonnak a' testvére 28 ezret vesz bé esztendeig.) 's Nini így vala most Pesten.

Ő Exc. nekem azt parancsolta Májusi levelében, hogy irjak Preisschriftet a' Tübingi kérdésekre a' magyar nyelv dolgában. Irtni. Elküldtem Tübingába, Kissel most olvastattam, Ő Exenak pedig magam olvastam-fel. A' jó Úr, 's a' leánya 's Prof. Schwartner thea-tralis tapsolásokkal hallák olvastatni, 's Kis nem volt meg nem elégedve általa. Ő Excja azzal igyekezett satisfactióját éreztetni velem, hogy midőn kikésért a' Kubinyiné hintájáig, hol Kné és én felültem, mint *nekem örvendetes* hirt említette: Itt van Simonné! - Tegnap előtt betegedett-le egy leánykával. Eggy hangot sem feleltem reá, hogy Ő Excet megkíméljem. Kubinyiné (a' Simon testvére) mondá Nininek, hogy Ő Exenak igen nagy öröme vala, hogy megtudta, hogy a' gyermeket én tartám a' keresztvíz alá. — Kubinyiné és Rádayné (a' Simon testvérei) szeretik Ninit, oljárnak hozzá, és ezt mondják az atyjoknak. De az öreg nem tudja megemésztetni, hogy a' fija alacsony rendű leányt vett, bár igen szépet és igen jót vett is, és vele jól, igen jól él. — Én, megvallom, Ő Exc-tól ezt nem veszem

rossz neven; az az, értem, hogy ezt rossz neven egy atyának venni nem lehet. Nini öly szép lelkü, hogy ugyan ezt vallja.

Nagy öröme az az én életemnek, hogy az én kedves Ninim engem úgy szeret, a' mint azt Simon is javallhatja 's javallja. — Barátom, tudom én, mit hisz az illy barátságok felől a' világ. Én holnap töltöm-el negyedik esztendejét házassági életemnek. Azt mondhatom, a' mit I. Károly izent a' hóhépadról a' feleségének: hogy gondolattal, kivánsággal sem véttem férfi kötelességeim ellen *soha*.

Nem tudván hova lettek Heftjeim, 's nem remélvén megkapásokat, mert azt hittem hogy N[agy] G[ábor]-nál veszték-el, 25 fton hozattam-meg a' Supplementumait, és így azt a' mi nálad van, hányd-el bizvást. Örülök, hogy láttad az Ipatmat. Sophie Tégedet és egész házadat velem együtt tisztel és csókolja.

A' lányom nő és csúsz 's dadogni kezd. Élj szerencsésen, édes barátom! az Isten adjon neked tartós örömöket.

[Megjelent a «Kazinczy lev.» III. kötetében.]

1371.

Kölcsey Ferencz — Kazinczynak.

Debreczen, Novembr. 12. 1808.

Tekintetes Úr!

Több hetek múltak el, mióta a' Tekintetes Úr utolsó levelét olvasni szerencsém volt, 's azon kérdésre való felelettel adós vagyok, mit mond Debreczen a' Magyar régiségekre, 's ritkaságokra? De a' könyv csak Sz. Mihály napkor érkezett Debreczenbe, 's én azon naptól fogva itt nem valék, tegnap előtt érkezém. 's az első posta, melly azolta indul, vigye a' Tekintetes Úrhoz levelem, 's forró tiszteletem, 's mentse ki restségemet.

A' mi a' Tekintetes Úr kérdését illeti, meg valloim hogy felette nehéz dolog, midőn egy tőlünk tisztelt Férjfiúnak, a' mások ő róla való ítéletét meg mondani kéntelenítettünk, kivált midőn kisebbek vagyunk mint sem magunk is ítélnénk. Hogy a' Magyar régiségeket minden azokhoz értők kedvel fogadták, annak igaznak kell lenni; hogy Debreczenben voltak olyanok, kik azokat nem szerették, a' természetes dolog. Hanyadik ember bir azon egyenességgel hogy mindenkor kész legyen hibáit meg esmerni, 's említettni jó szívvél halja?

Ha azt kérdené valaki tőlem, mik azok, mellyeket Debrecen az említett könyvben nem kedvel, nehezen tudnék egyebet rá felelni ennél, hogy hibái fel fedeztetését nem kedveli. Ő ezért a' Tekintetes Urat a' Debreceni Grammatica (Redactora) eránt való ellenségeskedéssel vádolja, 's azt állítja hogy azon szép érzésű Lélek, melly a' Gessner fordításában, 's az Orfeus kiadásában tündöklött, meg változott, 's Kazinczy löbbé magához nem hasonlít 's ezt miből gondolja, nem tudom. Azon aprólékos Crisisek, mellyek imitt amott a' Magyar régiségekre tevődtek, nem bírnak annyi fontossággal, hogy az említést meg érdemlenék, még is hogy restséggel ne vádoltassam, némelyleket meg említek. Eggy az itt valók közt nevezetes Férjfiú azt állította, hogy a' Debreceni Grammatica írói nem csak azok voltak, kik a' Silvester praefatiójában említődnek, hanem minden akkori papok és professorok, 's a' secularisok közül Böszörményi Pál, és Domokos Imre Urak; mások az ivekbe botránkoztak meg, azok tudniillik, a' kik a' Kecset, a' Kegyet 's több illyeket sem szenvedhették, 's a' Révai trutzára új szóknak mondották. 's a' t. De mindenféle illy Crisiseken nem lehet csudálkozni, tudván azt, hogy itt a' Tekintetes Urat kevesenn értik, mellyet csak ez egyből is gondolhatni, hogy annyi sok nyilvános jelentések után is a' Marmontelt azzal vádolták, hogy Tudós Fordítás 's nem a' köznépnck való. Mint eggy ezek azok, mellyeket ezen tárgyról a' Tekintetes Urnak jelenteni köteleességemnek tartottam 's ezt annál bizodalmosabban csináltam, minthogy nem kétlem a' Tekintetes Úr nemes szivéről, hogy ezeket úgy fogja venni a' mint én óhajtom, — mint tiszteletemnek jeleit —.

Nem tudom ha kedves, 's új dolog lessz é a' Tekintetes Úrra nézve, ha Silvesternek eggy olyan darabját bátorkodom a' Tekintetes Úrral közleni, melly a' Silvester praefatiojába nem említődik, 's talán kicsisége miatt nem is igen méltó az említésre. Ez eggynehány Lazius Farkasra írt deák versekből áll, 's találatik Reusner Iconjaiban, mellyek Argentoratumbann 1590. jöttek ki, a' 201. lapon, 's így van.

JOAN. SYLVESTRI

Prosopopoeia Viennae.

Urbes egregias inter et inclytas

Sublimi ferio sidera vertice:

Viennaeque fruor nomine nunc, prius

Quum certum Fabiana

Nomen castra darent mihi.

Gaudebam titulo, nec minus alteri
 Felici auspicio scilicet indito:
 Quod secessus idem comprobat optimus
 Rerum: nam placuit mox
 Ut Vindobona dicerer.
 Me cives alii moenibus optimi
 Ornant: ingenii dotibus ast meus,
 Quas nullae poterunt, diruere hinc vices
 Rerum, ducis alumnus
 Doctor Lazius optimus.
 Ergo quem genui, quem gremio tuli,
 Lucem cui tribui, quem simul extuli,
 Ut scriptis peperit perpetuam sibi
 Vitam, sic mihi vivens
 Viennae dedit hanc suae.

Forró tisztelem jelentése mellett maradok a' Tekintetes Úrnak

alázatos szolgája
 Kölcsey Ferencz mk.

[Eredetije a Szemere-tár I. kötetében.]

1372.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Nov. 12. 1808.

Nagy érdemű, kedves barátom!

Tegnap menyegzőm' negyedik visszafordulóját innepletem, ma
 pedig azon boldog napomét inneplem, melyet házadban, ebédednél
 egy holnappal ezelőtt töltöttem. Lopva voltak nálad szempillantá-
 saim, 's annál kevésbbé használhatám őket, mivel az a' bizakodás,
 hogy készen lesznek a' lovak, mellyeken tovább mehessek, felvert
 minden örömeimben és még is melly édes nékem azt mondhatni,
 hogy a' mit olly régen óhajtottam, Téged másod ízben láthattalak,
 's hogy szeretetre igen méltó hitvesedet 's azt a' szép két gyermeket
 ismerhetem. Valamint 1795nek 29dik Septembere elfelejthetetlen
 volt mindeddig előttem, és még soha úgy elő nem fordult, hogy
 Győri szerencsés pillantatimra ne emlékezzem: úgy nem fog soha

12d. Nov.¹ nékem feljönni, hogy Soprony is lelkem előtt ne lebegjen. Maradékink irigyleni fogják nékem ezt a szerencsémét! — Két izben láttalak már, és mind a két izben olly zavarva. Harmadikszor, ha csak lehet, nem Bécsből *lejövéen*, hanem Bécsbe *felmenvéen*, foglak meglátni, azt szentül ígérem magamnak.

A' mint mondám feljebb, házassági életemnek 4dik esztendejét rekesztvén be tegnap, a' meleg vas-kályhácska mellett töltöttem Sophieval és Géniemmel az estvét, 's azt reméltem, hogy egész napom tiszta örömök alatt fog elmúlni, midőn inasom megjövéen a' postáról, a' két magyar újságot kezembe adá. A' Hazai 'Tudósításokban a' B. Prónay László Exc. halálát olvasám 's — oda lettem. Szegény Öreg! De nem élt *keveset*, nem *kevésé!* Élni fog emlékezte örökre. Óh, mint örvendek most, hogy ez időn ezt az útat tettem! hogy teljesítvén parancsolatját a' pályairással, örömet szerezhettem neki 's megbizonyíthattam eránta szent tiszteletemet! Tizenkét nappal később a' hogy tőle eljövök, elaludt örökre. — Meleg szívvel írtam Simonnak még tegnap, ma pedig már Kubinyinének (a' leányának) írtam; holnap Rádaynének fogok.²

A' másik újság a' 36dik darabban az 564—566d. lapokon azon történetét beszéli, a' mellyet, nemeslelkű barátom, Te beszéllél nékem ebéded felett. — Barátom! Epaninondás azért örvendett nyert győzedelmén, hogy az örömet fog adni az ő szüléjinek. El van futva szemem, midőn ezt írom, annak képzelésére, hogy a' te mennyei szíved melly örömöket érzett, midőn az atyád magát miattad így megtiszteltetve látta. Sume superbiam quacsitam meritis, 's mondd azt magadnak, hogy fáradságaid meg vannak jutalmazva. Miért nem vagyok ön Festetics Ignác! miért nem vagyok olly gazdag mint ő, 's György! hadd mutathatnám meg, hogy mint *kell* azokat megtisztelni, a' kiknek sem mi tisztelet nem elég. Te soknak állítottad a' mit Ignác cselekedett. Meglehet, hogy más eránt sok volna. Erántad, hidd-el, *kevés*.

A' barátságának olly jusiai vannak, mellyeket semmi és senki nem vehet kérdésbe. Hagyd-meg az enyémnek ezt a' just. Mig ezen levelem kezedhez jut, Festetics Ignác is veszen tőlem egyet. Meg fogom neki köszönni a' mit teve. Tudakozza bár a' hideglelkű, mi

¹ Már Toldy megjegyezte, hogy itt Kazinczy tolla megbotlott, tulajdonképen *Október* értendő.

² Mind a három levél ismeretlen.

közöm ehhez: az én lelkem elválhatatlanúl öszve van szöve a' Tiéd-
del, 's együtt érzi veled mind örömidet mind a' csapásokat. —
Caeterum censeo, Patres conscripti, Prónayum in divis esse locan-
dum. — Egyébről szóllok, 's mint Cátót a' Carthagó földig rontása,
úgy fog-el minden gondolaton ez a' halál.

Szentgyörgyinek most egy hete vevém levelét.¹ Halálos beteg-
séget álla-ki, és még most sem bírja egészen magát. Felesége nem
betegedett-le még, sőt kevésbe múlt, hogy idétlent nem szüle. Szegény
jó Szentgyörgyi! Engedj szabad vallást. Nagyon félek, hogy egy bizo-
nyos dolog, mellyet Néked említettem is, és a' mi előtted talán egé-
szen újság volt, az ő külömben is gyenge inszövevényeit elgyengíti
egészen. Te Révai felől azt írtad nékem egykor, hogy az ő cpéssége
talán csak physical alkotmányának következése. Szeretem mikor a'
jó emberek' hibáikat, gyarlóságait így magyarázzuk. Talán az is
a' mit én Néked, ki Szentgyörgyit épen úgy szereted mint én, öfelőle
mondottam, csak a' meleg vér és phantazia műve. Én részemről azt
mondom az illyekre, hogy készebb vagyok azt hinni, hogy a' r é s z e g-
s é g nem hiba, mint azt higyjem hogy némelly részeg rossz ember.

Berzsenyinek verseivel egy hét alatt készen leszek. Mindenkori
tapasztalásomat itt is igaznak találom: sokat nyerne a' maga dicső-
ségére némelly Író, ha egy részét munkájának elégetné. A' Széché-
nyire írt óda rossz, felette rossz. Vagy újat, vagy el vele! A' Delicta
majorum is sokkal csekélyebb, mint a' millyet vártam. Horátnak
ideáját szorosbban követhette, 's alkalmaztathatta volna a' Magyarokra.
De óh melly szép a' legnagyobb része! Újabb Poetáink közt egy
sincs, a' ki Berzsenyit utól érje. Ez a' dala: *Psyche' bíborköntöséből*
fennt szépségű dal, 's szépek többnyire Sapphicusai 's Alcaicusai is.
— Nagyon megtetszik rajta, hogy Túl a' Dunáni fi, húrok die Saiten,
nála többnyire *hurok*, melly Schlinge; 's *útat* nála *utat*, 's sok efféle,
mellyeket nem lehet mindenütt eltérni, és ugyan azért vagy meg-
változtattam, vagy üresen hagytam, hogy bánjon tetszése szerént,
ha csakugyan meg akarja hagyni. — A' Nagy Pálra írt óda felséges:
de az első Stánza igen rossz. *Adáját* Anapaestus e' helyett *adóját*.
És osztán versben vezeték és keresztnév. «Téged is *Nagy*
Pál.» Rísum teneatis? A' barátság szent tisztá teszi az amputatiót,
ha alatta sikólt is a' Patiens. — De Prónay nincs többé! Ismét öldö-
köl ez a' gondolat.

¹ Ismeretlen.

Döbrentei közli velem azon versét,¹ melyet Cserei kinyomatva óhajt látni. Nem szegem kedvét Csereinek; de így, a' hogy azt Döbrentei írta és közli velem, el nem hihetvén Csereinek, hogy azt Döbrentei úgy írta volna — így azt kiadni nem lehet. Szükség és szépség nélkül erőszakosan vannak öszvefűzve a' versek 's constructiók. Megvallom, hogy előttem nem tetszik szépnek. Te engem, édes barátom, kényessé tevé, hogy csak az olly szép csendes folyamatúakat szerethessem, mint a' Te Szentgyörgyihez írt Epistolád.

Bátorkodom az Epistolát (a' Csereihez írottat) ide tenni 's ezzel még erszényödnök is alkalmatlankodni. Kérlek, dolgozzd jóvá és küldd meg azt nékem, hogy Csereinek kedvét a' Döbrentei becsületének sérelme nélkül teljesíthessem. Nékem az a' szerencse jutott, hogy nevémet sokszor emlegetik. Érzem, hogy a' szeretetért szeretettel tartozom: de az is igaz, hogy így rumpentur ilia Codris, és hogy a' Publicum just kap az imádott, tömjénezett embertől sokat várni, 's nevének sokszori pengetését elúnatják. Nem merem kitörölni azt a' Döbrentei verséből, mert én Döbrenteit szeretem, 's Ossziáni darabjait a' legszabadabb szívvel dicsértem 's dicsérem. De szeretném, ha innen elmaradna. — Elfelejtém tőled megtudni, hol lakik az atyja és nem volt volna e módom egy kis kikerüléssel őtet meglátni.

Kérlek, méltóztassál első leveledben tudósítani, hogy Miklára Berzsenyinek mely postán küldjem levelemet. Azon levelemet, melyet haza érvén, általad küldöttem neki, eddig, reményem, vette. — Minap nem jól írtam, hogy a' lantverő Múzsának karjára kívánczók Amor. Nem, az sipot fúj a' Múza lantjához. Vignettnek igen szép lesz.

Képedet, haza érvén, öszve hasonlítottam azzal, a' mit lelkemben hoztam Tőled. Ez valóságos Carricatura. Ha Bécsbe találsz felmenni, mást festess ott rézmetsződ' számára.

Szentgyörgyihez írt szép Epistoládból egy szót szeretnék kitörölni. Az ez: melancholizálok. A' szó szokatlan. Nem mondják: ich melancholisiere. Desőffi a' Berzsenyi verseiben ha reá akadna a' *pipára*, bizonyosan ellökné a' könyvet, mert a' Himfy' verseiben nem szenvedhette a' *pipát*, noha ő nem ellensége a' dohányynak. Nékem, a' ki nem pipázom, és a' pipától úgy irtózom mint Horázt a' fokhagymától, nékem ez szenvedhetetlen.

Elj szerencsésen, édes barátom. Fogadd új hálámat azon elher-

¹ L. az V. kötet 1318. sz. levelét.

vadhatatlan koszorúért, melyet négy esztendővel ezelőtt fontál homlokomra. Sophie tisztel magadat és kedves nődct. Az Isten tartson-meg óhajtott állapotban.

örök barátod:
Kazinczy Fer. mpr.

MÉLTÓSÁGOS

Gróf FESTETICS IGNÁTZ Úrnak

szíves tiszteletét

Kazinczy Ferencz.

A' Magyar Kurírnak tegnap érkezett leveléből értem, miként jutalmaztad-meg Te, nemes-lelkű Férjfiú, Sopronyi Predikátor Kis János Úrnak sok érdemeit annak atyja eránt, midőn ezt egy illy fiú nevelése miatt Szent-Andrási telkének földes-úri terheitől holtanapjáig felszabadítottad. Nagy megindulással beszéltte ezt a' történetet előttem ez a' valóban nagy ember, midőn épen ma egy hónapja nála ebédelék. A' szép tettek közösök mind azokkal, a' kiknek szívekben a' jónak érzése nem idegen: én pedig a' vett jóban annál forróbban osztozom itt Kíssel, mivel ő nékem sok esztendők oltá igen szoros, noha csak kevés órákig látott barátom. Mennyei szivednek e' szép tettért nincs semmi köszönetre szüksége, 's sokkal nemesebben gondolkozom felőled, mint hogy kimondani ne merjem, te ezen adással többet vettél, mint adtál: de engeddd még is, hogy halhatatlan barátomhoz csatoljam magamat, 's Néked köszönetemet bémutalhassam. Árassza reád az Ég ezer annyi áldásait! — Melly igen holdogok az eszes és elmés gazdagok! melly kevésbe kerül nekik a' legszebb örömeiket vásárlani, mellyekért nekik poltolék gyanánt még fény is jut! Ezen nemes cselekedet a' maga példájával elébb vagy később hasonlókát fog szülni. Nézzd azokat is úgy, mint a' Te művedet. Élj szerencsésen, nagy és igaz fényű Férjfiú! az emberiség és haza' nemesítésére. Hidd, hogy nevedet, ha rólam többé soha semmit hallani nem fogsz is, áldani fogom. Élj, élj szerencsésen. Széphalom, Tokaj mellett, Novemb. 12d. 1808.

Nem halaszthattam más postára a' levelet. Imhol párja.

[Fredetiye Kis Gyula birtokában.]

1373.

V. Nagy Ferencz — Kazineczynak.

Tekintetes Adsector Úr!

Nagy érdemű 's különös bizodalmű drága Uram!

Azon betses Levelet, melyet még Augustusbann hozzám irni méltóztatott, nem elébb, hanem csak Septemberbenn volt venni szerentsém. Hol lehetett olly soká, nem tudhatom okát; mivel azon Asszonnyal, ki azt ide Patakra hozta, nem is beszélhettem. Kötelességin szerént tüstént feleltem volna reá; de már az előtt meg hallottam, hogy a' Tekintetes Úr otthonról meszsze útra, Patakonn keresztül el menni méltóztatott; ehez képest a' Válasszal mind eddig várakozni kéntelenítettem: meg hallván a' Tekintetes Úrnak szerentsésenn lett haza érkezését; azonnal Postámat, minthogy más alkalmatosságot hamarjábann nem találtam, 's eggyzersmind magamat-is mellynél elébb ki mentessem: útnak indítottam.

Imé küldöm a' Tek. Úrnak kívánságára, a' Néhai Professor *Nitsch* Urnak *kézírását*, mely felől tudniillik azt a' rendelést tette, hogy küldjem-fel Göttingába. Belé zártam azon Levelet-is, melyet halála előtt egynehány perczentésekkel dictált olly véggel, hogy azt a' Mss-mal együtt küldenék-el: el nem végezhette tökéletesenn; mivel már akkor érzékenységei elaludni kezdettek: 's ez az oka, hogy imitt amott híjánosság vagyon benne — a' Halál' karjai között dictálta, szegény! a' mit dictált: utánna valami öt perczentés múlva megholt. Én az írásait többnyire egyenként meg néztem: de közöttök semmi olyast nem találtam, a' mi a' Tudós Világ figyelmét meg érdemlette, 's a' mit a' Lángtól megtartani kellett volna: nagyobb részént magános Levelekből, és olly Impurumokból állottak, mellyeknek meg igazított Pédányjai már az olvasó Világ kezénn forognak; mellyeket, a' szerént a' mint Testamentombann hagyta, meg égöttem. — Holmi *Dictiója* 's más használható Darabjai, tökéletienek voltak. → Méltóztasson a' Tek. Úr ezen Mss-mot Újesztendeig körül nézni, 's akkor az Ünnepi Deáktól, ha terhére nem lészen, visszaküldeni: hogy a' Seniortól Göttingába felküldhessem. — Én ugyan így is gondolkodtam felőle: talán jó volna Posonybann, vagy Pestenn valami Typographust vele meg kínálni, ha tulajdon költségén kiadná: mert félni lehet, hogy vagy Göttingáig el veszhet; vagy ha oda jut-

hat-is, ott marad örökös feledékenységbenn. — E' gondolatom felől való Itélelet a' Tek. Úrnak, alázatosan kikérem.

A' mint hallottam, már recenseálták a' Bétsi *Neue Litteratur Zeitung*-bann az én Ódáimat: instálom a' Tekintetes Urat, méltóztasson azon Darabját, sőt a' Május-tól fogva, az eddig kijöttig, és így hat Darabjait nekem most elküldeni: mert minekünk Május kezdetétől-fogva semmi Újságunk nem jött; mi okon nem? nem tudom: pedig igen szeretném olvasni; mert valami Recensens a' maga Criticájának hatalmas pálczájával felém intett: én azokat kevés idő múlva betsüllettel visszaküldöm.

Méltóztatott a' Tekintetes Úr betses Levelébenn *Tertina* Úr Eperjesi Casusáról emlékezni: hogy rajta nagy gyalázat esett, valami odavaló mesterember emlegette, de a' *Speciem facti-t* meg nem mondotta; annyit mondott, hogy valami aranyak dolgábann esett volna; sajnálom, hogy az a' gyalázat esett rajta: annyival inkább, hogy azzal igen nevedekett szerentsétlensége, melly szerint, a' mint mondják, Váradonn a' Hivatalból kitetett. Ő, midőnn Eperjesre ment, volt ugyan én nálam; de arról, mi esett otthon rajta, legkissebb szóval sem emlékezett: mikor pedig Eperjesről visszament, nem volt nálam: noha, a' mint mondják, Patakonn ment keresztül. —

Most fizetem már meg, mint régi adósságot, azon betses szivességet, mellyet a' Tek. Úr *Egyveleg írásainak* nekem-való küldésébenn 's ajándékozásábann, velem közleni méltóztatott. Alázatosan köszönöm betses erántam-való hajlandóságát. Én a' munkát azzai betsüllöttem meg, hogy már második kötést adattam néki; mivel, mind a' házamnál, mind a' másutt-való olvasásban, az első el kopott. Sajnálom, hogy benne meg nintsen a' Veselényi képe; mellyet, ha különösen volna, alázatosan kérnék: nem különben a' *Helikoni Virágokat*, a' Sylvester' grammatikáját magába foglaló munkát: ennyit ugyan kérni egy kevéssé túl van az emberségenn; de embertelenségre-is kéntelen vagyok vetemedni, ha másképpen meg nem szereshetem.

Magamat Úri betses indulatiba bezárni kívánván, méltó tisztelettel vagyok S. Patakon 15^{dik} 9br. 1808.

A' Tek. Adsesor Úrnak

's a t.

alázatos tisztelő szolgálja
Nagy Ferencz mp. Professor.

[Eredelije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Iród. Lev. 4-r. 174. sz.]

1374.

Cserey Farkas --- Kazineczynak.

Tasnád 19dik Novemb. 1808.

Nagyérdemű Kedves Barátom!

A midőn hosszas halgatásod miatt aggódva nyughatatlankodnám, vigasztaló öröömre tegnap szerencsétetém venni e foljó holdnak 1-ő napján költ igen becses Leveledet. Tiszta szivbül örvendem szerencsés haza érkezésedet, kívánván, hogy Házi örömeid szakadhatatlan rendbe gyönyörködtessenek. --- Én most három heteket itt töltvén, a jövő héten haza megyek, és 28-a praesentis Zilahon nagy gyűlésünk lévén, melyre ezen V. megyének Insurrectionalis serege be rukkol, magam is azon gyűlésen meg jelenek és uira említést teszek W[esselényi]nek a Jászóba készülendő márvány köre metzendő inscriptio iránt.

Prof. Márton Ur ha engemet meg szólit, örömet teljesitem kívánságát: a köz jóért élni, ragyogásnak tartani, de nem törekedni aval ragyogni, a mit jót, és szépet teszek, mert a tárgy szintűgy, mint a cselekedet magába foglalja a leg dücsöségesebb ragyogást. Márton Ur pedig sokkal több érdemekeket tett a Nemzet diszesítése körül, mindsem találkozhatna józan ésszel bíró olj Hazafi, ki szent kötelességinek ne ismerné az iránta viseltető háladatosságon kívül nemes fáradozásait nemes készséggel elő mozdítani.

Nagyon örvendem, hogy Monarchianknak egy fő Mivéssze olj szerencsésen festette képedet. Ezen remek mivnek mind azért, hogy mive remek, mind azért, hogy a képe egy a leg érdemessebb és köz szeretetre, tiszteletre méltó Hazafinak, nem a Belvederbe illő, még a késő időkbe, hanem a Hazába kell maradni a nemzet keblébe, kinek dicsősége gyarapítására, fényre emelésire voltak nemes iporkodásai arányozva annak, a kit a festős ábrázol. A Nemzet érdemét pedig emelni fogja azon módnak szerencsés ki találása, meljel ezen képet idővel is meg becsülni fogja. --- Én részemrül ha ez után 500 esztendővel élnek is, belső leg szebb érzéseimnek gyönyörüségét lelném abba ezen képek birtokával dicsekedhetni. Balkay Pállal ha számomra valamit dolgoztatni méltóztatasz, azt szerencsém közzé számúlalom, melj szerint Hazafi Mivésznek munkáját birtokomba kaphatom és módodom lesz segítségire csekéljségemhez képest a leg tiszább indulatbul lehetni.

A levél tartót is ha Bécsbe meg csináltatni méltóztat sz. nagyon le fogsz kötelezni. A zár felett a le rajzolt ezüst pikelt a vont béléjeggel együtt kedvessen vészem.

Kisnek jól és szerencsésen létit örömmel olvastam leveledből. Tőkésnek meg érkezéséről még semmit se tudok. — Göthed Krasznán vagyon, de nem tudom miért, a könyvárusok uira pénzt kérnek érte. Kovács Miklós levelét régen már Hannulíknak küldöttem kezébe. Kérdést fogok nálla tenni, hogy hová tette?

Írántam viseltető mindenek felett becses Barátságodnak érdemét semmi nyomóssabban nem nyilvánosíthatja azon szeméjlem és becsüetem mellett való nemes és szép lelkű fel hevüléshednél, mely szerint az engemet gyalázók mondásait szivedre vetted. Azok, a kik engemet gyaláztak, vagy tudatlan, gyáva és felebaráttok méltatlan rágalalmazásában öröm gyönyörűségeket lelő el vadult indulatú emberek, vagy a sápadt irigységnek ocsmány oltárán áldozók; mind két neme az embereknek utállatosabb előttem, hogysem érdemeseknek tartanám a keresztényi, felebaráti szent szeretetnek méltatlan el mellőzésivel reájok meg haragudni, azomba önnön érdemem becsének tisztelete kötelességemmé teszi aszt: hogy ha az iljetén hát meget dúlfűlő haerosok szembe mondanák aszt nékem, a mivel távol létembe mérges fulánkjaitot eresztgetik reám, férfúhoz illő módon becsületesebb érzésekre, és ki fejezésekre térítsem őket, szent kötelességemnek ismerem aszt is, hogy e tárgyba előttem, mint legbiztosabb, és legkedvesebb Barátom előtt, bővebben ki fejezzem magamot. Engemet a külső fénynek gyáva ragyogása soha se gyönyörködtet — nyomós cselekedetek által meg bizonyítottam már én asztot: hogy az iljetén ragyogásra vágyódásom nincsen, ellenbe a mi által Nemzetemre, familiamra, kivált idegen Nemzetek előtt fényt annyit, a mennyi erőmből ki telik, vonhatok, annak eszközlésibe a virtusnak szent ösvényén előre haladni csak a Sir szélénél szünök meg úgy, hogy akkor is temető halmomat hervadhatatlan virágok borítsák. Nem vala tehát vanitas töllem, hogy valóságos, érdemes, jó akaró embereim jóvállatibul és eszközlések által a Római arany Sarkantyús vitézi Rendet magamnak meg szerzettem — olj Rend lévén ez, melynek viselése nem alacsoníthat meg senkit is, és a ki annak eredete Historiáját tudgya, bizonyosan se gyalázattyanak, se kisebbséginek semmi tekintetbe nem tarthatta. — Tagjává lenni, egy a leg régibb

rendek közül való lévén az, és a Malthai Rend regulain fundálódván ennek is fent állása és ennek tulaidona tisztelet meg különböztetésének czímje — valamint más akár melj Rendnek. — Hogy más Rendeket is viselnek alacson indulatú, rosz characterű emberek, azért ez a Rendnek kissebbségire nem szolgálhat. — A pántlikát sokszor a leg jobb fejedlemnek meg csalattatása vagy egy Despoténak alatta valóin gyakorló kegyetlensége osztogattya szint úgy, mint igaz érdem úttján is lehet aszt el nyerni, és így a rosz ember rosszaságát kívánnya aval palástolni — valamint a jó ember jósága czimjének tekinti asztot. — Meg bizonyítására annak: hogy ezen Rendnek nyeresével magamot meg nem alacsonítottam, le irva ezennel közlöm véled a Diplomát, melj mellett a Rend meg küldetet nékem, és a melj Törvényes Hatalommal, méltósággal biró fejedlemnek az ajándéka. Nem képzehetem, hogy a Te nemes, és nyilt érzéseid abba kissebbitésre szolgáló Tárgyat találjanak, és így által ne látnád, hogy nem csak Rhédeinél nagyobb vanitasu ember nem vagyok, hanem olj emberséges ember, a ki az egyenes útrul soha ki nem térvén, a Jót, Igazot, Szépet imádom, az azzal ellenkezöt gyűlölöm, és a mibe meg győződöm, hogy az Jó bizonyossan, attul nem csak el nem idegenedem, de oly Hatalmot nem ismerek, melj elégséges volna el idegenedésemet eszközteni. Bizonyomra mondom, nagyon meg csalakoznék bennem azon késértő, a ki látván, hogy meljemen egy Hazánkban csekélj becsbe lévő idegen ordo fűg, olj hiúságot tulaidonitana, hogy egy fényesebb ordo adása által el tántorit attul, a mit olj forrón imádom: Hazámot, Nemzetemet és önmön Becsületemet. — Fái, meg vallom, és igen nagyon fái, hogy méltatlan vádlóim Elötted ennyire meg gyaláztak — Becsületem ilj tetemes sérelme ugyan aszt kívánna: hogy magamnak elégtételt keressek, mert kinos halál gyötrelmeihez hasonló állapot egy emberséges embernek, és jó Magyar Hazáinak egy Rhédeinél is aláb valónak íteltetni (ilj földre verő gyaláztatást bizony soha se érdemlettem, és nem is reménylettem). Nékem azomba elégtételül fog szolgálni, ha a Te becses Barátságod irántam meg nem hül és aval, mint éltem leg főbb kellemű gyönyörűségivel éngemet továbbra is boldogitasz, meg győződván abba, hogy egy idegen fejedlemnek hozzám járult ártatlan kegyelme által, meg nem gyaláztattam, és hitetvén magaddal, hogy soha oljat el nem fogok követni, a mi gyalázatomra válhék, és így becses Barátságod érdemére méltatlannak tenne. —

El nem halgathatom, micsoda furesa dolog történt itt velem. Mi ide Krasznárul udvari káplányunkot el hozván, az az ide való Plebánusnál jelentette magát a Mise mondhatásra, meg is engedte; de midőn 2dik miséjét mondaná, magához hivatta, és meg fedte, hogy az napon tölle engedelmet nem kérvén, hogy mert misét mondani, eggyzersmint keménnyen imponálván nékie, hogy minden napra tii engedelmet kérjen. Plebánus Uram haragot tartván reánk, azért cselekedte, a melj Papnál igen szép tulajdonság. Én tehát csinos, szép levelet irtam nékie, és kértem, adgyon olj engedelmet, hogy a még itt lészünk, had mondhasson minden napon engedelem kérés újítása nélkül Misét — az ön fáim levelemre ezen Tót [?] ember egy impertinens levelet íra, meljbe ezen szóval él — Statuo ut post primum a me ordinandum pulsum aulicus Capellanus missae sacrificium celebrare possit — és iljenekkel rakva van levele. Én tehát azonnal declarálván, hogy olj templomba nem járok, a meljbe Istenem tiszteletére ilj regulák szabhatnak előmbe, magamhoz hivatam tehát az ide való Református Papot, egy Szilágyi nevezetű igen érdemes, tanult embert — és meg kérem, hogy akkor következő vasárnapra mondgyon egy Praedikacziót, következő tárgyul: Az Isten Hatalma felségire, Szelidsége irgalmára, leg főbb Bölcsesége dicsőségire nézve minden Templomba, a hová a Kristus tanítását követő Keresztények imadására, tiszteletére egybe gyűlnek — ugyan azon Isten, és Attya a Szeretetnek, 's irgalomnak. — E tárgyul igen szép munkát készíte, és monda el az említet érdemes Pap és ön nem csak jelen voltam a Reform. templomba, hanem igaz lelki gyönyörűséggel aítatoskodtam is. Feleségem tisztel, én pedig soha meg nem változva vagyok tisztelő hived

Cserey Farkas mpr.

Prónay Lászlóba nagy emberünket vesztők el. —

Franciscus Sfortia, Caesarinus Princeps, Sabellus Perettus Montaltus Cabrera, Bovadilla de Comitibus, Magnas Hispaniarum primae classis, Princeps Romanus et Sacri Romani Imperii XVIII., Comes S. Florae, Princeps Cynthiani, et Venafri, Comes Chinchioni, et Celani, Dux Marsorum, Signiae, Civitatis Novae, Genestrae et Turicellae, Marchio civitatis Laviniae, Ardeae, Montis Causarii, Varci, Cecimac, Menconici, Cellae, Turris Clarae, Basilicae Novae, Fraxi, et castris Arquati, Baro civitatis Piscinae, Vallis Tollae, Stipis et castris,

Azarac, Sylvenae et Sforziscac, Mirabelli et Sennac, Senatus Populique Romani perpetuus Confalonarius etc. etc. etc.

Illustrissimo et Magnifico Domino Wolfgango Cserey de Nagy Aita Viro Nobili Transilvaniensi — Equiti Auratae Militiae, et Sacri Palatii, Aulaeque Lateranensis Comiti Palatino nuncupato — Salutem — et omne gaudium.

Dignum et rationi consonum arbitramur, ut personas Nobiles et virtutum meritis insignatas condignis favoribus, et gratiis prosequamur. Cum itaque fel. record. Paulus Papa III. per suas Literas Apostolicas sub Plumbo expeditas sub datum Romae apud S. Petrum Anno incarnationis Dominicae 1539 XVIII Calendas Maii Pontificatus sui Anno V. Majoribus nostris, Nobis, ac ceteris omnibus de familia, et prosapia Sfortia amplam, liberam, et omni modam facultatem, et auctoritatem inter alias concesserit Eqvites, et Milites Auratos, et Sacri Palatii, Aulaeque Lateranensis Comites creandi, instituendi, et solemniter ordinandi, et quos bene meritos, dignosque censeremus Eqvitis Auratae Militiae, Comitisque Palatini huiusmodi titulo, nomine, et Insignibus decorandi — prout in dictis literis plenius continetur, quae quidem literae fuerunt confirmatae a Julio III, Gregorio XIII et Sixto V. fel. record. Cum autem Nobis supplicari feceris, quatenus Te auctoritate praedicta in Eqvitem, et Militem Auratum, ac Sacri Palatii — Aulaeque Lateranensis Comitem instituere, et ordinare, ac Eqvitis et Militis Aurati Comitisque Palatini Titulo nomine et Insignibus decorare dignaremur: Nos ob eximia virtutum merita, quibus personam Tuam ornatam accepimus, Specialis honoris et dignitatis titulo Te sublimare volentes, Apostolica auctoritate praedicta in Eqvitem Auratae Militiae, et Sacri Palatii, Aulaeque Lateranensis Comitem tenore praesentium creamus, instituimus et solemniter ordinamus, ac Eqvitis, et Militis Aurati — Comitisque Palatini titulo nomine, et insignibus decoramus, Teque in aliorum Auratae Militiae Eqvitem, et Sacri Palatii, Aulaeque Lateranensis Comitum numero et consortio favorabiliter adscribimus atque aggregamus; Tibique in posterum uti Eqviti et Militi Aurato Crucem Auream Aurato calcari insignitam ante pectus pendentem deferendi, Palliumque simili cruce auro, sericoque rubeo contexta ornandi, ac uti Comiti Palatino sanctissimum Dominum N. Papam una cum aliis Comitibus concommittandi, et coronam in Stemmatibus erigendi licentiam concedimus — et facultatem, Tibique ut omnibus et singulis privilegiis, gratiis, honoribus, praerogativis, praeminentiis, et antelationibus quibus ceteri

Equites et Milites Aurati, Comitesque Palatini huiusmodi utuntur, potuntur et gaudent ac uti, potiri et gaudere solent, debent et possunt seu unquam poterunt, pariformiter uti, potiri et gaudere possis et valeas, auctoritate Apostolica praedicta facultatem pariter concedimus et elargimur. In quorum fidem praesentes subscripsimus et Sigillo nostro muniri iussimus. Datum Cynthiani, Anno Domini MDCCCVIII. indictione XI. Die XV. mensis Julii etc. etc.

Franciscus Dux Sfortia Caesarinus

Princeps Sabellus mpr.

Nicolaus Ratti Secretarius.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 195. sz.]

1375.

Kazinczy — Kölcsey Ferencznek.

Kazinczy Ferencz Kölcsey Ferencznek

baráti szíves idézését.

Annál kedvesbb volt előttem az Öcsém Uram levele, mivel nem tudtam, ha ezt az esztendőt Debreczenben fogja e még tölteni, 's óhajtottam hogy elkezdett levelezésünk meg ne szakadjon. Nem régiben Dr. Szentgyörgyi Urat kértem-meg, hogy ha kedves Öcsém Uram még Debreczenben vagyon, nevemmel köszöntse, de még választát nem vettem, 's félek hogy azt a' derék embert betegeskedése a' nekem-írástól el ne vonja. Pedig hogy már tudom hogy ott van! Én a' többek között abban is különbözök a' Debreczeniektől, hogy azok azt hiszik, hogy vesztenek azzal ha fiatal embereknek társalkodásokba ereszkednek: én ellenben ezekkel örömet egyveledem barátságba; örömet lesem-ki, kiből kevés esztendők alatt mi válhat, gyönyörködve nézem a' talentomok kifejtődését, 's emel az a' gondolat, hogy az ő képzésekben talán nekem is volt valami részem, 's most midőn oly nagy okunk van panaszolkodni azon, hogy ifjúságunk romlásnak indult ifjúság, nem valóságos öröm e jókra akadni? — Igen messze vagyok én attól a' bolondságtól hogy magamnak azzal hízkeljek, hogy valami Socrates forma vagyok: de ez a' passzióm megérteti velem, miért társalkodott oly örömet Socrates az *ifjakkal*.

En September 11dikén indúltam Pestre, Komáromba, Pozsonyba. Bécsbe és Sopronyba (Himfyhez nem mehettem az ő Badaacsonyi szüretje miatt, és az én Tokajim' közelítése miatt), 's octob. 25dikén értcm haza, midőn Ujhelyi szőlőmet már szedték, az ide-valóval pedig már készen voltak. Pesten és Budán egynehány barátomnak mutattam a' kedves Uram Öcsém versét, nevezetesen magának is Virágnak 's azok mind igen szépnek lelték azt, általadtam Kultsár-nak, hogy ha tetszik, Ujságai számára irattassa-le. Fogja-e cselekedni, nem tudom: ő most poshadt izlésű ember: még eddig legalább meg nem jelent leveleiben. — Utamnak az az öröme is volt, hogy a' kis Szemerével személyes ismeretségbe jutottam. Barátsága jutalmául elvittem őtet B. Prónay László Excell.-hoz, ki 12 nappal azután hogy visszajövőben nála ismét megjelentem, örökre elaludt. Prónay örvendett látásának; már ismerte nevéről. Principibus placuisse viris!

Bécsben mulatásom alatt nem vala nyitva a' császári Bibliothéka, és így nem használhattam a' kedves Öcsém Uram utasítását a' Magyar Ország *Pataki* mappája dolgában. Egy Magyar Tudós azt sügta nekem, hogy ő meg van kérve Kresznerics Úrtól, hogy nyomozza-ki a' dolgot, hogy engem meg czáfolhasson. Bizvást! mondtam ennek, hidd-el, hogy érte pirúlni nem fogok, ha ő nyer is 's én vesztek. En győzzek e vagy más: quid interest? de multum interest, hogy az igazság győzzön, 's ha az a' Kresznerics részén áll, én magam is olajágot nyujtok neki. Majd meglássuk, mint fogja ez a' tudós ember használhatni a' Kedves Öcsém Uram utasítását. — En tegnap-előtt kaptam két nagy láda könyvet külső Országról. 104 frtot fizettem csak a' szekeresnek. Abban van egy deák *Cosmographia*, Münster 1551, 's ebben lelem azt a' grell, színekkel mocskos mappát, mellyről a' Hazai Tudósításokban szóllottam volt. —

A' Sylvester verseinek közléséért fogadja-el kedves Öcsém Uram szives köszönetemet. Szóllani fogok róla a' Magyar régiségek 2dik tomusában. Nem méltán örvendek e én a' kedves Öcsém Uram barátságának?

Örvendek azon is hogy tudhatom, hogy Domokos Imre 's Böszörményi Senator Uraknak részek vala a' Debr. Grammatica írásában. Ki volt a' Redactor, azt nékem D. Úr nem mondotta, 's talán még most sem tudom, csak gyanitom. Szabadon kimondottam a' mit hiszek, a' Publicum előtt mondottam-ki: hihető e hogy egyebet mondottam, mint a' minek igazsága eránt meg vagyok *győződve*. A' meggyőződés lehet ugyan hibás is: de lehet mathematicai igazságokról

való is. A' Publicum légyen bíránk. Jajgatással, panaszokkal, vádakkal, szitkokkal nem elég felelni. Debreczen lássa mit csinál: de mi ugyan azon leszünk, hogy Judától elvételessék a' királyi pálcza, hanemha a' Magyar Juda megtanul magyarul 's fanyar izléséről lemond. — Hogy K. F. nem az már, a' ki a' Geszner Idylljeinek fordítások alatt volt, azt magam is úgy hiszem. Az én soloecismusaim a' Marmontel fordításában akart soloecismusok. Ám fordítsa az én Regéimet Debreczen Debreczeni módra, meglássuk mi lesz belőle. De ha ott külföldi izlés van is, hát a' Sylvester előtt álló Utólírás, kivált a' hol a' szív Révai eránt felmelegedve szöll 's Virágnak nyújt koszorút — roz magyarország e az? Én hibátlan nem vagyok; már is találok benne igazítani valót: de értem mit mondanak, a' kik stylusomat szeretik, midőn azt állítják, hogy Rousseaui melegséggel a' Magyarok közzül csak én írok. — Az igaz, hogy csinálhattak szájakat a' Debreczeniek, mikor azt az utólírást olvasták. Mert ha az Angl. és Svéd királynék lehettek királynék, bizony a' leány is lehet barátném. És még is az ilyen még Szentgyörgyinek sem fér a' fejébe, noha ő németül is igen jól tud.

Mondja meg nékem Kedves Öcsém Uram, kicsoda Kállay Ferencz a' Collegiumban? és milyen fejnek tartatik ő? — Ezen felyül még egy intést, mely kérés inkább: Kedves Öcsém Uram még eszten-deig lesz Debreczenben. Az Istenért, tanuljon meg az alatt görögül. De ne félj!

Csókolom kedves Öcsém Uramat 's ajánlom magamat becses barátságába. Széphalom, Nov. 21d. 1808.

Kedves dolgot teszen előttem Öcsém Uram, ha olly régi magyar munkával ismert-meg, melyet a' Sylv. Gram. continuatiójában felvehetnék. Mint *nagy titkot* úgy súgom meg, de nem mondom-meg, miért súgom mint nagy titkot, hogy a' 2d. kötetben a' Pesti Gábor által fordított Aesopus meséji fognak megjelenni. —

[Eredetije a Szemere-tár I. kötetében.]

1376.

Sipos Pál — Kazinczyna.¹C. Crispus Sallustius
Catilinának párt-ütése.

Szép-Halom 6—22. Nov. 1808.

A' Classicus Irok' fordításában olyan szerentsés szemfényvesztést kell tsinálni, hogy mindenütt a' Fordító helyett a' Szerzót és a' Szerző nyomában a' Fordítót találjuk: a' mint ez a' jelenvaló fordítást különösön bélyegzi.

Sokkal nehezebb munka ez, mintsem közönségesen gondolják; mert hogy itt a szabad fordítást a' Magyarság kedvéért megengedjük, tziel ellen való dolog volna, és én azt a' Travestálásnak egy bizonyos neme közé számlálom; de nem szabad a' gondolat élit is ki venni, mely leghamarébb esnék meg, mikor a' nyelvet a' Fordító törné, és hajtani nem tudná, hogy az Iró gondolattját elérje. A' Sallustius érdemes Fordítója mindenik részről eleget tudott tenni; és a' mi aprólékos jegyzésem vagyok, az nagyobbára az Erdei [!] Dialectuson fundáltatik.

Oldal 1. Lin. 2.

az egyéb állatoknál. Talám indefinite lehetne írni: egyéb állatoknál.

Oldal 1. Lin. 8.

Honnan pro A honnan; mivel ez honnan? interrogandi vim habet.*

Oldal 1. Lin. 12.

minél lehet hosszabban pro minél hosszabban lehet: mivel az első expressióban is interrogatio láttszik lenni.**

Pag. 15. L. 7., 8.

meg szállá minden elmét: pro meg szálla minden elmét: vagy meg szállá mindeneknek elméjét.***

¹ Maga a levél elveszett, csak a melléklet van meg.

* «Oláh-Országi ló *mint* vagyon formája. Gyöngyösi. Nem mondja a' *mint van formája*. Ez is mutatja, hogy az a' kihagyása nem interrogativum.»

** «Quo fieri potest longius, melius, etc. intensiót mutat a *lehet*.»

*** «Per errorem fuit scriptum szállá.» — Kazinczy F. jegyzései.

Pag. 16. L. 16.

Kéjje, nem esmértem ezt a' szót, talám azt teszi, a' mit *kényje*.*

Pag. 28. L. 4.

vissza felé számlálva *élhetének vala*, pro *élhetének*; mivel e' már, mint *élhetnek vala*, annyit tészén.

Kivül:

Tekintetes Nemes és Vitézlő Kazinci Kazinczy Ferentz úrnak érdemem felett való jó jámbor Urnak alázatos tisztelettel. Szép-Halom.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 177. sz.]

1377.

Kézy Mózes — Kazinczynak.

Drága Tekintetes Ur!

Érdemem felett való szives Jóakaró Uram!

A Tekintetes Ur két levelet méltóztatott én hozzám küldeni, az alatt hogy töllem tsak egyet veszen — A tudósítást tehát talán későn is teszem: de az oka ez: hogy az elsőbb Levelét a Tekintetes Urnak, akkor a midőn küldetett, távol létem miá nem olvashattam: azomba némely dolgok miá várakoznom kellett a tudósítással — Mostan a Tekintetes Ur leveleiben foglaltatott dolgokra ezeket válaszolhatom — Herdernek hozzám küldetett munkái 23 kötetekben vagynak — Az egész könyv áll 24 Darabokból: mert a negyedik és ötödik Darab ezen titulus alatt: *Poësie und Kunst* egy kötetbe vagyon — A több kötetek mindnyáljan egy, egy Darabját teszik magának a Munkának — Ezen titulus alatt: *Philosophie und Geschichte*, 7 Darabok vagynak ugyan annyi kötetekben: ez alatt: *Theologie und Religion*, 8 Darabok, és ugyan annyi kötetek — ez alatt pedig: *Poësie und Kunst*, 9 Darabok 8 kötetben. A mi ezen Munkának eladását illeti, meg kínáltam már egy néhány Deákokat vele, a kik felől feltettem, hogy az árát legalább Karátsony utánra egészen letehetik — Már eddig is meg lett volna az eladás, ha tudtam volna mit kérjek érték; az az minél kevesebben ne adjam. Egy Deák azt mondotta: megvenné ha 40 Rhénesnél nem sokkal lenne drágább — Méltózat-

* «Kény voluptas, Kéj arbitrium, placitum.» — Kazinczy F. jegyzése.

tassa tehát megírni a Tekintetes Ur, minél alább nem adhatom, és én fogok annakutánna azon igyekezni, hogy mennél kevesebb kárral adhassam el, vagy ha lehet, a könyvnek egész ára megjöjjön — A Bibliothekával nehéz lessz az alku; azomba magános ember hamarabb is leteszi az árát, minthogy most a Bibliothéka Cassája tsak nem éppen üress --

Sárga tobák még Ugotsából nem került, de Ujhelyi Sándor magára vállalta, hogy Szentpáli Urat meg fogja kérni levele által, hogy mindjárt Karátsony utánra kezéhez küldje —

Tiszteletes K. Tóth Uramat megkerestem a Morhofi Polyhistor eránt, de azt mondotta: hogy már azon könyve régen eladattatott a többiekkel együtt, és Tiszt. Nagy Ferentz Uram vette meg.

A közelebb küldött 5 Szivképző Regékből még három van nállam eladatlan; de egy közlülök hibás — Az eladattak árát majd a Herderok árával fogok [!] a Tekintetes Ur kezébe szolgáltatni.

A Magyar Régiségek circulálnak a Professorok között — még kezemhez nem kaphattam — hólnapra ígérték hogy olvashatom.

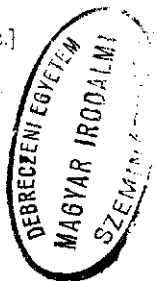
Szeretném tudni: ha ki jött é már a Bétsi Annalisokba az én Tudósításom a Pataki Collegiumról; ha Rumi Ur fel nem küldötte, szeretném ha kezemhez vissza jőne.

Az én állapotom változott — akaratom ellen Hum. Professor vagyok. A Nagyságos Fő Curator Urat meg kerestem a Görgei Gyűlés előtt levelem által, hogy méltóztatna éngemet Deáki állapotomban meg hagyni, hogy Innepekre is járhaszak, minthogy én Hum. Professorságot nem vállaltam. Maga betegsége miá nem volt jelen a Gyűlésen, de meg írta oda, hogy kérésemet lehet tellyesíteni. A Superintendentia azt inprotocollálta, hogy: rangja ellen volna egy Hum. Professornak innepre jární, tehát meg nem engedtetik -- Mintha ugyan én azt kértem volna, hogy úgy járjak innepre mint Hum. Professor — Igy nem értik meg az embert, mikor nem akarják — — Többire magamat gyakorta tapasztalt szives jó indulatiban s gratiájában továbbra is ajánlván, maradtam S. Patakon 22. Novemb. 1808.

A Drága Tekintetes Urnak

alázatos kész szolgálja 's tisztelője
Kézy Mózes mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 174. sz.]

1378.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom den 23ten Novbr. 1808.

Mein sehr theuerer Freund!

Bis jetzt leben Sie in den Armen Ihrer neuen Gattin. So ist es kein Wunder, dass Sie nur für diese, nicht auch für Ihre Freunde leben. Ich tröste mich wegen Ihrem Schweigen mit der Hoffnung, dass die Reihe auch an *diese* kommen wird, und sehe froh dem Augenblick entgegen, wo Sie wieder auch Freund seyn werden können und wollen.

Kézy fragt mich in einem heute erhaltenen Schreiben, wie es geschieht, dass die Chronik der Schule zu Patak in den Intell.blatt der Annalen noch nicht erschienen sey. — Ich explicire mir das sehr leicht. Wenn doch die Leipziger liberaler dächten!

Prónay ist den 28ten Oktober todt. Sie fühlen mir nach, was ich litt als ich die Nachricht las. 12 Tage darnach, als ich bei ihm war, ist er entschlafen. Meine Nation wird lange keinen ehrwürdigen Greis sehen.

Der nehmliche Tag — *darum* ist mir sehr leid — starb auch Tertina zu Gyula. Dies schreibt mir der gutmüthige Polygraph Perecsényi Nagy László, der im Chor der Büchermacher noch weniger ist wie in seinem Comitate, — aber wegen seinem ich *möchte!* Achtung verdient. Trost für die Welt, dass T[ertina] keine schlechte Verse mehr macht, und sie durch das Eindringen zu die Corporationen der gelehrten Gesellschaften, so wie durch seinen viehischen Trunk und viele imposturen nicht mehr ärgern kann. In seinen jüngern Jahren war er aller Achtung werth. Er hat sich überlebt. Schade um seinen Kopf oder viel mehr um sein Gedächtniss und dem Talent, zu Kenntnissen und Büchern zu kommen.

Mich überfiel heym Lesen des Berzeviczyschen Werks ein schauerliches Gefühl. So viel Talent, so viel Cultur, so viel Fleiss, und — *so* zu denken! Man hat sich über eine *Note* von Ihnen in einem gewissen Werke gestossen, und man rechnete Ihnen auch dieses zur imprudenz. — Nun lassen wir den Prudenten ihre prudenz. Wie sticht B[erzeviczy]s Äusserung mit Ihrer und meiner imprudenz zusammen! Der Schutzgeist meiner Nation gebe, dass B[erzeviczy] ein falscher Profet befunden werde! —

Meine Preisschrift ist noch immer bey dem säumseligen Buchbinder.

Seit den 13. Novbr. habe ich den Bruder meiner Schwiegermutter Grafen Cajetan Rogendorff, bey mir. Er will seyne alten Tage bei uns verleben, da die Zimmer in dem nicht kleinen Gebäude zu Kázmér so abgetheilt sind, dass er dort nicht bequem wohnen kann. Er gefällt sich bey Sophie und mir, und wir mit einem *solchen* Gast sehr wohl zufrieden. Er géniert nicht, und lässt sich nicht génerieren; hat sehr viel Cultur, spricht viele Sprachen, auch englisch; und ist ein Mann vom schönsten Ton. Er war GubernialRath in Mayland 30. Jahre lang, und 6 in Venedig. Müde des ihn und seinen Erzherzog verfolgenden Schicksals ward er im 60sten Jahr Priester, dazu geweiht durch seinen Cousin den Fürsten Salm, Erzbischof von Gurk. Sie können sich vorstellen, wie angenehm meine Abende in seiner Gesellschaft vergehen, besonders da er keine Karten spielt, was ich nicht leiden kann, so wie auch mein Weib es nicht spielt. Er ist für die lärmende Freuden abgestorben, aber so geschwächt, dass er bey jeder rührenden Scene oder Erzählung *Thränen* weint. In den Wissenschaften sehr wohl gewiegt, hat mir nichts angenehmers geschehen können, als dass er sich zu mir flüchtete.

Als ich ihm neulich aus den ungrischen Zeitungen erzählte, wie Graf Ignáz Festetics, dem Vater des Dichters Kis, der sein Unterthan ist, wegen der Erziehung eines solchen Sohnes mit dem freyen Genuss der Colonial-session ad dies vitae beschenkt hat, als ich ihm sagte, Kis sey so edel und ohne der Narrheit sich seyner Condition zu schämen, dass er mir diesen Vorfall den 12. 8br. bey seinem Tisch in Gegenwart seiner liebenswürdigen Frau erzählt hat, als ich ihm sagte, ich habe diesetwegen an den mir ganz unbekanntem Ignaz Festetics ein Dank Compliment geschrieben, so rannen ihm die Thränen durch die Wangen. — Der Mann, der über so etwas weint, ist nicht schlecht.

Ich habe die 2. Fass Wein bey Ihrem Herrn Cousin in Kaschau den 17ten Nbr. ablegen lassen. Ob sie gut sind, weiss ich nicht. Die Weine von 1807. sind gut nicht — Aber zum Tischwein werden sie doch, hoffe ich, nicht übel seyn.

Ich verharre mit aller Hochachtung

Ihr

gehorsamster Diener

Franz Kazinczy mpr.

1379.

V. Nagy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Adsector Úr!

Nagy érdemű Uram! Muzsák Barátja!

Kézy Mózsés Úr, a' Morhóf felől szóló Leveletskét nékem által adta. Énnékem, az igaz, Morhóf igen kedves könyvem; és ezen egy Exemplumnál több, miolta Patakonn vagyok, a' Könyv kótyavetyénn meg nem fordúlt: mindazáltal, hogy a' Tek. Úr eránt való tiszteletem annál kitetszőbb légyen, általadom, 's nyereségemnek tartom, ha ezzel a' Tekintetes Úrnak tetszését teljesíthetem: légyen azért Ajándék 's a' Tekintetes Úr eránt való tiszteletemnek néminémű bizonyossága 's emlékezete.

A' Magyar Régiségeket, elkérvén Tiszt. Szombathy Úrtól, futva körül néztem: énnékem a' reátett Jegyzések a' Textusnál jobban tetszenek; mert azokra, a' mai Grammaticum bellumbann egy átaljában nagy szükség van: kivált olyankor, midőn sok Írók, még Grammatikusoknak látszók-is, Magyar szókkal, de nem magyarul írnak. Én úgy itélek, ha ugyan nem hibázom, hogy a' Versegi bajnokjai is nem minden részben tiszta Magyarok —

Az Odáim Recenzióját elolvastam; először igen megbosszondoktam a' kocsisos vagdalozásokért, mint p. o. *Compendium, und fertig ist die Ode*; de közelebbről megfontolván a' *csalhatatlan Recensens* itélettelét, úgy találtam, hogy néki a' Recenzió törvényjei, vagy Aesthetica, nem tsak in extensó, hanem compendiumbann sem volt meg: mert az odákat ezen tulajdonságaiból kellett volna megrostálni: *Unitas, Possibilitas, Sublimitas, Brevitas*; de ezeket nem is illeti az én Criticusom. — A' mit a' Magyarság felől mond, sekélység: kivéven ezt *lúdós*; mellynek elsője, az igaz, analogica rövid, de hosszaun-is mondják, leg alább a' Haza' felsőbb részében — a' *bája* mindég hosszú. etc. etc. etc.

Én magamat Uri betses indulatiban ajánlván, szokott tisztelettel maradtam S. Patakonn 30^{dik} Nov. 1808.

A' Tekintetes Adsector Úrnak

alázatos Kész Szolgája
Nagy Ferencz H. Prof. mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 174. sz.]

1380.

Lónyay Gábor — Kazinczynak.

Tekintetes Úr!

Ditsőségesen uralkodó Felséges Császár, és Királyunknak kegyelmes Királyi Adományja által, az úgy nevezett Sátorallya Ujhelyi, és ahoz tartozandó Jóságoknak birtokában leendő Bé-iktatásomnak (Statutiojának) napját, itten a' Barátszerre, e folyó Karátson Havának 15 sat. napjaira, ugyan e folyó 1808. Esztendőben az e' végett meg-hatalmazott, és ki-választott Királyi Biztosok, meg-határozván: Ezen törvényes bé-iktatásom napja diszesítése végett a' Tettes Urat a' midőn meg-hívnám, és a' felől, hogy öröömömbé részt venni méltóztatik meg-győzöttetve, tellyes bizodalommal el-várván, egész tisztelettel maradtam Ujhelybe, Karátsony Havának első napján 1808. Esztendőben.

a' Tekintetes Úrnak

engedelmes szolgája,
Lónyay Gábor mpr.
úgyis mint az Atyai Plenip.¹

Kazinczy jegyzése:

Lónyai Gábor, Cs. K. Kamarás, Zemplény Vármegyének Ordin. V. Ispánja 's egynehány Ország-Gyűléseken Követje, Szent-István Rendének kis keresztes Lovagja. Báró Prónay László' Excellenziajának Veje. Született 1778. Mart. 28d.

S. D. Fr. Kazinczy.²

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: 991. F. H. 17. sz.]

1381.

Kis János — Kazinczynak.

Kedves Drága Barátom!

Ma egy hete érkeztem-meg B. Prónay László Exc. temetéséről, vagy inkább exequiajiról. Ezen utolsó tisztesség Nov. 20dikán tartá-

¹ A meghívónak csak megszólítása, aláírása s dátuma van kézzel írva, a többi nyomtatás.

² Lónyay czímzése a levél alján.

tott. Két predikációból állott, magyarból és tótól, én, a' mint elgondolható, a' magyart tartottam. A' mit leveledben írsz, azt én is meggyőződésből mondhatom, kivált miolta érdemeit közelebből és jobban esmérem: Censeo Pronayum in Divis esse locandum.

Visszajöttömmel több levelek között asztalomon találtam a' Tiedet is és tegnap előtt utolsó leveled is megérkezett. De hivatalom' dolgai itt nem létemben úgy öszvetsoportosodtak, hogy ezen szempillantásig még kivültek semmit sem tehettem. Most is lopom ezen egy két szempillantást.

A' Berzsényi levele is tsak most indul utra. A' hozzá szöllő leveleket p. Fehérvár, Lepsény, Martzali a' Mikla kell, gondolom, adresálni. Martzaliban posta-statio bizonyos, hogy van, oda pedig Mikla, a' mint hallom, tsak egy órányira van.

Döbrentey versei igen sok jobbitást kívánnának; én mostani sok dolgaim között tsak keveset ígérhetek. A' mit tehetek, tsak ugyan megteszem, mihelyt lehet.

A' mit Gr. Festetits Ignátnál reám nézve tettél, az bizonytal szebb, mint a' mit Ő tett, jóllehet ez is mindenkor felette betses marad előttem. Az én szeretetem és tisztelem erántad határ nélkül való, 's azt szoktam gondolni, hogy azt fellyülhaladni lehetetlen. Még is midőn ilyen tetteidet és szüntelen nevedését már elébb is véghetetlen barátságodnak látom, meg kell vallanom, hogy általad fellyül haladtatom.

Sz. Györgyi engem is tudósított házi bajjai felől. Sajnálom szívem szerént, és a' mit ez alkalmatossággal mondasz, 's a' mi mind elmédnek, mind szívednek ditsőségére válik, tökéletesen helyben hagyom.

Sokat kellene B. Prónay Lászlóról is, egyebekről is írnom, de most semmit sem irhatok egyebet azon kivül, hogy halhatatlan szeretettel szeretlek, 's Hitvesedet, a' ki boldogságodat annyira előmozditja, megkülömböztetve tisztelem.

Soprony, Dec. 3dikán, 1808.

Kis.

Kivül:

Oedenburg. Tekéntetes Kazintzy Ferencz Urnak 's a' t. p. Bude, Erlau, Tállya, S. A. Ujbely

Széphalom.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

1382.

Kötősej Ferencz — Kazinczynak.

Debreczen. Decembr. 7d. 1808.

Tekintetes Úr!

Nem édes é olly szívre találni, melly ha hasonlíthatatlanul nagyobb is a' miénknél, még sem érezteti vélünk a' maga nagyságát azon meg alázó mértékben, mint ezen mi Censoraink, kiknek tekintete előtt reszketve állunk meg, 's örökösön köteleztetünk le minden szó által, mellyet ránk vesztegetni méltóztatnak? Hevülő meljel írók én minden sort, melly a' Tekintetes Úrig fog jutni, 's ha tüzetet beléjek önthetném, csak egyedül egy Férjfiú volna é a' Magyarok közt, ki Rousseaui melegséggel írhatna?

Ohajtanám, hogy szerencsés lehetnék egy ollyan régiségnek fel keresésében, millyenről a' Tekintetes Úr irni méltóztatott, de hogy Magyar grammaticát illető könyvet a' régibb százakból a' már esmeretes Sylvester, és Molnár Grammaticáján kívül találjunk, a'hoz kevés reménységem van. Végig forgatom a' Magyarok literaria historiáját illető könyvket, 's mindenütt elég Deák, Görög, Zsidó, sőt Német grammaticát is talállok, 's csak a' Benkő Transilvaniájába a' II. T. 362. lap. olvasom ezt Alvinczi Péterről: Grammaticam Hungaricam composuisse Petrum, conuicimus ex eo, quod anno 1639 publice in Consistorio determinatum fuerit, Grammaticam P. Alvinczi, in usum scholarum latinarum, et hungaricarum, typis excudi debere. Jött e ki valaha, nem tudom. Hogy itt a' Collegium Bibliothecájában régi magyar könyvek, és kézírások találtaknak, a' bizonyos, 's itt szerencsés felfedezéseket lehetne tenni, ha a' Bibliotheca gondviselői más forma emberek volnának. 's az a' különös törvény nem volna, hogy a' Deáknak abból Magyar könyvet ki vinni nem lehet. Az én könyveim közt az Apáczai 1653. ki jött Encyclopaediáján kívül még két régibb magyar könyvek találtaknak, az egyik a' Peechi Lukách 1591. ki jött *Keresztyén* (így van nyomtatva tyén-nek) szüzeknek tisztességes koszoróia, fára metszett képekkel, mellyről tudtomra Veszprémin kívül senki sem emlékezik. Ebben találok a' Melius Herbariumán kívül Rukercz nevét a' százszorszépnak. A' másik a' talán leg első Lexicon, mellyben magyar nevek vannak. Nomenclatura. 's Dictionarium Latino Ungaricum. 1597. Irta Szikszai Fabricius Balázs, ki adta leg először

Pesti Gáspár 1592. azután Uifalvi Imre 1597., ismét 1619. Horányi Bod után csak az első és utolsó számot említi. A' könyv magába nem nagy tekintetet érdemel, azt mindazáltal el nem mulatom jelenteni, hogy ki fogást tesz Cons. Aranka azon állításába, hogy a' lacrymát minden régi írások könyvnek írják, mert a' 62. levél első felén, a' lacrymát így magyarázza: Köny-hullatas.

Kállai Ferencz négy esztendőös Deák, 's valami Borbély Urfiaknak praeceptora, 's egy az én jobb esmerősím közzül. Hogy ő milyen fejnek tartasson a' Collegiumban, arra azt felelem, hogy nem azok közzül való, kik itt nagy sensatiót szeretnek és szoktak csinálni, 's ezt [!] talán néki dicséretére szolgál. Németül, görögül, francziául ért, 's olvas is. Azt mondják, hogy Dr. Szent Györgyi Ur, kinél most lakik, szereti.

Örömmel fogok a' Tekintetes Ur azon intésének engedelmeskedni, melly engem a' Görögül való tanulásra tüzel. Két esztendeig tanultam már egyszer ezen nyelvet, igaz nem nagy előmenetellel, mert több tudományokkal volt egygyüvé kötve. Bár annak újabb tanulásával Graecia lelkeinek eredetiségét szívhatnám be!

Ezen üresség, melly itt maradt, a' Tekintetes Urnak azon parancsolatját juttatja eszembe, hogy verseim közzül többeket is a' Tekintetes Urnak be mutassak, örömmel cselekszem én azt, 's bár minden darabjaimra nézve cselekedhetném! Mit ér az itt valóknak ítélete? Ők a' páva tollat minden darabjaim közt legjobbknak mondották, és még is annak kellett lenni a' legrosszabbnak.

El únva a' lármát, sóhajtok
Szent nyugalom! feléd,
Óh édes a' te karjaid közt,
Édes szenderegni!
Nem szenvedel te semmi lármát
Csendes helyedbe meg,
Zöld fák között virágos ágyon
Hevervém édesen,
Csak a' patak csörög körülted,
Csak a' Zefir susog,
S a' fülmilécske zeng szavával,
'S csattog, süvölt, kereng.
Oh boldog érzés! hogy ha Erdely
Árnyékos halmain

Öledbe hajthatom fejem le,
 'S szendergek édesen,
 Ha a' patak csörög körültem,
 'S csendes álomra hív,
 Ha a' madárka sír, 's szemembe
 Édes könnycsepp rezeg,
 Be nem sohajtom a Vitézek
 Véres laurussait!
 Be nem sohajtom a' Királyok
 Tronussát, kincseit!
 Oh! ott tanulja meg szeretni
 Szívünk az életet,
 Hol az szelíden foly miként a'
 Csermelyke habjai,
 Óh ott tanul örülni a' szív,
 Örülni lepkeként,
 'S bánkódni édesen miként a'
 Madár ha társa vész.
 Szent Nyugalom! öledbe folyjon
 Végéig életem,
 Öledbe lepjen a' halál meg
 El oltván édesen.
 Ah! akkoron virág bokorka
 Nőjjön sírhalmomon,
 Mellyen Zefir kerengve játszván
 Lengesse szárnyival,
 Majd körbe gyúlve énekelnek
 A' Nimfák síromon,
 Ha a' magos hóld andalogva
 Sűgázzik arra le,
 Köztök lebegve fogja lelkem
 Halgatni daljokat,
 És e' szelíd érzése teszi
 Boldoggá lételét.

Méltóztasson a' Tekintetes Úr tovább is megtartani gratiájába
 engem, a' ki vagyok
 A' Tekintetes Úrnak

Alázatos szolgálója
 Kölcsey Ferencz mk.

[Eredetije a Szemere-tár I. kötetében.]

1383.

Kazinczy -- Rummy Károly Györgynek.

Széphalom den 8ten Xber 1808.

Mein theurer Freund!

Endlich gefiel es doch einmahl meinem Herrn Buchbinder die Preisschrift zu verfertigen, und da ich eben nach Kázmér schicke, woher jede Woche eine Gelegenheit nach Kaschau geht, so gebe ich diese mit, dass Sie sie einmahl erhalten können. Schonen Sie nichts, und bleiben Sie nicht bloss bey der Correctur der grammatischen Schnitzer. Die Franzosen finden sogar in Wielands Werken *formes germaniques*, und wir sahn, dass der grosse Mann die Übersetzungen seiner Schriften, welche sein Schwiegersohn Gessner in Zürich (der Sohn von Salomon Gessner) herausgibt, für französische Gaumen zurichten lässt. Finden die Franzosen an den gefeiltesten Deutschen *formes germaniques*, wie soll der Deutsche an dieser Preisschrift, die ich seit der Stunde, wo ich sie dem verewigten Ladislaus Prónay in Schwartners Gegenwart vorlas, nicht wieder gelesen habe, nicht ungrische Formen finden? Passen Sie also, ich bitte Sie sehr darum, alles für den Genius der Deutschen zu.

Sie versprachen mir in Ihrem letzten Schreiben den Mithridates und ein gewisses andere Buch. Ich erwarte dieses umso ungeduldiger, weil ich aus dem Munde eines sehr liebenswürdigen, mir damals gänzlich unbekanntes Mannes (Mérey) bey der Tafel, wohin mich Ludwig Almásy aus dem Theater (in Pressburg) nahm, in dem Kreise von den Patres Patriae, die sich mit Diskursen von feilen Mädchen unterhielten, sehr viel gutes davon gehöret habe. Ich machte die Frage, ob man nicht wissen könnte, wer der Herausgeber sey? man wusste es nicht: man äusserte nur den Wunsch, dass auch *dieser* Landtag so recensirt werden möchte — den Mithridates von Adelung erwarte ich umso ungeduldiger, weil ich mit Ende Nowember den Mithridates von Conrad Gessner mit sehr vielen andern Stücken ungleichen Inhalts erhalten habe. Wie sehr wünschte ich Ihnen manches von Wien und Pressburg zu erzählen, was sich nur mündlich zu erzählen lässt!

Schreiben Sie mir, ob Sie mich verstanden haben, wo ich von Gregor Berzeviczys Schrift Ihnen schrieb? Ich vertrage Behauptun-

gen, die meiner Art zu denken entgegen sind: aber es gibt gewisse Behauptungen, die man ohne Befremden, ohne *Verachtung* möchte ich sagen, nicht hören *kann*, nicht hören *soll*. Unsere Existenz soll den speculations Systemen des B[erzeviczy] aufgeopfert werden!!!

Ich brachte einen jungen Mann, 28. Jahre alt, von Wien, einen aus Erlau gebürtigen Mahler [!], der in Wien viel Aufsehen bey Füger, Maurer etc. und unter seinen Mitschülern machte. Er heisst Balkay Pál. Ein vortrefflicher junger Mann, der ganz in der Kunst lebt. Sein Zimmer war in Wien ganz tapeziert mit den glücklichsten Copien von Mengs, Van Dyck, Guido Reni, Corregio, Angelica Kaufmann, die ich bey'm Eintreten erkannte. Er blieb bey seinem Onkel, der Vice Archidiacon in Kövesd ist und versprach nachzufolgen. Gestern schickte er mir zum Geschenk einen weiblichen Kopf von Van Dyck, der mir viele Freude machte. Ich verschaffe ihm Arbeit in dieser Gegend, dass er für seine Reise nach Paris und Rom Geld verdiene. — Leben Sie recht wohl mein theurer Freund! —

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 208. sz.]

1384.

Berzsényi Dániel — Kazinczynak.

Tekéntetes Úr!

Nagy Erdemű Hazafi!

A' ditsőség¹ ösztöne tulajdona a' szebb lelkeknek, de a' höltsnek láng pillantása alatt hiúsággá olvad. — Egy igen érzékeny jelenést, egy igen szent innepet jegyzett az Úrnak Levele az én életemnek Napkönyvében, s nem szégyenlem meg vallani, hogy egy pár forró férfúi tseppet nyomott ki szemeimből; de érzem, hogy az nem a' ditsőség tsiklandásának munkája, hanem a' jó szándék jutalma és a' jók öszve találkozásának andalodása — Ez az én érdemem, 's ditsőségem! Úgy vagyon, nem maradt elrejtve az én jó igyekezetem 's törekedésem! Ezen gyönyörű szempontból magyarázom én egyedül azon szíves hajlandóságot, mellyel az Úr musámat öleli, kegyeli, lantomat koszorúzza. Nem múlhatnak el az illy szempillantások mély benyomás nélkül, sem az illy benyomás következesek nélkül. Igerem, hogy mind azon időm, mellyet magamtól, feleimtől, szorossabb füg-

¹ Berzsényi a hosszú ő, ű hangokat ö, ű-vel jelzi.

gezeteimtől elragadhatok, a' Tudományoké, Hazámé. Egy olly Férjű-nak serkentése, kinck itéletét úgy nézem, mint egy egész Nemzetnek szavát, le kötelez engem, hogy lelkemnek minden ereit öszve szedjem, és felvonjam, hogy mind azon tehetségeimnek, hajlatimnak titkosabb tsiráit, mellyet magamban sejtetek, fel keressem, ki fejtsem, elrendeljem, megneemesitsem és magasítsam, hogy azokkal az Esméreteknek ama fényesebb környékeit, hol Póp feisleges képe szerint Álpeseken Álpesek emelkednek, meg járhassem, s vizsgálódásom zámányába [!] Hazám temjént, az Önnézés pedig élelmet találjon.

Hogy Orthographiám és interpunctióim hibások, igen tudom; ennek oka az én tanulásom módjában és characteremben van. Nékem oskolai tudományom nints; mikor nékem azt még tanulni kellett volna, már én akkor Horáttzal és Gesznerrel társalkodtam, korán nagy tárgyak ragadták el figyelmemet, és azt többé kisebbekre függeszteni nem tudtam. A második s tán helyesebb oka ennek az én szüntelen izgó, és kalóz elmém, mellyet én tsak úgy tudok huzamos figyelemre szorítani, ha azt az ő tárgyában egészen elmeritem és mint egy bele fojtom, de ezt kitsinnél teljességgel nem tehetem; míg az óda reptével héjjáz, addig hívem, de ha azt egyszer írni kell, kezemtől hirtelen elpártol.

Ez tehát orvosolhatatlan fogyatkozásom; de vagynak különöségeim is, mellyek bizonyos talpokaimon függenek, de mint tsekélyek, kevésse érdekelnek.

A' Vignettnek különösen örülök, valóban nagy költői szépet fest. Ha képzelhettem volna, hogy az én együgyű kézírásaim olly tiszteleendő Ereklék közé fognak emeltetni, megvallom, más készülettel szerettem volna homályokból kibocsáttani, hogy azon szent helyre méltók lettek volna — de hagyján! nem kell az én szívemnek tzifraság, — sem fény! hadd nyugodjanak ott az én ifjúságom könnytsepejeivel, és ezekkel, mellyek most ide hullanak. --- Érzem a' jutalmat!

Hadd végezzem el már most, Nagy Érdemű Hazafi! ezen kedves leveletem úgy, hogy azt se a' hizelkedés alatonysága, se a' Pedanteria Pathosa bé ne motskollya, hanem a' tiszta szeretetnek 's tiszteletnek minden jó kívánása, és magamnak egész által adása zárja be. Mikla, 13. Dec. 1808.

Ber'senyi Dániel mpr.

P. S. A' posták, mellyek engem most interessálnak. leg előszszer ezek; Sz. Fejérvár, Lepsény, Fok, Győrök, Lak, Martzali.

Az Örömhez intézett dalotskámban az utolsó előtt való rendben, ezt a' kis változást szeretném tenni, nem így «megkomorodol» hanem így: «elkomorodol.» Több illy hibák is lehetnek, sőt vagynak az én darabjaimban, de bizom, hogy azon Mester kezek, mellyek közé kerültek, ki fogják pótolni az én mesterségtelen művem fogyatkozásait.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 44. sz.]

1385.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Háladatossággal vettem Könyvedet és gyönyörűséggel át olvastam. Várva várom új munkádat. Ime a' magané, mellyet Kultsár Úr, mint ha ő reája volna bizva a' józan ész kultsa, nem méltóztatott a' homályoságból a' Köz Világra a' Hazai Tűdősítésekben ki bocsátani. Ez az ember vagy a' híjába valóságoknak tziifrázója, vagy tsupán átal író szokott lenni. Soha semmi gyökeres idea nem termelt pennája alatt, és fél mindegyiktől, a' melly másnak tolla alatt serdül.

Nem tartozom és nem is akarom tudni, hogy a' Nádor Ispány a 100. Aranyos Kérdésnek Szerzője. Én kefélem a' Kérdezőt, mert motskot szórt mint reánk, mint magára. Ha a' Kis Dánus és Svékus Nemzet a' maga nyelvét oltalmazza, mért ne védelmezhezzük mi a' magunkét? Merem mondani, hogy az az ember, a' ki módját ejthetné, hogy ez a' kis írás ki nyomtatódjék, nagyon le tsépelni az Európai Publikom előtt az ellenünk való agyarkodókat.

Jó gondolat egy Luteranust egy Tót vármegyében a' Magyar Litteraturához édesíteni; derék az ember, és jobb esze van mint egésége. Vénülő (*de nekem, Lórinak, igen tetsző*)¹ Képeimet, a' kinek kedve van hozzá, szivessen által engedem, értetődik (mert egyéb eránt Lóri protestál), tsupán a' le rajzolásra, és a' mint felségeim mondja, tsak úgy, hogy el talályon.

Herdert meg veszem tőled. Vasi Rómáját meg küldöm Olysról, a hol Januárius elein leszek, talán még elébb meg látogatlak; most itt, Eperiest, a' hol a' telet fogjuk tölteni, a' hurttal küszködöm.

Éllyenek magzatid, mint a' halandók, mint a' halhatatlanok.

¹ A levél Dessewffyné keze írása, s e közbeszúrás tőle való, mint már Kazinczy Gábor is megjegyezte.

A' mi porondgyaink olyanok, mint a' tavaszi Rózsák, midőn a' napfény mosolyog felettek.

Öllelek.

Eperiest, 14dik Decz. 1808.

Hív Jóskád mpr.

Kivül:

Monsieur Monsieur Francois de Kazintzy,

à Széphalom.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 32. sz.]

1386.

Kis János — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Pesten létemben azt a' kedvetlen hírt hallottam Institóris felől, hogy kereskedése igen rossz lábon áll.

Hartleben arra ajánlotta magát, hogy egy Magyar Journált, melly fertály esztendőnként jőne-ki, által venne; de ugy, ha tárgya a' M. Olvasó közönséget interessálja. Tegyük egy próbát. Én azt gondolom, a' *M. Tárház* alkalmas név lenne, minthogy mindenféle historicus, politicus, moralis és literarius melange lessz a' tárgya. Az első tsonó nagy részént készen van már nálam. Tégedet arra kérek, méltóztassál hozzáadni egy rövid rajzolatot a' M. Literaturának mostani állapotjáról. Ez néked másszor is könnyű volna, most pedig annál könnyebb, minthogy tsak pályairásod utolsó szakaszát kell rövid summába foglalnod. —

Igéretem szerént még Januariusban le kell küldenem l'estre az első darab kézírását. Ha mit hát belé akarsz ajándékozni, annak még Januarius közepén itt kellene lenni.

Minden Heft' végén jó volna egynehány Magyar könyveket rövideden karakterizálni; de egy az, hogy a' könyveket megszerezni 's idejében meg kapni bajos, más az, hogy a' Magyar Iróknak irritabile genusa nem szenvedheti a' recenziókat. Ha teszünk is e' részben valamit, minden esetre szükségesnek tartom a legnagyobb moderatiót.

Döbrentei verseit még nem vehettem elő, 's Januarius előtt nehezen is vehetem, mert carmina proveniunt animo diducta sereno: én pedig az utolsóval a' mostani öszvetsoportosodott hivatalbéli bajok miatt nem ditsekedhetem.

* A levél zárlatán ép piros pecsét.

A Journál eránt Lakosnak szép gondolatai vagynak, de azokat én, legalább még most, nem tehetem valósággá. Közlöm őket veled szóról szóra: Valami igen lehető tökéletesnek kellene annak lenni, és semmit belé fel nem venni, a' miről bizonyos nem volnál, hogy jó. Hogy Kazintzyt belé meghívod, és hogy Ő hívásodat elfogadja, épen nem kételkedem. Kiket hívsz egyebeket belé, azt te lássad, tsak olyanokat semmi tekintetből ne, a' kik a' legjobbat — ha ugyan nem dolgozzák is, legalább azt meg foghassák. Talám értelmesebb leszs, ha úgy mondom: Die zwar keine Meisterwerke leisten, doch Emphänglichkeit für das Höchste in der Kunst haben. Nem igen nagy számú dolgozók lesznek, és azért a' kiadandó nyalábok számát kevésre kellene restringálni, 's azoknak legfelyebb fertály esztendőnként kijönni, akkor sem igen vastagon. Nyereségre egy általjában ezen Entreprisenél nézni nem kell, — én magam magamat offeráлом praenumeransnak. A külső disz betükben, papirosban, borítékban el maradhatatlan. Előjáró beszéd gyanánt azon Raisonomentet kellene fordítani és az első darab homlokára azon cím alatt: Elöl beszéd gyanánt nyomtattatni, a' mellybe Schiller über Naive und Sentimentale Dichtkunst azt fejtegeti, mi a' költés előzménye. Nem lévén éppen velem ezen Tömussa, majd ha hozzá jutok, megírom, honnét és meddig kívánnám a' fordítást. Minthogy pedig ez a' darab Németbe is remek, 's azt Magyarúl tökéletesen adni sok-igen sok, azért is kívánnám, hogy azon Te, Kazintzy és én dolgoznánk. Még pedig úgy: én és közületek valamellyik fordítanánk, 's mind a' két fordítást a' nem fordítónak meg küldenénk, a' ki azt (legjobb volna ha addig a' Német Textust nem olvasná) először megolvassná, tsak azt visgálná szorososan, ha magyarúl van-é az, ha értheti-é azt a' Magyar. Rigorosum examennek kellene ennek lenni, de azért el nem felejtkezni, hogy az allegált darab Magyarba mint Németbe tsak a' figyelmes olvasónak érthető. Mit az *ilyen* meg nem érthet, a' nem leszs magyarúl. Ezen helyeket substrahálván, úgy hasonlítottassék az Originállal, és jobbitassék. Akár mellyitek viselje a Censorságot, az küldje meg a' másnak észbe vételcöt 's a' mit ketten végeztek, az álljon, engem a' felől tudósítani sem kell. Majd a' toldalék sorról sorig mutatja, mellyik levelekről szólok. Közöld ezt a' tisztelt Kazintzyval egész Extensiojába.

Öllemek s életed' boldogitóját tisztelem.

Soprony, Dec. 17-dikén 1808.

K.

[Eredetije a szent Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

1387.

Kazinczy — B. Prónay Sándornak.

Cs. K. Kamarás

Méltóságos B. Prónay Sándor Urnak

szives tiszteletét

Kazinczy Fer.

Nagy tiszteletű barátom! Elfojtom a' szenvedés' érzéseit, mellyekről ide zárt válaszem eléggé világosan szóll, hogy azoknak előadásában, mellyek Teelőtted olly tekintetben vannak, hogy még keserűségednek közepette is nem fogod időtlen tárgynak nézni, meg ne háborítsanak. De engedd előbb megköszönnöm, hogy halhatatlan atyád' temetési pompájára Kis't hívtad-meg. Ezt ő nekem Acsáról lett haza tértével önn maga írta: megtiszteltetésén a' szerént örvendvén, a' mint az ollyannak az *igazán-nagyok* szoktak örvendeni. — Nem állhatom-meg, hogy a' levélnek első űsát ki ne írjam, azt hívének. hogy Te azt örömet fogod érteni.

«Ma egy hete érkeztem-meg B. Prónay László Exc. temetéséről «vagy inkább exequiájiról. Ezen utolsó tisztesség Nov. 20dikán tartatott. «Két predikázióból állott, magyarból és tóthól: én, a' mint elgondolhatod, a' magyart tartottam. A' mit leveledben írsz, azt én is meggyőződésemből mondhatom, kivált miolta érdemeit közelebből 's jobban «ismerem: Censeo Pronayum in divis esse locandum.»

A' 2dik, 3dik, 4dik, 5dik 's 6dik rövid űsokban egészen más tárgyakat illet, mert a' levél sietve és csak két lapokra van írva. De az utolsó ű még ebből áll: «Sokat kellene B. Prónay Lászlóról is, «egyebekről is írnom: de most semmit sem írhatok egyebet azon kívül, «hogy halhatatlan szeretettel szeretlek.» etc.

Ebből láthatod, hogy Kis érdemes volt a' haladalosságot tekintvén is azon megtiszteltetésre. Melly igen óhajtanám, tisztelt Férjfiú, hogy Te ötet mint embert is olly közlelről ismerd, mint úgy ismerd mint a' legkedvesebb 's correctusabb Irót. Én önánál a' nap alatt senkit sem szeretek inkább, 's mondjad tisztelt testvérednek, Mélt. Kubinyiné Asszonyságnak, hogy az volna életemnek egyik legbecsesbb pillantása, ha egyszer *Öelőtte* a' Kis' karján léphetnék-fel. — De ezt engedd Ó Nagyságával is tudatni. Nem ok nélkül kérlek reá. Menyegzőmre írt versét és azt a' másikat, a' mellyet Pályairásomba

felvettem, Ő Exeja 's Ő Nsga előtt olvastam-fel, 's gyönyörködve, sőt elragadtatással hallák mind ketten mind a' kettőt.

Melly igen sajnálom én azt, nagy tekintetű Férjtiú, hogy Téged Septberben és Octoberben nem láthattalak. Visszajövöben Almás felé akarám venni útamat, hogy utazásomnak e' csorbáját kipótolhassam. Megszeppenve értém Ő Exejától hogy felmentél, oda, a' honnan én, megrakva igen sok becses ismeretekkel, lejöttem. — Pályairásom nincs kezeim közt. Ha a' koszorú ki lesz osztva, olvasni fogod az enyémet, hogy hijánossága kipótlassék, mert Te tudod, hogy én a' Te ítéletedet mennyire szoktam becsülni. A' bért bizonyosan nem én nyerem-el: de azon nem sokat törődöm; nem ígértem azt magamnak soha, 's tudtam mit kell várni. Nékem elég szerencse volt ezeket mondhatni, 's atyádnak parancsolatja teljesítésével tiszteletemnek jelét adhatni.

Tizennégy kötet írásom vagyon nyomtatni való, 's elakadtam kiadásokban. Tudod miként kezdém kibocsátani egyveleg fordításaimat. Minden oldalról akartam segélleni a' szépnek érzését, 's rezeket metszettem, esinosan nyomtattattam. Így minden kötet ezer forintnál sokkal többbe kerül. Nem változtathatom-meg becsületem' sérelme 's nemzetünk becsületének sérelme nélkül planumomat. Rövid nap alatt venni fogod levelemet, mellyben ügyemet reád bízni bátorkodom. Koldulni reá haszontalan és kedvetlen: de olly plán forog elmémben, a' melly nem alamizsnaadás, és még is hazai áldozat. Várd nyugodalommal levelemet. Addig pedig tarts-meg kegyes emlékezetedben. — Széphalom, Xbr. 18d. 1808.

Sógorodat Barátszeri birtokába 15d. Xbr. larmátlan de nagy pompával vitte-be Mélt. Okolicsányi Ur, kit Sógorod *Eggyetlenek* neveze egésségét iván. Igen jó Úrnak nézem én is.

Méltóságos Báró Csász. Kir. Kamarás-Úr!

Az a' csapás, a' melly a' Méltóságos Urat 's testvéreit és az egész Prónay-házai gyászba borította, engem is levert; 's a' helyett hogy könnyeit merészleném 's akarnám törölgetni, eggyütt siratom a' Mélt. Úrral a' legnagyobb ember kidöltét.

Prónay oda jutott-el, a' hol a nagy Orczy, Ráday Gedeon, Pászthory Sándor 's Teleki József vannak. Ismerem ezek-

nek érdemeiket, 's tudva van a' Mélt. Úr előtt, hogy őket úgy nézem mint hazám' Indigese-it. De Prónay ezeknél nem volt kisebb.

Valamint a' pulyaságnak az a' legesalhatatlanabb jele, hogy ők nyughatatlanul kapkodnak a' ragyogáson, és a' jót is csak azért keresik, mivel az fényt nyújt; úgy legbizonyosabb caractere az igaz nagyságnak a' nyugalom, melly, teljes megelégedést levén magában, a' jót a' jóért teszi, 's a' ragyogást el nem tiltja ugyan, de azon nem is kapkod. 'S ki dicsőítette-meg így inkább magát, mint az a' nagy ember, a' kit a' Mélt. Úr kevélykedve nevezhet atyjának?

Veszteségünk abban lelhet enyhülést, hogy ez a' nagy ember nem élt rövid időt, és hogy az ő emlékezete, melly soha nem hal el közöttünk, rémítő kísértet gyanánt fogja elriasztani a' gonoszokat, a' jókat pedig a' viaskodás' és elgyengülés' órájiban példája által, mint egy mennyei Génius, éleszeni, bátorítani. Én ezen felyül azon vígasztalódom, hogy még tizenkét nappal kimúlása előtt láttam őtet, 's lelkem egy ily nagy férjfiú' szemléttében emelkedhetett, erősödhetett.

Ne tévesszük-öszve, Mélt. Úr, veszteségünk érzését 's az ebből eredő keserüséget azon kötelességgel, mellyet tőlünk a' nagy Megholt kíván, 's sirassuk magunkat, ne Őtet. Ő a' Haza' megdicsőült Bajnokjainak karjában ül, 's a' Mélt. Úr az által, hogy az ő halotti áldozatjára a' legérdemesebb férjfiat választotta-ki, kit ő maga is annak nézett, a' legszebb koszorút fonta sarcophagusára; eleget tett annak, a' mit, mint fíja, tenni tartozott. Az ő árnyéka meg van nyugtatva. Ezután azt egyedül oly tettek által tiszteljük, mellyek a' Mélt. Úrhoz, mint ágyéka' 's lelke gyermekéhez, hozzám, mint kedveltjeinek egyikéhez, illenek.

Én véghetetlen megtiszteltetést lelek abban, hogy a' Mélt. Úr e' fájalmát vélem is méltóztatott közleni, 's igen érzékeny szívvél köszönnén becses hajlandóságának ezen újabb jelét, a' nagy Megholt' sírjánál kérem a' Mélt. Urat, hogy minden becses felyülhaladó barátságát hagyja úgy halhatatlannak lenni, mint az én tiszteletem marad az mind a' Megdicsőülthöz, mind a' Mélt. Úrhoz 's igen tisztelt Nőjéhez 's szeretetre oly igen méltó rokonihoz. Ezen érzéseimmel maradok

A' Méltóságos Urnak

örökös hív tisztelője:

Kazinczy Ferencz mpr.

Széphalom, Decemb. 18d. 1808.

[Eredetije a b. Prónay István péczei levéltárában.]

1388.

Csehy József — Kazinczyna.

A legszorosabb barátság' viszonzását szíves új esztendői
köszöntéssel Csehy M[ent] J[ózsef] Kazinczyna.

Éppen egy holnapjára vettem utolsó leveledet. Te a leg interes-
santabb utazással töltöd azt, Pestet, Komáromot, Bécsset emlegetted;
én is megint utazásról vagy költözködésről tudósítalak, de az én
Statioimnak barbarus neveiről alig emlékezik a leg-gondosabb Geogra-
phia. Varsóból eltakarodván az Auerstädti hg. Gouvernémentjának
utolsó regementje, a 13^u könnyű gyalog Obersterünk és a mi Divi-
sionk parancsolatot vett, hogy a Cordonról lemenjünk. Odahagytuk
tehát Radzimini Dislocatiókat 1-ső Dec. s jöttünk 10. m. földnyire
dél felé. Svadronyunk 1^{ső} szárnya Zselechowban szállott meg, én pedig
a 2^{dik} szárnyával Garvolin névű Mező-Városba 3 mföldnyire a Viszla
jobb partjától, ezentúl tehát leveleimet Siedlceből fogom szedni, a
hova Krakón által ne sajnáld útasítani leveleidet. Ezen a Siedlcei pös-
tán első levelednek csak ugyan el kellett veszni, mert noha tudakoz-
tattam utánna, még is elő nem került.

A Ludovicea fundáltatása nagy örömet hozott itt is. Obersterünk
egy Collectát nyitott meg, mely által csak hamar 1200 frtnál többet
raktunk öszve Regimentbéli Tisztek. A summa Hg Károlyhoz felkül-
detett. Ide mellékezem, a mit \therefore felelt rá fmd. Gr. Grüne Oberste-
rünknek. Még az Academia belső Organisatiója fogja meg-mutatni
mi köszönetje lesz hazafiúi adakozásunknak. Azonban ha a polgári
nevelő Institutumok kivált a pápista részen egyedül az Udvar' ren-
delésétől fügnek, a nélkül hogy az Ország bele szólhatna, a katonai
Academiát annál inkább le nem fogja eresztetni kezéről. Mit várhatni
hát egyebet, hanem hogy a magyar Ifjakat a német szóval fogják
zaklatni azon módon mint Újhelyben. Mi köszönet osztán, ha a
Magyar tovább is majna és csúfja legyen az idegennek? — Hazánk'
fő nagyai, a Nemzet' minden rendjei megegyező kiáltással kérik nyelv-
vünknek sajátjába való befogadtatását; de vesztünket meg esküdt
ellenségeink az álnokság minden fegyvereit előkeresték, hogy czélunk-
tól elejtsenek. Leg kissebb áldozatot kívánunk e tőlök, vagy legkissebb
részt vagyonjokban, javaikban? semmit sem! csupán csak azt kérjük,
hogy magunkéval szabadon élhessünk. Nyelvünköt világbíró nyelvvé
akarjuk e tenni, szomszédjainkon uralkodni, véle más nemzetségeket

gyötreni? Távul légyen! Csak azt sürgetjük, hogy anyai nyelvünkön eszközölhessük más úton el nem érhető ki miveltetésünket, nemzeti boldogságunkat, sürgetjük, hogy saját honnyunkban idegen nyelvel ne ostoroztassunk. Ily igaz kívánságunkat ők chimaerának tartják; vagy talán olly erős zárokkal rekesztettek el annak elérésétől, melyeken emberi erő által nem törhetne. Onnan nevetnek olly gúnyolva le reánk; higgyék el, ha tűrni tudunk, tudunk még törni is.

Be hatalmas költő az a Berzsenyi. Minden szava új lelket ad. Mi fölséges poetákkal dicsekedhetünk majd már, kiket Róma irigyelhetne. Virággal régen félbe-szakadt levelezésem. Úgy látszik, hogy nem kedvelli a levél írást. Örülök hogy általad hírt vehetek róla. Századjait nem ősmérem, nincs is reménységem egy hamar, ha csak másra nem fordúl dolgunk tavaszig; mert minden Communicatioim bajosok. Alig ha nem az a munka az, melyen 1805ben dolgozott, mikor én voltam Pesten nála, úgy mint a Hazai Historiának által tekintése. Tudósíts kérlek bővebben felőle. Az Albertné mausoleumát csak réz metszésben láttam. Hallottad a Bécsieknek útszai criticájokat felőle? hogy a bold. hgné jól adott enni szegényeinek, de rosszul ruházta őket; mivel a Mausoleumon levő szegény elég izmos.

Ezt a levelet Garvolinban kezdém, és itt Siedlcében végzem sietve.

Itt a közönséges recrutázáson kívül Reservák formáltattak, melyek csak akkor állanak fegyverbe, ha a szükség kívánja, addig pedig honjaikban tartózkodnak. Varsóban meg ott van a Szász Király, 1^a Febr. nyitja meg a Diétát, de franczia truppok nincsenek.

Másszor bővebben, öllelek.

Siedlce West Galliciában 22 Xmb. 1808.

Bátyám a Váczi Professor honorarius kanonokká lett, meg küldé egész deák titulussát. — Riedl medaillonja még is Coffremben van, ezt elég késő fogod venni, de nem tehetek róla. Ha tudsz a jó üregről valamit, ird meg.

Télen által meg fog változni Station, de csak itt közel valahol, azért a legközelebbi postám mindég *Okuniew* lesz és ide küld leveledet. Krakón által.

Varsóban már most egy lengyel Artilleria iskola fundátatott. A Lengyelek most inkább mint valaha ragaszkodnak nyelvökhöz és szinte kénszerítik az idegent annak megtanulására.

A munkában lévő Viszla' ludja előbbinél erősebb, ha amannál állandóbb leszen e, meg fog válni, azonban feloldhatatlanul szükséges, hogy a Prágai erősségnek télen által is legyen Communicatioja a várossal, máskép védelme kétséges fog lenni.

Légy egészséges és szerencsés, s hidd el, hogy a ki az Adige' partján híved voltam, az vagyok a Viszláén is

Cs. M. Jf.

Monsieur le Comte,

Je partage bien avec vous le désir, que vous me témoignez d'être une fois relevé dans les cantonnements éloignés et peu civilisés, que le régiment sous vos ordres occupe depuis si longtemps. J'espère que l'occasion s'en présentera peut être plus tôt que vous ne pensez, et il ne dépendra pas de moi de l'accélérer autant que je pourrai. Son Altesse Impériale a reçu votre annonce relativement au don gratuit de votre régiment en faveur du Ludoviceum. Elle vous fera connaître son approbation par la voie officielle; mais Elle me charge aussi de vous en remercier particulièrement. Veuillez, je vous prie, recevoir les assurances de la considération distinguée avec laquelle j'ai l'honneur d'être M^r le Comte votre très-humble & très-obeissant

Serviteur le Comte de Grunne.

Vienne ce 24 Nov. 1808.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 192. sz.]

1389.

Kazinczy — Berzsényi Dánielnek.

Berzsényi Dánielnek

baráti tiszteletét

Kazinczy Ferencz.

Kedves barátom! Imhol vannak verseid a' szerént letisztázva, a' mint tehetségemtől várhatod. Bátor kézzel bántam leírásokban, de nem kívánom, hogy változtatásimat vaktában 's meggyőződés nélkül kövessd. Olvassd-meg nagy gonddal verseidet: észre vedsz az idegen foltokat, 's a' mit jönnek látsz megtartani, tartsd meg: a' mi nincs izléseid szerént, töröld-ki. Nékem ez a' kis fáradtság nagy gyönyörűségemre vált, 's azon felytil hogy gyönyörködtem azon gondolatban, hogy te ezt az én barátságomnak legesalhatatlanabb jeléfil

veszed, azt nyertem vele, hogy Manuscriptumod (a' mint reményem és kérek, hogy reményemet ne engedd elenyészni) Autographiai gyűjteményem gazdagítására nálam marad, az pedig énelőttem nagy nyereség. —

A' Napam testvér bátyja, Gróf Rogendorff Kajetán, (a' Palatinus Pálffy Miklós unokájának, Pálffy Carolinának fija, 's Majlandban közel 30 esztendeig Guberniális Consiliár.) elkergetve onnan, öreg napjait testvére' karjai közt akarja elvégezni. Ez az ember sokat olvasott, 's Olaszországban töltvén-el életének legszebb részét, nagy poétai ízléssel bír. Ódádat lefordítottam neki 's felolvastam, hogy a' mi Poesisünket is ismerje, 's becsülje Nemzetünket. Az Ulmai csata 's Nagy Palidra irt ódád igen édes könnyeket facsart ki szemeiből, úgy hogy az ő ellágyulása engem is annyira meghatott, hogy verseidet csak zokogva olvashattam neki. — Örvendj szerencsédnek, édes barátom! te nem halsz-el. Mit fognak valaha érni verseid, ha sok esztendőök alatt fogsz rajtok szépitgetni, mint a' Külföld' nagy emberei szoktak a' magokéin, és ha majd a' kevésbb érdeműeket a' később kiadásokban jobbakkal pótolod-ki! Kivált arra van nagy szükséged, hogy magadat szabad a Schriftsprachéhez és a' Túl a Dunai provincialismusokat felejtssd.

Gondom volt arra is, hogy verseid minél csinosabban jöjjenek-ki, 's ime itt megyen útmutatásom a' nyomtatónak 's rézmetszőnek. — A' Thomas Lang által vésott Vignétet úgy küldöm, hogy az úton öszve ne romolhasson. Ha el talál romlani, vétess mást nála, a' Szent István piacának egyik szegletében a' Postaszekér hivatalja' szomszédjában.

Sietve írom e' levelet, öszvetoldulván házi gondjaim. Osztán én annyira hozzá szoktam a' sebes íráshoz, kivált midőn tanúlgatva jegyzéseket teszek, hogy kezem szemem' kísérése nélkül festi a' betűket. — Élj szerencsésen. Tudassd velem, mihelytt pakétom kezedhez jut, mint vetted jegyzéseimet, 's ízlésed miben egyez az enyémmel, miben különbözik. —

Széphalom, 23. Xbr. 1808.

Jegyzések.

Frontispicium. — Ha csak a' vignett metszetik rézre, a' könyv titulusa pedig nyomtatva áll, sok exemplárban görbén esik a' vignette. Erre nézve szeretném, ha a' frontispice egészen metszetnék

rézre. Mit kell rendelni a' Rézmivéseknek, azt felírtam az itt műstrá gyanánt menő árkusra, Neidlnél egyébbel nem kell dolgoztatni a' Vignettet. Ő metszette az én Egyveleg Írásimon állót is, és jól dolgozta azt. Ha Berzsényi magát metszetni akarná, azt is ő reá kellene bízni, még pedig azzal a' rendeléssel, hogy a' kép és frontispice azon egy réz darabra (Platte) metszettessék. Kevesebbe kerülne a' nyomás, azon felyfűl pedig azt nyernénk, hogy a' Compactorok nem fognak kajlán rakni a' két képes papirost, a' könyv elejébe.

Ber'sényi miért nem Berzsényi? Az apostrophus *egy valamelly* betű' kimaradását jelenti, nem pedig a' z kimaradását, péld. ok. él'tem = életem, köz'tt = között, éltem' = éltemet vagy éltemnek. Erről szölkék már a' Magyar Régiségek scholionjainak egyikében. Én ha B[erzsényi]nek hívnának, csak azért sem írnám így e' nevet, mert az apostrophus jele a' szót eldiszteleníti az írásban, 's mintegy kétfelé töri.

Sopronyban, nem Sopronban. Úgy volna Sopron, ha deákul Sopronum volna.

A' Typographia birtokosának nevét Siess Cláranak nem kell írni, mert az Anomalia. A' Budai Özvegy Landererné nevét így írják az ott nyomtatott könyvek czímjein: Özv. Landerer Katalin. A' Magyar nem teszi az özvegyek keresztneveit a' megholt férjek vezeték neveihez, mint a német. Tégyük tehát magyarosan, ne in limine ipso impingamus.

Ajánlás. Ezt Cicero betűkkel kell rakni, nem garmonddal, mert nem tartozik a' Versek' corpusához. Az ödik sorban ezt: ajtaját elváltoztatám ajtajlvá, hogy a' monotoniát ezekben: ajtaját, szemét, falát elkerülhessük.

Három könyvre osztatom-fel a' könyvet, mert a' versek ennyi felé oszlanak dem Tone nach; 's ha felosztva nem mennének közre, az olvasó nagyon fel fogna zavarodni a' maga örömeiben, midőn a' poétai régiókban lebegő Lantos egyszerre moralista lesz, vagy olly tónusú szerelmes panaszokat mond, a' millyenek itt a' 3dik könyv közepe táján állanak. Ezen felosztással bizonyosan fog nyerni a' Vers' gyűjteménye. Az első karaktere így a' fenntebb nemű dal,

noha ez osztán alább száll, a' 2dik a' magasbb reptület, a' 3dik a' didactikus és Alltagspoesien.

Myrrhámat. Wieland az idegen szókat *nem idegen szók'* módjára írja. Schiller, Göthe etc. etc. nem tértek utána, 's nekem úgy tetszik, elég okkal. A' hol lehet, tartsuk-meg az idegenség' jeleit. Hosszasban róla szólni nem ide való.

p. 8. lin. 4., 5. egymás után mingyárt *terheimet* s *terheit*. Ezt könnyű lesz megigazítani, mert hiba. Nagyobb hiba az, a' mi ugyan itt áll: Te osztod-fel vállaidra Még most is terh. nem teszi ezt: felosztod velem terheimet, az az osztozol terheimben. Könnyű lesz ezen is igazítani, és bizony *kell*.

lin. 12. *ringatnak* a' gyökér *rengék*, 's a' ringatás rengetés. Ezen valóban igen szép dalnak utolsó stropháját elhagytam. Kelliténél több homoeoteleütont csinálni oly vétek, mint kelliténél kevesebbet. Pedig a' két utolsó stanzában 4 sor fordul-elő ezen homoeoteleütonnal: *essem*. De nem egyedül ez a' fülbontó hiba nyesette-le velem az utolsó stanzát. Nincs szükség reá.

p. 10. Psyche' bíbor kebeléből etc.

Gyönyörű dal. Az olvasó' lelkét sejdítések foglalják el. Nem egészen tudja mit lát (ilyen az Amor és Psyche mythósa mindég és mindennél), de a' mit lát, igen kedves. A' 4-dik stanzában *hozám*, *ágyamhoz*, *hozson*, változtatást kívánt.

p. 12. Mi a földi élet? -- Ismét egy igen szép dal.

A' 4-dik stropha 2dik sora nem jó: sem ad*hat*, sem *nem* árt. Elváltoztatám, még pedig igen könnyen: sem nem ad, sem nem árt. Így kívánja ezt a' nyelv. — «S nem szab semmi földi | erő néked határt.» Adjectivumnak a' substantivumától, 's ezeknek a' magok particulájiktól nem szabad még más hemistichiumba is esni. Berzsenyi ez ellen igen sok helytt vétett megigazíthatatlanul. Ezt itt jegyzem-meg, hogy sokszor elő ne hordjam. Ezt a' sort tehát így tettem: S semmi *földi erő* || nem szab néked határt. Az 5dik stropha utolsó sorában változás esett, mert ok nélkül ment által a' *nézed* és utána *comma*. A' comma megakasztja a' nyelvet, a' Reim is. Ha lehet, tehát mindég a' Reimon ejtsük a' commát, vagy inkább ne csináljuk, hogy a' nyelv a' Reimon meg ne akadhasson, hanem ott akadjon-meg a' hol nem *kell*.

Kény dat: kénye, *nem kényje*. Ita: törvény, király, ágy, etc

a' lapokat ezután a' veres kréta jelek szerént hordom-fel:

14. Illik e a' görög lágy és kedves *ch* hangját *K*-nak mondanunk, némelly purista fantaziája miatt? Bizony nem! Légyen hát Chloe, Cháris, Cháron, Chremes etc. nem Kloe.

a' 2dik sort híred nélkül leonínussá¹ tetted volt: lehellete, aethere, virányain, partjain. — Ezt nem kevés helytt tapasztaltam. Sohól meg ne hagyj, nagyon kérek. Az ízetlen Tordai lantosra emlékeztet, 's felháborít kedves érzésinkben.

pag. aversa 8. titlázva. Vétkes onomatopoeia. *tűzők* (*tűzők*) vétkes prosodia. Provincialismussal nem szabad élni in der Schriftsprache.

pag. aversa 9. lin. 3, 4. kegyetlen || vadtól. Ám szenvedjük-meg itt! — De azt meg nem lehet szenvedni, hogy a' báránykát (melly diminutivum) még azon felyül *kis* báránykát *á*nak mondád.

Stropha 2. Míg koporsóm bé nem zár. Vétkes szóllás, és az ezt teszi: Addig adok néked hív lelket míg bészár koporsóm, holott ezt akarod mondani: olly lelket adok, melly hív lesz, valamíg etc. Ez *barbarismus*. Meg ne hagyj, kérek!

Kedves || szív. adj. et substantiv, in duos versus discerpta.

Csatináz, tililáz. Komikus onomatopoea.

p. 11. rubro notata.

Ezt az éneket bizvást elégetheted, mert benne sok igazítani való van, 's alig éri-meg a' fáradságot.

ó tündérek mosolygó szép leánya. Nem épen roszt körülírás, de szükségtelen compliment. Hát a' 4dik sorban a' *sütés miatt* még egy compliment fordul-elő.

Karom || közzül. — Az utolsó stróphában elmaradt egy sor. Azt ki kell pótolni.

p. 14. Amathus, nem Amathunt.

Sándora e? Megvallom, én Sándornak nem nézem.

KoszorúSa, nem: koszorúSSa, az S nem szenved meg a' ket-tőztetést. Nem kedveSSe, hanem kedvese (— ∪ ∪). Ezt megkettőztetni Túl a' Dunaiság.

bíbor: — ∪, nem ∪ ∪.

p. 15. Csermelyhez. lin. 3 et 4. Merre repül sóhajtásom — epedezéssel. Így jobb volna.

¹ Tollhibából csak egy s-sel van írva az eredetiben.

p. 17. Nem *Lízi*, mert ez az új név nem illik régi metrumú vershez. Azért tettem ide a' *Chloe* nevet.

vígadsz, hīnár, vīgan mind spondeusok, nem jambusok.

p. 18. Elválás. Nem Elválás reménye. Ez magyarban nem die Hoffnung des Scheidens teszi, hanem ezt: Hoffnung dass man getrennt wird.

St. 2. lin. 2. a' bús fül, etc. nem eggy fül.

Tiéd, *lelke*m, nem lehetek, *Lelkem*nek édes fele! Soha tiéd nem lehetek, Lelkemnek kedves fele.

Forrtanak | őszve. — Árva szíveink NB. alább is árva.

holtig sírdogáljanak záporozó szemeink. Mennyi haszontalan kép. Das Lied ist zu süßlich! zu sehr im Ton der AlltagsNatur.

p. 19. Esdeklő szerelem. Ein Lied im Ton des vorigen (Beide können in das 3te Buch kommen).

In der letzten und vorletzten Stanze fehlen zwei Worte. Sie waren platt. Man ersetze sie durch besser gewählte.

p. 22. Em mi hez.

Igen szép dal. De mindent elront az utolsó strópha hibás rehnja: sūgárát, pohárát. Az első strópha 3dik sorában nem tudtam elolvasni e' szót: Pírhologos. Mondjuk itt a' Philomelát Dauliának, minthogy a' Philomela név sokszor fordul elő.

p. 23. Nem *Ősz*, hanem közelítő tél.

Szép óda. De bimbája, tūnő, illatoz hibák. Bimbója, illatozik, tūnő van jól mondva.

Barcsi nem illik ódába. Alig illik a' kökényszem is.

p. 24. Melisszához, nem az a' fertelmes *Ilonka* név, melyet a' regék Boszorkányoknak adnak. — Hattyú, nem hattyű. Homályain (nem homálljain). Osztán homályain, vidámjain ismét Reim.

p. 25. Siria napja. Ha nem a' Sirius csillaga akart e lenni? Ha az: kérek össze ne tévesszük ezt a' Sírival, melly tartomány neve.

p. 26. Szép, szép az élet Emmi etc. és p. 27. Itt hol e bíjtd. Von geringem Werth! Beide Lieder könnten wegbleiben.

p. 28. Chloe. Szép ének. De hīnár, útalsz hibás szóllás. Miért *gyöngy* a' béklyóra. könnyed' árjai ... kötelét emészth. Nem ille- nek őszve a kifejezések. —

Nyögdécselni. Ezt a' szót valaha én faragtam. Azt hittem hogy szép. Nem az: nyögdelleni — az szép.

Ildik Könyv.

p. 30. lin. 8. Kihagyál egyy epithétet.

Hellai nem jó. Hellasz a' théma.

p. 31. Delicta maiorum.

Strophe 9. Az utolsó sor nagy sütés volt. Pótold-ki.

Str. 10. lin. 1. ifjűság vétkes pronuciáció. — Atila vagy Attila, soha nem *Atilla*.

Str. 14. Módi majom, gunyolásra méltó. Ez meg nem maradhat.

Str. 15. Gvadányi tréfának jó: de nem illy felséges ódába. — űtálva — *leromlott* és *leomlott* a' penultima stróphában.

Egyy illy erőt és nagyságot lehellő ódában nem maradhat sütés, mert az gyengéséget mutat. Pedig a' gyengéség meghazudtolja az erőt. 'S a' nagyságra lobbantó óda nevetséges lesz.

p. 33. Nagy örömmel olvastam a' Nagy Palira irt ódát. De más kezdetet neki. — adóját, nunquam *adaját*.

p. 34. Fennt kezdi a' hangot az óda. Félek hogy fumum ex fulgore! —

Str. 9. Szelid királyunk Thrézia. Jobb mint: Hát bölcs. Még pedig minden tekintetben jobb. — Pálffy és Nádasdi helyeken kívül hozatnak elő. Félre itt velek. — Félre a' kalpaggal is alább. — a' két utolsó strópha igazítást kíván.

p. 36. Ulma.

Egyyike a' gyűjtemény legszebb verseinek.

a' 3dik sorban hézag van hagyva, mert az ott álló szó ismétletlen szó a' hazában, s nem méltó, hogy isméretes legyen.

str. 2. Mindeneket levert és mingyárt: mindent lerontó.

Ez az óda olly szép, hogy méltó hibátlaná tétetni.

p. 37. gyáva nyűlat *Núbia párducza!!* 's alább újra: Afrika tygrise. Egyy kép kétszer fordul elő egyy ódában.

Eszterházyt előhozni peccatum contra unitatem. Nunc non erat huic locus.

p. 39. Pannon *legelső embere* (pénzben!), *támasza?* Bár úgy volna! Ezen változtatást tettem, hogy az óda nevetségge ne váljon.

Ne csinálj magadnak faragott képet, megmondotta Mózes; a' ki haragudott, hogy az arany-t imádtatni látta.

bölcs *vezetők, atyák*. Sütés.

Szélvészeket zabolázva tartók. Zu gezwungen.

Az 5dik strophát alig lehet érteni. — Tűnik nem tűnik.

Hagyd-el kérlek azt a' 9dik strophát, és azt a' Nelsont.

p. 41. Nagy 's temérdek. Ez nem jó. Nagy, sőt temérdek. Már az jó.

p. 42. Igen szép ének. — a' zabolák 's kötelek szakadnak, nem a' kötelek 's zabolák szakadnak, mert így sok *a* áll együtt.

p. 44. Gyönyörű kis dal! — Ezen befűkben ömledez a' szív. — Meglehet ugyan érteni, de bajjal.

p. 45. Himfyhez. Szeretném, ha újat írnál neki, 's ezt elvetnéd. Kivált az első stropha férges gyümölcs.

p. 47. Káldihoz. — b i m b ó j i.

p. 51. Nyögdécselő, transformatum in nyögdellő lágý.

p. 52. Melly igen szép dal! Bölcső, mert a' póla Winden.

p. 54. Igen, igen szép, de nem hibátlan.

p. 55. Ez is igen szerencsés. — A' 3dik strophában hézag.

p. 57. Jó: de rossz az utolsó sor. A' puskapor ist nicht geeignet, um ein poetisches Bild in einer Ode zu seyn.

p. 59. Keszthely. — Nincs elvégezve. Többet hozzá, vagy vessd félre. Kárt az által gyűjteményed vallani nem fog.

p. 60. Igen szép.

p. 62. lin. 3. fellegek || között, Schnitzer.

p. 75. Gehört nicht in die Reihe der geründeten Stücke der Sammlung. Das Stück bedarf noch der Feile, oder gar des Ambos.

p. 82. Az én kegyesem. Minthogy ez az eggy ének új nevet kívánt, az *Ilonkát Mariskának* változtattam el. Az nem olly kedvetlen mint az *Ilonka*. Egyéberánt még azt kell megjegyeznom, hogy ez az ének koránt sincs elvégezve. Pedig méltó volna, hogy

elvégezzd. Mein Mädchen ist nicht adelich. Ennek ez talán csak fordítása. Nem hiszem, hogy a' német illy könnyen bánt volna a' maga tárgyával.

Ez a' 3dik könyv nem kíván olly nagy gonddal való elkészülést mint a' kettő. De kár volna ezt is több gondra nem méltóztatni.

Ezeket fel nem vettem gyűjteményedbe, mert ártanának az egésznek:

1. Magyarország.
 2. XVIII. század.
 3. Lajos és Mátyás.
 4. Festeticshez. Örvendj hazánknak bölcs fija, etc. Mellynek csak három strophája jó. — Festetics elégedjék-meg egy ódával. Keszthelyében úgy is még egyszer előfordúl.
 5. Szécsényi. Igen szerencsétlen óda. Rossz még a' Héros nevében is, mely — — ∪, nem pedig — ∪ ∪.
 6. Ifjúság.
 7. Horváth.
 8. Balaton.
- } Nincs kimerítve a' tárgy; 's sok hiba van benne
} a' prosodia ellen is.
9. Fohászzkodás. Messze alatta van a' tárgynak.
 10. Magyar Tudósokhoz. Az olly poetának, mint a' mi kedves Berzsenyink, erre nincs szüksége. — Én jónak tartanám e' 10. darabot egészen elégetni.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 120. sz.]

1390.

Kis János — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Igen eleven örömmel zárom ide Berzsenyi levelét. Örülök mind azon, hogy olly szíves tisztelettel viseltetik erántad, mind veled együtt különösen azon, hogy ötet a' tudományoknak megnyerted. Néki tellyes szándéka a' volt, hogy ezután a' publicumtól magát egészen elvonja, a' te Érdemed az, hogy szándékát megváltoztatta. Ő tőle valóban nem keveset lehet várni, ha azon az úton folyvást tovább megyen, mellyen jártani kezdett. — Hozzám írt levelében a' mi Téged leginkább interessálhat, az ez:

«A' mi a' Vignettet illeti, az én érzésem szerint, az elsőben (a' hol a' lantverő Musának karjaira kívánczok Amor) a' kinyomás jelentőbb, mélyebb, lelkesebb; a' másodikban (a' hol Amor sípot fúj a' Musa' lantjához) világosabb, vidámabb! De ez tsak az én érzésem, Kazintzy más helyzetben láthatja azt, melyet én tán nem is esmerek. Ragaszkodjunk mi tehát ezen nagy emberünkhez 's a' t. Kazintzy karjain el nem lévedünk.»

Én, hogy több eledelt adhassak elméjéncz, a' kiadandó Gyűjteményen való dolgozásra is meghívom Berzsényit. Reménylem is, hogy fog valamit *azt* tenni. Erántad pedig tellyes bizodalommal vagyok, hogy mindenkor egy fő dísze fogsz társaságunknak lenni, 's különösen most először is meg fogod küldeni, a' mit utolsó levelemben kértem, literaturánk állapotjának rövid rajzolatját.

A' Győri énekes könyv' elkészítésével kitelhetőképén sietek; reménylem, a' jövő Januariusban véget érek. B. Prónay László utolsó tisztességére tartott predikatziom is talám a' jövő héten *le lessz* írva, hogy sajtó alá mehessen. Azután szabadabb leszek.

A' mit Révayról Sylvester előtt irtál, igen szép és sok nemes szivekkel újokban meg fog szeretetni. A' munkát csak imitt amott nézegethettem-meg. — A' *cs* mellett előhordott okok pag. 145, megvallom, engem nem győztek meg. Mert a' hol ez van: *A cs szintolly egyszerű hang* 's a' t. ugyan azon jussal lehetne ez: a' *ts* szintolly egyszerű hang, mint a' *gy*. 'S az én érzésem szerint a' *makats* szintolly pyrrichius mint a' *makacs*. — Igen szeretném, ha okaidat erősítve (egyik leveledben) előhoznád. Jut ugyan eszembe, hogy már egyszer ezelőtt egy két esztendővel irtál egy leveledben egy két rendet eránta; de egészen az sem győzött meg, 's igazat szólván azt már el is felejtettem.

Boldog inneplést 's szerentsés újesztendőt kívánván örök szeretettel 's tisztelettel vagyok

hív barátod
Kis János.

Sopr. Dec. 24dikén 1808.

[Eredetiye a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

1391.

Kazinczy — Berzsényi Dánielnek.

Széphalom, 27d. Xbr. 1808.

Nagy tekintetű barátom!

Verseid immár jó ideje hogy készen állanak, 's várják az alkalmatosságot, melly őket Pestre vigye Szemere Pál barátomhoz, ki meg vagyon kérve, hogy azt a' csomót senkinek másnak ki ne adja, hanem csak annak, a ki nála az ide zárt sorokkal fog megjelenni. Küldd tehát ezt valamely biztosod által hozzá, 's vétesd által a' csomót. Benne leled a' Vignett-metszőnek szolgálándó papirosnyomást is, azon útasítással, a' mellyet akár magad, akár a' mi kedves Kistünk a' Rézmetszőnek 's Nyomatónak adni fog. — Nem kérek, hogy a' versek leírása alatt vett szabadságaimat rossz neven ne vedd, mert hogyan vehetnéd azt **Te** nékem rossz neven? de arra kérek, hogy az én érzéseim 's izlésem miatt a' magadéit meg ne tagadd, 's semmit ne hagyj úgy a' hogy én javaslom, hanem úgy a' hogyan magad leled jónak. Mind a' mellett azt hiszem, hogy barátságos szeretetedet, mellyet eddig csak jóvoltodból birtam, most már egyg kevéssé érdemlem is, mert néked szolgálni — *igyekeztem*. — Ne késsél a' hézagokat szabad kéjed szerint kipótlani, 's a' mi Kisünknek felküldeni, hogy legfeljebb Júniusig nyomtatásban bírhassem azt, a' mit most, ha Te és Kis nékem ajándékozátok a' kezemnél maradó Mstumot (mellyért újra rimánykodom Előtted), csak kézfrásban bírok.

Kis és Berzsényi engem Mathissonra 's Salisra emlékeztetnek, noha látom a' hasonlóság mellett a' nem hasonlóságot is. Véghetetlenül szép azt látni, hogy két barátban így egyyez az izlés, érzés, gondolkodás. Berzsényi némelly énekében olly annyira hasonlít Kishez — valamint Salis, némellyikében a' maga Kiséhez — hogy ha a' versek' gyűjteményét a' B[erzsényi] kezével nem látnám írva, könnyen el fognám hinni, hogy azt senki nem írta más mint maga Kis; 's úgy tartom, hogy Te ennél hízelkedőbb, csiklándóbb complimentet nem vársz.

Szabad volna-e tudnom, édes barátom, melly nap születted? Te még igen ifjú lehetsz, ámbár tudom, hogy már házas vagy. Kérek, méltóztassál azt velem tudatni. Te a' dallást abba nem hagyod. A' ki így kezdett, az nem szünhet-meg. Hogy tehát folytassd szerencsés pályádat, arra nincs szükségem ösztönözni: de arra a' barát-

ságnak egész bevével kérlek, hogy verseiden szünetlenül gyalúgass, 's grammatikádat tökéletesítsd. 'S ójjanak-meg a' Helikon' Istenségei, hogy a' Poéta B[erzsenyi] valaha Circulusokat quadráljon 's Kant ellen írogasson, mint a' mit a' Poéta Horváthon látok.

Nékem Szalában és Somogyban egynehány szívesen szeretett barátom vagyon. Kedves volna nékem azt hallanom, hogy azok néked is barátid. Ilyen Horváth és Sárközy István, két igen sok tekintetben tiszteletet 's szeretetet érdemlő jó ember. Bátorkodom azt a' kérést tenni, hogy őket nevemben idvezleni méltóztassál. — Élj szerencsésen, kedves barátom, 's engedd nékem azt az örömet, hogy Véled levelek által társalkodhassam, minekutána a' Végzéseknak úgy tetszett, hogy egymástól messze földön lakjunk. Ajánlom magamat barátságodba 's maradok

tisztelő barátod

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 135. sz.]

1392.

Kazinczy --- Kis Jánosnak.

Széphalom, Xbr. 30d. 1808.

Édes barátom!

Epen tegnap estve küldém a' kedves Szemere Palinak Pestre ajándékban a' Sulzer' Nachtrágjainak 9. darabját (az az ötödfél tómusát), mellynél több akkor, mikor én a' könyvet Brünben meghozattam, ki nem jött volt, 's arra buzdítottam ötet, hogy azt a' 3. hosszú cikelyt, melly ott a' görög, római 's német Poezis historiájáról áll, fordítsa-le, 's azon periodieus írásban, mellyet Vitkovics és ő 's némely mások, kiket nem ismerek, kiadni készülnek, iktassa-bé. Ezzel is arra akarám ötet 's társait tüzelni, hogy szándékokat hajtsák teljesedésre, mert utolsó levelében azt írja, hogy abból többé semmi nem lesz. Könnyű tehát képzelned, mint örvendtettem én, midőn ma érkezett leveledből azt látom, hogy Te a' magad *Tárházadról* le nem tevé. sőt közéletessz kieresztéséhez. Valamíg Időszaki írásunk nem lesz, valamig Recenziókat 's Intelligenzblattokat nem olvas hazánk, mind addig minden iparkodásunk haszontalan: a' nemzet fel nem fog veretthetni lethargiájából, 's olvasásunk nem lesz egyéb, mint toldozott foldozott munka, nyomorúlt románokon 's theatrális darabokon való nyalán-

koskodás, mesteri vezetés nélkül tett firkálások, 's a' többi. Szenteld e' szándéknak minden türes óráidat míg a' munka útnak indul. Csak a' kezdete nehéz. Meglátod, osztán menni fog. Győzz meg minden akadályt, siketülj-meg minden rettentő gondolatok eránt, 's lépj-ki a' síkra. Te fogsz hozzá, 's *húsz esztendővel később*, mint a' mi Museumunk, Orpheusunk, 's ennek nem lesznek olly sok titkos ellenségei, mint ennek a' kettőnek voltanak, Te nem lészesz olly kevély, olly bántó Redactor mint a' Museumé volt: azt jövendőlőm. Tárházad el nem akad.

A' mi kedves Lakosunk igen szép tanácsot ad az *Előszóra* nézve. (Én Schillernek azt a' munkáját az ő Thaliájából ismerem. Szerencsétlenségemre annak is sok darabja veszett oda azoknál, a' kiknek azt olvasni adtam, 's elszomorodván, hogy gyűjteményem csonka, elhánytam azokat, a' mik megmaradtak, arra várván, hogy a' halhatatlan Irónak minden munkáji úgy is nem sokára megjelennek, 's ott őket ismét megkapom. Csak kevés napja, hogy eggy darabocskáját minap a' kandallómba vetettem. Elkecserevedve valék, valamikor szemembe tűnt). — De ámbár szép a' tanács, én nem javaslom elfogadását. Schillernek az a' munkája nem egészen illik Előszóul olly munka elébe, mellynek tárgya minden, nem csak poezis. E' helyett megújítom eggyyszer tett barátságos tanácsomat, hogy adj neki olly Praefatiót, mint a' millyet a' Müncheni Aurora Kiadóji írtak elől és hátul. Ne kezdjük nagy hangon: ne szegezzük-ki szorosán a' határt. Ha leveleimet a' szerént faláld Te is félre tenni, mint én a' Tiédet (sőt még a' Copertáját is, mert őh mi becsesek lesznek azok idővel a' Maradéknál!), úgy ezen Aurora Praefatióját 's Epilogusát felleled közöttök. Te abból igen szép munkácskát készíthetsz.

Recenzióknak nem lehet illy munkákból elmaradni. Rég óta ezt várja hazánk. Mivel igen kímélő hanggal óhajtod azt, ám légyen. Érttem okaidat 's jóknak ismerem. Úgy lúszem mindazáltal, hogy a' Te kívánságod nem az, hogy ollyanok legyenek, mint a' miket Kultsár maga dolgozik. Félvén csak rosszat mondani, jót is mond, 's így épen úgy jár mint az, a' ki a' magyar alnép szava járása szerént, két ház' ebc, er verdirbt mit beyden. Hogy haragot ne vonj magadra, 's Tárházadra, jó volna a' Bécsi Annalisokban 's Hálai 's Lipsziai Liter. Zeitungokban álló munkák' recenziójit venni elő, megnevezni hogy recenzióink honnan vétettek, 's néhol azoktól még el is állani. Itéletem szerént pedig nem egyedül magyar munkákat kellene a' Publicummal megismértetnünk, hanem még németet 's francziát etc.

is, ha a' könyv különös tekintetre méltó. Némelly munkáknak még extractusait is bé kellene tenni Tárházodba, csak hogy az minél rövidebb legyen. — Még tovább mennék: teljesiteném a' mit már Sándor István tanácslott: régibb magyar munkákat is reccenseálnék. Lehetne e attól tartanod, hogy csak Lückenbüssernek venné Subscribensed, ha olly articulusokat lenne benne, mint az Aurora' Olvasóji lelték ebben és én lelek a' Morgenblattban? Kultsár jól kezdette, 's hogy végzi? olly rosszul, hogy sokszor óhajthatná az ember, hogy a' Decsién kívül ne írattatnék más magyar újság is, mert haszontalan fizetjük taxáját, noha tudom én mit ér az csak azért is, hogy így újságinkban nincs Monopolium. — Első kötetére Tárházodnak én nem reménylem, hogy néked már valamit küldhessek: arra rövid az idő. De a' többire mindent adok valami tölem kitelik. De kérlek, ez az első is ne legyen se üres, se rövid. Támassz nagy reményt Tárházad felől. — Egyéb eránt Lakosnak igaza van: Papirosnak, betűnek, formatumnak, borítéknak, ha ezek elegantok nem lesznek is, legalább csinosoknak 's szépeknek kell lenniük, 's nem lesz szabad semmit felvenned, a' mi jó nem lesz. — Ennél egyebet nem igen mondhatok: de hiszen néked erre sincs szükséged.

Copertádnak belső részén egy huszárt láttam rajzolva. Az bizonyosan a' mi Lajosunk' munkája. Mondjad neki, hogy örültem annak látásán. Tudom én, hogy az nem egyéb mint játék. De olly játék, a' melly hasznos. Ezen gyakorlásoknak azt fogja idővel köszönhetni, a' mit én köszönhetek a' magamócinak, azt, hogy most vidéket, házat, ruházatot, szobaékesítéseket, bútort etc. szabad kézzel rajzolhatok, melly nem korrekt ugyan, de alkalmas arra, hogy engemet 's másokat is arra emlékeztethessen,¹ a' mit láttunk.

Berzsenyink verseit Szemere Pali 6. Jan. venni fogja lepecsételt csomómban, 's olly rendelkezéssel, hogy csak annak adja-ki, ki annak által vételére az én tulajdon írásommal fogja magát előtte legitimálni, mellyet az utolsó postával küldöttem Berzsenyihez. Ezt azért, hogy Berzsenyi lássa, hol hagytam hézagokat a' ki pótolásra, melly rendet találtam a' költeményekre, miket hagytam áltájjában el, (ilyen 10. marada-ki, mert azok javithatatlanoknak tetszenek előttem). Kértem ötöt, hogy a' Manuscriptumot küldje minél előbb kezedhez. Benne leled a' Vignétnak való papiros nyomadékot, az utasítást a' Nyomatatóhoz, Rajzóhoz, Metszőhöz.

¹ Itt tévedésből Kazinczy még egyszer ismételle az *arra* szót.

Pályairásom Ruminál van. Ő tisztogatja-meg a' német fordítást eredeti bűneiből. Ez okozza, hogy a' Magyar Poezis vagy literatura históriáját belőle számodra ki nem dolgozhatom. Mikor vissza jő tőle kézírásom, örömet teljesítem, a' mit e' részben kívánsz.

Olvasd mit írtam Prónay Sándornak válaszképen a' gyászlevélre. Ha a' szív meleg ömledése ér annyit, mint egy poema — mert hiszen az maga is poema — úgy nem kétlem, nem ítélisz-meg, hogy ezt a' kis munkát olly kedvem-telve olvasgatom. Az öreg Rogendorff sirt, mikor néki és feleségemnek németre lefordítva felolvastam. Sophie magyarul szintűgy érti mint németül, de nem érti Rogendorff a' magyart.

Élj szerencsésen, kedves barátom. Nyugtalanul várom leveledet, melyben Tárházadnak elkezdése felől szólni fogsz. — Barátnédát, 's gyermekeidet a' legszentebb barátsággal csókolom.

VÁLASZ BÁRÓ PRÓNAY SÁNDORHOZ

atyja halálát jelentő gyászlevélre.

Méltóságos Báró Cs. K. Kamarás Úr!

Az a' csapás, a' melly a' Mélt. Urat, testvéreit, 's az egész Prónay-házat gyászba borította

stb., mint az 1387. számú levélben olvasható.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

1393.

Gr. Ráday Pál — Kazinczynak.

Drága Kedves Lelkem Barátom!

Kevély vagyok szép remek Leveleidre, Kevély Barátságodra, melyet örökkömmé tenni fő igyekezetem lesz, szeretetedett meg érdemelni törekedésem. Ha nem Te vólnál is Barátom, Pártfogója Ninánknak, még is a' magunk meg győződése, Szép Sógor Asszonyunk Kelemeteségeihez vonzó hajlandóságunk is arra bírna, hogy Jó áldott öregünk szívét meg engesztelni igyekezzünk. Tudod Ifjúi hajlandóságimat, kevésbe múlt hogy én is hasonló lépést nem tettem, könnyen találok tehát mentséget az effélékben. Igaz Atyafiságos szeretettel

fogadta Ágnesem Szép Ninánkat, és azt mondotta, hogy ha Testvérét szerentsésé teszi hűsége által, minden külömbség nélkül szereti. Úgy látnak, hogy ezen két Aszszony titkos természeti hajlandóságott (Sympathia) talál egymásban. Nina szép is, jó is, de meg valom Kedves Barátom a' Sógoromat szeretném meg változtatni; a' sok szenvedés, a' sok nyomorúság, a' Fiúi, Férji, és Atyai kötelességek, az ő álapotyában, egymással való viszátkodása, kedvetlenné, capriciosusá tették, 's félek hogy ő maga lesz oka, ha dolgunk úgy el nem süil, mint kívánjuk, mi igaz Baráti. A' Hízkeledés nagy hiba, de néha szabad még is; az Öregséggel öszve van kötöttve az a' gyengeség, hogy örömet veszik ha gyermekeik hízelkednek, vagy jobban mondva utánnok járnak. Látom én hogy nem lehetetlen az mi Öreg Urunkatt meg enygesztelni, tsak idő és alkalmatosság helyes meg választása kell erre, de ha a' Fiú semmit sem enged, bajos jót reményleni. Vádolni nem akarom Sógoromat, de sokba hibás, és Szegény Felesége szenved miatta. Nina közlötté vélem Leveledett, én az enyimett véle, különösen tettekek nékem a' gyermekeik nevelése körül való tanátsaid. Hitesd el Barátom, hogy semit el nem mulatunk, valamit javokra ezen szerentsétleneknek el követhetünk. Ágnesem tisztel vélem együtt mind Téged, mind Grófnédatt, kit ugyan esmérni szerentsénk nints; én pedig tsókolván Téged, maradok változhatatlan tisztelőd, hív Barátod

Ráday Pál mpr.

U. I. Ernyi Szin Játzó azt ígerte, hogy Eggenberger Könyv áros által fel fogja küldeni a' manuscriptumot, én rea nem vehettem hogy hozzám hozza el, egy néhány nap a' múlt holnapban hozzám hozta, de ismét el vitte.

[Kelet nélkül, ez idő tájban, de még Prónay László halála előtt.]

[Fredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. bod. Lev. 4-r. 29. sz.]

1394.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Alsó Olyson, 1809. 8dik Jan.

A' minap, kedves Barátom, a' Rospontosok a' jég miatt nem akartak vinni kis Bányátskára, mert ezek az inhumanus géta'k nem értik, ha Széphalmot emlegeti nekik valaki.

Tiszántúlról jöttem, az új esztendő mint itt, mint ott, felette szomorú mindég a' gazdákra nézve. Nem tudom hogy ditsérhetik Apollóban testvéreink annyira a' gazda emberek sorsát; ez a' magasztalás valóságos poésis, Je n'aime les brebis que quand ils sont à moi, úgy mond Voltér; verum ubi oves furto, morbo periere capellae, spem mentita seges, bos est enectus arando, mit tsinál akkor a' gazda? sir, a' Poéta pedig egy szomorú le írással meg elégszik. Tsak azé minden, a' kinek semmije sints. Nints rútabb dolog a' valóságnál, nints szebb a' képzelő tehetségnél.

Íme be boldog Jekelfalusy Jó'sef, ő, a' mint beszéli, a' Palatinusnak több jó tanátsot adott, mellyeken álmélkodott ő Hertzegsége, ő neki soha se hizelkedett, ő a' gyűlésen mindég halgatott, de a' gyűlésen kívül mindenkor tselekedett.

Le grand Cesar ignore oú son ombre repose,

Et maitre Pompignan se croit quelque chose!

De vannak e boldogabb emberek a' Pompignánoknál? valóban nintsenek, mert képzelődő tehetségek mindenkor mint önnönmagokat, mint másokat mulattya.

Ha meg engedi egésségen, 12. Febr. el jövök a' Gyűlésre Újhelybe, ott lesz, a' mint hallom, a' Fő Ispány is, és meg látjuk, Hazánk Atlássai hogy fogják a' terhet a' magok tikkadó válokrúl a' mások nyakába tsapni. A' personalis Insurrectio szép, jó, szükséges, de nem a' sök poltronok közt.

Íme az ígért Vasi, és az ártatlanságból vétkes Lubin meg Annette.¹ Ennél ugyan nints szebb és jobb fordítás a magyar nyelven.

Batsányi meg Rajnis a' le fordításról

Hajdan igen sokat 's hevensen vesződtek;

Be le mondanának a' hadarazásról,

Ha Lubint s Anettet olvasnám előttük!

Békére némúlna mind a' kettő szája,

Mert ez a' szeretet, 's fordítás példája.

A' Majestás szegők Dantitsnál vannak, meg ígérte hogy vissza adja. Engedj meg hogy neki adtam, de hiszen meg kell engedni minden szerentsétlennek, hogy leg alább méltatlan üldöztetésének igaz historiáját olvashassa.

¹ «Marmontel beszélye, fordítva Kazinczytól. Kiadatlan.» — Kazinczy Gábor jegyzése.

A' munkátskám le írója szennyes ruhába öltöztötött. Mostani iffianknak nagyobb része olyanok, mint a' pávák, szépek, kevélyek, de nem tisztítottak körmeik. Szeresd

Jóskádat mpr.

Majd folytatom most télben érkező 's kérdező levelezésemet.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 32. sz.]

1395.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 10dik Január. 809.

Tisztelő szeretetemre leg érdemesebb Barátom!

A be állott ui esztendőt töltheted kedves Grófnéddal, és Eugeniadall és mind azokkal, a kik Szivednek kedvessei, számosokkal, a kedves, és boldog Sorsnak azon tökéletes örömei közt, meljek az életet kellemetesíthetik. Engemet pedig örvendeztes, boldogias becses Barátságoddal, és Szereteteddel.

Hosszas halgatásomat rosz Neven ne ved — Katona lévén, csoportosok a foglalatosságaim, mert mindent jól, és pontosan akarok teljesíteni. Erdéljbe a királji Gubernium Rendelésire minden Vár megyékbe a Nemesség meg mustráltatván, az gyalog és Lovas Sergekre osztatott — Kraszna Vár megyébe az egy Bataillonbul álló szép gyalogsághoz én Majornak tétettem — Már most eszt munderozni, fegyverbe gyakorolni, nem kevés dolog, annyival inkább, hogy ezen nép nagyon rendetlen és a Nemessi fényes Szabadságokhoz képest bajos velek bánni; de így lévén a dolog, már csak kell menni. Én minden képen azon igyekszem, hogy mind Tiszttyeimbe, mind a köz rendű vitézzeimbe a Thronus és Haza szeretetéhez viseltető indulatot a leg forróbb tüzre hevítsem, eszt a leg kisebb dologba is kívánom gyarapítani. Fő Strása Mesteri vezérségemnek (minor Stab) metzetek most egy pecsétnyomót; a czimer heljet lészen egy halál fő, ezen körül irással: Pro Rege, et Patria vincere, aut mori parati — köröskörül fegyver és hadi jelek jönnek, és a szélső kerületre ezen irás lesz téve: Nobilis pedestris Phalanx Krasznensium. — Azért tettem a halál főt czimerül, mivel a most Bécsbe készülő zászlónknak is egyik felin halál fő ilj körül irással lészen: Dulce et

decorum est pro Patria mori. Bataillonom egész Tiszti karjának kalapján, a gomb heljett halál fő vagyon, — arra éleszteni vitézzeit, hogy ezen emblemanak minden részbe meg feleljenek, fő törekedésem. — Nem sokára el küldöm Néked azon Beszédemet, meljett Vár megyénk Mustrájakor a generalis Congregatioba el mondottam, most pedig itt olvasd azon levelem be fejezésit, meljett Wesselényinek ezen két Vár megye közt fent tartani szükséges katonai Communicatio. és az e végett részéről kirendeltetendő Ordinançok iránt hivatalosan írtam. «A ki egyéb aránt nagy Szerencsémnek tartom, hogy azon Ns «Vár megyével szomszédos az én vezérlésem alá bizott Nemes Bataillonnak helyheztetése, a melj olj dicséretes és huzgó jelét adta való- «ságos nemes érzésből származó azon dicső készséginek, meljett a «Thronus és Nemzet Méltóságához viseltetik, és a meljnek fő Tiszttye, «és fő vezére azon Nagy Hazafi, kit Hazám választottjai, és a Törvényt «hozó Hatalom Méltóságának részessei Nemzeti Nemes Sergeink Tör- «vényes országos fő vezérének már ez előtt választottak; engedgyék «a Magyar dicsőséget mindég védő Egek, hogy azon jó Magyar vérnek «heve, melj ereimet eleveníti, a Dicsőség piacznán is a Mlgos I. Baro «fő vezér Ur hasonló nemes el szánásával és Bölcseségével eggyez- «tetvén, a Magyar Névnek Tiszteletét Hazánk, és az Emberiség érde- «mének ellenségei véreből áradandó patakokon keresztül, a fel fuval- «kodás nyegedségétül nyert trophaeumokkal környékeztetett, és a «Nemzeti Méltóság fényivel ragyogó Virtus imádandó Dicsőséginek «Oltárára heljhezthessük.»

Tökés, ugy hallom, tegnap előtt meg érkezett Sibóra; a minap az oda valókkal szembe lévén, elé hoztam Nekiek, hogy a fekete Márvány táblával mit keljen már csinálni; aszt a feleletet vettem, hogy tudósítsalak, hogy mivel ők a 300 frtot azért igen sok pénznek láttyák, tehát iljen drágán meg nem csináltattyák.

Kérlek, első leveledbe tudósíts engemet, hogy Talian ur, a ki 1806ban Kassán nem tudom micsoda féle Commissarius volt, életbe van é még és most hol vagyon.

Göthedet holnap a Debreczenbe menőktül küldöm utasításod szerint, kívül kassai kereskedő Ruminak, belől néked szól. Mivel ugy is Kassára valamely pénzt kellett küldenem: Auer nevű vas árusnak küldöttem kezébe, ettül Rumi bizonyosan venni fogja — jól be

csinálásáru ne kételkedgy — ára pedig 71 frt 10 xr. Igy jegyezvén ezen Sändungot Kilianak fel: 2 Göthes Werke, 2, 3, Buch 5. = 12 Bd. 142 f. 30 xr.

Ugy szándékozom, hogy Berlinbe, in gesellschafts-Saale der Königl. Societät Naturforschenden Freunde, meljnek tagja vagyok, valamelj emlékeztető írást Magyar országi Holzopalba metczessek, melj annak emlékezetét jelenese, hogy a Burgus királj a méltatlan Sorsnak suljátul, de a meljet eö olj nagy Lélekkal tudván türni, sokáig kéntelenítettet Össi királji lakásátul távul lenni, most pedig a meg engesztelödöt Sors vissza adván nékie királji lakását, én is hív Jobbágyaival egyesitem ez iránt örömömet, mind tagja ezen királji protectioja alatt lévő Tudósok társaságának. Bizván barátságodba, kérlek, Deák nyelven késziesd meg röviden ezen emlékezet írást, söt arra is kérlek, hogy holz opálba ohaitanám ugyan aszt vésetni, de Professor Sennovicz tudósítása szerint a felette drága, a minthogy én aszt nem gondolván, általa egy tremeaux asztalkát Bestelláltam, és 300 ftba kerül, meljet csak ugyan, nékem igen drága lévén, másnak kell el adnom, tehát aszt gondolom, hogy jó lészen szép fekete márványba vésetni, a betüköt meg aranyoztatván és a követ ugy proportionálván, hogy a transportya Berlinig ne kerüljön sokba. Lehet annak oljan formát adni, hogy vagy a falba heljhezhetődhessék vagy valamelj természeti ritkaságokat magába foglaló Almarium tetejére jöhessen, eszt pedig magad, Kedves Barátom, meg csináltathatnád. Meg engedgy, hogy terhellek, de tapasztalt szives Barátságod bátorit arra. Igen ohaitva várom ez iránti, mentül előbbi tudósításodat. — Első Postával vészed azon levelemet is, meljet Batailonomnál az első Századot Comandirozó, igen derék kapitánynak hivataloson jelentett bucsuzására válaszoltam; közlöm véled azért, hogy lásd miljen lélekkal katonáskodom. Feleségem tisztelt; érdemes Grófnéd kezeit csókolom, és vagyok tisztelő hived

Cserey Farkas mpr.

NB. Ordomb iránt minden részbe heljes reflexiod, kérlek, ne pirics többet, mert látom, hogy gyenge voltam, de ezen gyengeség is erössödésemmre fog szolgálni. —

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 195. sz.]

1396.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom Jan. 12. 1809.

Édes barátom!

Gróf Rogendorff Kajetánnak betegeskedése, 's Január 7dikén megtörtént halála valamint egyéb dolgaiban, úgy a' véled való levelezésben is meggátlott. Minekutána ötödik leányom mellett négy lépésnyire sírba vittem, első dolgaim közzé tészem azt, hogy hallgatásomat Erántad félbe szakasszam. — Édes barátom, a' halál rettenetes portéka. Melly kevésbé rettenetes az annak, a' ki valamely nagy idea által tűzbe hozattatik, 's úgy vész mint martyr, mint védelmezője a' maga hazai 's házi Isteneinek, 's melly igen rettenetes viszont annak, a' ki az elveszésben, nem elevenítetvén semmi nagy gondolat által, nem lát egyebet mint elenyészést vagy más életre-költözést és a' magáéitól való örök elválást! A' keresztyenség ezt a' keserű poharat nagyon enyhíti, midőn a' halálon túl egy jobb életet, Istennel 's Angyalokkal együttlételet etc. ígér. De mind ez a' biztatás csak azért is kevesebb foganattal bír, mivel az ember vissza meg vissza rogy abba a' kétségbe, hogy hát ha az csak hiú remény? mert a' hit nem egyéb mint hit, az az igen messze van a' bizonyos tudástól. De Cátó, Socrates, Brútus emberibb indulat által elevenítették: az első a Caesar gyűlölése 's hazáján való kesergős, a' második a' legtisztább ártatlanság istenítő érzése, a' harmadik pedig mind a' három által. Egy szóval, mert csak ezt akarám mondani, a' *heroismus* (ez vala Socratesben is) foganatosbb, hathatósabb, emberibb indulat mint a' remény.

Engemet és feleségemet, sőt még belsőbb cselédeimet is, nagyon levert ez a' halál, mert ezt a' véghetetlenül szép tónusú, szelid és nyájas embert kimondhatatlanul szerettük. Modestusabb embert nem képzelhetsz. Csak halála után tudtuk-meg cselédjétől, hogy ő Milánóban olly rollát játszott, hogy még Kengyelfutója is volt. 'S abból az állapotból ennyire süllyedni-le! És ő még is ennek többé nem létevel annyira nem gondolt, hogy nem is tartotta méltónak az elbeszélésre. Én egy csomó papirost is bírok halála után. Ebben lettem 1771ben 12. Septbr. Mária Therezia és Kaunitz által deakúl subscribált 's expediált Consiliáriusi Diplomáját. De lettem ezen felyül Kaunitz-nak egy olasz nyelven írt, kegyes levelét, és Gróf Wilczektől egy

franciát, melyet ez néki meleg szívömlendezéssel ír. Ez a' Wilczek Ministeri titulussal 's ranggal volt Milanóban. Cselédje mondja, hogy mikor Milanóból megszaladtak, egy egész láda ilyen írást égettek-el alig tudván megszökni magok is. Képzeled melly kincs ez a' csomó az én Autographiai Gyűjteményemre.

54. nap volt vendégem. Ha tudtam volna, hogy illy hamar elvesztem, sokat beszéltettem volna vele. De neki nehezen esett a' beszéd, a' nyelve elnehezedvén, 's akkorára halasztottam a' beszélgetést, mikor nyárban könnyebben leszen. — A' Rogendorff familia vele hala-ki férjfi ágban. Asszonyok belőle Magyar-Országban hárman vannak, a' Napam, Gróf Berényiné, és Bathiányi Antalné.

Bajunkhoz az is fére, hogy 2d. Jan. az Ipm csürét valami gonosz ember felgyújtotta. Mintegy 14 ezer ft. kárt szenvedett.

Mikor a' szegény Rogendorff állapotjára emlékezem, elrettenek azt látván, hogy a' szaladás, elgergetetés [!] minket is illy szerencsétlenekké tehetne valaha. Melly forró hálával tartozunk tehát az égnek, hogy hazánkat a' háború' lángjától eddig megőrizte! — Most iszonyodva olvasom az újságokat. A' tegnapiiban áll az a' felelet, a' mit Napoleon ada Madrid alatt Morla vagy kinek is hívják — Spanyol Generálisnak. Melly marha ember az! Olvastad e, mit csinált Roussilonban, — kiosztotta a' francia asszonyokat a' maga népe vad tüzének! Mit érdemel az olyan?

Én még csak gondolkozni sem tudok a' Világ' történeteiről. Napoleon épen ebben a' beszédben is olly szépen kevélykedik azon, hogy ő soha sem szegi-meg szavát. Ha így van a' dolog, minekutána a' mi Udvarunk hasonlóképen szent a' maga néki tett fogadásában, bár mint rettsenek a' hadi készületek, azt kell hinnünk 's egyebet lehetetlen is hinnünk, hogy ez nem támadásra való készület, hanem csak országlási bölcsesség, a' nem békövetkezendő, hanem csak megtörténhető veszedelem ellen; 's ez minket tökéletesen megnyugtathat, annyival inkább, mivel látjuk, hogy Spanyolország felé mindég takarodik még a' francia katonaság. Így nem retteghetünk a' békeség megszakadásától. — De mikor kél fel már az Isten karja meg rontani az Anglust, a' ki fellázította a' Spanyolt és neki segítséget nem küldött? — Az Isten adjon mindnyájunknak boldog új esztendőt. Ezt kívánom, barátom, Néked is 's Mélt. Grófnédnak.

Élj szerencsésen!

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1397.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom den 12ten Januar 1809.

Mein sehr schätzbarer, sehr geliebter Freund!

Ihre schätzbare Zuschrift vom 2ten dieses erhielt ich mit der gestrigen Post. Was mir Ihr Beyfall ist, den Sie meiner Preisschrift ertheilen, habe ich nicht nöthig Ihnen erst zu sagen. Stückweise finde auch ich sie nicht ganz übel, und hie und da sehe ich wohl, dass man mir nicht unrecht nachsagt, dass mein Herz sich durch meine Feder glühend zu ergiessen pflegt: aber ich fürchte, man wird da Unebenheiten finden, und auch diesetwegen wagte ich meine Zuflucht zu Sie, nicht bloss darum, weil ich fühlte, dass mein deutscher Styl wider alle Regel der Grammatik anstosst. Dass ich sehr schlecht deutsch schreibe, fühle ich sehr wohl; nur weiss ich mir nicht genug klare Rechenschaft zu geben, woher es kommen mag, dass ich in gewissen Gattungen der deutschen Stylistik manchesmahl Beifall einernte. Sie hatten in der Recension der Kischen Epistel ihn sogar wegen seiner deutschen Übersetzung gelobt. Diese Übersetzung ist von *mir*; ich arbeitete sie ohne sie je abzuschreiben, Kis corrigirte kaum 6. Worte daran, und sie ward so gedruckt, wie ich sie im ersten Ansatz entwarf. — Wäre ich nicht in *der* Epoche angestellt gewesen, wo man durch die deutsche Sprache die ungrische und lateinische zu verdrängen getrachtet hat, mein deutscher Styl wäre vielleicht rein. — Sie verstehen mich. — So war auch der grosse Pászthory. Er schrieb schlecht deutsch und vortrefflich französisch. Bey alle dem gestehe ich gerne, dass mir unter allen Gaben, die der heilige Geist ausspendet, diejenige am liebsten gewesen wäre, welche die vom süssen Wein berauscht geschienene Apostel erhalten haben. — Ich glaube die Tübing'sche Preisrichter werden den Preis niemanden zuerkennen. Bis jetzt hätten sie es schon längst können, wenn sie es gedürft hätten.

Graf Cajetan Rogendorff ist den 7ten Januar bey mir gestorben. Er war Commandeur des toskanischen St. Stefan Ordens und seit 1771. Consigliere bey der Regierung zu Mayland, wo er unter seinem nahen Verwandten Grafen Karl Firmian zu dienen anfang, dann Intendente delle finanze in Padua, bis er 1806. auch diese seine dritte Heimath verlassen musste. Er flüchtete sich zum Fürst

Salm, Bischof von Gurk, der sein Cousin war, und dessen Familie seine Güter mit der Verbindung ihn in alten Tagen zu unterhalten übernommen hatte. Hier ward er 1806. Priester. Sie entzweiten sich, und so flog er nach Kázmér, und zu uns. Ich erbtte sein kleines Päckchen von Papieren, und einen Horáz, den ihm Firmian schenkte. In diesem Cahier fand ich documentirte Genealogien, einen prächtigen Brief vom Graf Wilček an ihn, einen andern vom Minister Kaunitz, einen dritten vom Erzbischof Hohenwart. etc. Welche Schätze für meine authographische Sammlung! Sein Bedienter sagt, er habe ganze Kisten ins Feuer geworfen, als sie von Mayland flohn. In Mayland hatte er nicht nur Kammerdiener etc. sondern sogar *Läufer*, und für einen Schurken von Kammerdiener zahlte er eine Schuld von 4000 Golddukaten. — Der Mann hatte viele Gelehrsamkeit. Einst erzählte er mir, Graf Firmian habe durch ihn seinen Kauf von Kupferstichen rangiren lassen, und dies zeigt, dass er auch in diesem Fache Kenntnisse hatte. Nie sah ich einen Menschen vom bessern Ton, von mehr Modestie, und seine Moral war die reinste. Jesuiten hat er gehasst, von Päbsten sprach er, als hätte er kein talar getragen, aber Catholicismus war ihm heilig. Ich fand in seinen Papieren einige Predigten, die er in Kärnthen hielt. Mich schauderte von dieser übernatürlichen Gnade zu glauben, was die Kirche befiehlt, und ich schlug das Papier mit dem Vorsatz zusammen, es niemehr wieder hervorzunehmen. Mit ihm starb das schöne Geschlecht der Rogendorffe aus. NB. Sein Vater hatte Carolina Pálffy zur Mutter, und diese war Tochter des Palatin Nikolaus Pálffy. — Ich halte dies für Glanz sogar in Bezug auf mein Weib und meine Tochter, und ich bin doch gewiss kein Ahnen Narr. —

Sie erriethen, was mich in Berzeviczys Abhandlung *beleidigte*. — Auch ich zittre für *Auflösung*, und sehe, dass diese nicht *unmöglich* ist. Aber ganz anders ist es, wenn man davon zitternd spricht, anders, wenn man davon mit ruhigem Geist, sogar wegen *Gold* und *Commerz* wie von etwas wünschenswerthem spricht. — Ich habe hievon auch an Koczok, meinem alten Schulfreund geschrieben, und B[erzeviczy] war bey K[oczok] als mein Brief hinkam. K[oczok] forderte mich auf, um mich zu expliciren. Ich that es. Ich bin gegen B[erzeviczy]'s viele und grosse Verdienste nicht blind, ich weiss, dass man nicht Türkisch denken müsse: aber was wird aus einem Volke, das wie B[erzeviczy] denkt? Umänderung der Constitution etc. à la bonne heure, wenn ihm nicht mehr auszuweichen ist: aber

politischer Mord — Auflösung — und das wegen Gold! — Weg!
weg! —

Ich erwiedre meine Wünsche zum neuen Jahr. Gott mache
Sie zum Vater! —

[Eredeti je a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 208. sz.]

1398.

Kazinczy — B. Prónay Sándornak.

Cs. Kir. Kamarás

Méltós.

Tóth-Prónai Báró Prónay Sándor Úrnak

szíves tiszteletét jelenti

Kazinczy Fer.

Nagy tekintetű barátom! Utolsó levelemben jelentettem, hogy
Elődbe fogom terjeszteni rövid idő múlva, mi vagyon készen dolgo-
zásaim közül a' közre bocsátásra, 's teljesítem ígéretemet.

1.) La Rochefoucauldnek Gnómájit három nyelvben, francziául,
németül (Schulz által) 's magyarul Nyomatatom már kirakta. A' próba-
árkusokat épen ma indítom hozzá. Közre fog lépni a' könyv a' Mar-
tiusi Pesti vásárkor.

2—5.) Gesszner Salamonnak minden munkáji 4. kötetben.

6.) Bácsmegyei egészen újra dolgozva.

7.) Sallust.

8—9.) A' Tübingi kérdés' pályairása.

10.) Dayka Gábor versei Lesszingnek újra dolgozott meséjével.

11—14.) Négy kötet fordított egyveleg írásom.

Ismered egyveleg írásomnak első kötetét, 's reménylem igaz-
ságos vagy megvallani, hogy több gonddal készült munkát még nem
ismér literatúránk. A' nemzet' ízlését minden oldalról igyekeztem
mívelésbe venni: Grammatikám (kivéven egy két botlást) tiszta;
Orthographiám tökéletesebb mint közönségesen látni; Stylistikám
csak azoknál hibás, a' kik a' szépítő neologismust soloecismusnak
veszik; papiros, formatum, metszés, nyomtatás csinosok. Illy munka
nem lehet olcsó, mert a' nyomtatás ezer forintnál többbe kerül.

Elkezdvén ezen öt kötetnek kieresztését, 's a' hátralévők is 1805. oltá a' Censurán általesvén, most már ezeket kellene folytatnom. Az én erszényem ezt nem gyózi: segédre van szükségem.

Ha valaki találtatnék, a' ki ezer forintot lefizettetne nem az én, hanem Typographusom kezébe olly szándékkal, hogy Egyveleg írásimnak egyik kötete nyomtattassék, én arra kötelezném magamat, hogy három száz exemplárt a' pénz visszatérítése' fundusául annak, a' kit a' kölcsönözö e' végre nékem kinevezni fogna, általadnék. Az a' 300. exempl. levonván belőle a' rabátot, tenne 1200 ft. És így a' nékem kölcsön adott pénz nem csak el nem veszne, sőt 200 ftal többet adna mint a' mit a' nyomtatásba tettünk. Tégyük-fel, hogy nem kelne-el mind a' 300. exempl. még is hihető, hogy az 1000 fl. esztendő alatt bejön és így a' Capitális nem szerencseltetik. — Az tehát itt egyenesen a' dolog, hogy olly gazdagunk találkozzék, a' ki e' végre 1000 ftot kölcsönözni akarjon, 's a' legnehezebb esetre interesét pénzének esztendő alatt ne kívánja. — Ha hetedfél esztendei szerencsétlenségem engem meg nem rontott volna, 's azolta még keservesebb csapásokat nem voltam volna kéntelen szenvedni, nem szorúlnék illy segéd kérésére. Nem magamnak kérem a' mit kérek, 's a' legbiztatóbb kinézés alatt kérem, 's Tőled kérem, nemes lelkű Férjfiú. Te magad is sokat tehetsz, mert gazdag vagy; sokat tehet tiszteletreméltó Nőd, és ennek testvére, Gróf Teleki László; 's reménylem tésznek valamit két leány testvéreid is, kik közelébb lagnak hozzád. Légy rajta, hogy az a' két kötet, melyben az Osszián, Dénis és Klopstock énekei 's Emilia és Minna megjelennek, nyomtattathassanak. Nem lesz Néked nehéz e' két kötetre 2000 ftot szerzeni Magadtól 's sógorodtól, literatúránknak heves pártfogójától, 's szeretetre olly méltó testvéreidtől.

Segedelmed nélkül a' munkák meg nem jelennek; mert az én szándékom az, hogy ez a' két most említett kötet nékem fundust adjon a' többinek tulajdon erőmmel való kiadására. Ha igyekezetem nem káros nyelvünknek, ha fáradozásaim érdemlenek valamelly javallást, képzelj mit vesztett a' köz ügy, hogy ezek öt esztendő oltá nyomtatatlanul állottak és talán még sok ideig így fognak állani. Ossziánhoz kész a' Metszőnél a' két réz tábla 's három vignette. Csak pénz legyen, Májusban árúztatni fog a' könyv.

Ajánlom dolgomat kegyességod pártfogásába. Méltóztassál magadat meggyőzni a' felől, hogy a' pénz el nem vész és el nem veszhet, és hogy azt nem magamnak kérem; hiszen egyenesen a' Nyomtató-

nak fogom kezéhez fizettetni; 's mivel a' dolog sürgető, engedd tudatnom, ha benned vetett bizodalom elérí e az óhajtott 's reménylett czélt. — Maradok hív tisztelettel örökké. — Széphalom, Jan. 16d. 1809. huszonötödiki visszafordulóján annak a' napnak, a' mely engem egy Szentséghez vezetett. —

[Eredetije b. Prónay István péczeli levéltárában.]

1399.

Kazinczy — Kölcey és Kállay Ferencznek.

Kölcey és Kállay Ferencz barátimnak.

Kedves barátim! Rész szerént Debreczenből való távollétekek az innepek alatt, rész szerént pedig a' Napam testvérének, Gróf Rogendorff Kajetánnak, házamnál történt halála 's az azt megelőzőtt betegeskedése okozták, hogy kedves leveletekre olly rég olta hallgaték. Kifejtődvén ezen bajaimból, köszönni jövök barátságtoknak újabb jelét 's felelek.

A' közlött dal: *Elánva a' lármát, sohajtok* etc. véghetetlenül szép. Édes Uram Öcsém! Gyönyörködve fogja hallgatni a' haza ezt a' kedves zengést. Maradjon e' mellett, 's nagy ok nélkül ne csapjon más ágára a' poezisnek. Tudom én, hogy sokan versnek sem veszik a' mi nem homoeoteleütonokkal végződik. Tudom azt, eleget tapasztalom. De kövessünk erőszakot ezeken a' tanúlatlan füleken, 's tanítsuk meg őket annak szépségét érzeni, mint Klopstock tanította a' Németeket, kik nem idegenkedtek ettől inkább 1760. körül, mint a' mieink most Debreczenben és Debreczen táján. Ismeri e Uram Öcsém Klopstocknak ódáját a' legutolsó kiadás szerént? (Leipzig bey Göschen.) Az ő énekei ezen metrumokra vannak írva. (Die Lieder, nicht die Oden.) Higyje-el Uram Öcsém, hogy az efféle darabjait gyönyörűséggel fogom mindég olvasni, és nekem kedvesebb dolgot alig tehet, mintha édes melancholiájának illyetén ömledezéseit velem olvastatja. Epurált ízlés van rajtok, és bájoló édesség. — De minthogy ennyi érdem van rajtok, bátor vagyok kimondani, mi bántja az én füleket is, és mi fogja mindeneknek füleiket bántani, valakik nem Erdélyiek. Az itt következő szöllások hibás szöllások:

Szenved*el*. Szenve*D*, non *DIK*, ergo szenved*DSZ*.

Nem szenvedel te semmi lármát

Csendes helyedbe(*N*) meg. quia quies in loco, non motus in locum.

A' *meg* nem eshetik el a' *Verbumától*. Illyek ezek is:

Öledbe *hajthatom* fejem *le. az az* öledbe hajthatom-le.

Öledbe *lepjen* a' halál *meg. lepjen-meg* a' halál.

Sugárzik arra le — — az az sugárzik-le arra.

Révai és Szabó Dávid között nagy harc folyt ez eránt. Haszontalan mondta Szabó, hogy úgy szóllanak *Erdélyben*, haszontalan hordott-elő példákat a' Régiekből; nem használt. Ezt a' provincialismust meg nem szenved i' kényesebb ízlésre szoktatott fül.

Ezen kívül még egy kimutatni valót lelek benne —

A' dal édeskessé (süsslicht) lett a' sok *édes* előhordása által. Ószor fordul elő a' szó, holott maga a' dal is mindenütt azt érezteti. Megmutatja magát a' sok *édes, csendes*. etc.

Én nem vagyok egy értelemben Révaival hogy a' pluralis numerusu subjectum a' tőle függő substantivumot is mindég ugyan azon numerusba kívánja, sőt még a' suffixumot is ugyan azon abba, következésképen nem tartom ezt hibás szóllásnak. A' *Francziák' Napoleonja*, e' helyett a' mint ők kívánják: Napoleonj*ok* etc. etc. De a' Vitéz*ek*nek Véres lauruss*aikat*, a' királyoknak trónus*aikat*, kincse*iket* mondanám prózában. Excusálhatja e a' metrum' megszorítása vagy nem, — megvallom, nem merném igen bátran állítani sem egyikét sem másikat. De épen ezért úgy fognám elejét venni a' történhető gáncsnak, hogy ezt a' 4. sort egészen újra dolgozám. — — Irigylem azt az időt, édes Uram Öcsém, azoknak, a' kik érni fogják a' napot,

qua te quoque daphnide cinctum

Terra coronatis hungara cernet equis! —

A' kezdet igen sokat ígér. Vétek volna egész erővel előre nem törekedni.

Uram Öcsém olvassa e a' Bécsi Annalen der Literatur nevű holtnapos írást? Az nagyon műveli a' Critikát.

Két három holt nap múlva egy Somogy Vár megyében lakó új Poéta verseit fogjuk nyomtatásban látni — Berzsenyi Dániel Úrét. Elcsudálkozik Uram Öcsém, melly hang, melly lélek zeng verseiben. Akármit mondjon Debreczen, csakugyan előre halad a' Magyar Lite-

ratúra, még pedig — nem a' Debreczen fíjai által, mert Berzsényinek az Apostola Luther.

Nagyon köszönöm Uram Öcsémnek a' régi Magyar könyvek felől írt tudósítását. Nem lehetne e nékem meg kapnom azon Debreczenhez illő törvénynek párját, hogy a' Bibliothecából Magyar könyv ne adattassék-ki az Ifjaknak, és hogy ott szemmel tartják azt, a' ki Magyar új könyveket olvas? Fogadom, hogy nem élek vissza az Uram Öcsém barátságával 's bajt általa Uram Öcsémnek nem csinállok. — Nagyon kérem Uram Öcsémet is, Kállai Urat is, görögül tanulni meg ne szünjenek. Magok sem tudják most, hol fogják hasznát venni. Dr. Szentgyörgyi Ur mint van? az Asszony mit szült? Nem érte e magokat 's a' két kis szép és jó gyermeket valami kedvetlenség? — Ajánlom magamat igen becses barátságokba. Szép-halom 18. Januar. 1809.¹

[Eredetije a Szemere-tár II. kötetében.]

1400.

Berzsényi Dániel — Kazinczynak.

Tekéntetes Ur!

Ha jól emlékezem, Dec. 13dikán utasítottam Kishez a' Tekéntetes Ur levelére köteles válaszat. Kis azolta halgat, Uraságod mostani levelében sem találok semmi bizonyos nyomra. Ha már dilettanti elmemiveim olly szerentsések, hogy nem egészen meg vetendők Uraságod előtt, úgy vélem tehát nintsenek is egészen a' Crisisen alúl, mellyért is bátorkodom esedezni, hogy dalaim külső és belső alkotása, ideáim választása és járása, leginkább pedig a' kinyomás poeissse körül tett jegyzéseit, észrevételeit ne legyen terhére Uraságodnak előttem fel fedni, hogy azon lelki Barátság, melly szívemet olly hatalmasan emeli, elmémre nézve se legyen meddő. Hogy az igazság hallására és elfogadására alkalmatlan nem vagyok, hogy munkám tökéletességének az önkényt örömmel áldozom, bizonyos lehet Uraságod. Tudom én azt, hogy a' leg nagyobb genie sem mindenkor genie, 's különösen az illy nemű munkákban, a hol az észnek szüntelen az érzés hullámain kell lebegni, gyakran meg töri a' zaj az elmének gyenge szavát. Betsüljen meg tehát Uraságod a' hív vezetőnek

¹ «Vettem 29. Jan. 1809.» — Kölcsey F. jegyzése.

bizodalomával s jó akaratjával, ez lesz nekem a' legkedvesbb Compliment. Nevezze ki a' Tettes Úr mindazon darabjaimat, mellyek Uraságod izlése ellen vagynak, hogy azokat mind ki mustrálhassam, mert valóban én is tsak az igazi poesist szeretem, a' közönségeset pedig gyűlölöm, s inkább írom nevemet egy jó rend alá, mint száz üres foliantok homlokára, mutassa ki tehát Uraságod azon darabokat, mellyeken ezen Principiumnak billyege nints, hogy azokat az irgalmatlan tűznek adhassam. Grammaticai tökéletességet már én nem ígérhetek, mert én annak a' leg első reguláját sem tudom, sem azt, hogy van e a' világon Magyar Grammatica vagy sints. Én Uraságod sok darabjait tudom betéve, de gramatica reguláját egyet sem, ezen hibám orvoslását tehát Barátaimra kell bíznom.

Hogy fantaziám előképei és lelkesítői Kazinczy és Kis, örömmel vallom, ha az illy elő képektől elmarad az ellen kép, nem szégyen, ha közelit, ditsóság.

Kérdi továbbá Uraságod, mikor születtem s vagynak e barátaim. Melly gyáván jelenti ki magát a' leg belsőbb érzés! — Melly tsendes vonásokban tikrezi magát a' szív! — meg ismérem ezekben a' leg tisztább hajlandóság együgyű szózatját, s igyekezem a' magamét hozzá hangoztatni. Én majus 6dik napján leszek 29 esztendőös. — Az elne néha eleibe hág az életkornak, az érzés pedig gyakran elmarad tőle, — szeretném tudni, mellyikből ítelt Uraságod? Horváth és Sárközy Urakat távolról ismérem, de sem ezekkel, sem másokkal én még Somogyban barátságban nem keveredtem. Nem azért, hogy sorsom az elsőbb társasságokból ki tiltana, hanem mivel mozdíthatatlan principiumom szerént, magamnak és gyermekeimnek éltem és élek. Az én egyedül való barátaim a magánosság, és elmélkedés — én a nótáimat nem tsak énekeltem, hanem méllyen érzém is. Hogy a' köszöntést azon Uraknak ki nem adom, azért meg fog engedni Uraságod, mert itt kényem ellent áll; én a' kérdedésnek még a' szinétől is superstitiose irtózom. Az én verseimet tudtomra még tsak Kazinczy és Kis látta, hát Kazinczy Levelét s szíve zálogát hogy profanálnám én? — Egy szóval, Uram! engem némelylek különöskének neveznek; nem tudom igaz e? nem e? de azt bizonyosan tudom, hogy azon agy vázoktól, mellyektől engem Uraságod félteni látszik, már grammatista koromban tökéletesen szabad voltam, és soha sem a' Systemák hagymázza meg nem szédített, sem semmi előitélet fékje jászolra nem kötött. Ez nem ditsekedés, mert én úgy vélem, hogy ez minden közönséges józan észnek tulajdona, melly láthatárát és mívelet körét

nem a' sillogismusok hang léptsóin, hanem egy belső elgondolásnak szempillantásain keresi, mellyek leg bizonyosabban nyitják ki az ép szem előtt mind azon titkokat, mellyeket Aristotelestől fogva láttak vagy ezután láthatnak. Ha én itt a' bizonyos álláspontot elmém felső fel lobbanásában el nem találtam volna, nehezen mártottam volna ajakimat Aganippe tsepeibe, mert az igazság és tudás' ösztöne én bennem sem volt munkátlan, — ha ezen jegyzésre levelem adott okot, egyedül arra kérem Uraságodat, hogy annak némelly tsapongó vonásainak magyarázatját szívemben keresse, melly ha buzog, szint olly rosz grammaticus, mint magam. — Horváth bábjait én tsak az újságban láttam, mellyekre elmosolyodtam, de egyszersmind elis szomorodtam. A' külszint által hatni nem minden ember dolga. — Azt is sajnálkodva jelenthetem felőle, hogy ismét elvált feleségétől, ő tehát szerentsétlen ember, és még is vig poeta; ez én előttem igen tsudálatos. Valóban ha circulusokkal nem bajmólódna, második Aristippusnak gondolnám. — Sárközy István Urat és az Aszonyt első látással meg kell szeretni, az Urból szelid józanság, az Aszonyból pedig egy lelkes Dáma látszik, — eddig szerettem, ezentől betsűlni fogom őket. — Itt az a' hir, hogy ismét diéta lesz, és az insurrectio modificáltatni fog. Az Isten szállaná meg Hazánk Attyait, hogy a' nagy heroismust egy kevéssé modalizálnák. Ha a' szegény magyar poeták borostyán helyett borjút kapnak, jaj lesz a' nyomorúlt Elegiának, egy szál haja sem marad. Flaccus és Alceus elvesztették a' paizst, nem tudom, mi vitézbbek leszünk e? Vas vármegyében assessorokból és Prókátorokból könnyen ki fog egy Batalion állani, ezeket de jure deakül kellene exercirozni. Adja Isten, ha minden actákat fujtásoknak tsinálnak is, tsak Hazánk védfalai legyenek. Nehéz itt a' közép utat el találni és az ugrást el kerülni. Igaz, hogy alkotmányunk talp támasza a' Nemes-ség, de már most a' Nemesnek creje nem a' kezében, hanem a' zsebjében vagyon. Az illyen Urkatonák a' garasok helyett aranyokat költenek el, az pedig directe mind a' Hazáé. A' mái taktikában a' szívnek is kevés bé folyása vagyon. Egyedül az Agy és láb végez. Fridrik tsudájának gyülevész szökevények és foglyok voltak eszközei. De engedelmet kérek tsevegésemért. Látja Uraságod, hogy nékem is vagynak circulusaim, szintúgy mint Horváthnak — quisque suos patimur etc.

És így tehát még tsak azt jelentem alázatossan, hogy ha még tovább is meg kíván Uraságod engem tisztelni, és örvendeztetni, tehát maradjanak el az Assessorok nevem mellől, mert én valóban még eskütt sem vagyok, nem is leszek, de bizom, hogy Uraságodnál

sem ezek az érdem mérőpálczáji. — Az én életem együgyű plánumában titulusok nintsenek, nem is lesznek. Ha máskor nyújtani akarja Uraságod Czímemet, tituláljon Miklai Remetének vagy Somogyi Diogenesnek, a ki felül mindazon által bizonyos lehet Uraságod, hogy minden assessorságnál többre betsüli Kazinczy Levelét, és azt nem hordaja hasadékjában, hanem forró kebelében fogja tartani.

Mély tisztelettel maradok

Tisztelt Uraságodnak

alázatos szolgálja

Bersenyi Dániel mpr.

Miklán 18-va Januar 1809.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 44. sz.]

1401.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Január 19d. 1809.

Tisztelt kedves barátom!

Vettem leveledben a' Berzsenyinkét. Valóban öbenne sokat, igen sokat nyertünk. De nem elégszem-meg azzal, hogy csak *öbenne* nyertünk légyen: nyerni akarok *általa is*. Ezen levelemmel indul egy más levelem Debreczenbe Kölcsey Ferenczhez, kit Berzsenyink által gyúlasztani akarok. Ez a' Kölcsei most egy holnapja nékem egy gyönyörű dalt küldé. Ha megtisztul az öt vagy hat hibácskájától, venni fogod tőlem Tárházad' számára, melly engem annyira elfoglalt, hogy most mindég csak arról álmodozom. — Berzsenyi nem is álmodja, hogy az ő versei általrepültek a' Carpathuson 's csudáltatnak. Csehynek küldöttem-meg egynehány Tyrtéusi ódáját, 's ez azt írja, hogy csudálja Berzsenyinket.

Ha időm maradna, elvetném ezt a' papirosat, mert egynehány izben fel lévén ugratva az írástól, míg e' kevés sorokat öntém, látom, hogy rendetlen minden. — Ne akadj-fel rajta.

Hogy az, a' mit Sylvesterem Praefatiojában Révai eránt írtam, meg nyerte javallásodat, annak szívesen örvendek. Igen óhajtottam azt.¹⁾ Holt embert védelmezni szentebb kötelessége a' humanitásnak,

¹ Ez után a következő szókat kitörülte Kazinczy: «'s örvendek, hogy óhaj-tásom bételjesedett.»

mint régen vala a' temetetlen eltemetni. Nekem Révai eránt ez annyival szentebb tiszttem volt, mivel barátok valánk 's néki a' perben igazsága van; 's szözlottam volna, ha nem itt, bizonyosan másutt, ha Vig László a' levelem kinyomtatásával arra nem szorított volna is, hogy magam mellett apologizáljak. — De micsoda Publicum ez a' mi Magyar Publicumunk, édes barátom, melly semmi felől nem vesz notiót? Melly sok beszéd volna az ilyen történet felől Német-Országban! Én azért tartom sok dologban jónak a' csipősséget, hogy ezt az indolens népet részvételre ébressze. Mi lehet ennek oka, hogy illy indolens? — Mi egyéb mint az, hogy periodicus írása, mellyet még a' frivolus nép is olvasna, nincsen. Bár csak a' Tiédet postán is járatnák némellyek; bár csak el tudnánk találni a' Nemzet' izlését, hogy egy két Tomus után ez is örök nyugalomra ne menjen. Ettől ugyan nem tartok, mert itt Te vagy a' Redactor, Colporteur, nem egy garbonczás és szakadások lelkétől hányattatott Batsányi, a' ki Rájnis és Szabó közt *gyúlasztotta* a' tüzet, 's megkapván Landerertől újság képeben a' Rájnis által lefordított Virgil Ecclogáinak egy árku-sát, Szabót arra birta, hogy ugyan azt az Ecclogát, *minekelőtte még a' Rájnisé megjelenne*, szem előtt tartván a' Rájnis fordítást, dolgozza, 's igyekezzen még jobban fordítani, hogy Rájnis elszégyenitessék. A' hol illy dolgok történnek, a' hol a' vén Szabót az által vonják-el a' jtől az ynra, hogy ez a' j Kálvinista Orthographia, az y pedig Pázmányé, — a' hol azt vitatják, hogy én a' Christianust Keresztyénnek azért irom, mert utálok a' *Keresztet*, Kálvinista lévén: ott nem csuda, ha az ember kitepi magát az olly társaságból, mellyet maga alkotott Batsányi nélkül, és a' mellynek gyeplőjét még is Batsányi kapja-ki a' több társainak kezekből. — Te a' Tárház dolgában ne végy senkit magad mellé kormányzó-társnak, kormányozd magad, 's ne adj számot egy dolgozó társadnak is az eránt, hogy ezt vagy amazt miért cselekedted. Tanácsaikat, vélekedéseket kihallgathatod. A' sok szakács elrontja a' főztet.

Én ma olvasám legelőször a' *Természet csudáját*, 's gyönyörködve olvastam azt. Csak külsője is mutatja a' könyvnek, hogy Te azzal a' Nemzetnek egyedül momentaneus szükségéről akarál tenni, és így minden értelmes Olvasója csak annak nézi. Hízelkedés nélkül mondom, hogy gyönyörködve olvastam azt. Adná Isten, hogy minden háznál azt látnám az asztalon. — (Mint van a' szegény

Zigán? Kérlek, ha irsz, ne felejtsd-el, hogy állapotja felől óhajtanék valamit tudni, 's köszöntséd ötöt nevemben).

Rumi biztat a' Pályairásomra nézve. Azt írja, hogy ha bírám igazságosak, vagy igazságosak lehetnek, enyém a' bér. — Sokáig ítélnék, megválnék, ki nyeri-el a' koszorút. Én épen nem reményelem a' bért. De azt legalább megnyerem, hogy ha a' per el lesz ítélve, az én irásom is nyomtattathatik.

Vetted e M. Régiségeimet? oly rendelést tettem hogy Institóris azt küldje Ocsovszki Úrhoz, kit ha nem ismersz, nagyon sajnálom. Eggyike a' legnemesebb embereknek. Ocsovszki Úrhoz több exemplárt is kértem küldetni, mellyből osztán Erdélyi Cancell. Exc. is kapjon egyet. A' Cancell. már vette, úgy írja azt maga megköszönő 's további folytatásra gyúlasztó levelében: de Ocsovszki Úr azt írja, hogy ezen eggyen kívül eggy sem érkezett hozzá. Ha nem vetted, vitessd-el Institóristól az általam néked ajándékban rendelt nyomtatványt.

A' Cs. dolgában nem győztelek-meg. — Igen örvendek ennek tudásán, mert ebből látom, hogy mások is lesznek, a' kik meg nem győzettek, és így még bővebben, még világosabban kell szóllanom. Vannak igazságok, a' mellyek olly evidensek, hogy oktalanság volna az Academicusok oskolája szerint rólok kételkedni affectálni, 's ez minden bizonnyal ilyen. — Azt írod, hogy szintúgy el lehet mondani a' *ts* felől, mint én mondom Sylv. p. 145. a' *cs* felől, hogy az olly eggyyszerű hang mint a' *gy*. — Nem olvastad-meg illő figyelemmel, édes barátom. Olvassd-meg, kérlek. Révai halálíg védte a' *ts* és *tz*-t: és még is az igazság *vallástételre szorította* a' *papuc*ban és *frissitsben*. Nekem minden apostolkodásom nélkül erre tére Virág is a' Századokban, hol a' *cs*vel él mindég, azon eseteket kivéven, hol *tset* kíván az öszveforradás. Verseghy is ezt követi. Nem kell auctoritás, hanem ok: de az auctoritás azt gyanitathatja, hogy alig ha nincs ok. Mondd meg nékem, *AbéTzének* mernéd e írni az *AbéCzét*? Én nem merném. Nem azt kell most néznünk, hogy Romában a' C K volt: a' Ciceró Kikero; hanem azt, hogy az olvasni tanuló gyermeket a' mestere a' C betű alatt azt a' hangot hagyja ejteni, a' mit a' német így fest *ß*, ha pedig a' C annyi mint a' *ß*: rokon hang lévén ez a' *cs* hangjával, ezt is *cs*-nek kell írunk. Így írták ezt 's írják máig is

a' Magyarok: Csáky, etc. etc. De szóljunk egyenesen a' dologhoz. Ha ezt *fraterculus*, *anas* etc. így írod bátsi, kátsa, a' dubium, a' delictum véttség, kétség, barátság lesz, melly absurdum; ha pedig vétség, kétségnek írod, vétesz a' pronounciatio ellen. Igen világos az a' mit mondek, hogy a' *es* olly egyszerű mint a' *gy*, a' *ts* olly compositum mint a' *dj*, 's ha jó a' *tsets*, jó a' *djöndj* is. Az *anas*: k-a-es-a az az k-a-*ë*-a, és így pyrrhichius; valamint a' *h-e-gy-e-n*. De a' *h-e-d-j-e-n* már troch. — Ha téged ez meg nem győzhet, az, hidd-el, egyedül onnan ered, mert a' beszitt és tulajdonunkká vált ideák annyira elfognak, hogy szabadon, még mikor akarnánk is, nem láthatunk. Azonban convictio nélkül a' ki jót teszen is, rosszat teszen. És így Te lásd mit követhetsz. — Éljj, éljj szerencsésen.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

1402.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, Jan. 21d. 1809.

Tisztelt barátom!

Tegnap este érkeztek embereid. Vacsorát is bort is parancsoltam nékik, mert nekem kedves vendégeim voltak — Tőled jöttök 's kedves ajándékot hoztak — de szakácsom levitte magához mind étetni 's mind hálni, 's nagyon félek, hogy nem úgy láttattak oda le, mint ide fel fogtak volna. A' Mindenható felséges Úr Isten az *akarattal* megelégszik: ha tehát hiba van, elégedjél meg ezzel Te is. —

Vasit csaknem egész éjjel olvasám. Hoztam magammal egy kis e' forma Római Atlaskát Bécsből is. De ön talán a' Piranési munkájával sem érném be magamat. Mohón falom azt mind, a mi velem Rómát látatja. Ez a' Vasí nekem annál kedvesebb, mivel arra emlékeztetett, hogy 1795. Aprilisben az a' Minorita Sterly, a ki Kassán a' GRÓF Fáy Ágoston fiát nevelte, nekem ezt és Homért küldé be a' Franciscánus Klastromba olvasni. Ezen emlékezethez ezután a' DESÖFFI ajándékának emlékezete fog járulni, mellyet az a' gondolat emel, hogy ő ezt Rómában vette, 's ez neki ott kalauzza volt.

Ennek a' Praediumnak igazi neve Széphalom. De ültetetlen lévén egész 1759-ig, midőn az Atyám itt volt serházához egynehány parasztot is szállíta, a' Tót nyelvű lakosok soha sem tudták nyelve-

ken nevezni. *Mali Regmecznek* nem nevezhették, mert a' mi Regmeczüünk maga is *Alsó Regmecznek* neveztetik. Végre mintegy nyolcz esztendő óta Kis Bányácskának mondják, melyet én annál inkább nem akarok, mivel határos lévén Széphalom Bányácskával, a' határ eránt baj támadhat közöttünk. — Ezt lakásom nomenclatiojára. —

Imhol küldöm Herdernek mind az 5 Lieferungját, öt rendbeli Kereskedői signaturával. Kérek, ezen signaturákat el ne hullassd. Ebből látni fogod, hogy az eddig érkezett Herderekért Cottának megyen 82 f. 37 xr., a' 3. rendbeli porto pedig 30 f. 51 xr.

Schillernek theatrumát megtartottam. Az 18 f. Cottánál. Bankóban érte számolok 36 f. — a 30 f. 51 xr. 9 xr. híján, teszen 31 fto, 's mellé téven itt 5 f. bancót, ezen 36 f. is a' Te kezdedbe megyen. És így az egész vétel annyi, mintha a' Te nevedre jött volna, 's én azon kívül még az 5 Tomus Schiller portójáért tartozom néked köszönettel azon felül, hogy ezen vétel terhét rólam magadra venni méltóztatnál, mely most nékem, kiköltvén magamat Bécsi útamban ez ősszel, igen terhes volna. Én Herder nélkül el nem leszek: de későbbben veszem-meg, mikor erszényem jobban elbirja. — Édes barátom! Minden embernek van valami takarni valója, legalább mindennek van egy helye, a' hol a' magyar példabeszéd szerint a' csizma nyomja a' lábát. Én ennyi boldogság között két bajjal küszködöm: az erszénnyel és testvérem kínzásával. De megemlékeztvén, hogy a' boldogságot senkinek nem adták ingyen az Istenek, azt hiszem, hogy e' két czikkelyen nem vásárlottam-meg drágán a' magamét. Épen szegény nem vagyok, 's lesz egy idő, melyben könnyebben fogok lélegzeni: de nagy baj az, hogy némelly fantáziámat nem realizálhatom. Pompa nekem soha nem kellene, ha gazdag volnék is. —

Ha szerencsém lesz hozzád a' Gyűlés alatt, látni fogod Kreutzinger által festett képemet. Oly jól van festve, hogy Balkai azt hiszi, hogy valaha még Galleriában fog függhetni: de bágyadt lelket adott neki a' Festő. Ha Balkai itt lesz, újra festetem, 's lelket adatok neki. Ez így marad, a' hogy van, mert a' Kreutzinger munkáját illetni vétek volna. Jelentsd a' Mélt. Grófnénak alázatos 's háládatos kéz csókomat azért, hogy képedet egy ideig ide engedi. Balkai majd itt lesz, 's ha ez jó, ezt — ha pedig nem jó, az igazi szép és lelkes Originált fogja számomra festeni.

A Magyar Nyelv dolgában irt munka felül haladja reménységemet, pedig én téled keveset nem szoktam várni. Rendes dolog az, hogy az individualitás mint jelengeti magát mindenben. Ugyan ezt a'

dolgot czikkelyenként iratnánk tizzel, mind a' tíz más meg más lenne, 's mind a' tíz hátrább állana a' Tiédnél. Ezek Genienek a' rándulásai 's rándításai, 's mindenikből egy pajkos, szeretetre igen méltó kis Szatirus pillant. — Kultsárnak most kellett volna hallanod némelly szavait, midőn nála voltam. Én ötlet nem ismerem, pedig azt hittem hogy felette ismerem. Gróf Széchényi felől lévén szó, 's én kérdvén, hogy honnan eredhet az ő religiosus gyengesége, azt úgy magyarázta, hogy Izdenci reá ijesztelt, osztán maga is érzette, hogy ifjabb korában freymaurerkedett. Én nagyobb jót benne nem ismerek, mint azt, hogy a' M. nyelvnek 's Nationalismusnak heves pártfogója, 's a' theatrumot fenn tartani pro posse igyekszik. Nagyon fáj neki hogy Révainak helyébe nem ötlet ültették, hanem Czinke Ferenczet.

Olvastad e Berzeviczy Gergelynek munkáját Über den Welt-handel etc. *Hideg vérrel*, sőt mintegy *őhajtvá* prophetizál, hogy mi Austriacusokká leszünk Magyarokból, 's akkor osztán lesz Commerciumunk. Mire jut az olly Nemzet, a' mellynek sok Berzeviczyje van? 'S a' jobb ember kész e aranyért, Commerciumért megválni a' maga Nationalitásától? Épen akkor írtam Koczok Fiscálisnak Lőcsére, mikor ezt a' B. munkáját olvasám, 's tudván hogy ő egyik a' temuraléja a' Protestansságnak Szepesben, 's e' miatt B-vel gyakran vagyon, szabadon kimondám ítéletemet. B. Koczoknál volt, mikor levelem érkezék. B. azt tudakoztatta K. által tőlem, ha én vagyok e igazabb hazafi, a' ki a' Nemzet egy harmadának nyelve javán dolgozom, vagy ő, a' ki a' nemzet mind a' három harmadán igyekszik? Lásd *ebből*, melly Patriota az, a' ki nem érez semmit a' nyelvért 's nemzetért; a' ki csak azt nőzi, melly jászol van tele.

Élj szerencsésen, Ódes barátom! Február 13-dikán engedd egygyütt ünneplenünk születősed napját. — Éljenek a' Pompignánok. Ők még is hasznosbb tagjai a' Társaságnak, mint a' *társá*.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Rod. Lev. 4-r. 32. sz.]

1403.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, Jan. 23d. 1809.

Nemeslelkű barátom!

Nem pirítlak, 's nem is akartalak. Egyedül az vala szándékom, hogy néked elmondjam, a' mit a' tudva lévő dolog felől mondanom

mint *igaz barátod*nak kellett, 's te tudhass néki készülni annak, a' mit némellyek mondhatnának 's mondani találnának. Ezt megtettem. Te szözlásomat úgy vetted mint nemes szívű barát, 's ismét azok vagyunk a' mik voltunk, még pedig úgy, hogy köztünk megszakadás, meglankadás nem is volt. Gondolkozni külömbféleképen két barátoknak szabad: csak érzeni nem kell egymás eránt úgy, hogy a' miatt a' barátság elaludjon, 's elalhasson.

Nagyon szeretem, hogy végre tudom, szent tiszteletre méltó Sógorod miért nem íra nekem semmit a' Jászai márvány eránt. Tökésnek fogom accludálni a' Praemonstratensis levelét, mellyben 300 ftot kér a' márvány metsző, hogy ezen általam is szertelennek ismért ár gyanút ne támasszon erántam; 's megírom Tökésnek, hogy jónak tartanám a' követ másutt metszetni, kivált hogy illy hosszú út alatt szerencsétlenség is érhetné míg eljut Zsibóra. Sok történet adja-elő magát az életben, a' melly a' legnagyobb okot adhat [!] a' gyanakodásra. 'S a' ki illyen formákon keresztül esett, jól teszi, ha magát tisztának mutatja 's láttattatja.

Kiliánnak signaturája ezt teszi: 2te und 3te Lieferung, 5—15tes Band. Preiss 142 f. 30 xr. És így az egyik exemplárnak nyolcz utolsó része 71 f. 15 xr. — Ha Schillernek Theatrumát és Herdernek 28 tómus irását magam nem rendeltem volna a' Subscriptionspreisson Cottától Tübingából, 's Cottának leveléből nem látnám, melly drága: — ha Bécsben önmagától Schaumburgtól nem tudnám, hogy ez a' 28. kötet Herder 220 f. auf weissem Druckpapier, elrémülnék a' Kilián contóján.

Igy el nem rémülök, 's kész szívvel lélekkel fizetem a' 71 ft. 15 xrt; 's reménylem, édes barátom, *Göthének* munkáji lévén ezek, Te is örömet fizeted.

Én kevélykedve emlékezem vissza némelly sok esztendők előtt történt pereimre, de a' mellyek *barátságos* perek voltak. Egy néhány Pesti Tudóssal beszédben valánk a' német Irók felől. Ők lutheránusok és nem magyar-németek, hanem német-magyarok voltak, és így azt vették-ki magoknak, hogy a' német literatura dolgában őket illeti a' bíróság. 'S mi leve a' perből? az hogy az egész Német Ország azt kezdi hinni, a' mit én vitattam, hogy Wieland egy nagy tudományú s véghetetlen csinoságú Iró: de minden mély tudomány 's csín

mellett is meg van előzve Góthe által. Én most is azt hiszem a' mit akkor hittem, 's most több okokon fogva hiszem azt. Schiller is igen nagy, igen nagy Herder is: de Góthe egyetlen. Ő maga nékem Lessing, Klopstock, Wieland, Schiller és Herder. — Ámbár a' Te studiumod nem a' *szép mesterség*, hanem a' *Természet*: úgy hiszem még is, hogy Wilhelm Meisterjét, Hermann u. Dorotheáját, 's teáthrális darabjait, mind magad, mind a' Grófné nagy örömmel olvastátok. Mihelytt Auer és Rumi kiküldik az én exempláromat, azonnal hozzá fogok az Iphigenia fordításához, mely nékem — szegyen vagy nem szegyen meg vallani, róla nem tehetek — szebb mint az Euripidesé, pedig én ezt az Euripidesét görögül is, németül is, magyarul is ismerem 's bírom.

Öcsédnek NagyVáradi Kánonokságán képzeled mint örvendezem. Nem sokára így Actualis Kánonok lesz. Bár Püspök légyen tiz esztendő alatt. Testvéred lévén, úgy hiszem, lelkcitek is testvér. Adjon új díszet régi nemzetednek.

Te nékem katonaságod felől irsz. Tisztelem azt a' Státust, szívesen tisztellem: de hozzá annyira nem értek, hogy első gyermekségem olta midőn históriát 's újságokat olvasok is, mihelytt katonai Operációról van a' szó, ismeretlen régiókba ragadtatom. Soha én lélekben szivesbb katona nem voltam mint midőn a' Klopstock munkáit olvasom, vagy ha Rómába tőszem vissza magamat. Das ist aber ein ganz anderer Fall. Innen magyarázom-meg magamnak, hogy történhetett az, hogy Klopstock és Moreau, kik katonák nem voltak, az olvasás 's stúdium által lettek nagy katonák. *Lettek*, mondom, mert Klopstock is az lett, noha mezeje nem volt azt meg is bizonyítani. Nem olvasom tehát szíves interressze nélkül leveleidnek katonai czikkelyeit. De ha osztán az újságot is olvasom, mellyet Újhelyből a' póstáról érkező cselédem együtt hoz leveleiddel, elrettenek. A' Spanyolok ellenkezését maga a' Győző is tisztelettel nézi, ezt declarálta a' M. Kurir ez idei 3dik levele szerént a' Madridi Proclamatiójában. De szegény megcsalt Spanyolok, mit használá néktek a' bátor ellentállás! Szálljon átok ezen csalásért a' nemtelen Anglusra, a' ki őket feltüzeltte de nem segítette, hanem csak a' *maga* javát kereste, és így nem tett egyebet, hanem azt hogy százezerek ontottak haszontalanul vért. Szálljon átok reá azért is, hogy VI. Károly mellől mihelytt Gibraltárt megkapták, azonnal elállottak! -- De mit tesz az, barátom, a' mi a' tegnapi újság szerént a' Napoleon beszé-

dében a' Madridi Bíróhoz áll, hogy Bourbon nem lehet többé soho! thronuson? Ez rettenetes szó. Ne adja Isten, hogy ez a' Bourbonok leányaiknak maradékokra is kiterjesztessék, mert a' mi Urunk is Bourbon' maradék. Úgy nekünk is fegyverre kellne kelnünk ellene, pedig mi ötet nem bántjuk, 's ő azt declarálta Erfurtban, hogy a' mi udvarunkkal barátságban akar lenni. Az Isten fordítson-el rólunk minden háborút. Elég vért öntöttünk már 1792. oltá. De ha csakugyan belénk kötnek, cselekedjük azt, a' miért még az ellenség is tisztelhesen, mint a' Spanyolokat, de más szerencsével. Rettenetes dolog, mikor az ember a' maga honnjában nem lehet nyugton. — A' készülétek tehát bölcs intézet munkája, 's úgy hiszem, hogy az minden tekintetben hasznára lesz a' Nemzetnek. Mi most tészük mindenfelé a' Conscriptiókat, hogy tudhassuk, kiknek kell felállani. Az Austriaiak 18 és 45 esztendő közt költék-fel; mi Magyarok 18 és 50 közt. Engem még ér a' koczka.

Tiszteletet érzek parancsolatodban a' Berlinbe készülő márvány eránt. De nem jó volna e előre kérdést tenni a' Berlini Társaidnak, hogy a' készület haszontalan ne légyen? mert Berlinbe küldeni márványt, ha Silézián keresztül viszik is, sokba fog kerülni. 'S hát ha fel sem teszik a' követ? Még ez eránt leveleznünk kell egymással.

Tallián János ott él a' hol eddig 's nincs semmi baja. Szerelmeskedik mint mindég, ha még lehet tőle; mert ő régen üzvén mesterségét, túl lehetne minden bűnön, ha az olly ember, a' ki ahhoz szokik, azt a' bűnt elhagyhatná. Ird feleletül ezt, 's köszönts a' kérdőt. Ird néki azt, hogy ő nem is gyaníthatja mi történik, és így ne gondoljon hidegséget.

Cancelláriustoknak minap vevém levelét Régiségeimnek exemplárjára, mellyet néki is küldék ajándékban. Kisünk a' Praefatiót ott, a' hol Révay felől szólék, javallással olvasta, pedig én épen ezt óhajtottam jutalmúl.

Élj szerencsésen, kedves barátom, 's hidd hogy nemcsak szeretlek hanem tisztellek is. A' Mélt. Grófnának kezeit csókolom. Öllelek.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1404.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak.

Tisztelendő Úr!

Az Insurrectio engem is ér. De én esztendeig sem fogom vinni ezt a' becses terhet. Hogy meg mutathassam, hogy Octóberben már belé léptem az 50dik esztendőmbe 's a' reánk jövő Octóberben bérekesztem azt, kérem alázatosan az Urat, méltóztassék nekem eggy egész árkusra írt Testimonialisban illy bizonytságot adni:

Alább írt Papi hitem szerint bizonyítom, hogy K[azinczy] F[erencz], fija a' Néhai K[azinczy] J[ósefne]k és B[ossányi] S[usanná]-nak, itten születvén Nagyatyjának Néhai B[ossányi] F[erencz] házánál, az ezen Ekklésia Matriculája bizonyítása szerint, 1759. Octobernek 30dikán kereszteltetett-meg akkori Predikátor Tiszt. Makódi János¹ által, kinek tulajdon kezével ez a' jegyzés téve vagyon. Ér-Semlyén, Bihar Vármegyében, d. etc. 1809.

'S ezen Testimonialist Postán minél elébb felküldeni. Barátságát az Úrnak meg nem hálálhatván, a' legszivesebb köszönettel veszem.

Itt nincs semmi újság. Asszonyámat még nem láttam; mingyárt másnap hogy feljött, levél által kérvén, hogy ne vegye rossz neven, ha mind addig, míg maga nem lesz, tiszteletére sem magam, sem feleségem, sem gyermekem nem megyen. Már elúntam hogy nyugtom nem lehet, 's kénytelen vagyok nyúgodalmat így szerezni.

Minap írtam a' hűgomnak Semlyénbe, 's abban megköszöntem az Úr barátságos tudósítását is. Méltóztassék az Úr viszont most a' hűgomat, Bátyám Kövér Imre Urat 's hűgom Fráter Antalné Asszonyt egész házokkal nevemben tisztelni. Régen nem valék Semlyénben: de nem mehetek 's nagy vágyásom nem is lehet.

A' Krajnikné hűgom fija nagyon megvonakodott hosszas törpe-sége után. Hát a' kis Laczi nő e? Hogy jól tanul é, azt nincs szükségem kérdeni, úgy reménylem azt, tudván, hogy a' kezdet jó volt. Ő nem megyen e a' Váczi Institutumba? mert már minden gyermekek oda vágyakodnak. Én csak inkább Patakon nevelnék magyar fiút mint Váczon németet. De a' gondolkozás itt is szabad mint mindenben.

¹ A keresztnév Fazekas keze írása.

Emlékeztesse az Ur Bátyám Kövér Urat, hogy azolta, miolta 1805ben Debreczenbe együtt menénk-be, sok változásokon vitt véghez a' Jehova bennünket. Ugyan érünk idöket. 'S a' bankó nem a' legelső czikkely immár, noha az igen fontos dolog az életre, 's én nagy szükségét érzem. Ha a' szegény nagy atyám feltámadna, vallyon reá ismerne é még a' hazára? Az Urak Administratorja ebben a' Vármegyében egy kedves barátjának írván hogy Ő Felsége által Grófsággal tiszteltetett-meg, azt kérdi tőle, hogy ki hihette volna azt kilencz tíz esztendővel ezelött. Valóban ez a' Grófságra emeltetés 's a' kereszt 's holmi egyéb nem a' legcsudálhatóbb dolog ennyi csudálható közt. Bár csak az Isten nyugodalmat engedne nekünk továbbá is mint a' nagy Therezia boldog ideje olta adott.

Tisztel. Esperest 's Notarius Urakat szivesen tisztelem. Ne felejtkezzék-el az Úr ezt az izenetet nékiek meg vinni. Ajánlom magamat becses barátságába 's maradok

Széphalom, Jan. 23d. 1809.

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz mp.

Az Öcsém, Fényes Károly, mi leve a' Restauratió? 's kik mozdúltak-ki vagy feljebb? Él e az Asszonyvásári Pap?¹ Ha vele lesz az Ur, köszöntse, kérem alázatosan.

A most már meg nem levő borítékról, talán Lugossy a következőkép jegyezte föl a címzést a levél utolsó lapjának felső szélére:

Ér Semlyéni Predikátor Tisztel. Fazekas István Urnak. etc. etc.
Debreczen, *Ér-Semlyén.*

A mire Kazinczy Fazekast kérte, hogy születési bizonyítványát állítsa ki számára: Fazekas e bizonyítványnak nyilván első fogalmazványát ugyan e levél tiszta lapjára jegyezte, a mint következik:

Alább írt bizonyítom, hogy T. Kazintzy Ferentz Ur, Fia a' Néhai Ttts Kazintzy József Urnak és Ttts Bosányi Susanna Asszonynak, ittenn születvén Nagy Attya Néhai Ttts Nzts és Vitézlő Bossányi Ferentz Ur Házánál, az ezen Reformata Ekklesia Matriculájának bizonyítása szerint 1759. October 30dikánn megkereszteltetett, akkori Predikator Tiszteletes Makódi János Uram

¹ A levél aljára Fazekas megnevezvén a kérdezettet, ezt írta: *Diószegi.*

által. Lévénn Kereszt Attya Tttés és Nztes Idősbb Péchy Mihály
Vice Ispán, Kereszt Annya Tttés Bossányi Klára Kis Asszony.

Költ Semlyénben, Bihar Vármegyében Januar 28dikánn,
1809b.

Fazekas István
Ér Semjényi Pred. mp.

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

1405.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, Jan. 23d. 1809.

Tisztelt barátom!

Embercid nálam háltak 's ajándékokat (*Vasinak Rómáját*) meghozták. Köszönöm azt kimondhataatlan köszönettel. Az éjtszakának nagy részét a Magyar nyelv dolgában írt munkádnak 's Vasinak olvasása alatt töltöttem. Ez Rómába ragadott; egygyütt jártam ott Veled: amaz pedig csudálással töltött-el. Sok új 's igen nyomos okoskodásokra akadtam. Mihelytt reá érek, mingyárt le fogom azt magamnak tisztázni, 's a' vett Originált visszaadom akkor, mikor a' Gyűlésre jövén, hozzád, a' miért nagyon esedezem, szerencsém leszen (NB. az nem lesz Febr. 12dikén; mikor lesz, még nem tudatik).

Herdert általvittem tegnap Kázmérba. A' jövő héten már Rumiánál fog letéetni számodra. Benne leled Cottának és Kiliánnak Contójikat. Nagy elakadásból szakasztál-ki, mert épen Cserei írja, hogy Göthének 8. darabjáért is 71 f. 15 xrt kell fizetnem. Ezen felyül Mart. 1-ső napján La Rochefoucauldért mintegy 600 ftot várnak tőlem Bécsben. 'S mikor szivárog az a' pénz vissza! — Bár csak holmi Pompignan, a' ki ésszel nem bírván, erszénnyel bír, egygy egy tómus munkámat nyomtattatná. Esztendő múlva visszafizetném pénztét. De ezt úgy cselekedném, hogy a' könyvárosok obligálnák magokat, nem én; mert én több adósságot, mint a mi rajtam már van, magamra vállalni nem akarok. La Rochefoucauld 600 ftba került. 3 fjával adván el egygy exemplárt, 200 exemplárból már vissza jő a' pénz. Ha tehát feltesszük, hogy csak 300 exemplár kél is el, a' mi bizonyosan elkél, látni való, hogy a' Könyvárosok rabátja kitelik, 's a' mi azon felül adódik el (500 exempl. nyomtattatik), nyereségnek marad vagy exemplárban marad. — Megvallom hogy most ezen

plán szerint igyekszem nyomtattatni készen álló munkáimat 's a' Dayka verseit.

Ha itt lésszesz, látni fogod a' Berzsenyi' verseit, 's úgy hiszem, azt vallo'd, hogy Himfyvel egy lineában áll, noha nem egy nemben dolgozott. Odáji magasan szárnyallanak, 's az nem gőz, nem füst, hanem tűz; nem dagály, hanem magasság. — Bacsányi is nyomtat-tatja verseit, úgy mondá Sándor István Bécsben. — A' Vad cimber-nél ebédeltem Magyarok között 's magyarul beszéltem, midőn meg-nyílt az ajtó 's Bacsányi belépett. Lekaptam róla szememet, 's fenn szóval szóllék magyarul. Ő hátam megett méne a' szomszéd szobába, 's meg nem szóllított, holott a' magyar hang bizonyosan reám pil-lantatott vele. Jele, hogy nem akart látni. Én azért nem szóllék hozzá, azért kaptam le szememet, mert nem tudtam, ha akar e látni 's velem szóllani. Illyet attól fel lehet 's kell tenni, a ki 4. esztendő előtt levelemet vissza küldötte Bécsből a' Postán, és a' ki 1803. magamnak mondá, hogy midőn első levelemet vette, bémutatta azt gróf Sauraunak; 's ugyan akkor kért, hogy hozzája ne menjek, mert őtet szemmel tartják.

Leveleduek egyéb czikkelyeire a' Herder pakétjában kapod fele-letemet. Elj szerencsésen. A' Mélt. Grófné kezeit tisztelettel csókolom, 's köszönöm kegyességöt, hogy képedet lemásolás végett ide engedi. Vissza adom azt szívesen. Feleségem nagyon tisztel.

[Eredelje a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 32. sz.]

1406.

Kazinczy — Gr. Gyulay Ferencznének.

Széphalom, Jan. 23d. 1809.

Méltóságos Grófné!

Tegnap estve vala szerencsém Nagyságodnak igen becses levelét vennem. — Engemet is ollyforma ok vitt eddig a' hallgatásra mind Nagyságod mind a' mi kedves Döbrenteink eránt, mint Nagyságodat; elmondom azt, hogy mentségem annál bizonyosabb légyen: A' Napam testvére Gróf Rogendorff Kajetán, közéről való rokona lévén Gróf Firmián Károlynak, a' ki Majlandban *Minister* név alatt mintegy Gubernátora volt Lombardiának, már 16 esztendő's korában Majlandba küldetett az atya által, hogy az oda való szolgálathoz készüljön, 's már 1771ben Consiliáriussá tétetett. 26 esztendőt ott tölte-el

Ferdinánd Hercege körül, 's végre ezzel együtt köntelen volt szaladni. 6 esztendőt Velenczében töltött mint Finanziák Intendense. 61 esztendős lévén a' Cousinjához ment a' Gurki Püspökhöz, kinek testvére; Hercege Salm Károly, ennek jószágait olly kötelezéssel bírta (az anyja Rogendorff leány volt), hogy a' jószág egy harmada ezen okra nézve fizetellenül maradván, őtet tartsa öregségében státusához képest. Tudjuk mit lehet várni az atyafiaktól. Ez látta, hogy clébb hal-meg mint a' Processus véget ér, 's a' Püspök tanácsára 's biztatásaira hogy Kánonokká leszi, 61 esztendős korában Pappá leve. Ezzel is öszvehaborodott. Így az az ember, a' ki Majlandban Läufer is tartott, 's Commendátora volt a' Toskáni Szt. István rendének. egy inassal jöve Októberben Kázmérba, 's onnan Novemberben 13dikán hozzám. Itt Január 7dikén meghala, nekem nagy szomorúságomra, mert igen tanult 's nyájas öreg volt, a' ki nem genirozott soha 's gyönyörűségemre volt mindég. Illyeket szül az a' had, a' melytől Nagyságod úgy fél, de némelly ember — ért Nagyságod — neki még örül, mert majd fejér mentét kap az Insurrectionál. — A' Napam nincs itthon. Krassó vármegyében van Déva körül; Susi az az Dellvoné ott 26 Novemberben leányt szülvén. Képzeli Nagysád mint fog a' szegény Grófné elszomorodni, midőn azt a' kedves testvérét, a' kit 16 esztendős kora olta csak most látá 's most is csak 3 hétig, sirban leli! —

Döbrentei barátom megenged hogy neki nem feleltem. Verseit felküldtem Kishez, a' ki azt Magyar Tárház nevű holnapos írásába fogja felvenni. — Zabolai Kis Sámuel írja, hogy Nagysádtól 100 forintot kapá azután hogy Bécsből eljöttem. Ezt én a' magam nevében is igen szívesen köszönöm. Az szegényt sok bajból kimentette. Most hol van, nem tudom.

T[heréz] felől semmit nem tudok September olta. Generális Bátor Vay Miklósnénak két ízben küldé ide egy csomó tudós ujságait *minden levél nélkül*. Ma irok Polyxénnek és neki. Én azt hittem hogy hallgatása onnan jó, mert Erdélyben múlt. —

Kérem Nagysádat mindenre a' mi szent, — de szépíteni nem lesz szabad; ezt a' kérést Susienak teszem én Kazinczy — írja-meg, Fanni szerencsés e, 's nem szenved e úgy mint az anyja szenvedett, 's hol lakik? Nincs e vas bába? —

Ajánlom magamat Nagysádnak igen nagy becsű barátságába. A' kis keresztleány nem csak szép, hanem igen nyájas kis gyermek is azon felyül. Most mingyárt 14 holnapos lesz, és még is szopik.

EBREZSENI ÖGYETEK
1809

Ő az anyja emlőjén alszik, mert közel van az éjfélhez, én a' szomszéd szobában írok. Az alvók tisztelik Nagysádat, én pedig köszöntöm Döbrenteit kedves tanítványaival együtt, kiknek azt ízenem, hogy régen nem csuklom.

Maradok hív tisztelettel.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 177. sz.]

1407.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom, den 30ten Januar 1809.

Verehrungswürdigster, gütigster Freund!

Meine Preisschrift, die zwey exemplare von dem Werk des Herrn von B[erzeviczy] und das Augusti Heft der Leipziger L. Zeitung habe ich heute in Kázmér gefunden, wohin sie Ihr würdiger Vetter hinausgeschickt hat. Ich bin Ihnen für Ihre unschätzbare Gütigkeiten unendlich verbunden. Mein Weibchen ging mit ihrem Vater in die heilige Messe, und ich las unterdessen Ihre Predigt, da ich zur Hörung der heiligen Messe nicht wie sie verbunden bin. Ich bin durch die Predigt auferbauet; sie ist ganz im Geiste des grossen Volkslehrer, voll der schönsten Moralität, unentstellt durch — (fast habe ich eine scapha schon wieder scapha genannt) — und auf die Geisteskräfte des Auditoriums zu Schmölnitz berechnet. Wenn Ihre Predigten dieser gleichen, so nimmt es mich nicht Wunder, dass Sie auch von Katholiken häufig besucht werden, und Sie verdienen schon bloss diesetwegen die Hochachtung jedes bessern Menschen. Mir wird bey dem Anblick des Religionshasses, der sich im gemeinen Leben noch immer fort äussert, ganz übel. Dass wir Protestanten die gerechtesten Klagen führen, wer läugnet das? aber immer Klagen und immer Hass und nichts als Hass! — Vielleicht ist es aber doch noch zu früh, dass Ihre Predigten gedruckt werden sollen, denn Sie haben ja die Schafe des Herrn kaum angefangen zu weiden, und Sie wissen, was Ihre Freunde in Wien über Ihre Schriftstellerey Ihnen nachrühmen. — Vergeben Sie mir diese Bemerkung wenn sie unrichtig ist. Ihr Stand ist mir sehr ehrwürdig; aber Sie wissen, dass ich Sie sehr ungerne in der luthrischen Kutte aufzutreten sah. Ein Geistlicher muss oft in der un rechten Stunde sich erinnern, dass er ein *Geistlicher* ist, und ich hätte so sehr gewünscht, dass Ihre

Zeit ganz ungeistlichen Beschäftigungen frey hätte bleiben können. Doch wer kann wider die unwiderstehliche Kraft der *vocatio interna*? — —

Für die saure Mühe, die grammatischen Unrichtigkeiten meiner Preisschrift corrigirt zu haben, danke ich Ihnen innigst. An der Aufrichtigkeit Ihres Urtheils zweifle ich nicht; Sie sind mein *Freund*. Ich muss Ihnen aber sagen, dass ich auf eine sehr sonderbare Art überrascht wurde, als ich das Manuscript durchflog, und anstatt ausgestrichenen, umgearbeiteten Paragraphen nichts als ein paar Worte an ganzen Seiten corrigirt fand. Da Sie glauben — was ich wirklich nicht geglaubt habe — dass die Schrift ins Publicum so ausgehen kann, so möge sie so ausgehen. Man wird an dem Titelblatte das: von dem Verfasser selbst übersetzt sehen, und das mag bei billigen Lesern zur Entschuldigung dienen. Rein deutsch werde ich niemehr schreiben: aber aus Ihren Correcturen habe ich doch sehr viel gelernt. Auch begehe ich oft nicht aus Unwissenheit Fehler, sondern darum weil mir das rechte Wort nicht gleich einfällt.

B[erzeviczy]'s Schrift muss ihm nicht nur die Hochachtung, sondern auch die wärmeste Liebe jedes Guten erwerben. Er ist in eben dem Grade ein edler Mann, in welchem er execrabel lateinisch schreibt. Warum um des Himmelswillen liess der verehrungswürdige Mann sein Manuscript durch einen Freund nicht übersehen? Ich that dies mit meiner Preisschrift, und schlecht deutsch zu schreiben ist einem Ungar wohl erlaubt (Sylwester S. 34. in der *vorletzten Zeile* des Scholions, und Graf Ladislaus Teleky an Kaiser Franz den Lothringer), aber schlecht lateinisch ein Buch zu schreiben, und wenn es gleich über Ungarns politische und statistische Lage geschrieben ist, ist schlechterdings nicht erlaubt. Der Abschreiber hat nicht einmal die Regeln der Orthographie gekannt — lactale, Dieta etc. etc. — Ich habe eben das 1. Capitel gelesen. Neu waren mir diese Ansichten nicht, und zum Glück oder Unglück las ich erst vorgestern den [!] 4, 5 und 6. Heft der Europäischen Annalen für 1808. und da fand ich den Text abgehandelt: aber für den aller grössten Theil des ungarischen Publicums sind so ganz neu, rebuttant neu und haben also unendlichen Werth. Ich verehere den edlen Mann, der sein bonum otium nicht mit agrum colendo aut venando, servilibus officiis, conterit (Sallust), sondern andern die Fackel vorträgt. Ich werde ihm für sein sehr geschätztes Geschenk schriftlich danken. Sagen Sie ihm aber auch, dass mich seine Achtung, sein Geschenk

sehr gefreut hat, und dass ich ihn herzlich liebe. Aude aliquid brevibus gyaris et carcere dignum! aber solche Schriften könnten ihm doch Ungelegenheit zuziehen, und da würde ich ihn herzlich bedauern. Viel muss man nicht wagen. Jeder novator läuft Gefahr, das zu leiden was Socrates liebt, und von dem den edlen Epaminondas nur sein französischer Geist rettete.

Ich bin Ihnen noch 25 f. für die Leipziger Lit. Zeitg. 1808. schuldig. Das eben verflossene Jahr war für mich eines der missgerathensten. Hätte ich nicht ein kleines Gütchen über die Gebirge von Toronya, ich würde nicht Heu, nicht Getreid, so viel als mein Haus nöthig hat haben. Und nun vollends die Lese! die Reise nach Wien lehrte mich auch sehr aus. Überdies steigen meine Ausgaben, die Yorick nicht zu nothiren rathet, weil sie anderswo gewiss notirt seyn sollen, über 600 f. La Rochefoucauld wird bis den 1. May fertig, und da muss ich noch 350 f. zahlen. Vergeben Sie mir also, dass ich Ihnen eine Weile noch die 25 f. nicht schicken werde. Aber da ich befürchten darf, dass die sequestrierten exemplare der B[erzevicy]-schen Schrift vergriffen werden, so bitte ich Sie um die Güte mir so viel exemplare auf die Seite zu setzen, dass ich Ihnen für diese und die Lit. Zeitung 30 f. schicken soll.

Das Morgenblatt lese ich von der General Baronn Niclas Vay, gebornen Baronin Adelsheim. (Ihr Vater oder Onkel ist Minister bey dem Grossherzog von Baden) da ich ein grenzenloses Vertrauen auf Ihre Gnaden habe, so schicke ich den Pack, den ich hier habe, Ihnen gleich, und setze noch zwey Baende der Münchner Aurora (diese gehören mir zu) bey. Die Aurora war die Vorgängerin des Morgenblatts. Sie werden in ihr vieles finden, was Sie freuen wird.

Ich wünschte doch zu wissen, wie Hofrath Drevenak Ihnen zugethan ist. Ich kenne ihn. Wer kennet ihn nicht! Nicht überspringen Sie diesen Artikel in Ihrer Antwort. Er ist mir sehr wichtig. Sie können nicht genug ausführlich darüber mir seyn.

Das Magazin habe ich von Patak wieder erhalten. Aber nicht ein Wort schreibt man mir darüber. Auch Schweigen ist *Antwort*.

Meine herzliche Umarmung. Schreiben Sie mir ob Sie wirklich hoffen, Vater zu werden. — Schreiben Sie mir auch, ob Herr v. B[erzevicy] Vater ist. Ich wünsche ihm viele Kinder. —

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 208. sz.]

1408.

Kölcsey Ferencz — Kazinczyna.

Debreczenb. 31. Januar 1809.

Tekintetes Úr!

A' Collégiumi törvényt a' mi illeti, nyilván való törvény, melly a' Magyar könyveknek a' Bibliothecából való ki adatását tiltaná, tudtomra nincs, hanem ez az régi időkől fogva szorossan observált szokás azon törvényekből veszi eredetét, mellyek a' Deákoknak a' magyarul való beszéllést tiltják, valamint az is hogy az Új magyar könyveket olvasók szemmel tartatnak, mellyre elég példáink vagynak, egy szegény ifjú nagyobb részént az által Phantasta nevet nyert! Az említett törvényeket ide zárva küldöm, hogy leg alább némelly részben legyen szerencsém a' Tekintetes Úr kívánságának eleget tenni.

Hálával tartozom a' Tekintetes Úr nemes szívének, mellynek erántam újabb jeleit mutatni méltóztatott. Én pirúlok a' nem érdemelt dicséretékért, 's örvendek hibáim fel fedezetésén. Méltóztatson a' Tekintetes Úr el hinni, hogy bennem makacs tanítványra nem talált, mellynek jeléül bátorkodom az újra dolgozott 4 sort be mutatni.

Be nem kívánok a' vitézek

Sorjában ülni én!

Be nem kívánok a' királyi

Széken tündökleni!

Nem hízelkedem e kelletinél jobban magamnak, ha el hiszem hogy más darabjaimnak be mutatása nem fogja a' Tekintetes Úr békességes türését el fárasztani? — — Ezen dalban, mellyet itt be mutatni bátorkodok, az Édes már most csak épen háromszor fordul elő.

Vidéki a' Szilágynak,

Völgyek, szelíd hegyek!

Itten fedezzen a' sír

Engem ti köztetek,

Olly édes a' setét sír

A' nyugalom helye!

De édesebb sehol nincs

Oh! nincs, mint itt, sehol

Illy édes a' Madárnak
 A' zöld lombok között,
 Ha szél susog feléje,
 'S ringatja csendesen.
 Siromra a' berek majd
 Hús árnyékot bocsát,
 Le dülve fog nyugodni
 Az Útas siromon,
 Siromra a' tavasz majd
 Últet virágokat,
 Virágokat keresnek
 A' Lyánykák siromon,
 'S ott majd talán dalolni
 Fogják szerelmeim',
 'S még egyszer a' vidéken
 Hangzik Lottim neve.
 Oh Lotti! jőjj te is zöld
 Síromhoz akkoron,
 Hintsél virág magot rá,
 De könnyeket ne ejts,
 Bús életünk után a'
 Sírdombon nyúgoszunk
 'S álomban el merülvén
 El oszlunk csendesen,
 Így a' Virág kehelyben
 A' harmat csepp le-hűll,
 'S ha fel jön a' meleg nap *(heves)*
 El oszlik, 's nincs tovább.

El tér még talán ide egy kis dal, melly a nyáron készült. —

Oh Lotti! Lotti higgyed
 Édes szeretni!
 Hát mért kerülöd Amor
 Rózsa lánczait?
 Nem messze egy patakhoz
 Últem a' minap,
 A' nimfák énekeltek,
 Lopva halgatám —

Mosolygva énekelték
 Ámor hatalmát,
 Ámornak élnek ők is
 'S hordják lánczait.
 Óh a' szelid kis Istent
 Ki nem szeretné?
 Nélküle életünket
 Ki boldogítná?
 Gyötrődni édesen, és
 Égni édesen,
 Gond nélkül sírni, láncz közt
 Nem lenni rabnak,
 E' sorsa annak a' ki
 Ámor barátja —
 Oh Lotti, Lotti higgyed
 Édes szeretni!
 Hát mért kerülöd Ámor
 Rózsa lánczait?

Kállai alázatosan tiszteli a' Tekintetes Urat, tőle tudom, hogy
 Dr. Sz. Györgyi Úr egészséges, az Asszony eggy kis Ferenczet szült,
 a' kis leánykák himlőben feküdtek. Forró tiszteletem jelentése mel-
 lett, magamat gratiájába ajánlván, maradok

A' Tekintetes Úrnak

alázatos szolgája

Kölcsey Ferencz mk.

Studiosorum Togatorum lex sexta.

Cum in illos, qui sufficienti lingvae latinae peritia destituuntur,
 omnis et docendi et discendi labor inutilis sit, ob eamque causam ad
 comparandam huius lingvae cognitionem et sermonis etiam prom-
 ptitudinem necessario omnes adstringi oporteat; sermo hungaricus
 penitus interdicetur. Contrarium facientes praeter Juratum in quovis
 cubiculo primus inhabitator observabit et denunciabit, qui si alumni
 fuerint Cibo et pane; si expectantes, pane per diem privabuntur —
 Paedagogi unius integrae noctis vigilia puniantur: Observator officium
 non faciens in deterius cubiculum detrudatur — — —

Studiosorum non Togatorum lex quarta.

Cum in illis, qui sufficienti lingvae latinae peritia destituuntur,
 omnis et discendi et docendi labor inutilis sit; praeterea in statu

civili linguae latinae peritia necessaria sit: sermo hungaricus studiosis omnibus non Togatis, quam inter se, quam cum Togatis interdicitur. Contra venientes si Juratis denunciati fuerint citentur, et prima vice corripiantur, secunda correptio repetatur, tertia labore nocturnae scriptionis de charta ad chartam puniantur ita, ut pensum sero vespere datum sequenti mane exhibere teneantur. Pensum hoc dictum si ad praefixum tempus describere neglexerint, illud in loco per sedem scholasticam intra collegium designando sequenti nocte describere teneantur. In casu non obtemperationis juxta legem secundam cum ipsis procedatur (excludantur).

[Eredetije a Szemere-tár II. kötetében.]

1409.

Szentgyörgyi Gellért — Kazinczyknak.

Tekéntetes Kazinczy Ferencz Úrnak
különös tiszteletét, és idvözlését
Szentgyörgyi Gellért.

Jelos érdemü,¹ s tudományú Férjfiú! El adandó Könyveidnek Lajstromjok mellett hozzám bocsátott Leveledet milyen örömmel vettem légyen, inkább képzelheted, hogy sem szavainból értheted. — Többeknek azok közül megszerzésekre gerjedett kedvemet nem tagadhatom; tsak azt sajnálom, hogy ennek tellyesítésében a' múlt esztendőben rajtam történt szerentsétlenség akadályt vetett. Valamelly enyves kezű Felebarátom feltörvén Iróasztalomat, Jegyző könyveimmel együtt hat száz forintomat ellopta, mellynek egy részét ritka Könyveidért ezen alkalmatossággal tellyes örömmel áldoztam volna. Böltsen láthatod, melly tsapás légyen ez egy olyan emberen, kinek jövedelme jobbára az esztendei rendelt fizetésből áll. Idő keil arra, még tsak annyit is félre tehessen.

Jankovits Miklós Úr már régtől fogva Bétsben mulat; minden órán várjuk: 's ugyan ez okozta, hogy Kedves Leveledre előbb nem feleltem. Vártam tudni illik, és most is várom ötet; mivel mind kedvét, mind tehetségét illy ritkaságoknak öszvegyűjtésére tudom, és ismértem.

Salustiusomnak nyomtattatása, reménlem, Jankovits Úrnak haza jövetele után mingyárt munkába vétetik, mivel már néhány képeket

¹ Szentgyörgyi a hosszú *ö*, *ü* hangokat *ó*, *u*-vel jelzi.

is rajzoltattam, mellyek köztül Jugurtha' képét Jankovits Úr magával Bétsbe vitte, hogy a' Rézre metszővel az, és a' többiek eránt meg-eggyezhessen. Afrikának is azon részét, melly Jugurtha háborújának piatsza vala, most rajzoltatom. Még a' Munkának kiadásához, úgy szóllván, tsak készülök, még is már közel száz forintom el ment reája. Mikor fog tökéletessen el készülni, meg nem határozhatom.

Meg engeded, nem kétlem, nagy erdemű Úr, hogy Könyveidnek Lajstromjokat Jankovits Úr haza jöveteléig nálam tarthassam. Akkor újra vagy tőlem, vagy magától Jankovits Úrtól tudósítást bizonnal várhatsz. Addig is szives Barátságodba ajánlott, igaz, állandó Tisztelőd maradok Pesten Januáriusnak 31dikén 1809dikben.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 29. sz.]

1410.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Den 2ten Febr. 1809. —

Ich erhalte Ihr verehrtes Schreiben, in welchem Sie mir den von dem König in Baiern erhaltenen Brief mittheilen. Ich gratuliere Ihnen herzlich zu der Ihnen so sehr verdient wiederfahrenen Ehre, denn das Werk, das der König seiner Aufmerksamkeit gewürdigt hat, ist ein sehr vortreffliches Werk. — Der Brief, den ich hier beyschliesse, war an Sie schon fertig, als Ihr Brief heute kam. Ich hatte noch dritthalb Bogen Bemerkungen über B[erzeviczy]s Schrift fertig, aber das bleibt nun weg. So wie ich das erste Kapitel mit vieler Freude las, so muss ich gestehen, dass in mir die übrigen zweye, so wie seine Aphorismen hinten, die Galle gerügt haben. Man kann über diesen Gegenstand so gar viel mit Wahrheit sagen: wozu war es also zu die heiligen Wahrheiten noch Unwahrheiten und halbe Wahrheiten zu mengen, und sich dazu den Argwohn zuziehn, dass man eine jakobinische Kappe trägt, und das weil man etc. Denn ist es den wirklich wahr, dass der Grundherr in den wider ihn geführten Klagen der Bauern *Richter* ist? ich glaube nein. Zwar präfidirt, in den diesetwegen gehaltenen sedibus Dominalibus in eigener Person oder doch in der Person, der durch ihn selbst berufenen Comitats adjurirten Beysitzern. Der Grundherr: aber die Beysitzer sind doch adjurirt, und der Bauer hat zu seinem Schirm den Fiscus Magistratualis dabey, und dieser so wie der Stuhlrichter

und Jurassor sind stets gegenwärtig. Noch nicht genug! Die hier gefällten Judicia müssen *immer* vors Comitatus, und von dort *immer* vor die Statthalterei, und von dort *immer* nach Wien. Soll ich glauben, Herr v. B[erzeviczy], der so viel weiss, was ich erst von ihm hier lernte, dies alles nicht wisse; er, der selber Grundherr ist, und wenn er es *weiss*, und *dies* doch behauptet, was soll ich von ihm und seiner Wahrheitsliebe, seiner Apologie des tiersetats denken? Ich bin kein Barbar, kein Bauerschinder: ohne Beleidigung sey es gesagt, ich will keck wetten, dass dieser Apologist der Bauern gewiss nicht mehr geliebt von denen, die ein unglückliches Loos unter die Jurisdiktionen ihrer Mitbürger warf, wird, als ich: ich würde von diesem Gegenstand *auch frey* geschrieben haben, manches *noch in ein helleres Licht* gestellt haben, aber Unwahrheit hätte ich mir doch nicht erlaubt. Adduxere sitim tempora. Márjasi István hielt in meiner Gegenwart eine Rede in Pressburg, dass es endlich Zeit wäre, die nonas et decimas den Bauern zu schenken; Ragályi István fragte 1807. auf dem Reichstag, wie lang denn die Proprietäts noch ihre proprietät durch das Blut derjenigen, die keine Haben beschützen wird? und ich sage mit Catharina: sine proprietate nulla agricultura, und mit Filangieri: dass der Charakter der weisen Regierung hierin besteht: quo fieri potest maior massa felicitatis in quo fieri potest plures portiones subdividatur: ich weiss wie Himmelschreiend es ist, dass B[erzeviczy]'s Prozess wider F. K[oeczok] in sedris Civilibus erga diurna Assessor ex Cassa Domestica revidirt wird, und dass nur *der Mauth* zahlt, der Wege *reparirt* etc. ich weiss, wie ungerecht das ist, dass die Comitatus Magistratualen blos durch die Bauern bezahlt werden, und doch nur ein Edelmann Zutritt zum Magistrat habe. Aber warum erzählt nicht Herr von B[erzeviczy] dass der Adel 1792 den Strassenbau im ganzen Land über sich zu nehmen entschlossen war, aber es unterblieb, weil sie zwei Bedingnisse setzten. 1.) Dass die Summa, die Joseph II. hoc titulo aufs Salz warf, hiezu verwendet werde. 2.) Dass der Hof weder die hiezu erforderlichen Beamten ernenne, noch die Cassa unter seiner Direktion stehe? Warum erzählt Herr v. B[erzeviczy] nicht, dass als 1793 das elaboratum Diaetale in materia Coordinationis Comitatum in Ujhely vorgelesen ward (es schickte dieses der Palatin jedem Comitatus zu) und darin stand, dass auch nicht adeliche zu Comitatusdiensten zutritt haben sollen, inclusive ad off. Judium ordin. in Ujhely keine Stimme *da wider* sich erhob, und gegen 60 Stimmen

ein helles vivat schrieen? (Ich war gegenwärtig.) — Dass das feudal System ein gothisches Institut sey, wer weiss das nicht, dass die Zeiten sich geändert haben, dass ihre Umänderung nicht nur vom Bauernstand, sondern auch von der Regierung gewünscht wird, dass ein Professor der Staatswissenschaften solches gewiss nicht als das höchste ideal der Regierung ansieht, das alles ist nicht die Frage. Ob dadurch, dass man den Bauern und nicht Adelichen die Fähigkeit, eine propriaetaet zu erwerben, gestattete, der Kaste des Adels nichts, wenig, viel oder Alles verlöre, — (die Furcht des Adels war bei der Einführung des Urbariums auch *übertrieben*; die Zeit hat gelehrt, dass es so schrecklich als man es sich vorstellte, nicht war) — ob endlich das Vaterland durch eine ruhige, Gezwanglose, freye Revolution (also gar keine Revolution), die diese Sachen in Erwägung nähme, und umänderte, gewinnen oder verlieren würde, springt auch in die Augen. Aber ob man *das* thun soll, was Herr v. B[erzeviczy] auch hier thut, und ob man es *so* thun soll, wie er es that, das ist eine Frage, über die Sie und ich, wie ich es hoffe, uns gewiss nicht entzweyen würden. Ich las das erste Kapitel mit wahrer Freude: alles übrige fast mit Zorn, und schon die execrable Latinitaet eines socius Göttingensis! — Herr v. B[erzeviczy] macht sich, fürchte ich, ohne aller Noth, aber unter einem rauschenden hochklingenden Titel, Feinde, noch mehr Feinde als er sie hat, und wenn man es recht erwägt, vielleicht bloss aus dem Kitzel, dass er nicht wie andere zu denken scheine. Es würde mir sehr leid thun, wenn er diesetwegen büssen müsste, und dies könnte doch leicht geschehn, wenn er gleich sich zu *verschanzen* glaubt. — Adieu mein Freund! —

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 208. sz.]

1411.

V. Nagy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Adssessor Úr!

Nékem különös bizodalma drága Uram!

Igen szégyenlem, hogy a' minap hozzám küldött betses Levelére, és ajándéka' nagy kedvességek felől nem válaszolhattam: de tellyességgel nem lehetett; mivel az alatt, mikor a' Levél és ajándék könyvek hozzám érkeztek, oskolai széket tartottunk, 's felelnem tsak fél fertály időm sem volt. Az alkalmatosság, a' mint most-is tellyesség-

gel nem várokozott: méltóztasson azért a' Tekintetes Adessor Ur, valamint az akkori válasznak elmulatását embertelenségre, úgy a' mostani Levelemnek zürzavaros-voltát pallérozatlanságra ne magyarázni: annyival inkább, mivel a' Classisom Censuráját éppen ebben a' szempillantásban végeztem el — tele vagyok az intensio miatt zürzavaros gondolatokkal: 's e' mellett a' legnagyobb siettséggel, minem [!] hibásan is esik írnom. Más bajaim is vagynak — Mind a' két rendbeli ajándék-könyveket vettem: igen derék és szerentsés ember volt Morhóf, hogy Munkájáért ennyi és ij betses könyveket kaphat valaki — én megtetézve (mactatus sum) az ajándékkal: 's szerentsés lések, ha eléggé meg köszönhetem valaha — A' Mastix-ot küldöm — a' Magyar Régiségeket vettem Pestről Institoris Úrtól igen nagy köszönettel — A Szegény *Nitsch Blumenbachoz* dictálta a' Levelét. — Mély tisztelettel engedelmet kérvén sietve írott Levelem írásáról, örökös tisztelettel maradtam S. Patakon 2^{ik} Febr. 1809.

A' Tekintetes Adessor Úrnak mint igen különös bizodalmu drága Úrnak

Alázatos kész szolgálója

Nagy Ferencz Profesor m. p.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 174. sz.]

1412.

Vitkovics Mihály — Kazineczynak.

Tekintetes Úr!

Hazafiúi örvendezéssel s tisztelettel nyúlok tollamhoz, midőn ezen első Levelemet írom a' Tekintetes Úrhoz, kit Literatori főerde-miért s ember szeretéséért Hazánknak Jobbai különösen tisztelnek, és betsben tartanak; én pedig régolta imádok. Mert az, hogy Anyai nyelvünk szent s kedves előttem, hogy azon kezdém futni a Literatori pályát, a Tekintetes Úr' sok betses és szép Munkáinak Műve. Ezek' nem léte nélkül eddig a' Deák, avagy (Isten őriz) a Német nyelven hangoskodtam volna. Mind ezért a Tekintetes Úrnak adok hálákat, valamint a Nekem ajándékban küldött Magyar Régiségeket és Szívképző Regéket Magyar szívvvel s literatori buzgósággal köszönöm. Amazokat tanulva, ezeket elragadó érzékenységgel olvastam, és olvasom.

A Gyönyörű Gerlitzék elejébe, mint szeretőt vesztettem Legény,

a felvidúltság és a szép érzés' örömével buliklottam. [!] Azon Melegében százat nyomtattattam Velínre egy mostanában Budára került Német által. De a papíros' velinsége nem tetszván, újra nyomtattatok Magam vettem Velínre. Ebbül is, amabbúl is számosb példánynyal fogok kedveskedni a Tekintetes Úrnak, mihelyt alkalomra szert teszek.

Szemere Pálunkhoz, Barátunkhoz átküldött Notát elvivém Hartlebenhez, a ki is igen sokalván [a] könyvnek az árát, lemondott rólla. Mivel nem Tudós Palótz, se nem Hutsa irta Tündér Történetek a Tzimje. E' Nómet sógornak könyvárosságában *Την Ελληνικην ιδισην* veszem észre, de nem *Τὸ αἰσθητικὸν*, Kis Istvánnak minden gondgya a Kalendáriom, a Hacc Musa, Báró d'Manx és fiatal pópista felesége; a szépre igen keveset hajt. Egenbergernek, a mint mondgya, nints kész pénze. Azt tudom, hogy a múlt héten vagy Nyoltz száz forint árát ezüstben elloptak tőle. Institoris magára válalta, hanem olly feltétellel, hogy a pénzt Martzius' végén kellyen letennie. Ez iránt, szavát adta, maga is írni fog a Tekintetes Úrhoz.

Mind ennek véghezvitelében kész örömet eljáram. Ezentúl is eljárók akárminő rám bizottaiban a Tekintetes Úrnak. Mivel én, mint Hazafi, a Tekintetes Úrnak mindenben szolgálattýára lennem kötelességemnek tartom. Ezen felül ama forró Tsók is, melyet előbbi itt létében a Német Játszó Szinbe befördülta előtt a Ts Úr rám nyomott, örök adóságá vá tett engemet. Ezzel a' tsókkal mint tellyeshatalmú Jegykével (Bilét') bátorkodom ennek utánna a Ts Úr' Barátóságára vágyakodni. A hová ha bejutandók, Nemes büszkeségű leszek, s nem fogom irigykés szemmel nézni Szemerénknek annyi Öröm repeséseit, melyeket ő vele a Tekintetes Úrnak minden Levele éreztet.

A mi illeti a Hónapos Irásunkat vagy Amaltheánkat, Horvát István (Vig László), Szemere és én aprónként hozzá készülünk. Ám lassan haladunk. Annál tanátsosb, mert így izletesebbé érlelhettyük, s annak idejében a Tekintetes Úrnak rákérésünkre leendő befolyásával fűszerezni fogjuk. —

E mellett jelentem, hogy Nagy Tiszteletű Fejér György Úr, notus probitate Palemon, egy Magyar Tudós Társaságról való Elméléseit, és Intézeteit kiadá illy Tzim alatt: «A jutalomra Érdemesített Értekezés Egy Magyar Tudós Társaság' Legkönyebb 's Leghelyesebb Felállításáról.»

A mai Magyar időhöz képest, a mint forog az, igen helyes, és a' szerző' buzgodására tekintve felséges Munkátska. Ezzel is, ha alkalom lesz, szolgálni fogok.

De hogy első Levelem kelleténél húzamosb ne lenne, berekesztem azzal a tiszta s barátságos kinyilatkoztatással, hogy én pelyheségem olta a Tekintetes Urat kedvellem, Literaturánkban tett fő érdemiért imádton imádom, egy szóval szeretem. Mindenestül azon leszek, hogy viszont szerettesem a Tekintetes Úrtúl, kinek vagyok

Pesten Február 3dikán 1809.

Régi Igaz Tisztelője
Vitkovics Mihály mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 133. sz.]

1413.

Jankovich Miklós — Kazinczynak.

Pest 4ik Február, 1809.

Tekintetes Úr

Drága jó Uram Barátom!

Régiségeinek gyűjteményit, *Bibliotheca Antiquaria* Tzim alatt annál nagyobb örömmel olvastam, hogy számos darabokra akadtam, mellyek ez ideig szorgalmatosságom előtt elrejtettek. — Az eleitől végezettyéig által nézvéen a Könyveknek, Kéz Írásoknak, Alíráásoknak, Képeknek 's Abroszoknak Laistromait, mind azoknak, mellyek Hazánkot érdeklik, Barátságos áron leendő által bocsájtásához örömet hozzá állanék, ha mind az könyvekből, mind a' kéz írásokból azokat, mellyek a' Magyar Gyűjteményhez nem tartoznak, elmelőzhetném.

Igen ohajtannám ekképpen végső Szándékát Tekintetes Urnak meg tudni, melly áron tudniillik, és mely fizetés módjával az eladást megtenni kész légyen, minthogy mostanni környülállásimra nézve, tsak két esztendő múlva Capitálisokat fizethetek, ámbátor az interest okvetetlenül a' rendelt időn meg adni kész vagyok.

Vallyon az L. Aretinus *de vita Atila*, és *Judicium de Cometa in Urbe Hystropolitana viso eredeti é?* vagy ugyan az eredeti Írás Pataki Bibliothekában adattatott?

Megtartom az Laistromot mind addig, még Feleletét T. Urnak meg nyerhetem, hogy részemről is az Calkulust megtehessem. És ha az könyvek meg szerzéséhez szerentsém nem lészen, emlékezet okáért leíratom, hogy az *Manu Scriptum Litteraria* között e Gyűjtemény-

nek Laistroma is helyet nyerjen. Ki szives Barátságában ajánlott
maradok

Tekéntetes Urnak

Tökéletes szívű szolgája

Jankovich Miklós.

Kívül:

Pest.

Az Urnak Tekéntetes, Ns. Nztes Kazinczy Ferencz Urnak, Több T. N.
Wárnegyék Érdemes Tábla Birájának tisztelettel. p. Hatvan, à Caschau
vagy per Ujhely à *Széphalom.*

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 174. sz.]

1414.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Barátom! Rumitól végre megkapám pályairásomat, 's az vala
első dolgom, hogy az általad kívánt czikkelyt néked megküldhessem.¹
Elmaradván valahol Bécsi útam alatt a' Pályairás' magyar textusa,
ezt a' németből mingyárt ezen papirostra fordítám; e' miatt van
ebben olly sok igazítás. Megengedj, hogy tisztábban nem küldöm. —
Nékem ma egy szép napot csinála a' Posta: Nininek egy gyönyörű
levelét vevém. Egy csudálást érdemlőt vettem a' mi igen
kedves Miklai barátunktól is; Hummel pedig Rochefoucauld előtt
álló Praefatiódat küldé-meg correctúra végett, 's azt igéri, hogy 3. hét
múlva kész lesz vele. — Hát a' Te Tárházad mit csinál? Égek látni
első darabját. Te tudod, mit várok én, mit az egész Publikum tőled.
Feleségem 's tegnap 15d. holnapjába belépett angyali alakú leányom
Misére mentek Bányácskára az Orosz Paphoz, 's ott ebédelnek. Én,
a' ki készebb vagyok csendességben nem lenni, mint hogy tőlök
távol szobában légyek, képzelheted mit dolgozhattam miolta reggel
elmentek. De illyen a' szerelmes! most sincs nyugtom: ha ide haza
létekben a' gyermek' táncza, lármája zavargat: most szívem ocsódik-
fel minden perczentésben utánok. — Nincs boldogtalanabb ember
mint a' kinek szeretett felesége 's gyermeke nincs. Óllemek, 's kedves
Nódet tisztelem, két szép csemetéidet csókolom. Nem lészesz e valaha
ismét atya? Géniem még is anyja emléjét szopja. — 5. Febr. 1809.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

¹ Ez a «czikkely» nincs a levél mellett.

1415.

Kazinczy — Sárközy Istvánnak.

Széphalom, Febr. 6d. 1809.

Édes barátom!

Régen félbe szakadt levelezésünk: de azért barátságunk el nem hűlt. Ezt felőled reményleni merem, magamról pedig fogadhatom, ígérhetem. Engedd hogy tudakolhassalak, mint vagy, 's kedveseid, tudnillik háznak tagjai, mint vannak? Én és a' feleségem, 's tegnap 15dik holnapjába belépett Eugenia lyánykám. frissen vagyunk, 's barátinkat, mint eddig, szeretjük, a' jókat becsüljük, a' gonoszokat szívünkben lelkünkben utáljuk.

Szabolcs Vármegyei Fő szolgabíró 's Követ Dézsi Mihály Úr nékem a' Dietán Septembernek utolsó napjaiban azt mondotta, hogy ott vala akkor a' mi Poetából Mathematicussá 's Philosophussá lett Horváthunk is, de hogy épen akkor valahová kifordult. Egy este a' Halász kapun mentem-ki a' szállásomra, a' Rózsához. 's egy két lépésnyire a' Landerer ott lévő kis boltjától egy veres nadrágos, zöld mentés borzas fejű, 's ha jól említem csakós vagy kalpagos megöregedett meggörbült Idegen bukkana reám. Megállék 's azt kérdém magamtól, ha az nem Horváth e? De a' gúnya rajta kopottacska 's bőven varrott volt; elhitettem magammal hogy az nem ő, 's meg nem szállítottam. Mielta ide haza vagyok, azolta kínoz az a' gondolat, hogy az csakugyan Horváth lehetett, mert húsz esztendő sok ember' szemét kivagdalta, kivált az olyanokét, a' kik potentes sui lactique degerunt, quibusque licuit in diem dixisse: VIXIMUS! Pedig, a' mint egy nem régi tudósításból tudom, a' mi Horváthunk nem ásta-el a' talentomot, 's a' ki két feleséget is kifárasztta, 's talán harmadikat készül kifárasztani, az nem csuda, ha a' szűken varrt ruha helyett bugyogósba öltözik. Kérlek, tudósíts felőle, mint van, mit csinál, 's igaz e az a' hír, hogy testvéredtől elvált. Nagyon kedves volna előttem, édes barátom, ha el akarnád felejtetni, ha illik e mind azt meg is írni a' mit mondhatnál, 's tudván azt, hogy mind neki mind néked szentelt barátod vagyok, 's mind kedves mind kedvetlen történeletekben részt veszek, méltóztassál tartalék nélkül közölni velem, hogy az a' váratlan dolog mint történt, mint kezdődött, 's mint méne véghez.

Hát Szokolaid mint van? 's szeret e még engem? Egyszerre elhallgata. Ő nékem nem Péterem, vagy inkább én nem vagyok neki

az a' mi volt — Péternek: de nagy a' gyanúm, hogy ő félénkké lett, 's talán egy fület is kész volna leszabni, hogy elnémitsa a' gyanút. Köszöntsd nevemben, 's ajánlj barátságos emlékezetébe.

A' Dietán olly sok ismerőseimet találtam külsőjökben egészen elváltozva, hogy alig ismérhettem reájok. Illyen vala p. o. Fő Ispántok is, kit csak a' Felső Táblánál láttam. Pozsonyban nem múltattam sokáig, és így még azokhoz sem mentem-el, a' kikkel vágytam szólni. Annál többet múltattam osztán Bécsben, úgy hogy ide haza már szedték Hegyaljai szőlőmet, mikor haza értem. Visszajövőben Soprony felé kerültem Kis miatt: de Himfyt nem láthattam, úgy értvén, hogy már Badaacsonba ment.

Tájékunk soha sem volt nagyobb szükében az újságoknak. Nem tudom mit szül majd ez a' rettenetes malacia. Martiusban eleget hallunk, úgy tartom, midőn a' Haza védelmezőji sikra szállanak. Engem még ér a' koczka.

Élj szerencsésen kedves barátom! Ujra kérek, hogy Horváth felől méltóztassál bővecskén tudósítani. — Ajánlom magamat barátságodba.

örök tisztelőd

Kazinczy Ferencz mp.

Kivül: 1

Tekintetes Sárközi István Urnak, Tek. Somogy Vármegye Tábla Birájának, tisztelettel Buda, Marczali, *Nagy-Bajom*, Somogy Vármegyében.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 251. sz.]

1416.

Sárközy István — Kazinczynak.

Kedves Édes Egyetlen egy Barátom!

Csak ugyan meg mutatád Te elébb mint én, hogy a' halgatás mellett se felejtesz el — De én ezt külömben is szentül hittem, mert szívemnek tükör Tábláján láttam. —

Oh be sok oka van az én el halgatásomnak — le írni, sokkal több volna, mint minden Levelezés bé foglalhatta volna az ólta — Egyet kettőt most említtek, a' többit máskor.

Meg irtam én Tenéked, még pedig szívembe mártott Calamus-sal mind azt, hogy ujra némely kecsegtetésekre, de más nagy okból

1 A levél zárlatán piros pecsét.

is hivatalt, az az ujra Gener. Perceptorságot vállaltam fel, mind azt —! — hogy éppen akkor tájiba bé fogattatván némünémű Excessusaiért 3 Reformatus fiatal ember, kik közül egyik Rector, másik Notarius, harmadik Káplán volt, mind a' hármon vasat pengettek Kaposvári Vármegyénk házába. — Excessusok az volt, hogy szomszédságba lakván, öszve mentek recreatióra, 's a' szőlő hegyen meghevülvén, midőn estendén haza mentek volna, bé tértek pipázva a' már nyitva volt, de üressen állott gyertyákkal megvilágosított Pápista Templomba, és ott experiálgatván, midőn egy darab az oltáron heverő viasz gyertyát egyik közülök a' zsebjébe tett volna, a' chorusból megszölyittya egy valaki, hogy ne vinnék el a' szentelt gyertyát, etc. etc. de ők elvitték 's etc. etc. Criminalis actio erigaltatik ellenek — 's csak gondold — itt meg a' Poëta, Mathemat., Philosophus, minthogy ott Curator, Prokatorjokká lesz, ő defendálja, és már már láttom, hogy perét elfogja veszteni. Éppen Fő Ispányunk itt lévén, hogy előtte valamit nyerhessek, előre ezen ide zárt verseket, meljeket sokkal elébb csinált egyike emberei, u. m. Secretariussa, Fiscalissai s Házi Doctorja — Kis előtt, elébb mint remeket el dicsérvén, bé mutatattam. — De a' mit az után későbbben tudtam meg, azt felelvén reá a' Gróff először, hogy lehetetlen, hogy szép volna, mert nem érti, azután én reám mint Oedippusra járkálván, minek utánna némely magyarázatimmal hozzá mentek volna, ismét: el-hiszi, hogy szép, de nem láthattya által etc. — haec obiter. Arra a' kérésemre, hogy nevezze ki egy józan itéletű mixta Sedriát és revidealtassa [a] szegényeknek Cassáját, hogy inter spem et metum ne lankadjanak, kivált amaz gyenge Complexiojú és igen érzékeny vers író, kinek maga kezével írott instantiaját szóbeli jelentésem mellett presentáltam — az volt a' felelet, minthogy most juristitium van, Ordo Juris amnestiam in nullius favore, etc., tehát nem lehet.

Csak el gondolhatod, Lelkem, mitsodás érzést okozott ez én bennem! — És akkor írtam néked iljen forma, vagy talám hosszabb levelet, mint ez, gondolom, lessz — 's a' verseket is hozzá irattam — de el nem küldöttem, még nem is volt titulálva, várván még kimenetelét ezen Dolognak. — És interimaliter vagy is pausa képpen ezt írtam — bár csak nekünk egy Captalanunk vagy Archivumunk volna, meljbe az iljeseket a' leg nagyob lelki esmeret alatt, a' leg elevenebb szinekkel le írván, depositálhatnánk és a' késő maradéknak hátra hagyhatnánk, hogy ha ne talántán az eddig csak 10 Thomusból álló *Annales der Leidenden Menschheit* Continualtathatna, ahhoz kész

materialék gyűjtetődjenek. — Meljbe semmi vétkes dolog nem volna — mert néha a' környül állások változtatják a' Dolgot rosszabbá, mint feküdt — 's több efféléket írtam. Azomba ezen Leveletem úgy el tettem, hogy mikor continualni akartam, minden írásimat 's conservatoriumaimat öszve keresvén, se találtam — úgy tetszett pedig, hogy csak azt kell el-küldenem — Ez tehát az egyik oka késedelmemnek. De, Lelkem, ezt az okot nagyobbá teszi az: hogy ki mondatván szegény Rabokra a Sententia, midőn szegény Kováts József meg értette, hogy ő 3 Esztendeig szenved (meljből a' die incaptivationis már egyet el töltött), szive fájdalomába lassú hideglelésbe, fonyadásba esett és circiter 6 hétre nékem kimondhatatlan szomorúságomra meg holt — meljet még most is sűrű köny hullatások közt tudok meg írni. — És mivel én is kénteleníttetem pihenni, és másról írhatnék — Olvasd Te is addig az ő verseit. 'S gondold, hogy az éppen a' Te képedre és hasonlatosságodra formált Kedves Lélektől származott. — fájdalom!!!

Meg holt tehát Kováts József, és én Csapodi Vice Ispánnak engedelmeiből a' Vármegye Udvara közepére ki tétetvén feketével bé vont és 12 szövétnekkal körül vétegett Koporsóját, egy jó Praedikátorral el predikáltattam, és két vagy 3 mester emberi Czéhekkel 's egynehány praedikator és mesterekből álló harmonica énekléssel el teméttetem. Nyugodjon csendesen szegény! Egyike 2 Esztendeit ki töltvén, ki szabadult. Még egyikőjök siránkozik Esztendeig — és csak akkor — élledez, mikor oda bent vagyok 's cancellariámba irattatok velle. — — Tehát már most

Ádám. — Ádám, csak Ádámnak késő Unokája. 1. Mos. 3, 22. — és azt tartya, a' mit Louis B. felől irnak a' Saint Cloudi Levelek: T. 1. p. 169. avval a' külömbséggel, hogy az Unehelische Kinder, ez pedig kegyesseket, als er Jahre zählt. — Sunt verba authoris ibi scripta, per hunc prolata. Nem egyszer hallottam — De'j szen. Ez nem nagy portéka volna — 's ne félne a' meg kövezéstől — — Hanem, nem azért akaszttyák fel a' Tolvajt, hogy ellopja a' Lovat, hanem hogy jól el nem tudta dugni — vagy rejteni.

Ő neki első Felesége is Atyámfia volt, második is, azért interressatusnak mondhatna valaki. De valóba csak úgy veszem, mintha leg kissébb nexus se volna közöttünk, 's nem is Testvérem, mint gondoltad, hanem azzal az Ötsémmel Testvér, ki Nagy Váradon Camer. Praefectus. — Az Atyok volt Testvér az én Atyámmal.

A' Húgom Ábrázatra nem olyan kellemetes, mint az első volt

de termete felette szép, és tiszta életet kedvellő. 'S mint többnyire az iljenek szoktak, egy keveset Zelotipalo -- De a' melyet inkább el-szenvedhetni az illyesektől, mint a' rossz vagy ki rúgósoktól. -- És Ádok annyival jobban tartózkodhatott volna, mert esmérte mind Felesége természetét, mind magáét. És jól tudta azt is, hogy méltán utánna vigyáz az Asszony, mivel az a' szeméj, kiről Frater István Frater-ünk mondhatna többet, akkor is, mikor a' Húgomat elvette, Házánál vólt, és maga meg magyarázta neki, hogy az ki lett légyen. No már -- -- még is egy néhány, circiter 3 Esztendeje, hogy egy Praedikator leányát a' maga Tractusából, a' Házhoz viszen, és a' Húgommal ki mondhatatlanul meg szeretettette, úgy hogy ez úgy nézte, mint pajtásnéját 's mint Atyafiát mind addig, míg véle osztályosnak lenni is, még pedig cum maxima sui defraudatione nem tapasztalta. Ekkor kotsira tette 's haza küldötte, még semmi nagy lármát nem tévén, csak hogy a' Leánynak perse meg mondta a' mondókáját -- Hanem mikor még tovább is azt tapasztalná, hogy az Ura nagyon Apprehendalta a Dolgot és hogy máig is oda járna -- Diactára fel hordozná -- hol egy heljen hol más heljen tartogattatná -- (melyről más levelembé ha kívánod, specificcebb 's többet irhatok), bizonyos Contractusra lépvén egymással, nem Divortiali Processu, hanem csak amúgy el-váltak egymástól, a' Házat hozzá való kert és rétecskével ad dies vitae usque meg tartván magának, a' Jóságot mivel már elébb Captalamba bé vallotta, neki hagyván és inscribalván 11 ezer forintokba, ezt effective neki le fizette és ennek interesséből él a' Húgom 's egymástól, mindenike közt egy ház lévén, külön laknak. -- A' mint hallom pedig, a' Húgom Veszprémbe fog menni lakni. -- Házasságról még egyik se gondolkozik, nem is lehet ilj formán --

Qvod bene notandum: a' Neutralis személyt Kazinczi Clarinak hívják -- --

Még Ádok-is két esztendeig, mint mondja, én is egyig bele estünk az insurrectio kötelességébe -- Majd talám jobban fel húzza a' nadrágot. --

Hát van megint egy Eugenia, mint Tinettek, mind az én Kaz-mérem vizasztalására. -- Tarcsa meg az Isten! Szívemből kívánom. -- De hát férfi Gyermekeket nem szeretsz, vagy nem tudsz e csinálni? Hát nem olvastad e valaha azt a' könyvet, meljnek titulussa: Die völlig Endeckte Natur. Ha meg vólna, mindjárt el-küldeném; De el lopták töllem és most nem lehet kapni sehol. Próbáltam már Pesten is. Pedig olj igaz, mint $2 \times 2 = 4$. Már én többeket is meg tanítottam

a' szerint: nevezetesen Chernel György Sógoromat, egy részint férfi ágra regulázott Jóságot birván, már 3 leánya után — 's mindjárt le jött hozzám köszönni, ugy adván elől Feleségemnek ide haza nem létembe a' Dolgot, hogy ketten csináltuk — Ha szereted hasznát venni, járj utánna, talám kapsz valahol. Nevetséges a' Doctorok előtt, de bizony igaz. Zichi József kamarásunknak is (ki a' mult Diaetán 10 ftot ajánlott a' Ludovicára), abból lett fia — és nem igaz ám így s itt az: non est volentis neque currentis etc., ha Ekk vallását nem tartjuk is egészlen, hogy minden aus Naturlichen Ursachen lessz és lett. — Ha pedig éppen nem kaphatnál, és kell, ird meg, ha pokolba lessz is, fel keresem számodra.

Szokolaj most Ord. Fiscus, és csak fontold meg, egyszersmind Archivarius — Ezt és iljeket tesz Széchenyi — 's osztán neheztelli, ha a Statusok ki kelnek Tettei ellen. Talám erről is csak halhattál valamit.

Kitsoda az a' Kis Sopronyba, ki miatt arra kerültél? Talám csak nem Kis Doctor, ki az egészség tárgyazó Cathechismust írta. Pfüj. —

Itt már nagyon marschiroznak a' Katonák. 6 Battaillon Grántzer most van itt a vármegyén által útba Keszthely felé. — Az Ott-Huszárok már ki mentek, még az itt fekvő Csartorinszki nem kapott Ordelt, de minden Órán várja. — Szeress addig is, mig az insurectio öszve vezérel — De a' melj az én hitem szerint soha fel nem áll. — igaz híved

Sárközi István mpr.

Feleségem 's gyermekeim egészségesen mentek el Szala Vármegyébe Badacsonhoz közelre.

Eszéken (Essegg) minden istállók conscribáltattak, és a' Lakosok ayiziroztattak, hogy a' ki gondolja hogy az ostromot ki nem álhattya, mennyen ki: a' többi $\frac{1}{2}$ esztendőre proviantirozva legyen. — Nem lehet érteni — sem azt, hogy a' Banatusi Verpflegs-amt $\frac{x}{30}$ emberre tart készen eledelt — Pedig ez mind olyan igaz, mint a' napfény. — Ugyan, Lelkem, magyarázd meg nékem, hol van az a' Szép halom? mi az utolsó Posta? és hová tegyem Kerekes vagy Görög mappáján és van é jobb mappája Zemplénnek?

[Kelet és hely nélkül.]

1417.

Kazinczy — Rumy Károly Györgynek.

Mein theurer Freund!

Eben habe ich einen Gast, der mir die 2 Bände Aurora und die Blätter des Morgenblatts nach Kaschau nehmen kann und will. Ich schicke sie also ohne einen langen Brief. Nur bitte ich Sie, weder die Aurora noch die Blätter des Morgenblattes einem andern auszuleihen; ich möchte das schöne auf velin gedruckte exemplar der Aurora nicht beschmutzt und eingebogen zurückerhalten und mancher Leser hat die Unart, Bücher nicht zu schonen.

Auch setze ich Ihnen Ihre Predigt her und die Copie des Briefes an B[erzeviczy], die ich für mich aufhob. Ich bitte mir darüber Ihr Urtheil frey zu sagen, dem Herrn v. B[erzeviczy] den Puls zu tätiren, wie er den Brief angenommen habe, und mir dann das, was Freundschaft und Rechtschaffenheit nicht verbiethet zu erzählen. — Leben Sie wohl. Széphalom d. 10. febr. 1809.

Den Mithridates und das andre Buch will ich jetzt nicht beschliessen, das Paket ist ohnehin ziemlich gross.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 208. sz.]

1418.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 13dik Febr. 1809.

Tisztelt Kedves Barátom!

Igéretem teljesítéseül küldöm ide zárva¹ azon Beszédemet, meljet közelebbi generalis Congregatioján ezen Kraszna Vármegyének el mondottam. Ebbül értheted, Hazafi indulatim minő elszánásra gerjesztenék éngemet.

Tökés megküldé Nékem azon Nagy és becses Szencséget, a Way Jósef képét, nem győök benne gyönyörködni, és ugyan nagyon le köteleztél ezen Barátságoddal. Bár csak valaki aszt a Módit kezdenné, hogy meljén Medaillont hordozzon, miljen örömet fűggeszteném esztet Szivem felé!

¹ Nincs a levél mellett.

Tegnap Zilahon Wesselényi fényes Inneppel ülte meg a Császár születése napját. Én jelen nem lehettem: mivel az Anyám valamelij terhes Catharusba volt. A lovas, és gyalog fegyveres Nemesség paderozot, a gyalogság az Isteni tisztelet alatt az ottan Comandoba lévő B. Splényi Regimentyibül való katonasággal tüzelt, ezután Wesselényi a fejedelmi szürke Armidorjára ülván, a mint hallom, igen szép Beszédet mondott a fegyveres Nemesség frontya előtt. Képzelheted Barátom: milyen érzékenyítő Scena lehetet az alacson puhaság csábitó karjai közül magát ki feitet és fegyverbe öltözött Nemes Sereg előtt Wesselényit egy Armidoron Beszélni látni. — Ugy volt előb a végzés, hogy a' Splényi katonái a Nemes Gyalogsághoz schlieszolja-nak, és a Nemesek Majorjának Comandojára együtt tüzeljenek — de mivel a comandirozás Magyarul megyen, e meg nem eshetet, erre Tökésnek aszt a megjegyzést irtam: Hogy jól esett együtt nem tüze-lések, mert a Magyar Nemes ember fejedelmét születet, nem fizetet kötelességbül szereti és tiszteli.

Barátom! Nékem a fő Studiumom ugyan a Természet, de Lélek szépsége nélkül lehet é természetet, és annak gyönyörű titkait ismerni? És a Lelket nem nemesíti, nem szépíti é a Természetnek valóságos ismerete? — Igen is, gyönyörködöm én Göthébe, még pedig érezve gyönyörködöm; Schiller legszebb darabjai rég el bájoltak, Göthe pedig imádójává tett — Feleségem egész el ragadtatással olvassa és a *Frühling* ki választot kedves darabja; én pedig hálákat adok az Egeknek, hogy olj házas társat adtak, kit a Göthe Frühlingje ennyire meg érzékenyit.

Köszönöm, Édes Barátom, hogy a Berlieni irás el készítésére kész vagy. Heljesnek találom meg jegyzésedet, és éppen mai Postával megyen Levelem Berlinbe Wildcnowhoz, meljbe e tárgyba kérdést tettem elibe. Miheljt válaszát vészem, közlöm veled.

Meg engedgy Barátom, hogy még eggyyszer és leg utoljára szölok ordos gyengéségenrül. Meg vallom, és gyónom Néked, hogy az, a mi az emberbe gyengéség, soha ugy és annyira lábomrul le nem eitet, mind a mikor eszt magamnak meg kértem, de eggyzersmint légy meg győződve a felől is, hogy a miért cselekedtem, nem kis Lélek rugójának volt ösztönözése — hiba volt töllem előb, előtted ki nem nyilatkoztatni magamot, de már meg lévén, férfiason kell magamot viselnem, és azon igyekezmem, hogy magam tiszteletessé tégyem: mert viselvén már asztot, letenni sok és fontos okokbul igen illetlennek, sőt nem is tartom tanácsosnak. — Bibliothecamba vagyon

egy régi könyv, melj de Equitibus Auratis külön és de Comitibus Palatinis megint külön és igen szépen ír. Nekem az eques auratuság, ezen czímmel adattatván, azon Historicus szerint a régi időbe ez igen szép czímnnek tartatott, hogy idő foljtával ez valamennyire fényit veszttette, azért érdeme nem kissebülhetet, és csak azok viselhetik fény nélkül, a kik érdem nélkül valók, mert igazat szólva, minden féle Ordo rég el veszttette már eredeti fényit. Ezekhez képest nem egész meg fontolással tett lépésemet reméllem jóvá teszi azon fel tételem, meljet most teljesedésbe kívánok venni. De hogy eszt önként le tégyem, igen fontos okokbul nem cselekedhetem. És errül már többet nem szóllok.

Feleségem tisztel, Grófnéd kezeit csókolom, Geniet csókolom és vagyok tisztelő hived

Cserey Farkas mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 195. sz.]

1419.

Kazinczy — Berzsényi Dánielnek.

Berzsényi Dánielnek Kazinczy Ferencz
tiszteletét 's szives baráti idvezletét.

Tisztelt, igen nagy becsü barátom! A' magyar Irók lerázták azt az eltúrhetetlen nyügöt, hogy midön egymással papiroson szállanak, titulásgassák egymást, melly nálunk annál szenvedhetlenebb vala, mivel nyelvünk nem bír a Sic- s Vous-val. Kövessd Te is czekek példáját, 's írj nékem az ostobaság századjainak nevetséges szüleménye nélkül. Én Téged annyira szeretlek, becsüllek, tisztellek, hogy ez a' biztos tónus nékem kedvesebb lesz sokkal Tőled, mint ha az egész világnak Excellentiáját 's Hoheitjait 's Durehlauchtjait reám lehetne is vesztegetned.

Eddig verseidnek csomója kezedben lészen. Ott lelted azt a' mit tőlem utolsó levedben kívánsz. Szóljunk itt, lelkeinknek közelítése végett, azon két kedves tárgy felől, a' mellyet levedben vettél-fel festésül: az atyai 's férjfi örömket 's házi boldogságot -- és a' haza' szent szeretetét.

Remetének, Diogenesnek nevezed magadat. De ez a' kedves Remele nem az Anyaszentegyház' Istenségeinek Papja, hanem azok-

nak, a' kik hozzánk Hellászból jöttek által; de ez a' kedves Diogenés neveti ugyan a' miket a' világ' bölcsei, magokat 's hazájokat vesztve, mindenek felett keresnek — a' titulust, hivatalt, keresztet, pénzt: de sem czondrában nem jár, sem azt nem hiszi, hogy a' mi természetes, az szép is; sőt azt tartja nem szépnek, a' mi a' község' izlésétől különböz. Így, kedves barátom, egy hiten vagyunk, mert ezek az érzések az én lelkemnek is saját érzései: — csak hogy az én hajaim már felében megőszültek, 's ez és a' 2387 napi szenvedés megtanított, hogy a' béhozott nem ártalmas bolondságokat respectáljam. Nem általlóm megvallani, hogy e' részben most nem egészen úgy gondolkozom mint valaha; egykor a' háromszögű kalapról Kálvinusi tűzzel leszakasztottam volna azt a' gombot, a' minnek ott semmi haszna: most ha ott nem volna is, oda tételném míg minden hord ott ollyat, mert nem árt ott létele, 's kicsinységekben 's haszontalanságokban akarni magamat megkülömböztetnem, vagy *kevélység*, vagy a' legszelidebb nevezettel is, csak *éretlenség*. Sem egyik sem másik nem illik eszes emberhez. A' Grófság, Consiliáriusság, keresztthordás (de nem a' metaphorai), Cameráriusi kolcs és rojt 's Excellentz titulus jóvá nem teszi az embert, de rosszá sem — hanemha külömben is az volna (tudom mit lehetne reá sóhajtva mondanod): és így ha sokkal többen volnának az azok mint nem azok, és ha tölem azt állapotom megkívánná, 's erszényem megengedné, sorba meg adatnám őket magamnak. De, hidd-el, a' mint felakasztanám mentém zsebje mellé azt a' csecse-becse rojtocskát, 's mellyemre azt a' tarka szép pántlikát, mingyárt el is felejténém hogy ott fityeg, 's az érdemet érdemnek nézném, ha ollyannal nem jönne is előmbe. Hogy az afféle az embert *rabbá* teszi, az igaz; az is igaz, hogy a *rabság* az embert megalacsonyítja 's rosszá teszi. De vannak példák, hogy *nem mindég*; 's én azt hiszem, hogy ezeknek fognék állani számokban, nem amazoknak.

Férji 's atyai boldogságaid nékem is boldogságaim. Nékem a' jutalmazni szerető ég egy anyyali lelkű asszonyban adta-meg a' bért, a' ki nékem annál becsesebb, mivel az idegen meg fogná ugyan szeretni első tekintettel, de nem keresné benne azt a' kultúrát, a' mellyet kapott; olly annyira ellensége minden *affektátió*nak, a' mi mostani asszonyaink' közönséges vétkeknek 's férjeink közönséges *poklának*. Ő feleség, anya, még pedig szoptató-anya, 's házi-asszony; csirkéjiben gyönyörködik, nem a' kártyában, mellyet velem együtt nem is ismér; 's itthon szeret ülni, nem másutt futkosni. A' Bécsi francia klastromban neveltetvén, hol két Tántja, a' két Comtesse

Rogendorff, apácza, francziául tökéletesen beszéll, 's most, midőn gyermekét emlőjétől akarván elválasztani, Kázmérba ment-által, Schillert 's Goethét magával vitte: de ő nem tölti életét olvasásban, melly nékem, a' ki mindég olvasok, képzelheted melly szerencse! Én ötöt elvehettem volna bátran, ha csak szobaleány volt volna is. Termetes mellye, keze, lába, gyönyörű volt szintén az irigységig: képe bizarr, de nékem kedves, igen kedves. Magyarúl, németül, francziául 's tótul beszéll; nincs benne semmi szesz; az az ajándéka van, hogy mindentől szerettetik; szive a' Schöngesterey affectatiója nélkül a' vesztegetésig jó; Véled egy esztendőben született (19. Febr.), én pedig már csak 27d. 8berig tartozom insurgenskedni. Vedd öszve mind ezt, 's mondd-el, lehetett e jobb osztályrészem? 51dik holnapját élem házasságomnak: de még elmondhatom, a' mit I. Károly izent a' hóhérpóczról a' feleségének, hogy csak kívánsággal sem szegte-meg hitét 's férji kötelességét. — A lyánkám, Eugenia — a' *Generalis Vay Miklós keresztgyermeké*, egy szép, egészséges, jó indulatokat 's tehetségeket mutató gyerek.

Ezeknek társaságokban 's könyves szobámban, hol Poetákat, 's festést 's képket lelek bővségben, megszállhatna e az az örülség, hogy sokat forogjak kívül házamon? Újhely, hol Zemplény gyűléseket tart, három fertály hozzám. Oda bémegyek, 's néha keveset, de bátran szóllok is. De ebéd után már jövök haza, 's a' harmadik nap itthon ülök. Haec est vita solutorum misera ambitione, gravique! —

Miben állitom én a' hazafiúságot, tudnád, ha, mint Kis, olvastad volna pályairásomat, mellyet B. Prónay László Excell. parancsolatja nélkül írni nem fogtam volna a' Tübingi kérdésekre. Csak nemzeti-ségünk álljon szentül, a' többin nem sokat törődöm. Épen most vagyok egy kis harczban egy ifjúságom'-barátjával, Berzeviczy Gergely Urral, ki a' te felekezetednek a' Kárpát körül Templomi 's Iskolai Elöljárója 's Göttingi Társ. Ha ezt a' pert említem, megértesz.

— Ó ez idén (1808) nyomtattata egy munkát über den Welthandel. **V**A leghidegebb vérrel a' világon, 's még mintegy *öhajtva*, azt prophetizálja, hogy Austriacusok leszünk elébb-utóbb, 's akkor oztan lesz Commerciumunk. Gyönyörű jutalom érte. Nevetségesnek festi a' török politikát, melly nem halad az idő lelke szerént, 's mindég egy lábon akar maradni. — Emlékeztettem mi történt a' Klopstock ódájival. — Már Göschennél nyomtattattak, midőn Klopstock Göschennek ír, hogy a' mi jó Theresiánk' halálára írt ódát hagyja-ki, mert későn emlékezék, hogy Lengyel-ország általa is töröltetett-el. Az óda ki

vala már nyomtatva; és így ezt a' mit itt mondék, Klopstock hátul beszéli el a' könyvben. Berzeviczy nem látatik tudni, hogy egy nemzet' eltörlése *politikai gyilkosság*, 's erről tehát ötet igyekeztem meggyőzni. Rendes az, hogy B[erzeviczy]nek mind egy, akár magyar légyen, akár német, vagy inkább oesterreicher, csak pénze legyen. Gondolkozhatik e így az emelt lélek? Cátó és Brutus megölték magukat azt látván, hogy hazájok oda van. A' mely Nemzet Berzeviczyekből áll, szül e az annyi és olly virtust, mint Athena, Lacedaemon és Róma? — Ugyan ő egy más könyvet is nyomtattata de indole et conditione rusticorum in Hungaria. Titkon jöve ki a könyv. A' parasztok' nyomorúságait festi szertelen színekkel. Miért *szertelennel*, holott a' *szeres* is elég volt a' szép czélra? azért e, hogy a' *barbarus földes-Úr megmakacsítsa magát és azt mondhassa, hogy az, a' kiket collective misera plebsnek nevez még a' barbarus földes-Úr is, nincs olly nyomorúlt állapotban, mint a' hogy azt B. festette?* Nékem lelke és erszényem tiszta a' paraszt sorsban szenvedő embertársam' izzadságától 's pénzétől, az én kezemet csak azért nyálazza-meg a' tót, mert e' nélkül nem tud köszönni mikor hozzám belép, 's kevélységnek nézné ha azt nem engedném, 's feleségem patikából vett szerekkkel, étellel, itallal ápolja a' házaiknál felkeresett betegeket, 's mellyét paraszt gyermek is szitta egy esetben; én tehát barbarus nem vagyok: de megirtam Berzeviczynek, hogy egy megalázott nemzetet úgy festeni igazságtalanul, hogy irigyei *nevessék, gyűlöljék, szint úgy barbaries, mint a' parasztot földes-úri módra nyúzni. Igazsággal* még többet lehetett volna mondani mint B. mondott: de azt is *kellett* volna mondani, hogy *ezek* miért vannak még a' XIX. században is *így*. — Ilyenek a' mi új-frizitájú emberkéink, édes barátom. Én nem szeretem a' vad bajúszú régi embereinket: de ezeket a' külső kaptára vert emberkéket sem szeretem. Az igazság közben áll, est medium vitiorum et utrinque reductum.

Mit ítélsz te Európának változásairól, ohajtanám tudni, de azt nem kérdem 's nem várom. Haszon nélkül olvas újságot, a' ki nem combinál, nem tanul *abból a' mit olvas és tulajdon magától*. A' ki nem úgy gondolkodik mint mások, azt keresztre feszítik 's bükköt adnak neki inni. De szent meggyőződés nélkül igaznak semmit nem szabad venni, akárki mondja bár. Ennek a' mi most parancsolt katonáskodásunknak igen nagy és szép haszna lehet. Adja Isten, hogy a' Király és ország mindég és mindenekben ugyanazon egy czél felé

törekedjenek, mért nekem az szent hitem, hogy csak úgy lehetünk boldogok. Ezen a Diétán, valamint a tavalyin 's előbbieken is, megmutattuk tántoríthatatlan hűségünket, bizodalunkat az Uralkodóhoz, 's midőn Octóberben feljött Bécsbe a' hire, mit tevénk a' Ludovicea' dolgában, azok az Austriacusok, a' kik meg szokták mindég becsmelleni a' mit teszünk, tisztelettel szólának felőlünk előttem 's mintegy álmélkodva. Elég jelenségei, hogy mi nem vagyunk ellenkezők, a' mivel a' külföld vádol.

Gyermekemnek rossz éjjele volt tegnap; most csendesen alszik harmad fél óra óta, csak a' szomjúság által ébresztetvén-fel két ízben. Melly szent érzések ezek az atyaiak: de mint füzte öszve a' természet az örömet a' keserűséggel! Ez a' rettegés, ez a' gond! — Soha még én mélyebben ható mérget nem ismertem, mint midőn Iphigeniem, esztendőt 's tíz napot élvén, meghala. Óhajtom, hogy azt ne ismérđ, 's óhajtom, hogy maradékok szaporább legyen az Ábraháménál: de ne galádolódhassék-el soha úgy mint az azé. A' te leiked firól fira általmégyen mindenikébe, 's úgy, reméllem, a' Berzeviczyek mást fognak irhatni és másként.

Szemerének tegnap vettem levelét. Ők egy periodicus munkát készítenek Pesten. Örvendek annak. Írj mihelytt tőle kezedben lesznek verseid, 's igyekezzél minél előbb nyomtattatni. — Élj szerencsésen, kedves barátom. Leveled, reményilem azt, várom, kérem 's megkívánom, engem t'é-zni fog. — Széphalom, Febr. 14d. 1809.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 135. sz.]

1420.

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Kedves Drága Barátom!

Ki terítenék a' bőrömet, ha még olyan tíz hetet kellene által rabotolnom, mint a' minéműt közelebb által éltem: mellyről való rövid számadásom szolgáljon tartozott köteletségem halasztásának igaz mentségéül.

Katalin napját követett éjtszakánn az én kedves kis feleségem bindband fejébe egy kis fiatskával örvendeztetett meg, kinn edes annya' az ő lételének kezdetitől fogva történt sok keserveinek, törődéseinek és erőteleniségének egyéb nyoma ennél nem volt, hogy több testvéreinél természet nézve kisebb volt, de különbenn eleven, szo-

pos, és egészséges. *Ferentznek* neveztük mind a' névnek magában is kedves voltára, mind egy pár Betses Barátim emlékezetinek mindennapi tisztelettel való meg újítására nézve; egygyik közülök igen idejém el ragadtatott, a' másik él, de távol tőlünk! kit kérek hogy ezen sorokat fávorral olvasván, a' kis Insurgenst szüléivel egygyütt szeretni meg ne szűnjön. Az ilyenkori két első hetek éjtszakái böltsen tudod, hogy betű szerint vigiliáknak vagynak szentelve, kivált mi körülünk, kik tulajdon szemekkel látni és kedveseink körül szolgálni magunk kívánunk. Ezen tsak hamar által menvén, és a' félelmes öröm a' nyughatatlanságot kedvessé tévén, ezen tekintetben hamar meg nyűgödtünk.

Hanem kevés idő múlva, mind a' tudományos vélekedésekre, mind az erköltsi hajlandóságokra nézve velem egygyező kedves Barátom és Collegám Doktor Zilahi Sámuel Úr egygy igen veszedelmes és terhes forró nyavalyába esvén, úgy meg sokasodott a' bajom, hogy nem tsak naponként a' fel kelő nappal indúlván, soha a' lemenővel haza nem érhettem, hanem még azzal is ritkán ditsekodhottem, hogy három éjtszakánn egymás után a' leg sivatagabb fergeteges időkbe ne kellett volna a' városnak leg távolabb való részeire is gyalogolnom. Estvéimet, nagy el lankadásaim mellett is, többnyire hivatalbeli irkálás foglalta el, sokszor tsak az ujság el olvasására napokig rá nem értem, a' theátrumnak 19-ik hete, miólta felé sem mehettem, 's a' t. És mind ennyi erőlködéseim mellett, vagynak bizonyos magok előtt nagy érdemű és a' Világ kereksegít a' magok Énjéből, mint egy közép pontból mérni szokott Urak és Asszony-ságok, kik, hogy órákig a' Publicumot és a' Nouvelles du jourokat velek nem recenseálgatom, azzal méltóztatnak vádolni, hogy ki sem beszéllhetik előttem magokat 's nyavalyájokat. Mások azt ncheztelik, hogy falura hozzájok nem mehetek, ezt vetvén okúl, hogy az ide valók kapnak más doktort is: de kettőnn áll a' vásár, és nem úgy van az orvoslás állapotja, mint a' jó predikátzió, hogy a' két esztendő's Deákotska szájából is meg halgatja örömet az ember; sok függ a' beteg bizodalmatól.

Közbajaim a' házam népire is ki terjedtek, a' mennyiben a' Veres himlő epidemiája 13 hetektől fogva uralkodván, a' nálunk lakó nagyobb Borbély Úrfi, és annak jó akaratjából a' leánykáim is belőle bőséges részt vettek; Lisika kivált a' szaggató erős hurut, hányás, forróság, és fantazirozás mellett a' hallását is el vesztette, és erőre is sokkal későbben jöhetett Zsuzsikánál. Az ezekkel való bajoskodást

igen nevelte az, hogy épen akkor hámló és igen gyenge fiatskámát a' contágiumtól meg kívánván menteni, contumaciát kellett fel állitanom, t. i. az annyokat és a' Német leányt három hétig ezekhez közel nem botsátottam; ezeket hasonlóképen, már mikor fel kezdettek is jární, az annyok szobájából ki tiltottam. Melly fáradságos vigyázásnak töljít annyiba el is értem, hogy a' kis fiamra ez úttal el nem ragadott.

Térek immár betses leveledre. Annak olvasása bennem sok szép és örvendetes érzéseket 's vissza emlékezéseket gerjesztett. Mind egygyig igen kedvesek abban való tudósításaid, tsak a' Journálok dolga indított bennem sajnálkozást, szemérmert és bánatot. Én kedves Barátom fel sem tettem, hogy önkéntvaló és tulajdon hajlandóságodból vévén azokat kezemhez, el felejthessed nálam való léteket; és valamint ezt igen sajnálom, úgy ígért de nem vett Magyar munkáidnak kezemhez való jutását igen óhajtom. Ha meg bántásnak nem veszed, arról is bátorkodom tudakozódní, kapható é, és melyik könyvárosnál az epithalamiumotok a' mellette lévő rajzolatall? Ezt is tsak más jó akaratjából láttam, pedig kötelességem nála nélkül el nem lenni.

Nem tudom a' kis Aristipp hol vette a' kantsal szemert, pedig az atyának hozzá foghataatlan szépségű szemei vóltak, az annya is egyenes nézésű. Talám a' dajkától? Én ugyan a' Dajka vizsgálskor tekintetbe szoktam ezt is mindenkor venni. Egygy oly' hírt pendítettél meg kedvesem! a' Boldogútt Drága Barátunk özvegyéről, mellyet baráti szívességedhez való bizodalomból merek bizgatni. Irod, t. i. hogy ditsekszik is, panaszolkodik is. Németh Lászlóval örökös oka van ditsekednie, de ezt szabad legyen kérdcznem, hogy mit panaszol? Nem azt é hogy szegény sorsban hagyta? Ezt én azért kérdem, hogy én a' boldogútt barátom kezíhez szállítottam 1804benn a' munkátskából 100 nyomtatványt, mellyeknek kézhez menetelek kétségen kívül van, és tsalhatatlanul be is tudám bizonyítani. Hogy azoknak nagyobb része el költ, bizonyása az, hogy az Özvegy Gyórból való el költözése előtt talám tsak 14 nyomtatványt adott által a' feleségem testvérjének a' boldogútt férjénél maradt néhány más könyveimmel edjütt. Én ezeknek árábann egy krajtzárt sem láttam soha: az özvegy azt állítja, hogy a' férjének minden írásai között semmi jegyzés nintsen sohol rólok; melly előttem képzelhetetlen, esmérvén Némethnek a' Mikrológiáiig való accurátioját. Irtam én e' felől az Özvegynek a' leg kéméllőbb finessel: 's halgat másfél esztendőttől

fogva. Ha, Barátom! szegénységét és elhagyatását panaszolta előtted, úgy a' Barátom hamvai eránt való tiszteletből soha én ezt többé elő nem hozom; 's már nem is írok addig Sopronba, míg ezen pontra feleletedet nem veszem.

Tisztelem a' M. Grófnét és Drága Szüléit. Ő Nagyságokat, felelőseggel egygyütt alázatosan, gyermekeim kéz tsokolását jelentem és maradok

Debretzenben Febr. 14én 1809.

tisztelő hív barátod
Szent-Györgyi József mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 176. sz.]

1421.

Kis János — Kazineczynak.

Soprony, Febr. 15dikén 1809.

Nagy Érdemű Drága Barátom!

Tárházunk igen sziveden van; nekem is. Legelőszér hát arról. Valamit tárgyai eránt irsz, azt tsak nem a' szivemből irtad-ki. Az Aurorából kiirt Praefatiót is előkerestem szent ereklyék gyanánt eltett leveleid közzül; hanem az epilogust elfelejtetted leírni, pedig arról is emlékezel. — Úgy tselekszem, a' mint mondod, 's semmi bizonyos határokat előre nem szabok-ki; ha lehet, rosszat semmit fel nem veszek; a' felvételben 's elrendelésben én leszek a' bíró, úgy mindazonáltal, hogy minden tanátsot örömet meghallgatok, sőt társaimét ki is kérem 's a' t. Eleintén időt sem határozok-meg; de ha lehet, minden fertályban egy darabolskát fogok kiadni. — Egyedül egy törvényszabóm van — a' könyváros Hartleben; mert, a' mint már úgy tetszik irtam, ő fogja nyomtatatni 's a' maga hasznára árulni. Verleger nélkül még most nem bátorkodtam hozzá fogni. Hartleben leginkább azt kívánta, hogy vagy azt a' Journált fordítsuk, melly Miscellen für Zeitungsleser oder Denkwürdigkeiten aus dem Archive der Zeit titulus alatt jő-ki Pesten az ő költségén, 's a' melly a' Németországi Journálokból szedegetett compilatio, vagy pedig annak némelly darabjait más olvasókat reménylhető darabokkal párosítsuk. Irtam néki, hogy szélesebb plánum szerént akarunk dolgozni: nem felelt semmit; de minthogy az említett miscelláknak két utolsó tsumóját levelem vétele után adta-fel dili'senszre, úgy gondolom, hogy meg-

egyez, 's talám tsak az árviz gátolta-meg a' feleléstől. Ugyan ezen felelet' kimaradása miatt tartottam mind eddig magamnál az első tsomó' kézírását. A' Pesti Jó'sefnapí vásárra reményilem le fogom küldení a' B. Prónay László utolsó tisztességére tartott predikátzióval együtt. A' mit ennek halála eránt irtál a' fíjához, az olly gyönyörű, hogy lehetetlen akárkinek is részvétel nélkül olvasni.

A pályairásod az én ítéletem szerént is igen megérdemli a' koszorút, 's nem is hiszem, hogy el nem nyerné. De mit hallok? azt mondják, hogy valamely szemtelen tsak bolondságból tette volna-fel a' kérdést. Ezt ugyan nehéz a' jó embernek tsak gondolni is, annyival inkább el hinni. De ha még is úgy talál lenni? A' te munkád minden esetre napvilágra jöjjen, 's már akkor lehetne tsípös prologust írni.

Sylvestert és vele együtt Varjast Pesten Institorisnál kértem 's kaptam; a' mint a' cs felől tett kérdésemből láthattad. Talám tsak nem más Régiségekről téssz kérdést, hogy vettem-e? Mást nem is vettem, nem is esmerék.

A' cs eránt még egyszer bővebben írok; de most bérekesztem leveletem, hogy itt ne maradjon. Kifogytam az időből, mert Pater Keszthelyi a' poeta Piarista soká volt nálam, a' kivel igen kellemesen töltöttem az időt. Isten hozzád.

Rochefoucauld mikor fog kijöni? K.

Kivül:

A Monsieur Monsieur François de Kazintzy etc. p. Ofen, Erlau,
S. A. Ujhely, *Széphalom*.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

1422.

Tőkés János — Kazinczynak.

Méltóságos Ur,
Nemzetem érdemes Polgára,
Különös tiszteletű jó Mlgos Uram!!!

Örömmel el telve tiszteltem a' Mlgs Ur hozzám küldött Levelét, a' melléje tettel edjűtt. Kedves emlékezetett támasztott bennem is bétsi találkozásunkról, 's kevés ideig tartott beszédünkről. — Boldog Egek, melly Fátum nyomja az embert! (így sohajtok gyakran) midőn Kazintzy nevet hallok, vagy olvasok, melly nem ritkán esik meg —

's még is illy messze kell tőlle lennem!! — Hányszor nem ölelem, hányszor nem szorítottam forró mejjemhez rendeit! e szeretett s üdvezlett Férjfinak! — Szeretett Barátunk, Csereynek nemes tüzzel, 's hozzá illő érzéssel írott Levelét égyütt vevém a' Mlgs Uréval. — nem tsudálom, mert a' jó Lelkek még az időben is meg szoktak égyezni. A' meszsze helyt tsak az érzéketlenek közé vethet határt. — Mlgs Cserey Farkas Ur nékem azt írá levelében, hogy Fejedelmünk születése napján Zilahon fog lenni, de nem leheté szerentsém Személyéhez. Nem gyáva akadály, hanem a' Fiúi édes köteleesség tartóztatá el ettől, mért édes anyja rosszul volt. Én részemről már égy néhány napoktól fogva Zilahon vagyok. Fejedelmünk születése napja hozott ide, és még égy néhány jó Barátimat, hogy meg lássuk, mint innepli az igaz Polgár, a' köz érzésen fejül emelkedett Fő Tiszt, a' Fejedelemhez hűséges Alatta Való a' Császár és Király születése napját akkor, midőn Kormány van kezébe, midőn az Illendőről, a' Szépről és a' Törvényesről van a' szó. — Mit kell érzennem, midőn Nemzetemnek ezen Részét ugy látom, a' mind azt látni Törvénye, vele született köteleessége, 's Fejedelmének Igazsága, Boldogsága 's Szeretete kívánnya! Ábrázoló képét látja itt az Ember minden nyomba annak, mit téssen az, ha Fejedelmét híven 's Nemzetét igazán szerető, ki mívelt érzésű, nemes lelkű fő Igazgatója van égy Testnek. — Őszve gyült ide Vár Megyénk nemesseinek disze, a' maga Forma Ruhájába, mindenikbe Mársot látná az Ember. Hogy forgatják Fegyvereket kezekben, midőn vagy nemes Lelkü Vezérek, Wesselényi az öregebb, vagy az ifju Vitéz, az ő Apjánál nem kisebb, még csirájában lévő Lelkü fija áll előttük! Ah melly örömmel vennék, ha lehetne, minden jó érzésű Hazám, 's Nemzetem Sorsossát e' Látásra! — Melly nem fősvény vagyok mindennel közleni Lelkembe érzett örömemet! —

Egy Lovas Század, és egy Gyalog század tevé meg a' Vármegye nemessei közül Februarius 12én, mint jó Fejedelmünk születése napján Zilahon a' tiszteletet. — Gyönyörű látás volt, midőn itt is nyilik egy kapu a' Trombita szóra, 's ki ugrat onnan égy Nemes lovas, rendbe szedi magát, amottis sebess lépésekkel megyen egy Gyalog, mindenik siet a' ki rendelt helyre, minden felöll Kard és Puska villog és a' szép Fejér Toll a fekete Csákóba. Alig pillanthatá el az Ember magát, hát látja, hogy lobogó Zászlója alatt vezet egy Lovas Századot a' tizenkét esztendő Wesselényi Miklós, ki magát ideje felett a' bámulásig ki jegyzette, 's ugyan azért mind a' Lovasságnak, mind a'

Gyalogságnak Adjutans Kapitánnya, egy Szeg sárga tűzes, Török Paripán, 's Századját (Colon) Oszlopból a' Vár Megye Háza előtt nagy sebességgel Artzba tette. — A Gyalogokat Major Barna Ur, kinek mejjét Katonai Vitézségeért érdem pénz ékesíti. Annak utánna jön egy Hadnagy Allya a' Splényi Regementjéből Zsurányi Fő Hadnagy Comandoja alatt, mind a' három Sereg magát nagy sebességgel rendbé teszi. Tisztjei mind a' három Seregnek a Vár Megye Házához fel mentek, ottan ezen Nemes Vár Megye nagy érdemű V. Ispánnya Laskai Sámuel Ur, ki a' jobb érzésű Publicum előtt esmeretes, özsze kaptolta a' Vár Megye Tisztjeit velek, bé vezette a' Lovas és Gyalog Katonaság Tisztjeit, és a' Fent álló Katonaság Hadnagyát a' Vár Megye Tisztjeinek az Administrator Urhoz és igen szép Beszédjével, mellynek a mind fel vehettem rövideden e volt foglalatlja, megköszönte. — *Európának mostani környül állásai elegendő képpen meg győztek bennünket arról, hogy Nemzetünk boldog állapotjéért, 's az Isteni irgalmasságért háládatossággal, a' Fejedelmi irántunk való gondoskodásért pedig igaz hűséggel tartozunk.* — *Nem a' csupa czeremonia, hanem a' valóságos meg győztetésből származott Hűség indított bennünket arra, hogy Nagyságod előtt, mint aki ezen Nemes Vár Megyébe a' mi Felséges Fejedelmünknek képét viseli, e' mái napon, mint az ő Felsége születése napján, hosszas élete eránt való buzgó kívánságunkat, tiszta szívünköl ki jelentsük.* — Mellyre az Administrator Ur ő Nagysága ilyen foglalatú feleletet tett, hirtelenséggel a' mint meg jegyezhettem:

*Énis felette örvendem, hogy az Isten különösen mutatta kegyelmét ezen Felséges Uralkodó Házhoz. — De nem is lehet másként azon jó Fejedelemnek dolga, ki az ő Tronussát fundálja a Törvényen, az Igazságon és az Emberiség betsellésén. Nemis lehet másként annak a' Nemzetnek dolga, 's tsak háládatosság 's öröm kiáltás hangoztathatik annál, kivel a' Nagy Isten olly jó téteményeit közlöttemás nemzetek felett. — Emlékezem az Ur V. Ispány Uramnak egy Beszédjére, mellybe az Istent Magyarok Istenének nevezte. — Ne mondjon azért engemet senkiis Phanaticusnak, ne a' Cosmopolitaiságot levetkezett, Hazám szeretetétől elragadtatott Entüsiastának, ha az Izrael Istenét Magyarok Istenének nevezem, 's ha azt mondom, hogy mint hajdon Izraelt vezérlette, ugy vezérli most a' Magyarokat, a' midön a' mostani Európának zürzavaros állapotjában Polgári alkotványunkat épségbe meg tartotta. (S végre osztán igen rövid, de fontos kifejezésekkel azt mondotta:) *Igyekezék tehát Nemzetünk**

azon, hogy a' maga *Politica existentiáját, Polgári alkotványát 's Törvényeit, melly minden más Nemzeteké felett áll, mellyen fundálva van a' Tronus, a' Fejedelemhez való Hűség és szeretet által továbbra rezenhetetlenné tegye.* Erre nagy Vívát kiáltás lévén, a' nemes vitézek Tisztjei Seregekhez le mentek, úgy a' Fenn álló Katonaság Hadnagygyais, kinek Comandója öszsze foglalta magát jobbról a' Nemes Gyalogokkal, balról pedig a' Lovasokkal, minden Tiszt a' maga helyét el foglalta, 's minek utánna rendbe szedték volna magokat a' Vitézek, nagy dobogások között látja az ember kiugratni a' Lovas Nemesség Uniformissába az Administrator Urat, egy pompás Fejér Spanyol Paripán, azt gondolná az ember, hogy mindjárt fel falja mind azt, a' mit maga előtt talál, a' rajta ülöt pedig hasonlítottta az ember Márshoz, a' sereg elejébe ment és Hazafiúi, 's igaz Fejdelméhez hűséges Polgári Beszéde olly tsendességet tsinált a' tojongó és lármázó nép között, hogy semmi egyéb nem hallatott, hanem pompáson Passagirozó Paripájának dobogtatása, nyughatatlan, de jól mérséklett tűzessége, és a' rajta ülőnek a' jobb sziveket érzékenyítő Meg Szóllittása, melly ebből állott:

Nemes Vitézek, kikkel veletek született ama nagy Kötelesség Királyt 's Hazát oltalmazni!
Tiis Fent álló Sergek Vitézei, kik ugyan a' Királyt 's a' Hazát oltalmazátok!

Mind ketten Társaim, Barátim!

A Gyáva ujjíttásokon kapkodó álhatatlanság, az akadályokat el hártani nem tudó nyulszivűség, ezek azok az alacson vonások, mellyek által a' Nemzetek, Országok meg gyengülnek 's végre el enyésznek. — Ellenben a' Férfiúi álhatatosság, a' bátor nagy szívűség, ezek azok a' Virtusok, mellyek a' nemzeteket, országokat virágzókká 's lételeket állandókká tészik. Ezen Virtusok által áll fenn mind e mái napig 's virágozik édes Hazánk, áll a' szabadságon épült Tronus, áll ama Századoknak trutzzó Colossus, Polgári Alkotványunk, a' midőn már sokak a' porba hullottak, 's a' telhet[flen] hódolók predájokká lettek. — E' mái nap ditsősségesen uralkodó Felsőges Fejedelmünknek születése napja. Ujj örömet gerjeszt sziveinkbe, midőn meg gondoljuk, hogy éppen mi vagyunk mások felett olly szerentsések, olly boldogok, hogy egy Törvényes leg jobb Fejedelmünk életének örvendezhetünk. Örvendezzünk is nem tsak e' napon, hanem minden időben, mutassuk meg több Polgár Társainkkal

a' szemeit ránk függesztő Európának, hogy a' Magyar mind a' Végig 's mind a' Vérig állhatatosan hív Fejedelméhez 's Hazájához. Éljen a' Haza. — Éljen a' Fejedelem! —

Illyen szépen tartott meg szállíttasait elvégezvén az Administrator Ur. az egészsz nép és a' Katonák nagy fel szóval kiáltották sokáig *Éllyen a' Haza! — Éllyen a' Fejedelem! —* Ámbár a' nép még kívánta volna látni, de Lováról leszállott. A' Lovas Nemesség a' hüvellybe dugta kardját, a' Lovaiakat szállásokra elküldötték. magok pedig az Administrator Urat a' Vármegye Tisztjeivel edjűtt előbb a' Catholicium, 's annak utánna a' Reformatum Templomba fel kísérték. Az Isteni Tisztelet alatt pedig mind a' két Templom előtt előbb a' Nemesség, annak utánna pedig a' Fenn álló Katonaság igen szépen és minden hiba nélkül tüzeltek.

Az Isteni Tiszteletnek vége lévén, barátságos Ebédhez ültenek, melly barátságos Ebéd felett Ó Felsége hosszas és szerentsés Életéért és jó Palatinusunkéért az öröm poharak és az Ágyú durrogások egymást érték. — Az ebédet követte östve égy igen szép és jó kedvel meg fűszerezett mulatság, mellybe a' Tántz egészsz Éjjél utánnig tartott. — Ékesítette ezen Napnak pompáját égy igen szép illuminatio és égy kitsiny Tüzi Játék. A' Vármegye Házának Kapuja tűzbe volt borulva, formálván egy Győzedelmi Fél Kerületet, ez alatt állott égygy magos Pyramis, melly hasonlólag lángba volt borulva. A' Pyramisnak Talpán volt égy ovalis figurába által látztzólag égy Nemzeti Törvény Könyv, mellynek Fakán [?] ez irás: *Corpus Juris Hungarici*. Ere volt téve a' Magyar Korona, Királyi Páltza és az Aranyyn Alma, mind ezeket pedig özsze kötötte égy Polgári zöld ág. Ez alatt pedig zöld betűkkel fénylett ez Irás: *A' Magyar Polgári Alkotmány*. A' Pyramis felett pedig volt égy ki terjesztett szárnyú két Fejű Sas, melly azt fedezte szárnyaival. A' Pyramis mellett pedig állottak gyalog kivont Fegyverekkel két Lovas Nemes Vitézek. — A' Pyramis felett az ablakba állot égy Polgári Oltár, e mellett állott Kolossalis nagyságban a' Hűség, a' Haza Geniussa, melly az oltáron való tűzre töltötte a' Hiv Polgárok Lelkét. -- E felett állott a' Fejedelmünknek Képe kivilágositva. A' mellette való két ablakokból ezen Versek fénylettenek:

Élly J6 Fejedelmünk. Meg rezzenhetlentül áljon

A' Haza, melly benned egyesítette vagyon.

Nézz ide, mint áldoz a' Hűség nemzeti tűzzel,

Nem Tsuda, mert a' Magyar ere teremtvé vagyon.

Igy inneplé a' Fejedelem Születése napját a' Jó Szívű Hazafi, a' Fejedelemhez hűséges Polgár. — Igy tudja meg választani az illendőt, a' Törvényest, a' Jót, 's a' mi ditsőséges a' Nemzetnek és a' Fejedelemnek az a' Kormányozó, ki talentummal és Jó Szívvel van fel ruházva, Böltességgel, 's e' mellett igaz érzéssel. —

Kivánsága szerént a' Mlgs Urnak ide zárva küldöm a' Jászai Praemonstratensis Mallyó Urnak Levelét,¹ én meg mutattam ó Nagyságoknak, gondoskodását a' Mlgs Urnak igen kedvesen vették. A' Követ csak 'Sibón fogják ó Nagyságok meg készítettetni, hogy mondhassák: *minden 'Sibóról tett ki.* A' Nagy érdemü, 's nemzetünk egygyik Diszének, Ocsovszky Úrtól nékem által adott Képét meg adtam Mlgs Cserey Farkas Urnak 4 napok mulva meg érkezésem után. Csudálom hogy nem irt rólla. A' Fel kesztyüt is Vántza Urnak. Nékem felette kedves, ha tsak ennyibe is szolgálhatok a' Mlgs Urnak, kit Lelkem igazán szeret és tisztel. 'S még annál édesebb volna ezen kötelességem, ha a' Mlgs Ur is meg kiméllené Tökést azon Clausulától: *Ajánlom magamat további meg betsülhetellen barátságába, mellyet meg érdemleni mindég fő igyekezetem lészen.* Mert Kazintzi tsak attól nem érdemli meg azt, ki nem tudja betsüllni a' Nagyot, Szépet, az illendőt, a' fel-emelkedettet, és a' Lelki Méltóságot, kibe nintsen szeretet Nemzetéhez 's kevélység Férfiaiért. Tökés igyekezett Léleken keresni Kazintzy Barátságát, mellyet ő még akkor is üdvezlett, midőn még neve esmeretlen volt Kazintzy előtt. — De ez a' Barátság tisztelet volt nálla, 's az is marad mindég. — A' Báró és Báróné 's kedves Miklósom tisztelik a' Mlgs Urat. Kevés nap van, melly nállunk le mchetne a' Kazintzy neve említése nélkül. — Én T. Koltsár Urral nem vethettem tellyes esméretet Pesten keresztül jötemmel, mert különben tudósítanám ezen szépen végbe ment Innepről.

Magamat jó emlékezetében ajánlván vagyok állandóul

A' Mlgos Urnak

Zilahon 17ik Febr. 1809.

alázatos szolgálja

Magyarosi Tökés János impr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 29. sz.]

¹ Nincs a levél mellett.

1423.

Kazinczy — Kazinczy Miklósnénak.

Liebenswürdige Schwägerin!

Meine Mutter schreibt mir, dass Ihre Isabelle gestorben sey. Sie sind eben so unglücklich mit Ihrem Mädchen, liebe Victorie, als Sie in Ihren schönen Knaben glücklich sind. Ich nehme um so wärmeren Theil an Ihren Leiden, weil ich Sie kenne, und weiss, dass diese Schmerzen wohl gelindert, aber gewiss nie ganz geheilt werden können. So kinderlos sind Sie nicht geworden als Sophie es durch den Tod unserer Phigie geworden war: aber Kinder kann man, glaube ich, nie zu viel haben. Wäre Isabelle so schön geworden seyn, als es die zwey ältern Brüder schon sind und der kleine Sieger auch vielleicht werden wird, so hat die Welt an ihr, oder wenn wir bescheidener von den unsrigen sprechen sollen, ein hübscher junger Mann viel verlohren. Gott tröste Sie, liebe Viky, und gebe Ihnen für diesen Verlust bald wieder einen Ersatz. Ich wünsche dies Ihnen nicht in dem bekannten Ton des Leichtsinns, der die betrubten nicht anders als tief kränken muss: sondern weil ich aus Erfahrung weiss, dass unsere Wehmuht mir auf diese Weise gelindert werden kann.

Ich erwarte Sophie morgen von Kázmér, wohin sie vor vier Tagen hinüber ist, um unterdessen meine Génie, die sie bis in den 15ten Monat getränkt hat, von ihrer Brust abzugewöhnen. Das Kind hat die Operation glücklich überstanden, und nur die erste Nacht die Brust vermisst. So sehr die Mutter durch das langwierige Tränken gelitten hat, so freut' es doch mich, dass das Kind weit über die gewöhnliche Zeit von der Brust der Mutter hieng; der Übergang zu eine so fremde Nahrung konnte nicht anders dem Kind weniger wehe thun. Übrigens ist es an Physiognomie ein Gemisch von Vater und Mutter, wohl auch von der verstorbenen Schwester, an Gliedern gesund, nicht klein; hat 6. Zähne, aber fast ohne Haare. Phigie hatte schon im 9ten Monath Locken.

Ich habe dieser Tagen viel an Sie gedacht, liebe Viky, als ich Schillers Theater endlich einmahl von meinem Buchbinder zurückerhielt, und nun seine bewunderte Werke, ausser dem teuflischen (die Räuber), das ich nie lesen werde, und wenn ich ein Jahrtausend leben würde, wieder las, und zwar aus ästhetischen Gründen, nicht

bloss zur Unterhaltung, las. Ich erinnerte mich nämlich, dass wir beyde einst klagten, dass der Dichter des Don Carlos mit seiner Jeanne d'Arc auf uns fast einen widrigen Effekt machte. Jetzt nehme ich dieses Wort zurück, und gestehe, dass ich gegen Schiller sehr ungerecht war. Seine Jungfrau von Orleans ist gewiss ein Werk, das unsere Bewunderung uns abzwängen muss. So ist auch Maria Stuart, mit der ich einst auch nicht ganz zufrieden war. Vor allen andern reizte mich aber jetzt seine Braut von Messina, die ganz im Geiste der Griechen geschrieben ist. Nicht bloss der Chor macht diese schöne Dichtung zu einer griechischen, sondern sogar Kleinigkeiten, die nur dem fühlbar sind, der sich mit den Tragikern der Griechen bekannt gemacht hat. — Schiller ist wirklich sehr gross. In ihm haben die Deutschen einen Sophokles und Corneille: aber mein Favorit ist doch noch immer Göthe, der Euripides und Racine der Deutschen. Ich habe auch Göthes Schriften nach seiner letzten Ausgabe vom J. 1808. von Tübingen jetzt erhalten, und las sie aus dem Entzweck, den ich oben angeführt habe. Seine Iphigenia ist und bleibt mir nun ewig das, was ihnen Don Carlos. Dieser ist ein herrliches Gemälde in Oehl, jene ist eine schöne Statue in Marmor; so ganz ruhige Grösze in griechischer Grazie. Noch kannte ich seine Fischerin nicht. Lesen Sie sie, liebe Viky, und sagen Sie, ob Sie je so was schönes, reizendes gelesen haben. Göthe steht einzig da. — Doch lassen Sie mich mit meinen extasen aufhören.

Leben Sie wohl, liebe Viky! Küssen Sie mir Miklós und die Kleinen. Ich empfehle mich in Ihre Freundschaft. Empfehlen Sie mich den Gnaden der Gnädige Frau, der ich meinen ehrfurchtsvollen Handkuss machen zu wollen bitte. Génie macht ihr pá ihrer Frau Tante, und ihren Cousinen, da Miklós, wie ich höre, nicht zu Pesth ist. — Adieu, liebe Viky!

Ihr

Sie verehrender Freund

Ferenc.

Széphalom, d. 18. Febr. 1809.

[Megjelent a «Delejtű» 1859. évf. 108, 109. lapjain.]

1424.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom, den 18ten Febr. 1809.

Verehrungswürdigster!

Der Herausgeber des hier zurückgehenden deutschen Werkes ist ein Mann von dem edlesten Herzen und einem Geist, der ihn bey jedem bessern Menschen verehrungswürdig macht. Freilich hat die Regierung sehr wichtige Ursachen, darauf zu sehen, dass ein so gefährlich werden könnendes Buch, nicht in die Hände des grossen Publicums komme; eben so wie es sehr weise handelt, wenn es arsenicum und andere Gattungen von Gift nicht frey verkaufen lässt; aber für Apotheken, für Ärzte, sogar für die, die aus Liebhaberey Medizin oder Chemie treiben, ist Gift doch ein sehr schätzbarer Artikel; und — um schlicht von der Sache zu sprechen, von dem was *geschehen* ist, zu sprechen, unbekannte Sachen vor die Kenntniss der Menschheit zu bringen, ist ja aus mehr als einer Hinsicht, sehr lobenswürdig. Der Herausgeber dieses Buchs ist von aller Narrheit, revolutionaire zu seyn, weit entfernt; was er beym Schlusse des R. Traums sagt, ist ja eben so *weise* gesagt als es *wahr* gesagt ist. Meine Grundsätze stimmen mit den Grundsätzen des edelmüthigen Mannes ganz überein, und es würde mich freuen, wenn ich ihn kennete, um ihm sagen zu können, dass ich ihm für den Genuss einer hohen Freude recht sehr verbunden bin. Das Buch zeigt von seiner schönen Seele. — Dies mögte aber von ihm ein für allemahl genug seyn. Ich wünsche, dass er sich keiner Gefahr aussetze. Durch seine explosionen wider die Geistlichkeit hat er sich viele Feinde gemacht, und das kann ihm schaden. Die Regierung wird hoffe ich, billig seyn, zu erkennen, dass ein fremdes, sogar wegen seinem Alter und seiner Seltenheit wichtig gewordenes Werk von dem Untergang zu retten, etwas ganz anders ist, als so ein Werk über Vorfälle unserer Epoche zu schreiben und drucken zu lassen. Ich schreibe Ihnen dieses in aller Eile, und von Geschäften oft unterbrochen. Erlauben Sie, dass ich Ihren Mithridates noch eine Weile behalten dürfe.

Ich schliesse Sie mit der innigsten Liebe, Hochachtung, Verehrung gar, in meine Arme. Leben Sie wohl!

Was sagen Sie über mein Ihnen mitgetheiltes Schreiben an B[erzeviczy]?

Ich müsste mich sehr betrügen, wenn Ihre Ansichten von den meinigen ganz fremd wären. Barbar, Bauern-Schinder bin ich, bei Gott, nicht. Aber wozu die Sachen zu outriren, die auch ohne outrirt zu seyn, schon outrirt scheinen können. Und sein abscheulicher, unedler, unphilosophischer, Geistlähmender Cosmopolitismus! —

[Eredetije a m. iud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 208. sz.]

1425.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, Febr. 21d. 1809.

Kedves barátom!

Én azzal hízelkedem magamnak, hogy Te tökéletesen érted már mind azt, a' mit én kereszted felől tartok. Azon a' ki az afféléken kap, annak a' ki az afféléken nem kap, nincs semmivel több jusa felakadni mint annak van, a' ki paszomántos ruhát hordani nem szeret azon, a' ki szeret. Egy szóval az egész dolog a' gustusnak dolga. A' csecsebecsén, a' ragyogáson kapás *veszedelmessé* lehető passzió, de egy olly lelkű férjfiúban, mint a' millyennek én ismerem Csereyt, még a' veszedelmes sem veszedelmes; ezen felyül *nevetséges* passzió is, de az ollyanban mint a' millyennek én ismerem Csereyt, még a' nevetséges sem nevetséges. Csak attól féltém, hogy a' kik nem ismérnek, gyanúba fognak hozni, hogy legalább eitel, az az *gyermekségeken kapkodó* ember vagy, azok pedig a' kik ismernek, de ellenségeid, szidalmazni fognak. Csak attól féltém, mondom, és azért bosszankodtam, hogy egy olly *nevetsége* a' világnak, olly méltó *nevetsége*, mint B. Meskó, egyetlenegy tagja a' magyar földön annak a' Rendnek. Megvan; énelöttem akár hordod akár nem, mindég tisztelt kedves barátom lészesz. Nem illettem volna ezt a' cikkelyt, ha gyönyörűséget nem érzének Véled azt hitetni, hogy tántorithataflan barátod 's tisztelőd vagyok, és ha hallgatásom oda nem magyaráztat *hat* nék, hogy valami elfojtott érzésem van, mellyet bátortalan vagyok elődbe tenni. —

Oratiódra, megvallom szabadon, nem tudom mit mondjak. A' legtökéletesebb ellenkezésben van gondolkozásunk, 's meg nem foghatom, hogy Te, a' ki az újságokat bizonyosan nem hitü viszke-

tegségből vagy aus blosser Langenweile, hanem reflexiókkal olvasod, hogy tudsz olyyakat mondani. Ha csak ezt mondád vala: Kegyes Fejedelmünk szükségesnek ítéli, hogy kardot övedzetek, 's parancsolja hogy felkeljete; önála van a' jus belli et pacis, ő a' határtalan hatalommal bíró Urunk e' pontban, 's bizik jobbágyi hűségünkben 's olly számtalan esetekben megbizonyított férjfiúi lelkünkben — ha csak ezt mondád vala társaidnak, barátom, egyet értenék Veled. —

De te nem ezt mondod, hanem elkezded emlegetni a' nem tudom micsodás purpurt — akkor, mikor már a' *Te Urad* maga is *Souverainnek ismeri!* 's Dániát emlegeted, hogy azt is hatalma alá nyomta, holott ott az egész világ ítélete az eránt a' mit Daniával Anglia cselekedett, Angliát terheli; N[apoleon]t menti. — De te az ellen, a' mit a' mi Fejedelmünk mondott a' Római Császárságról lemondván, az ő **meg nem kémélésével** mondod, hogy nem a' maga által ismért és hirhedett okokra nézve monda le róla, hanem attól megfosztatott; — de Te, elfelejtván hogy Napoleon a' Jénai ütközet előtt egynehány nappal kérte a' Porosz Királyt, hogy békéljenek-meg — mondd, ha mered, hogy nem úgy van! — őtet vádlod vérontással, vérengzéssel etc. Megvallom, édes barátom, hogy ha nem magad mondtad volna, hogy ezt az Oratiót Te írtad, Te mondtad, azt én senkinek nem mertem volna himni, noha igen is süjtásos stílusod magára ismertetett volna. Nem fogok én Napoleon mellett, nem óhajtom soha, hogy hazám legkissebb nexusba jőjjön vele: de az ellenségi relatiónak nem kellene velünk olyyakat mondattatni, a' mi ellenkezik a' factumokkal. Én gonddal olvasom az újságokat, de hideg vérrrel, és **csak azért** hogy lássam, miképen fejlődik-ki a' Providentia' munkája, mellynek egyik fél is a' másik is, a' nélkül hogy azt tudná, csak **végbe-viríje**. Bizony, barátom, szent igazság van az Idvezítőnek azon szavaiban, hogy a' *ti atyátok akarátja nélkül egy hajszál sem eshetik-le fejeitekről*. Ezt így tanítja a' vallás: a' Phylosophia pedig így teszi-ki: *az intellectuális világban szintúgy vagyon morális rend, mint a' külső világban physikai*. Ez nagy textus a' gondolkodásra.

Nem vak fatalismust 's praedestinatiót tanít ez: hanem olyyat, a' mi a' józan ész tribunálja előtt is megáll. — Csak egyszer olvas-tam-meg oratiódat, 's többször nem is fogom: de jut eszembe, hogy Themistoclest és Xerxest 's talán Thermopylét is hozod elő példaul. Igen szentül, ha azt lehet himni, hogy a' Leonidás 300. embereinek elhullások elfordítja a' veszedelmet azokról, a' kik hátul maradtak

's a' hazáért viaskodni fognak, 's ha azt reménylhetni hogy vele mint Marathonnál 's Salamisnál, oltárinkat 's tűzhelyeinket védelmezhetjük, megmenthetjük. De ha Leonidás *csak* azért hagyta volna magát és a' maga vitézeit öszvelövöldöztetni, *hogy megmutassa hogy ő legény* — már az a' legnagyobb ostobaság volt volna. Magunkat csak ott kell feláldozni, a' hol vele használunk. Külömben az az eggy katona is eszes lesz, a' ki egy egész armádára bukkanván, addig szabdalkozik, míg levágják. Ha állatásom hamis, és ha nem értek hozzá, úgy Madridnak is nem capitulálni, hanem falait öszvelövöldöztetni kellett volna; úgy Bécs és Berlin gyalázatosan ment által az ellenség kezébe. — Meglehet hogy nincs igazságom: de nekem úgy tetszik, hogy illy felette czifra oráció csak azért mondattatik, hogy a' Mondó *ragyoghasson*. Hiszen ezt a' Te seregedből, annak a' Vármegyének a' seregeből, a' mellynek még a' Fő-Ispánja is olyan a' millyennek festették levelcid, hanyadik értette-meg? Ez akkorára valónak látszik nekem, ha a' Diacta arról tanácskoznék, hogy kell a' hadat indítani; mellybe a' mint mondám, nincs jusa belé is szállani, mert az kirekesztő jus szerint a' Haza Úráé. Virtust, katonai tüzet nem illy oráció önt a' seregbe, kivált a' Krasznaiba. Non fit hoc verbis! —

Megengedsz, hogy gondolkozásomat azon szabadsággal adom elődbe, a' mellyre szent barátságunk hatalmasít-fel.

Az itt fekvő katonaság sebes Marschsal méne-el e' tájról. Csak az 5dik nap fognak rászittágotni. Ma veszem egy Udvar. Ágens levelét. Csak ezt írja: Alig ha háborúnk nem lesz. Zichy Hadi Ministerré tétett. Mind a' 7. Fő-Hercegeink a' Táborhoz mennek: mindenik egy egy Corpust fog commandírozni. — Eddig az Udvari-Ágens. — Engem semmi sem tett még úgy abba a' karba, hogy lássam mi történik, mint az Ő Felségének elbucszó Orációja a' Rendektől Pozsonyban. «Öszve voltunk csattolva, öszve vagyunk csattolva 's öszve leszünk csattolva, valámig a' halál bennünket egymástól el nem választ.» — Én úgy hiszem magam is, 's tudom, hogy a' Magyar Nemzet ismét igen szép jelét fogja adni, mint mindég, a' maga hűségének a' maga királya eránt; 's azt hiszem, hogy ennyi sok még eddig az egek által meg nem koronázott igyekezet megtanított, miképen fogjunk most úgy hozzá, hogy szerencsét ígérhessünk magunknak.

Óhajtom is, reménylem is, édes barátom, hogy Te magadra még a' katonai pályán is fényt ragassz, valamint eddig a' nem katonain ragasztottál; 's tudom, hogy szentül meg lévén győzve a' felől, hogy nem hazafi az, a' ki a' királyt külön választja a' hazától és viszont,

mind azt fogod cselekedni, még életednek kockázásával is, a' mit a' kötelesség parancsol és a' becsület kíván, 's hogy magadat még nem mocskolod a' gyávasággal. De ne kezdjük, a' Horátz tanácsa szerint, igen nagy hangon. Quid dignum tanto feret hic promissor hiatus!

Ezen két cikkely után, mellyekben érzéseink együtt nem járnak, hadd forduljak olyanhoz, a' mellyben együtt járnak. Megvallom pirúlva, hogy nem tudom mellyik munkája Göthének az a' Frühling, a' mellyet a' Méltós. Grófné annyira kedvell, 's minhogy Göthém még kötetlen, nem is akadhatok rá. Add nekem azt az örömet, ird-meg első leveledben. Mellyik Tómusban van az. Jelentsd kézesókomat a' Mélt. Grófnénak, 's mondjad, hogy nagy örömemre van ezt tudni. A' Hálai Allgemeine Literatur Zeitungban 1808. Május egy szép epigramma van Schillerre és Göthére. Baggesen is Göthének adja az elsőseget, mint mi mind a' hárman.

Sophie ma egy hete ment Kázmérba, hogy 14 holnapig 's kilencz napig szoptatott lyánya elszokhasson emlőjétől 's csak 18dikban jött haza. A' gyermek szerencsésen által esett ezen az operáción is. Sophie alig ha nem viselős ismét, mert olyas változásokat érez. Nyugtalanul várom a' megbizonyosodásf.

Vay igen jól el van találva képeden, arról felelek. Reménylem azt fogja róla mondani minden, a' ki a' képet nálad meglátja. Képelem mint üle *Wesselényi* az *Armidóron*. Én e' napokban irtam-bé jegyzőkönyvembe nála létemnek boldog órájít, 's nagy sija mit mondott a' Consul Brutusra. Az Isten tartsa-meg őket a' Hazának! Élj szerencsésen, kedves barátom!

21. Febr. 1809.

Elmaradván a' mai póstáról a' rettenetes idő miatt levelem, még mulatni jövök veled, édes barátom! Felbontottam a' Couvertet, 's elolvastam a' mit tegnap irtam. — Valóban ez a' mi barátságunk igen szép frigye a' barátságnak. Ha erántad tiszteletet nem érzenék és ez barátságomat nem nemesítené, ha barátságom csak annyi volna, mint a' közönségesen annak nevezni szokott nem tudom micsoda eggyesség: úgy az több tartalékkal banna veled, 's érzéseit magába fojtaná. Tudván, hogy mind azt a' mit mondok, szeretet mondatja velem, 's hozzád való mértéket nem ismerő bizodalom, kimondom szabadon, 's Te érted, hogy azt nem egyébért mondom, hanem azért mert rettegek attól, hogy a' világ egyébnek *tarthat* mint *érdemled*.

Te nem csak egy nemes gondolkozású ember vagy, hanem tagja lévén két tudós Társaságnak, mellynek az egyike (a' Berlíni) minden lekíntetét érdemel, csak ezen relátiónál fogva is olyannak vagy kéntelen bizonyítani magadat, a' millyennek lenni azoknak illik, a' kikre a' tudomány sűgárt vont. Az nem csak nem ellenzi a' Patriotismust, sőt kötelez reá: de a' Tudós ember patriotismusa nem vad gyűlölése 's igazságtalanságokkal való szidalom, hanem tiszta. Számot kell tudnod adni magadnak és a' világnak minden érzéseid felől, 's a' felhozandó próbáknak tekintetét érdemelőbb forrásokból kell véve lenniek mint azok a' nyomorúlt broschürök, a' melyeket a' *járatlan* Delfi oraculumoknak tart, holott bérbe fogadott lírkálójik magok is kaczagva írják, hogy hányat fognak elszédíteni.

Én e' napokban olvastam ezt a' munkát: Magazin für Geschichte, und Staatsrecht der oesterreichischen Monarchie. Göttingen 1808. 2ter Band. Az Eperjesi Caraffai hóhérlásokot adja elő, 1687 táján írt deák munkáknak fordításaikban. Midőn a' Dietán valék tavaly Septberben, egy közönséges vacsora felett egy Dietai Tag beszélt róla közöttünk, s örültem, hogy egy olvasó Dietális emberrel ismerkedheték-meg. Ohajtanám, hogy a' könyvet Te is láthatnád. Igen prohibitus, pedig elváltozván az idők, nem látom miért.

Én nem bírom a' könyvet, 's levél által nem is akarom rendelni a' könyvárosoknál, mert az olyas bajt okozhatna. Hogy mérget nem árúlnak szabadon, az bőlesen esik: de Doctornak, 's azoknak a' kik vagy az orvosi vagy a' chémiai tudománnyal occupálják magokat, azt adni kellene ha keresik.

19d. Febr. itt egynehány napi ködös idő után 12 órakor egyget lobbana az ég 's nagyot dördült utána. Azt mondják hogy kétszer villámlott 's kétszer csattant: de én csak egyget láttam 's hallottam. Megírom ezt az Ujságírónak. Nevezetes dolog a' Meteorologusoknak. A' vizek nálam is nagyok, de itt nem forgok veszedelemben, ha vizözön lenne is, Széphalom olly magasan fekszik.

Szeretném ha Tökéssel sokat forogtál volna mióta megjött, 's Néked is elmondotta volna, a' mit nekem elmondott a' Duna kis erének partján. Ez sok ideáidat tisztábbakká teheti, 's az ő szavainak hihetsz. Neki megküldém a' Praemonstratensis levelét in originale a' Jászai márvány eránt, 's azt vetettem mellé, hogy árát magam is sokallom.

Fel nem teszem felőled, hogy Tudós Ujságokat ne olvass: de szeretném tudni mellyiket tartod. Én a' Hálaít is olvasom, a' Lipsziait is, a' Bécsit is. De az Ujhelyi új Póstamester ugyan megjátszodtata.

A' Bécsi Annálisokért fizetett 12 Rftomat az *Europa* nevű deák politicus Bécsi újságért küldötte-fel, azt gondolván, hogy az a' *tudós* újság, mivel deák, és így 12 fntom annyi mint elveszett, mert én *Európából* semmit sem tanulok sőt meg sem olvasom, fel lelvén azt a' Kurirban 's a Kuicsár újságaiban. Élj szerencsésen, édes Barátom!

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1426.

Kazinczy — Rumy Károly Györgynek.

Széphalom, den 24ten Febr. 1809.

Verehrtester theurester Freund!

Gestern erhielt ich Ihr sehr schätzbares Schreiben vom 14. Febr. in welchem Sie mir schreiben, dass Sie die gewisseste Aussicht auf die süssesten Freuden haben. Diese müssen um so süsser sein, je weniger Sie sie in Ihrer ersten Ehe zu kosten hoffen konnten. Ich nehme herzlichen Theil daran, und wünsche, dass Ihnen Ihre Frau Gemahlin einen Sohn bringe, dem Sie dann Ihren Odem einhauchen werden.

Mit Ihrem Brief zugleich kam auch einer von Herrn v. Koczok, als Antwort auf denjenigen, dessen Double Sie bis jetzt in Händen haben werden. Wie wenig er mich verstanden habe, können Sie daraus schliessen, das er mir schreibt: Nem érem-fel, miképen vétkezhetett volna az író a' nemzet és ennek dísze ellen, vagy hogy akarna a' *magyarból törököt csinálni*? Nun, wie soll ich mit einem Mann, der meinen Worten so wenig Aufmerksamkeit schenkt, streiten?

Auf den wichtigern Punkt circa sedes Dominales etc. kein Wort. Lügner lässt sich das, was ich Ihnen mittheilte, nicht; es ist bis auf den letzten Buchstaben wahr; und wenn es sich nicht lügner lässt, so ist der Verfasser des mit der execrablesten Latinität, die selbst als Hussaren-Latein schlecht ist, geschriebenen Werks wegen seinem — ich weiss nicht wie ich es nennen soll — nicht zu entschuldigen. K[oczok] widerlegt mich nicht; ja, er schien mich ganz übergehört zu haben. Dafür begnügt er sich damit, dass er mich einen Archi-Aristocraten nennt — (wollte Gott, man hätte mich 1795. dafür gehalten, so hätte ich nicht 2387. Tage gelitten, und mein Beutel wäre jetzt um $\frac{2}{3}$ besser!) — und fragt, ob Máriaşy István, bei alledem dass er die schön klingende Rede

hielt, seinen Bauern die Zehnten schenkt, und ob nicht Ragályi István, trotz seiner harangue, seine Proprietät durch das Blut derer beschützen lässt, die keine haben. Es ist äusserst merkwürdig einen sehr rechtschaffenen Mann, wie K[oczok], solche Reden führen zu hören. Ich schrieb ihm, ich wüsste nicht was M[áriásy] thut; psychologisch lässt es sich aber vermuthen, dass er gütig mit den seinigen umgehn mag; und R[agályi] wird die Sorge für das Beschützen der Proprietät an dem bewenden lassen, der ein exclusives Recht hat darüber zu disponiren. Ich fragte ihn aber, ob der Apologist der Bauern seine Colonos von den colonialen Lasten losgesprochen habe? Es ist sonderbar, das K[oczok] sich einbildet, weil ich das outrirte in dieser Schrift, das Halbwahre und ganz falsche und die *originelle* Bilanz nach Verdienst gewürdiget habe, dass ich auch der Absicht des Verfassers gram bin, und das gute der Schrift nicht schätzen will. Ich hob von der, morgen abgehen sollenden, Antwort keine Copie auf. — Nun auf den §. gleichen Textes in Ihrem Schreiben.

Sie sagen, mein theurer Freund, *es sey Ihnen nicht bekannt gewesen, dass auch viele andere Edelleute in Ungarn liberale Grundsätze über den ungarischen Bauernstand hegen.* Dann muss in dem Zipszer Comitát schrecklich zugehn. Umso mehr freut es mich also, dass ich Ihnen meinen an B[erzeviczy] geschriebenen Brief mitgetheilt, und Sie so zur Kenntniss der Anekdoten von Marjási und Ragályi István, von Orczy József und B. Palocsay gebracht habe. Unholde gibt es überall, und in meinem Land, wo Wissenschaften nicht blühen, gewiss mehr als dort, wo Cultur im Schwunge ist. Aber Menschengefühl ist doch überall zu Hause, und ich muss Ihnen gestehn, dass ich weit mehr gerührt dabei stand, da ein wildbärtiger junger roher Grundherr in Biharer Comitát, der mit einem csákány anstatt einem spanischen Rohr herungeht, und von Schöngesterei so wenig kennt, dass er es nicht einmahl affectiren mag, — ein so roher, aber guter junge Mann, dass er kaum eine Proposition bis auf das Punktum durch zu führen versteht, — sagte: meg kell kimélni a parasztot! sok teher van azon! osztán az is ember! als wenn ein socius Gottingensis mir Abhandlung über diesen Gegenstand schreibt. Herr v. B[erzeviczy] ist und war mir stets ein hochachtungswürdiger Mann, und das gewiss in keinem geringen Grade: aber Vergehen ist Vergehen, und wenn ihn — begangen hätte. Er war durch seinen Gegenstand erhitzt, beleidigte Eitelkeit mischte sich unvermerkt ins Spiel, er fühlt, dass er mehr Werth ist als andere, die ihn persönlich

von Joseph II. und dann in Ofen, und jetzt gar in Zips übersprungen haben; er weiss, welche Aussichten seine Mutter, sein Onkel, sein Erzieher Podkoniczky, und die ganze Clerisey der Lutheraner für ihn sich selbst öffneten; und dies macht ihn unzufrieden mit der Stätte, wohin ihn der Zufall warf etc. So lege ich mir wenigstens aus, was ihn uns andern so sehr ungleich macht. Viel war ich in Nere, in Lomnicz; seine Mutter, seine Schwester und Tante haben mir vieles erzählt; ich erinnere mich, wie ihn Joseph, da er vor dem Kayser fast in Thränen ausbrach, den Knopf am Frack begriff und fragte, ob der von London (oder Paris) mitgebracht sey; weiss, was mir seine Schwester und Tante, (die H. Boldizsár) auf die Frage ob Gregor bald heurathen wird? geantwortet habe: «Da wäre er ein Narr, wenn er es jetzt thäte; wenn er Consiliere wird, dann erst kann er eine glänzende Parthie machen» — Herr v. B[erzeviczy] und die seinigen glaubten, er wird mit seinen Talenten, seinen Studien, seinen Erfahrungen durch das Glück bey Karl Zichy immer zu seyn, etc. von einer Stufe zur andern hinauffliegen, und dann sah man, dass ihn sogar ein Alexander Podmaniczky — *sogar!* sage ich — hinter sich liess. Ich muss Ihnen gestehen, dass ich von dieser hoffenden Parthie nie in meinem Leben war.

Wie aber muss nun Ihre Recension dieser lateinischen Schrift ausfallen, wenn Sie von der illiberalen Denkungsart der ungarischen Grundherren so wenig unterrichtet waren, und durch diese Schrift dorthin verleitet wurden, dass Sie den ungarischen Bauern wie einen polnischen ansahen! Ungerecht zu seyn ist immer Sünde, sey es wieder eine *Person* oder gegen eine ganze *Gemeinde*. So viel weiss aber auch ich aus Erfahrung, dass in Gegenden, wo der Boden fruchtbarer ist, (Bihar, etc.) die Grundherren nicht so barbarisch streng alle ihre Gebührn extorquiren, als in den unfruchtbaren (Sáros etc.). — Man sieht den Grund des Unterschieds leicht ein. — Der Grundherr beschützt seinen Unterthan gewiss, wäre es auch bloss darum, weil er ihn, wie Spittler es von Joseph in Rücksicht auf Ungarn sagt, für sein *Eigenthum* ansieht. Ladislaus Prónay war ein sehr edler Mann, und wie ich nicht *weiss*, aber *hoffe*, liberaler Grundherr. Er glaubte aber, der ungarische Bauer unterliege nicht seinen Colonial Lasten, sondern der depeculation der Magistratualen (dies ist in Zemplén einzig der Fall), den Comitatsrobotten und der grossen Last des Militärs zu alimentiren. Er erzählte mir, wie (in Oktober 1808) der Bauer in Pest Wege gegen Hatvan und

eine zweite, das Comitathaus zu Pesth, und noch die Citadelle in Kormorn bauen musste, alles dies sogar dann, da er hätte die Wintersaat verrichten müssen.

In einem zweiten Brief, den Sie bald erhalten werden, spreche ich Ihnen von den humanen und klugen Recensenten, der den Herausgeber des Magazins in der Hall'schen Allgemeinen Lit. Zeitung zur Klugheit weisst. Was der Mann da auch von Kisfaludis Regék erzählt. Und nun halte man Recensionen für delphische Orakelsprüche!

Mich hat es sehr beruhigt, dass Sie mir Ihr Verhältniss mit einem Jemand kennen lassen. Ich bitte Sie auch klug zu seyn, wie der Recensent, das kann man nie zu sehr gegen gewisse Menschen. Doch jetzt leben Sie recht sehr wohl!

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 208. sz.]

1427.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Széphalom, Febr. 27d. 1809.

Kedves barátom,

Valamint betegeskedésed' hírét a' legszivesebb elszomorodással hallottam 's értem leveledből is, úgy szives örömmel értem most felgyógyulásodat 's hallottam jóval ezelőtt már a' kis insurgens Druzsám' szerencsés megérkezését; mert, régen nem vécén leveledet, mind egésséged mind házad' népének megszorodása eránt tudakozódtam. Tudod mit kívánok mind az egyik czikkelyre mind a' másokra; azt mindazáltal nem csak lélekben, hanem szóba öltöztetve is kívánom, hogy fiad legyen második atyja, 's szaporítsa a' kevesek' számát. Annyi veszteség után mint a' mennyit szenvedtél, mi édes lehet az illy poltolék! Én csak egyet vesztettem, 's bánatomat csak akkor érzem enyhülni, mikor feleséged' emlőjén ismét függött egy másik, — 's szerencsémre! öröömre! az elsőhöz még physionomiájában is sokat hasonlító leánykám. Melly öröm, mikor a' «Sekundát» a' megholt kis «Prima» ruhácskájiba láttam felöltöztetve! azt hittem, hogy a' gondviselés az első adta vissza, 's a' másodiknak birtokában elveszett lassanként az elsőm' emlékezete.

Eugeniemet Sophiem 14 holnapig 's 9 napig szoptatta. Változásokat, bágyadásokat érezvén, 13 Febr. Kázmérba ment, 's azalatt a' gyermeket elválasztánk, hogy vagy magát, vagy az öcscsét, el ne rontsa. Édes barátom, az a' szaporítás felette derék dolog; abba

soha sem ün belé az ember ha azt szereti, a' ki szaporodik. Én nem tudom megfogni, hogy némelly ember mint félhet a' sok gyermektől. Merő kevélységből nyilván. Oda néz, hogy mindenikét nem teheti ragyogóvá, ha sokan lesznek. Én azt a' gondot a' Providentiára bízom, 's hitem hozzá vagy belé soha sem nagyobb mint e' részben.

Régen nem láttalak benneteket, 's ennyi idő oltá sok változás eshete 's bizonyosan ese is rajtatok. Olly szép piros vagy e még? hajad olly sűrű, olly fűrtös, olly tömött e? Én nagyon öszülök, 's ez most nyereség; megment a' katonáskodástól. 27d. 8berben belé léptem az 50dik esztendőmbe. Guta ütött, tört kezű, tört orrú, 's rheumás ember lévén, talán nem parancsolnak velem ezen egynehány holnapra. Ha parancsolnának, nem tudom mint vinném a' puskát 's lóra fegyveresen mint másznék. Nagyon esalatkoznak, a' kik azt hiszik hogy ez a' mostani feltűlés is csak ezereonia lesz. Nem ok nélkül építék Komáromot, nem ok nélkül estek azok az észrc-vehettlen készületek. Gróf Zichy Károly Hadi Minister leve 's 7 Ercz vagy Fő Herczeg ugyan annyi sereg' kormányzására mégyen táborba. Mennyi embervér fog folyni ismét! 's mennyi lesz vöröntös nélkül is szerencsétlenné! Mint akad-meg minden tudománybeli cultura! mint fog minden elkoresosodni! Borzadok mikor képzelem mik történhetnek, mert úgy látszik hogy most már a' keleti Európa bürül lángba. Pedig én most kezdék könnyebben pihegni.

Édes barátom, ne vádold magad Annalisaimnak elmaradásáért; az a' legártatlanabb megtévedés volt. Azt hittem, hogy annak hibájából történt, a' kinél az ollyan gyakorta akarva történik. Ha feltehettem volna, hogy nem *mind* adta'd néki által, nem hozattam volna meg az elveszettnek gondoltakat. A' Kis' szép Hymenaeumát, Szív-képző Regéimet, M. Régiségeimet, 's talán valahára már La Rochefoucauldomat is, nem sokára megkapod. Én biz azt hittem, hogy a' két elsőt néked már megküldöttem, mert olly sokat kiosztogatván, hogy bizvást rólam is elmondhatták volna, a' mit a' Voltaire' mis à la portée de tout le mond-ja felől egy pajkos Recensens irt, hogy typographiai hiba van a' portée-ben, az egy *e* szükség felett való lévén, Te, antistes prime sodalium, ki nem maradhatál. — Debreczen sajnosan ismeri a' M. Régiségeket. Az a' kérdés, ha méltán e sajnosan. —

Barátunknak felesége felől tudakozódol. — Kémtelen vagyok azt vallani, hogy meg nem felett ohajtásom' reményeinek: de igen a' szép kancsal fiú. — Én nagyon, de igen igen nagyon tudom becsülni a' tartaléktalan kimutatását annak a' min örülünk, büszkélkedünk, ha

az egy kis gyengeség, egy kis hiúság is. De a' vastag örömet, a' vastag büszkélkedést nem szeretem. Illyen volt pedig az, midőn tola-kodva, siettetett hanggal, váratlanúl, helyén kívül tudatták velem, hogy midőn a' Palatinus e vagy Károly Herczeg K. . en volt, a' Gróf a' bátyánkat *minden Tisztjei közzül egyedül magát* ültette asztalhoz, 's így aufführolta: Ez az én etc-m, Herr von . . Hallgattam 's elszomorodtam reá. — Én is örülök a' Von-nak 's nem szeretnék nála nélkül ellenni, mert az bajos; 's mind magamat mind sok más emberséges embert sajnáltam, hogy a' mentéje' zsebjenél egy szép kis pillogó rojtoscska nem fityegett, midőn Septberben azt láttam, hogy némelly fajankó mint lépett a' jó helyre, holott az érdemes emberek kotródtak a' rostély megé; de sem a' Von-ban nem keresek semmi elmondani valót, sem a' rojtoscskán nem kapkodok. Ha abban a' lineában állanék, megadattam volna magannak, 's felfüggesztvén egyszer, eszembe sem jutna, hogy ott fityeg. Azonban azzal a' gyengeséggel szint úgy jó ember lehet az ember mint a' nélkül; 's rajta fel nem akadok. Azt sejtene jó módomból volt, 's azt mutatta mind a' dicsekedés mind a' panasz, hogy nem állunk *behaglich*, 's többre tartjuk magunkat méltóknak. Az öltözet azt mutatta, hogy az erszény nem épen felette jól áll. — Ezeket kívánságodra írom, nem önnön mozdultomból.

Én is panaszolkodom. — Az az ember, a' kit egyszer láttál Debreczenben, — az, a' kinek házasságomat béjelentetem 's nem felelt; a' kinek, feleségemmel Semlyénbe érvén, három levélben jelen-tettem, hogy mihelytt az idő engedni fogja, feleségemmel látogatására megyek 's nem felelt, noha Péchy Sándornénak háromszor írt; az, a' kihez feleségemet elvittem 's ki nem jött Semlyénbe, az, a' kinek *kívánságára* a' feleségem Pálffy Carolina nagy anyjáról reá maradt porcelánjából egynéhány darabot oda ajándékozott 's csak meg sem köszönte; az, a' ki ez idén az ablakom előtt ment-el Bártfára utaz-ván, 's Regmeczen 3 napot töltött, 's hozzám nem jött; az, a' Pozsonyi theatrumból kijövén, a' tolongásban elveszett, a' theatrum Casinó-jában pedig engemet azon vacsoráló asztalhoz ülni látván egy Diaetalis Vármegyei követ régi barátommal, a' hol ő ült, felkölt és eltűnt — az panaszodik, hogy vele gorombán bántam. — Van e esze az embereknek? 's harag helyett nem kaczagás! érdemlenek e? Vagy inkább csak azt kell az effélékre mondani, hogy a' bűn azzal bünteti magát, mint Theologus Urak mondják az elkárhozottokról, hogy meg nem térhetnek soha! — Elfogyott a' papiros, de nem az én mondani valóm. Éljen szerencsésen. Tisztelem, ésokolom háznépédet!

P. S. Még fecsegnem kell véled, noha levelem apró betűkkel sűrűn van írva. — Vetted e egyveleg írásim első kötetét, mellyet neked vagy Semlyén vagy Kis Imre által küldék? Tele van soloecismusokkal —, de akart soloecismusokkal. — Most Pestre érvén nyomtatva leltem Magyar Régiségeim első kötetét is. Azt Institoris adta-ki auf seine eigene Speculation. Rendelést tészek, hogy azt is vedd. Vallyon mit mond arra a' ti Superintendenstek, a' Debr. Grammatikának *dolgozója*? — a' barátném dolgában a' Te izléssel is ellenkezem: de barátok közt elég há a' szív jár egygy úton: a' meg nem egyező izlés és gondolkodás épen úgy nem árt a' barátságna mint a' különböző Religio. — Batsányi, a' kit ismersz — ezt azért említem, mert ismered és tudsz holmit felőle — a' vad emberhez jött enni a' hol én is ültem. Abban a' pillanatban láttam meg, a' mellyben ő az ajtón belépett, 's tudván felőle azt a' mit tudnom illett, lekaptam róla a' szememet a' nélkül hogy ő vette volna észre, hogy őtet láttam, 's folytattam fenszóval a' magyar beszédet. Ez által azt akartam, hogy ha néki velem szóllani tetszik, szóllhasson, 's akkor olyannak talált volna a' mint kívánhatta. Székeim háta megett ment-el, hallotta a' *magyar* szót, és úgy bizonyosan látott, de elment a' szék megett. — Nem csudálkozom rajta.

9-a Octobr. Bécsben hallám Cleyermann Ref. Predikátorunkat papolni. Ez az, a' kinek pápista felesége van, a' kinek leányai pápistáknak neveltetnek. Ha olyan predikátiókat lehetne hallanom minden Vasárnap, én is járnék Templomba nagy gyönyörűséggel. Már az nem *bérért* szolgál, hanem azért hogy a' maga destinációjának megfeleljen. Meg is felel, úgy hogy soha sem senki még jobban. Steht irgend einer auf, und spricht er von den Rechten der Menschen, von der Würde der Menschen, dann schreyt ihr: Siehe, das ist ein gefährlicher Mann. Zeigt ein Schriftsteller die Gebrechen der Regierung an, macht er Vorschläge diese zu bessern, dann schreyt ihr: etc. etc. Azután Patriotismusra buzdította őket; tanácsot adott mint türjék a' mit türni kell, mint védelmezzék was noch zu schützen ist, 's ezen szókkal végezte-el a' Predikátiót: Wer Ohren hat zu hören, der höre! Am. Nekem minden bizonytal volt fülem. Eggy ismeretlen fiatal embernek pedig szeme volt a' mint láttam, mert sokszori reá pillantással sem vettem soha észre, hogy a' szeme máson függött volna mint magán a' Papolón.

Szüret sem Pesten, sem Bécsben, sem Győrött nem volt, itt pedig oly kevés termett és oly rossz, hogy csaknem desperálunk.

Sem élet, sem bor, sem széna. És még is itt a' nagy költségű Insurrectio és egyéb. A' hegyalján egy szem asszú sincs. Én véteknék tartottam volna a' rothadt és pöffedt szemet asszú gyanánt szedni. —

Ha alkalmatlanságodra nem esik, édes barátom, méltóztassál tisztelni képeben Lónyai Menyhért Urat, és megmondani néki, hogy Báróczi Óbester Úr nagy barátsággal fogadta Lónyai Úrnak izenetét, 's viszont köszönti. Ez a' jó Óreg olly erőben van, hogy ámbár a' 70t meghaladta, gyalog ment bé velem a' Gárda Traitteurjétől Szent Istvánig sőt még tovább. Antimoniummal él minden nap, s chymizál, az az chymiai könyvekben dolgozik, hátra lévő kevés napjait használni akarván. Ezt másoktól tudom. Mindég jobban jobban tisztellem ezt a' valóban nagy embert.

A' kis Lónyait, a' ki nálad van, köszöntsd kérlek, 's bízd reá, hogy mondja meg Kölcsey Ferencznek, hogy utolsó levelét Virág Benedek nagy megelégedéssel olvasta, 's örvend ismeretségének. Én arra kérem Kölcseyt, hogy tudassa velem, Debreczenben van e még 's meddig lesz ott.

Lyányom felől keveset irhaték a' más papiros szélén. Az egy szép kis alak. Meg nem ismert mikor haza jöttem. De csak hamar igen jó barátok levénk, 's bújnom kell előle, ha írni akarok, mert karomra kívánczozik. Az én lyányom, mert *képet* szeret, könyvet, kutyát, és ha csak a' kalamarishoz nyúlhat, irkál. Még egy szót sem tud kiejteni, de nyelve szünetlenül kelepel. Foga kettő van, mint a' Castornak, de fejébebb mint a' Castoré. Öllelek magadat és egész házatad. Barátságod' emlékezete nékem véghetetlenül kedves! —

[Megjelent a «Kaz. lev.» III. kötetében.]

1428.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznan 27dik Febr. 1809.

Igen Kedves Barátom!

Rég nem szerencsétlétvén Leveledel, nékem pedig egy leg főbb gyönyörűségem lévén veled beszélgetni, csoportos katonai foglalatosságim közt is leg többet rólad emlékezem, és ugyan azért a halgatást félbe szakasztom.

Jó királjunk Birodalmainak minden részeire nézve melj atyai képpen gondolkozik, eszt igen érdemessen bizonyította Gubernatorunk

ő Exjának hozzám küldött és túl le irt praesidialis levele. Én legelőbb is a Zilahon Wesselényi által innepeltetett születése napját felséges Urunknak irtam le és be is küldöttem. Ez igen érzékeny, szég Innep volt, ha Tökés le nem írta azt néked, tudósics, én közlöm véled, mert méltó hogy tudgyad.

Én itten a mult héten Bataillonomnak egy részit fegyverbe, sőt már Tüzbe is gyakoroltattam, vége levén az exerzirozásnak, a front előtt ezen Beszédet tartám:

Nemesek! Atyámfiai! Vitézek!

Fogadgyák el derék magok viseletekért tökéletes meg elégedésemet. Ti hazafi virtusok által Szenté lett Lelkei dicső össeinknek! tekincsetek ide a Boldogok keblébül, és gyönyörködgyetek: hogy maradékitok a puhaságnak szennyébül ki vetkeztén, fegyvert övedztek — Örvendeztetek: hogy a Magyar Dicsőség ellen ólalkodó Irigység nem érhetette el arra törekedő célját, hogy el asszonyosodásunk által szabad testeinket rabszolgai láncz ferteztesse, imhol fegyver villog kezünkben, sőt aszt már forgatni is tudgyuk, és használni arra: hogy azon nagy Munkátokat, meljel a Magyar királyi Méltóságot, és Nemessi Szabadságinkat szereztétek, készek vagyunk utolsó csep vérünkig fénnyek érdemébe fent tartani. — Vitézek! ezen fegyveremre, meljet mai napon éltem kellenjeinek egyik gyönyörűsegebb napján vezérléstekre leg előbb rántottam, erre esküszöm, hogy nem csak itt a gyakorlás piacán a hadi forgásokba atyai képpen oktadni, hanem ott a Dicsőség, a halál borzasztó mezején azon dicső fény el érésire vezetlek boneteket, melj szerint szeretet jó Királjunkért, édes Hazánkért, a Magyar név Dicsőségiért győzzünk, vagy ha csak azért, de egyéb tekintetbül soha se, hogy Ellenségünk ereje szásszorozva meg haladgya a miénket, Vitézi halált keressünk. — Már most el bocsátom kegyelmeteket honnyaik örömébe, hol is még ártatlan csecsemőkbe is a királj, és Haza iránt való szeretetet élesztvén, kegyelmetek is forrón öleljenek minden oly szép ösztönt, melj ezen Szeretet hathatóságát Nemessi diszhez mérséklett módon gyökerezetheti sziveinkbe.

Holnap után más része Bataillonomnak egy heltségbe rukkolván. egybe magam is oda megyek, és exerziroztatom. Én semmit el nem mulatok, semmit nem is kiméllek, a mi által a cél el érésire tökéletesitem Vitézseimet, de már is bailódom az ostoba el asszo-

nyosodot Fő Ispánnal, kit Te Fő kurátori tulajdonságáru! bőven ismérsz — irigyelni láttatik, hogy én már jó előre halattam, ezen pedig egy okos Elöl járó még örvendene, de eő kötelőzkdők belém, és ennek csak a lesz vége, hogy nagy el hülésire aszt láttya, hogy Közép Szolnok Vármegyébe megyek által. A napokba némely fen áló katonaság tiszttyei előtt auctoritást akarván mutatni, belém kapott, de a tárgy Camerariusságomat illette, mivel én bizonyos dologba Camerariussi hitemnél fogva egy protestatiot adtam be: fel hevitet nagyon meg támadása, de a jelen való Németekre, asszonyokra, és egy falka szoba leányra nézve egybe, és rendbe szedém magamat, és egész phlegmával de érdemmel eszt mondám: Mgos Báró Ur, én a protestatiot mint Cs. K. Camerarius attam be, aszt be adni tisztelt hitem kötelez, a mellől el se álhatok, jelenthetem azonba, hogy éngemet mint Camerariust Császáromon kívül senki meg nem pirongathat, csak a fő Camerarius, az is úgy, ha ez eő Felségétül rendeltetik. — Erre szólni nem tuda, vagy is nem mért, de a dolog tárgyát, melj Prussiai birodalmot illeto dolog, a hitvány Német offizirokkal süttelenül, vitatván, következendővel végit vetém az unalmas süttelen és tudatlan vitatásnak: Mgos Uram! nekem szerencsém vagyon a Berliu királji Academia rendes tagjának lenni, meljnek eő Prussiai királji felsége protectora, és így ezen birodalommal nexusom vagyon; de felséges Császárom és Királjomhoz viseltető hivségem, Hazám szeretete nagyobb bennem: hogysen kicsi lelkűeket és mindennapi embereket talán kecségtető tekinteteket azon hivség-nél, és szeretetnél nagyobra becsülnék. Erre el pirulva el halgata, a Németek pedig fel táták szájokat, hogy én, a ki Mousquetiros Uniformisba vagyok, Academia tagja hogy lehetek. Erdé!jből a regularis katonaság már ki takarodván, most nyakra főre masiroznak a Szél regimentek. Hirlelik hogy $\frac{m}{m}$ muszka fog itt segítségünkre keresztül menni. A mint Bécsből nekem a napokba egy Status Consiliarius írja, a francziával bizonyos a háborúnk. — Adgyanak az Egek tökéletes szerencsét. Egész Erdé!jbe a katona fogás folj nagyon, meg válik, mi lesz ki menetele. Él!j boldogul és szeresd tisztelő hivedet

Cserey Farkas mpr.

Magnifice Domine Camerarie!

Suam Majestatem Sacratissimam benigne velle, ut Ephemerides sub titulo Foliorum Patriorum pro Statu Austriaco in lucem pro-

deuntes — quorum Planum hic adiacet — quo vberioribvs admini-
culis fulciantur, provideanturque, Magnificae D. Vestrae iuxta meum
in Eiusdem dexteritate, rerum cognitione, perspicacitate et in Patriae
huius commodum studio locatam fiduciam eum in finem revellandum
esse duxi, vt in objecta memoratis Ephemericibus inseri merentia,
et praesertim in adnexi plani punctis 3. 4. 5. 6. et 7-o. indigitata
attenta esse, ac dum et quando sibi aliquid publicitate dignum inno-
tesceret rem genuino, ac candide ad me perferre velit, ut illa demum
per Me in conformitate Altissimae intentionis Suae Sacratissimae
Majestati substernere possint. In reliquo solita observantia maneo
Magnificae D. Vestrae!

Claudiopoli die 6-a Febr. 1809.

Obligatissimus
Gf. Bánffy.

[Eredeti je a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Trod. Lev. 4-r. 195. sz.]

1429.

Szemere Pál -- Kazinczynak.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Úrnak
Szemere Pál alázatos tisztelettel.

Édes Uram Bátyám! A' legközelebb vett levelekre imé vála-
szolok. Institorisnak a rezet általadám. Berzsenyi még pakéját nem
viteté el. Vitkovics barátom, a' ki a' Széphalmi barátságos levél'
véte oltá újabb tüzre gyúlada, irni fog Ányos felől. A' *velem közölt*
Iphigeniát alázatosan köszönöm. Szeretném ha Édes Uram Bátyám
azi hinni méltóztatnék, hogy én annak érdemét érezni sokkal jobban
tudom, mint mások igen sokan. Értem a tanácsot is. Én *Dramámmal*
sietni nem fogok; nem, *egyébb kiadandó munkámmal* is. Szégyenle-
ném ha az tartatnék felőlem, hogy egy theatralis darab készítését
én könnyűnek hiszem; de próbát tenni hasznos sőt szükséges is.
Midőn *anakreoni dalaím* észrehevém, hogy azok az epigrammaí point
miatt épen nem dalok, föltre rakám őket. Így fogok cselekedni Dramam-
mal is. Ha Poéta nem lehetek is -- a' mit mindég rosszabb-rosszabb
nem-poétai környül állásaimból sejdítek -- Criticus mindazáltal a'
próba és szorgalomnál fogva válhatik talán belőlem? Illyen szándék-
kal járom Schedius' aestheticai Praelectiójít és a' görög nyelvet.

Horváth Secretariussa lőn az Ország Birája Ürményi Ó Excjának.
Az *Amalthea* nehezen indul-meg. Kis István egy *Almanach'* kiadására

únszola e' napokban. Meg ígértem 's Vitkovics is hozzám csatlá magát. De már erről is letettem. Kis Istvánnal nyomtattatni veszedelmes dolog. Az Amaltheába próbára fordítani kezdettem. Ime itt küldöm azt is mutatóul.¹ Méltóztassék Édes Uram Bátyám megítélni: K. ++ a' szófaragó, vagy az ő kedvelt *átstsával* Szováts, e' napokban is meglátogata, 's azt magyarázá hosszasan, miért kell azt: Deus Hungarorum, a' Magyarok' Istenek-nek [mondani]. Én úgy látom, hogy Édes Uram Bátyám ezt nem tartja-meg; nem Kis és Virág sem. A' Révaiának Grammaticájok ám légyen a' legjobb; de hová téved el akkor nyelvünk ha Horváth az Után, esztendő, hónap hónap szavakat számkivetendi? Utánunk nem jó, úgy mond, mert ezt tenné: viâ illius nostra. Esztendő, múlt esztendő, tavali halandóság, contradictió. Vagynak emberek, a' kik az ilyeneket csak azért observálják mert nehéz, stýljoknak az által akarnak nyújtani becsét, épen úgy, mint azok a' Calvinista Versifácálok, Horváth, Gyöngyösi, Földi, kik szebbnek tarták azt a mi nehezebb. — — Ezelőtt minteggy tíz nappal, meglátogatám Virágot. Megajándékoza két Elmélkedésekkel. Még Verseghit soha sem kaphattam meg házánál. Minapában Vitkoviccsal keresém. Öreg édes anyja azt mondá, hogy egész napokat másutt tölt; hogy valami komédiát csinál énekekben, és az Insurrectio Német Regulamentjeit fordítja. Vitkovics azt mondja V[erseghi]ről, hogy az ifjú emberekhez barátságos, 's ha ez igaz, ezért is méltó szeretetünkre. Még egyet Virágról. Helybenhagyá plánomat: A Magyar Költőknek Iskolájik. Édes Uram Bátyám ezt nem javálja. Míg igen becses levelét Édes Uram Bátyámnak e felől nem veendem, halasztom a dolgozást. Addig a' Wachtr. — fordítom 's egy Recenziót készítek ezen sajtó alatt levő könyvre: H. Hubai Miklós' költeményes Munkái Pesten 1809. — Pataki productum! Szentelenség a' mit elkövet Csokonaival. Egész darabok vannak kilopva daljaiból. Itt eszembe jut egy anekdota a velem közlött B — — éhoz hasonló. Azt hallom hogy —

Lehetetlen vala béfejezni leveletem. Valahányszor Édes Uram Bátyámhoz írok, olly sok gondolat önti el lelkemet, hogy választást tenni nem tudok. Elöttem van a' fordított Iphigenia. Hadd tegyek erről is olly naiv confessiót mint magamról tevék őszkor. Schedius épen azt tartja erről a' munkájáról Göthének, a' mit Édes Uram Bátyám. Én még nem nyertem olly esmértséget,

¹ Nincs a levél mellett.

hogy ezt annyira szerethessen, a mennyire Clavigót és Egmontot. Minap die natürl. Tochterjét vásárlám meg és ennek olvasása után szinte ezt mondám Schediusnak ezen tragoediáról. Nagy zavarodásomra szolgált az nekem, hogy ebben a Tragoediában egyetlen halál sincs. Schedius azt mondá, hogy e darab két részből áll. Én a második darabját nem ismerem. — A' tanítvány köteles számolni a maga studiumáról az ő oktatójának. October 18d. 1808. im e jegyzést tevém Göthére. Ide teszem szóról szóra. Clavigót gyakran olvastam. Szépségei között ezeket vettem észre. A' tárgy egyszerűsége 's a' handlung progrediálása, az indúlatok igaz classificatiója, a dialogus idealizálása typpussal, mint az 1. Felv. kezd. a typogr. etc. Micsoda Dramai Erzählung az, a melly a 2d. Felvonásban Beaunarchais és Clavigo közt esik. Melly typpussal és melly könnyen van az Öszveakadás 's többek. — Melly egészen különböző Organizatiójú Egmont. Egmont characterének egy oldalát az akkori zenebonás epochát mutató polgárok adják elő. Micsoda szabad Egmont. Szerencsés találmány a' character kifejlődésére a' néplecsendesítés, Oraniennek nem hitel, Secretariussal létel, Klári szerelmeskedése Albával, ellenkezése Ferdinánddal, harátkozás etc. Felsőleges Episod-scéna Brankenburgé. Elevebben van ez is mint Szentgyörgyé Clavigóban. Én azt hiszem, hogy ilyen minden feszesség nélkül való Herost soha senki sem nem festett sem nem írt. De itt is azt az operai allegóriás végzést az ötödik felv. nem értem. — Hadd rekesszem bé levelemet Ferdinand szavaival: Midőn azokat olvasám, könnyezésre hevültek szemeim. 's Édes Uram Bátyánra gondolkodtam és andalodtam el. Dein Name war 's der mir in meiner ersten Jugend gleich einem Stern des Himmels entgegenleuchtete. Wie oft hab ich nach Dir gehorcht, gefragt? Des Kindes Hofnung ist der Jüngling, des Jünglings der Mann. So bist du vor mir hergeschritten, immer vor, und ohne Neid sah ich Dich, und mein Herz flog Dir entgegen. DICH hatt' ich mir bestimmt auf's neue, da ich Dich sah.

Pesten

Február utolsó napján 1809.¹

[Fredetiye a Szemere-tár II. kötetében.]

¹ A levél közepén valami hiány észlelhető.

1430.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Le 1. de Mars 1809.¹

Kedves Barátom!

Kötlök éppen Herdert, egy kötöt kétszer van, egy pedig hibázik, de mert a Theológiát nézi, nem akasztom fel magamat. Kérlek, írd meg kerekdeden, mennyit küldgyök Kiliánnak.

A' gyűlésről semmit se tudok, soká lesz, úgy tartom, mert Gróf Eszterházyt az özönöknek vizsgálására küldötték: Vissza jövének Deukáliónnak ideji. Tsak hogy nem a' kövek változnak embereké, de az emberek változtak kövekké, úgy hányák, úgy tsapkodgyák egymást mint Pírha.

A' háború, a' mint mondják, el kerülhetetlen. Andreossit nem akarja Ferencz elbotsátani Bétsből, még Párizsból Metternich el nem érkezik. A' Moniteur tele van agyarkodásokkal, mellyek boszontanak a' nélkül, hogy merjük azokat viszonzni; a' kevélység, az alattomos harag és a' félelem együtt dolgoznak és gyötrik az udvart: tudgya hogy mit akar, de nem tudgya hogy mit tselekedjen; azt mondgyák, hogy hevesen adta ki magát Napóleon a' magyar Aristocraták ellen. Il sait ce grand tiran que les hongrais sont de petits tirans, qui ne veulent pas être tirannisés. De ő lesz a' nyertes, mert azt lehet rólunk és kormányzóinkról mondani, a mit Mirabeau az Orleani Herczeigről mondott: Il ne suffit pas de bander le crime, il faut oser le decharger.

Ditsíretednek $\frac{9}{10}$ a' barátságna tulajdonítom, $\frac{1}{10}$ egész jutalom, és elég. Gróf Szécsény gyenge lelkű úgy mint szemű volt mindenkor, de azért bene est meritus de museo nationali.

Berzeviczy Gergely, a' kivel sokat leveleztem életemben, német magyar ember; deakül szeret írni és nem tud, egyéb eránt kivéven némelly uralkodó hamis ideáit, a' mellyektől, mivel hozzájok szokott, nem lehet őtet könnyen elvonni, igen okos ember. Hízlekedem magamnak, hogy már igen meg térítettem őtet a magyarsághoz — igen szeliden kell vele bánni, mint a' varjással, mert igen tsiklandós és érzékeny. Panaszolkodott nekem ellened, de azt mondtam neki, hogy nektek barátoknak kellene lenni. Olyan embereknek mint ő, még

¹ A levél Dessewffyné keze írása, csak az aláírás Dessewffyé.

térítésére való kívált az én munkátskám. Ha meg igazitanád és herelés nélkül simítanád, szeretném ha el küldenéd Molnárnak a' Pannonia ki adójának Bétsbe. Nem bánám ha nevem' alatt is ki jönne, mert nem keresek semmit, szégyent pedig talán nem vallanék, mert te ditsérsz; megküldöm Vay Jó'sefnek, hadd kerengjen leg alább kéz irásban, és a' Palatinus kezébe is jöjjen. Nem kell mindég tömjént, ha olykor igazságot is szagoltatni a' nagy urakkal.

Hogy jutott eszedbe születésem napja? Köszönöm a' szives emlékezetet.

Száz esztendőök után majd azt
 Nem fogják ünnepelni,
 El nyomják az idők a' gazt,
 De Zefirek emelni
 Tovább tovább mindég fogják
 A' tsírázó nevedet
 'S gyermekek is majd dadogják
 Boldog születésedet.

Igaz e hogy Ipád meg égett? Tsókollak ezerszer.

Eperiest 1-ső Mart. 1809.

Igaz hív barátod
 Dessewfy József, mpr.

[Eredeti je a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 32. sz.]

1431.

Kis János — Kazineczynak.

Nagy Érdemü Barátom!

Mennél foróbban kívántad a' M 'Tárház' megjelenését, annál inkább sietek tudodra adni, hogy az most is másszorra halad. A' könyváros épen nem reménylven az olly plánum szerént való munkának, a' millyent mi akarunk, elkelését, lemondott a' kiadásról. Lemondásnak mondhatom, mert azt írja, hogy azon Gyűjteményben, mellyet ő általvehessen, ne legyen semmi vers, ne legyen senki munkája az enyimen kívül 's a' t. Az a' félenkség, melly a' könyvárosokat bírja, még inkább elhiteti velem, a' mit elébb is hittem, hogy egy két esztendeig eleinten fel kellene egy két száz forintot áldozni, ha ki Magyar Journált akarna kiadni. — Mig erre a' mostani idők'

lefolytával talám több módunk lesz, addig kéntelenek leszünk hallgatni. Hallgassunk hát, de ne vesztegeljünk, írjunk 's gyűjtögessünk előre olyan darabokat, mellyeknek utóbb hasznát vehessük, 's a' haladékat pótolja ki a' nagyobb tökéletesség. Ezt irám épen ezen szempillantatban Berzsenyinknek is: a' ki hasonlókép ilyen eltökél-léssel vagyon; mert úgymond Fridrich Rosbachnál is versezett.

Egy kis versetskét Horátz után, mellyet a' Journalba akarék iktatni, ide rekesztek. Isten Hozzád.

Soprony, Martz. Első napj. 1809.

egyenesszívü barátod

Kis János.

Örömré serkentés.

A Musáktól szerettetem,
 Karjaik között nevetem
 Az élet' aggságait;
 A' bú a' kábát epossze;
 Tőlem, sebes szél, vidd messze
 A gyáva sziv' gondjait.
 Mit tart Thersites felőlem,
 Ha üz-e tsufot belőlem,
 Azt tudni nem kívánom:
 Ha mindég tsatsog-is szája,
 Ha, mint szent írásra, rája
 Stiksz úgy halgat sem bánom.
 Te ki, mint kedves vendéggel,
 Enyelegsz a' böltseéggel,
 'S koszorút füszs fejére,
 Thália, intézzd lantomat,
 'S taníts, mint zengjem dalomat
 Kazintzim' tetszésére.
 Ha tetszem Pyladesemnek,
 'S Dorisnak is, szép hölgyemnek
 Dalom kedvét találja:
 Nevem nem óhajt Pantheont,
 'S nem irigylem Napoleont,
 Bár fél világ tsudálja.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

1432.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

O. Andrásfalva Mártz. 3dikán 1809.

Nagy Érdemü Tekintetes Ur,

Én mind arra vártam, hogy utolsóbbszori levelemre, a' Tekintetes Ur levelét vegyem elébb, 's azután feleljek, annál inkább, mivel a' Bétsből vissza érkezett Kis Andrásfalván lételekor azt mondá, hogy a' Tekintetes Ur leveléből tudja, egy levelét hozzám elküldetve lenni, de ezt nem úgy lenni, megbizonyította, a' mi Grófnénkhöz legutólján jött levél. Hadd szóljanak erre, legelőször is a' tsuklatók. Az ő vallástételek velem egygyütt az, hogy ámbár kérdeztük, ha tsuklik é sokat a' Tekintetes Ur a' mi emlegetésünk miatt, még-is azt kívánjuk hogy tsuklása annyiszor élénevegye, mint a' hányszor cz a' pusztá vidékü Andrásfalva a' Széphalmi lakosnak nevét említeni hallja. Ha leveleink most megbottlottak, váltsuk, váltsuk édes Tekintetes Ur őket ezután mindenkor hamar. Négy hét alatt, míg rendjünket ide stova hányják Posta Mestereink, a' kiktől az ezekben zárt örömeink' nyerése vagy vesztese függ -- gyűjthetünk írnivalókat. — Hanem én, hadd mondjam-meg azt is hogy eifersüchtig vagyok. Eddig pontosan jöttek örömet szerző leveleim, most csak Ujlak leánya kapja azokat, egyedül, és én valahányszor várom azokból kifejelni az én részemre valót-is, mindenkor ezt hallom a' Grófnétól, jaj, Döbrentei magának nintsen. Édes Énekese Széphalomnak! hova lett az elragadtatott Döbrenteire való emlékezés? -- De, ki lesznek azok nekem, reményilem pótolva, és adják az Égek, hogy mindenkor legyenek olyan mértékben, mely az én Andrásfalvi napjaimnak még nagyobb édességet adjon.

Én most Lajos mellett Gyermekesek Írójává lettem, 's játszom Glatztzal egygyütt a' gyerekkel. Bizonyos az, hogy Literaturánk' ága, a' nevelésre tartozó könyvekben még szükségét lát, 's az enyém se fogja még azt kitölthetni, mert a' mező itten széles, tágas. Seelman Károly fordította a' Thieme Kinderfreundját, Bersi Salzmann, de Kis, a' Sopronyi, tette, úgy gondolom ebben a' legelső nevezetes lépést az ő Gyermekeseknek és Ifjaknak írt Bibliothekájával. Én nem fordítok e' Munkában, hanem inkább a' két Haza földjeken alkalmaztatható elbeszéléseket, irok, a' magyar gyereknek, úgy, mint magyar

gyereknek. A' Munkából 12 árkus lett a' múlt februárius hónapban készen, 's még annyira vagy többre akarom nyújtani. Hogy emberek legyünk, hogy Hazánkhoz inkább hajoljunk, a' gyermeki időben kell azon munkálkodnunk. A nagyobb lelkek ezt megteszik mindenkor akár szoktatták őket szorosabban rá, akár nem, de az alattabb zsi-bongó lelketskéek hamar megtántorodnak, ha német frantzia Gouverneurök, Gouvernanteok morognak, sziszegnek holmit előltök.

Igy hát most a' Poezist bépólyáltam a' tél hidege elöl, vagy két hónapra, míg akkor majd a' halhatatlan Énekesek' symbolja a' fülemüle megjelen azon fűzfán, melly házunk körül folyó zavaros patakunk partján, gondatlanul nézi azt.

De Grófnénk nem mint Chatelet fogja az én érzéseim gyermekeit felfogadni. Az ő lelkével Gusztáv Adolph Oxenstiernájának lelke társalkodik, mind a' mellett hogy a' leggyönyörűbb helyeket mutatja ki olvasó könyveiből, mellyek egyszersmind elragadtattak. A' minap jöttek illyen szavai szájából, 's felkatzagva mondám mindjárt, megírom, ezt meg írom Kazinczynak. — Éppen most mondá, hogy Szerentsiné hozzánk jó, a' tavaszon. Örülök előre esmeretségének, írja meg neki a' Tek. Ur. — Hadd jelentsek még valamit, a' mivel mindjárt levelem' elején kellett volna kiömlenem: Május végén vagy Junius közepén Széphalmon leszek a' Grófnéval, Lajossal egygyütt! — Oh gyönyörűséges tavasz, oh ekkor öt tavaszt látok egyszerre a' tél után, egymással! Pestre megyünk, 's utunkat Széphalom felé vesszük, a' Grófné testvéréhez. Tsak az Egek, szélvészszel el ne vernék e' hajnali kedvességű fellegetek, mellyek alól olly szépen látom előre Széphalmot. Látni fognám Lajossal. Lajos nevelését én vettem fel egészen. Tsak egy kevésbe múlt el, hogy a' gráziák testvéréhez B. Vaynéhoz, a patriota Vayhoz nem ajánlottam magamat. Lajosból lehető örömmöm — ha a' gyermeki procox ingenium nem tsal — a' Grófné, Gróf Bethlen Ádámné szavai, 's az ő tellyesen bennem vetett bizodalmok, 's az, hogy itten bizonyosan látom, hogy jót tehetek, mivel Vayhoz úgy is tsak 4 esztendőre hivatattam, maradásra birtak. Tudom mit nyerhettem volna Zsoltzán a' Báróék nemes társaságából, tudom mit hamar közel Kazinczyéből, de itt a' Grófné azt mondván egyszer, hogy nekem adja későbbben az okot, ha fija nem úgy üt ki mint az én kezem alatt reményli — Lajosnak hozzám való példás szeretete, — Erdélyivé tettek legalább néhány esztendeig, mert későbbben Pestre megyek vele. — Mentsen-ki a' Tek. Ur kérem a' szentelt Poetria Vaynénál, én őket nagyon tisztetem, mivel a' mi Isteneinknek szép

oltára ég mind kettőjöknel. — A' jót nem tsak szeretni, de tenni-is, 's a' hol másokon igazán segíthetünk, segíteni.

Pescheck nevű Saxoniai barátom két költeményemet németre fordította, 's a' múlt Póstan vettem fordítását, 's kérését hogy őket egy Journálba kinyomtattathassa. Én őket mikor vele Vittenbergában barátkoztam, kérésére hogy magyar nyelven neki valamije legyen, adtam, német magyarázattal, 's valójában kitette mind azt a' mit én magyarul akartam, itt van mind a' kettő.

1.

Vergissmeinnicht.

Sie gab mir ein Vergissmeinnicht! —

Ó Himmel! meine Mina liebet,

Sie liebt mich, meine Holde noch!

Wir wandelten vereint, ihr Arm

Umschlang mich. Mina sah die Blüthen,

Die schönsten pflückte sie mir ab.

Und als sie mir die Blume gab,

Da färbt ihr holdes Roth die Wangen

Und vor Entzücken schlug mein Herz.

Da, wo es schlug — Sie fühlt es wohl —

Da steckte sie an meinen Busen

Das Blümchen ihrer Liebe hin.

Noch tändelte die eine Hand

An meiner Brust, die andre ruhte

Auf meiner Schulter. Welch Gefühl!

Sie sah mich an, und lächelte

Mit Liebeszauber in dem Blicke

Und schluchzte laut: Vergissmein nicht!

2.

Minas Kuss.

Von Mina komst du Zephyr,

Du Loser? meine Mina

Sie lässt mich freundlich grüssen

Wo hast du den ihr Küsschen?

«Verzeih mir! schon verscheneckt ich
 Den Kuss von deinem Mädchen.»
 Wie? sage, wer bekam ihn?
 «Um einen Garten flog ich,
 Da beugte sich fast sterbend
 Ein allerliebstes Röschen.
 Mich jammerte die Blume,
 Die mich so freundlich aufnahm
 In ihrem Schoosse weilt' ich
 Und Mina's süßes Küßchen
 Drückt ich ihr auf; und lächelnd
 Begann sie neu zu leben.

A' Major Cserei kedves levelét akkor vettem, mikor a' Tekintetes Urét Grófnénk. Ő a' legforróbb Hazafi — zászlóin, petsétjein halálfejek. — Ah be örülök esmeretségének! Hozzá irt episztolám felől mi lesz ítéletje a' Tek. Urnak, egy levelében már elkezdette kritizálni, kérem tovább.

Döbrentei Gábor mk.

A' Grófné, Lotti, 's a' többi gyerekek is mind tisztelik a' Tek. Urat.

Szabad é kérnem a' Tek. Urat, hogy egy terhet, Raphael nevű munkám' általnézését magára vállalja é. Ezt igen nagyon szeretném, 's kérem.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 199. sz. II. k.]

1433.

Szemere Pál — Kazinczynek.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Úrnak
 Szemere Pál alázatos tiszteletét!

*

Ueber die Sprache und Weisheit der Indier. Ein Beitrag zur Begründung der Alterthumskunde von Friedrich Schlegel. Nebst metrischen Uebersetzungen indischer Gedichte. — Heidelberg 1808. Seite 324. Inhalt. I. B. Von der Sprache. 1.) Von der indischen

Sprache. — 2.) Von der Verwandtheit der Wurzeln; 3.) Von der grammatischen Structur; 4.) Von den Hauptgattungen der Sprachen nach ihrem innern Bau; 5.) Von dem Ursprunge der Sprachen; 6.) Von der Verschiedenheit der verwandten und einigen merkwürdigen Mittelsprachen. II. Band. Von der Philosophie. 1.) Von der Philosophie Bemerkungen. 2.) System der Seelenwanderung. 3.) Vom apologischen Aberglauben, und Naturdienst. 4.) Die Lehre von zwey Principien; 5.) Vom Pantheissmus. III. Band Historische Ideen. 1.) Vom Ursprung der Poesie; 2.) Von der älterss. Wanderung der Völker; 3.) Von den indischen Kolonien; 4.) Von dem orientalischen und indischen Studium überhaupt und dessen Werth und Zweck. Indische Gedichte. — «Seite 35. Mit der griechischen und römischen Grammatik stimmt die indische sehr überein. — Das wesentlichste ist die Gleichheit des Principis, alle Verhältnisse und Nebenbestimmung nicht durch angehängte Partikeln oder Hülfverba, sondern durch Flexion das heisst durch innre Modification der Wurzel zu erkennen zu geben. — Seite 38. — besteht aber der Unterschied, dass die indische Grammatik in derselben Art, wie die griechische und römische, noch regelmässiger¹ demselben Gesetz der Structur, wenn ich so sagen darf, noch treuer, und eben darum zugleich einfacher und kunstreicher ist als diese. Die griechische und römische declinirt, das heisst sie bestimmt die Verhältnisse des Substantivs nicht an- oder vorgesetzte Partikeln. Doch ist auch ihre Declination nicht vollständig genug, um der Beihülfe der Praepositionen ganz entbehren zu können. Die indische bedarf nicht der cum, ex, in. — Hat sehr wenig irreguläre Zeitwörter. Die Conjugation ist regelmässiger. Der Imperativ hat noch eine erste Person. — Die Art aus einem Zeitworte frequentatives zu bilden ist durchaus gleichförmig und auf alle Wurzeln anwendbar. — Fast alle indischen adjecturen sind verbalia, regelmässig aus einem Zeitworte abgeleitet; alle Nomina propria bedeut. epitheta; unter allen Sprachen lässt sich keine wohl so ganz aus sich selbst erklären als die indische. Seite 41. man muss zugeben, dass die Struktur der Sprache durchaus organisch gebildet, durch Flexionen oder innere Veränderung und Umbiegungen des Wurzellauts in allen seinen Bedeutungen ramificirt, nicht bloss mechanisch durch angehängte Worte und Partikeln zusammengesetzt sey, wo denn die Wurzel selbst eigentlich unverändert

¹ Az eredetiben e két szó kétszer fordul elő.

und unfruchtbar bleibt. — Seite 45. Entweder werden die Nebenbestimmungen der Bedeutung durch innere Veränderung des Wurzel-lauts angezeugt durch Flexion; oder aber jedesmal durch ein eigenes hingefügtes Wort. Und diese Fälle bezeichnen auch die beyden Hauptgattungen aller Sprachen. Seite 51. Daher der Reichthum einestheils, und dann die Bestandheit dieser Sprache (Sprache der Flexionen) die organisch entstanden sind, und ein organisches Gewebe bilden. — — — In Sprachen hingegen, die statt der Flexion nur Affixa haben, sind die Wurzeln nicht eigentlich das; kein fruchtbarer Same, sondern nur wie ein Haufen Atome, die jeder Wind des Zufalles leicht aus einander treiben oder zusammenführen kann. Es fehlt diesen Sprachen im ersten Ursprunge an einem Keim lebendiger Entfaltung: die Ableitung bleibt immer dürftig, und wird nachher die Künstlichkeit durch immer mehr angehäuften Affixa auch noch so sehr gesteigert, so wird dadurch eher die Schwierigkeit vermehrt, als wahre, einfache Schönheit und Leichtigkeit gewonnen werden. — Seite 56. Die Sprache durch Affixa ist im Anfang ganz kunstlos, wird aber immer künstlicher, je mehr die Affixa mit dem Hauptwort zusammenschmelzen; in der Sprache durch Flexion hingegen geht die Schönheit und Kunst der Structur durch den Hang sich's zu erleichtern, allmählig mehr und mehr verlohren, wie wir es sehen, wenn wir manche deutsche, romanische und jetzige indische Mundarten mit der ältern Form, aus der sie abstammen, vergleichen. —

Ezt a' könyvet csak a' 65dik lapig olvashatani el, mert csak eggyetlen ejre vala általengedetve. Ezen kiíratokkal kedveskedni akarék Erdemem felett való Kedves Urambátyám előtt. *Czinke* Őr ma tartotta *examenét*. Követi a' Debretzeni Grammatikát. Ő így ír. *Czinke* Ferentz, Istvány, egészs, együtt, gyümölts, **bólts**, bóldog, a' hol, se lehetnök, munka, békesség, külden, külföldi, egyszer's mind, költött jőjön, hevenyjében, vólt, jádzanak, halkkal. Idylliom, következőképpen, teremtenyjei, kerkedj, zóld, temjény, rossz. futamodjon. Stylja ilyen. | *Azonban az a' külömbég, az Idylliom és az Oda között, hogy: Midőn az Idylliomban tsak a' földön tsiszegtsoszog a' juhász-botskor; az Odában mind ezt megteszi 'sat. Odája imigyen zöng. A kurva bújék; hogy ha lapos gutát szagolt zsebedben. A' kofát, ezt, a' ki pletykát üz, gerendám színe alól, és hajóm farából mindég kivetném.* Fisc. Görös a' Kezőket, Prof. Fehér az Őt és nem Őt és a Cst és Cz-t vitaták és munkái, nem munkáji. Én is

bátorkodtam szólni, hogy az örömet és vegyest analógiája szerint kell írni egy pvel a képest-t. Czinke hamarosan fogda 's nevem kérdezé 's kikérte, hogy meglátogassam, melyet cselekedni fogok rövid időn. -- Szentgyörgyi Úr és Jankovits Úr válaszoltak régen. — Én a pakétot Patakra küldöttem Vay Ábrahám Úrhoz. Nem tudom méltóztatott e venni Édes Uram Bátyám. Méltóztatassék tudósítani, Édes Uram Bátyám, miket veti légyen kezéhez. A' mestereim Vitkovits és Horvát Úrak egészségesek. H[orvát] Secret. 's temédek dolgai vannak. Csak estvénként lehetek egygyütt Véle. Ő a Philológiára igen igen sokat olvasott. Ha én valami módon Pesten maradhatnék, szép lépéseket lehetne tennem társaságában. Schedius ma végzé el a' Theoret. részét az Aestheticanak. Hogy eddig nem nyomtattatott: Szerdahelyi, a néhai megholt, vala oka. Reménylemi kiadandja manuscriptumát. Még ezt a' nagy embert nem látogattam meg.

Pesten Martiusnak 4d. 1809.

[Eredetije a Szemere-tár II. kötetében.]

1434.

Csehy József — Kazinczynak.

Trablice Radom alatt. 7d. Martius 1809.

Igen kedves barátom,

12^d. Januariusi leveledet 1. Febr. Kock névű mező városban vettem. Minket Mars újra felzavart, elvertük a békeség álmát, a háború nyughatatlanságai kísérnek és meggyünk. A jéggel zajló Viszlán által keltünk, sok ügyel bajjal, két nap két éjjel tanyáztam annak partyán, mert a járás késedelmes volt. Radom alatt *haltot* kaptunk s a további parancsolatot várjuk, vagy a többi Regimentek össze sereglését. Mi a 7^d. Corpus tagja vagyunk, melyet a tüzről pattant Ferdinand vezérel.

A Magyar Országi Insurrectio minemüségeről Öcséim tudósítottak. Kedvetlenül értem, hogy az ize már is savanyúan jön szájokra, és hogy könnyebb a nőszés mint a kétszer főzés.

Tanulásaimat és írásaimat mind félre tettem. Egy könyv se jön velem, előbbi táborozásaimban tapasztaltam, hogy ritkán adódik érkezés a tudományos elmélkedésre. Virágként a Természet nagy

könyvébe fogok addig tanulni s a ránk jövő történetekre figyelmezni. Leveleim az alatt rövidebbek lesznek mint egyékor; nehogy a mit én jól írnék, profánus elmék balúl tudnának érteni, de azért ritkábbak nem lesznek leveleim, csak a pósta járása meg ne esaljon.

Úgy látzik a mi Generalis Hertelendink nem fog már több ellenségre menni. Mi ugyan is más Brigadierost kaptunk, s maga szájából is hallottam jóval ez előtt az Öregnek ilyen maga eltökélését. Regimentünk új Oberstert kapott, Bro Horváthot, még pedig Magyarot, a mi régen nem volt.

A Muszkák szándékairól semmit sem hallani. Hinnünk kell, hogy jól combináltatott vélek a szövetség, a Lengyel Herczagséggel minden Communicatió félbe szakadt úgy mint háborúban, a Szász Király oda hagyta Varsót. Ha a Cabinetek mást nem gondolnak, mi első rugaszkodással messze be csaphatunk az ellenséges tartományokba. Még az Austriai erő nem volt soha illy nagy.

Elmellözöm a politikát, s inkább kicsinségekről szóllok. Radom várossa szebb mint a többi apró lengyel városok, ér annyit mint Lublin, vagy mint p. o. Kőszög. Egy meg telepedett borkereskedő van benne, a kinek házában magyar szó hallatik. Az ember görög. A tájék itt sokat hasonlít a Morva Országihoz, és ezen apró falukban, mellyekben cantonérozunk, a Nemesek nagy szívességgel vannak hozzánk.

Már nem egy hamar tarthatok számot Virág könyvének és a magyar Rochefoucauldnak látására. A te medaillonod is hátra van könyveimmel a Reservánál. Meg esalódott a jó Öreg, hogy nekem adta által.

Be rekesztem levelemet fogadásomhoz képest. Hol léttemről és saját állapotomról mindég foglal tudósítani. Ennyit lehet igérem és tellyesítenem. Igyekezz te is barátom leveleiddel meg keresni, még pedig most eleinte Krakóba útasítván a levelet — *à l'Armée* —

Ölel hív barátod
Csehý.

1435.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 7dik Marti 1809.

Érdemes Kedves Barátom!

Háládatos indulattal vészem, hogy Barátságod tiszta egyenes-ségivel kívánsz véllem bänni, azomba ugyan rosszul ismeresz ám engemet, ha akármibe is ragyogásra való vágyódással vádolsz. Én Beszédemet mint Barát --- Barátnak megküldöttem, de a végre koránt se, hogy crisis alá bocsássam. Nem mintha annyi érdemet Néked ne tulajdonítanék, hogy ítélet tételeket jónak, és követésre méltónak ne tartanám, hanem azért, mivel ennek közlése által csak azt akartam meg mutatni, hogy milyen legyen a mostani környül álasok közt gondolkodásom módgya, meljet, úgy tartom, jó Barátoknak igen sok tekintetbül illik volta képpen tudni. — Beszédemet minek előtte elmondottam, mivel lelkü- és szép érzésü Hazafiakkal, és ezek közt Wesselényivel is közlöttem és minden ponttyaira heljbe hagyá-sókat meg nyertem. Én egyéb ként nem szólhatok, hanem csak úgy, a mint belső meg győződéseim jovalja, suitásozott beszéddel ragyogni, iskolai port még le nem rázott emberekre bízom — hanem egy Magyar Vármegeye Universitása előtt illendően szóllani, annak tiszte-letes volta tészki kötelességemmé. Mindezekhez még azt sűgom Néked Kedves Barátom, hogy éppen így szóllani a fő Kormánytul bizattam, a. melj bizonyossan az Uiság olvasásán és a brochürök hiedelmén kívül is tudgya, hogy Jenánál lévő ütözött [!] előtt mit irt N[apo-león] a szerencsétlen Prussiai királynak, Dania romlását ki okozta és hogy illik é Athenet és Xerxest most például elő hozni vagy nem. — Én uiságokat olvasok, de hangjokat ismervén, csak azt hiszem, a mit elhinni lehet — annyi világ ismeretem pedig nékem is, vagyon, hogy mázolt brochürök olvasásával a drága időtt nem vesztegetem — de mind czeek nélkül tudom, és erőss hittel hiszem, hogy azon csudált heros esküdt ellensége az emberi Nemnek, és minden cselekedetei egyenessen egyedül uralkodásának el érésire czéloznak. — A Prussiai Udvar kéntelen volt háborut indítani, mert veszedelembe forgott existentiája, Daniáruul nem mondom én ki által, de a csak igaz, hogy fő Hatalmátul meg fosztatott, a Római Császár-ságot kegyelmes Fejedelmünk ugyan le tette volna é, ha arra való czélzását nem látta volna a szerencsés hódoltatónak, hogy azt ki

akarja kezébül jádzeni, Bécs, Berlin, Madrít hogy falait egybe nem lövődöztette, az okosság és leg jobban calculalt politica így kívánta, mert meg tartásoktul eggyik Monarchianak se függött fent maradhatása, hanem a midőn a Nemzet árra buzdíttatik, hogy maga és existentiája fent tartására nemessen el szánnya magát, nékie meg mutatattik: hogy miért kell készülnie, és mitül tartania, akkor a ki ilj Nemzeti kötelességit teljesíti, az egy általjába nem gyáva ember, hanem igaz Hazafi és bainokja az Igasságnak. Tudom én a Katonai tüzet is, hogy keljen fel buzdítani — az én Beszédem iljen nemü nem volt, mert nem is katonáknak szólottam. Beszéltem már én katonáknak is és úgy vélem, czélhoz mérséklett módon. — Én Tökéssel még nem találkoztam, a Duna partyán mit mondott légyen cö Néked, nem tudom, hanem az igaz, hogy a mult napokba eszt írja Nékem. «Ne is engedgye Nemzetünk Istene ki alunni Hazánk tüzét, szerelmét halhatatlan lelkü férfiaiunknak keblekbül. Kéntelen vagyok egy jó Barátom éppen ma vett levelébül ezen rendeket ide írni. O! mächtig ist der Trieb des Vatterlandes, stark die bande, womit es seine Söhne fesselt — Ach möchten Sie erwachen aus ihrem Schlummer meine deutschen brüder, und gleich den edlen Spanier — sich lieber unter den trümmern ihres Vatterlandes begraben lassen, als eine sklawische abhängigkeit länger dulden. Die schöne Zeit kan nicht mehr ferne sein. Frankreichs Despotismus wird Sie endlich zur patriotischen Vereinigung zwingen, Sie werden rache nehmen an den raubgierigen eroberern, die unter der Maske der wieder hersteller der menschen Rechte, die Länder plündern, und die heiligsten Rechte der Menschheit. Staatsrechtliche Freiheit und völkerrechtliche unabhängigkeit mit Füßen treten.» Eddig Tökés, meljet jónak láttam közleni azért véled, hogy lássad, cö is úgy gondolkodik, a mint én, és a mint minden Tyrannus ellenséginek illik gondolkodni. — Errül már most többet nem. Hanem hitesd el magaddal, hogy Barátságodnak nyíltsága előttem igen becses, és kedves, és jele lévén az annak, hogy szeretsz, tisztelni fogom állandólag azon indulattal, meljel Barátságodra és szeretetedre kevés vagyok. Engedgyék az Egek, hogy ilj Barátságunk soha meg ne hüljön, melj napjainkot gyönyörűségek ké teszi. A Frühling Göthe első részinek 395dik levelén vagyok. Feleségem szívesen tisztel.

A mi határ őrző Regimentyeinkbül 4 Batallion gyalog és az egész Székely Huszár Regiment útba vannak Galiczia felé. — A Magyar Kurier 15dik darabjába ugyan illetlenül való velünk bánások

módgya vagon le írva a külföldi Uiság írónak. Haszontalan fecsegések azok, azomba töllünk az illene, hogy ugyan nyomós cselekedetek által bizonyítsuk asztot, hogy maga erejébe méltán bizakodó Nemzet légyünk.

Én a Budai Német, a Berliui és az Austriai Hazafi leveleket hozatom és Bécsbül következendót: Unterhaltung aus der Naturgeschichte von Gotlieb Thobias Wilhelm. Két esztendeig hozattam az Austriai Annalisokat, de nagyon rendetlenül jöven, reájok untam. Elj boldogul, és szeress éngemet becses barátságoddal.

Bőveb próbálására annak, hogy sokan légyenek velem egy gondolkodásba, a Zilahí 12dik Febr. inncpen tartott beszédeket ide zárom.

12dik Febr. Zilahon inncpetett Születése napján eő felséginek a vármegye és vitézlő Sergek tiszttyeit Ord. Vice Ispány Laskai Ur az Administrator Urhoz fel vivén, így szöllott: — Európának mostani környül álasai elegendő képpen meg győztek bennünköt arrul, hogy Nemzetünk Boldog állapottyáért, s az Isteni irgalmasságért háládatossággal a fejedelmi irántunk való gondoskodásért pedig igaz hívséggel tartozunk. Nem a csupa cerimonia, hanem a valóságos meg győzetetésből szármozott hívség inditot bennünket arra, hogy Nagyságod előtt, mint a ki ezen Nemes Vármegyébe a mi felséges fejedelmünknek képit viseli, e mai napon mint az eő felsége Születése napján, hosszas élete iránt való buzgó kívánságunkot tiszta szivbül ki jelencsük. —

Felelete az Administrator Urnak. — Én is felette örvendem, hogy az Isten különösen mutatta kegyelmét ezen felséges Uralkodó Házhöz. De nem is lehet másként azon jó fejedelemnek dolga, ki az eő Thronussát fundálja a Törvényen, az Igasságon, és az emberiség becsülésin, nem is lehet másként annak a Nemzetnek is dolga, csak háládatosság s öröm kiáltás hangoztathatik annál, kivél a nagy Isten olj jó tétéményeit közlötte más Nemzetek felett. Emlékezem az Ur Vice Ispány Urannak egy beszédgyére, meljbe az Istent Magyarok Istenének nevezte — Ne mondgyon éngemet azért senki is Phanaticusnak, ne a cosmopolitaságot le vetkezett Hazám szeretetétül el ragadtatott Enthusiastanak, ha az Izrael Istenét Magyarok Istenének nevezem, 's ha aszt mondom: hogy mint haidon Izraeli vezérlette, úgy vezérli most a Magyarokat. A midön a mostani Európának zürzavaros állapottyában Polgári alkotmányunkot épségbe meg tartotta. Igyekezék tehát Nemzetünk azon, hogy a maga Politika

existentiáját, Polgári alkotmányát, 's törvényeit, melj minden más Nemzetek felett áll, meljen fundálva van a Thronus, a fejedelemhez való hiveség, és szeretet által továbbra is rezzenthetetlenné tégye.

A Nemes Lovas, Gyalog és egy osztálj B. Splényi Regementbéli gyalogok frontya előtt az Armidorról eszt mondá az Administrator:

Nemes Vitézek, kikkel veletek születet ama nagy kötelesség királjt, és Hazát oltalmazni! — Ti is fent áló Sergek Vitézei, kik ugyan e királjt, és Hazát védelmezitek! mind ketten társaim. Barátim! — A gyáva uijtásokon kapkodó álhatatlanság, az akadáljokat el hárítani nem tudó nyúl szívűség, ezek azok az alacson vonások, meljek által a Nemzetek, országok meg gyengülnek, s végre el enyésznek; ellenben a férfíúi álhatatosság, a bátor nagy szívűség, ezek azok a virtusok, meljek a Nemzeteket, országokat virágzókká, s lételeket álandókká tészik. — Ezen virtusok által ál fen mind e mai napig 's virágzik édes Hazánk, ál a szabadságon épült Thronus, ál ama Századoknak trucezóló Colossus, Polgári alkotmányunk, a midön már sokak a porba hullottak, 's a telhetetlen hódolók praedájokká lettek. E mai nap, dicsőségesen uralkodó felséges fejedelmünk születésinek napja, úi örömet gerjeszt sziveinkbe, a midön meg gondoljuk, hogy éppen mi vagyunk mások felett olj szerencésék, olj boldogok, hogy egy törvény [alatt] leg jobb fejedelmünk életének örvendzhetünk. Örvendzünk is nem csak e napon, hanem minden időben, mutassuk meg több Polgár társainkal egyetemben a szemeit reánk függesztő Európának, hogy a Magyar mind a végig, mind a vérig álhatatossan hív fejedelméhez 's Hazájához. Éljen a Haza! Éljen a fejedelem.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Iród. Lev. 4-r. 195. sz.]

1436.

Vitkovics Mihály — Kazinczynak.

Kazintzi Ferentznek Vitkovits Mihály
barátságos tiszteletét s ilvezlését.

Ki nem mondhatom, mint örült, mint repesett szívem, midön vettem, Nagy Férjji, én Barátom, hozzám írott első Leveledet. Kétszer háromszor olvastam azt el egy végben, és mind annyiszor éreztem egész mértékben azt a hasznost, azt a gyönyörködtetőt, mellyet minden Leveleidben éreznök kell Olvasóidnak. Ezt ércztemben forrón tsókoltam meg azon soraidat, mellyekben Barátodnak nevezsz,

fogadsz engemet. Mi érdemeimre tekintve tevőd ezt, nem tudom. Azonban, hogy ezen Választásodat meg ne kellyen soha bánnod, máttól fogva férjfi 's állandó szeretetet esküszik neked szívem. Az embertelenség' motska öntse el fejemet, ha, mit most esküttem, valahára megszegem. Ezt esküdvén, bátran szállítalak immár Barátomnak, s így fel vagyok mentve a Titulázás' igája alól, melyet én fonák szokásból, és ottan, a hol Sonnenfelsz' politziája zászlóskodik, kintetve viseltem.

Nagy öröömre 's még nagyobb hasznomra vált az is, hogy Mesémnek némellyike kezébe került. S az, hogy megnyerék helyben hagyásodat, új, tüzesb ösztönt öntött belém, azokat tovább is folytatni. Számok ckkorig 36ra megyen. Aristarchusi Intésedet fő gondal fogom követni, s oda, a hová Lesszing felhágott, fellépedgelni törekszem.

Szemerénket a nélkül hogy tudnám, ki Magyarázattya után kövesse az Evangelistákat, (mert én hiszek egy Istenben) megszerettem, s barátommá tettem. Az Irás különbségei soha sem voltak, sem lesznek Hyperodoxiák előttem. Ezek soha sem határozták, a mint ítéletem tarttya, a Grammaticának fenekességét. A Görögök hány félén irtak, s még is hány féle szépségeket hagytak magok után könyveikben? Abbúl, hogy az Atticismus Nyelvöknek elegantiájává vállaszatott, Homér tollát ki merje alásítani Szentség törés nélkül? Eddig is, nem tudom, nem vált e nagy kárára Literaturánknak, hogy arrúl tűzzel vassal tzivakodtak Magyarjaink, hogy mint, és nem hogy mit kellyen írunk? Tzivakodtak, és egymásnak perfracte nem engedtek. Ennek ugyan két főforrását lenni állítom. 1ső, mivel sokan Munkáinknak, mellyekért felbabérozta homlokokat a Magyar hírség, napfényre kelésök után kezdének grammatizálni. 2or, mivel megletebb korokban, midőn hajthatatlaná szokott a szív válni, gramatizáltak. Én, megvallom, fel fel szoktam könyörgeni a Magyarok' Istenéhez, hogy sok Grammaticust és Grammatizátiót ne támaszson Köztünk: ne talám arra jussunk Nyelvünkkel, a mire Aulus Gellius' évében a Rómaiak jutottak volt. A Grammaticusok tanulni, vialkodni fognak, a nép pedig felejteni s zavarodni nyelvében. A Világnak ekkori áltáig minden kitsinosúlt Nemzetnél a szép Izlésű 's józanb eszű Irók érték utól, és meghagyták a Grammaticai Tökélletheiséget. Hát nállunk másként kell e ennek kiütni? és miért? De igen is el merültem e tárgyban. Te íteld meg, Barátom, mit ér okoskodásom?

A kis kitsiny (ekként szoktuk legnyájasban, legenyelgőbben a szép Fejérinket nevezni a Regéid után) már Palinkát nem foglaltatta. Mivel az egész Páfusiság fel s ellobbanó tűz volt. Névnapi Vatsorám, mellynek híre hozzád is elért, alakozta olly szépnek, olly annyira szeretetni méltónak Anikót az Ifiúnak Szemében, és Göthe' Wilhelme után szédült el annak szerettetésében. Anikót szépnek nem mondhatni. Anikó nem tsak a színen, hanem utszán is Actrix. Ezt nagy nehezen hitethettem el Barátommal; de végre ön maga is tapasztalta, a szerelmeskedésnek sok boszontó kortyait nyelvén el. Palink jó Ifiu Ember, néha ugyan ki tör belőlle, mint Vakarttsbúl, az elkényesztetett nevelésnek durzasága. De ezen már is gyöngce hibáját a férjfiabb esztendők kitüntetik Vérébül. — Minthogy pedig ő Göthe után, és a Te javallásodnál fogva, melly az enyim is, szerelmeskedve akar Iró lenni, egy más kis kitsinnnyel, kinek érzékeny magyar jó Szívűségérül jót merek állani, megösmerkedtettem. Ennek tellyes oldala mellett s idővel a jó reménységűi fokánál kényre járathattya az Irók' térében elméjét.

Most Horvát Istvánrúl, Barátomrúl, kirúl jövő Levelemben bővebben irok, egy két szót. Ő a múlt Novembernek 14ikén Praesidiális Actuariusnak neveztetett Ő Excellenziajátúl, Ürményi Józseftúl mint Praesestúl, a pesti Fő oskolánál 500 [frt.] királyi fizetéssel. A közelebb elfolyt Febr. 17ikén Secretáriusá lett az Ország Birájánál, megtartván második hivatalát is. Ezen tisztai hátráltattya őt az Amaltheánk számára dolgozni. Sőt nem sokára Pestrúl el kell mennie az Ország birájával. S ha az Insurectio félben talállya szakasztani a Királyi Táblán a pörök' folyamattya, úgy soká, soká nem látandgyuk őt, s így Amaltheánk' napfényre kelése ismét odábra marad. Hogy Vig László bizonyosan Horvát, az való. Kik legyenek Kardos és Miklósfu, azt Horvát jól tudgya, de titkollya. S nem hiszem, hogy élteben töle valaki kivehesse e titkot. Ha, a mit nekem többször ígért, a Révai és Versegi közt folyt heves tsatának egész történeteit leirandgya, reménlem, szóllani fog e két ál nevekrúl is. Én Révai Munkájának tartom mind a kettőt, mivel gyakran megfordúltam a Megboldogúltnál, midőn azokat tisztára írta. De azon féltébül, hogy Verseginek, mint jó emberemnek, kivallom, egy kevésbé titkódzott előttem. Én mind e mellett szemébe is megmondottam, hogy ezen két munkát az Atyóm (így neveztem én Révait) szerzette. Néma elmosolyodásával elége elárúlta magát. Több erre szolgáló jeleim, okaim vannak, de itt elő hordani feleslegnek tartom. — Révaink' Biographiája egész

kiterjedéssel meg vagyon Horvátnál, sőt ötöt Révai már élteben kérte, hogy ezen barátságos tisztelet válalná magára, s Mesterének írná le életét. A mint erre nézve Révai maga kezével sokat feljegyzett, s oda adta Horvátnak. Írt Horvát az első Aprilisi Tudósításra is egy Te irántad, Barátom, igen érzékeny kifejezésekkel bíró Jobbitást; de a kiadást Régiségeidnek utolírása elakasztotta. — Fáj neki az is, hogy Levelednek kiadatása Neki tulajdoníttatik. Holott, a mint magam is tudom, ő azt Révainak mindenkor ellenezte. A mi több, a kiadás egészen távul létében történt, még ő Váiban az Ország birájának legkissebb Urfiát törvényekre oktatta. Külömben is sokkal nagyobbra betsülte Révait, kinek gyöngéivel is ösmérettségben volt, s hirtelen haragját velem együtt sok ízben elevenen tapasztalta; mint sem, hogy neki nagyobb erőszakkal ellene szegezhető volna. Jelen valék még is, midőn szép szóval a Levélnek ki nem adatására kérte, s midőn esedezése sikeretlené lett, csak azt mondotta: «Szánakodom a történeten, de ha már a Napfényre kell jönni, megvallom, hogy ez jobban leveri Versegit lábárul az én Irásomnál.» Ebben megnyugodott, mint hogy a dolgon fordítani hatalmában nem állt.

A mi Versegit illeti, őt ugyan, azt a, minden Fő Grammaticus névre vágyása mellett, jó szivű embert irgalmatlanul, és, a mit Horvátnak sem tudnék meg bocsátani, ha Révaira nem fogná a bárdolatlan kiejtések, s halálos dőféseket, durvául lemoskolták. Mind azáltal Versegi büne, hogy Révai Grammaticájának egészen kinyomatását el nem várván, sőt a kijött részeket sem olvasván által, első ki kelt ellene, s mardosni kezdte ezt az olly igen hamar indulatoskodó Irót. Versegi fő Grammaticus akart lenni, s szegény! bukott. — Agláját a Leiptzigi legközelebb kijött Literátori Újságokban kéméltelenül letették. Azonban csak a külsőjét s nem belsőjét vették üzőbe. Hadd járjon! — így jobbúlunk. Továbbá

Pápai, úgy tartom, nem éppen igazságtalanul rostáltatott olly keményen Vig Lászlótól. Azon kintseket, melyek a rostálásban elő hordatnak, mindenki már régen olvashatta külömbféle Historicus és Diplomaticus könyvekben. Egyébiránt is, a ki olly lármás és más leg nagyobb férjfiakat megítélő könyveket irni akar, attúl minden Gondolkodó megkívánhattya, hogy mind azt értse, a mit meg itél, mind pedig a Tudománynak, mellyrül ir, régi s jelenlévő állapotját ösmérten ösmérje. — Pápai Úr úgy lépett ki, mint Bíró a Révai és Versegi közt folyt perben. Mind ezek mellett Horvát, ha recenziójában ollyas mit mondhatott, a mivel a Magyar Nyelv' bővebb ösmé-

retének, mellyért él és hal, használhatott, ő bizonyosan igen örvend. Még sokkal többeket, tudom, irt volna, ha a rövidség és Kultsárt a költségtől való megkéméllés tollát szorosb korlátokban nem zárta volna. Most csak az volt a tzellya, hogy ezen igen hirre kapott könyvet az Olvasók előtt megösmérttesse. Neki azonban szokása, először csak kis fegyverekből lövöldözni, hogy utóbb a Megtámadóra ágyúkat süthessen, s így a Tsatahelyt minden felől megállhassa. E volt oka, a mennyire én tudom, hogy a Citatiókat is kihagyta. Azt remélvén, hogy ez által az Ellenfelet, ha neki válaszolni akar, szorgalmatoságra kinszeríti. — Így bánt ő a Ts védelmével is, mint-hogy előre láthatta, hogy annak ellenzői, s különösen, Te Barátom, ellene kikelni fogtok. Régiségeiddel egyöbiránt, a mennyire észre vettem, kivévén azokat, a mellyek őt mélyebben érdeklik, igen megelégszik. Regéid' olvasásában telhetetlen. Igen is érzi ő azokban azon finom Atticismust, mellyet más Könyvisták, Dugonitsisták, és más sok Isták nem érezhetnek. Sőt kész volna, szája vallása szerint annak védelmére tollal is kikelni. Mind ezek így lévén, tudd meg, hogy Horvátom érdemeidet igen is megösméri, Téged nagyra betsül, szeret.

Lásd, mi hosszúra terjedt Levelem a Grammaticatio és Grammaticusok miatt. Azonban Hozzád irnom akármi tárgyról, édes én nekem, és fő kedvem. Barátom vagy, fetségűségemet nem fogod nem kedvelleni, sőt tsendes Széphalmodon azt olvasnod jó ízűn esik. Még egy darabnyit:

Institoris felől kóválygó hír mond valamit. Ez a fiatal ember, miért, miért nem, alább száll kereskedésében. De újólág fogadta, hogy La-Rochefoucauldodat elfogadgya. Ányost kötetlenben nem lenni. Márton az új, de elhányt rongyokból öszszetűzőtt Pannoniájának kiadója semmit sem küldött le számodra.

Én e jövő Vásár' alkalmával sok aprólékat fogok Neked küldeni. Ha valamely ösmerősöd, vagy biztos embered Pesten megfordúlna, utasítsd Hozzá. Én a Zöldfa utzában a Sebestyén Piatz mellett a Motsonyi Házban 342^{ik} szám alatt lakom. Még egyget:

Martiusnak 2ikán Tzinke Ferentz a Magyar Nyelvet Tanító «A Magyar Ékes szöllásnak Gyakorlásaiából Próbátételeit publitzete letzkézte.» (az ő szavai) Sok Halgatók tódúltak öszsze, mivel parturibat mons. Fellepett a Professor Úr s egy kis beszédet declamált. Kihűllott fogai és retsegő szava miatt visszásasan ütött ki. A többi Jezsovítai Ceremoniákat elhallgatom, csak azt jegyzem fel, hogy Juristák, Philosophusok által ő szerzette Idiliumokat actioban pro-

ducáltatott. Köpedelem volt hallgatni és látni. — de a mi legotsmá-nyabb, az, hogy egy közölök Tilinkót fűjt, s *bújdosik a disznó kilentz malutzával*, effective danlotta. Egek! az Egri Gymnasiumban is nagy gyermekség lett volna, hát a Pesti Universitásban? — Tele bosz-
kodással, tele szégyennel, takarodtam el onnan. Ezt irtomban is elpironkodom Barátom! Millyen emberekre bizatik a Magyar Nyelv' tanitátása! Mire jutott a Magyar Cathedra Révai elholta után! Légyen elég.

Mászszor Leveletem, ha fel nem bosszontanak, Grachusai vidi-több ujsággal fogom befejezni. Horvát, Szemere tisztelnek. Én tsó-kollak. Légy jó egészségben. — Pesten Martiusnak 7d. 1809.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 133. sz.]

1437.

Kazinczy — Jankovich Miklósnak.

Méltóságos Úr!

Egy illy, tiszteletre minden tekintetben méltó és a' mellett nagy gazdagságú Úrnak Tisztája előttem mint mind azok előtt, a' kik az országban lagnak, annyi mint a' pénz. Azon tehát, hogy könyveim nem most mingyárt, hanem csak két esztendő múlva fognának kifizettetni, felakadni teljességgel nem fogok: jobb helytt nem lehet-kinn pénzem.

Külön szaggatni gyűjteményemet, elejteni a' ezéltől, melly miatt birtokomból kibocsátanom kell. Minorennis lévén mind magam mind feleségem, a' birtokra nézve, hogy azon sullyon könnyítsek, mellyet a' történetek' menetele reám rakott, jónak láttam magamat ezen gyönyörűségemtől megfosztani. — Benne sok lehet olyan a' mi a' Méltóságos Úr izlésétől épen idegen: de azon felyül, hogy a' Gyűjtő-nek közönségesen sorsa már az, hogy a' kedvelt *holmi'* kedvéért *mindent* kéntelen megvenni: a' tapasztalás bizonyítja, hogy így a' kedvelt holmihoz nem jutunk drágább áron, mint ha azok, a' miket külön meg nem vettünk volna, nem voltak volna ott; 's így ezeket Broccanteuröknek vagy kótyavetyéken még hasznunkkal adjuk-el. — Patak sok illyet eladott, 's nem kárával.

Gyűjteményemnek áruba bocsátott részét tölem 2000 frton vette-meg Patak. Catalogusát a' vétel előtt által adtam volt, 's nem

is kaptam vagy kértem vissza: azt mind az által mondhatom, hogy sem többet nem vett sem jobbat mint a' mim most vagyon, mert akkor még sokat megtartottam vólt magamnak, nem adván-fel, mint már most, azon szándékról, hogy gyűjteni ismét fogok. Olly sokba kerül csak a' tanulásra 's dolgozásra szükségeseknek megszerzése is, hogy azoknak megszerzése, a' miknek hasznok távolabb fekszik, csak a' valóban gazdagok' osztály-része lehet.

Patak velem nem alkudott, hanem végig nézván a' Catalogust 's előmutattatván azon darabjaimat, a' mellyek figyelmét leginkább ingerlették, eltökéllette megvívését 's megadta a' mit kívántam. Azon reménységben, hogy a' Mélt. Úr ajánlásomat nem nyerekedni-kívánásnak fogja nézni, hanem csak a' környülállások kényszerítésének, nem tartom mostani gyűjteményemet drágábban mint megvétetni óhajtom, 's a' Patakra eladott sem több sem becsesbb darabokat magában nem foglalván mint ez, 2000 frtért bátorkodom a' Mélt. Urat ezzel megkínálni. Mihelytt ezeránt szerencsém lesz venni válaszát, a' ládákat beküldöm Kassára Kereskedő Rumi József Úrnak, honnan azt a' Mélt. Úr kevés idő 's sérelem nélkül 's nem költségesen fogja vehetni.

A' Pataki gyűjteménynek legfőbb disze egy rongyos mappa volt, és a' két (itt tulajdon kezemmel lemásolt) Codex: Leonhardi Aretini Attila, Judicium de Cometa 1468. — Itt amazért poltolék az Apiánus 22. olly tiszta táblákból álló Bavariai Atlasa, mintha ma kelne-ki a' sajtó alól, és az a' három réz, melly II. Rákóczy Györgynek 's a' Svéd Királynak öszvejeveteleket adja-elő. Ez az Apiánus lévén az, kiről Prof. Schwartner Úr is azt állítja, hogy ez véste a' *legelső* Magyar-Országi abroszt, látni való, melly kincs ez a' magyar birtokos' gyűjteményében; a' Rákóczy három reze pedig olly szép, hogy az méltóan fogna a' Mélt. Úr dolgozó szobájában függeni, ha ott mind a' Berwyck és Müller 's Andouin' metszései függenének is. — A' Paulus Aemilius oratiója egyéb régiségeimmel 's a' szász czimerrel, nem érdemtelen a' figyelemre.

Bibliothecárius Miller Úr engemet hazafiságtalansággal vádolt abban, hogy eladó szándékom lévén 1806ban, Pataknak adtam az elsőséget, nem a' Nemzeti Bibliothecának. Most újabb okot adok Miller Úrnak ezen vádra, mert én első ajánlásomat ez eránt a' Mélt. Úrnak teszem és senkinek sem még másnak. Sokszor okainkat **nem is lehet látatni**, 's így vagyok én is a' Nemzeti Bibliotheca eránt, mellyet nálamnál senki nem becsül inkább: de az sem rossz

hazafi, a' ki más Bibliothecáknak szaporodását is óhajtja. Hogy a' Mélt. Úr már is igen gyönyörű kinevei szaporitassanak minden részről, azt szivesen óhajtom. Maradok hív tisztelettel a Méltóságos Úrnak Széphalom, Márt. 7d. 1809.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 174. sz.]

1438.

Kazinczy Sárközy Istvánnak.

Széphalom, Mart. 8d. 1809.

Megbecsülhetetlen barátom,

Hat levelet kapok a' postáról, 's némellyike előttem igen nevezetes: de a' Tiéd az a' mellyre legelébb írom-meg válaszomat. Azon feletül hogy barátságod' nagy voltát felette tudom becsülni, az a' levél más oldalról is nagyon érdeklí szívemet. — Eggy olly ember-ről szóllasz benne váratlanul, a' kit valaha nagyon becsültem, mert valaha valóban igen nagy ember volt. Régen sejdítem hogy nem az, 's ötet sajnálom, az emberiség' gyarlóságát kesergem. Az ő elváltozása annál károsabb, mivel ő erszényére 's külső tekintetére igen nagy.

Sopronyban én nem Orvos-Catechismust-író, hanem Predikátor és Poeta 's szeretetre igen méltó ember Kis Jánost kerestem. Azt a' másikat nem is ismerem. De minthogy az olyanokat, a' kikre az én Sárközym *pfuyt* kiált, jó ismeri, szeretném, ha eggyyszer időt vennél magadnak, 's tartalék nélkül festened képét.

Octoberben Kultsár István Urral Gróf Sz[échenyi] felől beszéllvén, ki nekie igen nagy tisztelője, kértem hogy magyarázná-meg előttem, mint történhettek ebben az Urban olly változások, a' millyeket felőle a' világ emleget. Azt felelte, hogy azon csudálkozni nem lehet; a' veszedelmes időkben Izdenczy Status Consil. Úr azt vetette szemére, hogy vallástalan, hogy kőműves; 's ezek megszöppentették. Képzeld mint esett-le az ajakam illy feleletet hallván.

Barátom! Eggy ánglus Román, mellyet francia nyelven 1796ban olvastam (külömben nem fordítottam volna annyj időt reá, a' mennyit annak megolvásása kíván, mert sok kötetből áll 's olly Románt a' mi csak Román, nem örömet olvasok, 's illyennek gondoltam volt akkor ezt is): — Tom Jones, mondom, engemet arra tanított, hogy

a' jó emberekben, barátimban, a' természeti hibákat csendesen kell elnézmem, mert a' legbecsesebb porcellának is vannak szömőcei, mellyeket belőle lehetetlen kivenni, hanemha öszvetördeljük és újra öntjük. De mind a' mellett hogy a' leczke nem esett kősziklára, kéntelen vagyok megvallani, hogy az olly embert, a' ki fertelmes vétkek üzése által bélyegezteti meg magát, nem szeretem nézni barátim' koszorújokban. A' tisztátalan élet pedig nem kevésbbé útálatos mint a' marhasáigig menő részegeskedés. Még rútabb mikor az ravaszsággal jár, mert ha a' marhaságot csak marhaságnak nézzük is, azt, a' ki planmässig, 's stratagémákkal viszi a' maga fertelmeskedéseit, nem csak csendes útálással, hanem nem-csendes megvetéssel, az az gyűlölettel is kell néznünk. H[orvát] menthetetlen. Ha első felesége hibás volt, vett volna ollyat, a' kivel megférhessen. Némelly ember az effélet *tréfának* nézi. Tréfa e, a' minek illy irtóztató következesei vannak 's lehetnek? A' bor' crapulája lucidum intervallumot enged. Enged e ez? 's melly nevet érdemel, a' ki még esztendők múlva sem tér magához? — Hát arra mit mondjak, hogy ő a' felesége' jószágát magának fateáztatja? — Én az illy embernek barátja nem lehetek. Nem vagyok sem praeceptor, sem director conscientiaeje, és így hallgatok: 's minek is szóllanék? használna e az? — Most már nem csudálom a' quadratura circuli és a' *nem-értett* Kant' czáfogatását. —

Férjji Kazinczy több 1750 táján nem volt a' Nagy-atyám három fijánál. Az atyámnak Jósefnek van egy Clára nevű leánya, de az exempláris feleség, anya és testvér. Andrásnak és Péternek Clára nevű leányai nem voltak 's nincsenek. — A' szerencsétlen tehát nékem nem vérem.

A' kis Eugeniet 14 holnap és 9 napig szoptatta a' feleségem. 13dik Febr. elválasztottuk mind azért mivel elég ideig szopott, mind mivel az anyját nagyon elgyengítette, mind kivált azért, mert nagy okom van hinni, hogy Septemberben vagy Octoberben Emil fiat fogok kereszteltethetni. Végre talán Juno Lucina Kalvinnak is ad egy tanítványt, minekutána Iphigenievel és Eugenievel a' Római Pápa' hiveinek számát szaporította. Nem kétlem hogy a' Te könyved igazat mond: de ha most is Pápista leányom lesz, teszek én arról a' Te könyved segedelme nélkül is.

Ide zárom a' Decsy újságainak adreszét. Széphalom nincs a' Görög mappájában, pedig ott lehetne, mert Széphalom 30 házból álló Praedium, 's így fekszik:

csésén édes barátom, 's szeress véghetetlenül, mint a' hogy én szeretlek 's tisztellek Téged.

Kazinecy a levél utolsó lapjának fölibe utólagosan ezt jegyezte:

Cserni Györgynek egynehány emissáriusai a' Debreczeni erdőkben elfogattak szerencsésen.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 251. sz.]

1439.

Szemere Pál — Kazineczynak.

Kéntelen valék még egy alázatos kéréssel Érdemem felett való Drága Nagy Uram Bátyám előtt alkalmatlankodni. Instálom alázatosan Édes Uram Bátyámat, méltóztassék Édes Uram Bátyám bölcs tanácsával segíteni, 's módot mutatni arra, hogy az Insurrectiótól mint vonhassam el magamat. Hiszen az talán mentség hogy rövidlátású vagyok? Ha már elkerülhetetlenül kell felülnöm, lehetne e mennem a' Hadi Cancell.hoz Iródeákocskának. Inkább itt mint a' fegyver csattogás előtt. Én nagyon félek az elhalástól. Ha egy tavaszt irtam volna, úgy erőt vennék félénkségemen 's à la Kleist vitézkedném. De semmit, épen semmit sem töve olyant, a melly által híremfen maradna! Pedig hányszor nem jut eszembe ez a' mardosó gondolat. *Tegnap előtt minden verseimet eltéptem.* Félttem attól, hogy valaha olly Atyafias imádómhoz találának jutni holtom után, mint Albert Bátyám, 's még nyomtatást is, látnának holott ezek csak iskolai, Calvinista iskolai Próbátétek. Én még ezután akartam mindent. De ha most félbe hagyom a pályát, ha Schedius letzkéjítől elvonnak, desperálnom kell. Istenem, nekem pártfogóim sincsenek. Méltóztassék Édes Uram Bátyám tusakodásimból felsegíteni. Ha azt a' gratziát megnyerhetném, hogy Latzkovics Ő Nagysága vagy a' mi talán foganatosabb Szent Királyi Úrnak pártfogása alá ajánlani méltóztatnék Édes Uram Bátyám. Én mindent Édes Uram Bátyámtól remélek. 'S mit is nem nyerhetnék meg Attól, a kinek ismét új levelét szerencsém volt venni ezen soraim írása alatt. Feltöröm a levelet, 's olvasni fogom. Adós maradván az utóbbi levélre, először azt rovom le. Göthe és Schillerről így szól Johann Aug. Eberhard, Handbuch der Aesthetik für gebildete Leser aus allen Ständen in Briefen — Zweiter Th. (Halle 1803.) «Es ist nicht zu leugnen, dass sich die Stimmung und das Maass des Geschmacks unsers aesthetischen

«Public in der dramatischen Kunst mehr zu der Liebe schöner
 «Farben, als zu den Wohlgefallen an bestimmter Zeichnung und
 «vollkomm. Composition hinneigt. Die sanfte schwärmerische Reli-
 «giosität und die warme Sentimentalität, die den character der
 «modernen Kunst ausmacht, ist allerdings mehr dem Reichtum der
 «Farben, der so schön mit der lyrischen Bewegung harmonirt, als
 «der strengen Correctheit der Zeichnung und der Composition, die
 «in der alten, sowohl bildenden als dramatischen Kunst herrscht
 «in hohem Grade günstiger. (* S. Th. 1. Br. 53 s 346. 349.) Ich
 «entscheide jetzt nicht über den Vorzug, welcher einem diesen bey-
 «den Manieren vor dem andern zukommt. Ich sehe dass die Bewun-
 «derung der Freunde der dramatischen Kunst in ihren gegenwärtigen
 «zwei grossen Meistern beyden huldigt: der modernen in
 «Schiller's, der antiken in Göthe's Werken. — S. 68. *Schiller*
 «gefällt mehr, sagt ein Kunstphilosoph, durch den Glanz und
 «Reichthum seiner Farben; Göthe zeichnet sich mehr durch die
 «Reinheit der Formen, und die Schönheit der Composition aus.
 «Der Eine behandelt seine Gruppen mehr als ganze, der andere
 «mehr als Massen; dem Einen liegt mehr daran, dass die Ein-
 «bildungskraft dieses o. jenes Bild erzeuge, der Andere ist zu-
 «frieden dass sie überhaupt Bilder in einem gewissen Ton und
 «Rhythmus erzeuge. Der Eine ist mehr bildend und plastisch, der
 «Andere mehr stimmend und musikalisch. Das heisst in meiner
 Sprache: bey dem Einen ist Zeichnung und Composition, bey dem
 Anderen Colorit das Vornehmste; der Eine ist mehr dramatisch,
 der Andere mehr lyrisch. — — — *Fr. Bouterwek's Aesthetik*
Wien und Prag 1807. S. 134. — — «dass man auf der Leiter
 »des Erhabenen wohl von Schiller's Räubern zu Schiller's Jung-
 «frau v. Orleans oder zu Göthe's Iphigenie hinaufsteigen kann etc.»
 Birom Schlegelnek Batteuxjét is és a' Herder Calligonéját. Schedius
 a' Pölitzét tartja legjobbnak, 's kiváltképen az Aesth. Literaturájára
 valóban igen hasznos. Most Krug adand ki egygy Aesthetikát. *Wil-*
helm Franz Krug Versuch einer Systematischen Encyclopaedie der
schönen Künste. Leipzig 1802. Ezt már láttam még a nyáron
 Kultsárnál. A' Fecht-Reit-Turnierkunstot is a' Schönkunstot közt
 teszi [!]. Stellt nem ismérem. Tudom (hogy miket irt) Pölitzból.
 Olvastam a' Pataki Bibliothecából Engelt. Schedius leginkább Schiller
 Irásait és ezt ajánlá. *G. G. Sauer, Untersuchungen über den Antheil*
der Einbildungskraft an den Werken der Dicht- und Rede-

kunst. Ein Beitrag zur Philosophie der Aesthetik. Penig 1803. A' Schwaldopler' Aestheticáját sem láttam. Nem volna e jó, ha azokat, a mellyeket én bírok, Édes Uram Bátyámnak felküldeném, 's viszont Édes Uram Bátyám is azont méltóztatnék tenni énvelem? Hagedorntól egy ritkán kapható munka vagyon nálam. *Betrachtungen über die Malerey 1. 2. Th. Wien 1785.* Én kivált a' Pölitiz Stylistikjáért esedezném alázatosan. Csak addig is még Horvát barátomé megérkezendik. — Délután a' következő lapot is belőttem. Most ebédre megyek Budára. Átaljöttömben Virágot meglátogatám. Barátságos köszöntése mellett kérdi, ha elküldetett e már Kassára a Magyar századok könyv, Fülöp Urnak? Itt nem sokáig mulattam, mert láttam hogy a' velem való focsezésre nem sok kedve van V[irág]nak. Mentem Horváthoz, s otthon nem volt. Kész valék volt tanítványa szállásán keresni, 's szerencsére ott reá is akadék. Közlém vele Édes Uram Bátyám izenetét, kívánságát és kérdését. Imé ennyit írhatok. Örömet teljesitené Ő a szép bizodalmat és reményt, mellyet Uram Bátyám benne helyheztetett, de mostani környülállásai ilyen huzomos foglalatosságra időt nem engednek neki. Az Univerzitasban Praesidialis Actuarius, az Országbírói hivatalnál Secretarius 's e' két sulyos hivatal mellett pedig még több külömbféle tisztekkel küszdik. Illyen környülállások közt pedig egy Systhematicus könyvet egy járatlan tudománynak nemében írni, mellyet egy új Vig László meg ne korbácsolhasson, vagy lehetetlenség vagy igen igen süllyos föltétel. De ha ez nem akadályoztatná is, még is nehezen volna kedve elnyerni a jutalmat. Ha Ő írna úgy írna, a mint azt a' magyar nyelvnek tudományos, systhematicus és szorosán egymásba függő esmérte kíváná. Ekkor pedig vallyon érthetnék e ötlet az itéle bírák és a' Publicum. A' nyelv' historiját a' philologia encyclopaediájának, magának a' philológiának, a' Semioticának, a nyelv eredetének, és a' közönséges Grammatikának előrebocsáttatása nélkül fenekesen írni nem lehet. 'S így tehát kéntelen volna ezeket mind, munkája elejébe függeszteni a' megértetés' kedvéért. Úgy de ez ismét hatszor sulyosabb munka. A' magyar nyelv' belső történetét Vig Lászlójában már napfényre hozta: a' külsőről mind Vig Lászlójában mind Pápay Recensiójában szerte-szét (én ezt nem szét vagy széttnek írom) elég Datumokat felhordott. Horvátnak munkáját azért nevezém Vig Lászlónak, mert szavaként neki igen nem-igen-tetszik az Uram Bátyámtól származott czim: Mastix. Ő azt hiszi hogy a' régiség Mastix névvel olyan sciolus hitvány emberkéket tisztelt-

meg, kik a' valóban-nagy embereket a' világ előtt kicsinyekké tenni akarták: mint az a' híres Homero-mastix, a' ki gyarló eszének szüleményeivel a nagy Homérré törekedett kicsinységbe dönteni. Már ha ez így vagyon, úgy mond barátunk, hogyan lehetnek fontosak 's taníthatók a' Verseghy ellen íratott munkák, mellyek V -ben az óriás Grammaticust törpe emberré teszik? Ha ez Mastix, hogyan térítheti meg ezen Mastix a' Debretzeni Grammaticusokat? — Kérdezém Horvátot, Uram Bátyám parancsolatja után arról is, mit itél és mint-gondolkodik a' Sokaknak izléseket-ről. Véleményeit kinyilatkoztató 's imhol közlöm azokat is. Szavai csak nem szóról szóra ezek valának. Gondolkodásom szerint kötelessége a' Grammaticusnak, hogy Grammaticájának talpfenekévé a' nyelvnek minden-kori szokását tegye, 's ösmervén azt a' nagy kiterjedésű szokást, kérdezze magában: a' nyelv' philosophiai Grammaticájának sinor mértéke mellyik szokást találhatja jó'nak a' sok közül? Hiszen H[orvát] fenekestől felforgatja mindazt a' mit a' németek, Frantziák, Anglusok 's egyéb' europai nemzetek a' nyelvről mint bizonyost mondtak és megállapítottak. Azt mondja az egész tudós Világ, hogy minden nyelv tökéletesebb most, mint négy öt század előtt. Ha már H[orvát] ez ellen azt kezdi vitatni, hogy a' magyar nyelv p. o. Szent István idejében nyelv volt, pedig olyan, a' millyent a' Psychologia és józan bölcselkedés nyelvnek ismérni kéntelenítetik; most pedig nem nyelv hanem csak Vocabularia Collectio, mellynek egy részét a' véle élő ember érti, másrészét nem érti, harmad részét homályosan érti: mit szóllanak erre a' megítélő birák, mit a' mostanság élő Publicum, melly erősen hiszi, hogy nyelve tökéletesebb most, mint Sz. István alatt volt vala. Pedig, úgy sejttem, van valami igaz H[orvát]' állításában. Továbbá ha H[orvát] azt vitatja a' magyar nyelv történetében a' mit már Vig Lászlójában is feszeget: hogy a' magyar nyelvben minden eredeti Compositum több értelmes szavaknak egymáshoz való tételésŐktől ered, szinte úgy mint e' szavak éj-fél-kor, és anya-szent-egy-ház: latinul az elébbeni nox dimidium tempus, az utóbbi pedig mater sancta una domus 's több ilyenek -- mit mondanak erre az olyan elhatalmazott Grammatikasterek mint Pápay, Takáts és Verseghy? Ezen valódi érdemmel teljes férfiu hallgatand mind addig, míg gondolatait a' Nemzettel egy nagy készületű Egészen közölheti. — Már ezt feltévé 's jó'nak esmervén, a' fennforgó kérdéstről bizonyos, hogy a' legrégiebb szokás így beszéllett «s o k a k-

nak izlésök» (nyoma vagyon ennek a' halottas beszédben imez kifejezésben: Szenteknek közökön 's ebben a' régiségben az ellenkező szokásnak nem találtatik semmi nyoma), a' közép időbeli majd így szóllott és pedig többször: Sokaknak izlésök, majd igen: (de már akkor midőn a' nyelv' szavainak igazi értelmüket magyaraink csak imígy-amugyan értették) Sokaknak izlése. — Ma is e részben a' nyelvetbeszélők majd így, majd amúgy élnek. Most már szükségesképen az a' kérdés támad: mellyik szokás hibátlan? minthogy a' hibásat követni nem lehet. Erre nem felelhetünk egyebet mint azt, hogy a' Sokaknak izlésök a' hibátlan. Ugyan is felforgathatlan (Kis a' halhatatlan-t halhatlannak sok helyt írja; talán hogy rövidüljön a sequepedalis szó?) igazság a' nyelv történetéből az is, hogy mind az az e, mind pedig az Ők valóságos pronomen; a pronomennek pedig a' közönséges és különös Grammaticáknak Principiumaik azt tulajdonítják hogy azt személyre és számrá nézve meg kell egyeztetni azzal a' minek pronomene. Ezen ok a' kérdést meghatározta, és úgy, hogy benne nem a' szokás volt bíró, melly ellen ellenkező szokást lehetett volna felhozni; hanem az okoskodó észnek jóvá hagyása. — A' Sokaknak izlése formát a' nyelv körül való járatlanság, 's a nyelv belső erejét nem értés szülte. — Ok ez is. Magának a' nyelvnek tökéletessége és pszichologiai természete a' külömbfélékben világos meghatározást kíván, mikor kiváltképen az könnyen megeshetik. Már nincsen e meg ez a' meghatározás a' soknak izlése mint egyes, és sokaknak izlésök mint többes tárgyokban? Ez a' meghatározás nyelvünkben, ha ezen két forma felcseréltetik kény szerint, nem állhat meg. Így végre mind a' Zsidóknak királyában, mind a' szenteknek közökön-ben elveszett az auctoritas a' régiekre nézve, kik ellen mostani Auctoritással élhetnék, hanem belőlök csak factumokat lelek a' nyelv historiájára, melly a' grammaticabéli principiumokat sikeresítésben tárgyamúl, de nem bírámúl szolgál. Illy formán szóllott érdemes barátunk. Minap a' mint már írák vala utóbbi levelemben, Kováts is ezt magyarázgatá énnekem. A' példa az ő istenek vagy ő istenök vala. Én azt kérdém, hogy az ő mért nem pluralis ök? 'S hallgata méllyen. Horvátnak elbeszélém vitatásunkat, 's ez ezent felelé. Az ő ott régente ű volt, így: az ű istenök; 's az ű pluralist jelentett. Arcadiámban: észrevételeim elmondásokhoz-t olly igen rosznak lelé Kovács hogy correctiójára sem méltóztatá. Talán észrevételeim elmonda-

*tás*okhoz kellett vala mondanom. De itt homályos érzésem azt sugdalja, hogy észrevételeimnek csak egy elmondása vagy elmondatása legyen. Horvátnak leírom véleményeit 's imé még is haboznom kellett. Azonban majd elfelejtém H[orvát] legfontosabb mondását. Ezzel fejezé bé tudnillik (a hiatus miatt öszveforrasztom) grammatikázását. A' kinek fülét a' Francziák Császárok talán megsérténé, az illetőn kiejtésekkel, a nélkül hogy a' Grammaticai törvényeket általhágni kéntelenítessek, élni nem tartozik. A' ki bír a' magyar nyelvvel, 's azt derékasint használni tudja, könnyen elkerülheti az ilyen fűlsérüléseket. Mert nem mondhatná e ugyan azon ideát kifejeztében: a' francziaság Császára, mint-hogy a' ság nyelvünkben collectiót tévén, ekkor csak ezt mondaná: Collectionis Gallorum Imperator. a mi egygy idéa a' Francziák Császárok-kal. Vagy mért nem mondhatná Francia Császár vagy *kis bővítéssel* a' francia Nemzet Császára. A' magyar nyelv a' sok pluralist úgy sem igen szereti 's kedveti, sőt talán kárhoztatja is az ilyen ejtésekkel: *6 ftokon* vettem a' *hat forint* helyett. A' Finale e volt. Azok, kik éles eszökkel a' Magyarok ökrökből okoskodnak, figyelemre sem méltók.

Már elverte a tizenkettőt 's szemeim alig kísérhetik kezemet, de még a' tulsó lapot nem hagyom üresen. Én az Uram Bátyám kinondhatatlanul nagyra becsült barátságát erántam, féltém Vitkovics és Horváltól, de minden irigykedés nélkül. Soha önekiek irigyök nem lennék, ha mingyárt nagyobb érdemeik nagyobb szeretetet nyérnek is Uram Bátyámtól, ha mingyárt csudálatást is! «Elég ha meg fognak szeretni.» Így szól a' mi Virágunk a' maga Muzsájához. Uram Bátyám engemet szerel, igyekezetemet látja, megismeri, 's ez nekem több, mint sokan képzelhetnék. Méltóztatik e tudni Édes Uram Bátyám, hogy Putz Antal *I. A. Eberhard, Theorie der schönen Künste und Wissenschaften, Halle 1783 — 3te Aufl. 1790.* lefordította. Közel esztendeje hogy Kis István holtjában hever az. Eberhardnak ezen munkájáról így szól Pölitiz pag. 70: Dieses in vielen Hinsichten schätzbare Compendium folgt Wolfischen Grundsätzen, beschäftigt sich ausführlich mit der Poesie, und deutet die übrigen Künste nur an. Bátorodom még eggyszer ezen grammatikázás és aestheticázás után mostani kétséges sorsomról való alázatos kérésemet említeni. Ha katonává kellett lennem, vége minden Literatori studiumomnak. Méltóztassék Édes Uram Bátyám (*menten* hamuvá leszen. Zsolt — talán *menttől*?) *mentől* (ugyan hogyan

kellene ezt az etymol. szót jól írni?) hamarább teendő partfogásáról tudósítani. Pesten Martiusnak 9dik napján 1809dik esztendőben. —

[Eredetije a Szemere-tár II. kötetében.]

1440.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, Mart. 10d. 1809.

Kedves barátom!

Közlöm itt veled azon két levélbeli tudósítást, mellyet tegnapi póstával vettem, mert olly időket kezdünk élni, a' mellyben szemeknek kell lennünk, hogy el ne rontsuk magunkat. Egy általad is igen tisztelt ember szájából vettem 8 holnap előtt, hogy az Austerliczi szerencsétlen nap a' Győző a' maga háta megett talán 5 hídát tarta vigyázat alatt, hogy ha szerencsétlen lesz néki az ütközet, népét vissza vonhassa. Ezt csak annak bizonyosságára hozom-elő, hogy nem okosság még akkor is, mikor a' szerencse mosolyogva pillant reánk, magunkat nagyon elhinni, annyival inkább akkor még, mikor a' hadhoz hozzá sem fogánk. Koránt sem azt teszi az én szavam, hogy előre desperálnunk kell. Nem, barátom, nem! de örvendének ha a' tegnap vett 's veled közlendő hírek néked is használnának. — Imhol a' hírek:

Generális 's Franciaia követ Andreossy el akará hagyni Bécsset, 's nem eresztette az Udvarunk valamíg Párisból vissza nem jó Metternich követünk. A' Monitör tele van (úgy írja tudósítóm, kit Te is ismersz névről és szeretsz, de soha nem láttál) invectívával ellenünk, még pedig olyakkal is, a' miket nem tettek minapi újság-leveleinkbe. N[apoleon] a' magyar Rendek ellen nagyon fel van tüelve, nyilván a' Pozsonyi Dieta miatt, hol Ragályi Istvánnak 's Baloginak 's Márjásinak fülem hallattára mondott beszédjeik ellen nem elégvénk-meg azzal, hogy Felséges Urunk pro plenitudine juris sui regii hadat parancsol, hanem emlegettük magunk azokat, a' mikre szükség nem vala. 'S úgy mondják, N[apoleon] már most nem csak en général fenekedik ellenünk, hanem különösen ellenünk magyar nemesek ellen is. Nem is akarom leírni szavait.

Mikor illyet hallok, édes barátom, — megengedj hogy ismét illetem a' hűrt; az élő Istenre provócálok, hogy azt *barátságából* cselek-

szem — mindég szemem előtt a' *purpur*, azaz magyarul *bíbor*. Ne tedd ki magadat az olyan veszedelmeknek, a' mivel hazádnak nem használhatsz: elég azt cselekedned, a' mi tágíthatatlan 's szent tiszted, mind úgy mint katonának, mind úgy mint a' Király hiv' jobbágyának, mind úgy mint Nemzeted 's hazád hiv' fíjának.

A' más levélből azt a' tudósítást veszem, hogy Esszék városában épen a' levél írása előtt kevés napokkal mind conscribáltattak a' városban található istálók. 30 ezer emberre félesztendei provians vitetett-be a' várba, 's kihirdettetett, hogy a' kinek annyi elesége van, hogy fél esztendei ostromot kiállhat az éhen-halás félelme nélkül, maradjon, mások pedig lódtúljanak, a' hová tetszik. Uraikodásunk ezt nem félelemből, kétségbeesésből cselekszi, hanem azért, mert nem bír Salamankai diákok' tüzével, a' kik előbb meltyesztik a' madarat mint megfogták. Ez nekünk falun lakóknak intés, hogy előre gondoskodjunk, mert nem jó az embernek azt hinni, hogy a' had dolga nem isteni kéz mive. — Épen ezen gondok arra szabadtanak, hogy Tőled azt kérdjem, hogy Erdélybe eladás végett beküldött könyveim kinél vannak 's árokat kinél keressem, mert meglehet hogy Te sereggeddel együtt nem sokára Marschban lészesz. Ne halasszd nékem ezt megírni, kérlek.

Tökés Úr nékem egy hosszú levelet íra azon innep felől, melylyel a' Zilaji Sereg Felsőleges Urunknak születése' napját megtisztelte.

A' Kis Wesselényi felől írt sorok olly tűzbe hoztak, hogy azonnal hozzá fogtam egy Epistola írásához, melyly az utolsó sorokig kész. Ha fekvő beteg nem voltam volna utolsó levelem olta, már egészen kész volna. Fogod olvasni. Abban a' kis nagy emberben második atyját fogja lelmi a' világ és a' nemzet, ha a' had meg nem foszt tőle.

Élj szerencsésen, ödes barátom! Engedj szabadságot szivednek szívem szöllásainak megértésére 's szeress.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1441.

Berzsényi Dániel — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek Ber'sényi Dániel
szives tiszteletét 's idvezletét.

Tekéntetes Hazafi! Az én tiszteletem olly szemérmes, olly félénk, hogy tsak az ő testvérenek, az illendőségnek karjain és innepi kön-

többen bátorkodik megjelenni Uraságod előtt; nem fosztom meg tehát gyáva piperejétől, nem azért hogy fényesebb küszöbökre lép, hanem mivel Tanitómhöz szól.

Ha azon tárgyakat, mellyeket Uraságodnak említeni tetszett, az én magános hegyi szenelőmben vagy vén dió fám alatt dialogizálhatnánk, mélyebben merithetnénk az igazság forrásába 's lelkeink érzésébe; de így tsak a' levél szűk határiba kell szórítani gondolatainkat. —

Hogy én, akki eredetemet Zrinyi, Nádasdi és Gyulafi vérből vettem, 's Jóbanyáimban Csebi Pogány Ilkót, és ezüst medentzékbe mosdó Török Magdolnat látok, hogy én, mondom, egészen Diogenes nem lehetek, az igaz; sőt vagynak óráim, mellyekben a' nagy ősi vér háborgat 's azon herói lelkek hordómat ostromolják; de ilyenkor tsak a' Músákat hívom segítségül, 's békességem hirtelen vissza tér. — Minden emberi vágyódások és tselekedetek külömbféle kűfőkből szármáznak [!]; a' titulus szerzésnek is lehet igen nemes, 's tiszta eredet forrása, a jó hazafinak kötelessége belső érdemeihez külfényt is ragasztani, hogy az által azoknak tekintetet, fontosságot 's befolyást adhasson. Mit ér a' legnagyobb virtus, derékség, ha fejét a' Gúnyhóban fel nem emelheti, ha azt tsak egy két buta látja, és neveti? — De melly igen tsudálkozom, midőn az, akki engem a' község utjára igazít, azonban bévezet házi Isteneinek szent templomába, és ott, mind olly Égiek előtt kell le borúlnom, mellyeket a' község koránt sem ismér, mellyek tsak a' Socratesek és Aspasiak Istenségei. Ezek azok az Istenségek, mellyeket a' leg forróbb képzelődésenben kerestem, imádtam, ezek teszik az áldásnak poharát ki merithetotlenné, 's Philemon kalyibályát templommá.

Hol vagy te Széphalom? — Fantaziám bája!

Jer, mutasd meg elmémben,

Mutasd meg a' Virtust mennyei mátkája

Jutalmazó ölében.

Mutasd meg Kazinczyt! 's házi Isteneit,

Hadd olvassam lelke' bérét, örömeit

Sabinája szemében.

Hadd lássam mint éli Plátónk szebb világát

Áon mirtus halmain.

Mint öleli kedves Eugeniáját,

Mint csügg Hölgye' tsókjain.

Mint él Antonia szép házi körében.

Mint bútsuzik, — mint megy Kázmér' ernyejébe

Siller 's Göthe karjain

'S mint repül majd vissza édes Feleihez,

A' szelid Gerlicze fészke kiseddihez

A' Szerelen szárnyain.

Mondja meg Uraságod kegyes Grófnéjának, hogy én kezeit tsókolom, és igen boldognak mondom, mert oly férjet talált, ki őtet isméri és meg érdemli, de azt is mondom, hogy Kazinczý nem tsak egyedül ő neki sajátja, hanem egy egész nemzetnek, és minden jóknak ő reá bizott közös kintse, melly szent számadásában áll. — S mondja még néki továbbá azt is, hogy az én gyermekeim, Lidia, Farkas, Antal Saltzman javallatinak betsületére váltak, minden egy korbelieket szembetünőképen felmúltak, valamint magunknak, úgy ezeknek is tsupa viz az italok, orvosságok a' szabad levegő, minde-
nik két esztendeig, sőt tovább is szopta az anyai tejet, egyszerre el választani szabad nem volt, hanem lassanként, kitsinyenként, hogy se az Anya, se a' gyermek a' nagy változást meg ne érezze, c' szerént nevélvén [!], még halottam nem volt. — A' mi feleségemet illeti, középszerű mindenben. 14 esztendős korában vettem el, együgyűségben találtam, és abból fel sem szabadítottam, mert c' részben egy kevéssé napkeletiesen gondolkoztam, vagy igazabban szólván, ezen kis barbaries familiai nyavalám, testvérei kastélyokban és festett szobákban lagnak, de ő én velem két kis szobában meg elégedik. Ha módi ruhák helyett jószágot szerzek, nem zugolódik, hanem a' gyertya vesztegetésért és firkálásért néha nagy panaszsza van ellenem, de én azt Socratesként tsak úgy hallom, mint a' kotsi zörgést ablakom alatt.

A' magyar nyelv fel emelése körül nekem is vagyon egy kis elmélkedésem, nagy öröömre s tanulásomra válna, ha Uraságodéval confrontálhatnám — A nemzetiség, az igenis, a' mit ezen tárgyban keresünk és fent tartani igyekezünk, de elérhetjük e ezen tsólt segéd eszközök nélkül? Az embereknek leg nagyobb része tsupán a' külső bényomások bévételére alkalmas. A' mi virtusainknak nagy része külsőség. Az oly hazafi mint Cato, vagy Kazinczý nem a' külső bényomások míve, hanem az okossággal párosúlt virtusé, de ezt a' községtől várni nem lehet, mert azon tsupán a' szokás, a' módi uralkodik. Az én Öreg atyám fejről le lövöldöztek a' német kalapot

a' magyar hajdúk, és a' leg derékabb legényeket Companiájában agyon kellett lövöldözni a' csákhóhoz való ragaszkodás miatt, már ma ezt nem tenné a' magyar gyalog, mert ruhájával nemzetiségét is el vesztette.

Berzevitz balgatag és gonosz, nem méltó a' karpatusi zabkenyérre, sem Uraságodnak oktatására. Az illy méreg ellen szent kötelessége az Urnak ellenmérget szerezni 's azt a' publicumnak fel mutatni. — A' világpolgári gondolkozás caractere a' németnek, de látjuk a' gyömölsét, látjuk hogy ez a' temerdek nemzett mindenkor csak egy erőtlén és lelketlen nagy test volt, 's már mast pedig valóságos világ polgárrá változott. Ha a' Magyar ugy gondolkozott volna mint Berzevitz, régen el törültetett volna a' föld színéről híre neve. — A' mi commerciununkat és fabrikáinkat nem a' constitutio nyomja, hanem a' józan Politika, melly a' gazdag népnek bőségéből a' fölöslegyalót el veszi, hogy azzal szükölködő nemzet társainkat táplálja. Hogy tudná Ausztria a' mi kimerithetetlen terméseinket fel tserélni vagy meg venni, ha nekünk minden fabrikáink volnának, ha mink tőle Romanoknál egyebet nem vennénk? Ez a' politikai ok meg nem változhatik, ha mi mind svábokká leszünk is. Hogy Hazánkban is vagnak szegény tájak, mellyeken segíteni kellene, az igaz, de az illy apró részeknek el kell magokat veszteni a' politika egészében. —

Berzevitz tán a' Hornyákokról itél a' Magyarokra, 's nem gondolja meg, hogy az Alpesek lakóit Helvetia Constitutiója sem emelhette ki a' szegénységből. A' föld művelő népnek állapotja a' föld minemiségétől, 's részint az erköltsi culturától és industriától függ. Én nem látom a' magyart olly nyomorultnak mint némellyek, sőt azt tapasztalom, hogy a' hol a' nép tiszta magyar és okos, magát leg kevessebbé nyomni nem engedi, az Urbáriumot is alig lehet vele bé tölteni, hanem a' hol tót vagy tóttal kevert, mivel felette ostoba, ott nyomatik. Culturát kellene tehát kívánni, nem új constitútiót. Én a' mennyire ismerem a' magyart, gazdag és boldog, 's a' hol nem az, vagy a' földje vagy maga az oka. Tolna és Baranya hegyes részein le telepedet Svábok tserép fedélű tzipra házokban laknak és gazdagok, holott pedig csak olly földet munkálnak, melly a' magyaroknak nem kellett, de mivel az indusriának és takarékoságnak lelkét magokkal hozták, meg gazdagodtak, és a' leg jobb földön élő régi lakosokat el érték. Hogy lehet azt nyomorult népnek mondani, a' mellynek egy egész fele, az az, az Aszony nép, a' munkát nem is isméri, a' hol [a] férjfi is az esztendőnek felét heveréssel tölti, még sem fogy el

sem kenyere sem bora? Hány országok vannak, hol a' nép tiz annyit robotol, a' kősziklák is mostoha természetűek, mint a' magyar az ő Urának, a' hol egy aszszony annyit dolgozik mint hat magyar férjfi, 's még sem ehetik a kolompérban is eleget, még sints más ruhája, mint fa paputs és magától font, szőtt tzondra. Dunán innen olly nagy luxus kezdett a' magyar köznépen uralkodni, hogy kéntelenek voltak a' Várme gyék a' mesterembereket kemény parantsolatok alatt némelly ruháknak készítettésétől eltiltani, és az emberekről, a' száz forintos bundákat, 70 's 80 forintos tzifra ködmeneket, szűrőket, 30 's 40 forintos kivarrott üngöket és gatyákat pandúrok által le hasogattatni. — Nem nyomorúságnak a' jele ez, hanem gazdagságnak és boldogságnak. A' Török politika, melly a' világ három részreit el borította diadalmival, nem nevétséges, az ő mozdíthatatlansága az erőnek bélyege, az ép test nem változó. Minden jelessebb népalkotók a' régít szenté tették, az újítást pedig ki tiltották. A' hol a' laune uralkodik, ott az újítás könnyű, de a' hol a' fő hatalmat a' kemény nép, Ulemma, Jantsár Basák meg osztják, ott tsaknem lehetetlen; hogy a' Török politika nem változó, jele, hogy nem a' Despota kényétől függ, és hogy a' nép nem egészen szolgál. — A' politikai vizsgálódások hasonlók a' metafizikai spekulációkhoz: ha az ember a' világosságba igen bele néz, elveszti szeme fényét 's skeptikussá lesz, 's vagy semmit sem lát, vagy tsak egy olly chaost, mellynek elementumai minden rend és törvény nélkül zavarognak. Fridrik alkotmányával a' régi politikának leg utolsó épületmive le romlott, de meglehet, hogy ezen meg öletett Centaurus ruhája holta után perkeli meg Herculest. Már most által látja Európa, hogy az Albion monopóliuma veszedelmesebb e vagy a' Frantzia speculatio? ez az által látás az előbb el szaggatott interesséket, tendentiákat concentrálni fogja, 's tán nem későn. De ki látja által az északi politikát, mellynek munkái olly egymással ellenkezők, céljai olly külömb félek, és olly igen meszsi terjedők? —

A' jövő hónapban Pestre megyek 's Verseimet típus alá adom, a' legelső ódához, a' második vers után még ezeket ragasztom,

Plátói nyelved, 's lelked idézte le
Hozzánk az ép iz' szebb geniussait,
Nyelved mosolygó gratiája
Önti belénk Helicon malasztját.

Póládba Péán ringata tégedet,
Már ott tapodtál sok buta undokot,
Mellyek zavarták Pindusunknak
Szent ereit 's ege tiszta fényjét.

Ezek versben vagynak mondva, de leg prózább óráimban is ezek az én lelkemnek érzései és tiszteletemnek szavai — Éljen szerentsésen a' Tek. Úr édes Feleivel együtt sokáig s boldogúl, s ha el nem felejtí leg szivessebb tisztelőjét, írjon — Igen szeretném tudni minden detail festésig, kitsoda Vay? akkit Kazinczy szeret és meg tisztelt, nem lehet az tsak generális. — Mikla, 12-d. Martii 1809.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 44. sz.]

1442.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, Márt. 12d. 1809.

Kedves édes barátom!

Ma vevém azon leveledet, mellyben velem közleni méltóztattál Gubernátortoknak hozzád írt levelét. Az édes barátom való dísz; örvendek megtiszteltetésednek, 's óhajtom is, reménylem is, hogy a' beléd vetett szép bizodalomnak megfelelj. 'S bizony magának a' mi Uralkodásunknak is becsületére válik, hogy a' nemzeti lélek felébresztésére illy módokhoz nyúl valahára. — Veszedelemes időket éiünk, édes barátom. Kell mind azt teljesítenünk a' mi kötelesség: de a' kötelességet csendesen, nyugodalommal teljesítsük, ne bántásával, szidalmazásával az ellenfélnek, mert a' háború' dolga az Isten kezében áll; ő tudja mit rendelt; ha csak kötelességeinket teljesítjük, nem tarthatunk semmitől, de ne felejsük, hogy a' veszedelem idejében a' gondolatlanságok úgy szoktak büntettetni mint vétkek. Hogy én rajtam valami illyes ne történjék, vigyázva fogok bánni minden mozdúlásonnal, szónummal 's még tekintetemmel is. Nekem titkolni valóm nincs: de nem minden ember tudja megérteni csak azt is a' mi ártatlan.

A' Primás nem sokára e' vidékre érkezik, 's itt fog tartani talán Kassán egy Consessust. Tudni fogod annak idejében mind azt a' mi itt történik.

Nem egészen értem azt, a' mi Fő-Ispánod között 's közötted történt: de örvendek, hogy magadat úgy volt alkalmatosságod viselni, a' hogy magadra is, a' nemzetre is fényt vonhattál, kivált idegen

nemzetbeliek előtt. A' szerencse fűzön homlokodra sok és szép koszorút: Te azt minden tekintetben érdemled. Én azt óhajtom, hogy katonai pályára lépven, fejez mente lebegjen vállaidon 's a' Fő-Ispáni székbe ülhess. 'S ezt magadra nézve is óhajtom, azokra nézve is, a' kik tőled függeni fognak. — Kapitány B. Wesselényi Miklóshoz az elmúlt póstával méne-el levelem. Óhajtom, hogy azt Te is olvassd. Egyéberánt még azt óhajtom, hogy Tökés Úrral sokat légy, és tapasztalásainak sok hasznát vehessd. Élj szerencsésen kedves barátom. A' szerencse késérjen minden lépteden.

13. Márt.

Ma Gyűlésünk volt Ujhelyben. Gr. Eszterházy József Excell. sokat találta ki előttünk. Nem insurgálunk többé, hanem a' helyett egy egész lovas Regémetet állít ki Zemplény Vármegye. Erre pénzt Ő Felségétől kérünk kölcsön, mert a' teher olly nagy, hogy a' nélkül el nem viselhetnénk. 21. Márt. a' Palatinus Kállóban lesz, melly Szabolcsban fekszik Tokaj és Károly közt. Oda megy a' Fő-Ispán és egy nagy Deputatiónk, mellynck én is tagja voltam, de beteg vagyok, nem mehetek. Gróf Sztáray Albert 50 gyalogot ad ezen felyül; Lónyai Vice-Ispán ugyan annyit; a' Fő-Ispán mivel nem birtokos itten, 6000 ftot. A' Regement az apróbb nemességből áll-ki, mi nagyobbak montirozzuk, fizetjük. Gróf Rogendorffnak inasa ma jó vissza Bécsből; ott 54 esztendősb embereket is visznek. A' Svéd, Dán, Prusszus és Moszkva nemzetbeli mesterlegényeken kívül a' Bécsben inulató mesterlegényeket fogják, de senkit se szívesebben mint a' Római Imperiumbeli Királyok jobbágyait. A' Templomokból kijövöket az útszán is elkapják 's viszik. Temérdek lovat behajtottak Bécsbe, és azokat ha hibásak nem voltak, a' falusi lakosoktól pénzért mind elszedték, a' legjobbakat per 150 f. A' Komáromi tavalyi építésnek közel felét elrontotta a' jég, úgy beszélték az inasnak a' Komárom mellett lévő vendég fogadósok. Metternich Bécsbe megérkezett és így Andreossyt is eleresztette az Udvarunk. Ezek a' ma vett hírek.

Kivül:

Méltóságos Cserey Farkas Cs. K. Kamarás Úrnak a' T. Kraszna Vármegyei felkölt Nemes Sereg Fő Strázsamesterének Debreczen,
Somlyó, *Kraszna*.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

1443.

Kazinczy · Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, Mart. 13d. 1809.

Édes barátom! Sietve beszéllem el mi történt a' mai Gyűlésben. E' levelet ágyban írom, mert e' napokban fekvő beteg valék 's most sem vagyok jól. —

A' Fő Ispán tegnap jött Ujhelybe 's conferentiákat tartott. Nagy haragra buzdította a' Rendeket Napoleon ellen, melly még ma is tartott. A' mint Gyűlés előtt hozzá mentem, a' szoba közepén állott pompás öltözetben. A' Rendek körülte. «Csak 2 óráig szeretnék vele lenni, hogy szemére hányhassam gázságait. Megesalta nem csak a' királyokat, hanem a' népeket is. Andreossy elment Bécsből, minckutána Metternich haza érkezett. Én most beszéltem egy Kurírral, azt mondja ez, hogy a' nép ha ő a' Balkonra áll is, sem vivátokat nem kiáltoz többé, sem egyébképen nem jelenti szeretetét eránta. Sőt fekete ruhában jár minden, hogy gyászt mutasson. Én a' szabadságomat csak a' kardommal együtt veszem-el.» — Még tovább tartott így beszéde, de én a' sessióba siettem, hogy jó helyet kapjak.

Bejőve 's előadta, hogy a' Conferentia végzése szerint Regimentet állítsunk az apró nemességből 's fizessük az 1805diki Clavis szerint. Lónyai felelt, 's ez mingyárt megállapítatott. Szemere Albert egy studirozott nyomorúlt peczkes és esztelen oratiót monda. Rendkívül való embernek nevezte Napoleont *par excellence*, azaz így: az a rendkívüli ... de csakhamar patrioticus tűzbe méne által, 's készeknek monda bennünket jó Királyunkért utolsó xrunkat 's csepp vérünket feláldozni. «Azt azonban el nem hallgathatom, hogy Diaet. Követeink magokat a' mi Instructiónk ellen viselték,» ezzel rekesztette bé az oktalan Oratiót.

A' Fő Ispán szörnyű tűzbe jött 's zúgott, mormogott a' nép. Én felfüleltem mi lesz ebből az extravagantiából. Lónyai felkölt. Pompignánt, a' ki hátul ült, nem láthatta sehol szemem, pedig kereste. Lónyai 2dszor akara szólni, nem lehetett. 3szor nevetve mondja, hogy hagyják szólni «hiszen tegnap estve monddotta már nékem Szemere Alb. assessor úr, hogy ezt fogja mondani.» Erre provocált nem tudom micsoda Aktára, hogy ők ketten a' Diaetán Instructiójok szerint protestáltak a' végzés ellen, de az nem használt. Ezt nevetés követte. Szemere pedig meg-

szóllalt, hogy ő ezt tudta, hanem azért hozta elő, hogy mások is tudják.

Holnap Deputatio tartatik, mely a' lovas Regiment kiállításának módja felől tanácskozzék. Ő Felségétől kérnek pénzt kölcsön reá, ellátván előre, hogy ez a' teher tőlünk ki nem telik. A' Fő Ispán egy nagy Deputatióval 21. Mart. Kállóba megy a' Palatinusnak bemutatni a' végezést és kérni, hogy álljon reá. Azután Bernáth János költ fel, hogy ő hitelesen referálja, hogy az 1805diki Exinsurgensek csak azt várják, hogy parancsolatot kapjanak az insurrectióra. sőt ötöt már tudakozták, miért nem jó már a' parancsolat. Sztáray Albert 50 legény állítását ajánlotta. Vivát! vivát! — Lónyai ugyan annyit. Vivát! vivát! Szemere Albert a' maga szemtelensége szerint, Sennyeit szóllította-meg, hogy hát ő? Sennyei nem szóllott. A Fő Ispán 6000 f. ígért. Vivat! vivat! Azután occursens materiák hozat-tak-elő.

Az asztalnál Szemere Albert a' Vármegye Triumviratusa (!!!) egészségét itta, megnevezvén a' Fő Ispánt, Lónyait és a' sógorodat. (Hogy tetszik ez a' Triumvirátus neked, a' Fő Ispánnak és a' sógorodnak?) Azután óberster Klobusiczky Vincze egészségét. Erre Lónyai felkölt 's Szemere Albertre köszönte a' poharát e' szókkal: Oberstlieutenant Kandó etc. — Én a' Fő Ispánnal vis á vis ültem, 's nem állhatám meg, hogy szomszédomnak világosan és hangosan ne mondjam, hogy már az nem illik, hogy poharak közt és ante tempus kiáltsa ki egyikik vagy másik a' Tisztetket, kik még választva sincsenek. Alig mondám ki a' szót, midőn észre vettem, hogy a' Fő Ispán szeme 's füle reán vala meresztve, 's a' Fő Ispán nyomban felkölt, és Szemerét leültette, midőn épen Major Szentesit akarta proclamálni. A' Fő Ispánnak az én sugallásomra bizony nincs szüksége: de tapasztalom, hogy sokat elnéz a' mi illetlen.

Gróf Rogendorffnak, a' Napam testvér bátyjának, ki nálam 7. Jan. meghala, [inasa] ma érkezik Bécsből. Mondja hogy megszökött onnan, mert katonának akarták elfogni. Még a' Templomból kijövéket is fogják az útszán. 54 esztendőös öregeket is visznek. Nem tudom hány száz lovat béhajtottak falukról, 's a' legjobbakat p. 150 f., a' többbit, ha jó volt, olcsóbban, elszedték. Kivált a' Szent Római Imperiumbeli Királyok Bécsben mesterséget tanuló jobbágyaira van fogok. A' Moszkva, Dán és Svéd jobbágyokat nem fogdossák. Elfelejtém mondani, hogy a' Fő Ispán előtt nincs nagyobb ember mint a' Svéd Király. Ezt nem critice, hanem csak historice mondom-el.

Én megvallom hogy eddig más hitben voltam: de engedek a' Fő Ispán bessere Einsichtjának, 's már most én is annak nézem. Vale *Cor-culum* (a' Scipio Nasica értelmében).

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 32. sz.]

1444.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, Mart. 16d. 1809.

Édes barátom,

Első napi gyűlésünkben mi történt, addig mig ez a' levelem kezedbe jut, tegnap előtti levelemből már tudni fogod. Most írom a többit. —

14dikben nem Gyűlés, hanem Gyűlésnyi számosságú Deputatio tartatott. Ott tanácskoztak, mint kellekik fegyvert, ruhát, lovat szerezni 's a' dolgot folyamatba hozni. Lóvásárlásra 4 felé mennek ki ugyan annyi pár Deputatusok Diurnum nélkül. Gróf Sztáray Albert és Szirmay Pál — Gr. Klobusiczky Vincze és Kazinczy István — Szirmay Antal a' Tolesvai és Szentés, 's Kandó nem tudom hirtelen kívül, talán Rollyal. — A' Palatinushoz Deputatio küldetik Kállóba, hogy mutassa-bé mit végeztünk, kérje ki javallását, 's nyerve meg, hogy az Udvar a' Budai Gazdaságbeli Tisztségtől adjon nekünk rubát pénzért és 300,000 flot kölcsön, úgymint a' mi nélkül el sem kezdetjük a' munkát. Ezen folyul rendeltetett egy Deputatio, mely 14 személyből áll, és ennek tagjai egymást olly formán fogják változtatni, hogy Újhely soha ne maradjon 4 nélkül, de annál jobb, minél többen lesznek; 's ezek a' Vice Ispán Praesidiuma alatt consideálnak, valamikor az Insurrectio dolgában sürgető parancsolat vagy híradás érkezik, 's hatalma lesz ennek mind azt végezni, a' mit a' Gyűlés fogna, ha épen akkor tartatnék. Ennek magam is tagja vagyok. Benne van B. Sennyei, az Újhelyi Plebánus, Boronkai Gáspár és Sigmund, Szulyovszky, Szemere László és István, Zoltán Pál, Pintér István, Kossuth, és rajtam kívül még más három. — Továbbá egy más Ausschusz, mely a' mesteremberekkel dolgoztat, Balásházi József és Dusicska (ki betegsége miatt ezt fel nem vállalta). Az elsőbb Deputatusoknak sem diurnuma sem forspontja. A' dolgoztatóknak pedig remuneratiója lesz.

Tegnap Lónyai felolvasta azt a' Repraesentaliót, melyet magatett-fel a' Palatinushoz elébb a' maga szobájában, azután a' Notárius

által a' Gyűlésen, 's nem is volt egyéb semmi nevezetes, hanem hogy Csáki Imre 50 embert megígért, de 100nak kiállításán fog igyekezni. És így a sógorod 500-t, Lónyai annyit, a' Fő Ispán 6000 f. (= 50 ember), Csáky 50 vagy épen 100-at adván; a' lovas 1130 fön kívül van már 200 vagy 250 gyalog is, holott ezen felváltás nélkül lovas a' Vármegyéből csak 43 tölt volna, azokat, a' kik 3000 f. felett bírnak, ide nem számlálván.

A' Tisztek 27dik (nem 24.) Mart. fognak megválasztatni, midőn már a' Iustra első actusa leszen. Óbersternek készítik Gr. Klobusiczky Vinczét, — Obristlieut. Kandó Gábort — Majornak Szentest, (Szirmay Jóska is van szóban, de nem nagyon). — Kapitányok ezek lesznek: Gr. Sztáray, a' Vicéje az Ujhelyi lakos volt. Hadnagy *Katonu* (medaillos Hadnagy) — Tolcsvai Szirmay Antal — Szirmay Ferencz — Kazinczy István és Geizler Mihály. A' ki ezen első Kapitányok között nem szolgált, olyan Vice Kapitányt kap, a' ki szolgált. Több Tisztekről még nem hallék szót.

Szemere Albert nagy szájjal viszi dolgait. 15-a Mart. nagyon elcsendesítette Szirmay András. A' dolog ez. Szirmay Andr. valamely kérdést tett a' Fő Ispánnak és Gyűlésnek. Szemere javallotta, sőt csudálta a' Szirmay helyes találmányát, 's ezt veté mellé: megvallom, nem vártam, nem tettem-fel. Szirmay tűzbe jött, de el nem felejtette magát: felpanaszolta a' Publicumnak, hogy az illy bántásokat nem lehet elszenvedni, 's a' mint elcsendesedett, megsúgta Szemerének, hogy ha meg nem szünik, felpofozza vagy öszvevagdalja. —

Szemere az asztalnál Lónyainak az egészségéért úgy ivott, mint a' Vármegye Irámszarvasáért. Az allegoria a' Thierreichből lévén véve, meg kell vallani, hogy még maga Lónyai is nevette, peut-être avec un ris sardonique. De Szemere magyarázatra fakadt még a bor megivása előtt, hogy az olly állat, melly húsával, tejével, szőrével, körmével, bőrével, csontjával hasznot hajt, s ilyen Irámsza { rvasa } a' Vármegyének Lónyai is, a' ki Vice Ispán is, Notarius is, Követ is, Fiscalis is. A' czélzás arra volt, hogy a' ma elolvasott Repraesentatio a' Lónyai munkája vala. —

A' tegnapi Gyűlés még azért is említést érdemel, hogy benne felolvastatott a' Tarczali Plebánus esedezése, melly így kezdődik: *Királyi papságom* és Istentől vett hivatalom etc. etc. Azt kérte, hogy a' Tarczali Zsidóknak ne légyen szabad cselédet

keresztyént tartani, mert azok a' Zsidóknál nem ünnepelnek, nem böjtölnek, sőt hogy a' Hegyaljáról, melly *arany bányá*, tiltassanak el. — Legalább neveltünk rajta.

Jekelfalusi beteg, és így csak első nap volt Gyűlésben, 's talán e' miatt nem is adhatott vagy ígérhetett gyalogokat. De valóban a' ki olly sokat adott, megpihenhet az adásban.

Szemere valami Bécsből jött Missilis levelet hordozott széljel, mellyben Károly Fő Herczegünknek is egy Circuláréja olvastatik. Es handelt sich von der Existenz der Monarchie stb., ez van benne. Nagy dolog forog fenn, noha nem tudhatjuk. Én azt hiszem, hogy a' mi Udvarunk az Anglus, Török és Russzus segédre támaszkod-
hatók, azaz hogy ezek barátink. Rossz időkre jutánk. Élj szerencsésen. Valamit látok 's hallok, a' mi érdemes hogy tudd, néked megírom.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 32. sz.]

1445.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, Márt. 19d. 1809.

Kedves drága barátom!

Semmi sem festheti szebben a' mi barátságunk szentségét, mint az hogy mi most gondolkozásunk ellenkezését épen olly szabadon mondjuk-ki egymásnak, mint hízelkedés nélkül mondogattuk eddig mindég annak megoggyezését. Barátságunk' szentsége felől most sem lehet kétség bennünk egymásra nézve: de ha az szent is, nem kövélkezik, hogy meg ne tévedhessen. 'S ámbár a' barátság arra tarthat számot, hogy intése kihallgattatik: minthogy kinek kinek vezére nem a' barátság, hanem a' tulajdon meggyőződése: azon hogy említése a' másik fél által el nem fogadtatik, egyyikünk sem akadhat-fel. Kövessd tehát bizvást a' mit magad látsz jónak, teljesítsd kötelességeidet, és mind azt a' mi parancsolataidban vagyon, 's hidd-el, hogy valamikor azt fogom látni hogy azt, a' mit cselekszel, *ezért* cselekszed, ha meg nem értelek is, cselekedetedet tisztelni fogom.

B. Wesselényi Miklósnak Laskai Vice-Ispán Urhoz tartott feleletében nincs semmi a' min felakadni lehessen. Köszönjük az Istennek és Isten után Uralkodásunknak, hogy a' háború hazánkat mind ez ideig megkímélte. Az igen nagy szerencse. Ha vérengező csapásait szenvednünk kell, szenvedjük békével.

Azt vizsgálni, hogy a' mostani háború miért foly, nem kívánatik-meg arra, hogy kötelességünket teljesítsük. A' király háborút parancsol, a' Diaeta elvégzette a' felülést, és így minden vizsgálgatás nélkül teljesítsük kötelességünket. — De mivel ez a' vizsgálás a' buzgóságot el nem oltja sőt nevelheti, 's mivel az emberi elme, épen az által hogy elme, el nem tiltathatik attól, hogy ne kérdje, mint jövíünk ezen háborúhoz, azt kérdeni nem véték. Én megvallom, ezt meg nem foghatom. Engedd hogy fedél nélkül közöljem veled gondolatomat.

A' Francziáknak Spanyol Országban rosszul menvén tavaly dolgaik, nem látszik előttem bízhetőnek, hogy ők egygy oly erőshatalommal mint a' miénk, épen akkor akartak volna kezdeni háborút. De nagyon igazságtalanul itélnék, ha ezen építenék, mert hiszen most esztendeje már takarodott minden felől a' sok Regementünk Komárom alá, 's ez hadi készületeket mutat. Ez azt hiteti velem, hogy a' mi Uralkodásunk előre látta mi fogja nem sokára ellene magát kiütni és hogy *bölcs cselekedet* volt előre készülni. Nagy vakság volna az énbennem, ha én azt hitetném-el magammal, hogy mivel *én nem látok* készülő veszedelmet, olyan *nem is készült*. 'S ha Tilsitre vetem szemem, hol két halálos ellenség egy órában lett forró barát, feltehetem, hogy ezt az új barátságot nagy áldozatok 's ígéretek szövtek. Ha tehát Királyom és Monarchiám boldogságát óhajtom, melly elválaszthatatlanul öszve van kötve hazám' boldogságával, örülnöm kell, hogy oly rendelősek tétetnek, a' mellyek a' reánk törő veszedelmet elháríthatják. Más részről az is vigasztal, hogy azt tehetem fel, hogy a' mi igyekezetünk az Anglus és Török, 's a' Russz és Prussz hatalmak által segitetni fognak [!]. Patriotismusom 's hűségem tehát a' dolgoknak mély általlátása nélkül is a' maga egész szentségében lángolhat. Mind a' mellett én azt tartanám, hogy e' mellett elég volna megmaradni, 's nem kellene azokat feszegetni, a' mellyek az ellenség ellen tüzelhetnek ugyan bennünket, de a' mellyek olyanok, hogy *emlegetések a' mi Uralkodónknak sérelme nélkül nem mondathatnak*, mivel maga *más nézőpontból* akarja nézetetni. (Tudod hogy ezzel a' purpurra és a' letett Római Császári koronára czélzok.) Azonban látom ma vett leveledből, hogy a' mit a' gyűlésen elmondottál, *parancsolatból* mondottad. Nem kételkedem szavadban, 's így azt mondom, hogy, parancsolatból cselekedvén, igen jól cselekedted hogy cselekedted. Barátom, igen jó az, hogy az ember a' maga szemével lát. De a' nagy czélokot úgy lehet csak elérni, ha a' Subalternusok annyi

bizakodással vannak a' magok Előjárójikhoz, hogy *mélyebb által-
látásokat megvallván*, készek szentül teljesíteni a' mit azoktól paran-
csolat gyanánt vettek.

E' szerént hát látod, hogy ismét a' barátság pontján állunk
mint eddig állánk, 's a' dolog szentsége bennünket öszvebékéltete.
Mogengedj hogy ezt meg sem sejditvén, hevesebben szóllottam mint
kellett volna.

Én 16 és 17. Márt. betegen fekvém ide haza, 's a' Gyűlésre
bé nem mentem. A' mint hallom, Ő Cs. K. Herczegségétől a' Palati-
nustól parancsolat érkezék, hogy nem Regiment kell hanem per-
sonalis Insurrectio, mint a' Diaeta által parancsoltatott. 27dikben
lesz Gyűlésünk. Ott válik el a' dolog. Meg fogom írni, mi állapí-
tott-meg.

Élj szerencsésen kedves barátom. A' szerencse vigyázzon éle-
tedre, 's fűzzön koszorút virtusaidnak. Tiszta szívemből 's forró barát-
sággal óhajtom azt. A' barátság bátor szava csak kis lelkeknek nem
kedves. A' tiéd előtt nincs mentségre szükségem.

Öllelek szeretettel, tisztelettel.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1446.

V. Nagy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Táblabíró Ur!

Nagy érdemű Hazafi! Músák Barátja!

A' leg nagyobb sietséggel írok most-is; mert most esett tud-
tomra némellj Tanítványimnak Széphalom felé eső haza menetelek —
Méltóztasson azért Irásom' tsekélységét *el nézni* — Én mind Schillert,
mind Götzöt vettem, és igen nagy köszönettel — Götzöt különösen
szeretem. Vajha már volna módomba, hogy Morhófért, a' mit ő nem
érdemlett, valamivel fizethetnék: méltóztasson a' Tek. Táblabíró Úr
valamiben velem parantsolni; mert a' köteleztetés' terhével igen le
nyomattatva vagyok — szabaditson rajtam; mert impatienter várom
a' szolgálat' alkalmatosságát.

Most, egyébbel nem tudván szolgálni, bátorkodom meg küldeni
azon oráztíot, melyet néhai Tiszt. Nits Úr felett mondtam: sajnál-
lom, hogy a' papirossa egy kevéssé szennyes; de az még a' mi Typo-
graphiánk' állapotjára mutat.

Viszont minden esetre kikérvén a' Tek. Úrnak parantsolatját, szokott tisztelettel maradtam

S. Patakon 22d. Martiusb. 1809.

A' Tekintetes Táblabíró Úrnak mint
különös bizodalomú drága Uramnak

Alázatos kész Szolgája
Nagy Ferencz mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 174. sz.]

1447.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, 23. Mart. 1809.

Édes barátom!

16dik Martius olta csaknem mindég fekszem. Rheuma e a' bajom vagy chiragra és podagra, nem tudom, de kínos hasogatást érzek, főképen bal kezemben. Ez idén érzem azt illy mértékben. Első közelítését Brünni fogságomban érzettem balkezem' újaiban, 's ott arra fogtam, hogy azt az éjjel nappal öt esztendeig viselt vas bilincs' megfagyása okozta olyankor, midőn még télben is egy órai sétálásra kihordottak. Csak hogy nem a' jobbomat hasogatja: úgy hasznát vehetem ennek.

Ímhol a' parancsolatod szerint megváltoztatott munkád Copiája. Originálisával és pályairásommal együtt. Kérlek, vigyázz erre, hogy el ne vesszen, mert több exemplárban meg nincs sem nálam, sem senkinél másnál, Cottát kivéven. 'S ki tudja, Cottának is jutott e kezébe a' neki megküldött exemplum. Diligence szekérre tétettem azt Kassán, 's reá vala boritékjára írva, hogy a' lepecsételt csomóban mi vagyon. Nem hiszem hogy az illy nagyságú csomók felbontatlanul kieresztesenek Monarchiánkából, 's így az én csomóm olly kézbe kerülhetett, melly azt jónak látta megtartani. — A' per még sincs elítélve.

A' Te munkád nekem igen sok gyönyörűséget csinált. Az okok nyomosok, az előadás lelkes. De sok helytt alig érttem mit akar mondani, melly talán az alig olvasható irás hibája volt. Megengedj, ha szavaidnak hamis értelmet substituáltam. Kedves lesz előttem, ha az én Copiámat tulajdon kezeddal igazítod meg. Ezt azért óhajtom, mert az irás föltre lesz téve a' maradéknak. Képzeld, mi kedves lesz annak ezen exemplárban annak a' szép lelkű embernek a' keze

nyomait láthatni, csókolhatni, a' ki az ő lelkeiket a' hazaszeretet szent tüzével tölti-el. — Mártonnak meg nem küldöm, mert ő ennek sem Pannoniájában, sem egyébként hasznát nem venné. Az az ember Bécsben lakó magyar, szereti a' nyelvét és hazáját is, de úgy hogy ez a' nyelv és haza' szeretete néki ne ártson.

Ezen Pályairásomat általküldém Ruminak, hogy a' német Grammatika 's orthographia ellen elkövetett hibáimat igazítsa-meg. A' halvány tintával tett igazítások az ő kezének vonásai.

Közlöm veled az ifjú B. Wesselényihez írt Epistolámat is. Ez legújabb verselése. A' lovak neveit a' Zsibó' istállójából vettem. A Consul Brutus felől nékem mondotta azt a' szép megjegyzést; Atilát előttem is játszotta; hogy pedig Zilajon a' Gyűlést a' Fő Ispán bejövetele előtt megszólitotta, hogy őtet szenvednék benn lenni, azt másoktól tudom. — Katonai tűzre gyermekeket és Wesselényinek egyetlen egy fiját tüzelni nem kellett, 's minthogy nem kellett, nem is volt kedvem. Attól félek, hogy az anyja testvére, a mi kedves Csereynk, igenis fogja. Édes barátom, kínos érzésekkel vallo nekem, hogy ez a' tiszteletre méltó ember engem fél esztendő oltá sokszor megbotránkoztatt a' maga szertelen vanitásaival. A legszentebb barátsággal intetem, nagy megkiméleléssel, de nem használ. Hogy Kamarássá lesz, azt nekem mondotta még 4. esztendő előtt, 's óhajtottam azt neki tiszta szívvel, mert az olly rangot ad 's elsőségeket, a' melyre neki (mint Wesselényi sógorának 's Gróf Haller Gábor vejének) szüksége volt. De gondold-el, mi szükség volt a' Pápa Lateranensis Sporn-Ritterségére, melly Ordóban Magyar Országban csak az Enyiczkei boldogtalan B. Meskó a' Collegája? Most Krasznának Gyűlésén, melly Vármegye kissebb mint Torna, egy egész arkusra is nehezen férő hosszúságú Oratiót tart arról, hogy van e ok a' háborúra, mintha a' háború és béke dolga nem volna kirekesztő jussal a' Fejedelem hatalma? Napóleont vádolja hogy Purpurt vett fel, holott a' mi Urunk Souverainnek recognoscálta, s azt beszéli hogy a' mi Urunkat N. tette-le a' Római Császárságból, holott a' mi Urunk a' maga Pátensében egyebet mond. Ezek *gondolatlanságok*, még pedig a' jobbagyi tisztelettel öszve nem férő gondolatlanságok. Ezen felül a' M. Kurir minapi levelében olvashatád egy levelét, melyet búcsúzó Kapitányához írt. Curtiust, Scaevolát etc. hordja neki elő például, 's azzal biztatja, hogy ha majd borostyánnal koszorús 's az ellenség trophéumival felékesített zászlóikat a' *háládatos* haza' oltárának számolyainál letészik etc. etc. Egy Kapitány megmarasztásaért! Et

tout au sujet d'un manteau! ezt kiáltom la Fontainenel. — Illy fonák-ságokat tétet az emberrel a' pillogás szeretete 's a' Generálisi titulusra vágyás. Azzal menti magát utolsó levelében, hogy ő parancsolatot vett, hogy illyeket írjon. Hiszem hogy vette: de talán nem jól értette, mert illyet nem parancsolhatnak. Azonban kedves előttem azt látni, hogy most a hazai szeretet ki van tehát valaha már a prohibitus sensusok laistromából törölve. — Mit mondasz Berzevicyhez irt levelemre? Küldd vissza, körlek, pályáirásommal ezt is. Élj szerencsésen tisztelt barátom. M. Grófnód kezeit csókolom.

Wécsey Miklós írja a' vejének, hogy 24 óra alatt Pesten és Budán 345 stafétát expedáltak. Jól megjegyezz: 345! —

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 32. sz.]

1448.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, 27d. Mart. 1809.

Érdemes barátom!

Most jövök estve a' ma tartott Ujhelyi Gyűlésből, 's ezen levelem Kassára holnap indul. A' Palatinushoz küldött Deputatio tettemeg Relatióját.

Midőn épen indulni akara a' Deputatio, akkor érkezék a' Palatinus levele, hogy már nem Regiment kell, hanem csak személyes felkelés. Azonban Körömbe érvén a' Deputatio, 's bémutatván hogy 1130 lovasból álló Regimentet állit a' Vármegye, a' Palatinus elfogadta az ajánlást, 's megígérte, hogy Kállóból felelni fog. — Felelt; elfogadja a' Regimentet; a' 300,000 f. kölcsön kért pénz megnyeréséért esedezni fog ő Felségénél, — (a' Fő Ispánnak megsúgta, hogy arról kételkedni sem lehet, hogy ő Felsege azt meg ne adja) — 's a' Concurrentialis Cassa dolgában oly homályos és kétértelmű módon fejezte-ki magát, hogy a' Vármegye kéntelen volt a' Palatinushoz egy kurirt (Kazinczy Istvánt) Budára vagy tovább, ha a' Palatinus Budán nem volna, kiküldeni. Holnap ez a' levél felolvastatik, 's az őcsém indul.

A' Lustra 5d. Apr. lesz. 11. Apr. a' Primás praesidiuma alatt lesz gyűlésünk. 'S akkor osztán a' Tisztek is megválasztatnak. Ezek így készítetnek: Oberster Klobusiczky Vincze. — Obstlieut. Kandó Gábor. — Major Szentés, vagy Szirmay Antal. — Első Kapitányok:

Gr. Sztáray Albert, Szirmay Antal és Ferencz, Kazinczy István és Geizler Mihály.

A' Palatinus gyönyörűséggel nézvén a' Kállai Gyűlésben a' Rendek készségeket, buzgóságokat, azt a' Complimentet tevén nekik, hogy a' megyéjékbeli b. Vay Miklóst nevezte ki nagy dicséretekkel Brigadérosnak, és ezt úgy ejtette mint viszont-complimentet a' vármegyének. Rhédey jelen volt, 's meg sem álmodván hogy ő el fog mellőztetni (mert nagyon vágyott a' fejér mentére), szembe tűnőképen confundáltatott a' Vay denominációján.

A' mai Gyűlésben fololvasta Horváth Tamás a' maga gyökeres Repraesentációját azon parancsolat ellen, melly a' tavaly jure statario felakasztott Babos János czigány Bírájit in poenam eltiltja a' Criminalis Sedriakra leendő applicaltatástól. Meg van mutatva nyilván ezeknek ártatlansága. Maga a' Fő Ispán is a' Vármegye értelmére tért, holott az akasztáskor ellenek szegezte magát, és még 13-a Mart. is (ez idén) azon értelemben volt, hogy Babos vélkes procedurával akasztatott-fel.

Úgy mondják, hogy ő Fels. 9-a Apr. fogja Szent Istvánnál megáldatni a' kardját szerencsés ómenre a' háborúban, 's meg fog esküdni, hogy nem fog laló akar lenni, hanem csak birtoka védelmezője.

Egy tiszt Varsó mellől írja, hogy másnapra várták a' mi ott fekvő seregeink a' 200,000 főből álló Muszka segédet. Én is de 3-a Mart. vettem levelet egy azon tájékon táborozó Magyar Tisztól. Az nem csak ezt nem mondja, hanem épen ellenkezőt ír, azt tudniillik, hogy a' Tilsiti öszvejövetel oly szorosán megkötötte a' két békélő fél között a' barátságot, hogy a' Muszka segédet nem remélhetjük. Megválnak, mellyik hír az igazi.

Herdernek árok eránt irtam Pestre. Venni fogod a' tudósítást. Az elmaradt Theologicus darabokat bé kell Kiliánnak mutatnod, 's vissza küldeni a' kétszeresen küldött egyik darabot, hogy suppleáltasék. Érdemes a' megtartásra Herdernek még Theol. munkája is, mert az *Theologia* ugyan, de a' Herderé.

Ha Stael-Hollsteinnének Corinnája vagy magadnak vagy Grófnédnak meg van nálad, kérek add ide megolvasásra. Szép recensióját láttam, 's meg nem kaphatom Pestről. Vissza fogom küldeni a' maga épségében.

Ne tartóztassd soká Pályairásomat, Berzeviczyhez irt leveleimet 's a' Wesselényihez irt jámbusokat. Elj szerencsésen.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 32. sz.]

1449.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom den 27. März 1809.

Mein theurester Freund.

Zwei lange Briefe an Sie lagen lange hier. Aber ich warf sie ins Feuer. Plurima sunt quæ non audent homines pertusa dicere laena.

Die 2 Hefte des Freymüthigen schiecke ich hier mit Dank zurück. Mit Nagys schöner Predigt oder Rede mache ich Ihnen ein geringes Geschenk. Ob Sie als *Predigt* Beyfall verdienne, ob sie nicht ganz aus Zollikofer herausgenommen sey, weiss ich nicht. Auch erregte es bei mir ein Widerwillen, dass er die schön fabrizirten ungarische Verse auch latein angeführt hat: aber der Styl ist sehr fleissig gefeilt.

Auch theile ich Ihnen ein von Szemere Pál ausgeliehenes, noch gar nicht gelesenes, aber wie ich ahnde, Aufmerksamkeit sehr wohl erregbares Werk mit. Schreiben Sie mir, wie Sie es gefunden haben.

B[erzeviczy]s Werk will ich für Sie recensiren. Machen Sie dann mit meinen Bemerkungen, was Sie für gut finden werden.

Hier Neuigkeiten in aller Eile. — Joseph Eszterházy, Referänder und Ober Gespan von Zemplén hielt in Ujhely den 13ten März eine Congregation in der Sache der Insurrection. Wir sprühten Hass und Rache wider Napoleon. Zemplin zählt 2243 adelige háznép, und nach der Conscription, die der Reichstagsschluss uns auftrag, kamen nur 53. lovas heraus. Da nun die Stärke der ungarischen Insurrection in Reutern [!] besteht, — (Reuter muss Ungarn geben, denn Oesterreich gibt nur Infanteristen) — so hatte der Obergespan den mündlichen Auftrag zu machen, dass der unbemittelte Adel insurgire, der bemittelte aber diese adeliche Insurgenten mit Pferden, mit Montour, mit alimentionat versehe. Dies geschah den 13ten März, und Zemplén versprach ein Regiment aufzustellen, welches aus 1130. adelichen Reutern bestehen soll. Der Ober Gespan versprach, auf Befehl des Palatin, dass das Regiment die Nomenclation: Zempliner Regiment erhalte und die Freiheit haben soll, seine Offiziere zu ernennen. Man beschloss eine Deputation zum Palatin zu schicken, um diesen Beschluss ihm anzuzeigen, ihn um die Gewährung zu bitten, und da das Komitat 700000 f. die dies auf das geringste gerechnet kosten wird, zusammen zu schiessen im Stande nicht ist, ihn anzuflehn,

damit Sr. Majestät 300000 f. und erga 6 p. Centu Interesse leihen, und die Montour aus der Ofner Oekonomischen Commission gegen baare Bezahlung uns gebe. Graf Albert Sztáray gab 50 Infanteristen, Vice Gespann Lónyay ebenso viel, der Ober Gespann 6000 f. (= 50 Infanteristen), Graf Emerich Csáky versprach 50 Infanteristen mit dem Versprechen die Zahl auf 100 zu steigern.

Den 14ten ward eine Deputation festgesetzt aus 14 Personen, die in 3 Abtheilungen abgetheilt sich wechselsweise ablösen sollen, und von denen wo möglich 8, am aller wenigsten aber 4. stets in Ujhely gegenwärtig sein sollen; diese werden mit dem Vice Gespann considiren, und alle Befehle von oben und alle Berichte aus dem Lager mit eben so viel auctorität, als beschlüsse diesetwegen eine Generale Congregation, vornehmen. In der Zahl der 14 ist auch Melch. Szulyovszky und ich. Als die Deputation schon nach Köröm (wo der Palatin auf seiner Reise nach Kálló durch musste) abgehen¹ wollte, soll eine Stafet gekommen sein, dass der Palatin kein Regiment sondern eine personale Insurrection fordert. Die Deputation ging zu ihm, und der Antrag wegen dem Regiment war angenommen.

Heute las man das Rescript des Palatins in dieser Sache vor. Den 5. April wird die Iustra der Unbemittelten seyn. Den 11. erscheint der Primas in unser Congregation, und dann werden die Offiziere ernannt, und zu Werk geschritten.

Den 9ten April lassen Sr. Majestät — Ihren Degen bey St. Stefan weihen, und schwören nicht Eroberer, sondern nur Beschützer seines Eigenthums werden zu wollen.

Mein Schwager Török las mir den Brief von seinem Schwiegervater (Nicolaus Vécsey Excell. Szathmarer Obergespann und Septemvir) vor; in Pesth sind binnen 24 Stunden 345 estafetten expedirt. — Was haben wir zu erwarten. Fortuna belli semper dubia; hier geht der Krieg jetzt auf Tod und Leben. — Machen Sie keinen Gebrauch von meinen Nachrichten. Ich theile sie nur Ihnen mit. Es ist nichts unerlaubtes darin, aber ich mag nicht einmal schuldlos zur Verantwortung gezogen seyn.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 208. sz.]

¹ E szó előtt még egyszer ismétli Kazinczy a »schon« szócskát.

1450.

Kölesey Ferencz — Kazinczynak.

Debreczenben Martius 29d. 1809

Tekintetes Úr!

Én nagyon félek, hogy leveleim, mellyeket a' Tekintetes Úrhoz írok, el vesznek: miért kell valami ollyannak állani elő, a' mi engem a' Tekintetes Úrtól meg fosszon? De a' Tekintetes Úr bizonyosan nem fogta nékem meg sokallani azon boldogabb pillantatokat, mellyekben hozzám írt sorait olvasni szerencsém volt. Minap a' mi Collegiumunk törvényeinek két articulusát küldöttem el a' Tekintetes Úr parancsolatjára, ha azokat a' Tekintetes Úr nem vette, köteleességemnek fogom tartani, hogy ismét meg küldjem.

Még csak eggynehány napja, hogy Debreczenben egy illy czimű könyv jött ki: Magyar Grammatika, melly főképpenn a' Deák nyelv tanulására készülő Magyar gyermekk számára íródott. Debreczenben. Nyomtatta Csáthy György. 1808. — Az előbeszédje még 1807. Septememberben íródott. A munka csak hét árkus, 's úgy szállván nem egyéb a' régi grammatica extractusánál. Valóban nagy figyelmet a' Grammaticusok előtt sem érdemel, azért csak némely jegyzéseket szabad legyen nekem a' Tekintetes Úrral, ha talán még róla nem hallhatott, felőle fel küldeni.

Az Író neve nincs ki téve, nekem bizonyosnak mondották, hogy az Superint. Benedek Mihály Úr volt. Három részből áll — A' Magyar szók helyes le írásáról — A' Magyar szóknak tulajdonságiról és változásiról — A' Magyar szóknak a' Beszédben való egybeszerkeztetésének módjáról. Leg végül a' Mester szók magyarázatja van. Nekem úgy tetszik, mintha a' mesterszó-terminust a' régi Grammatica a' többekkel együtt vádolta volna, bizonyoson nem tudom, de külömben Debrcczen nem idegen az új terminusok csinálásától. Eggy példa már ezt meg mutatta, s nem telik bele sok idő, hogy ismét új technicus terminusok fogják Debreczenből Magyar Országot el árasztani. A' Barátnéra nézve még sem szelidült meg a' Grammaticus, meg tetszik ez a' 21 oldalból: — Királyné, Biróné, Szakátsné 's a' t'. azoknak feleségeit jelentik. — Szakátsné, Mosóné tehát, ezek helyett Szakáts Aszszony, Mosó Aszszony Németes. — Azon archaismus, mellyről a' Sylvester 40 old. van szó, ezen grammaticában is fel-

találtatik. A' 104. oldala ezen Grammaticának bizonyos dolgot juttat eszembe. Ott e' mondódik, hogy így szólunk igazán: Ló lába, Ökör szarva, nem pedig így Lónak lába stbb. Erdelyben nem szerették a' Marmontel előtt ezt: Kazinczynak fordított — írásai. Mert azt mondták, hogy a' nak-nak el kellett volna maradni. Ezen Crisiske, bizonyosan hiszem, hogy egy zilahi főtől került, ki e vocalison levelez, 's verbum nélkül ír! Az ilyen napkeleti fejektől én irtódom. Még egy jegyzést, melyet ezen esztendő elején irtam fel jegyző könyvembe, meg nem álhatom, hogy a' Tekintetes Úrral ne közöljek. Egy ide való Túdós azi vitatta, hogy a' Rege nem jó szó. Ő, azt mondta, felette sok régi könyvet olvasott fel, 's még is alig találta azt egyben, vagy kettőben, tehát az Usus ellen van. Más az, hogy a' Thema Reg, és így a' pluralisnak nem Regék-nek, hanem Regeknek kellene lenni, tehát az Analogia ellen is van. Ezen jegyzések ha szinte unalmasok is, méltóztasson azért a' Tekintetes Úr nekem meg engedni, most úgy is Grammaticáról volt a szó. Szabad e reményleni, hogy engem a' Tekintetes Úr graliájában megtartani méltóztatni fog, ki forró tisztelettel maradok

a' Tekintetes Úrnak

alázatos szolgálja
Kölcsey Ferencz.

[Eredetije a Szemere-tár II. kötetében.]

1451.

Vitkovics Mihály — Kazinczynak.

Kazintzy Ferencznek Vitkovits Mihály
barátságos tiszteletét 's idvezlését!

Kedves Leveledre ma, tudnillik Húsvét Hétfőjén, midőn országos zápor esőben aszszonykáimat, Lyánykáimat oda járek keresztényi úton módon meglótsolgatni, ünnepi rövidséggel 's vidámsággal válaszolok:

Barátom! Horvátunkkal¹ nem közölhettem, mivel Váiban hűvétoz, egyenes szívű kinyilatkozásaidat. Hozzá legközelebb irattandó Levelembe beiktatom azokat. Nemesi Felkelétek' módgyát 's ajánlásokat, merészlém barátod' létemre Kultsár Úr' Ujságaiiban beiratni.

¹ «Horvát, s nem Horváth. Ő a végső h-t ki szokta hagyni.» — Vitkovics Mihály jegyzete.

Pest Vármegye a személyes Felkelést szorosán sarkallya, tsupán tsak a legújbb törvényben kitett okokra nézve szabaditgattya fel Nemeseit a személyként való Felkelésnek terhe alól. Így szabadúlt fel Szemere Palink is, mint Vaksi. Mennyire ment légyen számok a Felkelendőknek, még nem tudhatni; mert még most is szolgabirói Járásokként hajhászák azokat. Azonban a készülétek nagyok. Polgárjaink szakadatlanul irattyák, öltöztetik magokat Városi katonáknak. (Pápa katonáknak.) Őket látnod annyi, mint egész Európának sokfélén ruházott fegyvereseit. Mennyi czéh, annyi szín s alak. Kár lesz, ha a hadi vér befetskendezi szép köntöseiket. De az új kényi (módi) tisztasághoz nem tsak testestül, hanem lelkestül is hozzá szokott Burgerjeink minden módon mesterkedni fognak kabátyaikat a Tsata' motskaitül meg kémélni. Barátom! Itten árnyékát sem látom a Magyar Lelkűségnek! Kápúává lett mind a két Város. Itten az emberek minden némü Interestének, a Hazait kivéve, bálványozóivá levének. Egy Faluban, a hol Magyar él és beszél, Árpádiságot látok, de itt — nem. Az én reményem itt egészen eloszlik. Ti s mások támasztyatok fel azt bennem.

Ezen mostani Felkelés' zsihbongásában szerentsém lett Kisfaludi Sándor Úrral személyesen lennem. Ki is Ő Hertzegségétül a Nádorispányunktül kegyesen ide szállittatván, Adjutánsává neveztetett. Egyszersmind Proclamatorá, mivel egy hires, a mint hallani, Proclamatiót tétetett fel általa Magyarban. Már a Sajtó alatt van. Ha elkészül, Veled első postán közleni el nem mulatom. Tűzrül pattant Szalai ember ez a nagy Poétánk. És ha első tekintetem nem tsal, Himfyjének szárnyain repdes mindenütt. — Az ígértem aprólékot ime nyalábosan küldöm. Sokat nem azért küldök hozzád, mintha érdemes volna, hanem hogy katzaghass rajta, és Literatori Tacticádnak számára meg legyen. Vedd azokat Húsvéti piros tojás gyanánt, a melly, Papjaim' magyarázattya után, Kristusunknak véres verejtékére mutat. — A Rezet, a millyen örömmel fogadtam, ollyal adom vissza, és köszönöm. Rézre metzetteidbül, ha egy egybül több vagy, néhányt tarts meg számomra és annak idejében küld fel. Mert én az Illyeseknek, (tsak Magyar Országgra határozva) buzgó gyűjtője vagyok — számosan meg vannak nállam. — Egykor ha én nem, valaki Hazámban valami hasznát veendheti. De, hogy az Ünnepi rövidséget megtartsam, véget vetek Levelennek. Szemerénk tsokol, én is. Elly s ülly sok Húsvétot ollyas minek, mint az Izrael fíjai, édes emlékezetére. — Pesten Aprilisnak Síkán. 1809.

Efelejtém még ezt: Az én titulusom, ha azt egész kiterjedéssel tudni akarod, Ez: V. M. A Budai Görög nem egyesült Püspökség' Szent Székének Fiscalisa, quorum meminisse juvabit.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 133. sz.]

1452.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Ugrán 6dik April 1809.

Kedves Barátom!

Én M. Wásárheljre és onnan ide jövén, a Maros vízének nagy ki áradása ide rekesztet. Meg nem álhatom, hogy Tégedet ne tudósítsalak az iránt, hogy mostani be jövelelemmel Kolosvárt a Diligencon Fessler-től kapván egy pakétot, veled levelem tulsó lapján közöljem a Nekem irt Levelét, és meg küldgyem Néked a Tudósítását.

Én miheljt innen az árvizek miatt szabadulhatok, azonnal indulok haza felé. Uisággal Neked nem kedveskedhetek, a Diaetánkat nagyon hírelik, de még semmi bizonyost tudni nem lehet. Feleségem tisztel, én meg változhatatlanul vagyok Kedves Barátom! tisztelő hív barátod

Cserey Farkas mpr.

Ugrán 6dik April 1809.

G. F.

Die glänzenden beweise Ihres hohen National-Sinnes, deren Kunde die öffentlichen blätter auch zu mir gebracht haben, gaben mir das vertraum Ihnen nicht nur die neueste bruth meiner Vatterlandsliebe in beykommenden buche zu übersänden, sondern Sie auch instendigst zu bitten, die erscheinung meiner pragmatischen geschichte der Hungarn und ihrer Landsassen, von den ich einige Ankundigungen hier beylage — mit aber der Grossmuth, mit welcher Sie alles gute umfassen und befördern, in der aufbreiteten Kreise Ihres ansehens und Ihrer wirksamkeit zu unterstützen. Mit volkommenster Hochachtung habe ich die ehre mich zu nennen Ew. Hochgeboren!

ganz gehorsamster Diener
Fessler.

Berlin den 17ten August. 1808.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 195. sz.]

1453.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom April 8d. 1809.

Édes barátom!

Mintegy nyolcz napja, hogy az Úrnak kedves levele hozzám érkezett. Ezen felyül kezemben van Szemerének két levele, mellyeknek által küldésére megkért. Ez a 3 levél arra birhatott volna, hogy haladék nélkül feleljek 's írjak. De egy gonosz rheuma, mellyet ebben a' rettenetes időben a' kertészkedéssel magamnak szerzottem, közel egy hónap olta ágyba szegzett; 's ez légyen mentségem az Úr előtt. De külömben miolta Bécsből megjöttem, nem tudom mint múltak napjaim. Szüntelen dolgozom és még sincs látatja. Ugy vagyok mintha megátkoztak volna.

A Szemere két levelét az Úr tölem nem veszi originálisban. Az a' szeretetre méltó igen derék ifjú olly naivetével írta azokat, hogy lehetetlen kiadnom kezemből, megkértem hogy elégedjék-meg ha az Úrnak párban küldöm meg. Inasomat neki ültettem, de az olly rosszul ír, hogy kedvem nincs folytatását parancsolni. Az egész dolog barátságos csevegés; azt beszéli benne, hogy mint szerelmeskedett egy kis német leánnyal, a' ki a' magyar theatrumon Anikó név alatt játszik. Rendes kis gyermek, de esélcsap, 's Pali megboszankodott 's abba hagyta, még pedig hogy desperatióra ne kellessék esnie, mást vévén helyébe. Én Palinak naivetéjét Pesten lévén vélc, sokszor csudáltam. Ritkán lehet nyiltabb lelket látni; a' leggyermekibb ártatlansággal tesz maga felől gyónásokat. Ezen levelében azt beszéli, hogy a' kis kicsiny mint kente az ő pofájára a' Coulissek mellett a' pirosat. Gyönyörködtem annak látásán, hogy az ő lelke az illyenek által mint feslik-ki. Ha még egyszer világra lehetne jönnöm, magam is azt az útat követném kifejtésemre. Kihalván azoknak az örömeknek, már most a' másokéban gyönyörködöm. Ő két derék ifjúnak esett társaságába 's azokkal derekasan halad.

Hozzám írt levelei mutatják előmenetelét. Kértem hogy tanuljon görögül, 's megfogadta tanácsomat. Schédiust hallgatja. Retteg a' katonáskodástól 's sír hogy még semmit nem tett, a' mi nevét fenn tartatná. Én javallom mind rettegését mind sirását. Minek az? Elegen vannak, a' kik örömet vesznek, csak hogy pántlikát 's titlust kaphassanak. Az Úr mostani hazája kivált nagyon lobog. A' haza sze-

retete 's az érte való veszés dicsó dolog: de lehet azt is nem dicsó módon tenni. Engemet esztendeim 's elrontott eröm megment ezen szolgálattól, 's mi Zemplényben is, Abaújban is lovasokat állitunk magunk helyett, Zemplény maga egész Regimentet, 's reménylem az többet használ, mert az elkényezett nevelés ott bennünket egy éjjeli kin hálás is betegekke tenne.

Az Úr versét Kisnek által küldém mihelyt vettem. Sok-ideig reá nem ért megigazitásaira, mellyeket én is, ő is szükségeseknek véltünk. Most azt írja, hogy holnapos írása elakadt, a' nyomtató, Hartleben, csak politikai Journálra 's nem egyébre határozta meg magát. Kesergem azt, mert a' nélkül a hazai literatúra nem boldogúl. Én magamról tudom mit tanulok a' Hálai, Jenai 's Lipsziai Lit.-Zeitungokból. Épen ma végeztem el a' Himfy szerelmeinek recensióját, melly oda megyen. Reménylem abból is annyit fog tanulni sok olvasó, mint én a' másokéból. Osztán Himfynek meg kellett adni azt az érdemlett koszorút, kivált hogy ezek a' német magyar Recensensek olly fonákul recensealák első tómusát. Az ur Grófnéja és az enyém nevetni fog rajta, ha ezen levélből megérti, hogy azt beszélém benne, hogy az az irtóztató Tordai Pap ezer meg ezer citatiót rakott versei mellé a' Bibliából. Azt kellene ebéd előtt fenn szóval innádkoztatni, ha ollyan a' millyennek mind versei mind képe mutatják.

Én az ifjú Wesselényihez irtam minap egy epistolát 100 jámbusban katonáskodására. Imhol közlöm bérekesztését:

A' koczka meg van vetve. Menj tehát
'S vezératyádnak bajnokkarja mellett
Küszdj a' dicsóság' fényes nimbusáért.
'S ha Márs haragra gyúlad ellened,
Hogy véle szembe kelni mérészlettél,
'S fejedre rántja villámpallosát,
Óh fogjon úgy Cythére védködjébe,
'S ő, a' ki Párist a' had vészcziből
Ki kapta, kapjon most ki téged is!

Bánom, hogy Gyöngyösiként én is citatiót nem tettem a penult. vers mellé, mert 'a ki az Iliás' harmadik könyvét nem ismeri, és csak kutyáeskát ismer, Párist 's a várost, azt gondolja talán, hogy titkos francziaság lappang a' versben.

A' Peschek által fordított két német dall gyönyörű. Bár csak az ollyat valamely Musen almanachba tennék ezen felyülírással: aus dem Ung. des D[öbrentei].

Mondja meg az Úr a' Grófnénak, hogy Széphalmi barátja nem hisz többé semmi ígéretnek. Első Aprilisban érkezett a' levél, 's ez arra emlékeztette őtet, hogy a' Grófné mint csalta meg őtet 1786^{ban}. A' vas bábánál ebédektem, délután Miskolczra szándékozván. Hijába volt minden ravaszkodás. Nem engedtem magam megcsalni. Ebéd után öszve csókoltam egy pár parányi kezét, 's úgy mentem a' póstára. Az egy pár parányi kezű a' vas bábával kiállata-fel, 's a' mint a' garádieson felrepültem, előmbe jött a' ponceau színű kaputoeska. 's eszembe juttatá, hogy első aprilis van. Bosszúmban öszve csokolám a' két kezét, 's mentem Miskolcz felé, melly nékem sok emlékezetek miatt örökké kedves. — Ezt a' történetet most elbeszéllem az én akkori fekete szaluposkámnak, 's édesdeden neveltünk.

Hogy az Úr B. Vaynóhoz nem ígérkezett, azt sajnálom is, örvendem is. Ugy gyakran lehattünk volna együtt nem Zsolczán, hanem itt, mert én még Zsolczára sem megyek-ki. Nékem a' világ csak Széphalom. Ha hozzám jönnek barátim, kedvesek: de én Sophiet és Geniet nem hagyom. — Az Úrnak Lajos mellett 's a' Csuklattató körül kell maradnia. Vétkeznek ha őket elhagná. Ha Paduai szent Antalfól megtanulja azt a' mesterséget, hogy reduplicálhatja magát, úgy szabad lesz oda is mennie.

Szemekről lévén szó, tanulja meg az Úr tőlem, hogy az Úr kedves Pátronusa Luther Márton azzal is megbizonyította Istenfől lett küldtetését, — tudja az Úr hogy a' régi időkben csudatét volt a Creditiv levél — hogy az ő felesége az ő első Andrásnak keresztelt fijasát csak 14 nap hordta méhében. Más becsületes embernek a' felesége 9 holnapig nyomorog: de Catharina Bóré 13. nappal későbbben mint az esketés volt, kereszteltetett is. Ezt a' Luther maradékinak genealogiai Tabellájokból meg tudom mutatni.

Éljen az Úr szerencsésen. Mind a' Grófnét, mind szép eleven portraját, mind a' több apróságot tisztelem és csokolom. Kis Sámuelnél emlékezzék az Úr rólam barátságosan. Szeretném tudni hol van 's mi lett. Ajánlom magamat barátságába.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 199. sz.]

1454.

Kazinczy — Kőlesey Ferencznek.

Széphalom, Apr. 8d. 1809.

Édes Uram Öcsém!

Nem veszték el az Uram Öcsém' levelei. Vettem azt is, a' mellyben a' Debreczeni iskolai törvényről szól, mellyben a' magyar nyelv tilalmaztatik. De csaknem egy holnapj fekvő betegeskedésem rendetlenségbe hozta levelezéseimet; meghűtöttem magamat, 's az vagy rheumát szült vagy gonoszabbat, 's ehhez még egy más természetű gonosz nyavalya is járult. Olly annyira becsülöm én Uram Öcsémnek mind barátságát, ha ezt bírni szerencsém nem volna is, mind érdemeit, hogy leveleit válasz nélkül nem hagytam volna ezen fatalis accidens nélkül.

A' Zilahi Grammaticus' criticáján nem csudálkozom. Nem az az egy eretnység van a' könyvben a' min ő felakadhatott: de talán nem olvasta tovább. Nem kell olly kényeseknek lennünk, hogy semmi ellen mondást el ne tűrjessünk, még akkor is, mikor az nem eszes. Az illyes engemet nem sért. Közel van két holnapja, vagy talán több is, midőn egy barátom nékem épen azt a' kérdést tette, ha vallyon a' K[azinczy]nak ott nincs e hibásan? Hogy volna! De némelly embernek csak az forog szeme előtt, hogy valaha azt a' könyvet forgatta, a' mellyben ezt kellett olvasnia: *Mózes' könyve*, 's nem *Mózesnek*. Analyzáljuk a' Constructiof: «Nominativus van e ott vagy egyéb?» Nem Nominativus. «Mi tehát?» Genitivus. «A' Magyar hogy' ejti-ki a' Genitivust?» Dativussal. «Mi annak a' terminatiója?» Nak, nek. «Hogy lesz hát, így e: K[azinczy] Fe[rencz] Egyveleg Irásai vagy így: K[azinczy]nak (Ferencz) egyveleg Irásai?» «Ugy de a magyar a' nyelv' geniusa szerént el szokta hagyni a' rövidség 's könnyűség okáért: nem mondom: Gyarmatinak Grammatikája,» hanem a Gyarmati' Grammatikája.» — Igen is: de akkor hozzá kell tenni a' prossidens névhez az apocopált terminatió apostrophusát, és így írom a' mondást «Gyarmati' grammatikája; melly nyilván mutatja, hogy a' *nak*-kal sem volt volna rosszul, és ha jól akarok magyarul szólni, a' articulust kell elébe vetnem, így: A' Gyarmati Grammaticája. Könyvek titulusain és fentebb nemű kivált rövid prózában ugyan elhagyhatom az articulust, mint *Mózes' könyve*. De épen ez a' fentebb nemű prózai Aufsatz, kivált ha titulus, azt is kívánja, hogy ne

apocopálva, ne könnyítve beszéljek, hanem feyerlich. És épen ez cselekedte, hogy ott ott van a' nak.

És még egy, de a' mit némelly tudós ember nem is vesz észre: az, hogy elkerültessek a' monotonia. Himf*I* szerelme*I*, i meg *i*! két szóban; jól van e ez így? kivált mikor el lehetne kerülni? Itt is így esett volna a' Zilahi Tudós' inye szerént K[azintz]*I* fordított egyveleg írása*I*.

Hiszi e Uram Öcsém, hogy egy Pesti Tudós ezt a' czímet így óhajtotta: Kazinczy fordította egyveleg írások? Ugy van! — Bizony nem volna csuda, ha az ember ezt kiáltozná: *Ne sutor* etc.

Égek látni az új Grammaticát, noha tudom, hogy a' kalvinista Pápa szint úgy nem változtat semmit, mint a' Római, mert ez által azt vallaná, hogy nem volt csalhatatlan. — A *barátném* legyen *németes*. Az nekik az oldalbordáig érő mentécske s az oldalbordán felül érő nadrág is, mert Domokos Márton Uram lábikraig öröben járt s nadrága csak a' . . .¹ig ért-fel. De ki jár úgy ma? Bezzeg magyaros a' *barátom* Asszony mint a' Komám Asszony! — Ám ne éljenek vele: de már az szent Lélek ellen való véték, hogy a' recipumokat passivumok gyanánt ejtik.

Én e' napokban a' Himfy' Szerelmeinek két kötetét recenseálám német nyelven, meg lévén kérve reá egy német országi Literatus Zeitungba. Ki eresztik e a' levelet az Ausztriai határon, nem tudom. De szeretném, ha kinyomtatathatnák. Himfy elhalhatatlan díszé a' Nemzetnek. Én ötöt csak verseiből 's leveleiből ismerem. Sok darab rossz van benne. Kár hogy a' két Tómus eggyé nem olvadt. A' poeták nagy kárt tesznek az által magoknak, hogy verseiknek felét el nem égetik.

Hát Uram Öcsém mit tanul? A' görögöt elkezdette e? Home-ruson kell kezdeni. A' Clavis in Homerum derék segéd reá. Csak azt értse Uram Öcsém, elég lesz.

A' Péchy Imre kis munkáját a' Magyar nyelvről én recenseál-tam a' Lipsziai L. Ztungban. Az ott bővebb mint a' Bécsi Annalisokban. Ezekben meg van herélve, mert Bécsben nem szabad a' Magyar nyelv fölül szóllani. Most még a' németben is buzditják a' haza szeretetet; pedig az annak nincs.

Én véghetetlenül köszönöm Uram Öcsémnek, hogy nékem leve-

¹ Az eredetiben is így ki van pontozva.

leiben ollyakat szokott irni, a' mellyekből tanulhatok. Így segéli egy fő a' másikat. Nekem kedves lesz Úram Öcsémnek csak az a' levele is, a' mellyben azt írja hogy szeret: de még kedvesebb az, a' mellyben azt *tanítva* bizonyítja. Ezt kérem ki ezután is, 's megújítom kérésemet, hogy Adversariákat tartson, és azokat mindég in 4° írja, hogy öszve lehessen kötni; 's mindent belé írjon a' mit olvas, hál 's lát, ha valaha vagy maga vagy más hasznát veheti. Én minap azt tanulám egy régi nyomtatott Tabula Genealogicából, hogy Dr. Luther Mártonnak András fija 13 nappal leve meg az Apáczával lett öszvesketés után. Ime a' 'Thaunaturgus!' Más emberséges embernek 9 holnapig kínlódik a' felesége. Ez is mutatja, hogy igaz Proféta volt. Kállainkat köszöntöm.

χαίρε έταίρε!

[Eredetije a Szemere-tár II. kötetében.]

1455.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom. den 10. Apr. 1809.

Mein lieber Freund,

Wenn Sie die Recension der Aglaja entbehren können, (gedruckt, meine ich, nicht in Manuscript) so bitte ich um Ihre Mittheilung.

Es stehen die zwei verlangten Recensionen, die von dem Werk des B[erzeviczy] und die von den Liebesliedern des Himfy, an Sie fertig. Ich traue Ihnen zu, dass sie Ihren Beyfall in einem höhern Grad verdienen werden, als diesen die Recension der Aglaja zu verdienen das Glück hatte, denn sie sind es wirklich werther. Sie stehn verpackt, versiegelt; ich möchte sie nicht gerne wieder eröffnen, und so bitte ich Sie um die Freundschaft, zur Recension des Himfy noch dieses beyzufügen und in einem passenden Ort einzuschalten.

«Was wohl auf die Werke der meisten Dichter passt, muss «Recensent auch über diese Sammlung Liebeslieder sagen: der Ruhm «des Dichters wäre mehr gegründet gewesen, hätte er Muth gehabt, «die Hälfte, oder doch wenigstens ein Drittheil dem Vulkan zu opfern, «und dies hätte umso leichter geschehn können, da es unter ihnen «auch solche gibt, die unter die Rubrik von Liebesliedern ganz und «garnicht gehören. (So ist das 26ste Lied des 2ten Bandes, in wel- «chem nichts von *Liebe* vorkommt, und dessen Gegenstand nichts «anders ist, als, dass *der Krieg wieder wüthet, aber Ungarn ver-*

«schont bleibt. Der erste Band enthält 200. Dal (Lieder und 21. Ének «(Gesänge), der 2te 200 Lieder und 7 Gesänge.» — Sagen Sie das mit andern Wörtern. Auch können Sie anführen. Das Lied 87. Band 2. S. 136 dichtete der Dichter die letzte Stunde des ersterbenden Jahrhunderts (1800.) und als er das 6öste Lied S. 108. Band 2. dichtete, war er 28. Jahr alt, und da hatte er schon seine Rosa im 2ten Sommer die Seinige genannt. — Alles das muss am gehörigen Orte und gehörig beigeheftet und verarbeitet werden.

Auch besorge ich, man könnte über die Überschrift PHILOGIE den Recensent schiel ansehen. Setzen Sie also lieber NEUERE SPRACHKUNDE.

Ich schrieb schon diesen Brief als man mir die Nachricht brachte, dass dieser Tagen eine Gelegenheit nach Kaschau gehen soll. Dieser Brief geht also nicht mehr mit der Post weg, sondern zugleich mit dem Päckchen. Ich wünschte Ihren Mithridates, und Ihre Lit. Zeitungshefte Ihnen bald zurücksenden: aber haben Sie Geduld mit dem Kranken.

Der Primas hat gestern in Ujhely Messe gelesen, und nach Mittag Conferenz gehalten, vorüber heute eine Congregation gehalten wird. Ich erhielt gestern ein ämtliches gedrucktes Schreiben von Sr. Exc. dem Ober Gespann in Abauj; man bittet die Armee mit Korn, Vieh, Haber etc. zu unterstützen. Meine autographische Sammlung erhält Zuwachs, da Semseys Unterschrift dabey ist. Nun wird wohl auch Joseph Eszterházy bald so eins schreiben und schicken. — Habe ich Ihnen nicht schon gesagt, dass Emanuel Csáky mir 6 Exemplare seiner in Leutschau den 27ten Febr. gehaltenen Rede geschickt hat, die wenigstens uns durch das Beispiel Spaniens nicht Muth machen will? und wissen Sie, dass der Kayser gestern bey St. Stefan seinen Degen weihen liess und feierlich schwur, nicht auf Eroberung hinaus zu gehn? Eugens vom Papsten erhaltener Degen war einst auch geweiht, und wenn ich auch als Erzkalviner über die Weihung des Papstes nicht en bon catholique denke, so bekenne ich doch mit herzlicher Freude, dass der geweihte Degen siegend war. Als getreuer Unterthan wünsche und hoffe ich dies auch jetzt. —

B[erzeviczy] und Koczok haben mir geschrieben. Das datum ist L. den 17. März und Leutschau den 31. März. Beyde überaus freundschaftlich. K[oczok] bekennt die unwahre Behauptungen: aber beyde bekehren mich über Dinge, wo ich nicht bekehrt zu werden

nöthig habe. Zum Beyspiel: Auf Privilegien nicht zu schn, wo es auf die Heilung des Ganzen ankommt. Mein Gott, wer weiss, wer fühlt das nicht! So etwas muss man mir nicht sagen. — Doch welche haeresie! Hören Sie nur:

»Ihre Lieblings Idee ist Nationalismus. Ich bin nicht Ihrer Meinung, weil Nationalismus schon etwas einseitiges ist, und weil wir in Ungarn eigentlich keine Nation sind.« (Leider in *einem* Sinne nicht: aber nicht in *dem B[erzeviczy]schen.*) — Nach meiner Idee steht der Staat oben an» (Ja; der *Ungarische!*) «mit seiner Unabhängigkeit, Selbstständigkeit, und möglichst erreichbaren Glück seiner Einwohner, wozu Wohlstand, Cultur, Moralität der Mehrzahl also auch der misera plebs nothwendig gehört.» (Gewiss!)

«Ungarn etc. was könnte es seyn und was ist es?» (Diess frage ja *ich!* und ich frage, warum ist es *so!* — — —)

Es war eine Zeit mein lieber Freund, wo ich herzlich republikaner war. Hätten Grundsätze, die bloss theoretisch waren, Strafe verdient, so hätte ich sie so verdient wie einer der aller *schuldigsten*. Aber die Idee hier *zu realisiren* fiel mir nie! nie! ein. Zu Republikanismus taugt nur ein gesunder Staat, und das ist unserer nicht, wie keiner in der neuern Welt; nur eine Nation von Engeln und nicht Menschen. Ich bin jetzt herzlich monarchisch, und halte mit dem berühmten gottlosen Grundsatz, dass ein Monarch sein Volk zu seinem Wohl sogar betrügen darf, so wie ein Arzt zu dem Wohl des Kranken ihn auch betrügen darf. Nur muss, denke ich, der Arzt wirklich ein philosophischer und philanthropischer Arzt und kein Pfuscher seyn; er muss weise seyn, dem Kranken Zutrauen einzufliessen und seine Absicht und Kunst vor Gesunden, die Freunde des Kranken sind, legitimirt haben. Wehe dem Kranken, welcher dem Arzt, den ihm Zufall oder Noth beygeführt haben, blindlings folgt. Es sind der Quacksalber zu viel. Leben Sie wohl! —

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 208. sz.]

1456.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, April. 11dikén 1809.

Páratlan barátom!

Sonettel magyarul soha nem írt még senki. Nyelvünknek épen olly kevés Reimjai vannak, mint sok az olasznak, spanyolnak és portugallusnak, 's ez a' versnem elengedhetetlenül megkívánja a' Ráday-scansiót; melly új nyűg. Ide járúl, hogy a' Reimok' helyei szoros törvények által vannak meghatározva, úgy hogy őket, a' nyolcz első sorokban ugyan, máshová általtenni nem szabad. Még sem elég: A' legpoétaibb új nép olly szoros jármot vetett a' maga Énekeseire, hogy ha a' Sonett, mellyet írnak, nem *lélekragadó*, nem *édes*, azt Sonettnek nem is veszi. Innen van, hogy a' francziák és németek, kiknek verselések a' mienknél olly sokkal könnyebb, alig mernek erre az ösvényre csapni. Góthe egyetlen egyet írt költenéycinck egy egész vastag kötetében (Tübing. 1807.), 's abban is kimondja, hogy ő nem ír Sonetteket, mert *örömet egy darabból faragja képeit, itt pedig enyvezésre vagyon szükség*. Én még jobb német Sonetteket nem ismerek, mint a' Bürgeréi. — Nem csuda hát, barátom, ha én az itt következőt *esztendők* múlva közlöm *veled* is, ki azt *elsőben* veszi tőlem. Halld azt. Talán nem lesz érdemetlen e' sorodra: *Hattyu-szárnyan repül éneked 's életed*. —

XI. NOVEMB. MDCCCIV.

Nincs milliók közt egy, kit a' fene,
Vak Áte így vett volna korbácslásba,
Ha megdühödve kapkod néha másba,
Azt megkönnyíteni felkél Istene.

Ah, engemet nem véd őellene
Sem ég sem föld! E' szörnyű bajvívásba'
Ájúlva dőlök újabb ájulásba;
'S írt nem talállok, melly enyhítene.

Ámor megszánta éltém' kinjait,
'S mond': Én enyhítem a' kit a' Sors sújta.
'S bérül ölembe tette-le Sophiet.

És ím, miolta nékem áldást nyújtja,
'S bús éjjelemnek bájos mécszet gyújtja,
Nem érzem a' Sors' csapkodásait.

K. F.

Ohne Innigkeit, ohne Süsse, ohne hoher Cultur der Sprache, der Bilder, der Reime a' *Sonett* nem *Sonett*.

An huic des nominis huius honorem, te lászd. Ennél régibb magyar Sonett nincs, mert közel ötödfél esztendő. — Ha méltónak tartod, hogy verseid' kötetébe felvedd, mint Virág vette volt fel 1799ben Ódái közzé ezen Sapphicus két strophámat:

E' világ, minden szugolyáji közt, kis
Széphalom, nékem te nevensz leginkább, etc.

kérlek, Epistoládnak vessed elébe, 's a' XI. Nov. etc. sora elébe tedd ezt a' jelt („) így:

„XI. NOV.

's a' *csapkodásait* után is ugyan ezt a' kettős commát; így:

. a' Sors' csapkodásait.“

Vagy vessd nevem' két első betűjét a' linea alá, mint a' tulsó oldalon áll. — Így legalább megérti a' ki akarja, mit tézzen ez a' sorod: *Hattyuszárnyan repül.* — — Az interpunctióban 's egyéb orthographiai különösségekben nem kell semmit megváltoztatni; p. o. a' Škák közt egy sornyi hézagnak kell maradni, a' Škák első betűjeiknek bé felé kell állani; a' *sem ég sem föld* közt nem kell comma; a' sújta után sor 10. punctum kell, mert ott véget ér az Amor' szava, de nem a' constructió; osztán a' *mond'* és *Én* közt kevés hézag, de a' *föld!* és *E'* közt igen nagy hézag kell. — — Nyugtalanúl várom feleletedet, mellyből érthessem, ha a' Sonett megnyerte e tetzésedet. — Egy más Sonettem, mellynek ez az utolsó sora:

„És a' *világ* énnékem *Széphalom*“

nem tökéletesen kész. Tibullusi lélekkel írt tárgyára hozzá vethetsz ezen kevés szóból is. Egy illy dal több munkába kerül mint Dugonicsnak egy egész kötet munka.

E' napokban recenseáltam egy külső országi Literatur Zeitung számára *Himfynek szerelmeit*. Jelen valál mindég lelkennek e' munka alatt, 's Néked olvastam-fel; mikor készen volt.

Berzsenyi eddig Pesten van verseinek nyomtatásokról érteni tenni rendelést. Az épen oly bölcs és szeretetre méltó ember, mint első karú Dallosunk.

Minapi igen becses levelkédre mind eddig nem felelhettem, hat hét olta többet lévén ágyba, mint ágyon kívül. Végre kiütötte magát bajom: a' fejez haemorrhoidis. Azolta jobban vagyok. — Irtóztató, hogy Holnapos irásunk nem lesz. Hartleben gondolatlan kívánságot tett elődbe. Mutatják fabrikai magyar nyomtatásai, mit keres a' magyar literatura gyarapításában, és így nem álmélokodom véled bánásán. Rochefoucauld utolsó árkusát a' napokban küldém fel másod ízben: azt hazudta a' Nyomtató, hogy levelem elveszett. Elj szerencsésen, édes barátom, azokkal a' kiket boldogítasz és a' kik téged boldogítanak. Az én boldogítóim téged, 's barátnédát 's barátnéját, tisztel 's tiszteli. Én Septemberben ismét atya leszek. Melly öröm! —

[Eredetiye Kis Gyula birtokában.]

1457.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, 12. Apr. 1809.

Nagy érdemű barátom!

Ötödfél esztendeje lesz, hogy megházasodtam. Csaknem annyi idejű az itt menő Sonett. Te, a' ki az olasz nyelv 's olasz Sonettek édességét ismered, 's a' Mesterség titkaiba mint Mester vagy beavatva, tudod, hogy nehezebb munka nincs a' magyar poezisben, mint ezen probléma' feloldása: mert nagy nyűg már a' rím is, nyelvünknek felette kevés rímáji lévén (hancha őket ex iisdem partibus orationis szedjük (testemet, lelkemet, nyelvemet); így könnyű egész epicum carment egy rímre írni, mint az Arabszok; de nem lesz semmi kelleme) — hát még midőn scándálni is kell a' lábakat! hát még mikor mind a' sorok száma, mind a' rímák' helye ki van szabva! — Ez cselekedte, hogy soha még magyar költő Sonettet nem énekelt. Nem szégyenllem megvallani, hogy ezt a' kis semmiséget esztendőkről olta titkolom másoktól, 's így fogom a' többet is, donec nominis hujus honorem, megérdemlenni fogják. Még csak Sophie ismeri: de ma megírtam Kisnek, 's íme néked is; 's reád és Kisre elmondom: quod si me italicis vaticibus inseres, sublimi feriam sidera vertice. —

Bürger, a' német Poeta, azt mondja, hogy a' Sonett reimjai úgy játszanak egymással, mint a' Menuett fordulások, 's igaza van. Én ezt a' koszorút szeretném elnyerni. Csak huszonnégyet írjak jót, elég lesz nevemet halhatatlanná tenni. Eggy *nem rossz* is esztendőök olta készül: de még nem lévén kész, nem csak nem mutatom, de még soha le sem írtam. Utolsó sora ez:

„*És a világ énnékem Széphalom.*“

Tibullusi ideák mennek előre, 's az első sora ez: *Ragassza más magára pántlikáját.*

De imhol eggynek töredéke, melyet nem folytatok, mivel a' schéma ellen írtam. A' rimák nem a' magok helyeikre 's soraikra jutottak:

1. Nyögve, fonnyadt képpel, 's elsárgulva,
2. Mint a' sírok' éh árnyékai,
3. Buktam zsámolyodhoz, 's elesordulva
4. Folytak gyötrelmim' tolmácsai.
5. 'S mint az ég' kegyes lakosai
6. A' midőn az inség kínjai
7. Feljutnak hozzájok, ellágyulva,
8. Rám pillantál, 's meg valék gyógyulva. — — — —

Az első, negyedik, ötödik és 8dik sornak *úlva* rimát kellett volna kapni, 's a' 2diknak, 3diknak, 6diknak és 7diknek *ai-t*.

Eddig kezdedben van Pályairásom. Kérlek, juttassd ismét kezembe. Kiliánnak leveleit vettem. A' pénz tehát jobb időkhig maradjon nálad. Én 5 hétig betegeskedtem, de már gyógyúlok. Élj szerencsésen.

XI. NOVEMB. MDCCCIV.

A' legelső, sőt mindedig egyetlen Sonett, melly magyarul énekeltetett.

Nincs milliók közt egy, kit a fene . . .

[Stb. mint az előbbi levélben.]

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 32. sz.]

1458.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, Apr. 13d. 1809.

Édes barátom!

Sietek tudósítani azokról a' mik nálunk történtek. — A' Primás 8dik Apr. Kassáról Újhelybe jött. Más nap vasárnap volt és így reggel misézett. Dél után conferált a' más nap maga előlülése alatt tartandó Gyűlés dolgai felől. A' Vármegye által ajánlott egy egész lovas Regimentet el nem fogadta, 's vétket csinált nekünk abból, és azt ugyan felette méltán, hogy olly terhet vállalánk magunkra, mellyet soha el nem bírtunk volna. Ekkor a' Rendek kifakadtak a' Fő- és Vice-Ispán ellen. Ő Excell. Gróf Eszterházy József kéntelen vala kimondani, hogy ő róla nem is álmodozott volna: de a' Vice-Ispán (Lónyay Gábor) azzal ámitotta-el mihelytt Újhelybe megérkezék, hogy a' dolog ki van csinálva. Most tehát Lónyaynak álla minden, annyival inkább, mivel maga a' kir. Herczeg is ezt mondotta Lónyaynak sokaknak jelenlétekben: Ita hoc est, quando in Diaeta nihil determinamus, ut domi merita ponere et donationem obtinere possimus. (Lónyay mind a' keresztet mind a' Donatit a' Diaeta alatt kapta.) Én ezen gyűlés alatt az ágyat nyomtam: de a' hírek a' leg-hitelesbb forrásból jönnek. A' Primás tulajdon kezével igazgatott holmit a' még akkor publice fel nem olvasott Protokollumban, 's a' Notáriusok Repraesentatiójához külön papirosra tett exordiumot s conclusiót. A' Repraesentatio elment stafetaliter Ő Felségéhez. — A' Gyűlés a' Primás itt létekor azt végezte, hogy egy lovas Divisio állítassék-ki a' Diaetai tartozáson felyül. Az lóval 's ruhával provideáltatván általunk, Ő-Felsége felfegyverkezteti 's táplálja. A' több nemes-ség insurgál, lusztraz, exerciroz, haza megy. Gyalogjaink hasonlóképen a' táborhoz indulnak.

Én Lónyaynak ezt a' confusióját nagyon sajnálom. Néki az Isten nagy elmebeli tehetséget adott 's olly erszényt, hogy esztendő alatt száz ezeret vesz-bé a' jószágából. 31 esztendő ember, 's ime már Vice-Ispán 's a' Szent István keresztje függ a' mellyén. Rendes dolog, hogy mikor a' köz boldogság forog fenn, még pedig úgy, hogy reszketve nézzük a' megtörtén h e t ő szerencsétlenséget, némely ember a' m a g a előviteléről gondolkozhatik. Az illyennek hogy eshetik az ollyan szó, mint a' mit a' Primás ejte.

Irtam talán, hogy a' Palatinus Kállóban Gen. B. Vay Miklóst complementumúl a Vármegyének, mellynek Vay tagja, ezt újra Generálisnak nevezte-ki az Insurrectio mellett.

E' napokban egy Juratus vala nálam. Pestről jó [a] Gróf Károlyiaknak dolgokban, kik itt birnak (még anyjok tutelája alatt). Az azt beszéli, hogy az Eszterházi Regementnek egy Hadnagya, a' ki Pesti születés, az atyjának írta volna, hogy Tyrólban a' mi seregünk és a' Bavariai megverekedett. A' Hadnagy jelen volt az actióban. Mi veszténk. De segédre jöve két más csapatunk, 's ez a' három ismét egyesült, 's vissza vette az elhagyott posztot. Az akkor napi vesztés 500ra ment. —

Élj szerencsésen, édes barátom. Az Isten viseljen gondot életedre. A' Mélt. Grófné kezeit tisztelve csókolom. —

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1459.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom den 16. Apr. 1809.

Mein theurer Freund! Ich setze Ihnen hier eine Abschrift meines an Schlözern geschriebenen Briefes mit der heute erhaltenen Antwort. theils zur Notiz, theils zur Belehrung, wenn ich in meinem Brief an Schl[özern] etwas unrecht geschrieben hätte. Freilich ist das schon zu spät: aber es soll mir zur Leitung dienen, wenn ich wieder an jemand im Ausland schreiben werde.

Hochwohlgeborner Ritter,

Hochzuverehrender Herr Hofrath,

Einer Ihrer dankbarsten Zöglinge, Professor Nitsch, zu Sáros Patak (gestorben den 28ten May 1808.) hinterliess ein Werk unter dem Titel: Uiber die Osteolithen, nach einer neuen Theorie der Erde und der Erdkatastrophe, und der Vollstrecker seines letzten Willens hatte das Vertrauen in mich, Nitschs eigenhändiges, zum Druck bestimmtes Manuscript in meine Hände abzulegen. Es ist 30 Bogen stark, und ist der kön. Gesellschaft zu Göttingen zugeeignet. Den Sterbenden quälte noch in seinen letzten Augenblicken der

Gedanke, dass das Werk ungedruckt bleiben könnte, und er hat wenige Stunden vor seinem Hinscheiden ein Schreiben an Sie mein H. Hofrath, einem der Anwesenden in die Feder diktirt, aus welchem aber, theils weil bey dem Sterbenden Geist und Organe schon sehr geschwächt waren, theils weil der Schreiber mit der Sprache wie mit dem Gegenstande nicht viel bekannt war, fast kein Sinn heraus zu bringen ist. Ich gebe mir die Ehre, Sie mein H. Hofrath von dem Vorfalle zu unterrichten, und zeige zugleich an, dass das Werk gewiss gedruckt werden soll; und dass ich auf den Fall, wenn unsere Censur Schwierigkeiten oder darin wesentliche Veränderungen vorschreiben sollte, eine getreue Abschrift der Bibliothek zu Göttingen zuschicken werde. Auch sollen auf den befürchteten Fall Copien davon sowohl in unserer Nationalbibliothek zu Pesth, als auch der des verehrten Kanzlers von Siebenbürgen Graf Sámuel Teleky Exc. zu Maros Vásárhely und der des Sohnes, seines Neffen, des Gr. Ladislaus Teleky in Pesth abgelegt werden. So wird das Werk wenigstens für einige Köpfe gerettet, und die Manen des Verstorbenen werden beruhigt.

Nehmen Sie mein H. Hofrath diese Anzeige als ein Merkmal meiner innigsten Verehrung und des Dankes für die Wohlthat, auch auf die Geschichte meines Vaterlandes sehr viel Licht verbreitet, auch auf uns viel gewirkt zu haben, gütig an. Es war mein lang genährter Wunsch dieses Ihnen sagen zu können, und ich freue mich, dass mir dieses Geschäft Gelegenheit gab, ihn endlich erfüllt zu sehn. Ich schliesse das Umschlagsblatt von einer Zeitung bey, da das gedruckte, ungrische, das Ihnen Fremd ist, leserlicher als das Geschriebene sein muss. Ich verharre mit wahrer Ehrfurcht

Mein Herr Hofrath

Ihr

unterthänigster Diener

Fr. v. K.

Széphalom, Gegend von Tokaj, den 25. Febr. 1809.

Hochwohlgeb. Herr, Hochzuverehrender Herr Assessor, Ew. Hochwohlgeboren Geneigtes vom 25. pass. habe ich den 20. huj. erhalten.

Mein lieber Freund, Professor Nitsch wird mir immer unvergesslich sein, und ich habe seinen frühen Hingang herzlich bedauert. Umso mehr wünschte ich, etwas für sein hinterlassenes, ihm so

sehr am Herzen gelegenes Werk thun zu können, wenn ich nur könnte.

Wenn bey Ihnen die Censur sich dem unverfälschtem Abdrucke entgegensetzt, so ist freylich nichts zu thun, als das manuscript in öffentliche Bibliotheken nieder zu legen: denn es in Deutschland unterzubringen ist bey dem jetzigen Ruhm unseres Buchhandels nicht daran zu denken.

Wenn nun aber Ew. H. das voluminöse Werk hieher, entweder an die Sozietät oder an die Bibliothek — etwa mit Mussgelegenheit, denn mit dem jetzigen schrecklich erhöhten Post Porto ist es gar nicht mehr auszuhalten — zu spediren belieben: so bitte ich, ja es nicht an mich (ich bin gar nicht Mitglied der hiesigen Sozietät) sondern an Herrn geh. Justitz Rath Heyne zu adressiren.

Uibrigens bezeuge ich Ihnen meine Verehrung wegen der geneigten Gesinnung, die Sie über meine¹ literarische Arbeit äussern, empfehle mich Ihrem ferneren mir schätzbarem Wohlwollen, und verharre mit vollster Hochachtung

Ew. Hochwohlgeboren

ganz gehorsamster Diener

A. L. v. Schlözer

Prof. geh. Justitz Rath, und Ritter
des Russ. St. Wladimir Ordens.

Sagen Sie mir alles das, was in Ihnen bey der Lesung dieser zwey Briefe einfallen wird, und belehren Sie mich über alles was nicht gut geschrieben war. Sagen Sie mir auch ob Sie nicht jemand wüssten, der das ms. für Geld mir abschriebe. Die Schrift müsste sehr leserlich und correct seyn, wäre sie nicht als das Muster calligraphischer Kunst. Und wenn Sie einen finden, fragen Sie ihn, was er für einen Bogen verlangt. Erweisen Sie mir diese Güte.

Graf Joseph Desöffy reichte dem Primas in Ujhely Verse ein, worüber ich mich scandalisire. Sie sind unter meiner Erwartung. Die erste Zeile hat schon einen poetischen Schnitzer: *salve decus patriae, Primas, Auguste Viator, (E ist doch lang.) quem ad nostros etiam fata tulere lares.* (Also ihn führten zu uns *fata!*) *Purpura sacra venis, tum monstratura perichum, Tum quod sit solum pene*

¹ Itt egy olvashatatlan szó következik.

salutis iter. Diess sind die ersten vier Zeilen. Qui in limine offendit, wie hier in dem ersten Wort, per totam domum claudicat. — Cum noster placeant et sanguis et ossa draconi (Napol.) Debemus ne fero subdere colla iugo? Ergo felici libeat servire tyranno, Pluribus ut servis imperitare *queat*? — Quod jubet orbe salus, poscis formose viator auxilium atque illud qua cōmitate petis? — Der Schluss ist folgender, und so gut als alles andere nicht gut: Die patriae, regique bono, die percitus orbi, Ardeat in nostro quam pia flamma sua. Die hostem hic cineri posse et regnasse sepulcris, *Posseque desertas multiplicare plagas.* (!) Sed prius interitum gentis decernere *debet* (!) Leto et crudelis pectora multa dare. Et postquam nostris animis compleverit orcum, Tunc poterit vacuo cuncta iubere solo. Solche Verse schrieb Tertina in Menge. Aber ein Dessowffy sollte solche nicht schreiben. — Hingegen schrieb Kézy Hexameter und Sipos zwey Oden, die ich Ihnen schicken will, sobald ich exemplare erhalte; die zwey die mir gestern Kézy zurückliess schickte ich dem Kanzler Telcky und dem Ungarischen Zeitungsschreiber Decsy. Kézys Verse waren so schön befunden, dass Graf Desöffy und Hofrath Szirmay sie geküsst haben, und unwillig darüber wurden, dass Kézy Professor der *Logik* ist. Er sollte, meinten Beide, ewig in seiner poetischen Sphäre gelassen werden. Dies macht beyden Ehre, aber gewiss keine Ehre, dass Sie fascinirt durch den schönen Fluss der Hexameter, den Werth der Sipos'schen zwey Oden nicht fühlten. Ich machte dem S[ipos] in einem durch Kézy abgeschickten und dem Kézy vorgelesenen Brief darüber warme Complimente.

Ich zittre dafür, dass mir die Recension des Werkes, die unter der Aufschrift *Neuere Sprachkunde* an Sie abging, schiefe und schale und haemische Urtheile zuziehen wird. Bringen Sie recht sehr vieles aus dem Ihrigen hinein, dass man nicht errathen könne, dass ich darinn gearbeitet habe. Ich lege Ihnen diese Bitte recht sehr aus Herz.

Endlich habe ich 3 Hefte der Wiener Annalen in Händen. Armer Schedius, dem hat man in der Recension von *Hillers Schrift* Hiebe gegeben, die mich mehr schmerzen würden als Grobheiten, welche man in den Wiener Annalen so oft zu lesen die Freude hat. Wohl ihm, wenn er sie nicht verdient! Ich erhalte ein Schreiben von Pesth, aus dem ich sehe, dass Sch[edius] jetzt eine Aesthetik drucken lassen wird. «Bis jetzt durfte ich es nicht, um Szerdahelyi nicht zu beleidigen.» — Die Furcht war nicht unbegründet. Sz[erda-

hely]s Stolz hätte es nicht verschmerzen können, dass ein Protestant seine Arbeit, die eines Jesuiten! verdunkelt.

Ich wünschte bald zu wissen, wass Sie über die 3. Recensionen urtheilen, namentlich über die des B[erzeviczy]schen Werkes. Auch ob Sie Hoffnung haben, dass Sie es ins Ausland hinausschicken können. Sie würden mich sehr verpflichten, wenn Sie eine Abschrift der Rezension von dem Werk, das unter der Aufschrift Neuere Sprachkunde steht, mir mittheilen wollten. Versichern Sie mich dabey, dass Sie meine Handschrift vermiethet haben, oder schicken Sie mir alle dreye in Original zurück. Diess nicht aus Misstrauen, sondern weil ich sie mir nicht abschrieb. Vergessen Sie auch nicht die gedruckte Recension von der Aglaja mir zu schicken.

So oft Sie ungarische Werke recensiren wollen, so befehlen Sie mit mir. Gerne will ich der Arbeit mich unterziehen.

Sophie bittet Sie um die Mittheilung der übrigen Hefte vom Freynüthigen. Ich selbst will Sie gar nicht sehen. Kotzebue hat Genie, aber ist ein Schnierer. Leben Sie recht wohl! —

NB. Die Chronik des Pataker Collegiums ist abgedruckt im Aprilheft der Annalien.¹

[Eredeti je a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 208. sz.]

1460.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Eperjest 17. April 1809.

Kedves barátom.

Nyólezadik Martziustól fogva Pesten, Borsod, Szabolts és Zemplén Vármegyében, a' hol nem láttalak, de a' honnan Kiliántúl levelet küldöttem neked, utazván, tsak tegnap előtt érkeztem haza: és sietek öt rendbéli leveledre felelni.

Íme ezt írom Berzevitzinek: Kazinczy mecum communicavit epistolam quam tibi scripsit. Quoad nationalitatem idem cum eo sentio. Amarem ut opusculum hungaricum quod catenus conscripsi, et in quo materiam hanc ex omnibus visus punctis considero, atque ita tracto uti adhuc hucdum per nullum tractata fuit, legeres. Sed quoad sedes dominiales tuae, et non Kazintzianae sum opinionis,

¹ Rumy K. jegyzése a levél alján.

institutio haec non nisi tam diu valet, quoad relationes inter rusticum et publicam auctoritatem, rusticum item et Dominum patriarchales sunt; ut primum apud nationem aliquam spiritus militaris in spiritum industriae transformatur, cessare debet, secus inevitabiles sunt innumeri abusus ex natura institutionis; cum nullum repagulum supersit opprimere volenti, quam moralitas, cujus per succrescentem civilisationem agentur quidem rationalia motiva, sed imminuuntur psychologica. Non igitur quaestio est de exceptionibus, sed de naturalibus sequelis ipsius institutionis in statu civilisationis progredientis. Kazintzi rem sedium dominalium theoretice non practice consideravit. Putat omnem controversiam inter rusticum et Dominum ad Consilium locumtenentiale pertinere. Obliviscitur tum Comitatus tum Consilium ex nobilibus possessionatis, qui ad statum privilegiatum pertinent, consistere, existimat Judices nobilium ubique in quovis sui processus vel districtus loco quotannis comparere. Scio exempla in Consilio Locumtenentiali, sed nec unicum scio contra Dominum rusticum in comitatu triumphasse. Bona legislatio in moderne provisione medium invenire deberet subditum ita tuendi, ne vel desperatione triumphus injurias querelae praeferat, vel nimia et certa spe victoriae facile turbulentus evadat.

Semper optavi, et puto id me tibi jam semel perscripsisse, ut statum subditorum in reliquis etiam haereditariis provinciis adumbres et comparisonem instituas. Nam querelae et invidiae eorum nil aliud secus probant, quam quod *nemo quam sibi sortem seu ratio dederit, seu sors objecerit, illa contentus vivat, laudet diversa sequentes*, pro relativa felicitate vel infelicitate probanda, ignarorum subditorum questus nil conferunt.

Ubi dicis: er hat weniger als nichts; et quod Kazintzi notat, potuisses addere: an den Gränzen Pohlens aufs wenigste, besonders wenn er durch Handel und Wandel oder sonst sich nicht etwas extra erwirbt. Ita expressa idea, plena fuisset veritatis.

Laudabile est uxorem Kazintzyi ubera sua subditorum prolibus praebere, sed non omnes facmine sunt uxores Kazintzyi, neque viri omnes Conjugis ejus mariti. Ex adverso, certum est, quod si prono, et ad pedes tuos se provolventi Ruteno manum, quam tibi pro amplexu prensare vult, subtrahas, magis te superbum quam humanum reputabit. Id quoque certum est, quod tale per educationem et adjuncta effectum humana facie semi brutum, non nisi spe physici boni, quemadmodum timore physici mali ad bonum morale allici,

vel a malo morali deterreri possit, hinc et ferus in desertis pastor trans tibiscum, qui cum pecoribus suis succrescit, et Rutenus, qui semper miseria tum climatis tum duritie laborum, tum injustitia repartitionis horumque onerum sequelis urgetur, quandoque baculis excitari vel reprimi debet, nam uterque, quod natura feritatis et servitutis est, facile ex summa libertate aut servitio, nisi coerceatur et contineatur, ad summam licentiam prorumpit, sed longe frequentius cum moderamine tamen (ne ipsum illud ad bonum morale incitamentum vitium evadat) ille vino, hic cremato non tam allicendus, quam praemiandus venit, et sic liquore regi in propria sua commoda potest.

Non 1792. sed 1802. facta motio quoad vias publicas, sed non svasissem, ut aliquis dixisset, nobilitatem quoque eo contribuere debere. Géczy, nunc Protonotarius, tunc Comitatus Komáromiensis Ablegatus, quum provocatus fuisset, publice declaravit, dum Fundus publicus discuteretur, esse contra Constitutionem vel cogitare hungarum nobilem, etiamsi pro bono publico, aliquid contribuere posse. Vay Josephus reposuit, hac ratione constitutionis limites tam late protendi, ut difficilis futura sit eorum defensio; ego autem observavi me necdum scivisse libertatem hungari nobilis constitutionalem potiore esse libertate et obligatione hominis in societatem civilem coalescentis; nobis plauserunt, sed Géczy vicit, et more tacticæ dietalis, ad quaestionem necandam propositum est id petere, quod sciebatur nos non obtenturos, ut quippe de summa per adjectum pretium sali proveniente. ratiocinia exhibeantur, et quod usque supererit, fundo publico et viis deserviat, uti alioquin lege stabilitum est.

Si Ignobilis Judex nobilium juxta sensum Palatini et Comitatus Zempliniensis fieri posse deberet, quare non vice? quare non supremus Comes? fortasse ideo, quia in machina Administrationis infima rota agens est judex nobilium? Sed infima rota a superioribus pendet, aut illis innixa est; fient ista omnia, et bene erit, sed mance fieri non debent; parvum nunc jam valet, sed nexa est compages nostra. Quae mutari debent, una simulque debent mutari.

Anno praeterito non fui in diaeta, sed dubito Mariassium de remissione nonac et decimae sine aliqua reuisione perorasse, neque memini Propositionis Ragalyianae 1807. de proprietate rusticis penes reuisionem tribuenda. Inutile est hactenus tales propositiones in diaeta hungarica facere, Rari nantes in gurgite vasto. Liceat mihi unam reflexionem facere. Non barbaries, non defectus culturæ apud

nationem hungaram impedit tales propositiones fieri, et executioni mandari, sed commodi proprii studium, idem motivum conservat Apud Anglos cultos den Negerhandel et oppressionem Catholicorum in Irlandia; nullibi unquam in mundo sine potestatis executivae, aut adjuncto, aut vigore ab ipsis Aristocratis similes propositiones executioni mandatae sunt. Praeclare dicit Rousseau, nationem levari sensu propriae suae existimationis et Kazinczy: nobis praeter culturam scientificam nihil ab exteris expetendum esse. Hanc epistolam in copia etiam Kazintzio transmittam et valde gaudebo *dissociatos si potero componere amicos*, dum modo mihi non accidat quod saepe evenit, ut inter duos litigantes, tertius non gaudeam, sed patiar atque sortem habeam non-quaesiti Procuratoris.¹

Az ifjú Wesselényihez intézett versek teli vannak görögséggel, Horátius lelke lebeg rajtok, régen nem olvastam külömbeket, a' sürü serényü Bucefalus, a' talpverő Brutus, a' tüzet hányó Pitt és Foksz, még Zsibón is egy más ellenségei — lánggal tellyes rajzolatok.

Azokhoz csatlhassad magad, a' második szóban a' második tag keményke. A' tajték, melly a' ki fáradt ló inán le foly, hathatós kép, melly a' régi görögöket meg nem botránkoztatná annyira, mint a' mostani kényes Frantziákat. Gyengédebb, szebb, helyesebb a' mostaniak képzelődése, mert többet társalkodnak a' fejér néppel; és mivel nints annyi erő a' fejeikben, hogy tsupán a' fő ideára függesztetvén figyelmek, oldalas ideáktúl el ne vonattatnának.

Az illetén szép verseket rostálni kell, szinte azért, mert szépek.

A' Larariomot, szégyenemre, nem értem, ha tsak ne talántán a' laribus származtatod.

Köszönöm hogy símitottad prózsámat, valóban szüksége volt a' gyalúra, mert a' lobbanásnak hevenyében készült, gondatlan valék mint a' numerusra, mint a' pontosságra, szöktek gyakran, 's néha elébb ugrották egy mást gondolatim, a' nyelvben is építettem hibákat: de még is itt 's amott kegyelmezhetél volna nékem minden botlásim mellett is, p. o. kár volt ki hagyni, hogy az úr Isten magyarul is tud; kár volt mondani, hogy pengő pénzben száz aranyat ígért a' Tübingai Patriota; nem ütköztetőbb e (plus frappant) a' mostani időkben? azt mondani, száz aranyat aranyban? trop de clarté nuit quelque fois à la finesse; nem ütköztetőbb e így szóllani: a' kik nem tudnak magyarul Magyar országban, mint így: a' kik köztünk

¹ Eddig Dessewffyné kézírása.

laknak, 's még sem tudnak magyarul? senkinek a' világon nints inkább szüksége rostálóra, senki se fogadgya szívesebben a' jobbitgást mint én, de világos, Barátom, a' mit, úgy tetszik az anglus Adisson mond, hogy ha tsupán annak jobbitgatására, a' mi tellyességgel tűrhetetlen rosz vagy hibás, vagy gántsos, nem szorittják magokat a' kritikusok, lehetlen hogy az Iróknak eredetiségeket olykor olykor meg ne herélyék. Leg nagyobb részét változtatásaidnak helyben hagyom, de szülöttjeim némely hibájihoz ragaszkodom. Virginiámnak egy kis púpja van a' nyaka hátán, de mert nem igen nagy, kedvelem azt, 's nem adnám más Leánykának leg simább nyakáért. Te, a' ki annyira szereted az individualitást, tudod, hogy némelykor abban is van a' caracteristicum, quod insit plus sanguinis quam liniae. Igaz hálaadással köszönöm, hogy stilusomat folyóbbá titted, hogy a' nyelv ellen való hibákat ki irtottad, hogy emezt elébb, amazt hátrább helyezettted, hogy több mozgást, több kecsét, néhol több világosságot adtál munkámnak, hogy néhol jól rövidítettél, a' buja ágokat nyested, a' ritkákat öszve tsomóztad, a' sűrűket ki terpesztetted, tsak néhol kivántam volna több tompaságot késednek, ne hogy termésem, a' melly Anglus kertben vette eredetét, Francziában termetnek látszason. La critique est, úgy mond La Harpe, dans la libre Angleterre contre le mauvais, et non pour le mieux.

Én a' te munkádat nagy meg elégedéssel és figyelemmel olvastam, különösen örvendek, hogy majd mindenben egyet értünk. Azt a' philosophiát, a' mellyet Zeno egy marokba szoritott, Cicero a' keze újain fejtegette. Egyet szerettem volna benne, hogy tudniillik meg mutattad volna, hogy egy élő Európai nyelven se lehet a' görög és deák hatlábosokhoz foghatókat írnia, tsak a' magyarban. Ez a' demonstratio, vitatás, a' magyar nyelvnek leg nagyobb ditsérete lett volna. Tsak Szabó Dávid kis szótárját kell meg tekinteni annak meg vallására, hogy Jenisch szerint *der intensive Reichthum* der ungarischen Sprache akár millyen Európai nyelvel is vetekedik, már pedig mivel a' mester szók mind vagy metaphorák, vagy származtatások, vagy költsönözések, vagy öszve tételek, világos, dass die intensiv reichste Sprache den Keim des extensiven Reichthums in sich fasse. Én ezt az ideát schol se olvastam, de mennél többet gondolkodom felette, annál igazabbnak látszik nékem.

A' Regimentbül osztály lett, még minek előtte az, a' kinek a' regiment ígértetett, fel oldott volna minket ajánlásunktúl; Jól mondta Szemere Albert, midőn a' Regiment a' világra lön, *nesze semmi,*

fogd meg jól. Lónyai Gábor nem vala egy értelemben a' Nádor Ispányal a' Diétán; a' Hertzeg a' personalis insurrekziót sürgette, a' vitze Ispány az 1741. 63. art. Nem gondolta tudnillik ő Hertzegsége, hogy $\frac{3}{4}$ része a' magyaroknak hamissan fog vallani, és hogy 3000 forint jövedelem sínór mértéke szerint igen kevés lesz a' lovas. Lónyai Gábor tehát rész szerint, hogy meg mutassa a' Palatinusnak, hogy az ő részén vala az igazság, rész szerint hogy a' hibát ejtett nagy úron, mint első az egész országban, új projektom által segítsen, annál fogva, hogy ez által szegény gyalog véreink majd a' ló hátára emelődnek, a' Regementet teremtette, és élvén az Ország kapitányának Zemplény Vármegyén keresztül lett útazása alkalmatosságával, azt ajánlotta, azonban későbbben olyan fel tételek alatt ajánlották azt a' Státusok, mellyekről alkalmasint azt tették fel, hogy nem fognak el fogadódni, és így a' buzgóság ki mutatása, a' fősvénység és mind a' két külön külön úton et physice et politice et moraliter járó Hertzeg kegyelmének meg nyérése, és, a' mi a' leg főbb, a' vitze-Ispány akarattjának meg buktatása voltak azon czéllyok, mellyek 13. Mart. oltá, és 10. Apr. is a' nagyobb részét a' Státusoknak vezérelték. Lónyai, a' ravasz, ezt mind számba vette, 's clare el látta, azok tehát, a' kik ellene dolgozni látszattak, magoknak mind kezére dolgoztanak. A' Machiavellismus el sült, mint a' tsaló részéről, mint a' meg tsalatottakérül, a' kik magok a' királyt, 's a' két Hertzeget és a' vitze Ispányt reá szedni igyekeztek; de mi lón a' következése ennek a' tekervényes, fősvény, helytelen és két színű Politikának? Az, hogy a' Nádor Ispány, a' ki el fogadta a' regementet, a' fel tételek eránt semmit se felelt a' Primás el jövelele és el menetele előtt, és így sperato contrarium eveniente, mint Lónyai, mint a' Vármegye, mint a' két Hertzeg előtt, mint a' király előtt, mint ország szerte betsületében tsonkúl, és még se egészen bizonyos még, hogy nem fog e kinszcritetni Regementet adni, és hogy abban nem leszen e belé számlálva a' 10-ik Aprilisi divisio, vagy pedig ha nem fogja e épen ezen divisiót még a' regementen felyül adni. Mert a' regement igérete vissza húzásának oka ez volt, hogy tudnillik törvénytelen igéret vala, mivel fel tette a' regnicolaris cassa alól való fel szabadulást, így tehát más vármegyék kárát. De ez tellyességgel semmit sem nyom, 1-0: mert ha ez törvénytelenység lenne, betstelenség lett volna igérni, ha pedig nem az, betstelenség vissza húzni az igéretet. Valóban tsúnyaság a' királynak a' testvére által igéretet tenni, azután pedig, minckelötte még vagy a' király 's testvére fel oldott volna

minket az igérettül, azt a' király sógora által semmivé tenni, el állni a' nagyobbtól, és ez által kevesebbet igérni.

2-o: a' mi a' törvényteleniséget illeti, azt én által nem látom, mert a' Regnicolaris cassa szisztomájában minden Vármegye kap, 's minden Vármegye ad, és az olyan nemességgel gazdag Vármegyék, mint Zemplén, többet kapnak mint adnak az insurrectionalis regnicolaris kassához, és így a' regement más Vármegyék kára nélkül állott volna fel.

Én Martiusban nem voltam Újhelyben, ha ott lettem volna, azt mondtam volna, hogy nem kell a' Nádor Ispánynak ígéretet tenni, mert Zemplény Vármegyébe a' Primást küldötte a' Fejedelem. Íme milyen dolgok történek, midőn oldalas 's melesleg tekintetek vezérlik az embereket, és nem a' haza jova az egyenes tzeley. Be köszönöm a' Mindenhatónak, hogy belőlem Intrigánst nem tsinált, 's még is elég eszet adott minden efféle szövevénynek ki tapogatására. Nem ám az az útya a' nagy dolgoknak!

Írd meg már egyszer, kedves Barátom, kerekdeden, hogy meny nyivel tartozom Herderért, hogy a' pénzt meg küldhessem. Kilián nem akarta a' pénzt fel venni, meg írta neked az okokat azon levélben, melyet Ipádnak, hogy neked által adgya, Újhelyben a' minap kezéhez szolgáltatam.

Deák verseket kellett a' minap a' nagy láрма közt írnom Újhelyben a' Primáshoz; ki nyomtatattak Patakon, nem az a' lélek lehet benne, a' mely lelkesít minket, de az, a' melytől kéne leikesíteni, ha minden, a' leg rosszabb esetre is a' szükség azt hozná magával, hogy az országnak Politikai függetlenséget kéne szerezni, és hazánknak integritását fenn tartani, készséget és el szánást kell mutatni azoknak, a' kik erre és amarra érdemesekké akarják magokat tenni.

Azon deák hatlábú versek; melyeket a' Pataki Collegiom készítetett, szebbek, többet festenek, jobban ditsérik a' Primást. De mikor fogjuk mi már egyszer tudni, hogy mit kell? mikor? hogyan mondani? A' Primás azért utazott, hogy fel buzdítsa a' nemzetet és segedelmet kérjen, erről kellett hát szóllani és tsak melleleg említeni gratiam vultus, mert a' majestashül semuni sints, és hazugság nélkül kell tudni ditsérni. A hat lábólok azon kívül az Epopocába vagy a' didacticum pocmába vagy az Idiliába valók; a' togátus Gabiniusnak álló képét a' Curiában, nem pedig egy kis kabinetben kell fel állítani, a' hova tsupán mely képeket (büstes) kell rakni. Az óde szép.

Tsupán tsak vagy ódét vagy elégiát vagy epigrammát irtak a' régi Rómaiak mindenkor alkalmatossági versek képében. De mind ezzel együtt meg kell vallani, hogy szeretnék egy deák Epopoeat olvasni 6, 7 esztendő múlva attúl az ifjúútúl, a' ki azokat a' hat lábosokat irta. Ki látszott Buonarotti akár olaj színekkel a' vásznon, akár szénnel az útza falain festett valamit.

A' soneted derék, a' mennyire értem, nehéz munka ez, de igen tetszik a' fülnek, és te szerentséson jártál el benne; ezt oda kell iktatni a' magyar Literaturának szebb példái közé. Tudod e Barátom, hogy Szabó Dávidnak Saphicurnja a ledölt diófáról remek munka, semmit, egy szót se másolnék meg benne, tsak a' második strophának a' végén e három szótskát: *nedvek el hagyván;* e' se nem jó, se nem szép, se nem világos, se nem költeményes ki tétel.

Mert eredetieket is hordasz elé, és mivel a' nyelvrül 's annak közönségessé tételéről szólsz, talán oda ragaszthatad volna verseimet a' Nádor Ispányhoz, midön nyelvünk mellett hartzolt 1805-ben: «Magyarok szerelme, Hertzzegeknek fénye,» mellyeket, úgy tetszik, meg küldöttem néked. Köszönöm mint Cicero Luciliusnak 's Plinius Tacitusnak, quod nomen nostrum scriptis illustretur tuis, mert én Pliniussal tartok, és szeretem olyan embertül, mint te vagy, érdemleni a' ditséretet; nam postquam laudanda facere desimus, laudari quoque *ineptum* putamus. Ebbül a' helybül is látszik, hogy Szemere jó Deák, és nem goromba magyar volt, a' minap, midön a' Primás előtt azt mondta: *ineptam rem facit* Comitatus Zempliniensis.

Öllelek ezerszer, hív Jóskád.

Engemet Szabóltsban Stabális Tisztnek kívántak, de nem mehetek, noha kapitányok valék 1797, mert 1802. fel fordúltam, a' jobbik lábomon a' nagy eret ketté szakasztottam, és úgy vagyok sebhelyemmel (cicatrix), hogy tavaly az olysói hegy meredekén egy gördülő követsbe csak kitsint ütközvén, hat hétig simlódni 's szenvedni kinteleníttem.

Zsoltzán valék Vay Miklósnénál, köszönt, a' Morgenblattbül adott egynehány leveleket, kérvén, hogy küldenék neki egynehány kötötöt de l'esprit des Journaux, megtslekszem általad, mert úgy is levelezel vele 's küldözgettek egy másnak lelki cledelt.

Bon.¹ Lucían három esztendőtül fogva egész familiájával magyarul tanul; ez a' háború olyan, hogy semmit se nyerni, de mindent

¹ Bonaparte.

el lehet vele veszteni. Húlnak, esnek a' proklamatiók és az epigrammák, de még egy proclamatio sincs olyan, a' melly hathatna a' Frantzia nép eszére és szívére; a' volna pedig a' fundamentom; epigrammákat a' gyözedelmünk után kéne írni.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Iród. Lev. 4-r. 32. sz.]

1461.

Kölesey Ferencz — Kazinczynak.

Debreczen April 19d. 1809.

Tekintetes Úr!

Örömmel teszek eleget a' Tekintetes Úr kívánságának: ez a' könyv, melly ide zárva van, az Új Grammatica. Micsoda szelveszeket várhat a' mi grammaticusunk fejére? Vagy talán a' bűnökben meg átkodott nem érdemel még csak szavakat is! Azonban ezen kis könyvecskének nagy befolyásai lesznek. Több száz gyermekek' tanítóinak szab ez a' tanításban törvényt, 's ezen törvény szerént fog Magyar ország sok részeiben a' Protestans pap dörögni chatedrájából.

Én Homerust kezdtem tanulni, óhajtom hogy valamire mehessek a' Görög nyelvben. Forró tisztelettel köszönöm a' Tekintetes Úr intéseit, fogadom, hogy nem leszek engedetlen. Mikor lesz nekem lehetséges, hogy azon örömkért, mellyeket a' Tekintetes Úr nekem szerezni méltóztatik, méltóbban ki mutathassam háládatosságomat?

Az a' mi a' Tekintetes Úr igen becses levele végén Lutherről találtatik, engem vizsgálódásra ébresztett, 's méltóztatik a' Tekintetes Úr meg engedni, hogy én is viszont meg mondhassam a' mit ezen dologról tanultam. A' Tabula Genealogica írója bizonyoson Rómának fia volt, de nem ő szólott legelőször ezen hamar szülésről. Mindjárt 1525ben, mikor a' nagy fejű Luther meg házasodott, el futott ezen hír. Irtá már ezt Erasmus Everardhoz azon levelében, mellyet leg először Bayle adott ki. Dict. Hist. & Critique. T. 1. art. Bore Nott. L. Hall, a' ki Luthert, vagy is az ő feleségét menti, nem jól tette, hogy Erasmusról ezt tagadta, a' mit már Bayle is meg jegyzett, de maga Erasmus meg esmerte a' Sylviushoz 1526. 13. Mart. küldött levelében hogy az a' hír hamis volt. De Conjugio Lutheri certum est, de partu maturo sponsae vanus erat rumor etc. Mayer in dissertatione de Lutheri conjuge pag. 24. még több próbáit is hozza fel a' Luther, 's felesége' ártatlanságának a' Wittenbergai Consiliu-

mokból, Müllerből in defensione Lutheri defensi Cap. 6. És a' Melancthon leveléből, mellyet ő Joach. Camerariushoz írt görögül. Még azt méltóztatik a' Tekintetes Úr meg engedni, hogy meg jegyezzem, hogy Luthernek András nevű fija nehezen volt. Mayer említett munkája 32 old. csak három fíját említi Luthernek: Jánost, Mártont és Pált. Ugyan ezeket említi Moreri le grand Dict. T. IV. 1085 old. a' Bazeli kiadás szerént. Másokat Iselin sem említi a' Luther fíjait számlálván elő Allgemeines Lexikon, Theil III. S. 286 (De ezek csak a' felnőtt gyermekeket említhetik, András pedig az én Geneal. Tabelámban is hamar megholtnak mondatik.)¹

Kállai alázatosan tiszteli a' Tekintetes Urat. Ő csak most jött haza Apostoli hivatalából. Csombor Márton utazásaiból való jegyzéseit közölte velem, mellyeket az innepek alatt tett. Ez a' könyv 1620ban jött ki. Horányi hibáson beszéll róla. Előtte Velechi István magyar Saphicumi vagynak. Ez Cassai Pap volt, kiről Virág a' Magyar Poetákban semmit sem tud. 'S ez a' negyedik, vagy ötödik Deák mértékre írt Vers-író, kire 1760 előtt, azokon kívül, kiket Prof. Szombati és Virág említettek, találtam.

Óhajtom, hogy ezen levél ne fogja a Tekintetes Urat betegem találni, a' ki magamat Gratiájába ajánlván maradok

a' Tekintetes Urnak

alázatos szolgálja
Kölcsey Ferencz.

[Eredetije a Szemere-tár II. kötetében.]

1462.

Pápay Sámuel — Kazinczynak.

Pápám Apr. 20. 1809.

Nagy Érdemű Kedves Barátom!

Tavalyi Augusztusi betses Leveledet vettem is, 's válaszoltam is rá, de a' melly válaszomat bizonyosan nem vehetted, mert tudtomra van, hogy az örökre elveszett Pest körül, szint' úgy, mint Egyveleg-Irásid Első Kötetének azon darabja, mellyet ajándékkul nekem szántál. Minél betsesbb előttem a' Te ajándékok, 's minél szivesebb örömmel vettem volna azt, annál nehezebben tűröm annak elvesztését, 's annál szorgosabban utánna járatnék most is, tsak tudnám, hogy

¹ A zárjel közti megjegyzés Kazinczy kezeírása.

azt. hová 's kihez utasítottad közelebbül. Be jól mondgyák, hogy irigy a' szerentsé! Alig leve nekem szerentsém az Eggyetlen Kazinczyt Levelezés-kezdéssel tisztelnem, sőt barátságát megnyernem, már megirigyelte az nekem a' hirtelen sikert, 's vissza akarja tartóztatni nemes indulatink közlését. 'S mit nyer vele? Azt, hogy bosszuság-búl, az irigy szerentsére való bosszúság-búl, még forróbb szívvel tisztelem Kedves Barátomat.

Sylvesteredet, mihelyt az a' Pesti világot meglátta, azonnal meghozattam. Literaturámban már előre emlékeztem ezen új kiadásodrúl mint bizonyosrúl. Valóban igen élesen érdekléd abban a' Debreczenieket, de okát is adod miért. Én őket a' mennyire Grammatikájokból esmerem, türhetetleneknek nem látom, sem olly gögösöknek, mintha tsalhatatlanoknak adnák ki magokat. Hanem Ti, kik a' Debreczenieket másként is, nem tsupán ezen Grammatikánál fogva, 's személy szerint is esmeritek, jobban tudhattátok, hogy azok miként gondolkoznak. De hát az, a' ki Révait tsak az ő Elaborator Grammatikájánál, 's álorczás tanítványinak neve alatt költ három megégetni való munkáinál fogva esméri, nem fogja-e őt a' legtürhetlenebb embernek hinni, 's olyannak, a' kit (mint egy Pesti Professor társa mondá) a' méreg evett meg? Igazán védelmezed őtet, de azt is jól mondod, hogy a' három irtóztató Munka (Óh igen is igaz, hogy mind a' három saját munkája volt a' Megboldogúltnak!) sokkal löbbet ártott magának, mint a' ki ellen írva volt. Így hiszem ezt én a' Vig László álnevű Horváth Istvánnak én ellenem írt garázda Crysissérül is, hogy azzal ő magát piszkolta be inkább, mint engem. Elhültem ezen maga-hányi-veti Ifjunak tsevegésénn, midőn azt a' Hazai Tudósításokban megláttam. Ki hinné el már most, hogy nem megrögzött gonosz ezen fiatal emberben, polgártársainak szemtelen kigunyolása? Látni, elevenen látni munkájából, hogy akármint erőlködnék is ő szeliden írni, de az nints tehetségében. Nagy kár, igen nagy kár ez ezen tudós Ifjuban mind magára, mind nemzeti Literaturánkra nézve. Én őt nem esmérem, de azt tudom kitsoda. Ránk fogta, mintha mi Takáts Barátommal, tökéletesnek kiáltottuk volna a' Minervák 4^{dik} Kötettyét, 's ezzel olly balgatagoknak hirdetett bennünket, mintha mi nem tudánk, hogy még emberi kézből soha sem jött ki tökéletes munka. Én ifjak számára dolgoztam ki azt, a' mi nélkül azok mind eddig szükölködtek. Lám elég Professora van most Nemzeti Literaturánknak, egyedül a' körül forognak, van idejek, írjanak mást, jobbat, bővebbet, a' Tudósok kielégítésére is. Magam is

elég híjánosságát látom munkámnak, de hát azért, hogy használni akarván, azt világ eleibe eresztettem, azt érdemlettem e, hogy érette kigunyoltassam? Tsunyaság kiadni az illy motskos kigunyolásokat, igazi Recensiok gyanánt. Kultsárnak vétkét legbotsáthatatlanabbnak tartják, a' kik őt egészen esmerik, hogy Újságába iktatta Virágnak motskolódását. De ez nem tsuda, mert munkás-társá az Újság írásnak. Engem sokan únszoltak, hogy felellyek. De én sokkal büszkébb megvetéssel veszem azon embertelen Itélőírást, mint sem tsak egy óránnyi munkát is rá szánnék a' tzáfoló válaszolásra. Úgy sem használna az semmit is, sőt még dühösebbé tenné a' mardosót a' harapdálásra. Mások, a' mint értésemre esett, irtak mellettem, 's megküldötték Kultsárnak, de (a' mint úgy is előre látható volt) ki nem adta, mint kellene tselekedni egy részre nem hajló Országos Újság íróinak mind a' két Itélet közlésével.

A' Hálai Tudós Újság (Ergänzungsblätter zur «Allgem. Literatur-Zeitung. No 139. d. 22. Nov. 1808) emberségesebb Recenzióját közli Munkámnak, némelly botlásoknak kimutatásával. Már most ha egy Külföldi öszvevetné ezen két Recenziót, mellynek mindenike, a' botlásokat kimutatván, a' jót és hasznost is köteles volna emliteni (mint a' Hálaiban van), nem azt mondaná e, hogy mi még a' legalsó lépésőjénn vagyunk a' Culturának, mivel könyvet sem tudunk betsületesen recenseálni, hanem ha azt kigúnyoljunk? Nem tudom, ki lehet ezen emberséges szívű Hálai Recensensem. Én Bibliothekarius *Miller* Urat gyanítom, egyéb okaim mellett, tsak ezen sorainál fogva is: «Der Verfasser schliesst diesen ersten Band mit einer Abhandlung über die Hindernisse und Beförderungsmittel der Ungarischen Literatur, über welche Recensor sich bereits bey einer andern Gelegenheit geäußert hat.» Tudod hogy ő írt ilyen Könyvecskét: Versuch patriotischer Vorschläge zur Aufnahme der Ungarischen Sprache, Pest. 1806—8. De a' mellynek én tsak lételet tudom, egyébiránt nem olvastam. De hát az az esmeretlen vallyon kitsoda, a' ki a' Martz. 4diki Magyar Kurir Toldalékjában, még minek előtte Munkámat kaphatta, 's olvashatta volna, már kiállott feddésivel Víg László ellen? — A' Hálai Recensensem hibásan teszi fel, mintha a' Magyar Minerva Gróf Festetich költségén nyomtattatnék. Az eleje úgy volt, de most annak terhe egyedül Takáts erszénnyét nyomja, 's ez is egyik kulfeje az én Munkám híjánosságának. Magamnak vesztegetni való pénzem nints. Így kell magamat kifejeznem, mert az illyen tárgyú munka költségének bár a' fele kerüllyön vissza a' mi hazánkban. A' munka

tehát első tökéletlenségében hevert, míg Takáts (kinek hazafiai 's Literatúrai buzgósága határt nem esmér) fel nem bízott, hogy egyengessem ki munkámat, ő rá szánja a' költséget, csak hogy vesztében ne maradjon az előtte hasznosnak tettző munka; azt azonban hozzá kötötte, hogy öszveséggel is a' munka 40. árkusnál többre ne terjedjen, mert ő tőle sem telik a' sok. Elővettem tehát munkámat; temérdek foglalatosságim között is toldoztam, foltoztam, 's bár mint szoritottam is azt, még is csak az egygyik Kötettye 31. árkusra nevedekett. A' jó szívi Takáts ugyan csak nem ellenzette azt. Melly igen szerettem volna új Planumom szerént az egész Munkát 4. nagy Kötetre nevelni, mellynek egygyike a' Refomatziótól fogva, 's így a' Retorika és Poetika is (a' szép Literatúra) egy egy kötetet tett volna. Most már csak ugyan ideje volna úgy e ezen hátra levő Részt kiadni? Igen is, csak költség volna. Takáts az Első Kötet árrából bejövő pénzt tette emennek fundusául, ez pedig igen lassan gyarapodik. Hogy pedig Takáts magát megerőltesse, kivált most midőn Téthi új Jóságára, mellyre Kir. Consensust nyert, olly igen sokat költött és költ, azt tőle kívánni egy volna a' 7. főbűnök közül. Én tudom, melly nagy áldozatokat tesz ő különben is Literatúránk mellett; 's ennek felette most 2. Lovas Insurgense is elvitte 1300. forintját.

Az insurgens Világ is sok időmet, kedvet elveszi a' Literatúra gyarapításától. A' mellett, hogy 3. roppant Uradalmaink nekem elég bajt szereznek, a' Vármegye is sokszor parantsol velem. A' Nemes-ség' Lajstromba szedése egyik Járásunknak 3. egész hetemet lopta-el. Utánna következett a' hosszas Mustra, most pedig Husvét ölt, szünet nélkül Lovasságunk kikészítésében fáradsunk. Már 10. nap alatt ki is áll egész Lovasságunk (2. osztály 700 főből) a' sikra; egy része már exerciroz: Gyalogságunk' egy Batalionnya (Ezer főből) azután fog öszve szedetni. — Látom az Újságokból, hogy Te is bajoskodó tagja vagy ezen Intézetnek.

Igen óhajtanám tudni, mitsoda kimenetele lett, vagy lett e már a' Tübingi kérdésre adott Feleletednek. Én a' Morgenblattot nem olvasom, 's nem is tudom, hogy azt valaki vidékünkön hordatná. Én az *Europäische Annalen*eket hordatom magamnak még Posselt idejétől fogva, 's nem örömet szakasztom már most félbe. Akármint itéllyenek az Autrichienek (mert én úgy hiszem, hogy ezek támasztották 's itélik is meg a' kérdést, bizonyosan ellenünk), de meg ne nyugodjál addig, míg Munkádat nálunk eredeti valóságában közre nem bocsátod. Rochefoucauldod kijött e már, még nem olvastam

róla tudósítást, jöllehet Mossótzai már tavaly úgy tette ki, mint sajtó alatt lévőt. Dayka verseit is szeretnénk olvasni nyomtatásban. Jól esmertük egymást Egerben, ő mint Kis pap, én mint Jurista. Hát Sallustiust, igaz e, hogy végig fordítod, 's kiadni szándékozol? Kérlek iparkodgy, hogy a' Tied megelőzze a' másik kettőét, kivált Dugonicsét, kinnek magyarsága nekem (egyenesen kell szólanom Barátomnak) nem igen tettszik. — Az én hátra lévő Retorikám és Poetikám természete azt kívánnya, hogy példákban világosítsam mind a' jót, mind a' hibást. Jaj nekem akkor, ha mindenek, kiknek némelly hibás példáit felhozom, úgy rohannak rám, mint Révainak ama méltatlan tanítványa, ki belőlem tsüföt akart űzni. Örömet hozzá fognek azon Pályairáshoz is, mellyre Kultsár éleszti a' Tudósokat Nyelvünk Historiájának kidolgozása iránt, de elfolytya minden iparkodásomat annak meg gondolása, hogy Kultsár egy követ fűj Horvással, 's minek utánna már egyszer ellenem nem esmernek, kikettek, alkalmasint Horváth készen van már egy ilyen Munkával, 's erőnek erejével azt akarja megkoszorúztatni. Így is megnyerjük tehát azt a' tökéletes munkát, melly én tölem ki nem telt, 's már tsak ezen tekintetben is melly nagy hasznot tettem, hogy én adék alkalmaságot egy jó munkának elkészítésére! — Már majd azt kellene mondanom, hogy sokat is tsevegék, ha nem érezném belsőképpen, hogy mi egész napokat, éjjeleket is által tudnánk tsevegni. — Ély boldogúl nagy lelkü Férfiu, 's ne tarts engem ezután is méltatlannak arra a' Barátságra, mellynek nints tisztább lelkü imádója, mint Pápay.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 174. sz.]

1463.

Kazinczy — Virág Benedeknek.

Kazinczy Ferencz Virág Benedekhez.

Széphalom, April. 21d. 1809.

Nagy érdemü barátom!

Hosszas hallgatásom gondba ejlhetett volna, ha nem ézenéd, hogy az a' megbecsülhetetlen ajándék, mellyel magadtól eleresztél, lelkemet, ha fagyos volt volna is, fel olvaszthatta volna. Századjaidat senki nem olvashatja áhítatosbban mint én. Eggyütt érzettem veled mind azt, a' mit mondasz benne, 's értelek ott is a' hol nem mon-

dod mind a' mit értetni akarsz, 's keseregtem azt a' felséges Nemzetet, mellyet a' gonoszság soha nem engedett arra a' tetőre fellépni, mellyre teremve van. Hát még a' későbbi időkre mit lehetne mondanod ha lehetne! Ellohad tűzünk, mert nincs a' ki használni tudja 's akarja. Mire nem meheténk vala, ha kedvezett volna a' szerencse! Így az erő csak arra szolgált, hogy még nehezebben kelhessünk-fel.

Fülöp barátunknak megküldém ajándékomat. Azt írja, hogy csaknem könyv nélkül tudja már a' könyvet, 's sajnálja hogy mindenk nem olvassák. Ez a' rettenetes háború, melly most fenyeget, talán fel éleszti a' nemzeti lelket, 's valahára meg tanuljuk, hogy a' ki nem mozdul, vesztég marad 's eltompul. Valóban gyönyörűek a' mit az uralkodás még az Austria lakosinak is mond a' haza szeretet haszna 's dicsősége felől. Sok ember eddig azt hitte, hogy a' *hazaszeretet* csak pártosok' szava és hogy a' Monarchiák' lakosinak nem kell ezt is ismerni, 's elég nekik a deín Wille ist unser Gesetz. Az ő Felsége, a' nagy bajnok Károly' és a' tudományokat kedvellő János proclamatiói elevenítő Irások 's látjuk hogy még az Austriaiakra is nagyon hatnak.

Tudni fogod hogy az én Wesselényim a' maga Vár megyéje serege szolgálatjára vezette a' maga egyetlen egygy 12 esztendősi fíját is. Így követte a' Carthagói Vezért a' fíja a' hadba: így kis Scipio a' magáét. Gyönyörködve fogtad olvasni eszes feleletét az öregnek az újságban, mellyet Laskainak mondott 12. Febr. Én nem szenvedhetem azt a' kifejezést: *Magyarok' Istene*; de Wesselényi ezzel meg békeltetett. A' kis Wesselényinek egygy epistolát írtam. Imhol berekesztése.

(NB. meg van nálam az egész epistola, nem szükséges ki írnom.)

A' mi illiteratus olvasóink, kik csak a' Suszter Liplit, és egyéb ehhez hasonló haszontalan firválásokat olvasnak, azt fogják gondolni, hogy itt Paris alatt a' *Víros* értettetik, 's szemeket meresztenek arra, hogy azt a' veszedelmes szót valaki előhozni meri.

E' napokban engedtem látni némellyekkel azt a' Sonettót is, melly magyarban leg első próba. Megengeded, hogy véled is közöljem. — Imhol van úgy a' hogy' szeretném hogy ismértessék. Olly időket élünk, mellyben nem tanácstalan dolog elkészült munkáinkat másoknak is kezeikbe adni.

NOVEMBER XI-DIKE. MDCCCIV.

Nines milliók közt egy, kit a' fene ...
[Stb. mint az 1456. számú levélben.]

Nem fogód e te, édes barátom, sajtó alá készíteni ismét ver-seidnek gyűjteményét. Én ezt nagyon óhajtanám. Tíz esztendő oltá sok darab készült nálad, a' mi ott nem találtatik 's a' jó írő bizo-nyosan sokat változtat a' maga munkájában mint példányod Horázt. —

Légy figyelmes a Kurir toldalékjára. Ott Sipos Pál és Kézy Mózsés Pataki Professoroknak szép darabjaikra akadsz, melyeket a' Primás tiszteletére írtak. A' Kézyében fascinálja a' fület a' Virgili deákság pompája: de a Sipos lyricuma is igen szép.

Élj szerencsésen tisztelt barátom. Szeretnék veled szólnani a' mostani környüállásokról. Sok ember patriatizmust pengel, pedig csak ragyogni akar. Az olyan nem patriot futuri temporis exitum caliginosa nocte premit Deus. De bár a' ködös setét éj kedves reggelt vonna reánk. A' nap a' maga egeiből nem látott boldogabb és bol-dogtalanabb, szebb és rútább népet mint a' magyar volt eddig. Vallyon millyen lesz ezentül. — Öllelek.

[Eredetije a Szemere-tár II. kötetében.]

1464.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, Apr. 21d. 1809.

Igen kedves barátom,

Tegnap késő estve vettem leveledet a' Fessler soraival. — Engemet a' háború' ideája egészen elfoglalt és nagy rettegésben tart már két holnap oltá, 's ez a' Te Fesslerre való emlékeztetésed még mélyebben elsüllyesztette lelkemet. Ő 1805ben még *gazdag ember* volt 's most *szegény*, olly szegény, hogy kéntelen *rend kívül való* utakhoz folyamodni, hogy öregségét bátorságba helyezhesse. Így jár-hatunk mi is, ha a' szerencse nem kedvez. Az én rettegésem nem *kislelkűség*, hanem a' *dolgoknak látása*, mert a' háború kimenetele *minden esetben* bizonytalan. Itt olly elkeseredést látok mind a' két felben, hogy nem lehet remélni *megbékélést*, hanem *internéciót*. Emori per virtutem igen is szebb mint gyalázatosan

veszni, 's a' ki csak magáról gondolkozik, ha nem épen gyáva, az nem nézi lehetetlennek, hogy az ember magára rántsa a' ház boltozatjait, mint Sámson eselekedett a' Bibliában. De hát ez a' szép és boldog nemzet — boldog, mondom, mert én ugyan azt hiszem, hogy a' Magyarnál akár a' Nemest, akár a' nem-nemest nézzük, boldogabb halandóra nem nézett-le a' nap! — hát ez a' szép és boldog nemzet eltöröltessék e egészen a' föld színéről. 's eltöröltetik e egészen? Nem! hanem ha veszni találunk, nagy része meghal, a' még nagyobb pedig politikai létét veszti-el. Ki nem borzad e' gondolatra! 'S még azon esetre is, ha mi leszünk a' nyertesek — melly a' mint mondám feljebb, *igen lehetséges* és *igen nem lehetséges*; a' háború kimenetele *koczká* — az új ideák 's nem új készülétek után nem remélhetni, hogy úgy maradassunk a' mint 800 esztendő óta valánk. Hidd-el, barátom, én nem tudom megfogni, hogy némelly értelmes ember nem akar e látni vagy igazán nem lát, hogy illy szertelenül vig, hogy illy szertelenül hátor, mintha nem is volna ok a' (nem rettegést mondok, hanem csak tartást) *tartásra*. Osztán a' nemzeti tűz szent tűz nékem mint mindig volt, és ha az én holmimnek feláldozásával tartathatnék meg a' mit megtartva látni óhajtok, nem volna szívemnek terhes a' kérdés: de az által meg nem tartathatván az, természetes arról is gondolkoznom, hogy mi érhet magamat, feleségemet, lányomat és útban lévő gyermekemet. — Midőn én Kufsteinből Prágába vittem, a' Baváriai hegyek között szörnyű alkalmatlan lévén az út, kértem a' Tisztet, engedné hogy gyalogoljak, 's megengedte. Egy rongyos figura francziául szólla hozzám: de előbb hadd fesselem-le. —

Zöld köpenyeg volt rajta. Fején egy háromszögű szórkalap, nyakravaló helyett egy veresses selyem kendő tizedrésze; lajblija 's nadrága sárga igen durva posztó, 's az is a' lábai közt egészen új posztóval megfoldsza, a' cipőkből úgy látszott ki a' fekete kamásli alatt bőre, hogy megtetszett, hogy alatta nem volt fejr strimpfli.

Uram, kérdé, szöll az Úr francziául? — Én fél órával ez előtt egy pírutson láttam itt elmenni egy Austriai Tisztet és egy Idegent, mondja-meg az Úr ha tudja, az az Idegen nem Fiorella volt e? — «Az, igen is, felelek, Generális Fiorella!» — Istenem! én muszka közlegény 's ő General de sa republique! Uram, én Gróf Rossi vagyok, a' Király alatt Premier Capitainje valék ennek a' Fiorellának! 's most mi ő én hozzám képest. Kért osztán, hogy ha vele öszve jövök, emlékeztessem őreá, 's kérjem, hogy ha Isten haza viszi, légyen szószóllója. Én elbeszéltem Fiorellának, 's Fiorella reá ismért

szavaimból, igaznak mondá, hogy ő a' Király alatt neki Premier Kapitánya volt. 'S midőn a' kérést tettem 's azt a' feljebb említett sopánkodást, illy szókra fakadt: ugy kell neki; ne fogjon fegyvert a' hazája ellen, 's calculált volna eszesebben a' francia nagyság 's a' coalitiók haszontalan voltak felől. Azonban ezen tüze elmúlt 's az emberiség 's barátság érzései szívében helyt fogtak, 's óhajtotta, hogy a' Consul a' félre csábúltakon megkönyörüljön, melly mint tudod, Napoleonnak örök becsületére meg is történt. Délben akkor nap eggy Salzburgi mezővároskába értem, melly tele volt ezen szerencsétlenekkel. Táborig szajhák módjára öltözött Comtessek 's dobos szolgálatot tevő rongyos Gróf-fiúcskák mentek-el előttiünk, 's csak 10, 12. igen szépen öltözött Elegánokat látánk, kik, hogy a' dobosokat 's asszonyszemélyeket Grófoknak 's Comtesseknek ismerjük, fenn szóval beszélték magok közt rólok: Voila le Comte — — la Comtesse ...

Károly 's János Fő-Herezegeinknek tegnap jött Proclamációjokból látom — hogy tulajdon temérdek erőnkön kívül szomszéd Fejedelmekbe is bizhatunk, 's ez igen gyönyörű vigasztalás. Ide járúl még, hogy a' szerencsétlenségek minket is megtanítottak, hogy a' megtévedést eltávoztassuk, egész erőnket munkába vegyük. Carthagó Ura volt a' tengereknek 's mester a' hajókázásban, 's Róma még tengeri hajót sem bírt: és még is a' kis kezdet arra ment, hogy Duilliusnak oszlop emeltetett, a' két Scipio pedig felforgatta a' régi Londont. Ki csüggedjen-el az ilyenekre? De meg kell gondolnunk, hogy a' más rész is minden energiáját elő fogja venni, mert ismeri erőnket, 's tudja, hogy ha minket tiporhat öszve, úgy Ura az Európai Continensnek, Sándorral frigyben lévén. — Kiáltunk-fel: Non est volentis neque currentis, sed miserentis Dei, az pedig futuri temporis exitum caliginosa nocte premit. — Bár melly nagy okunk van tehát rettenetes erőnkbe bizakodni, csak ugyan igaz, hogy nagy kockát játszunk. Bár ne engedte volna Isten soha érnünk ezt a' kockát! bár minél előbb általeshessünk rajta 's megnyughassunk 's belső nyugalalmunkat, boldogságunkat mívelhessük. Ez az én egész Confiteorom.

Élj szerencsésen, édes barátom. Nem tudom meddig irhatunk egymásnak. Az én lelkem nagyon el van búsúlva. Mentsen-meg bennünket a' Zebaóth Isten a' Spanyol triumphustól: én az ollyat az ellenségemnek kívánom. Ok nélkül, az az haszon nélkül olly irtóztató vérontás, pusztulás!!!

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1465.

Kazinczy — Kölcsey Ferencznek.

Ujhely, 23. Apr. 1809.

Édes Uram Öcsém, kedves barátom!

Most érkezik az Uram Öcsém levele a' belé rekesztett könyvvel. Sietek megvinni szíves köszönetemet ezen meglepő barátságáért. Higye-el Uram Öcsém, egész mértékében érzem barátsága becsét. Most nincs időm megtekinteni, 's csak az a' szép és makacsúl követelt *iródott* tűnt szemembe. Corrigálja meg tehát az a' hires Grammaticus a' consummatum est-et is: *Elvégződött*-re, mert elvégzetett neki (Senátor Böszörményi Uram szerint) ezt teszi: ille me etc. curavit consummari. — A' Luther eránt írt dolgok előltem nagybecsűek. Ime édes Uram Öcsém, új jele mennyit használ az embernek a' maga ideájiról, tanulásáról *szóllani*. Így gyűjt gyertyát az ember másnak gyertyáján. Nagyon becsülöm Uram Öcsémben azt, hogy nem marad-meg a' színen, hanem a' dolognak velejére hatni igyekezik. Szemere l'ál is ezért becses előltem. — Gróf Desöffy József Kedves barátommal itt jövök öszve, 's vele való beszélgetésem (mellyet, időm nem lévén reá, hosszasan nem közölhetek) arra indit, hogy közöljem Uram Öcsémnel két versemet, az egyiket egészen, a' másikat csak darabban. Uram Öcsém a' mint gondolom, fr[ancziául] és olaszúl még nem olvas. Így nem tudhatja mi a' Sonetto, az olaszok kedves dalformájok. De felhányhatja a' Bibliothekában, 's tudni fogja a' mit magyaráznom kellenék.

NOVEMBER XI-DIKE MDCCCIV.

Sonett.

Nincs milliók közt egy, kit a' fene . . .

[Stb. mint az 1456. számú levélben.]

Epistola ifjabb B. Wesselényi Miklóshoz. Mart. 1809.

Még a' praetexta repdes válladon, stb.

[Eredetije a Szemere-tár II. kötetében.]

1466.

Vitkovics Mihály — Kazinczynek.

Kazinczy Ferencznek Vitkovits Mihály
Áldást Békeséget!

Még Husvét' Hétfőjén számodra küldött Aprólékot, nagy nem kedveléssel tapasztalom, még tsak holnap viszik Feléd; 's így az akkor írt Levelemhez, tanátsosnak lelém, ezt a Toldalékokat ragasztani.

Mi Hadi mozgások történnek kint és bent a Hazában, Kultsár Úr Gyűjteményé váltt Újságiból érthedd.

Mint farol vissza Táborunk, azt az utolsó Tábori Tudósítá-sokból értsd.

Literaturánk a Felkeléssel le kel. Ezt elég bizonyította ez a második Nyaláb.

A múlt szerdán egy fordított Darabomat illy nevezet alatt: A' Megengesztelés, játszotta az itten Árendáskodó Magyar Ját-szó Társaság. Ekkor először hallám stílusomat publice declamálni, 's büszkés felérzés járta szívemet. Hát ha még ösztönözőink volnának. Hát ha a köz Megditsértetés fizetné ki munkáinkat, mennyire lázasz-taná fel andalgó lelki adományaimat a Literaturánkra! De ezt Hazánk-ban eddig nem várhattuk. A Játsszók, kiket legrostartalóbb szemmel tartottam, igen igen kevés hija volt, hogy hiba nélkül nem játszot-ták Darabomat. Azonban maga a Darab sokat megrikatott, könnyet-lenül pedig talám egy szem sem maradt. A két első Felvonáskor szemem tele gyűlt könnyekkel, az utolsókor én is sírtam. Az Eredetit Pelletier Volmeranges Frantzia szerzette. Én Johanna Weisenthurm Bétsi Játsszóné Fordítása után fordítottam. Mesterségesb, s emberibb Darabot sem nem láttam, sem nem olvastam Ennél. Haszontalan minden, a Frantzia ész Minnyájunkat felől mül. Szemerénket is meg-rikatta ezen Fordításom, a ki egyébaránt most velem elmélkedik nagy szárazon Európának sorsárul, és a Magyarok Istenök-rül. Hoszszas Levelét hogy mind eddig válaszolatlanul hagyád, igen nyughatatlankodik. — Tartsd jól, kérlek Barátom, Leveled után esengő, s annak olvasásában telhetetlen lelkét. Horvát István itt vala a múlt Héten, közlöttem vele Soraidat. Örült nekiek, s tán irt is volna Hozzád, ha [a] Bétsből ide futamlott Hir el nem kedvetlenít-tette volna. Tudnillik: A Szalaiak Batsányi János Ur' Zászlója alatt a legverettebb kenderből font Mastixa! kelnek ki ellene illy tzim

alatt: «Boldogréti Vig László Ál név alatt lappangó Horvát István 25 esztendő Gyerköztének Garázdálkodásai.» Én azt mondom Horvátomról, a mit Te Barátom kedvelem Orpheusodban Rajnisunkról mondottál: «Oly Oroszlány, a ki a mellette szeliden elmenőket nem bántja ugyan, de a ki belő kap, öszve teperi, 's nyugodalmasan mégyen tovább.» KisFaluzy Hazafüi Szózatyát, még pedig a' számomra vettet, küldöm, hogy lásd, a Petrárka' rokonnya hová rogyott!!! Mind czeke irj vissza nekem, mert Leveled tud jó szép Levélre gyullasztani, indítani engemet. Tsókollak a Triás nevében forrón. Pesten Aprilisnek 28ikán 1809.

NB. Itt küldöm a többi közt a Bétsbül küldöttetek. 48 f. az árok, melyet Ts Szógyényi Úr tett le Egenbergerünknek!

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 133. sz.]

1467.

Takács József — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek Takács József
Tiszteletet, Barátságot.

Szivességedet, mellyel Ányosnak Munkája iránt hozzám írni méltóztattál, felettébb nagyra betsülöm. Megdöbentem elejénten, attól tartván, hogy talán még illy tsékély szolgálattal sem kedveskedhetem; de tsak ugyan találtam még-is félre rakott Gyűjteményem között egygyetlen egy köttetlen Nyomtatványt belőle, mellyet legelső biztos alkalmatossággal megküldök számodra Institorishoz. Vedd jó néven, és nyújts akár mi másban-is módot szives készségem' megbizonyítására.

Himfyt a' Külfölddel-is megismertetvén, új és hathatós ösztönt adsz Kisfaludynak, hogy Nemzetünk' díszére többeket-is írjon. Kijött a' sajtó alúl a' Nemesi Felkelésre serkentő Munkája-is, mellyet a' Palatinus' kívánságára Schedius fordított Németre. Kár, hogy a' kényes Világ' kedvéért sok helyett tsonkítást kellett szenvednie.

Az általa készültt Hadi Énekek és Mársok-is eddig, úgy vélem, prés alatt lesznek. Ő az Insurrectionál Adjutánsa leszsz a' Nádor-Ispánynak, 's különösen a' tollat fogja vezetni.

Pápayknak tsúfos megtámadtatásán minden betsületes szívű Literátor felindulhatott. Hasznos, sőt szükséges a' Recensio, de a' Tudományok' gyarapodását, ne az Iróknak kissebbségét keresse. Nálunk

ébreszteni, nem rémiteni kellene a' jutalom nélkül szükölködő Ipar-kodókat. — Sokan sok felől buzdítottak engem-is Vig László Critikájának megrostálására; de azt gondoltam: az okos még a' részeg ember elől-is kitér, mennyivel tanátsosabb a' harapós állapot kikerülni. — Egyébiránt-is egy jó Barátomnak levele szerint: «Boldogréti Vig Lászlónak Recenziója nagy betsületére szolgál Pápay' Munkájának. Ez a' Boldog, vagy talán inkább Boldogtalanréti még eddig csak motskolódásairól és embertelenségéről lévén isméretes, nagyon gyanusnak tette volna ezt a' talpra esett, és jobb 's szebb lélekkel irtt munkát, mint az övéi, ha valahogy' meg találta volna azt ditsérni. És mi a' resultatuma az egész Recenzióknak, 's mi a' hiba, a' mit ki tud benne tenni? Csak az utólyára: hogy Pápay még többet mondhatott volna a' Literaturájában, mint a' mennyit mondott. Úgy de ki kényszerítheti akármely Auctort-is, hogy többet mondjon, mint a' mennyit akar, vagy planuma szerint szükségesnek tart. Meg kell köszönni Pápay Urnak, hogy ennyit mondott, a' mi még nem volt mondva; és a' mennyivel ennél többet tud Boldogréti László Ur, nem betsületes ember, ha éppen azzal a' készséggel 's hazafiúi buzgósággal nem közli minél előbb a' Publicummal. Ha valami tetemes dolgot tudott volna a' Munka' tökéletesítésére mondani, azt betsületesebb tónussal-is megmondhatta volna. — Formális, és munkás feleletet éppen úgy nem érdemel, mint egy motskolódó Kofa.»

Az méltán szemet szúr, hogy Kultsár Uram oly készen helyet ad Horváth István' Irásainak a' Hazai Tudósításokban; az ellenkező Vélekedésűeket pedig félre veti. Többen panaszolkodtak már ezért a' méltatlanságért. Így jártak az én Észrevételeim-is, melyeket a' *Hónap* szó hibás voltáról közlött Értekezésre irtam; és a' melyeket Ányos' munkája mellett barátságosan közleni fogok Veled.

Nálunk tegnapelőtt proclamáltatott az Insurrectio, melly Wesp-rém Vármegye részéről 700. Lovasból, és 1200. Gyalogból áll. Én itt-is, Győrött-is egy Lovast állítok; a' hol Téthi kis Jószágomba, mellyre Királyi Consensust nyertem, jövő holnapban statuáltatni fogok. Ez Kisfaludynak hazája, az Attya most-is ott lakik, Győr és Pápa között, Pósta Státio. Talán nem igen sokára magam-is oda hordozskodom.

Elly boldogúl nagy tekintetű Férjfi, 's tisztelt Barátom! és szeressük egymást. Wesp-rém, Aprilis 29dikén 1809.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 117. sz.]

1468.

Kis János — Kazinczynak.

Megbetsülhetetlen Barátom!

Míg a' sok és sokszor előkerülő tisztségbéli dolgok rész szerént súlyos, rész szerént únalmas voltak által nálam azt a' kevés ifjú erőt is sietve fogyasztják, a' melyet a' természet kevés mértékben adott 's a' születésentől fogva kísérő betegeskedés és szükölködés eleitől fogva lenyomott: Te naponként ifjodol a' szerentsés Hymen' ápolgatása alatt. Örvendező szívvel részt veszek boldogságodban, 's tapsolok, ha egyebet nem tehetek, midőn Músaídnak és szép szerentsédnek egyesüléséből származó munkáidat látom. Az ifjú Bajnok Wesselényi' megtiszteltetését mihelyt vettem, 's gyönyörűséggel olvastam, azonnal elküldöttem Berzsényinek, a' kinek épen akkor külömben is irtam. Most pedig íme, épen a' melly órában legalább egy pár rendet, legalább tsak egy barátságos köszöntést írni akarok, akkor veszem páratlan sonnettedet.

Un sonnet sans defaut vaut seul aun long poeme. Ezt mondja a' sonettekről az, a' ki XIVdik Lajos arany századjában a' jóízlés oraculumma volt; 's a' mennyire én, a' ki az efféle munkákat nem studiroztam, 's az Olaszokat, a' Mestereket kevésé olvastam, érzésem után ítélnék, én ezen mondást jó lelkiismerettel alkalmaztathatom sonnettedre. Mély érzés, feddellen scansio, tiszta stylus, kényes reim (ha talán az egy *Sophiét* kiveszed) 's a' legillőbb képek: mind ezek oly szembetűnők, hogy vaknak kellene lenni, a' ki nem látná. Ezer örömmel helyet adok a' Grátziák' ezen szép szülöttjének verseimben, ha azok még valaha az illy poesistalan időben napfényre jöhetnek.

Nyugtalan várom a' Himfy Szerelmei' recensióját, reményilem valahogy megkapom. A' Hálai Literatur Zeitungot olvasom, nem tudom abban lessz-e.

Én már régen nem irtam tsak egy rend verset is. Miolta a' Győri énekes könyv' redactioján 's elkészítésén általestem, azolta eszembe sem juthatott Apolló lyrája. A' nevezett énekes könyv most van Censurán: talám nem sokára ki fog jöni.

Eschenburg szerént *Görög* régiségeket adtam-ki. Kiss István-tól vitess-el, midőn alkalmatosságod lessz. számodra egy exemplárt. Első levelemben fogok néki eránta írni. Hát a' Te Rochefoucauldod is tsak ugyan kijő már egyszer? Alig várom, hogy láthassam.

A' jó Isten adna már egyszer nyugodalmas időket! de mikorra reménylhetjük azokat? — Isten Hozzád és boldogságod' őriző Angyalaihoz!

Soprony, Apr. 29dikén 1809.

K.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

1469.

Virág Benedek — Kazinczyna.

Budán, a' Rácsvárosban, Apr. 30dikán. 1809.

Édes barátom! Leveled, melly' ezen hó 21dikén költ, tegnap az az April. 29dikén jöve hozzám dél előtt. Hazai gondolatimban talált. Mert én folytatom M. Századinkat, 's akarom ismertetni. Nem késő azt tanulnunk, a' mit olly sokáig nem tudtunk, mert senki által nem tanítottunk. Most érezzük kártekonyságát a' tudatlanságnak. Vigasztaló bátorításunkra gyakran hirdettettük: — «a' poharak ürültek, és az ágyúk egymásra durrogtanak, — ez után öszvejöttek egy igen szép mulatságra, mellybe a' Táncz éjféltéig tartott.» Lásd: Hazai és k. Tudós. Toldalék 32. A' Hiradó elfelejté: — «örömben minden szem könyezett,» a' mit 20 esztendőől fogva számtalanszor olvashatunk Újság leveleinkben. Így készülgete a' mi vitézségünk. Már egynehány proclamatio proclamalta: «édes haza, kedves nemzet, szabadság», Hunyadiak, Zríniek s' a' t. Vajha jó foganattal! — Itt eszembe jut a' profítulált Toldalékban az «Az illuminatió» a' Corpus juris Hung. . . s' a' t. Mind biztatás. A' Jehova áldomásával! Ha valamikor volt: most ugyan van szükségünk erre.

Örömmel olvastam mind azt, a' mit ifjú Wesselényinek, mind azt, a' mit Sophiedről írtál. Ébreszd ezután is így lelkemet. De csak sokat írj; — ha lehet. Medárdusra látogasd meg a' Pesti vásárt, és barátodat, ki mostanában nem írhatott többet. Kétes környűl állásokban van minden, még azok is, kik itt nálunk a' Duna partján fontos pipákból dohányozgatnak, vagy az extrablattokat akarják magyarázni. Ezekből sok pipa faragó Rác, Zsidó, Czinczár, Török él. Nem élnek-e tehát javára a' publikumnak? és pedig vesztleg, míg a' nemesség oda fog izzadni. — Láthatnál némelly Gavallérokat, kik ketten hárman egymás ölében ülven szép napokban kocsznak a' hidon által. Ha akarod őket látni, *siess*. Légy boldog.

V. mk.

Kivül:

Budáról.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Úrnak

Sátor Újhely.

Széphalom.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 174. sz.]

1470.

Kazinczy — Gr. Török Lajosnének.

Ujhely, d. 3. May 1809.

Ew. Gnaden,

Ich kam in dem Augenblick an, da Lónyay den Szulyovszky, den Abt von Ujhely und ein Paar andere, die bey der Deputatio permanent sind, auf Befehl des Obergespanns zu einer Conferenz bey ihm lud, und sie die Stiegen schon hinaufführte. Als wir eintraten, sehen wir ihn vor Schrecken stumm. *Hinc sumus!* (wir sind weg!) sagte er und schlug die Hände zusammen. Die Furcht des Obergespanns ging mit diesen zwey Wörtern in alle die gegenwärtig waren, über, und wir brannten zu wissen, was geschah. Eine Estafette brachte vor wenigen Minuten die Nachricht, dass Napoleon uns bey Regensburg schlug. Das Gefecht soll fünf Tage nach einander gedauret haben. Die Armee des Erzherzogs Karl ist von der des Erzherzogs Louis abgeschnitten. Wir haben hunderttausend Mann verloren.

Man sagt, der Kayser sey nicht weit vom Gefecht gewesen. In Wien und Pesth ist alles in der äussersten Bestürzung, und man glaubt, der Feind werde in kurzem wieder in Wien seyn. Der Obergespann dringt darauf, dass die Insurrection ohne allem Aufschub hinausgehe. Dass sie nicht montirt, mit Waffen nicht versehen ist, macht nichts, hindert nichts. Sie gehen wie man sie findet, also die meisten *ohne Hosen und Tschizmen*. Ew. Gnaden schliessen hieraus, in welcher Lage wir sind.

Der Obergespann will, dass, da weder Pferde, noch Sattelkotzen, so wie Reitzzeug da ist, alles dieses bey Edelmann und Nicht-Edelmann in requisition genommen werde. Ich habe zwey Pferde, die ich hingeben kann, die Kedves und den Schwarzen. Ich bitte also

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

meine Sophie, dass sie diese zwey Pferde mit all den Kotzen, die ich entbehren kann, noch heute hineinschicke. Eilen Ew. Gnaden den Papa mitzubringen, dem ich die Hände ehrfurchtsvoll küsse. Ich umarme Sophie und meine Kinder [!] und beharre

Ew. Gnaden unterthänigster

Kazinczy Ferencz.

Ew. Gnaden vergeben, dass ich ein beschriebenes Blatt zu diesem Briefe nehme; ich fand kein Papier, und musste also meine Schriften angreifen.

Kivül:

à Madame Madame la Comtesse de Török, née Comtesse de Rogendorff
à Széphalom.

[Másolata a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 35. sz.]

1471.

Berzsényi Dániel — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek Ber'sényi Dániel
szíves tiszteletét 's baráti idévzlést.

Nagy fényű Barátom! Nem tagadhatom meg tovább ezen szent nevezetef *Töbled*: mert tapasztalom, hogy erre minden tekintetben igen méltó vagy. — Naponként érezteted velem, hogy ezen szép szavakat: barátom 's szeretlek, nem úgy mondogatod mint az embercknek nagy része szokta, — mint a' Kalugyer a' liturgiát vagy a' papagáj az emberi szózatokat, hanem mint egy böi'ts, akki a' természetnek ezen jóltévő ösztöneit érzed, érted s tiszteled; s ha szived soha rokont nem talált is, de kívánt 's vágyódva keresett. —

Tapasztalom, hogy nem csak tudós, hanem okos és igen jó ember is vagy; 's nem csak a' grammatikai interpunctiókat tudod, hanem a' szívnek minden leg kisebb accentusait is tökéletesen ismered, és ezeket amazoktól meg is tudod különböztetni. — *Te* ki nézted az én írásaimból, hogy a' tudó'sság nékem nem kenyerem, hanem csak játékom: de ki láttad azokból az én szívemet is, és barátodnak nevezteél — Légy tehát barátom, derék férjfiu! ime a' valóság helyett a' Te szerelmes képedet még tsókolom, s nem félek, hogy ezért valaha valamelyikünk elpirúljon. —

A Wesselényi Báróhoz szömlő Epistoládat. — mellyet kegyes jó akaratod velem közölni engedett, — betegen olvasgatom, azzal a' gyönyörűséggel, mellyel minden leg kissebb betűidet olvasni szoktam. — Köszönöm! ha kissebb volna nyavalyám, el hagynám ágyamat, mint a' Bibliabéli beteg: mert valóban, ezen gyönyörű új productumod olly páratlan remek, mellyen sem Schiller' dagályait, sem Mathisson piperéjít nem látom: hanem a' mellyben az óda' felsége, a' szelidebb poesis könnyűsége és gráciája a' leg kedvesebb harmóniával vagnak öszve párosítva és egy igen szép s tökéletes egészsze olvasztva; egy szerelmes Lacuna, kinck nints ugyan sem búbjá, sem festett ortzája, hanem a' leg tellyesebb kebellet, és leg kellemesbb haj tsumóval jelenik meg. —

Itt a' tisztválasztás 27dik Apr. volt. B. Pásztori Oberster, Feste-tits Lajos és János, a' két B. Majtényiekkal Kapitányok. — Az Insurrectionnak minden¹ ki dolgozása Gr. Festelits Imre praesidiuma alatt ment véghez. Gr. Szétsenyi csak egyszer jött le a' Deputáció munkáját meg tekinteni, de mivel más napra a' kapuját és a' Vármegye házának kapuját gúnyoló irásokkal fel ékesítve találta, tüstént el ment. A' státusokkal nagy visszavonásban vagon: illy formán tehát nékem is úgy kell az ódammal tselekednem, mint Klopstoknak? Melly nagy, melly kitsiny az ember! — 's melly baj ódát írni! —

Ez a' tavasz nékem szomorúan köszöntött bé: egyk nyavalyából a' másikba estem. Még eddig a' mulandóságnak semmi magvát sem éreztem ereimben; de most érzem egész semmiségemet és tsügedek. Ezen levelet is csak a' háladatosság' kötelessége iratja velem: mert a' *Te* Epistolád engem szint ugy meg tisztelt és örvendeztetett, valamint Vesselényit. Köszönöm tehát még egyszer! Adja Isten, hogy kegyes hajlandóságodra tovább is méltó lehessenek. —

Mikla, 5-a May. 1809.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 44. sz.]

1472.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom den 8. May 1809.

Tausend Dank mein theurester güthigster Freund, für die neuen Beweise Ihrer Freundschaft. Ich bedaure sehr, dass ich den Con-

¹ Az eredetiben e szó kétszer van egymás után.

cept an Schlözer Ihnen nicht früher mitgetheilt habe. Nun ist es zu spät. Aber Ihre Correcturen sollen mir für die Zukunft dienen, wenn ich wieder an jemand im Ausland schreibe. — Wenn Sie Nitschs Werk drucken lassen wollen, so gebe ich Ihnen das exemplar herzlich gerne, doch mit dem Bedingnisse, dass das autographische exemplar mein bleibe, und dass das Werk ohne alle Veränderung und nicht stückweise erscheine.

Als Herausgeber könnten Sie so viel Anmerkungen als es Ihnen belieben würde beylegen. Aber da Nitschs Ruhm vielleicht durch nichts anderes als diese Schrift begründet ward, und er auf diese seine Arbeit so viel Werth setzte, so sollte diese, wie er sie uns liess ins Publicum ausgehen. Der Name eines Gestorbenen, der für seinen Ruhm nichts mehr thun kann, soll jedem edlen Menschen eben so heilig, wie seine Asche sein.

Ich hätte gewünscht, dass Sie mich gesehen hätten, mit welcher Rührung ich Ihre Zeilen, in denen Sie mir sagen, dass auf den Fall, wenn ich Sie überleben sollte, ich der Erbe Ihrer Correspondenzen seyn soll, gelesen habe. Ich glaube, dass Sie, ohne dass ich das mindeste darauf [zu] antworten nöthig habe, mich ganz verstehen, und so sage ich Ihnen nichts, um Ihnen dadurch alles zu sagen.

Ich bin seit dem 24ten April bis vorgestern spät Abends stets bey der Congregation und der ihr folgenden Deputatio permanens Insurrectionalis gewesen, und kam nur drey mal und auch das nur auf ein paar Stunden nach Haus. Wir lustrirten den Adel, der die Waffen ergreift, und machten Anstalten zum Einkauf der Pferde etc. Stellen Sie sich vor wie uns war, als der Vice Gespann Lónyay den 3ten May in der Früh uns, die wir bey der Deputatio permanens sind, Szemere László, Szulyovszky Menyhért, Abt Kovács Pléban von Ujhely und mich, in das Zimmer des Ober Gespanns rief, und als wir eintraten, der Ober Gespann (Sr Exc. Graf Joseph Eszterházy) uns mit den Worten anredete: Hinc sumus! und uns den durch eine estafette eben angekommenen Brief des Grafen Emerich Csáky vorlas, der die Nachricht von der unglücklichen Schlacht bey Regensburg aus dem Munde des Grafen Bekers, Generaladjutanten um den Palatin, nahm, und Sr Exc. avisirte. In einer Stunde darauf kamen Befehle des Palatins und Briefe des Districtualen Generalen Hadik und Hertelendy, die die Emerich Csákysche Nachricht bestätigten, und uns die Weisung gaben, mit der Insurrection so zu eilen, dass sie am 15ten schon bey Erlau seyn könne. Wir hatten den Insur-

genten Korps nicht einmal *beysammen*. nicht Pferde, nicht Waffen, nicht Montour. Die Bestürzung war schrecklich. Der Krieg ward den 24ten April proclamirt, den Tag wo Napoleon die Armee unsres tapfern Generalissimus von der des Erzherzogs Ludwig trennte, und da sich dieser zwischen die Iser und Inn, jener an Böhmens Gränze zurückzog. Seit März haben wir den Anton Szirmay (von Tolcsva nicht den Hofrath) in Ofen, dass er uns aus der oekonomischen Commission Waffen, Tuch, Sattelzeug etc. bringe, und es war jetzt nichts da. Der Ober Gespann, der die Sachen auf das eifrigste betreiben möchte, und diesetwegen seit dem 13ten März ohne Aufhören und mit grossen Ausgaben hier verweilt, war in der grössten perplexitact. Endlich erhielten wir den 5ten May die Nachricht von Anton Szirmay, Sohn des Adam und [der] Theresia Podmaniczky, dass 15 Wägen den 29ten April schon mit Apparaten der Insurrektion von Pesth abgeschickt worden sind, die aber den 6ten May Abends in Ujhely noch nicht angekommen waren. — Die Nachricht, dass Erzherzog Ludwig den *ihn angreifenden* Feind zurückgeschlagen habe, hat uns erleichtert: aber da diese Nachricht sehr laconisch ist und wir von der Armee des Generalissimus nichts wissen, so ist der Schrecken bey uns panisch. Wären wir ruhiger, so könnten wir über die Unwissenheit mancher Köpfe lachen. Ein Korporal, der von der Gegend von Warschau kam, erzählte einem Prokurator, Csorni Gyuri käme mit 60000 Mann sich an den braven Erzherzog Ferdinand anzuschliessen. Er habe diese Trupp begegnet, konnte ihnen kaum ausweichen, und die Blessirten bey Warschau sind auf Wägen nach Lemberg in die Spitäler abgeführt, und der Procurator ward böse, dass man ihm aus der Geographie beweisen wollte, dass dies ungläublich sey. Wo Belgrad liegt, und wie weit Warschau von Lemberg entlegen sey, das wusste der arme Jünger des Verbóczy ganz und gar nicht. — Unsere Armee hielt sich in Bayern wie in Italien sehr brav, und dass wir Tyrol wieder haben, ist allerdings sehr erfreulich. Auch ist dadurch, dass die Armee der zwey Erzherzoge durchgeschnitten worden ist, noch nicht alles verloren. Aber auch ohne an Fatalismus und Praedestination blind zu hangen, muss man gestehen, non est volentis, neque currentis, sed omnia gubernantis dei.

Kisfaludy ist Adjutant bey dem Palatin, und hat Märsche und Kriegslieder gedichtet, auch einen sehr guten Aufruf an die Insurgenten aufgesetzt, den auf Befehl des Palatin Schedius ins deutsche

übertrag. So schreibt es mir mit der letzten Post Joseph Takács, gewesener Erzieher bey Ladislaus Festetics, dem Sohn des Georg.

So viel ich *Ihren* Einsichten traue, so überfällt mich doch eine Angst, so oft ich auf die Recension aus dem Fache der neueren Sprachkunde denke, den der *ganzen Welt* kann ich doch den Schwur nicht schwören, denn ich Ihnen *schwur*, dass ich nichts als was andre und die competentesten Richter über das Werk gesagt haben, sage, und meine Angst wird bloss dadurch gestillt werden, wenn ich die Recension gedruckt lesen werde, weil ich nicht mehr weiss, was ich schrieb. Ich hätte es nicht thun sollen; aber nun ist es zu spät. — Dass Sie Kisfaludys Verse auch im ungrischen beygefügt haben, ist allerdings recht wohl geschehen. Ich hätte es auch gethan, wenn ich nicht befürchtet hätte, dass eine zu lange Rezension den Herausgeber zurückschrecken wird. —

Zu die [?] Rezension des B[erzeviczy]schen Werkes bitte ich folgende Berichtigung und Beyspiel in einem Nachtrage noch beyzufügen.

Processus sedium Dominalium, seu appellentur seu non, deferuntur *semper* ad sedrias, et inde si urbariales sunt, semper ad Locumtenenti Cons., si criminales, semper ad Curiam Regiam (7Viral und kön. Tafel). Ibi accipiant finalem decisionem ita tamen, ut in extractibus protocollaribus etiam ad Cancellariam Hungaricam pertingant.

Wie ungerecht die Klage des Herrn v. B[erzeviczy] sey, dass in sedibus Dominalibus, Freunde, Verwandte, des Angeklagten Grundherrn Richter sind, und dass der den Klage führenden Bauern beschirmende Fiscal auch Edelmann ist, erhellet aus einem ganz neuen Vorfall bey uns. Andreas Boronkay zu Laszto^mér hielt eine solche Sedes Dualis. zum Praeses erbat er den Melchior Szulyovszky, zu Richtern Gaspar Boronkay, und zwey Szirmays. Der Fiscalis Magistratualis war Adam Szirmay.

Sie verurtheilten den Grundherren zu einer Strafe von 30000 fl., die er den Bauern zu zahlen hat, weil er ihre extirpaturas ohne vorherigen exestimation ihnen abnahm. Schonen Sie aber die Namen die hier vorkommen, und mildern Sie die impression, die 30000 machen *müssen*.

Sagen Sie nur, der Grundherr A v. B[oronkay] zu L[aszto^mér] im Zempléner Comitatus sey in einen sedes Dominalis, wo alle Richter und selbst der Fiscal der Bauern, Edelleute, Grundherren und Ver-

wandte, Nachbarn und Gemüthsfreunde des Grundherrn waren, zu einer bonification von einige Tausend fl. comdemnirt worden.

Professor Porkoláb in Patak, der vor ein paar Jahren durch einen Schlagfluss stumm geworden ist, ward diese Woche begraben. Seinen Sterbetag zeige ich Ihnen nächstens an. Ich hörte die Nachricht als ich aus Ujhely kam. Der dortige Prediger war bey seinem Begräbniss zu gegen.

Graf Joseph Eszterházy ist ein wahrer Freund von Aufklärung und Wissenschaften. Unsre Dinés sind sehr oft höchst interessant. Schade nur dass Conversation unter so vielen Gästen nicht allgemein seyn kann. Die übrigen wollen nicht stumm da sitzen, und durch ein dürftiges Schärfflein wird das Gespräch oft auf einmahl auf etwas anderes geleitet. Neulich erzählte er, Leopold II. sey wirklich vergiftet worden. Seine Eingeweide hatten schwarze Punkte. Der Arzt, der seinen Leichnam seccirt hat, fand diesen Flecken für Wirkungen des Giftes. Er erzählte auch von der explosion zu Laxenburg, die den Palatin getödtet hat. Eine Depesche unterbrach ihn dabey, und noch hat er die Geschichte nicht ganz erzählt. — Graf Joseph Eszterházy (unser Obergespann) sprach meinem leiblichen jüngern Bruder, Dionys, 2ten Vice Gespann von Bihar bey dem Landtag jetzt an, weil er ihn von seiner Commission in Grosswardein her kennt, ihn mit den übrigen Abligaten bekannt zu machen. Einst kamen Sie bey dem Erzherzog Johann zusammen, und mein Bruder war der Nomenclator bey Sr Exc. Be kár kegyelmes uram, hogy ez a' herczeg magyarul nem tud sagte mein Bruder. Der Erzherzog hörte das Wort, und sagte zum Eszterházy französisch, er sollte mit Dienes nur weiter sprechen. Auf einmahl kehrte der Erzherzog zu meinem Bruder, und sprach mit ihm fertig ungrisch. Die surprise können Sie sich leicht vorstellen.

Ich danke ihnen für das schätzbare Geschenk des Briefes von dem König von Bayern. Aber da so ein Brief für Sie über allen werth ist, und ich Handschriften des Königs besitze (die gewöhnliche Neujahrs Kupferstiche), so bitte ich Sie mit eben der Freimüthigkeit, mit welcher ich in unähnlichen Fällen fast unverschämt bin, dieses schätzbare Blatt zu behalten. Für das Geschenk ihres neuen Werkes danke ich Ihnen zum voraus.

Wer ist Novalis? und was hat er geschrieben? ich las von ihm nichts. Seinen wahren Namen habe ich wohl irgendwo notirt, aber ich finde ihn nicht. Mit Mystikern und Neoplatonikern bin ich nicht Freund. Einen solchen lernte ich jetzt etwas näher kennen, und mich schauderte bey mancher Konversation. Bon seur ist etwas sehr hohes, und doch welche Albernheiten kann sie in einem schwindelndem Kopfe glaublich machen.

Mein liebes [Weib] spürte vor Tagen die neue Frucht meiner Liebe. Ist es ein männliches Kind, so soll es Emil heißen: ist es ein katholisches, so ist es eine Heliodóra, denn unter diesen Namen wird es ein Pleban doch taufen wollen, er steht ja in der Legende. Leben Sie wohl! —

Sie haben doch wohl auch Palafox's Antwort an Lefebore gelesen? Sie ist allgemein bewundert. Da viele sind, die deutsch nicht verstehen, so habe ich sie dem Szirmay Antal zu lieb, ungrisch übersetzt.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 208. sz.]

1473.

Gr. Dessewffy József — Kazinczyna.

1809. 8. May, A. O.

Kedves Barátom.

100 Rf. ígéretem szerint Corinnát és kéz írásodat küldöm, azzal a' kéréssel, hogy Corinnát Vaÿ Miklósnénak küldgyed mennél elébb.

Minket meg vertek, mert mohón és még is későn, és több bátorsággal mint okossággal kezdtük a' verekedéseket. A' ki oldalaslag és hát megett nem tud menni a' Frantziáknak, hanem csak egyenesen rohan reájok, az mindég meg fog verettetni, mert ez mind bátor, mind okos nép. Tegnap érkeztem egész házi népemmel a' városból, annyi a' dolog, a' baj, annyi levélre kell felelni, hogy most lehetetlen többet írnom. Öllelek 's vagyok egész barátsággal

hív Jóskád

Pipsz.

Ugyan ditsérsz, köszönöm, a' fele is sok, azonban senki se tsömörlött még meg a' ditsérettől, nints szenvedhetőbb dolog ennél.

Lucri bonus, laudis optimus odor, de érdemleni ám a' mesterség;
a' barátság mindenütt érdemet lát, és mindgyárt és mindenben, a'
hol a' sziv meg fordúl.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 32. sz.]

1474.

Kölcsey Ferencz — Kazinczynak.

Debreczen 9d. Maj. 1809.

Tekintetes Ur!

Örvendve tartom kezemben a' Tekintetes Úr' levelét, verseit:
az Önnön szeretet egy részről hízlekedik nekem, hogy a' Tekin-
tetes Ur azokat velem közölni méltóztatik, más részről a' Tekintetes
Ur verseinek szépsége félékennyé tesz engemet a' versírásra.

Pirúlva jött az égre szép tüzével
Aurora. Lángba hozta képemet.
Szemlélttem őt szelíd tekintetével,
És Lotti képe tölté lelkemet!

Eggy fülmilécske zenge nyöstényjével
Hangjára vissza hangzott a' liget,
Hallottam őt kerengő énekével,
És Lotti képe tölté lelkemet!

Belé merülve bájos képzetembe
Lantot vevék-fel reszkető kezembe,
Ámort az édes Ámort zengeni.

De im «Kazinczy zenge!» énekére
Bámultak a' Kegyek, 's Ámor 's Cythere,
És el némúltak lantom' húrjai.

Bátorkodtam ezen darabocskát ide írni, melly ha szinte nem
az is, a' mi talán lenni akart, de hízlekedikem azzal magamnak, hogy
nem fog a' Tekintetes Úr előtt épen kedvetlen lenni. Én sok jó
Sonettet nem olvastam. Boileau arra tanított meg, hogy azt írni
felette nehéz. J. B. Rousseau-nak Sonettjei pedig magokra haragitot-
tak, mert azok nem édesek, vagy talán csak azok nem édesek,
mellyeket én láthattam. Én illyeket még nem írtam 's már szinte

esztendő óta csak cadentiatlan jambusim mellett maradtam. Eggyikét azoknak, melyet a' Télen Febr. 3d. Francziából fordítottam, bátorkodom a' Tekintetes Úrnak be mutatni:

Álmatlanúl hevert Damét
 Eggy éjszaka,
 Szerelme jutván eszébe,
 Nem nyughatott,
 Elmjével Chloë felé
 Szálongozott.
 Az éjt ölében tölteni
 Kivánta ő.

Lángra lobbant a' szerelmes,
 És fel kele,
 Szépjének be zárt ajtaján
 Kopogtata:
 Chloë, Chloë szelid leány
 Hát alszol e?
 Igéreted melyet tevé
 Meg tartod e?

A' Lyányka el szédítetett
 És fel kele,
 'S egy ingben a' mint fel kele
 Ajtót nyita:
 Csendesen járj, lassan beszélj
 Szép pásztorom,
 Mert hogy ha észre vész Atyám
 Én meg-halok.

A' hű szerelmes nyájason
 Mellé simúlt,
 És szépje gyenge karjai
 Közt nyugodott:
 Ah nem hijába jártam én
 Nem hijába,
 Mert szép Cloemnak karjai
 Közt nyugszom én.

Ha! zeng a' pacsirta a' nap
 Fel jöttivel,
 Pásztor ha engemet szeretsz,
 Menj vissza már,
 Csendesen járj, lassan beszéllj
 Szép Pásztorom,
 Mert hogy ha észre vész Atyám,
 Én meg halok.

Forró tiszteletem jelentése mellett, magamat kegyes gratiájába
 ajánlván, maradok
 a' Tekintetes Urnak

alázatos szolgája
 Kölcsey Ferencz mk.

[Fredetiye a Szemere-lár II. kötetében.]

1475.

Vitkovics Mihály — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek Vitkovits Mihály.
 Tiszteletét 's Barátságos Idvezlését.

Barátságodban tellyes Elhíttségem nézd, mire birt?

Egy Pesti Kereskedő Nemes Kis György Ur, kinek ügyeiben ügyészkedem, és Jó akarattját sokszoron tapasztaltam, ezen ide zárt két kötelező Levelet adá közembe olly kéréssel, hogy Ts Zemplin Vármegyében mennél előbb intabuláltassam. Költségül 10 f. küld, ha több kívántatik, azt is általam leteszi. Ezt az ügyészi Commissiót Rád mertem bizni. Ha más üsmerősöm lett volna Megyétekben, Néked ezzel nem alkalmatlankodtam volna. Tűrd el: Mit tehetsz? ha Barátod Ügyészséggel keresi kenycrét. Mihelyt megtétted az Intabulatiot, küld Hozzám. De

Hogy ez izetlen Commissiót valamennyire izeletesé tegyem. két kedves Porontyomat küldöm Hozzád. Fogadd őket ha kebledbe nem is, legalább Iróasztalkádra. És ha meg érdemlették e a köz fényt, ird meg.

Itten nyakra főre insurgálnak: A Tábortúl semmi különös jelentések, mint eddig, nem jönnek. A Hírlelések hol jót, hol rosszszat körülnek. A Királyné a felséges Familiával Budára megérkezett. A Bétsi Imperialis kamarának, és Cancelláriánknak számára e két Városban

kijegyeztették a szállásokat. Ségitse Isten jóra igen is jó Királyunkat! — Vetted e két rendbéli Levelem, és három rendbéli Pakétokat? Szemerénk, a ki tisztel, küldötte által Vármegyétek' Transportyával. Virág tsókol, öröm közt olvasgatta előttem, a mit legközelebb íráll hozzá. Tsókollak én is. Légy jó Egészségben. Pesten, Májusnak 9ikén. 1809.

Kérlek: Ha ezen Adós, Kajtán Budrat és Ohánovits ellen vagyon e több intabuláltatva, add tudtomra.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 133. sz.]

1476.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, Május 12d. 1809.

Megbecsülhetetlen barátom! A' száz forintot Cottának számára vettem. Azt mind addig lehetett volna halasztanod, míg leveléből megértettük volna, mi a' könyv ára. Embered ezen felül viszi a' nyugtatót mind ezeráért, mind hogy Corinnát 's a' pályairást elhozá. Ezt sietve írom, hogy kétséged ne légyen.

Hozzánk 3dik Máji érkezett a' szerencsétlenség híre Gr. Csáky Imrének stafetája által. A' Fő Ispán felhivatá mind a' négyünket, tudnillik a' kik a' Deputationak akkori hetesei valánk, Szemere László, Szulyovszki, az Apátúr, és én. E' szókkal fogada: Hinc sumus! — 's ekkor olvasá a' Csáki levelét. Eggy óra múlva jött már a' Palatinus parancsolatja is, 's a' Hadik és Hertelendi levele, hogy a' nép induljon, bár gatyában 's ló nélkül van is, s kérjék kölcsön szomszédjaiknak pisztolyaikat 's kardjaikat. Nagy vala rémülésünk. Mingyárt sessiót tartánk, 's kiment még akkor nap a' parancsolat, hogy lóvásárló Deputatusaink 's szolgabiráink lovat 's pokróczot nemestől, nem-nemestől, szedjenek-el requisitióban 's küldjék-be. A' parancsolatot a' Fő és Vice Ispán és négy Deputatus permanens subscribálánk. Negyed nap múlva érkezék a' Szirmay Antal stafetája Pestről, hogy ő küldi 15 szekeren a' holmit. Ez ő Excját nagyon megnyugtatta, mert a' Szirmay Antal leveléből látjuk, hogy mi vagyunk az az eggy Vármegye az egész környéken, a' melly ruhában küldi a' seregét és fegyverrel. A' többinek sem ruhája, sem fegyvere. Pest Vármegye

3000 f. discretiót adata az Oecon. Commissio tisztjeinek, és még sines azza, a' mit mi kaptunk.

Én most kapok három csomó holmit Pestről: Proclamatiók, versek, etc. Kisfaludi-Himfy a' Palatinus által Adjutánsává tétetett, 's a' pennát fogja vinni. Láttad, reménylem, az ő tollából folyt magyar Insurgensekhez szöllő buzdítást. Azt a' Palatinus németre fordította Schédius által. Pestről írják, hogy Kisfaludi már ott van. Takácsnak leveléből tudom, hogy egy Marsot is készített, és tábori dalokat. Sőt egy 120. paginából álló munka is illy czím alatt:

Hazafiúi szózat a magyar nemességhez

az övé. Nem tudom ha hitelt lehet e ezen állításnak adni, mert sokszor citálja önnön verseit, melly rendes volna. Pag. 8. rendes vers a 2dik sor:

Bont, dönt, tör, ront, dúl, sújt, öl.

Ha ez is vers, nem tudom mi nem lehet vers.

Én rettegek, és hidd-el, még álmomból is sokszor felriadok. Holnap bémegyek a' városba megtudni, mit hozza a' ma várt staféta. Jó jelnek látszik, hogy 24. April. oltá semmi több nem történt. Oberster Splényi Ferencz felől az a' hír, hogy elesett. Elesett Márjási is az Oberster. Úgy a' Pataki vasas seregheli Oberster Moezen, a' Császárnak kedves embere. — Ha valami nagy történik itt, tudni fogod leveleimből mindég.

Az Insurrectionalis Restantiák ugyan csak exequáltattak. Szirmay Ádám 6000nél többet fizetett. Nem vala kész pénz, 's senki sem akarta venni holmijét E. Bényén, és így egy 10 ezer forintos Wechselt küldte be, mely 2 holnap múlva fizettetik. A' Sessióban a' Wechselt nem acceptáltuk. Jósza Mádon Gr. Szirmaynak egy Curiáját adta el 2000 fntban Zsidóknak. És több illyek.

Küldöm itt a' Vayné Morgenblattját. — A' Szerencsyné veje Gróf Teleki Jóska tegnap vett leveléből értem, hogy felesége ötlet egy leány gyermek atyjává tette 14. Apr. Az én feleségem 1-a Mai érzé méhében legelőször ugrani Emil Trajánus fíját.

Élj szerencsésen. Ajánlom magamat barátságodba, melly előttem minden bees felett van.

Kérlek a' Morgenblattokat küldd ismét nekem, hogy Vaynónak küldhessem. Akkor fogom csak megolvasni. Eddig reá nem értem. — Azon apróságokkal kedveskedem, a' mellyek melléje vannak téve.

Betegségem miatt nem valék Újhelyben. De azt írják onnan, hogy a' Primás nehezteléssel vette a' Regementet. Ekkor a' Statusok és kivált a' Magnások a' Fő és Vice Ispánt vádolni kezdették. A' Fő Ispán azt mondá, hogy ő erről nem is álmodozott, de Lónyai néki mihelytt megérkezett, azt mondá, hogy ki van csinálva a' dolog. Erre a Primás Lónyainak: Ita hoc est quando in Diaeta non concludimus, domi vero merita quaesimus ut Donationem obtineamus. Lónyai nagyon le volt verve. Mi végeztetett, másoktól tudhatod.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 32. sz.]

1477.

Kazinczy — Gr. Ráday Pálnak.

Széphalom, Majus 12d. 1809.

Kedves Grófom!

A' Te személyedben öszve eggyesedik én előttem mind a' nagy Ráday emlékezete, mind a' nagy Prónayé, kiknek elsőbbike néked tisztelt nagy-atyád; a' másodika tisztelt ipad volt; 's én e' kettőnél érdemesbb magyart nem ismertem. Ide járúl tulajdon érdemed és az azé, a' ki a' Te életedet boldoggá teszi. Feleségem Octoberben ismét anya lesz. A' szokás és rendtartások úgy hozzák magokkal, hogy a' született gyermek, emberből keresztyénné tétetvén egy új atyát kapjon. Engedd az én *Emil-Trajánom*nak — mert két leány után már eggyszer fiút reménylhetek — azt a' szerencsét, hogy ennek Tégedet nézhessen, és így nékem azt köszönhesse, hogy illy nagy és jó lelkekhez csatoltatott. Nagy atyádnak, Ipadnak, Magadnak és minden szépségekkel tündöklő Nődnék képeikben olly példányt lát maga előtt, hogy ha ezeknek virtusaikat csak igen távolról fogja is követni, nem lesz kis ember. Kereszt anyjának a' mi angyali Ninynk van megkérve, kinek barátsága életemnek legédesbb örömeit teszi. Kevélykedem annak képzeltén, hogy ez a' barátság ennyi esztendőknél elmúlások által sem kissebbedhetett-meg soha 's most tizenégy esztendő után olly szép, olly szent, mint akkor volt midőn azt kötöttük. Te és mennyei jóságú Grófnéd ötlet úgy nézitek mint szíves szeretetetekre méltó barátnétokat, 's úgy hiszem, hogy kérésem annál készebbeknek talál benneteket elfogadására, mivel ötlet ott is fellelitek. Előre tészem ezt a' kérést hozzátok, reszketvén hogy a' történetek megakadályoztathatják meg tevését, ha továbbra halasztom. Írd-meg

nékem, hogy fiannak nem irigyled ezt a' kevélykedhetést, 's légy nekem továbbá is az, a' ki eleitől fogva voltál.

Pesten 's Bécsben lévén fél esztendő előtt, nagyon sajnálom, hogy Veled öszve nem jöhöttem, 's Pesten olly boldog órákat nem töltheték mint 1803ban. Melly szerencsésnek tartom magamat hogy inádat érdemlő Ipadat még életben lelhetém és hogy ennek leányával, Mélt. Kubinyiné Asszonnyal, öszve ismerkedhetők! Az méltó leánya annak a' nagy embernek, 's Te-előtted, a' ki szavamnak nem adhatsz *hamis értelmet*, nyilván kimondom, hogy miolta házas vagyok, *egyedül* ennek az Asszonynak jelenlétében érzettem, hogy szivem még *szerethetne*.

Élj szerencsésen, nagy érdemű barátom! Nekem igen kedves történet az, hogy Péczel a' Te birtokod. Lelkem ott gyakran lebeg, 's minden ott töltött óráim emlékezeteket papirosra tettem, hogy vélem együtt el ne haljanak. Még akkor is, mikor az a' kastély porba dől és öszve omlik, fenn marad nagyatyádnak emlékezete, 's a' jobb maradék tisztelettel fogja emlegetni, hogy Ráday Gedeon 's Ráday Pál és Prónay Ágnes ottan éltek.

Maradok örök tisztelettel

leghívebb barátod
Kazinczy Ferencz mk.

[Eredetije a Szemere-tár II. kötetében.]

1478.

Sárközy István — Kazinczynek.*

Tiszteletre méltó Kedves Barátom!

Tudom vártad eddig válaszomat 8-a Mart datált Kedves Leveledre, de talán el-is gondoltad minemű akadályok gátoltak legyen meg. A' válaszolást tehát most boldogabb időre hallasztván el mellőzöm, mondom pedig az időtől fogva volt foglalatosságomat.

Alig vettem Leveledet, midőn a' publicumok foljítására nézve Kaposvárra bé jövőn, itt rendeltetésemet meg érttem, hogy az Insurrectióhoz megkivántató készülétekért Marburgba megyek. —

Öleltem az alkalmatosságot és utamba diversiokat is tévén, szép tapasztalásokat tettem. — Láttam némelj Templariusok hajdani lak-

* «Sárközy István, Somogy Vármegyei Gen. Perceptor, hozzám. — Májusban 1809.» — Kazinczy F. jegyzése.

helyének maradványát. Láttam Csáktornyan, a hajdanyi Zrinyiek várát, melyet most az a' nagy Hazafi és Literator Festetics Gróf bir. Melynek ditsőséges építését, békasó gráditsai tekerülette felett a' Plafondon lévő hieroglyphica, vagy inkább Symbolica festéseit — Eugenius, Carolj Császár, Gróf Althannó Madame Pigniatelli és Gróf Battyányiné közt fent forgó Hazánk zürzavaros állopotját emblematicce elől adva úgy, — a mit soha nem tudtam volna gondolni, annyival kevesebbet ki találni, láttam építésébe nem csak aestheticát, de láttam Magyar Majestast — —

Láttam Pettauba régi Romai Antiqvitásokat, oszlopokat, sir köveket etc. Láttam Marburg vára felett egy most már szőlővel béültetett szörnyű magas helyen egy Obelisc.: vagy 3 szegű Piramisen annak ezer esztendővel és circiter 15-tel ez előtt való fatumait leírva réz táblán. De mind ehez olyan vidám órák kellenének, mint mikor azt onnét neked meg írni akartam, ha dolgaim, az az futkozásim engedték volna. — Most pedig azon már túl vagyunk.

Alig jöttem el onnét, hogy Pécsi Hadi Commissariatiens Computusomra mehessek, 's helyettem egy Más Uri Tagot küldhessünk, és ez alig jöhetett onnét ki, midőn már azt a' Francziák birták, Pettanval egygyütt. Úgy hogy az Insurrectionk apparatusa egy hajón, a' Comissional. magazinumok pedig retiraltan nyakra fejre circiter 28 hajón, egygyütt úsztak le felé a' Drávan. Még én a' Frantzia Tiszteket, kik közt volt Pagel Generalis is és temérdek Stabalis és más sub alternus Tisztek, 's az első véllem egy szálláson, mint foglyokat szánakozva hagytam el, sokat beszélgetvön vellek, midőn kevés idő mulva itt Vármegyénkbe is meg reszkettettek bennünket határinkhoz lett közelítésekkel. A' Frantzia Huszárokat nem lehet meg különböztetni, mind bajúszos, Csákós, fekete sárga sinórral. — Pettan tőlünk circiter 9 óra. — De *Körmend* Vas vármegyébe sem sokkal több — mert csak ötöd fél pósta, és még is mi nállunk a' Secr. Instructiot még fel nem nyitották. Ott pedig ez napokba Radócz felé és onnét fel a' Kőszegi Mahnokig oly szörnyű Kanonade volt, hogy rettenetes, — még határ széleinkre is meg hallott. S a' szörnyű dögít az emberi Testnek irtózva beszéllek, kik most jönnek onnét. Frimon Gener. commendirozta Körmend felől a' Sereget, melybe némelij Insurrectionalis Regimentek közül a' Pestit mondják és Alvintzi maradványát hogy jelen voltak és igen sokat veszettek Radotz tájján. Külömben Körmendre rohantak volna, a' hová Erz Hercegez János pihenni el-érkezett, Veronától üzettetvön. — — Szombathelyen,

Köszegen ellenség van, de Sopromba már Károly Herezeg maga és Ármadiája vidéken lenni mondatik, ő Posonynál jöven által a' Dunán. A' Béts mellett Aspernél volt ütközetnek reménylem descriptioját hallottad, azért azt nem repetalom, mert én ugyan már meg untam. A' Komárom vármegyeiek, kik közt nékem is van egynehány Helységbeli árendatorom, és vízi emberem, gazdagosznak a' sok vízbe hányt frantzia ki seböléséből gyűjlöt arannyal, mert egynél 200at is találnak és a' leg szebb arany órákat. —

Köszegen, Szombathelyen hogyan rukkoltak bé, és melj csendesen viseljék magokat, sok 100 relatióbol, melyek rész szerint officiose küldetnek, rész szerént utazó szomszéd atyánk fiai által szóval referaltatnak, irhatom:

1-o. Hogy ők a' széna, abrak, hús, kenyér, Boron kívül, melyet perse mind duplán kívánnak, de erga fiendam ab acario bonificationem qvietaltak — mást nem kérnek. — De

2da Az is igaz, hogy N. Vas Vármegye Szala vármegyét reqviralta szomszédóságosan, hogy a' reájok vettett Sartznak fizetésében ne sajnáljanak segítségül lenni, mert ők különben ki nem teremthetik. —

3. Minden erőszakot, ha hitelesen deferáltatik, halállal büntet.

4. A' Permans Deputatioba Stabalis Tiszttyeik pipázva bé mennek, ott cum omni secus humanitate jelentéseket meg teszik. Rapportot is dolányozva tesz az Adjutant fölötte való Obrist, vagy Generalissának, de akkor le huzván egy kevéssé szájából a' pipa szárt.

5. Proclamatiojit, mellyek nagyon hitető hangon vannak frantzia, magyar, Német nyelven Columnáliter nyomtatva, a' Kapukra, szegletekre szegezik, szerte szét a' Helység Birájihoz küldözik, és még mindenütt a' Magistratust reqviralták, hogy publicálja, de schol nem acceptátatolt. — — et caet. —

6. Bétsből már hozzánk több Levelk érkeztek Postán, melyen kívül egy felől a' fel tevő, más felől egy Austriai, és egy Franczia pecsét van nyomva, mert elébb fel olvassák. —

Ila tehát több efféle szabad levelemet nem veheted, meg bocsáss. — Leg alább azt nyered vélle, hogy szebben irok, hogy el olvashassák, és gyanúba ne vegyék — —

Szegény Sógorom ott lakik Tömörd nevű purumjába Kőszegtől nem messze Sopron Vármegye szélén — melj Vas Vármegye Mappáján északról igen ki tetszik. — E' napokba oda küldünk Observalo Commissariust. — A' többi Kanischán, Csáktornyan, és határ széleinken vannak. [!]

A' mi Insurgens Seregünk áll csak 3 escadronból — mivel a' Nagyok, úgymint Eszterházi Herezeg, Gr. Szécsenyi Fő Ispányunk és több egyebek, mind másutt adják magok Insurgenseiket, kik pedig felénél többet tesznek vagy birnak Vármegyénkből — Obestert magunk választottunk bizonyos Pásztori nevűt, ki előbb a' Regulari-soknál szolgálván mint Obrist L., keresztet kapott és Báróságot. Oberstlieutenantnak pedig resolváltatott ugyan Vármegyénkből Festetics Lajos Nemes és Atyánkfia — — nőtelen derék fi, a' ki svadronyos Kapitány volt, Testvérje Nemes Festetics Jánossal, ki egy héttel előbb házasodott meg, hasonloképp Svadronyos Kapitány. Nekem-is két Atyámfia van köztök. Sárközi Lajos mindkettő, egyik Hadnagy, másik strázsa mesternek mentek ki — Nem tudom azólta nem avanciroztak é. Mert már Actioba voltak és ditséretessen viselték magokat. —

Különössen Posony és Nyitra leg először lévén próbán, igen jól viselték magokat, Keresztet és nummizimákat is kaptak. —

Pest Vármegye, ugy hallatik, sokat vesztett. És Gróf Berényi nem tudom, melyik Vármegye Obesterje, el-esett.

Véllünk van Tólna, Baranya, és Komárom.

Districtualis Generalisunk B. Meeséri hajdani Kedves Pajtásom, kinek a' második Lustra alkalmatosságával házomnál lett bé szállását, nb. unser Hof — és azután vélem itt öszve jövését csak képzelned lehet, de le írni nem. — 25 esztendejig nem láttuk egymást a' Katonáság ólta! — Csak gondold el — jó Barátok, — Pajtások — Ifjúság emlékezete!

Lelkem, ha lehetne és kezem győzné, még írnék sokat — de a' mi leg főbb volna, nem lehet — Meg botsáss, hogy ugy irtam, a' mint csak vélni lehetett, hogy el találod mit — De ha tisztábban 's jobban kellett volna, ezt se lehetett volna. — de csak irtam.

Öllemek, csókollak a' Tieiddel együtt. — Ha Isten kedvezénd, idővel többet, igaz Barátod

S. I.

Sok szép Tisztjeink el esése laistromát szeretném meg írni, ha esmernéd.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 176. sz.]

1479.

Kazinezy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, 18 May 1809.

Édes barátom!

A' belső Erdélyből írt leveled érkezése óta nem vettem tőled újabb levelet. Eddig talán megérkezteél házadhoz, seregdedhez. De talán épen az gátlott-meg az írásban, hogy seregednél vagy, mert nem hihetetlen, hogy titeket is szállítanak. — Rettenetes két csapás ére bennünket a' gyönyörű Olaszországi 's Tyrolisi kezdet után. Annak híret eddig hallottad. Mi remegünk itt, hogy a' már eddig meg történetett harmadik csata felől is halljunk valamit, 's érthes-sük, ki *ebben* a' nyertes.

Fő-Ispánunk, ki 1805ben is késérője volt a' magát a' veszedelem elől hátra húzó Császári háznak, 15^a May hagyta el Ujhelyt, stafétát kapván hogy nyomban induljon Budára, hogy *tanácsát hallhassák* Ő Felségének a' Császárnének 's Császári háznak indulása eránt. Így írta a' Palatinus. De mi a' *tanácshalláson* azt értjük, hogy ez fogja késérni. Hová? — Borzad az ember ennek kérdésére.

A' Cancellariák, 's velünk egyet-értő Fejedelmek követei. (Anglus, Török) Budán vannak. Bécsét fortificálják 's a' külvárost bontják. Még messze vagyunk attól a' ponttól hogy kétségbe kelljen esnünk: de bizony nem jól vagyunk. Sok ehulla Regensburg és Linz 's Ens táján. Mikor ott jártam, meg sem gondolhattam mi történik ott 5 és 9 esztendő múlva.

Ma írok a' feleségem Apácza Tántjainak, hogy Kraus Friedrich-nél lévő könyveim eránt neki adjanak útasítást. Ónala van maroquin levél táskád is, melly csak Aprilis végével lehetett volna kész ígéréte szerént, mert neki kell fél esztendő a' sok munka miatt. Tudni fogod a' választ, mellyet veszek.

Jelentsd az itt vett tudósítást Mélt. B. Wesselényi Miklós Úr Ő Nagyságánál. Grófnéd kezeit csókolom és ajánlom magamat 's házamat barátságos emlékezetetekbe. Ha ez talál lenni utolsó levelem hozzád, édes barátom, — mert nem lehetetlen, hogy a' köz omlás engemet is, tégedet is oda öl, — fogadd-el szives köszönetemet azon barátságodért, melly életemnek nagy édességit tette; 's mint nekem lesz

szent a' Te emlékezedet ha Te halsz el 's én maradok, úgy légyen az az enyém Neked ha Te maradsz 's én veszek.

barátod, tisztelőd
Kazinczy Fer. mpr.

Kinél keressem Kolozsvártt könyveimet 's az elköltök árát? Kivetted e Göthénck árát belőlök, a' mint kértem? — Tökést köszönts, 's kérd, hogy a' Zsibói istáló' legbecsesbb lovai felöl küldjön tudósítást, hogy kicsinosíthassam Epistolámat. Az Gróf Desöffy Józsefnek 's Virágnak és Kisnek nem reménylt javallását nyerte-meg. Mint vették Zsibón, mind ez ideig nem tudom. Bár csak Tökés írnameg, mit kell 's mint kell meg változtatni benne.

Fő-Ispánunk' sírva 's bennünket sorba csókolva ment-el. Ki tudja, látjuk e egymást vagy soha sem! Ez vala utolsó szava hozzánk.

(Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.)

1480.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán, 19dik May, 1809.

Nagy becsü Kedves Barátom!

Éngemet az árvizek, és némely foglalatosságok Erdéljnek belsőb részeibe fel tételemnél tovább tartoztatván, csak e napokba esett haza érzéscimmel szerencséttettem 25. febr. 10. 12. 19. Mart. és 13. 21. April. költ igen becses leveleidnek vételével. — Nagyra becsülöm azokba kifejezett Barátságos indulatodat, és annak bizonyítását, hogy engemet szeretsz. Tudod, melj nagy örömet lelem szeretetedbe és Szerencsémet Barátságodba — meg engedgy, hogy éppen ilj indulatoknak ösztönébül 25dik Febr. költ leveledre következő meg jegyzéseimet nyílt szível, férfiúhoz illő meg határozotesággal nyilatkoztatom ki előtted. Én a kapitányom bucsuzására irt választomat az Uiságba nem tétettem, és annak abba való iktatására senkit se kértem, minden hírem, és meg eggyezésem nélkül tétetett az abba. A mi pedig annak foglalattyát illeti, meg engedgy, hogy aszt crisis alá nem bocsátom. Meg győződésbül irtam én asztot és igen Sokaknak, a kik mind a régi, mind az ui világ minémüségit jól, és volta képpen ismerik, heljbe hagyásokat a nélkül, hogy leg kisebb gúnyoltatásokkal is

illettettem volna, meg nyertem. Ugy érzem, úgy hiszem a dolgot, a hogy ott mondom és eszt noha előtted nagy dolog mivelhetésre elégtelen vagyok is, volta képpen miheljt alkalmatosságom lészen meg bizonyíthatni, erőt érzek magamba. Ismerem én Nemzetemet, ismerem alattam valóit, ismerem a környül állásokat is, és így igen jól tudom, hogy olj fegyveresek előtt, kiket a Születés Sorsa vélem egyenlökké tett, mit keljen mondani — és az azokat vezérlő tisztnek minő indulattal keljen birni, midőn leg nagyobb, és magasztaltabb kötelességek a Thronus és Haza védelmére állanak elő. Én az arany boiton és Majorságon csak annyiba kapok, a mennyibe ez által fogatossabban szolgálhatok királjornak és Hazámnak. 1791be fehér kaput volt raitam, és tagja voltam egy szép Morvai Regimentnek, ha akkor is már az arany boit jobban csiklándoztatot volna éngemet, mind az éngemet egy általjába haza kívánó Anyám tetezésinek tisztelete, nem váltam volna meg azon szolgálattul, meljre természetes hailandóságom vagyon. -- Én Herczeg Jánosnak, a mint Márton Urnak is meg irtam, nem a tudósok fitogtatásából következő indulatból küldöttem a könyvet, hanem azért: hogy mivel eő Herczegségit a Magyar nyelv tanulásába foglalatoskodni értettem, kívántam magyar könyv gyűjteményit ezen csekéljséggel, meljre nem ragyogásért, hanem haszonért irtam, gyarapítani. -- Én a' Way képit kereszttem mellett a leg csendessebb lelki isméréttel viselhetem; arra pedig Neked se datumod, se jussod nincsen, hogy aszt mondgyad, hogy én ezen keresztet érdem nélkül kaptam. Hogy arra érdemem volt, meg bizonyítani tudom érdemes emberek, és az által, a ki eszközlötte, és a ki adta; micsoda érdemeim voltak, avál halgatni kötelességemmé teszi maga az érdem. — Rhédei hogy lett a Jenai társaságnak tagja, aszt én nem tudom, közöm nincsen is iljeténeket puhatolni, hogy Minerait az országnak ajándékozta, avál igen szépet tett, én azomba mind a Jenainak, mind a többieknek, meljeknek szerencsém van tagja lehetni, azért lettem, mivel azon tudományokba jártos, és az által alkalmas vagyok egy társaságnak hasznos tagja lehetni. Én arra soha senkit se kértem és egy külső országi jó akaróm írja, hogy az ő kezébe számomra a Moszkai Császár Academia Diplomát küldöt légyen. Mind ezekhez képest Barátságunk Szenteségire kérlek, ismerj meg jobban, és ne illes éppen annyira érdeklő ki fejezésekkel, pimasz emberekhez való méltatlan hasonlításokkal, és a becsület érdemiért verő szívet amyira keserető szemre hányásokkal — meljek ha úgy volnának, el halgatnám, ha Barátságodat igen nagyon meg

nem becsülném, Neked se tennék az iránt említést: hogy azok szívemet valóba igen nagyon meg keserítették légyen.

Erdéljnek Junius 5dikén Kolosvárt Diaetaja léssen, meljre magam is be menvén, Tégedet szorgalmatossan annak foljamottya iránt tudósítani el nem mulatlak. -- Annak ujjab meg bizonyítására, hogy ha engemet hiú ragyogásra vágyódónak tartasz, rosszul ismérsz és a mit tüzzel mivelek, annak magasztaltab rugója a csecsebecsénél ne légyen, de azért is, mivel leg kedvessebb, leg biztossabb Barátom vagy, közlöm Gubernatorunknak egy hozzám utasított ujjab Praesidialissát.

Magnifice Domine Camerarie!

Ezen ide zárt három darab könyvecskéket oljan utasítással kapván a felséges Udvartul, hogy azokbul ki tetzvén a francia udvar gondolkodásának módgya, és igyekezetének czélja, az eő felsége hivei között minden lármás hirdetés nélkül a lehetőségig terjesszessék, és a környül alásoknak minémüségekhez képest Hazai nyelven ki is hirdettessék; a M. Urnak jó Hazafiságáru, felséges Urunkhoz és örökös fejedelmünkhöz viseltető Ilivségérül meg győzetetve, és a köz jónak gyarapitássára, s közönséges boldogításunkra törekedő buzgósága arra vezérlett, hogy a M. Urat ezen könyvecskéknek magyar nyelvre léendő fordítások iránt meg találjam, teljes bizodalommal lévén, hogy ebbéli fáradságát is a köz jónak fel szentelni nem fogja sainállani. In reliquo solitu observatus obligatissimus:

Gr. Bánffi.

Ezen könyvek a Spanyol Thronus változásának történetei, és a Római udvarnak a Párisival való leveledzése. Éljj szerencsésesen édes Barátom.

[Eredetlje a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 195. sz.]

1481.

Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak.

Nagy Méltóságú Báró Fő Ispán,
mély tiszteletű Nagyságos Uram!

Csak háládatos tisztelem is elég ok volna tudósítani Nagyságodat azokról, a' miket ezen sok váratlan dolgokat szült időkben tudunk: de most az írásra még inkább tüzel az a' gondolat, hogy midőn ezeket egy fő Tisztviselőnek írom, akkor Hazámnak nagy szolgálatot tehetek. —

Májusnak 13dikán az ellenség Bécsbe bément. 15dikhen a' Morva vize mellett, és így hazánknak épen határánál, egy verekedés támadott, melly még 16dikban sem ért véget, legalább akkor nem még, mikor onnan a' Kurír indult Ő Felségéhez a' Császárnéhoz Budára. Azonban most vevénk Fő Ispánunknak Gróf Eszterházy József Exc.nak, mint *Királyi Commissáriusnak*, ki Ő Felségének kísérésére rendeltetett, levelét az eránt, hogy 21d. és 22. May Ő Felsége a' Császárné és a' Császári familia Tokajban fog hálni; és ez az indulás azt hagyja hinnünk, hogy ez a' Schlosshof mellett történt csata is nem úgy ütött-ki mint Hazánk boldogsága óhajtotta vala. Ezen rémfülsünkben érkeze az a' jelentése egy Szolgabíránknak, hogy egy Galliciai Tiszt Czartorinszkitől e vagy ezen Herczegnek Regementjétől két Courriert kapott, hogy 82. szekereket rendeljen forspontúl mindenütt a' Cancelláriának (hihető a' Galliciainak) által szállítására, mert minékutána Ferdinánd Herczeg, Császárnénk testvére, Varsó táját elhagyta hogy Károly Generalissimusunknak segédjére lehessen, a' Szász Király serege egy Francia Generális által vezéreltetvén bétüött Galiciába, és ott Poniatovszky és Potoczki Lengyel vezérek alatt seregek 20,000re szaporodván, Duklának jó, és már Jánoszlávot meghaladta. Ma tartatik Sáros Vármegyében egy Gyűlés, mellyre Szepes, Zemplén, Abauj, és Ung Vármegyék invitáltattak, hogy az eránt tanácskozhassanak, miképen lehessen ezen gyűlevész seregnek reánk rohanását meggátlani. Holnap követeink onnan vissza jönnek 's mi 27d. May tartunk itt Gyűlést, mellyben meghatározhassuk, mihez kelljen fognunk. Lónyai Gábor Vice Ispánunk vévén a rossz hírt, Pestre szaladt, hogy a' Palatinussal szállhasson Holnap itt lesz. A' veszedelem nagy. Én abban az ítéletben vagyok,

hogy Napoleon betörvén a' maga lineáján, meg akarja előzni azon készületünket, hogy a' Nép Masszája ellene vitethessék, 's mind Lengyel Országból, mind Olaszból a' Ferdinánd és János Ercezseregnek nyomában béhozván seregeit, az ő ellene készített Masszáját a' Népnek, a' maga részére akarja vonni, melly igen könnyen megeshetik a' Nagyságod előtt tudva lévő okoknál fogva. Brigád Generálisunk a' vitéz Hertelendi azt írja, hogy ő látván itt a' reánk törő veszélyt, a' Zemplényből kirukkolni parancsolt és már Borsodba ért Insurgens sereget vissza szállítja és azokkal is a' Lengyel szélekre mégyen. Most a' Nemességet akarjuk felültetni, de sem puskapor nincs, sem elég fegyver. Osztán kételkedünk még, ha ez bátorságos e, mert könnyen észre veheti a' pórság és az ellenséggel kezelt foghat, vagy a' mi ugyan annyi, míg mi ellenek kelünk, ők itthon feldúlhatnak bennünket. — Hát ha Moldvából is tör be egy ilyen had! 's Serviából 's Dalmatiából!

Ezen levelem irását a' mai posta elindulásának órájáig halasztottam, attól tartván, hogy addig olly híreket veszünk, a' mellyek előttünk a' homályt felvilágosíthatják. A' dolog most e' karban vannak. [!]

Maradok hiv tisztelettel Nagyságodnak alázatos szolgálója:

Kazinczy Ferencz mpr.

Ujhely, 23. May. 1809.

A borítékon:

à Monsieur Monsieur le Baron Wesselényi de Hadad, Chambellan de sa Majesté Impériale Royale Apostolique & Suprême Comte du Comté Közép Szolnok, Debreczin, Somlyó, Zilaj, Zsibó.

[Eredetije a b. Wesselényi Miklós göröcsöni levéltárában.]

1482.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Ujhely 23. May 1809.

Édes barátom,

Az ellenség Bécsset megvette 13^a May, 15. Schlosshof körül csata kezdődött. 16dikban onnan Kurir indult Budára a' Császárnéhoz; még akkor nem volt vége a' csatának. De hogy rosszul ütött ki részünkre, onnan gondoljuk, mert a' Császárné mingyárt indult

¹ A levél zárlatán ép fekete pecsét.

Budáról a' Császári Familiával. Tegnap Tokajban hált. Hová megy? azt nem tudhatni. De onnan hová? Talán Váradra.

Rettenetes ez a' romlás. --- Azonban hallj még irtóztatóbbat. -- 3. napja hogy azt a' jelentést vesszük egy Szolgabíránk által, hogy egy Galíciai Tiszt 82. szekereket kíván Forspontúl a' Galíciai Cancelláriának által szállására, mert a' mint Ferdinánd Herceg Varsót elhagyta hogy Károlynak segédjére légyen, a' Szász Király' serege által tört, 's Ponyatovszki és Potoczki Generálisok alatt 19,000-re szaporodván Duklának jó, és a' hol ellenzést tanál, rabol, gyűjt. 100 f. handgeldet adnak a' ki melléjük áll.

Generális Hertelendy vévén e' hirt, azt parancsolta, hogy Insurgenseink, kik már Vármegyénkből kimentek, vissza jöjjenek, 's ellenek induljanak.

Eddig Sztropkón, Vármegyénknek szélén lehetnek.

Sáros Vármegye ma tart Gyűlést Szepes, Abauj, Zemplény és Ung Vármegyéink követekkel Eperjestr.

Ezek holnap itt lesznek. Mi 27dikben tartunk Gyűlést annak meg határozására, hogy ezeknek gátlásokúl felkeljünk e. Ez is veszedelmes, mert tudják azok a' kiknek kell, hogy a' Lengyel *miért* jó, 's félő hogy még mi magunkat vágatjuk, ők feleségeinket, gyermekeinket feldúlják. Én azt gyanitom, hogy Napoleon az ellene készített nép masszáját akarja a' maga részére vonni. Isten tudja, ha Napoleon ma már nincs e Komárom körül. Ha a' csata Schlosshofnál elveszett, már ott lehet. Kérlek ird meg, nem történt e ollyas valami körültek. Régen nem vettem leveledet. Ma írok B. Wesselényinek is. Adieu. Az Isten tartson-meg. Ha ez volna utolsó levelem, vedd szives köszönetemet azon barátságodért, melly éltémnek annyi örömet ada.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1483.

Kazinczy -- Berzsenyi Dánielnek.

Újhely, Május 25d. 1809.

Szívem' kedves férjfiya!

Ez órában veszem harmadik leveledet. — A' másodikra, arra a' nékem és feleségemnek olly igen kedvesre, nem csak azért nem feleltem, mert Martiusban és Aprilisban fekvő beteg voltam — irtam volna én az én Berzsenyimnek ágyban 's félholtan is — hanem azért,

és egyenesen azért, mert azt hittem, hogy Pestre utaztál, 's levelem a' hosszas Postán-heverésben elveszhet. Most, minekutána ez a' ma vett arról tudósít, hogy a' levél házadnál kap, ime válaszom. Köszönöm, hogy a' balgatagság' titulusai helyett szívednek érzése szerént szállítasz. Érezzd, barátom, hogy szíves tisztelőd, becsülőd, barátod vagyok, érezzd, hogy téged nem csak úgy mint Poétát, hanem úgy is mint embert és hazafit, nem csak szeretlek, de csudállak is. — Te az én Wesselényihez írt Epistolámat magasztalod. Hasonlóúl vette azt Gróf Desöffy József, 's Kis és Virág örömmel olvasták. Szobbb jutalom nekem nem kell. Hiszed e, hogy én ezt *remegve nézem*, és attól félek, hogy érdemét — az utolsó szakaszt kivévén és talán — talán mondom, az elsőt is — csak a' *praetexta, gynaeceum, stadium, larrarium* teszük olvasójik előtt; 's az a' józanság, melly az epistolán előmlött, 's inkább nem poétai gondolkozásomat festi. Azolta sokat tisztogattam benne, mert úgy a' hogy azt Aprilisban sietve írtam, nem érdemli a' fenntartást, kinyomtatást. — Meg lévén egyszor varázsolva, édes barátom, hogy azt a' mi tollamból ömlik, szépnek leld, vedd itt két Sonettjeimet, mellyekben most tetszem magannak, és a' melly Kisnek és Virágnak is megnyerte ugyan kedvelléseket: de felöle a' te ítéletedet is szeretném érteni, 's venni tömjenedet, ha azt arra érdemesnek fogod lenni. A' Sonett felette nehéz schemája az olly reimatlan nyelvben írt daloknak, mint a' millyen a' magyar, kivált azért, mert a' reimoknak nem csak *tisztáknak*, hanem *igen szépeknek* is kell lenniük, 's a' dálnak mind sorai' száma, mind a' hely a' hová egyyik vagy másik reimnak esni kell, meg van szorosán határozva A' Németek és még a' franczok is kifáradtak írásokban, 's letettek rólok. Voss minap a Jénai Lit. Ujságlevelekben egyy igen hosszú Recenziót is írt, mellyben a' Sonett schémáját igen elméssen Procrustes ágyának nevezi, melly a' gondolatot ha hosszabb mint hogy 14 sorba elférjen, elnyesi, ha rövidebb, kiesigázza. De hát a deák (nem görög) distichon nem szenved e illy Einschraenkungot, 's által viheti e a' gondolatot a 3dik sorba? 's nem abban áll e a' Kunsttalent, hogy a' mit Einschraenkunggal ír, úgy essék-ki, mintha természetesen és önmagától esett volna így? — De félre a' magyarázatokkal: itt a' Sonett.

NOVEMBER XIDIKE MDCCCIV.

Nincs milliók közt egyy, kit a fene ...
 [Stb. mint az 1456. számú levélben.]

Ez az első Sonett korra nézve magyar nyelven. Nekem van több is, de nem kész. Pedig a' Sonettnek tökéletesen elkészültnek kell lenni, mert semmi féldiszt el nem tűr. Közlöttem egy Debreczeni Collegiumban tanuló 20 esztendő s ifjúval,¹ ki nekem igen távolról rokonom, és a' kit nem láttam soha. Nézzd mit felel a' ma vett levelében:

Pirúlva jött az égre szép tűzével . . .

[Stb. mint az 1474. számú levélben.]

Ím még egy Sonett, mellyben a' Sonettel magával festetem magát a sonettet.

A' SONETTÓ.

Mint a' szerelmes járja szép párjával . . .

[Stb. mint az 1484. számú levélben.]

Ezt a' 3 Sonettet megküldheted Kisnek, mihelytt lehet, én oda írni sem merek, nem tudván, ha levelem oda már elmehetne e? De arra kérek, hogy az orthographiát és interpunctiót szorosán megtartsd. P. o. Ez a vonás: — az elsőnek 8dik sora végén azért kell, mert az azt mutatja és annyit tesz, mintha ezt mondanám:

Így kesergettem egykor.

Ugyanott a' 10. lin. végén nem comma, hanem punctum kell. — etc.

Magad hoztad e el Szemerétől verseidet? Mit ítélsz változtatásaimról? Ezen leveletem azon asztalon írom, ahol permanens Deputációnk mingyárt Gyűlést tart. Ezért illy zavart az egész levél. Vay Miklós felől másszor, mert most nincs idő. Élj szerencsésen, édes barátom, 's ne szűnj-meg szeretni. A' te barátságod életemnek legszebb örömei közzé tartozik. Pályairásomnak egész ideája, igen is, csak a' Nationalismus. Az nekem az idolumom, nem holmi apró tekintetek.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 135. sz.]

¹ Kőlcsey Ferenczcel.

1484.

Kazinczy — Kölcsey Ferencznek.

Ujhely 1809. Máj. 26d.

Édes Uram Öcsém, érdemes barátom!

Azon asztalnál, azon széken ülve írom e' leveletem, mellyen mingyárt tartjuk a' Deputatiót. És így levelem hosszú nem lehet. Kevés szókkal fogom kifejezni örömömet az igen szép sonetten. Igen igen szép! olly szép, hogy mingyárt közlém tegnap a' mint a' levelet vettem, Berzsenyivel 's általa Kissel. De két hiba van benne. Nem a' szép schemája van választva a' sonettnak; ebben a' 2d. és 3dik, a' 6d. és 7dik sornak correspondeálni kell, mint az enyémben. De erre is vannak példák. Illyen az is, a' mit én könyv nélkül is tudok 's Orpheusomban is lenyomtatattam: Scogle Eurilla dal lido etc. Osztan azt szeretném, hogy a' Reimok *tökéletesen* egygyüvé illjenek: *liget, lelkeimet*, nem Sonetti Reim. De ez a' kétszer vissza forduló sor *És Lotti képe tölti lelkeimet*, mindent helyre hoz. — Itt van édes Uram Öcsém egy más Sonettem, ohajtanám hogy Uram Öcsémnek javallására érdemesnek találthatatnék.

A' SONETTÓ' MUZSÁJA.

Mint a' szerelmes járja szép párjával
Menűettje' keccsel-teljes lépteit,
'S igézi a' Szála' torlott rendeit
Enyelgő vissza 's vissza fordultával:

Honnon' Ausónia' narancsgallyával
Körül öelve lóm' szép fűrtjeit,
Úgy járom én kobzom' lejtéseit,
Két négyét öszve fűzve két hármával.

Gerézd övedzi mostan homlokom'
Ott, hol Tokaj' nyújt nektárt Istenének,
Vig szárnyokon kél a' nem-hallott ének.

E' szép vidék lön kedves birtokom,
Egy új Tibull itt megdicsőjtett engem,
'S én ötöt és hölgyét örökre zengem.

A' második négyes ezt teszi: So tanze ich den schönen Boden meines Hauptes mit den Orangenweigen meiner Heimath, Ansonion, die Tänze meiner Leyer, indem ich die zwei Vierlinge mit den zwey dreylingen zusammenflechte. Jetzt kränzt meine Stirne ein Kranz von Weinlaub mit Trauben. Így van a' régiségnek sok szép statuája szőlő gereczdel megkoszorúzva.¹

Csókolom kedves Uram Öcsémet a' legszebb barátsággal 's becsüléssel.

[Eredetije a Szemere-tár II. kötetében.]

1485.

V. Nagy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Tábla-Bíró Úr!

Nékem különös bizodalma 's becsü drága Uram!

En most-is késő felelek azon betses Levélre, mellyet hozzám a' múlt Martziusnak 24^{ikén} utasítani méltóztatott, de a' mellyet azután egynehány napokkal vettem. Szégyenlem e' késedelmet, mellynek oka nem a' restség, hanem némely kedvetlen környülállásaim 's rajtam megnehezedett foglalatosságaim voltak.

Igen nagyon meg köszönöm a' Tekintetes Urnak azt a' barátságos indulatját, mellyel oratiomat Crisise alá venni, 's reá tett Jegyzéseit velem közleni méltóztatott. Reménylem, hogy nem leszen terhére a' Tek. Urnak, ha én is észrevételcire némely Jegyzéseket tészek, mellyek rész szerént czélom' meg értésére, rész szerént mentiségemre szolgálnak.

1) Miért választottam Thémamat az ember' *Méltóságáról*, az oratiomból, reflexe lévén néhai Nits Úrra, gondolhatni: nem Zollikoferből írtam; noha munkáit bírom, 's ő az, kit én a' németek között leg jobban betsülök; de akkor éppen, midőn az oratiomat írtam, szerentsémre itthon nem volt; jól-is esett: mert talán lopásra vetemedtem volna.

2) L. 5. Hogy a' *Bestimmungot, Meghatározatásnak* fordítsam é, vagy *elrendeltetésnek*. Sokat gondolkoztam rajta, de jobb szót hamarjában (mert az oratio editioját siettették) nem találtam: az *elrendeltetés*-is már azután találtam fel, minek utánna az első árkus kijött; így azért változtatást nem tehettem rajta. A' meghatározta-

¹ Itt három sor olvashatatlanul ki van törölve.

tás, vélekedésem szerént, nem rossz; de még is talán jobb szó az: *Elrendeltetés*.

3) L. 16. «*Ő midőn vetélkedne*» így kellessen é igazítani: *vetélkednék*; meg vallom, hogy nem merem egy általjában vitatni. Tudom ugyan én azt, hogy azon verbumoknak, mellyeknek gyökerek *ik* Szótagban végződik, az újabb Grammatikusok' értelmeik szerént a' Praesensekben és Imperfectumaikban a' harmadik személyjeik k-ban végződnek: de meg állhat é az Usussal az a' Szabás, még eddig, ha szintén sokszor rostálgattam-is, nem mertem meghatározni 1.) Mert nem grammaticus ad az Ususnak szabást, hanem az Usus a' Grammaticusnak: már pedig a' nevezett két idő időben, nevezetessen az Imperfectumban az *Usus* nem tészí mindég, 's talán felette ritkán, a' *k* terminatit hozzá. P. o. légyen: *Vetélkedem, vetélkedel, vetélkedik* — a' mondott szabás szerént így lenne az Indicativ. Imp. *Vetélkedém, él, vetélkedék*; már pedig, én legalább úgy emlékezem, hogy az *Usus* így conjugálja: *vetélkedém, él, vetélkede*; ha ez úgy van, nekem is úgy kellett a' Subj. Imp. tenni: *vetélkedne* — Ezen Analogiára fog ez-is tartozni: *gondolkozom, ol, ik*; Imperf. *ozám -ál, -a (gondolkozik nints in usu)*; most a' Subj. Imp. így élnek: *gondolkoznám, ál, ozna*; így szólnak, p. o. az emberek közönségesen: *meg lehetne, ha az Úr gondolkozna rajta*. 2.) Meg kell engednünk a' harmadik személyben ezt a' kettős formát azért-is, hogy sokszor meg esik, hogy az *ék* terminatio hamar az első személyre téveszti a' gondolatot, p. o. *szopnék*: ha igaz az a' szabás, hogy az *ik*-be végeződő Verbumok a' praes. és Imperfectumokban a' harmadik személyben meg tartják a' k végezetet: úgy e' lész az Inflexio. *Ind. Praes. szopom, szopol, szopik. Imp. Szopám, ál szopék. Subj. Praes. Szopjam, szopjál, szopjék. Imp. Szopnám, ál, szopnék* — úgy de a' *szopnék* olly két értelmű, hogy ezt is tészí *sugerem, azt-is sugeret*: mert így tennénk-ki magyarul ezt (ego hodie dum sugerem, nisi me puderet, vagy mást e félét), én ma-is szopnék, hanemha szégyenleném — Hátha már a' harmadik személyben kell ki tennem, ott is meg kell maradni ennek *szopnék*, p. o. ha még szopnék ez a' gyermek, nem jobb volna é etc. így a' *szopnék* két személyet fog jelenteni: nem jobb lesz é azért így tenni *szopnék* első személy; *szopna, 3^{ik}*.

Ha meg áll a' mondott regula a' Passivumokra nézve-is, úgy ezen szónak, *szenteltessék* hány értelme lész? 1° Illi consecrandum curent — 2° Ille consecratur. etc.

Én ugyan, mind ezek mellett is, nem vagyok az, a' ki a' *k* végezetet meg vetném: tsak ennyit akarok ezen okaimmal, hogy: a' két módot a' 3dik személyből, vezérül lévén az usus, ki vetni nem lehet; sőt ott, hogy az első, és harmadik személy könnyen öszve zavarodna (ha itt így mondom *zavarodnék*, valjon nem lehetne ő rajta első személyet is érteni?) kell vele élni.

4. L. 22. V. 3. a fine: az az: Orthographia szorossan két ss-el nem tetszik a' Tek. Adessor Urnak, hanem így: *szorosan* -- Igaz, hogy ha nézzük a' közönséges Analogiát, így szoktuk írni *okosan*, *homályosan*: de én e' tekintetben, hogy néhol egy, néhol két ss kell a' szókbán, valami titkot érzek nyelvünkben; mellyet még ki nem magyarázhatok nyilván, de vetek hozzá, t. i. mi az oka, hogy így mondjuk: *okosan*, másutt pedig így *sebessen* vagy *szorossan*. Én, mondom, itt titkot keresek, mellynek nyomára a' Magyar *Prozodia* kitsinálásának alkalmazhatóságával akadtam, melly ez: 1.) *Némelly betűk egymással atyafiasok az organumra nézve*, egyik kemény, másik lágy. 2.) Innen a' mint kemények vagy lágyak, annyi betűket, vagy betűt kívánnak a' szótagjába, a' mennyi hozzájuk illő. 3.) A' szóhangját vagy kurtitják vagy betűpótolással hosszitják, vagy öszvevonják.

P. o. Ezen szót *okosan* így szabom reá: o – egy tempójú vagy egész hangu, mert torok betű; *k* is az; de az egész hangjából veszt valamit, t. i. ebből *ká*, azzal, hogy az *a* helyébe jön rövid *o* azzal azért egy *tempo*, *s*, *a*, *n* vagy *san* ez is egy tempo. — Már ha így írnam *okossan*, a' *kos* kimondásban olly sok időt töltene nyelvem, hogy ezen szillaba és a' többinek kimondása ideje közt rossz proportio volna. — De azt méltóztatnék már a' Tek. Ur kérdezni: miért irtam hát már ezen szót *szorossan* két ss-el? ezt felelem; *sz*, és *s'* fogbetűk; az *sz* sziszegő hosszú; az *s* kemény, de kurtább kimondásu: ha így írom 's mondom *szorosan*, azt veszem észre a' nyelvemen, hogy az *sz-n* késik, a' *ros-on* pedig megszalad; mert az *r* több időt kíván, vagy tovább rezeg a' nyelv rajta mint az *s-en*: hogy azért a' tempó meglegyen, szükség a' nyelvet az *s-en* az *r*-hez képest valamivel késleltetni; a' pedig úgy esik meg, ha az *s-et* kettőtztetjük: lehet azért, kivált a' versben, hol az én jegyzésem kiteszőbb, az *s-et* kettőtztetni, midőn tudniillik megengedik az organumokat késleltető betűk, a' mineműek a' *torok*, *fog* kemény betűk *s*, a' *t*. Ott, hol a' szótag vagy inkább magánhangzó hosszú, a' megkettőtztetés nem szükséges, p. o. tudósan; mert a' *dő* egész tempót tévén

az *s* megkettőztetésének nincs helye. -- Innen magyarázom ki azt is, hogy *e'* szótagot *tu*, melly származtatás szerént rövid, *a'* közbeszédben meghuzzák, így *tú*: mert az egész Conjugatióban míg *t. i.* *a'* *d* után nem jó hosszú ó vocalis, az *u* rövid, p. o. tudok, tudunk, tudtam, tudánk s. a' *t.*: de már *a'* participiumban, hol az *o* *a'* szót bezárja 's igen hosszu tempót tsinál (hosszszabbat az *á*-nál és *ú*-nál, mellyeket igen hosszsan mondani 's nyújtani nem engednek *a'* következő betűk, mint ezekben *tudám tudánk*), hogy azért *a'* *dó*-hoz egyenlő tempójú legyen *a'* *tu*-is, így hosszszúl-meg, *túdó, tudós*. — Ezt ugyan más Verbummal nem világosíthatom, melly *t. i.* két syllabájú volna 's benne nyelvbetűk volnának, mert egynél több nints — ezen verbum, *hazudó* nem próbál semmit-is, most benne *a'* betűk különbféle Organumuak; ebben pedig *tudó, nyelvbetűk, úgymint t,* és *d* fordulnak elől, még pedig *a'* *t* kemény, az atyafija *a'* *d* lágy; *a d, ó* jó hosszú időt kíván; *a' tu* pedig nem tézzen annyit, ha tsak az *u* meg nem hosszittatik: lehet azért így is *túdós* mondani. — Különös erősségül szolgálhat az is *e'* dologra, hogy több bisyllabun. Participiumok-is vagnak, mellyekben elvész az eredeti quantitás, p. o. tévő, vévő, lévő, hívő, vivő; mellyeket, *a'* mint én vélekedem, az *ő* hosszúsága emelt hosszú hangra, és hogy *nyelv* 's *torok* betűkön kezdődnek; melly onnét tetszik-meg, hogy már ezekben jövő, evő, szövő, az *ő* semmi változtatást nem tézzen. — Mellesleg jut eszembe: Kultsár Ur eddig, a *tu* syllabát az Ujságaiban rövidde tette: ezen folyó esztendei darabokban pedig megváltoztatta így: Hazai s. a' *t. Túdósítások.* —

Feljebb azt jegyzettem meg, hogy még itt titok van nyelvünkben: mellyel azt akarom jelenteni, hogy még nem tudom kifogás nélkül való törvény alá zárnai *a'* Prozodiát; mivel meg nintes határozva mindenik betűnek *a'* tempója, p. o. mennyi idővel hosszabb *a' t* *a' d*-nél; az *sz,* az *s*-nél; az *f,* *a' v*-nél: holott ettől *a'* különbségtől igen sok függ — így *a'* vocalisokban is nagy *a'* különbség; mert az *ő* több tempót kíván, mint az *á*. — Egy két példát vészek-fel: *víz, tíz* az Accusativussok különbözőképpen vagnak: *vizet. tízet*; kérdésbe tehetem: miért veszi-el *a'* *vi* eredeti mennyiségét? miért tartja meg *a'* *tí*? én azt mondom, hogy *a'* betűkben és *a'* kimondás tempójában lappang az oka: *a' v* nyelvbetű, de lágy vagy gyenge, mellynek keményje az *f*: ezen szóban *fűz,* fűzet (salix fűzfa), az *ü* mennyisége el nem vész, mert kemény nyelvbetűnn kezdődik; hasonlóképpen ebben sem *tízet*; mivel *a' t* (mellynek gyengéje *a' u*) kemény.

— De hát miért vész el ebben *telet*? azért; mert ha így volna *télt*, a' *té*-nél az *lt* tempójára nézve jóval is hosszabb volna. — Más részről hogy erősebb az *ó* az *ánál*, megtetszik ezekből: Nyár nyarat; sár sarat, ezekben elvész az eredeti mennyiség; ezekben pedig *jó, jót*: só sót, meg marad; vagy ha elvész compensáltatik, p. o. hó havat, ló lovat s. a' t.

5.) Levél 26. ezen tsonkázott szó *át*, ebből *által*, nem tetszik a Tek. A. Urnak: 's így méltóztatik igazítani *ált'*. — Én úgy vélekedem, hogy *ált'* nem jó azért: 1.) mert úgy ezzel, *stetít* állott vagy *állt* a' kimondásban öszvezarodna. 2.) A' Magyar a' kimondás közben az *l*-et a' *t* előtt kihagyja, vagy beszopja az *a* után, p. o. által-lom, e' helyett mondja *átallom*; *kivá'tom, kiá'tom* — beó'tották. hó'it ember. — Tudom ugyan én azt, hogy ezek tsak a' köznép, és nem a' Grammaticus' szavai: de még-is, ha ezen szóban *által* a' Grammaticus az *al* elhagyásában a' köznépet követi így *ált'*; nem látom miért ne követhetné az *l*nek a' *t* előtt való elhagyásában is így *át*; aunnyival is inkább, hogy így is szöllumk átment, *átvitték* s. a' t. Poetának kivált megengedhető, versben, hol a' *mérték*, mint én tölem is, kívánta.

6.) Hogy a' *se* és a' *sem* olly hibásan van megkülömböztetve Oráziomban, oka nem vagyok; a Typographus akaratom ellen változtatta meg: noha én még jó eleve megmagyaráztam, hogy a' *se* prohibitivum, a' *sem* negativum: 's ingyen sem gondoltam meg, hogy megváltoztassa, hanem akkor vettem észre, midőn már az első árkus kinyomódott; de már akkor későn volt igazítani — ezt sancta fide mondom; mert a' *se* és *sem* között való külömbiséget régen tudtam, mint a' *ne* és *nem* között.

7.) Én úgy itélek, hogy ezen szokat *Filozófia, História* így kell accentizálni Filozófia, História, mind azért, hogy ha mind rövid lesz, Filozófia valami rüt monotonia jön belé; mind azért, hogy a' Deákoktól már által vették a' Magyarok is a' *pronunciationis* Leges-t az illy szavakban. Igaz, hogy a' Görög quantitás szerint rövid a História; de még-is így pronuncijuk deákosan História; mint hábüit; ha szintén így kellene is Római módonn: hábüit — Itt-is organorum ratio habetur.

8.) Ezekben: *hólt, vólt* a' Tek. A. Urnak jegyzése szerint el kell hagyni az Accentusokat így: *hólt, vólt* — Tsekély ítéletem szerint nem lehet, mert 1.) a' közkimondásban így ejtjük-ki *hólt vólt*. 2.) Ha a' Magyar szóban elveszti a' törsök betü eredetiségét, ellen-

kezörc változik, t. i. a' hosszú rövidre, a' rövid hosszúra, p. o. erdő erdeje, mező mezeje; ajtó ajtaja. E' szerént, minekutánna ezekben *vagyok*, halok, kelek, változik az eredeti Vocalis, így holtam, voltam, költem, accentust vésszen maga felibe így *holtam, vólt, költ*. Olyanok ezek a' régiek-is: *lön, tön, vön*; mert az *e*-ből lettek, 's ugyan azért eredeti Mennyiségeket, (a' rövidséget) elvesztvén hosszakká váltak. — ez egy szóban pedig *hünn*, *credébat*, a' két *nn*, compensálja az *ü* rövidségét.

9.) Levél 12. Reáallok, hogy nem *Oroszlány*. hanem *Oroszlán*: mert már két olyan betű előzte-meg az *n*-et, melynek tempójához képest, az *ny* igen alkalmatlan volna így *Oroszlány*; t. i. a' *sz-szen*, és *l-len* addig és olly erőltetéssel késedelmezik a' nyelv, hogy, ha *ny* jönne utánna, terhére válna, 's az *ny* kimondására nehezen, vagy erőltetéssel fordíthatná magát vissza — Már, ha az *l ly* volna, úgy lehetne *Oroszlyány*; de itt az *sz*, és *ly* kedvelen és terhes fordulást adna a' nyelvnek: külön pedig elnehetne az *ly* az *ny*-el, mint eme' szóban *lyány, lyányok* — — Így talán jó lenne a' Keresztyény-is? az én vélekedésem szerént éppen nem jó: mert az *sz-en*, és *ty-én* úgy elfárad vagy megterhelhetik a' nyelv, hogy az *ny*-nek kimondására könnyen vissza nem ugorhatna, ezért irom én így Keresztyén, Sebestyén. — Ezen szót Kapitány *ny*-el irom; mert a' *t* meg nem lágyúlt 's a' Nyelv a' kemény *t*-ről a' lágy *ny*-re, melly vele azon egy Organum, könnyen által mégyen.

10. *Király*-nak irtam; és így *Király* talán nem is jó volna mind azért, mivel úgy belöle a' Characteristica 3^{ae} Personae kimaradna; mind *azért*, mivel az egy *ly*-el egész tempót nem tenne a' szótag — A' mi illeti az elsőt, tudjuk, hogy e' szó *Král* tót szó, mellynek a' harmadik személyben magyarositva így kellene lenni Királja: az is igaz, hogy a' Magyar in substantivis rei et Personae, a' hosszú vocalis után az *l*-et ellágyítja *ly*-ljé in bisyllabis mint személy, fertály, homály, osztály, 's Király — ebben azért az *y* az *l*-nek meglágyítására tartozik, nem a' harmadik személynek characteristicája: így kell azért, tsekély vélekedésem szerént *Király*, vagy a' mi még Grammatica szerént jobb *Királyja* írni: hanem ha ezt mondjuk reá, hogy a' *j* az *y*-lonnal öszveolvad; noha a' két betű, t. i. az *y*, és *j* különböző dologra valók — Innen, hogy mellesleg említsem, nékem jobban tetszik a' *mondja* mint a' *mondgya*, mert itt a' *g*-nek semmi helye nints: mivel a' *d*, és *j* helyét állja a' lágyúltt *gy*-nek — Igaz ugyan, hogy ha így írjuk *Királyja*, eltévedhet az

Etymologizáló, kivált az idegen, a' gyökernek kikeresésében, 's így húzza azt ki *Királl*; megvallom, hogy ez az én Orthographiám ellen fontos ellenvetés, 's az én Manuscriptumomban nem is úgy vólt, hanem *Királyja*; de a' Typographus Ur megváltoztatta — Én arra, hogy úgy írjunk, a' mint prononciálunk ráállanék; de félek, hogy az által nagy zavar hozódik bé nyelvünkbe. Úgy így kellene írniunk: *hatta e'* helyett hagyta — *szettem*, tellyes, tartya: holott ez az igaz írás: *szedtem, teljes, tartja* — jó ezek szerént a' *Királyja-is*.

9.) pag. 41. Ezen szavak: *Barátai, Jóakarói, Jóltevői*; valóság-gal hibásan vagynak; de én oka nem vagyok; megigazítottam a' Correcturás arkusomon; de nem rakták-ki: én azokat mindég így írom: *barátjai, jóakaróji, jóltevői* s. a. t. figyelmeztvén a' *j* characteristicára, mellynek én búzgó óltalmazója vagyok: kivévén az olly szókat, mellyekben a' bettknek *Incompatibilitása* meg nem engedi, mint p. o. szivja, dohja, méhje s. a' t. — noha az olly szókban, mellyek elvesztik az accusativusban eredeti mennyiségeket, midőn ismét vissza vehetik, oda tehetem, p. o. dél, hév; Acc. *delet, hevet*: ha már a' mértékben hosszú szótagra volna szükségem, Poëtica így tenném: *déljét, hévjét*; de a' Prózában nem merném ezt tselekedni. — Gömörben, hol valósággal, eredetikeppen 's az Organumokra nézve sok szókat könnyebbitve mondanak ki, még a' *h*-után is élnek a' *j*-vel; de hogy a' *h* és *j* között való Incompatibilitást elkerüljék 's a' tempót kipótolják, így tészik vagy mondják-ki *kohoja*, méhéje: grammaticae nem jó; 's nem is próbául hozom elől: mind azáltal azt látom a' kitételben, hogy: valami Organum incompatibilitása, 's természetes könnyűség' keresése van benne.

10.) Hogy Deák verseket is hoztam bé Oratziomba, az igaz, hogy különösnek tetszik magam előtt is, ki igen gyűlölöm, ha Prédikázióban valami Vers vagy Profanus Író mondását citál valaki: tselekedni bárorkodtam mind azáltal azért, mivel a' Profanus nemű, vagy Panegyrica Oráziókban másutt is láttam ezt a' szokást; Ciceró is néha (görög szót hoz elő. Ezek mellett, minthogy a' Materiám némi némüképpen szent volt, hogy a' hosszas Moralizálással meg ne terheltődjenek a' Halgatók, *Varietatis causa*, vagy Episodiumok gyanánt hoztam elő a' verseket: egyébaránt e' gustustól, ha nem tetsző, máskor könnyen elállok.

Már most a' vagon hátra, mint mentsem ki magamat, hogy a' Tek. Urat illy hosszú 's alkalmatlan Levéllel merészlettem terhelni? A' Tek. Adessor Urat pedig, ki ezeket nálamnál sokkal jobban

tudja. — De biztam, hogy a' Tek. Úr látni fogja benne, hogy a' Nyelv eránt én nem vagyok hidegséggel, 's a' mit minden Hazafi köteles, azt tselekedtem. Ugyan azért alázatosan instálom, hogy, ha némelly Principiumaim ki nem állhatják a' próbát, méltóztasson meg igazítani, vagy velem jobbakat közleni. — A' grammaticusai perekből sok jó hasznok háránlottak már a' Nyelvre —

Magamat betses grátziájában ajánlván, megkülömböztetett tisztelettel vagyok S. Patakon 26dik Májusban 1809.

A' Tekintetes Assessor Urnak

alázatos tisztelő szolgája

Nagy Ferencz.

(A rossz papirosért, és siettetett írásért engedelmet kérek.)

Tóldalék.

Én a' Magyar Poétikámnak némelly részeivel még sem vagyok készen: sok kedvetlen környüflállások, mellyek közibe a' sors helybeztetett, akadályoztattak-meg; holott már a' jövő iskolai esztendőben használnom kellene — Nits Uram Munkájára, melly No 8. van kijegyeztetve az Oráziomban, nem akadok. Eggy jegyzésében azt találtam, hogy felküldötte *Kiliánnak*; ez pedig azt üzente, hogy nem vette, nem is tud felöle semmit.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 174. sz.]

1486.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Kedves Barátom. A' kutyát köszönnük.

Mint a' szél úgy repül,

Forog mint a' lapta,

Cefalus kezébül

Prókrisom meg kapta.

A' Lengyel lázadások nem nézik Magyar országot; ők, a' Lengyelek, egy süveg alá ásitoznak, ha meg nem tsalattatnak, elébb utóbb Magyar országban lesz háború a' Frantziák és oroszok közt. Minden esetre szörnyü a' jövendő, ha a' jelenvaló nints eddig el végezve Budán, tsak ott fog kötni békét Napoleon. Udvarunk örül a' Lengyel támadásokon, remélvén, hogy az orosz segítségére jó, de

kétséges vagy késő ez, 's nem a leg közelebb, hanem a' távolabb eső következtetést is kellene számba venni. A' frissesség, az előre látás meg lepte a' lassúságot 's gondatlanságot. Ha okosok lesznek az emberek Budán, türethetően esett talán minden, de ha Sámson el fog akarni veszni a' Philisteusokkal, a' philiszteusok el fognak veszni Sámsonnal. Nisi utile est quod facinus, stulta est gloria, le mieux est l'ennemi du bon, és a' kisebb rossz jó a' nagyobb rosszhoz képest. Az Istenért, ne berzenkedgyetek Újhelyben, csak hideg vér, hideg vér; mind késő van, másképp szól a' Poéta, másképp a' Politicus, amaz azt festi, a' minek kéne lenni, ez a' jelenlevőt, a' múltat és a' jövődőt valódi állapotjában látta.

Mindenből ki fogytunk, még az időből is, az elmebeli erköltsi erő minden tekintetben nagyobb az ellenségénél, e' pedig a' lelke a' testinck. Tsuda nélkül lehetetlen a' sors végezetét másolni; ha okosok vagyunk, azon fogunk iporkodni, hogy a' köz veszedelemből a' köz jó teremjen. Ne nézze kiki önnön vesztéseit, hanem a' köz nyereséget. Ha mindent meg akarunk tartani, mindent el veszjtünk; hányszor mondtam ezt Hazámfiainak! A' kik magok magokon nem tudnak vagy nem akarnak segíteni a' maga idejében, azoknak tűrni kell a' nálók hatalmasabb embernek intézeteit erántok.

Azok, a' kik hamis és hazug reményekkel szeretik magokat tápláltatni, szánakozásra méltó emberek, az okos és férfias characterű ember látta a' dolgot a' mint van, irretortó oculo, 's nem ketsegteti magát, azonban kétségbe nem esik, ha mindenre kész, és az elháríthatatlan rossz ellen nem túrköl, hanem azt mérsékleni igyekezik. Tsókollak ezerszer; adjon a' Magyarok Istene józan ész a' Budai tanácsosoknak, eddig talán el van sorsunk végezve.

29. May A. Olyson, 1809.

Hiv Barátod
Jóska, mpr.

N[apoleon] Magyar regementet formál. Elibe menne Hertzeg Jánosnak, qui certum pro in certo reliquit. Bétsből vissza húzta magát N[apoleon], minekutánna több milliionokat ki tsikart volna; Jánosnak a' közösülését a' nagy ármádánkkal akarja akadályoztatni. Hogy vér szemet adgyanak az insurrectiónak, a' Primás regementyével meg verették N[apoleon]t a' Novellisták. Triest, a' mint mondgyák, a' Frantzia kezében van, Pétervárad felé retirál, az udvar a' Törökhöz vagy Erdélybe. Constantzinápolyba új zenebona támadt, a' szép Sán-

dort megölték, a' mint mondgyák. A' kevély bétsiek két bombi lövés után kapituláltak. Maximilián kintelenitetett oda hagyni őket, a' császár azt mondta néki: ha nem volna kegyelmed Értz hertzeg, lába közé tétetném a' fejét. Az insurrectiót gardes nationales nevezik a' Frantziák; beaux gens mal conduits et qui accroitront notre gloire, ezt mondgyák az Insurgensekről; idétlent szült a' királyné. A' boszút féltő Németek Gallicziában a' Lengyel országi híreket nagyították. G. Haller 8 szélső Vármegyének Politicus commissáriusa. N[apoleon] magyar proclamatiókkal hirdet. Szokása szerint mindent ígér.

Írj te is a' mit hallasz.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 32. sz.]

1487.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Ujhely 30. May 1809.

Eggyetlenem!

Imhol az a' Sonettóm, melly Sonettóim' gyűjteményében legelő fog állani:

A' SONETTÓ' MÚZSÁJA.

Mint a' Szerelmes járja szép párjával
Menüetjé' keccsel-teljes lépteit,
'S igézi a' Szála' torlott rendeit
Enyelgő vissza 's vissza fordúltával:

Honnom' Ausónia' narancsgallyával*
Körülövedzve fém' szép fürtjeit,
Úgy járom én a' dal' lejtéseit,
Két négyét öszvefűzve két hármával.

Szőlő keríti mostan homlokom'.
Ott, hol Tokaj nyújt nektárt Istenének,
Vig szárnyakon kél a' nem-hallott ének.

* So tanze ich, (die schönen Locken meines Hauptes) mit den Zweigen der Orange meiner Heimath Ausonien gekrönt, die Tänze meines mir eigenen Liedes, indem ich seine zwey Vierlinge mit seinen zwey Dreylingen verflechte. Reben bekränzen jetzt meine Stirne. Ita in statuis pulcherrimis antiquitatis. — Kazinczy F. jegyzete a levél szélén.

E' szép vidék lön kedvelt birtokom.
 Egy új Tibull itt megdicsőjtett engem:
 'S én őtet és hölgyét örökre zengem.

Voss Bürgernek Sonettjeit a' Jenai Literatur-Zeitungban Junius. 1808. recenseálta, 's a' dalnak e' schémáját igen igazságtalanúl traktálta. Tagadja szépségét, mert ha fel nem volna találva, senki nem találná-fel. (Hátha az Alcaicusnak schémája fel nem volna találva, feltalálnák e most?) Azt mondja hogy Procrustes' ágya, etc. (Iát nem abban áll e a' Kunsttalent, hogy az Einschraenkunggal úgy vivjon-meg, hogy azt higgye az olvasó, hogy vivás nélkül sült-el?)

Azon leszek, hogy a' több Sonettjeim is elkészülhessenek.

Imhol a' minapi. Tartsd-meg minden interpunctiójít, minden orthographiai különösségeit versgyűjteményed' számára:

NOVEMBER XI-DIKE MDCCCIV.

Nincs milliók között eggy, kit a' fene ...

[Stb. mint az 1456. számú levélben.]

Eggy Debreczeni tanuló, Kölcsey Ferencz, első Sonettemre így felelt:

Pírulva jött az égre szép tűzével.
 Auróra: lángba hozta képemet.
 Szemléltém őt szelíd tekintetével, (matt)
 És Lotti' képe tölté lelkemet.

Eggy fülmiléske (süslicht) zenge nöstényével,
 Hangjára visszahangzott a' liget,
 Hallottam őt kerengő énekével, (matt)
 És Lotti' képe tölté lelkemet! (bravo!)

Belé merülve bájos képzetembe,
 Lantot vevék-fel reszkető kezembe,
 Ámort', az édes Ámort, zengeni.

De im Kazinczy zenge! énekére
 Bámúltak a' Kegyek 's Amor 's Cythére,
 És elnémúltak lantom húrjai.

A' ki 19 esztendő's korában illyet ír, mit fog írni 30ban?

Édes barátom! Az ellenségi sereg közel van hozzád. Elestetünk. Ha ez talál lenni utolsó levelem, mellyet hozzád írok, vedd a' legforróbb hálát szeretetedért, melly életemnek annyi boldogságot ada! Én Tégedet a' siron túl is szeretni foglak. Élj élj szerencsésen, és örvendj hazánk' boldogságán, éld a' férji 's atyai legszebb örömöket. Hogy Sophiem anya lessz Septemberben, talán tudod. Szeretném látni 's megcsókolni Emil-Traján fiamat. Ha nem leszek, Te légy atyja, 's gondoskodjál neveltetésén. Intézzd őtet atyai tanácsiddal!

[Eredetiye Kis Gyula birtokában.]

1488.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Ujhely den 30ten May 1809.

Herzlich geliebter Freund!

Seit anderthalb Monaten bin ich immer bey der Deputation, die Sie aus Kultschar's Blätter kernen. Jene Nachricht erhielt er aus meinem Schreiben an Vitkovics, Fiscal des Ofners nicht unirten Consistoriums, *nicht von mir*.

Ich war fast unwillig, dass dieser Artikel in die Zeitungen gesetzt, und so gesetzt war, denn so habe ich ihn *nicht geschrieben*. — Ich komme nur auf Augenblicke auf mein Szephalom, theils weil ich hier zu thun habe, theils weil ich die erfreulichen und zermal-menden Nachrichten früher als dort erhalten kann. Dieses wird mich bey Ihnen wegen meinen langen und mir so schmeichelnd vorgehaltenen Schweigen entschuldigen.

Ich danke Ihnen für das Geschenk Ihres statistisch-geographischen Wörterbuchs, und gratulire Ihnen herzlich zu dem, was Sie, mir von Doll darüber schreiben. Das ist *Edel*; es zeigt aber auch dass er an dem Werke viel gewonnen haben muss. — Den Brief des Königs, den Sie mir zur Bereicherung meiner authographischen Sammlung schicken, sende ich Ihnen zurück. Ich besitze seine Handschrift. Erlauben Sie nur dass ich sein Petschaft behalten darf.

Herr v. B[erzeviczy] kennt mich nicht. Dass 2+2:4 und nicht 5, am aller wenigsten 100000 macht, dass sehe auch ich ein. Ich verstehe ihn; wir sind nicht antagonisten. Aber seine data auch wohl seine Schlüsse sind falsch. Warum? Das ist eine andere Frage.

Ich habe vor drey Tagen beide Theile des Magazins erhalten. Den erstern ließ ich aus, und verlor ihn durch meine Gefälligkeit.

In dem Punkt der Bücher Ausleihungen sind manche ungewissenhaft. — Jetzt lese ich Voss's Homer und Horaz. Sehr gut gerathen. Aber was ist das alles gegen das original!

In dem Juniushaft der Jenaischen Lit. Zeitungen 1808. fand ich Bürgers Sonette von Voss recensirt. Voss ist Feind der Sonette. Dies wusste ich aus seinem Sonett an Göthe. Er nennt dieses Schema sehr sinnreich das Bett des Procrustes, und fragt: wenn dieses Schema nicht erfunden wäre, würde es erfunden werden? — Ich frage dies von dem Schema des Alcaischen Gedichtes, des Sapphischen Liedes. Und nun da es einmahl erfunden ist, ist es nicht schön? Er läugne es mir, wenn er kann. Und besteht Kunsttalent nicht eben darin, dass es die Einschränkung, Zwang so erkämpfe, als wären sie gar nicht erkämpft? — Die ung. Schrift ist reimarm, aber sonor und pompos, sie beleidigt nicht so das Ohr, wie die deutsche. Hören Sie die zwey Sonette:

A SONETTO MEZSAJA.*

Mint a' szerelmes járja szép párjával ...

[Stb. mint az előbbi levélben.]

November 11dike 1804.**

Nincs milliók közt egy, kit a' fene ...

[Stb. mint az 1456. számú levélben.]

* Die Muse der Sonette.

So wie der liebende Jüngling mit seiner schönen Geliebten die reizvollen Schritte des Menüets tanzt, und die sich andrängenden Reihen des Saales durch seine Tändelnde wieder und wiederkehrend bezaubert:

So tanze ich, die schönen Locken meines Hauptes mit Orangenweigen meiner Heimat Ausonien bekränzt, die Tänze meiner mir eigenen Leyer (Lied), da ich ihre zwey Vierlinge und zwey Dreilinge verflechte.

Jetzt kränzt meine Stirne ein Kranz von Reben. Dort, wo Tokaj seinem Gott den Nectar reicht, erhebt sich auf frohen Schwingen das noch nie gehörte Lied. Diese schöne Gegend ist nun mein neuer lieblicher Aufenthalt. Ein neuer Tibull hat mich in ihr verherlicht, und ich besinge ihn und seine Gattin nun dankbar wieder. — Kazinczy F. fordítása.

** Der Tag, den mir Sophie gab.

Unter Millionen ist wohl nicht einer, welchen die grimmige, blinde Ate so sehr ins Hetzen genommen hätte, als mich. Fällt sie in ihrer Wuth irgend

Kis und Virág achteten das letztere, an Zeit ältere, Lied ihres Beyfalls nicht unwerth. Und ein junger Mann, Kőlescy Ferencz, in Debrecezin, schrieb mir folgendes:

Pírulva jött a' világra szép tűzével ...

[Stb. mint az előbbi levélben.]

Dieses Sonett ist weit leichter gedichtet als die meinigen. In dem meinigen ist alles gedrängter, inniger, die Reime Istenének, ének, engem, zengem, Istene, ellene, fene, enyhítene sind ex diversis partibus orationis genommen, und kosten etwas mehr, als lelkemet, testemet, párvával, fordultával. etc. Besonders ist der zweyte Vierling des ersten Sonetts Honnom Ausonia sehr glücklich gerathen: Aber für die meisten Leser *unverständlich*. —

Soll ich Ihnen sagen was in Tyrol, Italien, und bey Regensburg geschah? — Das ist alles nicht mehr neu. Soll ich Ihnen sagen was bey Wien und Aspern geschah? Das werden Sie schon wissen. Aus Polen und bis jetzt vielleicht schon auch aus Dalmatien droht uns ein schreckliches Gewitter. Wier leben hier zwischen Freude und Zittern wie wahnsinnig. Neulich sagte ich dem Obergespann bey Tisch, dass ich nicht glaube, dass jetzt ein Friede erfolgen könne, sondern dass die zwey feindlichen Armeen aufs terassiren ausgehen. Er gab mir zur Antwort, dass auch er also glaubt. Die schlaue Proclamation des Feindes!! Alles schreckt. Wehe dem, der verblendet wird. — Die Erzherzogin Mutter der Kaiserin ist in Gödöllő; so auch Erzherzog Maximilian. Erzherzog Franz, Sohn des Kaisers ist mit Görög den 20ten May durch Tokaj, und schon in Grosswardein. Die Schätze auch dort. Erzherzog Johann nennt die Josephs

einen andern an, schnell steht diesem sein Gott zum Beschützen fertig. Ach, mich schützt gegen sie nicht Himmel, nicht Erde! In diesem schweren Kampfe sinke ich aus einer Ohnmacht in die andere, und finde nirgends Labsal, das mich lindre. ---

Amor hatte Mitleid mit diesen Klagen meines Lebens, und sprach: den das Schicksal geschlagen hat, den nehme ich in Schutz, und lege mir Sophie zum Lohn (Trost) in den Schoss.

Und siehe, seit dem er mir den Segen bot, seit dem er den Nächten meines Lebens die magische Lampe anzündete, empfinde ich die Schläge des Schicksals nicht. — Kazinczy F. fordítása. — Romy jegyzése: «Verändert steht es im Tudományos Gyűjtemény XI. 1817.» — Kazinczy wieder-t irt, a gegen Romy javítása.

Huszaren die Krone seiner Armee. 58. Mann von diesem Regiment tragen goldene Medailles, die sie jetzt errungen haben.

Unser Comitatus will eine zweyte Insurrection pro tutanda salute et tranquillitate publ. errichten. Nach dem Gesetz müssen nur die aufstehen, qui in priori Insurrectione (1809) legali suae obligationi non satis fecerunt. Und diese gehen wider die Polen. Mancher Edelmann, der so viel und auch weniger besitzt wie ein Bauer, kann das nicht. Morgen beginnt die Lustra. Wie sie abläuft, weiss ich nicht. In der Congregation 27ten May ist manches harte Wort darüber gesagt worden. Leben Sie wohl! —

Cserei schreibt mir, der Gouvernör von Siebenbürgen habe ihm den Auftrag gegeben, das Buch Cevallos ins ungarische zu übersetzen. Es ist schon gedruckt. So viel ich aus dem Hazai Tudós. sehe. Ich sah das Buch nie.

Den 5. Jun. ist ein Landtag in Siebenbürgen. Kisfaludy ist Adjutant bey dem Palatin und soll herrliche Kriegslieder, Märsche, Buzditások etc. gedichtet und geschrieben haben. Tibull ist nicht Tyrtacus: ich kann so was nicht.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 208. sz.]

1489.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Ujhely 30. May 1809.

Édes barátom,

Iszonyú rheuma van jobb vállam lapoczkájába, 's sok leveleket kellvén írnom, kéntelen leszek neked szokásom ellenére rövidet írni.

Cevallosnak fordításával ne töltsd haszontalanul idődet, mert leveleddel együtt érkező újságomból (Hazai Tudósítások) tudom, hogy már ki is jött. Nem tudom mi van benne. A' Fő-Ispán asztal-káján láttam a' minap Corinna mellett. Képzeled hogy meggyőzhetetlen idegenséggel lévén mind az eránt a' mi illetően Flug Schrift, akár melly parthiáé legyen az, meg sem olvastam 's meg sem fogom soha, 's Corinnához nyúltam, mellyet harmad nap olta bírok, 's Gróf Desöffy Jóseftől már olvasásra ez előtt megkaptam. Az enyém 13 fba került. A' magyarrá fordított Cevallos ára 1 f. 50 x. 's ezen

Druckort alatt jött ki: *Magyar-Országban*, melly azt gyanítatja, hogy a' munka gyanús.

Hadi újságot tőlem ne várj. Míg hozzád ér e levél, addig nálatok is óság lesz a' mit tegnap vevénk Aspern felől. Nagy és dicső győzelem, kivált a' Magyar seregnek, mert azt mondják, Das Hussaren Regiment des Erzherzog Josefs olly jól viselte magát, hogy 58 közlegény és altiszt visel arany jelpénzt, 's őket János Fő Herczeg serege koronájának nevezte. A' Primatiális Insurgens seregab den Ausschlag der Schlacht. — Annál nagyobb nyugtalansággal várjuk az új hirt Bécs felől. De bezzeg Triest és a' Magyar tengerszélek! Azt mondják hogy a' János Herczeg nyomába hágott ellenség Dalmatiának vette útját, 's félnek hogy a' serbusokkal által jönnek Magyar országba. Az Isten szánja meg hazánkat.

A' Lengyel Országi hírek olly rosszak, hogy Gener. Hertelendy hozzánk irt levele szerint Insurgenseink nem Pest felé, hanem Gyöngyöstől, melly Pesthez 9 mértföld, vissza Sztropkóra kéntelen menni. Sztropkó a' Lengyelszélhez 2 mértföld. Ott Eggermann Generálisunk kéntelen volt velek capitulálni, Schaueróth [!] Generálisunkat megverték, és a' Magazinokat, Cassákat elfoglalták. Ez Reschowban is történt, melly közel van szélünkhöz. Vármegyénk új Insurrectiot állít. Lónyai az Oberstere ennek a' későbbi Insurrectiónak. Sztáray Albert Kapitány lesz másokkal együtt. A' törvény azt parancsolja hogy azok insurgáljanak most, a' kik az idei elsőb insurrectióból elmaradtak. De Fő-Ispánunk oda vitte a' dolgot, hogy minden újra felkeljen, p. o. ha statuált is Mártiusban, most ismét statuáljon vagy menjen. Sok a' szegény nemes ember, ki két kezével keresi élelmét. Én is érzem mibe került az első. Az adás vevés megakadt. Itt pedig magunk fizetjük Statusainkat, magunk ruházzuk, tartjuk.

A' Lusztra holnap kezdődik. Félek, hogy a' nagy seregű apró nemesség bajt ne okozzon. — Mindent fel kell áldozni a' mivel boldogító Constitúciónk védelmezethetik. Csak hogy ez a' *minden* ollyan legyen, hogy *használjon*, 's haszon nélkül bennünket el ne rontson.

Kolozsvártt lévén, eggyszer végy annyi időt hogy tudd-meg, mi költ-el könyveimből 's mi van meg és kinél? Abból a' mi elkölt, vedd ki azt a' mivel Néked tartozom. Sőt vedd-fel mind a' mi felvenni való 's küldd¹ által Váradra az Öcsémhez lepecsételve 's az

¹ Innentől kezdve a következő lapon a²-vel jegyzett szóig az eredetiben ki van húzva.

Anyámhoz utasítva a Madame de Kazinczy neé de Bossányi, a Érsemlyén. Vagy ha jobbnak 's könnyebbnek véled,² add Gróf Teleki Jóskánénak, hogy azt nekem fizesse-ki itt az anyja. Tiszteld ezt nevemben és feloségemében férjével együtt, 's tudd-meg kinek keresztelték a' kis lyányt.

Élj boldogúl, igen kedves barátom!

Kérek, Tökés Urat idvezlven vedd-ki tőle, minemű változtatásokat kell tennem a' Kapitány B. Wesselényi Miklós Úrhoz írt epistolamban; kivált a' Sibói ménék' neveiben. Ez az Epistolám szer felett megtetsze Kisnek, Virágnak, Berzsenyinek, Vitkovicsnak. Én a' második és 3dik sban sok változtatást tettem azolta. Szeretném nagy gonddal kisímitani, hogy méltóbb légyen Sibóhoz.

Kivül:¹

Méltóságos Cserey Farkas József Cs. k. Kamarás Urnak sat. sat.
Debreczen, Somlyó, *Kolozsvártt*.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1490.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kraszna 31dik May, 1809.

Kedves Szeretet Barátom!

Május 23dikán költ leveledet az estve későn vettem, siettem aszt azonnal le írni és hozzá tett szükséges jegyzéseimmel az óczaka 1 órakor Staffeta által be küldöttem Gubernatorunknak. Rettentő, véletlen környül alások közt vagyunk, de meg ne ijedgyünk, mert az által suljosittjuk a veszedelmct. Ellenségünk Szerencséjít eddig is leg inkább a koszoruzta, hogy vad hódításaival a Népekre ijesztvén, ezek ott, a hol férfiaszkodni kellett volna, reszkettek. Minden, és a leg suljossabb veszedelemre is el kell magát egygy igaz Magyarnek szánni — értesz már engemet. Én neked ezután igen gyakran írok, de mindég csak röviden, mert eszt a környül alásokhoz képest az okosság így kívánnya. Én holnap után indulok a Diaetankra Kolosvárra, mint követtye Közép Szolnok V. megyének, hol is a mikor követnek, egyszersmind gyalogsága fő Strása Mesterének is kiáltattam — és

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

igy az alacson fő Ispány Bánffi Páltul meg menekedtem. Én a Diaetárul gyakran irok Néked, Téged viszont kérvén, szorgalmatosan tudósics — az által Hazámnak is segítsz — a nevezetes, és szorgos dolgokba küldgy az én Contomra Staffetat egyenesen Kolosvárra, hol is quartierom rendelve vagyon özvegy Generalisné Gr. Nemess Györgyné házánál. Ugyan kérlek, ujjabban is szorgalmatosan irj és a hol szükségesnek látod, a leg serényebben haladó uton. Az Egek tarcsanak meg Tégedet kedves Grófnéddal és Genieddel, és az Egek kegyelme örizzen, védelmezen benneteket. Ird meg első leveledbe, Way Jósef hol van, és hol micsoda postákon veheti leveletem — vagyok örökre hiv barátod

Cs.

Kivül: 1

Tekintetes Kazinczy Ferencz Urnak. p. Debreczen, S. A. Ujhely,
Széphalom.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 195. sz.]

1491.

Kazinczy — Szögyény Zsigmondnak.

À Mons. de Szögyény, à Pesth. Széphalom Máj. 1809.

Megbecsülhetetlen barátom!

Fogadd el szíves köszönetemet jóvoltodért, hogy Eggenbergert érettem a' Görög mappaiért kifizetni s azokat nékem felküldeni méltóztattál. Testvérednek a' 48 ftot lefizettem, 's reménylem hogy azt nem sokára kezdedhez küldi. Ne terheld magadat fizetésekkel helyettem, melly e' visszás időkben néked is nehezen eshetik: egyedül azt kérem, hogyha valami nyalábnak kell hozzám küldetni, méltóztassál meg könnyíteni 's siettetni általszállítását, mellyet eddig is barátságosan cselekedtél, 's most annyival inkább fogsz cselekedhetni, mivel Gönczy Sámuel is, Csury Ferencz is Pesten vannak 's híred nélkül el nem jönnek.

Kiliántól Klopstocknak velin quartaugábeját kérem 's talám meg is kapom. Tavaly ősz óta olly sok pénzt adtam-ki könyvért, képernt, hogy ez idén többé semmit nem adhatok, én is érezvén az Insurrectio 's egyéb teher' nyommasztását. Azt az ajánlást tettem

¹ A levél zárlatán töredezett piros pecsét.

neki hogy Januárban kifizetem, 's kértem hogy ez ajánlásra küldje. Nem lesz alkalmatlanságodra az a' kérés, hogy szólj Te is eránta; és ha hajlik teljesítésére, vedd által tőle az igen jól bépakolt esomót, 's Gönczy vagy Csury Urak által küldd fel nekem.

Szint úgy fekszik szívémen az a' kérés, hogy Gönczy vagy Csury Kövesdről Borsodban hozzák-fel magokkal Balkay Pál Urat, azt a' Festőt, a' kit én Octoberben Bécsből hoztam addig, és a' ki ott mulat mindez ideig a' Plébanusnál, ki néki anyai Onkele. Kössd lelkekre ezt, kérek alázatosan. Ipadnak képe miatt is van szükségem ittletére, kinek tőled jövő képe most falomon függ. Talán megfordúl a' dolgok' ábrázatja 's nem sokára ismét metszethetek, nyomtat-tathatok.

Te ismered házassági fénytelen boldogságomat. Érteni fogod tehát az ide tett magyar első sonettet — első nem *éremre*, inellyet az első által nem czélozhatok, hanem az *időre*, mert még eddig több Sonettó magyarul nem énekeltetett. — Voss tavaly kikölt a' Sonettók ellen, de nem elég okokkal, mert az ausóniai hangzáshoz szokott fül, mint a' millyen a' Tiéd is, nem lel e valóságos szépséget az olasz Sonettokban? Ha lél, miért ne leljen a' magyarban is. Meg lehet, hogy a' francia nyelv' könnyűsége, a' német nyelv' nehézsége nem alkalmas e formára, de a' miénk az. — Feleségemmel együtt, ki Octoberben ismét anya lesz, mind magadat, mind a' Méltós. Asszonyt tiszteljük, 's barátságodba ajánlva maradok

alázatos tisztelő barátod
Kazinczy Ferencz mk.

NOVEMBER' XI-DIKE MDCCCIV.

Nincs milliók között egy, kit a' fene . . .

[Stb. mint az 1456. számú levélben.]

Der 11te Tag des Novembers 1804.

Sonett.

Unter millionen ist nicht ein Einziger, den die grausame blinde Göttin des Unglücks (Ate) so wie mich verfolgete. Packt sie in ihrer Wuth diesen oder jenen an, so ist sein Gott allsogleich bereit ihm beyzustehen. Ach mich schützt nicht der Himmel mehr die Erde

wider sie! In dem schrecklichen Kampf sinke ich aus einer Ohnmacht in die Andere hinüber, und finde keinen Balsam, der meine Leiden lindere. —

Amor hatte Mitleid [mit] den Qualen meines Lebens und sprach: Dir erleichtre ich, den das Geschick schlug und gab mir zum Lohn in den Schooss Sophien.

Und siehe, seitdem er mir den Segen reichte und der Nacht meines Lebens die magische Lampe anzündete, fühle ich die Schläge des Schicksals nicht mehr.

[Eredetije a Szemere-tár II. kötetében.]

1492.

Kölcsey Ferencz — Kazinczynak.

Debreczen 3d. Junius. 1809.

Tekintetes Úr!

Alkalmatlan vagyok talán, hogy midőn a' Tekintetes Urnak fontosabb dőlgai vagynak, én még is írni meg nem szünök. Azonban lehet e csudálni, hogy én naponként kedvetlenülő környűllásimban gondoson igyekezem öszve szedni azon örömöket, mellyekkel még bírhatok? A' Tekintetes Ur' szíve érzékeny, és teljes, másként oly édesen, oly ömledezve írnia nem lehetne, boldogság nekem a' Tekintetes Urnak sorait olvasni. Nem kell e nekem azokat óhajtanom? Az én társalkodásom itt nagyon szomorú. Ezek az emberek hidegek, vagy puhák.

A' Tekintetes Úr meg szégyenit engem azzal, hogy sonettojára javallásomat óhajtja. Ki énekelt mi köztünk oly édesen mint a' Tekintetes Úr? És ha mi, kik nagyobb részént köznép vagyunk, a' felettünk járóknak szépségeit nem érezzük, érdemlünk e egyebet meg vetésnél? Én legnagyobb szerencsém közé számlálom, hogy Sonettom a' Tekintetes Ur kedvét meg nyerhette, hibáim' felfedeztetésén örülök és bizonyosságára, hogy azokat igyekeztem el kerűlni, bátorkodom ezen másikat ide írni.

Csak Lotti bájol engem szép szemével

'S ha szenderegve rózsa-kebliben

Merengek szívem', lágy érzésiben

Ámornak égek én szelid tüzével.

Zefir, ha a' nap süt forró hevével,
Így nyugszik a' nyílt Rózsa' kelyhiben,
Melly a' kegyeknek szent ligetjiben
Ingerli a' Nimfákat kellemével.

Engedd Ámor! így folyni napjaim',
'S im lantomat fel szentelem nevednek,
Téged fognak csak zengni húrjaim.

Majd Lotti mirtus-ágat fon hivednek,
'S olvadva szent hevében lágy tüzednek
Meg édesíti csókkal daljaim?

Méltóztasson a' Tekintetes Ur meg engedni, hogy ezen levélben
még a' nyugalomhoz való dalt el küldeni bátorkodjam a' Tekintetes
Ur által fel fedezett hibájából kitisztítva.

El únva a' lármát sohajtok
Szent nyugalom! feléd,
Oh édes a' te karjaid közt,
Édes szendergeni!
Nincs semmi láрма csend-helyedben
Mint a' sír' kebliben,
Holott virágos ágyadon zöld
Fák közt puhán heversz.
Csak a' patak csörög körülted,
Csak a' Zefir susog,
'S a' fülmilécske zeng szavával,
'S csattog, süvölt, kereng.
Oh boldog érzés! hogy ha Erdély,
Árnyékos halmain,
Öledbe dőlhetek le 's ottan
Felejttem bánatim',
Ha a' patak csörög körültem
'S csendes álmra hív,
Ha a' madárka sír, 's szememben
Bóldog köny-csepp rezeg,
Be nem kívánok a' Vitézek'
Sorjában ülni én!
Be nem kívánok a' királyi
Széken tündöklenni!

Oh! ott tanulja meg szeretni
 Szívünk az életet,
 Hol az szelíden foly, miként a'
 Csermelyke' habjai,
 Oh! ott tanul örülni a' szív
 Örülni lepkeként,
 'S bánkódni édesen, miként a'
 Madár ha társa vész.
 Szent nyugalom! hagyj folyjanak le
 Öledben napjaim,
 Hagyd leljen a' halál öledben
 El oltván éltemet.
 Ah! akkoron virág bokorka
 Nőjjön sírhalmomon,
 Mellyen Zefir kerengve játszván
 Lengesse szárnyival,
 Majd körbe gyűlve énekelnek
 A' Nimfák síromon
 Ha a' magos hold andalogva
 Süt arra fényivel.
 Köztök lebegve fogja lelkem
 Halgatni daljokat,
 És e' szelid érzése teszi
 Boldoggá lételet. —

Professor Sárvarinak Architecturája typus alá készül. Magamat gratiájába ajánlván forró tisztelettel maradok

A' Tekintetes Urnak

alázatos szolgája
Kölcsey Ferencz mk.

[Eredetije a Szemere-tár II. kötetében.]

1493.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Bonyhán Jun. 7dikén 1809.

Nagy Érdemű Tekintetes Ur!

Tsak igen keveset írhatok. Holnap hajnal előtt indul az alkalmatosság a' Kolosvári Diétára, mellyel levelomet a' postára küldöm.

Mindjárt este leszen, gyertyánál pedig szemeim miatt nem irhatok. Kolosvárra magam is szerettem volna bé menni, de a' Grófné Andrásfalván van, 's én egyedül Lajossal, 's a' Tsuklattatóval, a' ki a' Tekintetes Urat, Lajosommal együtt tiszteli. Ő róla többet. Voltaire Les deux consolés kis elbeszélését fordítottam vele, 's azt Kis Jánosnak elküldöttem Tárházába, melly azonban, a' Tekintetes Ur levele szerint születése előtt ki holt a' Pesti wucherozó könyváros kezéből. Most Meissner Skizzei közzül Thalesset és egy Miletusi polgárnak beszélgetését fordította, mellyet 'Sebbevaló könyvembe fogok tenni. Ezt Kolosvártt akarom nyomtattatni, 's ha lehet Kalendáriommal. Benne leszen Maintenon, a' két Tassó, Rousseau, Thomas élete tölem, 's egy két verseim, az utolsóbbnak Marc Aurelje Prof. Szabó Sámueltól, és a' kit legelőször kellett volna mondanom, Bartsai Ábrahámnak néhány töredékjei, mellyeket a' múlt héten Hunyad Vármegyében, Sólymoson, a' hol lakott, kaptam magától, Özvegyétől, Gróf Bethlen Zsuzsánától.

Hunyad Vármegyébe osztoszkodni ment a' Grófné, 's e' tzivakodó foglalatosság után (melly itt ugyan nem történt) Zarándba akarunk menni a' Vátzai feredőre. Én onnan Szemeim orvoslása után Pestre, és vissza jöttömben Széphalom felé!

De a' Huszár utánnunk jövéen azzal a' hirrel hogy a' Muszkák jönnének, megfordultunk, 's pedig ide mindent tsendességben találtunk, 's nevehettük magunkat. Ez volt az oka miért nem feleltem tüstént a' Tek. Ur levelére.

A' Magyar Haza a' mint itt beszélük, közel vala a' veszéshez. Sirtam, féltettem Nemzetem eloszlását, bomlását, és még is nem tudom hideg vagyok. Várhatunk e jó időket. Az itt való Insurrectio kész ugyan, de halkal és szörnyű gyakorlatlan.

Hunyad Vármegyében Lajos, Bátyjával Gróf Istvánnal a' Vármegye' Gyűlésén lévén, ott megesmerkedtem Zombori Lászlóval és Bartsai Lászlóval. Zomborinak külsője olyan mint versei. Tollas, pelyhes a' köntöse, borzas haja. A' Gyűlésen nagy rollét játszott, és szépen beszélt. Ebéden Gróf Mikes Jánosnál melléje ültem Lajossal együtt, 's elő hozta, hogy a' Tek. Ur mostanában irt neki, 's egész tisztelettel szólott. Virágot nem mindenben szereti. Most a' Magyarok ditsóitctését 79 Saphicusban irta le. Lesz itten a' sok ditséret! Olyan is millyent a' Magyar, a' kortsos, alig érdemel-meg.

Engem az Égnék magának kellene repíteni Széphalomra, tudván ő mint kívánkozom oda, 's még is szüntelen hátráltat. De a'

nyáron tsendesebb idő lévén, elmegyek. Vallyon honn kapom e a' Tekintetes Urat? Talán Augusztusban megyek a' Debretzeni Vásár alkalmatosságával. — Ajánlom magamat továbbra is szivességébe a' Nagy Érdemü Tekintetes Urnak, kinek vagyok

tisztelő barátja
Döbrentei mk.

Indulásomig még lesz szerentsém a' Tekintetes Ur levelét venni? B. Wesselényi eddig kinyomtattatta az Episztolát. Én azt mondam neki, hogy a' Jegyzések maradjanak-el. Fijáról máskor többet.

[Eredetiye a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 199. sz. II. k.]

1494.

Vitkovics Mihály — Kazinczynek.

Kazinczy Ferencznek Barátságának

Vitkovits Mihály

Egészséget, Békét.

E rettenetes zürzavarban, melly most Hazánkat fenyegeti, és hamar idővel egész Európát fogja, azt sem tudom, mit és mint kellessen hozzád írnom. Minden előrelátó és érzékeny Hazafi megdöbben erre, és a' jövődön kétsége tétovázásba hozza. Mihez támaszkodgyék, vagy mihez nyúljon ezen szélvészben, világosan ki nem láthattya. Barátom! fel kell Oviddal kiáltnom: Omnia jam fient, fieri quae posse negabam. Ugy vagyon: de egy ember, akármi szerentséjű és elméjű, állhat e jót egész Európától? Ha meghal az Oroszlány; Tigrisek, Medvék, Farkasok nem fognak e marakodni a kontzokon? és jaj a Kontzoknak! Láttunk sok olly Machinát, mellyet tsak a Mestere tudott¹ igazgatni; utánna pedig senki sem. Most Halld, mik történnek s miket hirtelnek itten. Nádorispánunk Junius 1^{ső}én délután ide hagyott bennünket, felment a Magyar Seregekhez, s Győrött áll őrt Hazánkért. Egy atyámfia, ki a Pesti Felkelőkkel fegyvert fogott, Körmöndről Juniusnak Bikan azt írja a többi közt hozzám, hogy János Hertzeg Itáliából harmintz czerrel Körmönd Vidékeire érkezett, a hol a Pesti Felkelők táboroznak. Hogy az Ellenség mindenütt nyomokban vagyon, de még eddig meg nem ütköztek vele. Hogy Ál kémeket fogtak volna el, kik az Őszi Búzában hevertékben planu-

¹ Az eredetiben tollhibából: *tudod*.

mokat irtak. A mai Extra Blattban olvasom, hogy egy ezerből álló frantzia Lovasság Juniusnak 5dikén Kapuvár felé tsapott; egy része pedig Bogyozlónak indúlt, s ottan vizsgálódnak. A Felkelőket igen bolygattják, s minden iránnya az Ellenségnek az, hogy ezeket szét verhesse, hogy Pozsonynál való átmenetelét meg ne gátolhassák. Minthogy Pozsonyt sok bombardírozása után sem kintethette a Bétsi Meghódolásra, Sárvár mellett Juniusnak 2dikán a Postunkra ütött az ellenség. Egy főhadnagy a Pestiek közül, Huszti a neve, Hat frantzia Lovasra tsapott, erősen vitt ellenek, nagy sebet kapott, s elfogadtatott. De Pál kapitány (Az Egri Pál Canonoknak öttse) kiszabadította.

A Veszprémi Felkelők közül Fodor János Káplár 23ad magával 80 Frantzia ellen vitézül viaskodott. Ezért János Hertzog Ezüst jel-pénzel ajándékozta meg, s maga asztalához ültette. —

Éllyenek Hazánkfiak, a kik minden sanyargatás mellett is kiszikráztattják Árpád lelkét

Egy Brünben Május' 20ikán nyomtatott Extra Blattban olvastam, hogy Colovrat sok ezerrel Linzbe befészkelte magát. Sokat levert, 4500 foglyokat hajtatott Károly Hertzeg Táborá felé. Chetteler Generálisról beszélik, hogy a Tiroliak megesküdtették, ők is neki megesküttek, hogy utolsó tsepvérig víjjanak születésföldökért. Ennek az olly annyira hív és víg Népségnek miket kell még kiállania! Egy frantzia passussal ide érkezett Bétsi kereskedő beszéllette, hogy huszon nyoltz ezer sebesei feküsznek Bétsben Bonaparténak. Még is Bouletinyában egész veszteségét, melly az Aspernnél történt ütközetben érte Táborát, tsak hat ezerre mind öszszeséggel merte róvni. Felette tulajdon principiumává tevő ez a Bajnok azt, hogy az emberek' opinióit kell tudni kormányozni, s oda, a hová akarja, hajtani. Hasznos Principium kivált arra, hogy kevés bajjal sokat hódítson. Proclamatiókat is, hallom, küldözgetett Hazánkba be; de nulla fides, pietasque viris, qui castra sequuntur. Torontál Vármegye' felkelői ma tették le a hitet a Várban. Nagy pompával szentelte fel zászló-jokat a Primás. Mind öszve egy Divisiót tesznek. Holnap mennek Vörösvár felé. Se vége se hossza nem lenne levelemnek, ha mind azt, a miket itlen hall, olvas az ember, leírni akarnám. Nem is volna tanátsos, minthogy sokszor a legártatlanabb tollal közlött dolgokért kérdésre szoktak minket vonni.

Én most azon töpröngök, miért nem tudok kardot forgatni, bajtvinni. Azonban mi nehéz, mi méregkeserű Muzsa eskütyének

ilyeket gyakorolni; hát még emberi vérben lábbadozni. Sokszor felsóhajtottam már Cliohoz, imádkozná el fejemről az illy viszontagságokat; de — még tsak reményt sem támasztott bennem.

Leveledet Szőgyényi Úrnak átadtam. Igen örömet vette, köszönt. Kiliánnak is átadtam, tudnillik az Ifiabbiknak, a ki ígérte, irni fog hozzád. Az Öregbiket éppen azon nap, Május 26dikán, midőn Leveledet vevém, szállásom mellett vitték el a fekete széles kotsin az Örök elnyugvásra. Szívfájlalva néztem le koporsójára ezen Embernek, ki Hazánkban jobb könyvek' árulásával annyi jót tett vala. Ha ez a mennydörgös idő el nem seprőszte volna tőlem Muzsámot, Végsőt zenegtem volna Tiszteletére. Be sok érdemes Férjfi minden végső megtiszteltetés nélkül múlt ki közülünk: Ellenben sokat, kik egy szives könyt sem érdemelnek, apotheosissal szállitnak a földbe. Horvátunk ígérte ugyan, hogy megpendíti lantját Öreg Kiliánunk' emlékezetére; de Nándorispánunk' elmente után Gazdájára szállván egész terhe az Országnak, fülig ül a foglalatosságokban. Tisztel és tsókol téged. Szemere hozzád készül szökni a fegyverfogás elől. Szegény! az ő emberi szive sem állhattya ki a Mészárlást.

Mosótzý a Contot el fogja küldeni. A Veszprémi pakétot, és a 10 példányát Régiségeidnek átatta nekem. Én pedig Szőgyényi Úrnak. Ime megint bátorkodom egy Contractussal alkalmatlankodni. Kérlek; mennél előbb lehet, intabuláltassd. Ezt a Commissiot is irántam való kész barátságod türtesse. Élly boldogúl. Pesten Juniusnak 9kén 1809.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 133. sz.]

1495.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, Jun. 10. 1809.

Érdemes barátom!

Oly annyira beteges vagyok, hogy nyolcz nap olta meg nem jelentem Deputatiói Üléseinkben, sőt nem még a' tegnap tartott igen nevezetes Generális Gyűlésünkben is. Ma annyi erőt vettem magamnak, hogy bémentem Ujhelybe minden gyengélkedésem mellett, 's Gyűlésünknek utolsóbbikában jelen valék. — Ujra egy svadron lovas-ságot állít Vármegyénk, arra buzdítatván a' körülállások által, hogy törvényes kötelességünk felett a' Királynak és Hazánknek, — az az igaz névvel *önmagunknak*, mert hiszen az a' kettő *egygy*

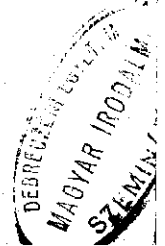
minden józan elme előtt — ezt az áldozatot nyújtjuk. Azt végezte tudnillik a' tavalyi Ország' gyűlése, hogy kimenvén az Insurrectio, azok, a kik egygy vagy más oknál fogva abban fel nem ültek, álljanak-elő és a' köz csendesség feltartása végett exercirozzanak.

Ezeket a' fegyver gyakorlókat a' törvény intézete szerént nem lehet kivinni a' Vármegyéből. Azonban ez a' makacs háború új segédet kíván bizonyosan nem sokára; mi tehát a' benn maradtakat a' belcsendesség és bátorság feltartása végett ide haza fogjuk gyakoroltatni, az új szükségre pedig 170 egynehány főből állítunk lovas svadront, ezeknek zöld ingek 's lábravalójok, fekete csákójok, csizmájok, fegyverek adattatnak általunk, és a' mennyire lehet, mind nemesekből fognak állani.

A' Lengyel dolgok alkalmasint elesenededtek. Ez nem volt vak lárma. Egy valaki beszéllé ma, hogy ő tulajdon szemével olvasott egy Magyar-Országra bé jövő Zsidónak adott Passust. Azt a' *Szász-Lengyel* katonaságnak valamelly Fő-Tisztje adta a' Zsidónak. Jól meg jegyezd: nem volt benne a' *francia* nevezet, hanem csak a' Szász-Lengyel. De más tudósítások után is tudjuk, hogy ez a' támadás teljességgel nem fenyegette Magyar Országot, és a' felzúdultak szándéka csak az volt, hogy a' mi Galicziánk is a' Varsói Herczegséghez forrasztassék és így a' régi Lengyelország, azon kívül a' mit Sándor bír, helyre állitassék. Ő Excell. Gróf Haller József Úr vagyon mint Commissárius ki küldve olly véggel, hogy a' Lengyel Országgal határos 8 Vármegyéinkben felvigyázzon a' polgári rendből, hogy a' tűz onnan hozzánk ne csapjon.

Ezen nagy férjfiúnak hozzánk írt leveléből tudjuk, és a' vele operáló Locumtenentiális Consiliarius Berzeviczy Pál Úr szavaiból, kivel ma együtt ebédlettem, hogy a' tűz már alkalmasint eloltatott, sok katonaság küldettétvén oda mind a' Ferdinánd Herczeg seregéből, mind Gener. Hertelendi által a' mi Insurrectióinkból is. — A' mi Insurrectionális seregünknek két svadrónja már Győr körül van, 's Lengyel Ország széleibe csak az egyik svadronunk küldöttet.

Ebédnél veve Vice-Ispánunk, Mélt. Lónyai Ur, egy Pesti Kurirunk által levelet 's ebben hírt azokról, a' mik a' tábornál esnek. Nincs benne semmi rossz, sőt jó van. Az Asperni dicsőséges nap oltá nem volt verekedésünk. Károly és János Fő-Herczegeink kevés napok alatt egyyüvé érnek, 's a' mi Palatinusunk is az Ország katonaságával. Napoleon Macdonaldot és a' Nápolyi új Királyt várja maga mellé. De Kollovráth háta megett nagy sereggel közelget, 's Berna-

dottet, a' mint értem, megverte. Azonban némellyek szerint a' franczia seregnek nagy vagy kis része, nem tudom, egész Ötevényig előre tolakodott, 's Pozsonnyal által ellenben magát körül sáncolta, 's néha által lövöldözött golyóbisokkal éreztetli a' Pozsonyiakkal, hogy ott van. Egyik bombája az Academiai épületben esett-le, a' másik a' serházban. Mosony Vármegyében kezeseknek az oda való permanens Deputatio három tagjait vitte-el magával az ellenség. Ezeket azért írom illy hiánosan és öszve vissza, mert Lónyai Úr a' levelet az asztalnál felolvasta ugyan, de néhol vagy igen csendesen ejtett hanggal, vagy holmit el is ugratván. A' Kurír nem a' Vármegyéé, hanem a' Mélt. Lónyai, Gróf Sztáray 's Báró Sennyei Uraké, kik 1300 ftot öszvetettek, hogy hetenként 3szor kapjanak új hírt. Felső Asszonyunk Gödölőre ment által Budáról 's a' Dicasteriumok is által jöttek a' Dunán, 's talán nem sokára egyet kettőt Kassán látunk-meg. Mi a' minap rütül járánk. Három kocsin utazókat Spionoknak néztünk, 's egy Szolgabirót küldénk elfogadtatásokra. Az későbbben ért oda mint emberei, 's azok az ártatlanokat meg is kötötték míg ez oda ért. Ő Felső Asszonyunk az emberei voltak, arra rendelve, hogy Munkácsról az ott letett Cassákat etc. Váradra vigyék. A' Szolgabiró azonnal eleresztette. —

Élj szerencsésen.

Fiumét az ellenség bírja.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1496.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kolosvárt 11^{ik} Jun. 1809.

Kedves Barátom!

Május 30^{dikán} költ becses leveledet itt vettem, — mentül gyakrabban írsz most, annál nagyobbban iokötelezel Engemet és Barátimot. Mii a formalis Diaetat még most Szerdán kezdgyük, addig Deputationként készittyük a Tárgyokat, holnap után érkezik ide Maximilian Herceg, ki is a mi Insurrectionkat fogja vezérelni. Én el nem mulatom számba szedni [a] Munkáért be került pénzt, és aszt Gr. Teleki Jóskánénak, ki is Tégedet és Grófnédát tisztel, által adni, de a mint értettem, igen kevés költ el. A Sibai Istálló és Ménes iránt való tudakolásodra, hogy kívánságod szerint válaszoljon, meg

van Tökésnek parancsolva. Én uira is ötlet ez iránt kértem, már most unszolni fogom hogy mentül előbb el küldgye. Ugyan szeretném azon Epistoládot látni. Köztünk most semmi oljas nevezetes Uiság nincsen. Bécs körül mi történik, nem tudgyuk, azonba a Muszkától nem félhetünk már, mert kijelentette, hogy pontos Neutralitást kíván fent tartani. Éljj boldogul, kívánnya tisztelő híved

Cserey Farkas mpr.

Kivül:

Tekintetes Kazinczy Ferencz Urnak p. Debreczen S. A. Ujhely.
Széphalom.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 195. sz.]

1497.

Kazinczy — Kölesey Ferencznek.

Széphalom, Jún. 12d. 1809.

Édes Uram Öcsém! Az Uram Öcsém' második Sonettója a' Sonetteknek legszebb schémájokra van írva, és minden tekintetben igen szép kis darab. Ha hibát lesek elődve les is az ember benne, nem léel egyebet, hanem 1.) hogy még szebb volna a' Sonett, ha a' 3dik sban és a' 4dikben úgy állanának a' homoeoteleütonok: *nevednek, napjaim, húrjaim, hívednek, tüzednek, daljaim.* Ezt azért, mert a' két első s' módjához illenének a' Reimstellungok, hol a' két eggyező homoeoteleüton két más hasonló közt állana. — 2.) Ez a' sor: *Engedd, Amor, így folyni napjaim!* hibás a' scansióra nézve, mert a' 2dik láb trochaeus, még pedig annyira trochaeus, hogy jambusnak **nem is lehet** olvasni (mert vannak olly szavaink, a' mellyekben a' lábakat a' fölnek nagy megsértése nélkül más metrum szerént **lehet** olvasni, mint a' mit a' *Metrica* szoros törvényei kívánnak, p. o. *levele* tribrachys; és még is lehet olvasni dactylus gyanánt, nem így **lévele** — hanem így: **lévele**, az az **lÉvele**; olly *è*-vel mint a' Palócz és Túladunai mondja e' szót: *Kèd*, azaz *Kend*.) — Az Amor-ban sem az *A* nem lehet *ä*, sem az *ö* nem *ó*. De tegyük az *Amort* a' folyni után, 's helyre van ütve a' hiba.

Engedd így folyni, Amor, napjaim!

3.) a' *zengni* nem tudom szabatos crasis e? Én vele élni, kívált Sonettben, *hol olly nagy gond van a' kedves hangokra*, nem

mernék. — 4. Meg *édesíti* csókkal daljaim? talán *jutalmazza*. Elmondám, mint, *barát*, nem mint *mester*, észrevételeimet. De azt vetem hozzá, hogy nem rossz az, ha kiki megtartja a' maga individualis phisiognomiáját, és tulajdon érzését 's izlését követi, nem a' másét. Nekem egynehány tisztelt és irigylett barátom van; és még is mindenikének verseiben találok holmit, a' mit másképen szeretnék. Ők is találnak olytat az enyémben. Isten mentsen attól, hogy tanácslásokat kövessék. A' mi több, ők néha szépnek lelik azt munkámban, a' mitől én úgy pirúlok mint Fabius, a' ki így kiált: *Deprendi miserum est*.

Egy holnap ólta jó csomócska verseimet tettem semmivé. Szerencsére másutt le sincsenek írva. Ritka darabom az, a' mit meghagytam. A' mi megmaradt, azon sok változtatások estek, melyekre sokan azt fogják tudom mondani, a' mit egykor Földi monda egygy darabomra, és a' mit többnyire szoktak az Olvasók az újabb kiadásokra. De én tudom, hogy azt megtenni *kelle*. Nézze Uram Őcsém *Boldog bolondoskodásomat*, újabb formájában. Azt megtartottam, noha nem valami nagy veszteség volt volna, ha elégettem volna is.

AZ ÉLET' ÉLTE. Genuss des Lebens.

Éltem fogy	}	's nem sokára
<i>Fogy az élet</i>		
E' szép kor	}	majd elrepül
<i>Szép korom</i>		
Érzem messze	}	nincs } határa.
Érzem már közel		

'S majd komor telére dől:
De borral sebes szárnyának
Lépvesszőket hányhatok:
Bort hamar, bort, múlásának,
Ha iszom, kaczaghatok.

2. Még most, hála Isteninknek,
Kelyhem bátran' forgatom,
Még most hála Isteninknek
Lillimet csókolhatom.
Még nincs a' ki elfogassa
Meggyanított Lèvelem,
Nincs a' ki tudakoztassa,
Ki sziszeg titkon velem.

3. Lilli jer, jer, s mártsd rózsádat (das verwünste *ró*
Kelyhem édes nedvibe, anstatt *rö.*)
Fonjad azt 's melly pántlikádat
Homlokom víg fürtibe.
Gyúlasszd 's oltsd szám' szomjuságát
'S érztesse az velem,
Éltem' legfőbb boldogságát
Hogy csak kebledben lelem.

A' 3ik strophában elvont sorok újak. Uram Öcsém látni fogja, mit miért változtattam. Sokaknak nem fog tetszeni a' *hogy*nak az utolsó versbe esése. De eine poetische Sprache darf u. soll von der prosaischen . . . Schiller, Göthe nagy erőszakot visznek ilyeneket véghez, még pedig scientes et volentes, s a' vers nyér vele.

Egy igen régi, *emlékezete miatt kedves* dalom most így van 's így marad:

Minnyihez az első rózsával, 1791.

Minnyim, legelső rózsájától Értted fosztám-meg a' tavaszt, Vedd szíved' hív imádójától, Vedd kérlek forró csókkal azt. 2. Vedd Minnyi, vedd! 's nézd mint hullattam, Harmat gyanánt rá könnyemet, Hogy sorsom által eltittattam Körültted élni öltemet. 3. 'S panaszlani, hogy bánatimnak Most csak az ad vigasztalást, Ha, megjelenvén álmainknak, Esküdsz hogy nem kedvelsz mást. (ez kedves előttem mind az ideára mind a' kifejezésre nézve) 4. Nézd, mint serkentget új öröme Mindent a' nyájas kikelet. Nem engem Minnyi! én örökre szívemben hordom a' telet (Étiam bene) 5. 'S nem is lesz vége gyötrelminnek, Nem is derül fel bánatom, *Míg* szíve 's jobbja szép Minnyimnek *Hogy már enyém,* nem mondhatom. —

Imbol az *Εραση περιεα.* A' LEVELHORDÓ.

Én. Szép galamb, ki vagy te? mondd-el Honnan jössz 's hová repülsz? Hol gyűjtöted e' kenőcsöt, Melly játékos szárnyaidról Langy esőként permetez? — *A' Galamb.* 2. Én Anakreont szolgálom, Jámbor, hogyha tudni vágysz. 'S tőlem egy édes levelkét, Titkos édes egy levelkét, Vár kedves Bathylusa. 3.) Egykor Páfuszban lakoztam, 's Cypriusz volt az Asszonyom. De Cypriusz ámbátor néki

kedves voltam, új uramnak engedett egy szép dalért. — 4.) Őt szolgálom már az oltá. Én hordom leveleit. Reggel Bathylljához mégyek, Estve vissza térek hozzá; Így foly el minden napom. 5.) Azt fogadja, hogy szabaddá Tészen im majd engemet. De ha elbocsát is engem, Én hozzája vissza térek, s önként nála maradok. 6.) Akkor élttem féltve járnék Mind hegyen mind völgyeken; Végig futnám a' mezőket, Vad ropesény és lednek volna Izletesbb elédelem. 7.) Most gazdámnak hív kezéből Csipkedem a Kenyeret, 'S megszomjúzva, serlegéből 's édes illatu szájából szörbőlöm habzó borát. 8.) 'S részegülve lantja mellett, Kezdem rá vig tánczomat, 's a' lant ismét, hogy ha a' tánczban Eltikkadva, nyugodalmot Ohajtok, a' nyosszolyám. 9.) Jámbor, im ismérsz eléggé, 's láthat'd, melly boldog vagyok. Hagyd folytatnom útam! Úgy is kérdezésid a' szajkónál Csácsogóbbá tette nek!

Anacreonnak mind Földi, mind én, mind Fabchich fordítottuk darabjaikat. A' Földiei nálam kézírásban mind meg vannak. Irtóztatók, mert a' nagy hűség miatt olly erőltetettek mint a' Fabchichéi. Szabadon lehet jól fordítani Anacreont, nem másképen. Ezen kis dal *ἡ γῆ μελαινα πίνει* nálam most így kezdődik: a' föld iszik 's viszonttag a' földet a' fa issza. Mert erre a' *barna* föld iszik 's azt viszonttag a fa issza, semmi szükség azért, hogy Anacreonban is *barna* (*μελαινα*) áll. Én az illy igazításokra elmondhatom

λαλιστερον μ' εθηκας
 εταιρε της κορωνης. —

[Szemere Páltól készült másolata a Szemere-tár II. kötetében.]

1498.

Szemere Albert — Kazinczynak.

Kedvesem!

Az Isten áldjon meg Jó szivedért! Még a' legnagyobb ártatlanság mellett is jól esik a' vigasztalás és Jó Barát. Már a' Fiscalis Actiót sok sürgetésem után megkaptam. Majd nyilvánásra hozom én az én ártatlanságomat a' Sedria előtt, jöllehet az én Gyilkosaim az ólom lábom mászó Jó, és a' sas szárnyakon repülő rossz hír által okoztatott beestelenségemet soha vissza nem téríthetik. De

én nekik szivemből meg engedek és még a' legfeketébb lelkű Bernát Ferenczért is imádkozom: hogy az, a' ki a' kövekből is támaszthat Fiakat Ábrahámnak: Ő Belőlle a' ki gyanakodására nézve: Pigmalion; Boszszúállására való nézve: Juno, Ember gyűlölésére való nézve: Timon, formáljon egy igaz Natanaelt, a' kibe semmi álmokság nem találtatik; egy Socratest, qui Partem acceptae saeva inter Vincula cicutae Accusatori nollet dare; és egy emberszerető Voltemadét.

Intésedet köszönöm. Az illy Hiv embernek még a' verése sem ártana nekem.

Vagyok Toltsván, 14^a Juny, 1809.

Szemere mk.

Kivül:

Az egyetlen egy és Nagy Kazineczynak, Széphalmon.

Nzetes Fodor György Eskütt Úrnak ezen Levélnek jó móddal lchető kézhez szolgáltatása ajánltatik.

[Másolata a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 181. sz.]

1499.

Cserey Farkas — Kazineczynak.

Kolosvár 16^{dik} Juny 809.

Kedves Barátom!

Tökés tegnap hozá ide ezen Jegyzéseket,¹ nem tudva mi végre küldi Néked, tisztelete mellett. Tegnap kezdődék el formalis Diaetánk királyi Biztos Gr. Kollowrath Libsteinski Feldzeugmeister Elöl ülése alatt. Tegnap előtt Maximilian Herczeget Insurgeseink nagy pompával be kísérek, tegnap a királyi Biztos a Redoutten-Saalba 300 emberre gazdag asztalt adván, eő királyi Herczegsége velünk ebédelt, és egy Poharat a mi egészségünkre Magyarúl, és pedig jól Magyarúl így köszöne el: Az Isten éltesse a Tekintetes, Nemes Statusokat: más poharat Deákul így: Deus ter opt. max. inclitos Status et ordines in contestato prompto Zelu erga summum Terrae Principem, avitam Libertatem, et constitutionem conservet, et faxit, ut hostium molimina bellica fortitudine et innata nationali virtute deprimere valeant. Ma candidalunk Statuum praesidenségre. Én és Teleki Jóskaék ohaitva várjuk leveleidet és hosszas halgatásod nyughatatlanit. Éljj boldogúl, hív tisztelőd

Cserey mpr.

¹ Nincs a levél mellett.

Kivül:

Tekintetes Kazinczy Ferencz Úrnak p. Debreczen S. A. Ujhely.
Széphalom.

[Eredetiye a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 195. sz.]

1500.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, 16. Jún. 1809.

Kedves barátom!

Az éjjel nagy szerencsétlenség eshetett volna rajtam. — 10 óra után lefekvén, csakhamar két katona a házamhoz jő. Vad kutyáim nagy lármát csináltak. A' Gazdám és egyik nálam dolgozó kőművesem kérdik mit akarnak. Azok kérdéssel felelnek: *ki lakik itt?* — Épen az elmúlt éjjel raboltatván-ki vidékünkön egy Molnár, az én két emberem meg gyanította, hogy rossz emberck lehetnek, 's erre nézve azt hazudták, hogy senki sem lakik; a' ház még csak most épül. Az alatt egy 3dik, majd egy negyedik, 5dik katona jött hozzájuk, puskásan, 's végre számok 8ra szaporodott. Én mind ezeket csak ma reggel tudtam-meg. Gazdám és a' kőműves levitték őket a' dombomról a' faluba, a' korcsmára, hol bort ittak ingyen, 's kenyeret 's szalonnát 's túrót kértek. Mig ettek ittak, kettő mindég puskával strázsát állott a' fogadó előtt. Embereim kenyeret 's szalonnát adtak nekik, 's ők megköszönték a' jól tartást, 's a' kőművest kalaúznak hajtották Szőlőskéig. Szerencsétek, úgy mondának, hogy velünk szépen bántatok, 's az volt minden óhajtások, hogy hamar által érjenek a' Tiszán. Kolozsvárt emlegették, 's oláh nyelven beszéltek. A' kőműves sok helytt hitta őket a' korcsmákba, azt hívén, hogy valahol elég emberre akad, kik őket elfoghatják: de ők nem akartak sehol betérni. Szőlőskén a' Bodrog hídjánál eleresztették a' kőművest; jele, hogy tudták az útát, mert a' hid túl partján nincs ház. — Itt elmenő emberektől értem már, hogy Kassa mellett 12en voltak, és faluk által hajhásztattak az erdőkben. Négye talán elfogattatott. Szkároson Fekete Úrnak Szakácsát e vagy kocsisát az egyike agyon lötte, mivel az is szorgoskodott elfogattatásokon. Én ma Ujhelybe nem mehetvén, a' dolgot Lónyai Vice-Ispán Úrnak megirtam, az oldalára írván a' levélnek, hogy ha Lónyai még Ujhelyben nem volna, (ki ment a' jószágába) Deputatus társaim bontsák-fel, 's rendeljenek holmit elfo-

gattatások eránt. Ezek éjjel mennek; nyár van: nappal erdőkben pihennek, azt tartom.

Tegnap Ujhelyben valék, de ott vévén az ifjú Gróf Török József sógorom levelét, mellyben tőlem a' Görög' Magyar Országi Atlását vagy más jó Magyar Országi Mappát kér, vagy az Ipának (a' Szatmári Fő-Ispánnak) vagy a' sógorának (R. Vécsey Lőrincznek) számára, ki Obersternek van resolválva a' Szathmári Insurrectióhoz, haza jöttem, kivánságát teljesíteni. A' Görög' Atlását csakugyan nem adtam, mert annak sok hasznát vehetem én és az egész Ujhelyi, az az Zemplényi Deputatio, abban minden Vármegye minden falujival meglévén, 's az Atlas az egész Vármegyében csak általam bírattatván.

A' Sógorom írja, hogy Lengyel Országának a' pártosai a' Beregieket ijesztgetik, és a' miatt egynehány Magyar Országi Vármegye 's a' Közép Szolnoki ('s talán Krasznai is) ellenek fog fordítatni. — Megvallom, ez a' hír hihetetlen előttem, minekutána Gyűlésünket mind Camerarius Jékelfalusi Úr, mind Gróf Bukovszky Tábla Biráink, kik Vármegyénkben a' Lengyel széleken laknak, bizonyossá tették az eránt, hogy nincs mitől félnünk; mellynek mi annál készebbek valánk hitelt adni, mivel Generális Hadik 's a' Brigadirja Hertelendi, Insurrectiókat ismét Pest felé parancsolták, holott már Sztropkó felé volt parancsolva. — Ma veszek Ujhelyből levelet azon hirrel, hogy az ellenség már Pápát is birja Veszprém Vármegyében, és hogy Békés Vármegyében 42,000 franczia van. Ez az utóbbi hír bizonyosan hazug hir. Hiszen úgy nem volna Ferencz Herczeg és a' Kincs Váradon. Tegnap érkezett egy Kurirunk Pestről. Egy Görög kereskedővel beszélek estve, a' ki ezzel a' Kurirral Ujhelyben szólott, míg az a' Depéscht Lónyaink után Deregnőre kivitte, és a' kinek legénye 4 nap előtt jött Pestről. Mind a' Kurír, mind a' legény azt beszélik a' Görögnek, hogy Budán 160 ló van készen az első jeladásra általhozni a' Császári ház tagjait Váradra. A' Császárné régen Gödöllőn vagyon asszony anyjánál. De honnan ez a' felelem, ha az ellenség Asper mellett úgy megrontatott? Valami lehet a' mit még nem tudunk.

A' ti Dietátok eddig talán eloszlott. Ugyan ezért Krasznát is felteszem levelem boritékjára. — Soha te fényesebb méltóságban nem lehetsz mint a' mostanid. Én legalább nem ismerék olytat, mellyet jó ember inkább irigyelhet, csak igaz fénnel tudja vinni, melly eránt Nálad úgy sem lehet kérdés. Szép dolog a' törvényhozó

testnek tagja lenni, 's egy egész Nemzet boldogságán nem mint külön személy, hanem mint *Persona publica* dolgozhatni. Kérlek írj, mik estek ott *szépek*, vagy ha nem szépek, *nevezetesekek*; 's Wesselényi mint ragadta-el ismét a' maga szép dictióji által a' Nemzet Gyűlését. Tökés Úr hol van? miért nem írja-meg nekem, melly lovak most a' legszebbek Zsibón, melly színűek sat. Tudod, melly végre kértem ezt.

Végre könyveimet kötöm szivedre. Mennyi költ-el, 's hol az árok? Vedd-fel a' mi bejött, és tétess magadnak Eladójak által egy kis jegyzést, hogy azt nekem in originali által küldhessd, hogy tudhassam, kitől várjam a' többit.

Tisztelem a' Mélt. Fő-Ispán 's Praeses Ipad Uradat alázatosan, Grófnéd kezeit hiven csókolom. Élj szerencsésen, édes barátom! Gróf Teleki Jóskánál és Fannijánál el ne felejts rólam emlékezni.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1501.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Ujhely 22. Jún. 1809.

Érdemes barátom!

Júniusnak 11dikén írt rövid de igen kedves leveledet tegnap vettem. Mi mára Ord. Vice Ispánunk Mélt. Kamarás Lónyai Gábor által egy igen solennis Deputationalis Sessio tartása végett öszve hívatattunk. Felolvastattak azok az irások, a' mellyek hozzánk a' Győrnél történt szerencsétlen ütközet felől érkeztek. Annakutána a' Lengyel dolgok eránt tudósítottunk; harmadik tárgy volt pedig a' Ferdinánd Herczegné közzénk érkezése, melly dolgokról íme közlöm a' miket tudok.

A' Fels. Herczegné, Estei Beatrix Asszony, Császárnénknak 's Primásunknak édes Asszony-anyjok, tegnap délután érkezett-bé ide Ujhelybe, 's éjszakára Terebesre ért, hol további rendelésekig megmaradni fog. Ez a' Terebes egy szép mezővárosocska. A' lakosok tótok; a' Kastély, a' hol a' nagy vendég megszállott, a' Gróf Csáky Imrée; nem nagy, de ékes, és igen pompás készületei vannak. Primásunk választotta-ki a' helyet kedves Asszony-anyjának. Herczeg Albáni vagyon kísézői között és két Udvari Pap.

E napokban Deputatio fog menni tiszteletére, kik között én is megjelenek, 's akkor e' tárgyról bővebben. — Császárnénk Egerben vagyon, de meddig múlat ott, nem tudatik. Úgy van a szó, hogy Kassára 's onnan Olmützbe mégyen. A' Császári ház Váradon lévő tagjai is mind elhozattatnak onnan.

A' magyar és német Cancelláriák Budáról és Pestről eljöttek, 's Egerben, továbbad Kassán lesznek, az Erdélyit Miskolczra várják.

A' Győri csata felől Obersterünknek levelét már vettük. Kevés legényeink estek-el. Őt holt-meg, mind közlegény, Kapitány Báró Barkóczinak (a' Zemplényi lovasok között) egy ágyú golyóbis elhordta az egyik lábát, a' más könnyebben megsebesedett Tisztünk pedig Hadnagy Gergelyi.

A' mint a' mi Zemplényi 's Borsodi 's Hevesi Insurgenseink az ellenségi lineák felé vezetettek, véresen és sebben látták magok felé hozattatni a' mi Insurgenseinket, 's *néki sem lovájok, sem patrontások, sem fent kardjok nem lévén*, nem esuda hogy megszállotta a' rettegés, 's siketökké lévén Tisztjeiknek parancsolatjaik 's buzdításaik eránt, meg fordultak, 's harmad nap olta sem prófontot sem lehnungot nem kapván, erőszakra vetemedtek, rablottak, 's így a' Pesti hidhoz érvén, ott elfogattattak, úgy hogy haza csak egynehány szökhett, kiket most fogattatunk 's küldünk a' sereghez. — Chastoller és a' Bán conjungálák magokat és János Herczeghez csatlják magokat. Palatinusunk Komáromba vette magát. Az ellenség Buda felé tart, hová ha el talál jutni, Pestet is bírni fogja, mert mi könnyű lesz néki Pestet kóhalommá lövöldöztetni ha magát feladni nem akarandja? — Győr B. Mecséri és Frimont Generálisok által védelmeztetik. Úgy mondják hogy Károly Herczeg 140 ezerből áll sereggel áll Bécs körül.

Lengyel Országban a' mi Zemplényi Insurrectionknak egy Svadrónja vagyon, 's az magát csúful viselte. Zanókot meg vette ugyan, de ott prédált. Vásár volt épen midőn oda ért, 's képzelheted hogy az illy vad nép mit tehet ilyenkor; én szégyenlem leírni. Bár ne hallottam volna soha Nemzetem vitézei felől. Egy Páris nevű Lengyel Generálist szerencsésen elfogtak. — Mi attól tartunk, hogy ez a' megbántott nép vissza adja a' kölcsönt a' Magyarinak mihelytt módját ejti. Már készül reá, Emissariusokat küldvén-ki közzenk, a' kik a' népet hozzájok és ellenünk csábítsák, a' mint ezt két Szolgabírónk levél által jelenti a' Vice-Ispánunknak.

Épen ezen levelem írása alatt lép közzénk egy barátom, a' ki azt beszéli, hogy tegnap olvasta egy Pesti Földes Úr levelét az eránt, hogy a' Bán serege 3000 emberből áll, a' Chastellersé 2500., a' János Herczegé mintegy 5 vagy 6000; 's a' János Herczeg serege minden ágyúit elvesztette, úgy hogy Pestről kelle utána új ágyúkat vinni. Ez a' levél a' mi vosztességünket irtóztatónak festi. Attól tartanak, hogy a' francia sereg Vácznál, Esztergomnál által megyen a' Dunán, és a' Károly Herczeg seregének kerül.

Ezek rettenetes történetek édes barátom. De ha sorsunk rettenetes is, még megváltozható, kivált hogy Ferdinánd Herczeg is jó segédünkre. Ha Károly Herczeg ismét szerencsésen viv meg velek, úgy jó lesz minden.

A' kis Wesselényihez irt Epistolámat magánál olvashatod, mert nálam nincs meg. Leveleddel együtt vettem a' Döbrenteyét azzal a' hírrel, hogy eddig azt W[esselényi] kinyomtattatta. Ha meg van, legyen: de szeretnék clébb rajta sokat igazítani, mert nagyon hirtelen írtam, én pedig sokat szoktam corrigálni mindég azon a' mit írok. — Kérlek fogd ki könyveim árokból mind azt a' mivel Neked még is tartozom: a' többit add által Gróf Teleki Jóskánának.

Mstumaidat a' Gróf Teleki Jóskáné anyja kezéhez teszem-le, mert most olly időt élünk, a' mellyben illő mindent vissza adni a' mit mástól vettünk. — Zemplényi barátimnak kedves volna, ha megírnád, mi dolog történt nálatok. Azt beszéllek, hogy egy Gróf Bánfit meg is öltek. Élj szerencsésen.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1502.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, 24. Jún. 1809.

Érdemes barátom!

Tegnap ebéd alatt érkeze hozzánk egyik Kurirunk Komáromból. A' hírek ezek:

1.) Drezdát seregünk megvette. — Mi szükség volt Saxoniában foglalni, mikor Gyórt, Komáromot, Budát kell védelmezni, csak az divínálhatja, a' ki oda figyelmez, hogy a' Fels. Udvar Budáról, Gödöllőről, Váradról Kassa felé tart 's Olmütz felé szándékozik.

2.) Egynehány francia katona kardját foga közzé szorítván, Gönyőnél által úszott a' Dunán álló K o m p o k b a (hajó-malom), 's ott a' kompokba beszökdösvén, a' molnárt 's molnár legényeket karddal kényszerítette, hogy a' kompokat hajtsák az ő részekre. Így kevés óra alatt kész vala a' hajó a' Csalóközi szigetbe. Ott még egy vízen kell keresztül menni. De elég az, hogy néhány ezer francia a' szigetben van, 's Komáromnak tart. A' Tatai oldalról (azt mondja a' Kurír,) a' golyóbis nem éri Komáromot, úgy hogy ő a' Palatinus mellett lévén, szemeivel látta, hogy a' golyóbis mint hullott a' Dunába. De azt mondja e' mellett, hogy a' Duna bal részén Komárom védelmezhetetlen, és így ha a' francia oda által talál menni, úgy Komárom nem sokára övék lesz. Ezen igyekszik most a' Francia, és ez az oka, hogy Budának nem tartott eddig.

3.) Győr felől is azt mondja, hogy az is bizonyosan feladja magát, már az ellenség bírván az egyik hustátját. Esmerem a' Várost védő Generálisunkat (Frimont); az derék katona. De a' derék katona sem mindenható.

4.) A' Váradon múltott Császári Familia már Kassán vagyon. Desperálnunk nem szükség, nem kell: de nem jó jelnek veszem, mikor Udvarunk vonakodik; nem jó jelnek, hogy Drezdánál útát nyitunk. Az Isten védelmezze Uralkodónknak személyét és háza népét. Csak ők legyenek bátorságban, sok gonddal kevesebb lesz minden jó hazafin.

5.) Nem Kandó Oberster írja, hogy a' Hevesi és Borsodi Insurgenseknek sem patrontások 's kovájok, sem fent kardjok nem volt Győrnél, hanem egy más Tiszt. Az azonban igaz, hogy a' Borsodi 's Hevesi Insurgensek csináltak nyilást a' Centrumban, mellyen osztán a' Vice-Király által nyomúlt és seregünket megbontotta.

6.) Kurírunk a' Palatinus messzelátó csőjén látta a' Vice Királyt, seregét megtekinteni menvén.

Ezek a' tegnapi hírek. Öllelek.

Tökés Urat emlékeztessd. Addig sürgetem, míg kérésem teljesítve lesz. Ha ki van nyomtatva az Epistolám, küldj Postán egy exemplárt; a' Zsibói háznak jelentsd szent tiszteletemet.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1503.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom, Jun. 28d. 1809.

Nagy kedvességű barátom!

Az Úr Augustusban látogatásomra készül jöni. Hiú feltétel! nem lát az teljesedést! Tekintsen az Úr arra a' mi Májusnak közepe táján Bécs körül, Jún. 14dikén pedig Győr és Ács között történt, 's mondja meg, hogyan lehessen azt nékem reménylenem, hogy Augustusban egymást megláthatjuk. Irtóztató csapások értek bennünket, 's a' mik méltán rettegthetnek, azok még irtóztatóbbak. Én holnap mégyek ismét Ujhelybe, hol a Mált. Grófné testvérének Condeputatusa vagyok egy harmadikkal, azon laistrom kicsinálása végett, a mellyből kitéssék, ki vagyon még hátra kötelességének teljesítésével; 's megtörténhetik, hogy midőn oda érek, olyakat fogok hallani, a' miken elakad a' szó a' számban.

Eggy Kurirunk, ki 19°. Jún. jött Komáromból a' Palatinusunktól, 23dikban azt a' hirt hozta, hogy ő Dorogon (Pest Vármegyében) kénytelen volt Esztergom felé venni útját, mert a' Póstanester azzal rettentette, hogy a' Duna jobb partján menvén, az ellenség' kezébe esend: — 's hogy Komárom a' Duna jobb partjáról megvehetetlen ugyan; mert a' golyóbis, melly onnan repitetik a vár felé, mind a' Dunába esik 's nem ér el Komáromhoz; de a' tulsó oldalról ostromoltatván, kevés napokig fogja magát védetni. Azonban az ellenségi seregnek négy legénye Gönyő mellett éjtszaka — szájába szoritván kardját (mint Caesár Alexandriánál a' paizst, és Commentariusait) — által úszott a' Dunán álló kompokhoz, 's ott karddal kényszerítette a' Molnárokat, hogy a' kompokat hajtsák-által a' Duna' jobb partjára; 's így másnap kész vala a' híd, és (eggy újabb tudósítás szerént) tizezer francia az Olasz-oroszági Vice-Király vezérleése alatt a' Dunán által méne, 's Palatinusunkat Komáromban megtámadni készül. Azt vetette ezekhez, hogy egyedül ezen feltétel okozta, hogy Buda Jun. 14dike után mingyárt el nem foglaltatott. Győr felől is az a' hírünk, hogy az egy hét alatt magát kénytelen lessz feladni. Ezeket hallván, és azt látván, hogy Fels. Asszonyunk Budát elhagyta 's utóbbi hireink szerént Egerig jött, de Kassára készül, 's onnan talán Drezda felé; a' Császári familia pedig Váradról már Kassára feljött, valamint Ö-Fel-

ségének a' Császárnénknak anyja Terebesre, a' Gróf Csáky Imre kastélyába, — mondja meg az Úr, mit lehet reménylenünk? 's hihetem e én, hogy az én látni régen óhajtott barátom Augustusban hozzám eljöhessen? Sőt én arra kérem az Urat egész barátsággal, hogy életét ne tégye kockára 's maradjon vesztég, míg az egek reánk boldogabb napokat nem hoznak. Akkor jöjjön az Úr, 's hozza nékem azt a' kedves hírt, hogy Grófnéja 's gyönyörű gyermekei szeretnek, 's kedvesbb vendégem nem lesz, mint az a' barátom, kinek érdemeit ezen hír hozása nélkül is teljes mértékben tudom becsülni.

En ma veszem Mélt. Szerencsyné Asszony levelét azon hirrel, hogy unokácskája, a' Gróf Teleky Jóskáné leánya, 18. napokat élván meghala, és hogy ez a' kedves Asszonyka is nagyon rosszul van. Ha tud valamit felőle az Úr, kérem, írja-meg nekem. Fanny mind nekem, mind a' feleségemnek igen kedves baráténkn.

Nagyon gyönyörködtet engem az a' hir, hogy az Úr tanítványkája olly munkákat téssen, a' mellyet a' Kisünk' hoinapos írásába belő lehet tétetni. Örvendjen az Úr ezen szép szerencsének, hogy a' hazának illy fiat nevelhet. Bármí kedvetlen 's terhes szolgálat lehet a' gyermekek nevelése, az Úr az a' szép érzésű ember, a' ki ezen munkában gyönyörtséget is lél. 'S ne számoljam e azt a' szerencsét is valaminek, hogy az Úr egy olly tiszteletre-méltó fiatal, szép és jó-Asszony körül élhet mint a' mi kedves Grófnénk, 's olly szép gyermek mellett mint a' kis csuklattató? Minden bizonnyal érzi azt az Úr; 's ha Sophie nem volna feleségem, ha fiatal volnék, irigyleném az Úrnak ezt a' munkát. —

Wesselényihez irt Epistolám felől úgy szöll az Úr, mint a' melly eddig kinyomtatott. Irtam Mélt. Cserei Farkas Úrnak, hogy ha már kijött, küldjön egy nyomtatványt: de ha még ki nincs, várassa-bé az igazításokat. — Nekem most két versem forog kezeken, melly barátimnak javallásaikat megnyerni szerencsés volt. Én részemről minden darabjaim között nekik adom az elsőséget, és a' Phigiem' sirkövére irt három distichonaimnak. — Imhol van mind a' kettő:

Novembernek XI-dike MDCCCIV.

Sonett.

«Nincs milliók közt egy, kit a fene ...

[Stb. mint az 1456. számú levélben.]

Ez volt a' legelső Sonett magyar nyelven. Még 1806ban készült; de tudom melly kényes fülek itélik a' Sonettet, titokban tartottam

mind ezideig. Azonban Voss, a' Homér fordítója, a' Jénai Lit. Zeitungban 1808. Jun. Bürgernek Sonettjeit recenseálván, kikölt a' Sonettek ellen, és azt a' dalnak alkalmatlan formájának nevezte. Kinek van igaza, neki e vagy az Olasz és Spanyol nemzetnek, kiknél ez a' dalnem Petraracának ideje oltá 's még régibben mindég nagy becsben tartatott? -- Ez a' recensio egy másodiknak dallására tüzelt. Bürger a' maga verseinek vorletzte kiadásában a' Sonettet a' Menüethez hasonlította. Megtartottam az igen elmés öszve hasonlítást.

A Sonett' Muzsája.

Mint a' szerelmes járja szép párjával ...

[Stb. mint az 1484. számú levélben.]

A Sonettben* Innigkeit des Gefühlsnek kell lenni, welche die Gluth des Süds habe, ezen felyül a' leggondosabb megválasztása a' szóknak, a' legtisztább 's legszebb Reimok, 's scandált versek. Sem a' sor nem lehet több mint itt, sem a' Reim nem állhat másképen mint a' hogy a' törvény kívánja.

A 2dik Sonett 2dik Vierlingjét sok olvasó nem fogja érteni, de nem én vagyok az oka. Én arról a' Vierlingről azt tartom, hogy az igen szerencsés.

Egy ifjú barátom az enyémnek hasonlatosságára és ezt látván más kettőt írt, 's nem rosszat. Iskolai esztendeimben én olyat mint az övé nem írtam volna, és ez mutatja, hogy Literatúránk halad.

Csókolja az Úr kezeit a' Mélt. Grófnénak, 's köszöntse kedves aprójit szíves barátjoknak nevében. Az én kis Eugeniem most kezd járkálni, de még tartogatni kell. Septemberben ringatni fogja kis Trajánomat. Adieu, édes barátom!

Nem tudván, ha az Úr nincs e útban, levelem a Mélt. Grófné adresse alatt indul.

Mi dolgok történnek Erdélyben? Igaz e hogy egy Bánfit idvezitettek az Oláhok?

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 199. sz.]

* A sonett 9. sora ez: «Szülő keríti mostan homlokom,» ehhez Kazinczy F. a következő jegyzetet teszi: «Reben, mint Bükk az az bikkfa.»

1504.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Ujhely, Jún. 30. 1809.

Nagy tekintetű barátom!

Az a' leveled vala az utolsó melly hozzám eddig elérkezett, a' mellyben Maximilian Hercegnak magyar pohár-elköszönése felől tudósítottál. Képzeled hogy leveledet barátimmal közlöttem. Szeretném ha az Udvar és az Udvariak láthatnák, hogy miként electrizál bennünket annak látása, hogy Uralkodó Házunk a' nemzetnek legföltettebb kincsét, a' hazai nyelvet, megbecsüli. Az Isten éltesse ezt a' jó Herceget, és adja, hogy köztetek forgása által ő a' nemzethez 's a' nemzet ő hozzá még szorosbban kapcsolassék.

Tökés urat egész barátsággal köszöntöm, de engedje mondanom, hogy nem értette-el kérésemet. A' megnevezett lovakra jól emlékezem millyenek voltak 1805-ben, midőn én Zsibón valék. Én az Epistolában meg nem nevezett, de nevezésre méltóbb lovaknak neveik, színeik 's tulajdonságaik felől kértem tudósítást, hogy ha Tökés Úr még valamelyiknek nevét kívánná verseimbe tétetni, azt megtehessem. Szeretném ezen felül ha Tökés Úr nékem epistolámnak azon verseit, a' mellyek a' P'apirius során kezdődnek, addig a' hol ez a' sor áll:

mint a' melly Ferencznek

Készült zászlójit ékesíteni,

megküldeni akarná, hogy versemet kisimíthassam, 's kiadhassam.

Mélt. Kamarás 's Vice Ispán Lónyai Gábor úr Máj. 23dikán beadta esedezését az Ungvár Vármegyei Administrátorság eránt, és már Jún. 23dikán publicáltatott a' resolutio. A' ma érkezett Kultsár leveleiben Beregi Administratorra tétetik: de az meg tévedés. —

Ma felolvasánk a' Lengyel Ország eránt vett tudósításokat. Egy Hadi Tiszt közlé velünk írásban azon parancsolatot, mellyet a' Muszkák eránt Ferdinánd Hercegtől veve. Törtük rajta fejünket, mint kellessék azt érteni; mert ámbár minden azt mutatja, hogy úgy jönnek mint barátink, de csak ugyan némelly kifejezősek el-akasztottak. Cordont fognak vonni a' Carpatus' lábainál etc. — — — Homály a' dolog előttünk.

Tegnap egy lefityegő katonát kucsmával láttam űlni egy forspont szekeren, elöl pedig egy Ungvári Hajdút. «Mebocssásson az űr (igy abordiroztam az idegent), de látván ezt a' sipkát, 's nem gondolhatván egyebet, hanem hogy az űr a' tábortól jó, bátorkodtam megállapítani a' szekeret; mi itt mindketten tagjai vagyunk a' Deputációnak, szólljon az űr szabadon, mi hír? — Ezt felelte:

Győr Jun. 23dikán bizonyosan feladta magát az ellenségnek. Komárom is fel fogja kevés napok alatt, mert sokkal több a' nép mint hogy az ott való magazinokból élélhetne, 's a' Francia már azt a' várat a' Duna bal partjáról ostromolja. Az elmúlt hétfőn (26. Jun.) Veresváron, Budához első pósta Bécs felé, megjelene ezer Francia, 's requisitiót tévén, Komárom felé tért. Ezt bizonyosan tudom: többet nem tudok.» —

Azok a' kik szeretik magokat édes reményekkel 's hírekkel kecsegtetni, melly szint úgy vétkes cselekedet mint magunkat elrémíteni és csak ijesztő dolgokat látni akarni, ma azt hirdetik, hogy valami Miskolczi Görög Bécsből jó 's azt beszéli, hogy Győrnel 24dikén nagy verekedés volt 's az ellenség öszve van tiporva. — Mi ezt nem hittük, azért, mert ha igaz volna, 6 nap olta két Kurír is elhozta volna a' kedves hírt.

Ma veszek Somogy Vármegyéből egy levelet. Imhol extractusa:

A' Győri szerencsétlenségnek 14^a Jún. legfőbb oka volt, hogy az Insurgensek még csak az ütközet előtt 2 nappal kaptak munitiót nagy részént. Az Insurgenseik lovai tanulatlanok lévén, megriadtak az ágyúk lövöldözéseiktől, 's a' legénységet lehányták.

A' Francziák Zala és Vas Vármegyékben nagy károkat tettek. Herczeg Batthyáni kastélyát Körmöndön felprédálták, űrnek, adozónak marhájjikat, lovaikat elszedték, rétjeiket leégették. A' meg nem emészthetett bort és eleséget elpazarlották, a' hordókba belé lóttek hogy a' bor elfolyjon. Vas Vármegyében provizorius kormányt állítottak, bottal 's halállal fenyegetvén a' Magistrátust, ha a' parancsolatokat nem exequálják. Francia nép őrzi a' tömlőczőt 's Vármegye házát.

Szala Vármegyében csak Szent Grót, Sümeg és Gógánfa táján volt még ellenség. Bément ugyan egy vakmerő Chasseur Szala-Egerszegre, hol a' Vármegye háza van, 's sessioban találta a' Rendeket. 20,000 emberre való quártélyt kért. Mivel széket nem adtak neki,

felült az asztalra, 's Gróf Batthyáni Ferencznek az orra alatt játszott meztelen kardjával. El akarta foglalni az Inkei Ádám Úr lovait, rajta vesztelt, elfogattatott, 's Kanisán és Vármegyénken vitetett fogságba.

Horvát Országnak alsóbb részeit már két ízben nyugtalaníták meg a' Francziák, felgyúlasztván ellenünk a' szomszéd törököket, melly miatt a' Bán kéntelen vala Károlyvár körül késni. De a' Török Császár nem csak a' kár vissza poltolását ígérte, sőt megparancsolta a' Travniki Basának, hogy az erőszakoskodók ellen Horvátjainak segédjekre legyen. Erre Marmont elhagyta Fiumét és Triestet, 8000000 ftot óró pénzt és portékát csikarván ki a' két várostól.

A' Francia Ispitályok Bécsben, Pápán és Sopronyban tele vannak sebeseekkel, a' Győri esatáról 120 kocsival vittek illyeket Sopronyba. Veszprém Vármegyéből minden orvosokat Pápára hajtottak gyógyítás végett. Patikáinkat az Insurrectio 's az ellenség egészen kiürítette.

Nemes Festetics János és Báró Majthényi Imre kapitányainkat golyóbis ölte meg. Gróf Széchényi Lajost (a' Somogyi Fő Ispán fiját) akkor lőtték agyon, midőn János Herczeg neki keresztet küldte. Gr. Festetics Ignác és B. Pászthory Oberster sebet kaptak. Győrnél 10,000t vesztettünk.

Ennyi a' Somogy Vármegyei barátom tudósítása.

Már írtam, hogy a' Zemplény Vármegyei Insurgensek közzül 5 elesett Győrnel, 25 sebet kapott 's 10 vagy 15 ló veszett oda. Obersterünk Kandó Gábor jeles tettet teve, a' soha csatát nem látott sereget hé vivén lovon az ágyúk közzé, hol a' batleriákon az ágyúkon szökdeltek által. Kapitány Báró Barkóczynek elvesztette egy ágyú golyóbis által lábát, 's sebjében megholt.

Épen kész vala levelem, midőn egy barátom im ezt írja. Ki sugárik leveléből a' szép lélek. De ne engedd ezt *bolond* által olvasatni, mert az *félreérténé*, pedig esküszöm, hogy ő nem *félreértendő*.

Én a' hazánkra terjedt veszedelmnek kimenetelét itten (Pesten) várom-el. Érzem már én is, de most még csak értékemben¹ Vármegyei jószágomban, a' háború süllyát. Alkalmasint majd személyre és még annál is kedvesbb enyéimre is ki fog terjedni. Az

¹ Az eredetiben is így ki van pontozva.

ellenségnek, ki már Győrön, más felől pedig Veszprémen innen vagyon, ide jövetelét semmi nem hátrálja. Budát megvévén, a' hid elszedetik és akadályoztatni fogják általjövetelét: ez hasonló sorsot húzhat reánk, mint a' mellyet a' szegény Pozsonyiak most éreznek. Feleségem itt marad, mivel úgy is Zemplénybe és Zabolchba a' hideg észak tájon támadt tűz ha jobban talál terjedni, könnyen båtortalanná teheti a' lakást, kivált mivel felkelt seregeink a' mint hallom, nem csak határink oltalmára fordítatnak, de offensive is dolgoznak. Nehéz pedig már most az ellenség között a' választás, mivel a' Franczok is, a' megkeseredés legnagyobb mértékében lévén, szokott emberségeket lete-szik, 's hazánkban a' hol csak győztek, nem elégedtek-meg szükségseik teljesítésével, hanem vad ellenség módra pusztítottak is.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1505.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kolosvárt 2^{dik} Jul. 1809.

Drága Kedves barátom!

Némelj dolgokba elmerülve, — akaratom és ohaitásomon kívül — rég nem írtam Néked. A vélem közlött Uiságokat sokan várták és így sokaknak szolgáltál azokkal; a környül álásokhoz képest hála az Egeknek nem vagyunk éppen olj rosszul, ide az itten lévő Herczeg Maximilianhoz, ki éppen szomszédomba van szálva, maid minden nap érkezik Courier, de nem igen lehet meg tudni mit hoznak, noha a mellette lévő két adjutantal, kik között egy Pattantjus Major tanult derék ember, jól vagyok. Hogy Dresdát meg vettük — Bayreithba vagyunk — és ott a Nép mindenütt hozzánk álott, eddig halottad. Lengyel országból tegnap érkezett Courier aszt mondgya, hogy Lembergbe tisztviselőink vissza mentek. János Herczeg Posonba van, de a volna ám jól, ha Győr előtt ellenség nem volna, mert miheljít Magyar országról ki lehet ötet nyomni, mingyárt hozzá lehet kör-mösön nyulni a dologhoz. A mi Diaetank talán, de csak talán a jövő Szombaton be végződik, sok köztünk a roz Hazaí és az egois-mus rüt képbe üti ki magát a nagyobb részbe. Wesselényirül nem írok semmit és ezen halgatásomból arányozhatod mit akarok mon-dani, köztünk maradt szó legyen *(eő nem az a ki volt)* és eszt mel-ton lehet fáilalni.

Én a mult Csötörtökön lévén a Hercegnél Camerarius szolgálót, csak gondold, miljen jól esett, a midőn az Antichambreba a Diván előtt álló asztalkán Schillernek a 30 esztendő Hábortút le író historiáját kapám. Maximilián egy a Tudományokat szerető olvasott iffiu ember. A régiségek szereti és annak Tudományába járatos, meljről szép bizonyítást adott, a midőn egy itten levő Reformatus Professor régi pénzes gyüteményit meg nézvén, minden darabnál meg mutatá előadásával, hogy ezen tudomány is studioma legyen. Eő fog a mi Insurrectionknak vezére lenni. Munkáid árából a mit egybe kerithetek, Gr. Teleki Jóskaéknak, kik szívesen tisztelnek, a jövő héten által adom. A mint értem azoktól, a kiknek exemplárt adtam eladás végett, nem igen veszik, drágálják, ennek pedig fő oka csak az, a mit a Hercegnak is mondék a napokba, hogy itt a fő lectür most is a Ritter Románok. Raitam bizonyosson semmi el nem mult: hogy ezen kívánságodat is illendően teljesítcsem. Az Ipan és feleségem tisztelnek, én örökre vagyok igaz híved

Cs. mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 195. sz.]

1506.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kolosvárt 4dik Jul. 1809.

Kedves Barátom!

Junius 22^{dikén} költ igen Kedves leveledet örömmel vettem. A győri hátrálásnak tehát nem a Magyar vitézi tűznek el hülése, hanem olj rendeletlenség volt az oka, a meljről illik valamint a többi résznek, ugy Erdélynek is tanulni; sainállom azon szerencsétleneket, boszongodom azomba a Lengyel országba elkövetett illetlenségért. A mi Diactánk éppen tegnap változtalta azon határozását, hogy Insurgenseinknek csak egy harmad része vitetessen ellenség elibe, a mostani végzés szerint egész Insurrectonalis Sergünket eő felségének szabados tetszésére biztuk, egész reménységgel levén eő felsége azon atyai gondosságárúl, hogy hazánknak belső csendesége fent tartására kegyelmesen fog gondoskodni. Ezen a héten fog az Ország Generalissa Candidáltatni. A Stabalis Tiszteket a vármeigyék proponálják, az azokon alsó tiszteket magok a jurisdictiok tészik. — Innen Erdeljbiül a Székeljeknek egy Bataillonnya, a még ben

maradt része a Székely Huszároknak az uijonon álitot két Jager Bataillonnak egyike ki masiroznak [!]. Most állittatik egy ui frei Chor lovas verbung által. Monarchiánk jelen lévő állapottyába leg kívánatosabb ki menetelre a segitene, ha a Muszka segiteségünkre lenne. Ellenünk ugyan, a mint bizonyosan tudgyuk, ezen hatalom ninesen, de foganatosabb volna reánk nézve, ha velünk kezet fogna. Rövid időre el kell valamerre válni a dolognak. — Gr. Teleki Jóskaék frissen vannak, tisztelnek, nem külömben az Ipm és feleségem is, nagy ohaitásokkal várjuk leveleidet, vagyok igaz híved

Cs. mpr.

Kivül: 1

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Úrnak p. Debreczen. S. A. Ujhely.
Széphalom.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 195. sz.]

1507.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom, den 5ten Juli 1809.

Mein theurer Freund!

Wir hatten dieser Tagen einen Markt zu Ujhely, und ich hatte die Hoffnung, Ihnen einen Pack durch die Metzenseifische Eisenhandler zuschicken zu können, allein diese Hoffnung schlug fehl. Sie erhalten also diesen Pack durch irgend einen der jungen Leute, die aus dem Zipser Comitats in Patak studiren und in weniger als einer Woche aus einander gehen. — Er wird enthalten:

25 fl. für den letzteren Jahrgang der Leipziger Lit. Zeit.

5 fl. für die exemplare der Berzeviczyschen Schrift.

Die Jenaischen Lit. Zeitungshefte bis auf wenige, die ich noch behalten muss.

Die 2 Hefte des Freymüthigen.

Den Brief des Königs von Bayern *ohne dem Sigill*, um welches ich Sie gebeten hatte.

Die Skizze Ihrer Preisschrift.

Kézys Hexameter an den Primas und die zwei Oden von Professor Sipos.

A levél zárlatán piros pecsét.

3 Abdrücke des sehr merkwürdigen Manifests zu dem sehr merkwürdigen Krieg.

Die Rede des Grafen Franz Zichy.

Einige Hefte der Jenaischen Lit. Zeitung und Adelungs Mithridates bin ich frei noch auf einige Zeit zu behalten, da ich sie wegen den Deputational Geschäften und andere Hindernissen noch nicht extrahiren konnte.

Mit zwei alten Religionar Schriften mache ich Ihnen ein freundschaftliches Geschenk; wer weiss ob sie Ihnen nicht ebenso sehr willkommen sind, als ich sie leicht entbehren kann?

Für die Mittheilung der Skizze Ihrer Preisschrift danke ich Ihnen verbindlichst. Ich bin begierig zu sehen, wer die Krone davon tragen wird. Ihre Arbeit scheint mir die gerechtesten Ansprüche darauf machen zu können, und ob ich Ihnen den Sieg wünsche, wissen Sie.

Was soll ich Ihnen von den Kriegsneuigkeiten sagen? Mir wird übel so oft ich an ihn denke, diesen schrecklichen Krieg! — Dass wir Dresden eingenommen haben, und dass wir gegen Leipzig vordringen, hat mich sehr überrascht. England wird also sein Hannover bald zurückerhalten, und nicht ohne Absichten war der Churfürst von Hessen in Böhmen. Es ist merkwürdig, einen Zuschauer des Theaters von Europa jetzt zu sein; wären wir nur nicht mit auf dem Spiele!

Die Beruhigung, die der erwürdige Prinz Albert uns von Leutschau ausgab, erweckte in uns Gefühle der dankbarsten Verehrung. Wären wir nur nicht anderwärtig über das Unglück des Tages bey Raab hinlänglich unterrichtet! Es war ein schrecklicher Tag für uns. Baron Barkóczy, Esquadrons Capitain bey unsrer Insurrection verlor in dem Gefechte (bey Raab) das eine Bein, und ward nach Komorn transportirt, wo er das Glück hatte zu sehn, dass Sr. k. k. Hoheit der Erzherzog Palatin ihn mit seinem Besuche beehrt hat, und ihn durch seine Ärzte, seine Küche versorgen liess. Nun ist der hübsche junge Mann begraben. 5 unserer Zempliner Insurgenten blieben auf dem Schlachtfelde todt, ein Zempliner Lieutenant, Matthaeus Gergelyi, bekam einen Streifssuss, und 15 wurden blessirt. *Dieser* Verlust, das ist der des Zempliner Comitats, ist in

6 Mann nicht gross: aber die Nachricht von ihrem Fall, verbunden mit der Niederlage des Tages und der Flucht unserer Insurrectional Truppen, hat uns, als wir den Bericht unseres Obristen Kandó Gábor, erhielten, sehr niedergeschlagen. Herr v. Lónyay, Vice Gespann unseres Comitats, hat eigenhändig eine Antwort an den Obristen aufgesetzt, die sentimentalisch ist, und da sie in Publico vorgelesen ward, vielen Thränen entlockt hat. Ich erhielt den Auftrag, den Brief an Kultsár abzuschicken, und zwar mit einer *erhöhenden* Einleitung. Da man es wollte, so that ich's. Ich bitte Sie, den sentimentalischen Aufsatz zu würdigen, wenn er in Kultsárs Blättern erscheinen wird. Diese Würdigung, um die ich Sie hier bitte, heisst aber nichts anders, als es mit Reflexion zu lesen, und Schlüsse auf die geistigen Fähigkeiten, Geschmack etc. unseres Publicums zu machen. — Eben ist dieser unser Vice Gespann (geboren den 28. März 1778) nach Ofen, um dort den Eid, als eben ernannter Administrator von dem Ungvarer (nicht Bereger, wie es Kultsár irrig schrieb) Comitats, abzulegen. Er war ein paar Jahre Vice Fiscal von Zemplin. Dann den 3ten Oktober 1804. gleich erster Vice Gespann. Bald darauf erhielt er den Kammerschlüssel, das St. Stefan Kreuz, das Dominium Barátszer, und jetzt die Administrations Würde von Ungvár. — Herr v. Drevenák ist einer seiner innern Freunde.

Ich theile Ihnen hier einen Vorfall mit, den ich aus seinem (Lónyays) Mund habe. Herr v. Tihanyi, jetzt Septemvir, vor einigen Jahren Vice Judex Curiae, sprach mit L[ónyai] in einem klagenden Ton, er sähe nun ein, dass er einen irrigen Gang genommen habe; er wäre bereit alles zu thun, aber der Hof traue ihm nicht mehr. — «Ugy kell Uram Bátyámnak! antwortete ihm unser V. Gespann; ne társalkodott volna csak egyrendűekkel.» — Ich war dabey als Herr v. Lónyai diess seinen Gästen bey Tisch erzählte. Der Vorfall ist interessant.

Unser Csercy — (Sie kennen seine Eigenheit aus dem, dass er sich den päpstlichen Orden gab, den er nun sogar in seinen Siegel trägt; die zwei Löwen «Telamonen tragen kleine Fahnen, und in die Fahnen ist ein Sporn — ein Sporn sage ich! — eingegraben, — ist bey dem Landtag in Clausenburg, und ist da als abgesandter des Kraszner Comitats, als Major der Kraszner Infanterie Insurrection, und dabei k. k. Kämmerer, und päpstliche Lateranischer Sporn Ritter — auch Mitglied der Mineral-Gesellschaft zu Jena und

einer andern gelehrten Gesellschaft in Berlin — dieser unser von so viel Orden und Distinktionen belastete, aber sonst gewiss sehr schätzbare Cserey ist bey dem Landtag in Clausenburg, und schreibt mir, er habe an der Tafel gespeist, wo Erzherzog Maximilian, Bruder Ihrer Majestät der Kaiserin die Gesundheit der Stände ungrisch mit den Worten: az 1sten éltesse a' Tekintetes Nemes Státusokat und lateinisch: Deus ter opt. maximus inclytos Status et Ordines in contestato prompto zelo erga Summum terrae Principem, avitam libertatem et constitutionem conservet, et faxit, ut hostium molimina bellica fortitudine innata nationali virtute deprimere valeant. Graf Kolowrath ist k. Commissarius bey diesem Landtag, und er hat in dem Redoutten Saal für 300 Couverte decken lassen. So viel Cserey, und wer sollte ihm übel nehmen, dass er nach einem solehen diner nur so viel schreibt! Mensis accumbere divum! ist keine Kleinigkeit.

Ein würdiger Mann in dem Somogyer Comitath schreibt mir den 22ten Jun. über die Draagsale des Kriegs in seiner Gegend. Ich übergehe tactische Berichte, die ich ganz und gar nicht verstehe, und die Sie in gedruckten Extra Blättern werden gelesen haben, und ziehe nur Partikularitäten aus.

1.) Das Fürst. Batthyáni'sche Schloss zu Körmönd ist ausgeplündert. Hornvieh, Korn, Wein ward weggetrieben, weggeführt, verzehrt. Was übrig blieb, war versplittert. In dem fürstlichen Keller schoss man in die Fässer, die zurückgeblieben wären, damit der Wein ausrinne.

2.) In dem Eisenburger Comitath richtete der Feind provisorisch eine Administration auf. Der Magistrat ward bedroht mit Stockschlägen und Lebensstrafe seine Verordnungen zu vollziehen. Die Comitathayducken wurden abgedankt, von Ihren Montouren ausgezogen und entlassen. Das Comitathaus und die Gefängnisse wurden durch französische Soldaten bewacht.

3.) Zu Szala-Egerszeg trat ein Chasseur in den Congregations-Saal und fo[r]derte Anstalten zur Einquartirung von 20000 Mann. Da man ihn stehen liess während dass die übrigen sassen, so warf er sich auf die Tafel um welche die Assessoren Platz genommen hatten, zog seine Klinge, und spielte damit um die Nase des Grafen Franz Batthyáni.

4.) Die Franzosen wiegelten die Türken wider die Kroaten auf. Der Grossherr gab alsogleich Befehl an den Bascha von Trawnik, den durch die Türken verursachten Schaden zu vergüten, ja sogar wider die aufgewiegelte croatische Horde zu Felde zu ziehn.

5.) Marmont verliess Trieste und Fiume nach dem er 7 bis 8 Millionen in Geld und Waaren erpresst hatte.

6.) Aus der Schlacht bey Raab wurden die Verwundeten auf 120 Wägen nach Oedenburg geführt. Alle Ärzte in dem Veszprémer Comitatz sind nach Pápa beordert um dort französische Verwundeten zu versorgen. Alle Apotheken jenseits der Donau sind durch die Insurgen und den Feind ausgelehret worden.

Ein Schreiben aus Pesth belehrt mich, warum die Franken von ihrer Humanität jetzt abgegangen sind. — Ich las unterdessen doch ein sehr liberal-aufgesetztes Schreiben eines Kriegs-Commissärs, Volant an das Veszprimer Comitatz, darin er die Deputation um 30000 Portion Brod ersuchte, da Pápa bald *épuisé* seyn wird.

Napoleon soll viele Tausend leere Fässer zusammen gekauft und aus Toulon Seeleute, die ihm fligende batterien verfertigen sollen, bestellt haben. Auch sollen die Kranken aus Ungarn ganz zurück ziehen. Diess lässt uns besorgen, dass um Wien eine schreckliche Schlacht gehalten werden soll. Es wird ein zweites Actium werden. Doch wer ist Antonius, wer Augustus?

Ein k. k. Korporal mit 4 Gemeinen stiess in der Gegend von Gratz an einen französischen Generalen, der in seinem Reisewagen daherfuhr. Der General ward niedergesübelt. Man fand 8000 species Dukaten bey ihm, und in Banco Noten 200000 fl. sammt den Insignien der Ehren Legion *erster Grösse*. Man glaubt, der General sey Macdonald oder St. Cyr gewesen.

Der Feind fand in Raab eine gute Beute. Mit unter auch eine an 100000 f. reiche Insurrectional-Casse des Pester Comitatz.

Ich las den Bericht eines Veszprémer Magistratualen an seine Deputatio permanens. Er erzählt, ein französischer Offizier hätte ihm von der Schlacht bey Raab folgendes gesagt:

Ha még egyszer úgy járunk mint Györnél, meg leszünk b . . . va.
Ich schrieb Ihnen seine eigenen Worte nieder. — Welche Roheit von dem Magistratualen, so etwas in einem ämtlichen Berichte so zu erzählen.

Graf Franz Eszterházy ward zum Vice König von Italien geschickt um ihn zu bitten, dass er Unmenschlichkeiten, Plünderungen verbiete. Der Vice König versprach alles um was er gebeten ward.

Man spricht von Russen, die den 12ten Juli in Ujhely eintreffen sollen.

Leben Sie wohl, mein theurester Freund. Ich verharre mit allen Gefühlen der Hochachtung und Freundschaft.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 208. sz.]

1508.

Kazinczy — Kölcsey Ferencznek.

Széphalom Júl. 6d. 1809.

Édes Uram Öcsém, Kedves barátom!

Kedveskedem Uram Öcsémnek egy egy nyomtatvány

Fordított egyveleg Irásom' 1. kötetével,

Magyar Régiségeim' és Ritkaságaim' 1. köt.,

A' Kis János' gyönyörű Epistolájával, — és

Ruminak, a' Bécsi Annálisokban kegyetlenül öszve korbácsolt Musen almanachjával.

Nagyon sajnálom, hogy a' John által olly szépen dolgozott réznek nyomtatványát a' 3diknak melléje nem tehettem, de minden nyomtatványait Ismerőseim, barátim elhordották, úgy hogy azzal most nem szolgálhatok. Gyönyörűséggel kipótólok e' csorbát, ha a' réz, melly kezemben van, valaha ismét sajtó alá kerül. Uram Öcsém ezen vesztésében csak *egy igen szép munkát* nem kap, nem az *én képemet*; az annyira nem hasonló hozzám, hogy midőn az elmúlt Októberben Johnt meglátogattam, emlékezetében forogván a' kép, mellyet dolgozott, nem akarta hinni hogy én vagyok a' prototypus. — Ajánlom magamat becses barátságába 's maradok

Kedves Uram Öcsémnek

szíves atyafi barátja:

Kazinczy Fer. mpr.

Kivül:

Kölcsey Ferencz Öcsémnek Debreczenben, 3 magyar és 1 német munkával.

[Eredetije a Szemere-tár II. kötetében.]

1509.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, Júl. 6d. 1809.

Nagy tekintetű, kedves barátom!

Mit írjak Néked a' hadi történetekről? Azokat, a' mellyek nyomtatásban megjelennek, úgy is olvastad 's olvasod. Ezeket tehát elmelölözöm. Egyedül egy két barátimnak leveléből hordom-fel, a' mi méltó a' közlésre, 's azt beszéllem el, a' mik körülttünk történtek.

Vice Ispánunk 23d. Májusban adta-be esedezését az Ung vármegyei Administrátorságért, 's 23d. Jun. már public. a' consiliumnál. Pestre ment, hogy ott holnap letehesse a' hitet. Visszajövőben Eger felé fog kerülni, 's úgy veszem észre, hogy Horváth Lászlót Ord. vagy Bernáth Jánost vagy a' Tolcsvai Szirmay Antalt pedig Subst. Vice Ispánná surrogáltatja, — vagy talán az Administrátorsággal együtt a' Vice Ispánságot is viselni fogja. Meglássd, hogy ha Eszterházy József mozdulni talál, ő lép helyjébe.

Nevezetes anecdotum az, a' mellyet minap maga ez a' mi kedves Vice Ispánunk beszélt vendégeinek az ebédnél, hol magam is ültem. — Tihanyi Tamás sajnosan panaszlá, hogy szolgálatjának első esztendeiben eltévesztette az utat, 's *hamis* lépéseket tett. Bánja, de haszontalan; nem hisznek többé. Ezek a' Tihanyi szavai. Erre néki L[ónyai] — «Úgy kell Uram Bátyámnak: ne társalkodott volna *csak* egyfélékkel.» — Lónyainak igazsága van: aut virtus nomen inane est, aut decus et pretium recte petit experiens vir! —

Rhédey nem leve Oberster, pedig eleintén nagyon akart az lenni. — Maga vitte e úgy dolgait, hogy az ne légyen, ámbár keresni látatott, nem tudhatom. Elég az, hogy Oberster Biharban az ő kedves barátja lett, de a' kivel most halálos ellenségeskedésbe keveredett, *Dobozy Lajos* (Rhédeynek testvére volt nála házasságban, de csak öt holnapig élt a' menyecske.) — Dobozi vagy a' Dobozy emberei anonymus leveleket küldözgettek Rhédeinek 's másoknak, 's mocskos írásokat hánytak-el ellene.

Zemplényben legtöbbben látszanak óhajtani a' Szemere-István vagy Boronkay Gáspár Vice Ispánságra leendő neveztetését. De ezek Lónyaival nem lévén biztosságban, nem hiszem hogy rólok csak szó is legyen. Szirmay Antal is gyanús előtte, ha csak azért is, hogy ő is Szirmay. Ellenben Bernáth *kedves*.

A' Győri csatában B. Barkóczy Antal Kapitányunk elvesztette a' ballábát, és e' miatt nemsokára azután életét is. Hadnagy Gergelyi Máté egy karmoló lövést kapott. Öt emberünk a' csata' mezején esett el, tizenöt sebet kapott. Sokan megszaladtak, de sokan Kandót béki-sérték a' rejtett bateriák közzé 's által meg által szökdösték az ágyúkat, 's a' francziák közzül sokakat levagdaltak. Ez vala az első Jelentés, a' mit vettünk Vitézeink' tettek felől, 's együtt jövőn ez a' csata elvesztése' hírével, nem csuda ha bennünket nagyon ellágyi-tott. Lónyai egy sentimentális levelet teve fel a' sereghez, melly a' Gyűlésen 24ben felolvastatván, sokakat, *még Sennyeit is!* a' *gazdag* Sennyeit! könnyezésre olvasztotta. Lege Antonii Szirmay Vékensis (azaz, az ő Motiójára) reám bizatott, hogy küldjem meg Kultsárnak. Megküldöttem mag a sz tal o bé v c z e t é s s e l. Olvasni fogod nyomtatásban, 's készülj neki, hogy nékem megmondhassd, mit ítélsz róla.

B. Barkóczy Komáromba vitettetett. A' Palatinus meglátogatta, 's konyhájáról küldött neki enni. Még 19dikben Báró Rhadeke (a' Tolesvai Szirmay Antalnál mulató Prusszus) vele szóllott. 24ben temették.

Cserei Jun. 16dikán ír, hogy Maximilian Herczeg azon asztalnál, mellyet Gróf Kollowrath ada 300 couvertre Kolozsvártt, így ivott egésséget:

«Az Isten éltesse a' Tekintetes Státusokat! Deus ter opt. max. inclytos Status et OO. in contestato prompto zelo erga Summum terrae Principem, avitam libertatem et constitutionem conservet, et faxit, ut hostium molimina bellica fortitudine et innata nationali virtute deprimere valeant.»

Ennél egyebet Cserei nem ír ezen levélben. Nagy dolog mensis accumbere Divum, mert e' miatt nem ér az ember többekre. Azt írja, hogy Maxim. Fő Herczeg igen jó accentussal ejtette az említett magyar igéket.

Egy Somogy Vármegyei Földes Úr nekem ezeket írja dd-to 22. Jun.:

1.) Herczeg Batthyáinak Körmöndi Kastélyát az ellenség kirabolta. A' pinczében a' mi bort el nem vihetett 's meg nem ihatott, belövdödvén a' hordókba, elfolyatta. Marháját elhajtatta.

2.) Vas Várm. egy provisorius Administratiót állita-fel. Ennek rendeléseit a' Vármegyei Magistratusnak pácza és halál fenyegetése alatt kelle teljesíteni. A' hajdúk kivetkeztettek ruhájikból 's haza eresztettek, a' tömlöcz és a' Vármegye háza francia katonaság által őriztetett.

3.) Szala Egerszegen egy durva Chasseur akkor lépe a' Sálába, a' midőn ott ülés tartatott. Azt kívánta, hogy tétessék rendelés 20,000 francia bequartélyozása eránt. Minthogy le nem állították, felült a' Táblára, 's kivonván kardját, Gróf Batthyáni Ferencznek orra körül játszott a' mezitelen karddal. Felix quem faciunt aliena pericula cautum!

4.) A' Francziák a' Horváthok [!] ellen fellázasztották a' Törököket. Mihelytt ezt megtudták Konstantinápolyban, azonnal parancsolatot ada a' Travnikai Basának a' Nagy-Úr, hogy a' Törökök által a' Horvátoknak tett kárt térítse-meg, adjon elégtételt a' vétkeseknek, és ha a' Horvátokat segílni szükség volna, tégye azt is.

5.) Marmont elhagyta Fiumét és Triesztet, 7 vagy 8 milliót gyűjtven pénzben 's portékában.

6.) Győrből 120. szekeren viteltek a' sebes francziák Sopronyba. A' Veszprém Várnegye megyéjében találtató Doctorok és Schorvosok mind a' francia betegek gyógyításokra rendeltettek Pápára. Túl a' Dunán üres minden patika, mert azokat vagy az Insurgens, vagy az ellenség kiürítette.

Horváth Tamás olvasott előttem egy francia nyelven humane írt requisitiót a' Veszprémi permanens Deputatiohoz. Tennének rendelést hogy a' francia sereg naponként 30,000 portio kenyeret kapjon, mert Pápa már ki van fogyasztva. Ha nem, erőszakkal fog élni.

Szőgyéni Zsignond úr írja nekem, miért állott el a' francia most a' maga szelidségétől 's miért fiz rablásokat.

Graetz körül egy Káplár négy emberrel egy kocsira bukkant, mellyben egy nagy keresztű francia Generális ült. Azt levágták ezek. 8000 species arany, 200,000 f. banco és a' Legio nagy csillaga 's keresztje lett zsákmányok.

Napoleon Toulonból parancsolt hajót építőket 's 200,000 üres hordót vett-meg Bécsben. Azokból készíttet evező hateriákat, hogy a' Duna bal partjára kelhessen. A' francziaság kitakarodik Magyar Országból, még a' megvett Győrt is ide hagyja. Nem sokára egy második Actium híret halljuk-meg. De ki lesz az Antónius? ki az Augustus benne?

Győrben gazdag zsákmányt lelt a' Győző. Pest Vármegyének 100,000 ftból álló Cassáját is elfogta.

Egy Veszprémi Magistratuális relatióját láttam a' permanens Deputatiohoz. Csudáld ennek durvaságát: Hivatalos jelentésében azt beszéli, hogy egy francia Tiszt neki e' szókat mondta:

«Ha még egyszer úgy járnak az urak mint Győr mellett, meg lesznek b... va.»

Az utolsó szó így állott a' jelentésben.

Valami *Nagy* nevezetűről beszéllek, hogy midőn a' francia Bécsi Commissáriustól Passust kért estve, ez parancsolta, hogy jöjné reggel, mert néki M. országra szálló leveleket fog adni. *Nagy* estve még elment az Érsekhez és Gr. Bergenhez, kik azt parancsolták, hogy a' leveleknek által vitelét ígérje meg, de vigye egyenesen a' Palatinushoz. — Az útban Budáig spionnak gondolták 's elfogadtott [!]. Ijedtében az írásokat egy kútba vetette. Az írásokkal együtt vitték Budára. A' Hohenwart és Bergen parancsolatai ártatlannak kiáltották. De tartatik még is, mert oly nemesekhez is volt levele Temes Várnegyében, a' kik ott nem régen laknak, és így a' kiknek neveiket önkki kellett bedictálni. Az Isten mentsen-meg mindent a' gondolatlan cselekedetektől.

Egy megégetésre destinált csomó versemet Néked küldöm, 's melléjek tészem újabb Sonettemet, mellyre Vossnak recenziója tüzelt a' Jénai Lit. Zeitungban. Ez azt állítja, hogy a' Sonett alkalmatlan Schemaja a' dalnak. Én azt nem hiszem, mert miért szép hát Olaszban és Spanyolban? A' *Menüet*' hasonlatossága igen elnős. Azt Bürger ejtette a' Sonett felől, mert Bürger a' Sonetteknek barátja volt. Téged arra kérlek, hogy Wesselényihez írt Epistolámnak közepét ezen versen kezdve: Látlak miként lépsz színre, 's csak kilencz, etc. ezen versig: A' koczka meg van vetve etc. méltóztassál kiírni, és nékem megküldeni, hogy kicsinosíthassam 's ki lehessen nyomtatni mivel úgy kívánják. — Tedd ezt, édes barátom! — és minél előbb. Maradok tisztelettel.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 32. sz.]

1510.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Széphalom, Jul. 6d. 1809.

Kedves barátom,

Az anyám e' napokban itt hagyja Regmeczet 's vissza mégyen Semlyénbe; elhozattam tehát a' könyveket az olly sok hónapok olta velek késő Újhelyi kötötől, hogy valaha vehcssd, bizván barátságodba,

hogy kötetlenül kedvesebben fogadod ajándékomat, mint ha békötve későbbenn vennöd. Patakon nincs jó kötő, 's a' deákság minden könyvét az Újhelyivel kötteti, ki valóban jól dolgozik. El lévén ezek által foglalva, mi nem máskor, hanem csak az iskolai vacatiókor, melly Júliusban kezdődik 's Septemberben végződik, jutunk ahhoz a' *drága* szerencsééhez, hogy ötet magunknak megnyerjük, mert legényt nem tart, és vásárookra is dolgozik. Ez teljes mentségem lehet előtted, hogy ajándékom hozzád így megyen. Megfoszlottam képgyűjteményemet azon 4 nyomtatványtól, melly Johnnak rezétől nálam megvayon, hogy azt néked adhassam. A' kép épen nem hasonlít. Barátságod' érzései rakják belé az idealisták' theoriája szerint azt, a' mi szemeidet rcám emlékeztetheti.

Ezen nyitva menő levelkét, a' Rumi Almanachjának exemplárjával és a' három darab magyar munkával, add, kérlek, Kölcsey Ferencz Úrnak, kit, a' mint reménylem, ismérsz, és a' mint óhajtom, szeretsz is, mert ő mind az egyyikre mind a' másokra nagy mértékben érdemes. Ritka talentomú, nagy szorgalmú Ifjú, 's modestiája ér annyit mint egyéb tulajdonságai, vagy igazábban, méltó egyéb tulajdonságaihoz.

Ne szólj velem a' háború felől, mert mélyen elkeserítesz kérdéssiddel. Bár minél előbb végét látnánk! a' Damocles kése alatt rettentő dolog ülni.

Én itthon szerencsés vagyok; 's ki lehet szerencsétlen, ha a' maga házánál szerencsés? Feleségemet úgy szeretem mint házasságom' első napjaiban, 's az Isten egyy gyönyörű alakú gyermeket adott a' kis Eugenieben, 's reménylem a' kis Traján is az lesz, kit Sophie Septemberben fog megszülni. Nem régiben is emlegeté, melly rosszul vala akkor, midőn ő is a' Te barátságod' segédjeire szorúlt 1805ben. Ezt a' terhét is baj nélkül hordja mint a' másodikat; az első teher' bajait mind ketten úgy nézzük, mint Phigienk' halálának első vagy okát vagy csak jelenségét. — Génie csak magyarul ért. Ha előtte más nyelven szöllumk, reánk visít 's meg nem szűn addig, míg az érthetetlen beszédet abba nem hagyjuk. — Annyit feltészesz felőlünk, édes barátom, hogy a' 19 hólnapos gyermeket *majommá* tenni nem akarjuk: azt azonban hidd-el, hogy artigabb kis alakot nem ismér az egész környék mint ez; nem vadúl félénk, karjára megyen az idegennek is minden válogatás nélkül, 's bajúszos vagy bajúsztalan, szakálas vagy nem, csínos vagy szegény öltözetű, megcsokolja mihelytt kívánják. Játéka egyebek mellett a' *kép* is, és így

szeme már szokik a' látásához, érzéséhez annak a' mi szép, 's abban nagy előugrást (Vorsprung) tett előttem, ki 9 esztendő koromban még szaladtam az olly szobából, a' hol az olajos festésű kép, akármerre mentem, mindég reám nézett, és a' ki még 6 esztendő koromban azt hittem, hogy a' Pápista mind olyan mint a' Nagyszombati kártyán az a' veres medve, melly nem tudom mellyik színnek a' két-szemét tartja czimerül.

A' mi kedves Kisünk alig ha sokat nem szenvedett a' maga eddig gyakorlott módjától *Bavária miatt* eltávozott ellenségtől. Alig várom az időt, hogy tőle levelet vehessek 's néki írhassek, melly a' legutóbbi hírek szerint nincs messze, minthogy Napoleon a' maga seregeit hazánknak minden vidékeiről Bécs mellé vonja, hol nem sokára egy második Actium fog lenni. De kit tesznek az Istenek Augustussá? kit Antóniussá? Toulonból jöttek hajócsinálók, kik a' sok öszvevásárlott üres hordókból evező-batteriákat készítsenek. — Seregünknek egy része azonban Lipsia felé tér, Hannóvert vissza szerezni az Anglusnak, 's a' Hasszusnak (!) Cassel' tájékát. — A' Lengyel zenebona alszik. A' Muszka a' Carpatus' tulsó alján készült megállapodni, de most az a' híre, hogy ide is jó, 's még tovább. — Eltiltalak a' had' dolgairól való beszédétől, 's magam estem a' törvényrontásba! —

Élj szerencsésen, kedves jóltévő barátom, mind azokkal, a' kiket a' gondviselés hozzád kapcsolja. Tisztelem 's csókolom őket, 's maradok

örökös hiv 's háládatos tisztelőd
Kazinczy Ferencz.

A' Császárné Egerben, a' Császári ház gyermekei Kassán, a' Császárné asszonyanyja pedig hozzám három órányira Terebestt Gróf Csáky Imrének Kastélyában múltat.

[Megjelent a «Kazinczy lev.» III. kötetében.]

1511.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak.

Széphalom, Júl. 6d. 1809.

Tisztelendő Úr!

Végre kedveskedhetem a' Magyar Régiségek' és Ritkaságok' első kötetekkel. Eggy álttal pedig arra kérem az Urat, hogy az ide

zárt egyik exemplárt Debreczeni Prof. Varga Úrnak tiszteletemnek 's szíves köszönetemnek jelentése mellett általadni méltóztassék, valamint a' lepecsételve menő esomót Dr. Szent Györgyi József Úrnak. Prof. Varga Úr azon felyül hogy engemet Néhai Prof. Varjas Úrnak biographiájára nézve sok becses tudósításokkal segített, abban is érezte velem barátságát, hogy a' Napkeleti nyelveknek némelly tulajdonságait felfejtette előttem; melly előttem annál több tekintet érdemel, minthogy én azokról legkisebbet sem tudok. Óhajtanám hogy Debreczennek azok a' lakói, a' kiket én képmutatás nélkül tisztelck, a' Debreczeni Grammatika 's Grammatikai erefnekségek ellen tett kikelőscimet személyeik eránt való tiszteletlenségnek ne vennék. Azok tanúlt férfiak 's minden tekintetben tiszteletre méltó emberek: de a' hiba hiba ha a' legnagyobb 's jobb ember mondja is; 's sem az intolerantia, sem a' nyelvbeli legislatio Debreczent nem illoti kirekesztő jus szerént, leginkább nem pedig a' Debreczeni Grammatika' Kiadójit. De már ezt én annyiszor mondtam, hogy baráti indulatimnak újabb magyarázataira nincs szükség.

Az Úr is vágyini fog tudni mi hírek, ujságok legyenek nálunk, mint mi valamikor idegent látunk-meg. Azokat az Anyám szóval elmondja; a' mit pedig mi is messzünnen veszünk, az Biharban sem titok. Elhallgatom tehát mind azt a' mi a' háborút illeti: adta volna Isten, hogy azokról szó sem eshetett volna. Most készül Bécs körül egy új Actium. De mellyik fél tétetik Augustussá, mellyik Antoniuszá? azt előre semmi calculus nem vetheti-ki. Én azt hittem elejétől fogva, hogy ez a' háború nem békélés, hanem az egyik félnek utolsó feldőjtése által végződik-el, 's azt hiszem most is. Az új Antónius még Aegyptust és Cleopatrát sem fog lelmi. 'S illy környülfállások közt ki bír annyi könnyűséggel, hogy ne rettegjen a' Damocles kardja alatt? noha vigasztalódhatunk azt látván, hogy seregoink csudákat tesznek, és még az ellenséggel is becsültetik magokat.

Méltóztassék az Úr Tisztelendő Esperest Urat nevemben szives tisztelettel idévezleni, 's tartson-meg becses barátságos emlékezetében. Maradok állandóan

Tisztelendő Úr az Úrnak

alázatos szolgálja:

Kazinczy Ferencz mp.

Ő Felsége a' Császárnénk Egerben múlt, Asszony-Anyja pedig három órányira hozzám Terebes nevű mező városban, a' Váradon

lakó Kánonok Gróf Csáky testvérének igen ékes kastélyában. A' Császári ház' apró csemetéji Kassán vannak. Albert Hercege Teschenbe ment-el.

Fazekas István ugyan e levélre a következő jegyzetet írta:

Silvester Grammaticájára Jegyzet.

5. Elenkedés. 86. Lev. a' leg régibb Magyar Grammatika alakról Veszprémi azt mondta, hogy Senki Magyar Grammatikát nem írhat, hanem ha a' 'sidó 's Görög nyelveket jól érti. Már pedig lásd ezt a' Levelet és Silvester 189 lap Scholionját.

Praefatio XXVII. lap. Van szó a' Barátnéről. Csokonainak ez a' verse pro Testimonio nem jól van erisalva: «Egy barátném 's egy barátom sorsa vérzi szívemet.» A Bátsmegyei (Kazintzy Fer. Ur) Leveleire Lilla pag. 168. Ezt írja Csokonai «Egy Leánykám 's egy barátom sorsa vérzi szívemet.» etc.

Praef. XXXI. lap. Szikszai György Ur helytelen említődik, ugyan ott inkább Hunyadi Ferentz Ur etc. etc.

Silvest. Gram. pag. 183. A' Varjas E. Énekéről dics¹ hogy azon éneket sehol már nem kaphatni, oly ritka, mint valamely 16. század beli munka. Ez nem igaz, mert a' Szentek Hegedűjibe is ki van nyomtatva. Szőnyi Beniamin. pag. 110. —

percepi 12. July.

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

1512.

Vitkovics Mihály — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek

Vitkovics Mihály

Barátságos Idvezlését.

Valahányszor Leveledet veszem, annyiszor öröm napot ülök, 's vigadok sorsomon, hogy Téged Barátommá nyertelek. Kivált e zavar világban, midőn semmi jót nem hallani, soraidat olvasni nékem gyönyörűség, 's töllyes vigasztalás. Ne kémeld, kérlek, tőlem azokat, ha szeretni akarsz. Én valamint Néked válaszolni kész vagyok, úgy a rám bizottaidban eljárni nem röstölködöm. Kivánttod Szalusztot,

¹ Olvashatatlan az összeragasztás miatt.

noha sorrajáram a Pesti könyvárosokat, sehol sem kaphattam meg, sem hozatását meg nem hagyhattam; minthogy a Bétsi utak el vannak állva. Szent Györgyi Urat magam megkértem, küldetné el Jankovits által könyveid' Catalogussát. Meghökkenvén, hogy eddig vissza nem vevéd, ígerte mennél előbbi átküldtetését. Barátságosan tisztel általam. Elpanaszlá előttem ez a jó Pap, hogy Szalluszyát nyomtattatni szándékozván, 45 forintot mert kérni egy Árkustól a Főiskolai Typographia: e miá abba hagyta. Szemerénkel nem közölhettem üzeneteket [!], mivel nints már itten. Azon felelemben, hogy a Frantziák Budára, Pestre berohannak, öregeivel együtt *Péczéltre* kiszökött Ábrishoz a Testvérehez, és ottan fog tanyázni, míg ezen hadi háborgások le nem tsilapodnak. Jól lehet, ezen két Város minden órán várta be a Hadakozókat, még is igen korán megfélemltet; mert már szomszédságunkból, úgy mint Fejér Vármegyéből, Komárom mellől egész Győrig takarodának kitsapongó Ellencink. Erősen hirdelik, hogy Posonyon felül átkelt volna a Dunán Napolcon' serege, 's nyakasan viaskodván Károly Hertzeg' táborá ellen, kéntelen vala vissza vonulni sok ezer veszteséggel. De ez mind csak hallomás. Semmi bizonyost nem tudhatni, mivel velünk keveset közölnek. Hogy Posony derekasan oltalmazza magát, 's készek Lakosai a végső elszánásig ellene vinni, egy most a napokban onnan ide takarodott ösmerősöm beszéllete. Jó Királyunk megfordult közöttök, 's jelenlétével igen felbízattatta őket. — E Malacia után mitsoda szelünk támad, Isten tudgya.

A Szabolts Vármegyei Felkelők e folyónak 5dikén Rákosunkra értek, és ottan táboroznak. Sokat közülök Játékszinünkben (melly megállapodása előtt hanyatlani kezd) láttam. Őket látván kinéztem, hogy a szabadabb Magyar Ég alul valók; hogy a Scithai természeti büszkeségből még sokat bírnak, a mi az itteni számtalan servum Pecusokban szemet szúr, 's nyelvet ereszt a rutalmazásra. Barátom! Az itteni Tsinosodás, egy átallyában vévén a finomosodtakat is, nem egyébbül, hanem piperős pongyolaságból, politziai strofokra vett köz elmélkedésből, melly Nalok Philosophia, könnyű kényes élésből, és önhaszont végtelen keresésből áll. A valódi emberi tulajdonság, a szabad Józanság, Nagy lélkiség idegen Istenek előttök. Ugyan ezért nem is lehet őket Hazavédelmére egyenesen, hanem rimánykodással, ígérettel, pénzel buzdítani. Osztán buzgóságok sem más a pusztá rimánykodásnál, ígérkezethél, 's haszonkeresésnél. Sokat lehetne ezekről írnom, de sem tanácsos, sem szükséges; minthogy Te, ki Hazánkban az Egészt átlátod, jól tudhadd. Arról, mint kísérték a Budai és Pesti Burgerek

a Győri szerentsétlen tsata elől visszavonuló Magyar Felkelőinket, úgy tartom, már eddig hallhattál. Undokság volt nézni ezen kísérés' nemét. Katonáinkat, Nemes Hazánkfiait, kik minden ellenkezés nélkül, tsendesen jövének Budára be, fegyver között felfintorított Burgeri orral, gúnyoló vigyorgással hurtzolták be a kaszármába.¹ Mi gyalázat ez a Felkelőkre nézve! És mi szarvat kapott az Ellenség, ha ezt hallotta! Illyeket követ el a Gondatlanság, melyet hasznára tud az Ellenség fordítani. Barátom! Botsássunk meg nekik, mert nem tudgyák mit tselekszenek.

E' siralmas hadi Ujságok után, egy pár Literátori Ujsággal kedveskedem. Az első Horvátom' Értekezése, melyet, midőn számodra leírnék, Néked el nem küldeni, nagy incuria lett volna tölem. A Második Ferentzy János' Újjontz Ügyésznek, Almási Ignácz Urfiya' Praefectusának legközelebb napfényt látott *Közönséges Geographiájából* kiírott Paragraphuska, mely Abaujvármegye leírásban szórúl szóra így vagyon:

«Széphalom, tsinos izlésű Birtokossa híressé tette a Magyar «Literaturában.»

A Szerző e munkát a kiadás előtt Vig László tollára bizta.

Még egy kérést: Az intabulált adósságot küld által, ha lehet, első Póstával, mert még olyan hamar el nem állják a Kun László szekereének az uttyát. Egy Német Capitulatiot is küldök.² Adgya Isten, hogy soha se capitulálly, 's ne kellessék Hazádban keresned Hazádat. Légy egészséges. Pesten Juliusnak 7ikén 1809.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 133. sz.]

1513.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kolosvár 11^{dik} Jul. 1809.

Kedves Barátom!

Junius 24 és 30 irt becses leveleidet örömmel vettem. A mint azokbul láthatom, sok dolgunkba fog kerülni csak az is, hogy a már Hazánkba lévő Ellenséget vissza nyomjuk. Igen nagyon be eresztett

¹ Először kaszármája volt írva, később javította ki Vitkovics.

² Nincs meg.

az a Magyar földre, és valóba nyomós áldozatokba fog kerülni a hazát tőlle kitisztítani. Magam is igen rossz jelnek vészem: hogy Udvarunknak elő felé nyitattik ut, és erre talám az éészaki dolgok is adnak okot. Ha valaha, most ugyan van szükségünk a Magyarok Istenének segítségire. Áldások közt nyugodgyanak el esett érdemes Hazánkfiainak árnyékai. A mi Diactank még ezen a héten meg tart, most készülnek az articulusok. Ország Generalisságára a mult hét végén volt a Candidatio, a ternarius számba ezek jöttek be, Catholicusok: G. Haller Gábor, G. Bánffy György Oberster, G. Gyulay Albert F. M. L. Reform. B. Vay Miklós Generalis, száz egy néhány votummal, B. Szentkereszti Sigmond F. M. L., Daniel Lajos Generalis. Erdélybe az Ország Generalissága második hivatal és a Guberniumba is második ülése vagyon. Ugyan a mult héten kéretett meg egy Solemnis Deputatio által az itt levő Maximilian Herczeg is, hogy a mi Insurrectionalis armadankot Ellenség előtt vezérelni méltóztasson, meljet érzékenyítő ki fejezésekkel méltóztatott magára is vállalni. A Deputatiot a Thaesaurarius Gr. Bethlen József vivén fel, Deák nyelven szólott hozzája, a Herczeg pedig aszt felelvén hogy engedgyék meg a Statusok képviselői hogy érzékeny indulattját azon a nyelven fejezhesse ki, a meljet legjobban tud, a Németben t. i., azon szerencsével kecségteti magát: hogy kevés időre Magyarul is ki fogja tudni magát fejezni. — Pestről az ciczaka érkezet ide egy kereskedő, ide való, azon hírrel: hogy a Dunán Bécsnél keresztül rontani törekedő francia armadát meg keritvén János Herczeg, aszt egészen, melj $\frac{m}{3v}$ álott, rész szerint egybe rontotta, rész szerint elfogta; e dicsőséges győzelem volna, de megerősítést kíván. Vagyok változhatatlanul igaz tisztelő híved

Cserey impr.

Kivül:†

Tekintetes Kazinczý Ferencz Urnak. p. Debreczen. S. A. Ujhely.
Széphalom.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 195. sz.]

† A levél zárlatán ép piros pecsét.

1514.

Vitkovics Mihály — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek

Vitkovits Mihály

Áldást Békeséget!

A Hirtelenkedés, ugy hallám, ugy is tapasztalám, nem volt jó soha. A hirtelen Tettek hibákat szoktak magok után hagyni, mellyek a' Tselekvőt károsítják, avagy szégyenítik. Magam is hirtelenkedtem, 's hibát ejtettem. Horvátomnak Értekezését számodra leirtomban egy egész paragraphust kihagytam. Nem tudhadd, mint tépelődtem én ezen. Koránt sem a szégyen vallás miá, mert előtted, ki Barátom vagy, nem lehet pironkodnom; hanem a' miá, hogy első forró elolvas-todban hézakot kellett észre vened, 's így az Egészt kelletlenül lát-nod. Ime hamar, de nem hirtelen, küldöm a kihagyottat. A 2dik szakasz 1ső §-phusa után (Ha régisége Árpád fejedelem korával vetekedhetik is) következik. Ám tsuda e, ha e mai Világban hirtelenkedünk? Nézd, Europa mi óta fenn áll, nem forgott oly sebes hirtelenül Politicalai Tengelye körül, mint ez néhány évek óta; de kivált mostanában. Phisicát tanúltomban sokszor fel lépdegéltem az Egri Tsillagnézó Toronyban, 's Réz födelét, melly kilentzven mázsát nyom, egy kézzel arra, merre akartam, forgattam. Ezen forgatás sokszor eszembe jut most, midőn Európát, ezt a népes Machinát, fel s alá forgatni látom!

Béts mellett Julius 2dikától tüzesen tsatáznak. A sok jó 's rossz hír egymást váltva repülnek Hozzánk. Semmi bizonyos Tudósítást ekkorig velünk nem közlöttek. Egy Tábori Tudósítást vettünk, de az Horvát Országrúl szól, mint és mi széréntsés lépést tett a Bán. Egy Egri Közmondást közlök Veled, melly így hangzik: Mászt beszéll Bodóné, midőn a' Bor' árát kéri. Adgyon Isten széréntsés kimene-telt Háborúrnknak, nekünk pedig áldást, Békeséget.

Isten Veled. Pesten, Juliusnak 11dikén 1809.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 133. sz.]

1515.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Édes Kedves Barátom!

Egész' szégyellem, hogy olly régen nem írtam neked, de ki se mondhatom, hogy szorongatják lelkeimet a' mostani körülállások, hogy búsúlok és mennyi rosszakat látok a' jövődő keblében, úgy hogy kevés Filozofiám mellett is, nehéz egészen nyugott elmével lennem. Nagy vigyázat vagyon azon kívül a' levelekre, egy ártatlan szó a' leg nagyobb bajba keverhetné az embert. Nem szabad most igazán gondolkodni annak, a' ki bátran szokta kimondani véleményeit az el múltól, a' jelenlétről és a' jövődőről, a' ki tehát bátran akar gondolkodni, az tudgyon halgatni, a' ki pedig halgatni nem tud, az terjesszen hamis híreket és vélekedéseket. Rövid idő múlva késő és lehetetlen lesz majd mind adni tanácsot, mind azt el fogadni. Félek, nehogy maholnap könnyebb legyék halni, mint sem élni. Nem akarják látni, hogy melly nagy a' különbség az el kerülhetetlenek erővel, vagy mérséklő kegyelemmel való béhozása közt. Mind ezek úgy el fogtak, hogy se nem írhatok se nem olvashatok: *Vim ipsam cogitandi cum animi tranquillitate perdidissemus, si ita in potestate nostra esset nihil cogitare quam tacere.* Semmi nyomtatott újságjaim noha előre fizettem, nem jönnek egy időtől fogva, de jönnek ám és sűrűen a' magok úttyokon a' sok levelek, Pestről, Po'sonybúl, Egerbül és Lengyel országbúl, és pedig olly tiszta kút fejekbül, hogy jobb szeretném ha hazugabbak lennének jó akaróim. Még azt se merném mondani bizonyosan, hogy fog é lehetni vagy sub cujus auspiciis a' gyűlésünk 24-ben. Feslik, fejtődik, szakad a' nagy játékszin kárpittya. Gondolhatod, hogy tépik mind ezek lelkeimet. Azon viseletünkötül fog fügni sorsunk, a' mellyet majd akkor mutatunk, midőn Budára vagy Pestre bé fog lépni Napóleon.

Dodönt, a' Frantzia követség Titoknokját, a' ki Budán tartózkoda, Metternich Párizsi Követünkkel, és az ifjú Eszterházi Pál Hertzeggel Ácson minap által tserélték, és mivel semmit se tudott a' seregünk ezen egész dologról, majd hogy mind a' ketten öszve nem ágyúztatának önnön magunk Bateriáitól. Az Ausztriai követ a' kalászos élet közzé bújt, roszt és szerentsétlen diplomatikájával együtt, mellyet a' leg magasabb, a' leg teltebb kalászosok sem takarhattak úgy el, mint magát ó Excellentiáját.

Tóthnak hívták azt, nem Nagynak, a' ki a' kútba veté a' leveleket. — Olvastam Szonnetteid, recenzióddal együtt. Szonnetteid szépek, de hiába mented recenzióban a' Németek antipositionális prosodiájokat.

Ha a' Hexameter a' Görögötől van véve, meg kell a' természetét tartani, mert másképp meg szűnik lenni Hexameter. — Már pedig nállok ex natura metri egy spondeust szint annyi idő alatt kellett ejtetni, mint egy dactilust, az az nem kellett ugyan azon egy dactilusban se több se kevesebb idő pertz a' hosszú, mint a' két rövid sillabának együtt való ejtésére.

Vald meg igazán, lehet e egy olyan nyelvben, a' millyen a' német, mellyben minden betű ki mondódik, a' mellyben úgy beszélnek a' miként írnak, a' leg pergőbb és a' leg simább nyelvű Szakszóniainak is a' p. o. három mással hangzó előtt helyhezletett magábanhangzót a' dactilusban olly frissen ejtenie, valamint a' Hexameter fent említett természete meg kívánna? Innen van, hogy én Francziák, Anglusok, Olaszok és Németek előtt magyar hat lábásokat recitálván, noha egy szót sem értenének belőlök, a' leg nagyobb gyönyörűséggel vettem észre, hogy minden verset tsupán fülek ítélete szerint valóságos hat lábúnak esmertek, holott ugyan azon alkalmatossággal egy született Némettől recitált németh 6 lábások közül sem ők, sem én minden verset valóságos hat lábósnak nem esmerhattunk. Ez e' próba Nápolyban tétetett 1793dikban.

Maga a' dolog tehát és a' szülő eszközök és az emberi fül természetéből, nem pedig tsupán a' nemzeti geniusok különbségéből foly a' positio theoriája a' prozodiában, és így te hijába menteted a' németek nyelv-fizantató és fül-borzasztó antipositionális prozodiájokat. Éppen az, hogy a' magyar nyelvben a' positio theoriáját tökéletesen követni lehet, testi nyelvünknek azon felsőségét, melly által sokkal alkalmatosabb a' németh nyelvénél a' görög és Római mértéknek követésére a' verselésben. Ettől a' felségtől nem kell 's nem is lehet meg fosztani nyelvünket, hanem inkább hántorgatni kell ezt 's kérkedni lehet vele.

Botsáss meg, Barátom, hogy külön vélekdedem, de látod, hogy nem egészen ok nélkül. Nagyon fogok örvendeni, ha vagy meg tértesz, vagy az én hitemre jössz által.

En is fordítottam hajdan Anákréonból; íme egy néhány verszetek azon arany időmből a' magam módgya szerint. *Peu non redeunt in aurum tempora priscaum!*

Anákréon.

Ime szólnak így a' Lyányok:
 Anákréon vén vagy már,
 Nézd a' tükröd', be silányok
 Gyér fürtyeid! főd kopár!

Ám mit tudok én ama sok
 Vagy e' kevés fürtekből,
 Sietek, mert szélen álok
 Végsőt szívni mézekből!

Bajvívás Erosszal.

Igen is szüntelen szeretni akarok.

Erosz vonszogatá hajdan a' szívemet,
 Kétlék szót fogadni, száz külön hadarok
 Bizonytalansággal verték a' lelkemet.

Azonnal tegzéhez,
 Nyílas fegyveréhez
 A' kegyetlen nyúla
 'S hartzolni indúla.

Lántsával, paizzsal, sisakkal, pántzéllyal,
 Mint a' vassal burkolt Akhill, fegyverkeztem,
 Rá menvén bátoran ditsőséges czéllyal,
 Magam védelmére a' viadalt kezdtem.

Egyszer kétszer jól meg löktem,
 Rám arányzott, fére szöktem,
 Mindegyik lövése
 Hibázott, vagy kése.

De hogy ki ürült már sok hegyes nyilából,
 A' boszús önnmagát húrjára fektette,
 'S maga magát lövén ki a' gyors íjából,
 Önn magát egészen belém repítette.

Paizsom volt híjában,
 Dúl szívemnek pontyában,
 Az övé a' koszorú,
 Én bennem a' háború!

A gondatlan Ivó.

A' Szárdoknak királyával,
 A' gyűrűs Gigessel keveset gondolok,
 Hatalmasok arannyával
 Nem gyötröm magamat, és másnak hódolok.
 Kedvem abban fel találom,
 Ha Lány'im rózsákkal vannak átölelve,
 'S a' Mirhától ősz szakálom
 Ilattal tseppegvén le símul fényelve.
 Gondolkodom tsak a' máról,
 Mi közöm én nekem a' jövő holnaphoz?
 Játszom, iszom, el nem áról
 A' forgandó idő, mely vezet a *tsaphoz*.¹
 Ott hörpöntek, ott szörbölk
 Fiatall Lyéos aranyos levéből,
 Ott száz ezer gondot ölk,
 'S száz életet szívok vidító nedvéből.
 Addig iszom a' még lehet,
 Ott várom a' halált; ott is meg fog tűrni! --
 'S majd azt mondgya: ke'd is mehet,
 Ke'dnek is már meg kell az ivástól szünni.

Lélapszod friss, szeretetre méltó, feleségem szereti, falatozik, Virginiával futkos, nem búsul, nem retteg hazájáért. Lélapsz akar-nék lenni.

Takaríttják nyakra főre a' sok magazinalis életet Dukláról Sztropkóra, szeretném tudni, minek? ha jönnek az oroszok, Sztropkón is meg lepik. Mi valósággal el vesztettük minden eszünket, a' sok baj szívja a' vellőt. Ma megint az élet hordás megszűnt, sőt egy részét ismét vissza szekereztek, ordre, contre ordre, desordre.
 14. Julii, 1809. A. O.

hív Barátod
 Jóska.

Íme verseid, sed erga restitutionem.*

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 32. sz.]

¹ Ez hiba; non enim in vasis graeci et romani vina conservabant; de majd akor bántom, ha egyszer mindent, a mit írtam, meg rostáltatok. — Dessewffy J. jegyzete.

* Kazinczy e levélhez a következő jegyzetet tette: «Gróf Desóffy József Rómában múltatott 1793. Martiusban, mintegy öt hetekig. Mostani Udv. Agens

1516.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Oláh Andrásfalván Jul. 14kén 1809.

Nagy Érdemű Tekintetes Ur!

Még a' mint levelem első rendje mutatja, Erdélyben vagyok és a' Hazámat siratva fájlalom, hogy az őt fenyegető veszélyek miatt nem kezdhettem-el utamat. Köszönettel veszem a' Tekintetes Urnak utazásom késleltetése eránt való barátságos javaslatát. Megakarom már várni a' kimenetelt, 's azután indulni. Mennyi szélveszek fordultak már előmbe Széphalomra volt szándékozásomkor. De póstája leszen az Andrásfalván a' múlt Hétfőn volt rettenetes zivatar után legszebbé lett természet, hogy én Széphalmon a' halandói legtisztább örömet fogom ézeni, ha egyszer oda elérhetek. Nem álmodok e'?

De elébb még sok Magyar vérnek kell kifolyni, míg nekem ez a' véren vett út a menésre szabad leszen. Ah! de hátha a' vér is ki leszen ontva, ugy-is kevés szamu Nemzetünk feléve, 's a' véren vett útnak semmi haszna! Én reszketek, ha elgondolom a' környül-állásokat, nem tudok semmit mondani, képzelní se, mi lesz a' cultura grábitsára most lépni akart Nemzetünkből! Nem kell életem, ha Nemzetem elenyészik.

Hogy a' Tekintetes Ur leveléből bizonyosabbat, noha ott is szomorút, érthettem, könnyebbülve érzém magamat, mert nálunk a' hir, 's a' mint Rainer Hertzegnek Budáról lett általjövetele mutathatta, azt hittük, el van egész Dunántul való rész foglalva. Azt azonban bizonyosan tudom, hogy szegény Atyám, testvéreim az ő kezek alatt vagyon, 's keserves legkevesebbet felőlök nem tudhatnom. De a' többi hir, úgylátom tsak olyan igazságu, mint az, Magyar Országon, hogy az Oláhok egy Bánfyt megöltek volna.

Az ő készültek felől már három hónaptól fogva mind tsengett valami a' Magyar Uraságok között, 's a' valóság annyiban lett meg, hogy Szent Györgyön Maros Vásárhely mellett, az Oláh templomban sok fegyverre gyanítottak volna, melly templom pádimentomának fel-

Sok János Úr (Győri Magyar, 's Gróf Desőffy Jóseffel és Gróf Battyáni Vinczével Fiumei Gubernátor Pászthory Sándornak Concepistája) volt úti társa. Méltó barátja a' szereletre méltó Desőflynak. Írtam ezt 24. Jul. 1809. a' melly nap Ujhelyben e' levelet Gróf Desőfytől önn magától által vettem.»

bontását Gróf Petky nem akarta engedni, 's azért az ő elfogattatására, ha bűnösnek találtatik vagy gyanittatik, katonák rendeltettek. Azon hely körül pedig, a' mint Gróf Bethlen Gergely leveléből láttam, ki is rontottak, de hamar nyakon kapattak, kárt se tehetvén, 's Kolosvárra vitettek fejeik. Én ezt így hallottam, de bizonyosan így vagyon e, nem tudom. Más hirt tudok, hogy Kőhalom Szász Székben egy Oláh Pap szép prédikáziót tartott volna, 's intette ostoba halgatóit hogy hűségesek legyenek, 's a' Muszkának ne hidjenek. Ha a' mostani környülállásokban halmom kellett volna, inkább az Insurgensek közt, mint sem egy a' Moldova felé fekvő sivatagságot lakó medvéhez hasonló Oláh miatt.

Az Ujságban az jött, hogy az ide való Insurrectio marsra készen áll, de nem igaz. A' Dietán a' magok részére jó pontokat tettek fel. Hanem ezeket, 's az ott történteket Mélt. Cserei Farkas Ur jobban megfogta eddig már írni, mint én tehetném ezeket, magam is másoktól hallván. A' dombolásról tsak ugyan én is azt írom, hogy Maximilian tsudálta, hogyan vigadhat most a' Magyar, noha hogy tántzok tartassanak, a' Gubernátor és a' Kommandirozó tették, 's hogy erről egy Magyar Gróf ezt mondá: nunquam vidi gentem tam laete pereuntem.

Májusban Hunyad Vármegyében lévén négy uj esmeretséget tsínáltam. Néhai Oberster Bartsai Ábrahám Özvegye Gróf Bethlen Zsuzsánna. Némelly töredékeket ditső férje Munkái közzül általadott, 's ezeket ki fogom nyomtattatni, egy Muzsák' Almanakját akarván kiadni. Másik: Bartsai László a' ki e könyvben Erdélyi Játékos Gyűjtemény, Schiller Tolvajait, Fayelt, A' Gyermeki szeretetnek erejét, a' Rendtartó Házi Gazdát fordította. Bája István jeles Képiró, a' ki Muzsák Almanakomba két képet fog' rajzolni. 'Sombori László, a' ki az ott tartatott Vármegyei Gyűlésén magát jól viselte. Azt mondá, hogy a' Magyarok ditsőttetését írta le 90 Saphicusokban, mért nem 99ben? Virág, a' megtisztúlt sphaerájú Virág ellen szóllani mert!

Muzsák Almanakomba Gróf Haller Gábor is fog egy fordítást adni. Ma irtam neki, 's közlöttem vele azt a' kedves Szonnettot, mellyet Szemere már három héttel ez előtt megküldé, a' Tekintetes Úr keserves sorsát enyhítő Ámort. Én úgy hizelkedem magamnak, hogy értem a' másokban is mind azt a' mit a' megtisztúlt lelkü, érzésü Poéta érzett, képzelt mikor írta. Pedig úgy gondolom, ekkor elég szerentsés a' Poéta, ha magát annyira kitudta fejezni, hogy más az ő megihlettetését érezi. Prof. Szabó Sámuel pedig Márcus Aurelius Eloget fordította Thomashól, melly hasonlóképpen Almanakomba

megyén. Magam Marquise de Maintenon, Fenelon, Torqu. Tasszó életét 's néhány verseimet akarom belé. Tegye meg a' Tekintetes Ur ítéletét kérem, jó leszen e ez igyekezet? 'S bár az a' szerentsém lenne hogy vagy egy darabot a' Tekintetes Ur is adna belé. 1810ról alig ha el nem fog maradni továbbra, mert Bája Hunyad Vármegyei Insurgens. Metszeni talán Nagy Sámuel fogja, a' ki Bethlen Gábor Fejedelem képét mesterségesen metszette, 's most a' mint mondák, Nyedre jött-le Bétsből.

A' 14 esztendőös bámulásra és szeretetre méltó Wesselényihez irt Episztola kijövetését még nem tudom. Az öreg Báró jelenlétemben adta a' parantsolatot hogy kinyomtattassék. Maga jegyzéseket akara alája, azt mondván, kevesen fogják azt érteni, némelly hisztoriabeli nevek, dolgok nem tudása miatt. Én azt mondám, elmaradhat, 's az én kis bálványkám a' gyermek, rám mosolyodva mondja, nem is érdemli meg az a' ki azt nem érti, hogy olvashassa.

Ő maga mondá nekem, ágyban feküve egy kis hideg miatt, most Kazinczy Homerust fordítja. Jó kéz nyúl hozzá mondám, mert a' görög tsinosság, felségesen együgyü poezis kimarad a' fordításból, nem fogunk vele ditsekedhetni, de itt mindent reménylhetünk, hihe-tünk (Hadd mondjam meg szemben is szemírem nélkül). De ki is fordíthatná Homerust más Kazinczynál, felele a' fitzko. Az öreg Wesselényinek élete halála ettől a' gyerektől függ. De függhet. Eljövén tőle szállásomig, tsak az vigasztalt, 's most is, hogy Lajosból-is mér rám az Ég a' Nevelés tüskéi után örömet. Nem az ő darabja — melly Kisnél (Szegény Kis! most Sopronyban!) van, az a' tsuklattató Lottié, a' ki a' Tekintetes Urat szívesen tiszteli. Lajoséi nálam vagynak, mellyek apró Historiátskák. Minap Kolosvárra menvén, azzal nyomtam ajakára butsutsókomat, hogy ne tsak addig legyen jó, mig vele vagyok, hanem távollétemben is mindenkor úgy tselekedjék a' mint ha körülöttem van, külömben ha ezt nem szokja meg, tsak akkor lesz jó, mig mások rája vigyáznak. Felirtam ajtónkra neki, hogy láthassa mindég intésemet, 's ő hazajöttömkor ezt így adta kezembe, az ő stylusa szerint írva:

Nem tsak akkor kell jó lennünk
Ha mikor más van velünk,
Mert ugy tsak addig teszünk jót,
Mig más valaki lesz ott.

Mély, lágy érzés, jó sziv, tüzes ész formálja gyermeki karakterét. Szabó László és Geszner Idylliomi kedvessei. Az elsőből sokat tud betéve, az alvó öreg Menalcásnál elérékenyedik! A múlt héten Michaëlis életét olvastam. Őt úgy tette Weisse Hofmesterré mint engem a' Tekintetes Ur. Ő elhagyá tanítványait kik nagyon szerették, én megvárom mi lesz Lajosból. A' múlt Junius 24dikén múlt 10 esztendő.

A' Grófné tiszteli szivesen a' Tekintetes Urat. Elszomorodtam midőn az ő Addresszét láttam; örültem a' megszóllításnak, ő örült az Addressznek 's elszomorodott a' megszóllításon. Örül Keresztleánykája egészséges voltán.

Gróf Teleki Józskáék felől semmit sem tudunk. Éppen akkor valék Kolosvártt mikor lebetegedett, 's a' gyermek rosszul kezdett lenni. Gróf Gyulainé szivesen akart menni kérésekre bé, de akkor kellett mennie Hunyad Vármegyébe osztolni. Mélt. Szerentsiné Asszonyosság nagyon várja. Gróf Teleki Józska egy igazán szeretetre méltó ember. Úgy gondolom Kosvárra megyek a' Collegyiomba Lajossal, 's lesz hozzá szerentsém. — Már be vagynak a' lovak fogva, 's a' Grófné siet. — Ajánlom magamat, örökké tisztelt Kazinczym.

Homéért fordítani én soha nem gondolkoztam.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 199. sz. II. k.]

1517.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, Júl. 16d. 1809.

Érdemes barátom!

Olly reménység alatt fogod felbontani ezen leveletem, hogy benne azon ütközet felől értesz megnyugtató hirt, mely felől azt írtam, hogy az léssen az Austriai hatalom Actiumja: de nagyon meg van csalva reményed, ha ezt reményleted: nem tudunk fölöle bizonyost. Elmondom a' mit hallottam.

Az a' tudósítónk a' ki Pestről szokta Kurir által küldeni minden második nap a' hireket, azt írja, hogy Napoleon az egész erejét öszve húzta Bécs mellé, 's ott Nussdorf, Lobau és Fischement mellett hajóhidat vervén, által ment a' Duna balpartjára, 's a' csatát Júl. (talán) 5dikén elkezdette. Az ellenség serege 150, a' Generalissimusunké 130 ezerből állott. (Lónyaink Pestről 's Egerből a' Császárnétól jöven vissza

11d. Júl., az ellenség számát 200. a' miénket 300 ezerre tette). Az első napokban a' mi részünkre látszott hajlani a' győzelem: de Sdban 1 $\frac{1}{2}$ mértföldnyire vala vissza verve a' mi balszárnyunk. János Herczegnek az vala destinatioja, hogy ezen verekedés alatt 22 ezer emberével menjen Bécs alá: de parancsolatot vett, hogy segítse Károly Herczeget. Ez már elégetve lelte a' March vizén a' hidat, és így kéntelen volt épen Marcheggig kerülni, 's már későn jött. A' mi seregünk el vala szakasztva Magyar és Morva Ország felé vivő útjaitól 's Cseh Ország felé szoritatott.

Napoleon, hogy a' Iceresztendő kompok el ne szaggathassák az ő hidjait, azon vastag lánczot vonatta-el a' legfelső hídja balszárnyánál, a' mellyet II. Sulimán használt vala e' végre Budánál, 's József Cs[ászár] azt onnan Bécsbe vitette. — Hallgatnak a' tábori tudósítások, sőt Pesti tudósítók is, pedig eddig régen tudhatánk vala a' jó hírt, 's ez azt rettegteti velünk, hogy a' szerencse nem nekünk mosolygott. Megerősit ezen rettegésünkben az a' hír, hogy Győrnek hástyáin az ellenség tűzijátékkal inneplette ezen nekünk rettenetes nap örömet.

Ő Felsege azt parancsolja, hogy Aug. utolsójáig 20, Októbernek utolsójáig ismét 20 ezer embert statuáljunk. Mi lesz ezen készüléteinkből, nem tudom.

Lónyainál lévén, egy Obristlieutenant lép be 11. Júl. Kérdi L[ónyai]: Was machen die Polen? *Felelet:* Die sind ganz beruhigt. Und was machen die Russen bey Ihnen? Erre *egy hangot sem felelt.* Nulla responsio etiam est responsio. Elholtunk néma feleletére; és nem ok nélkül.

Emel az a' mit Maximilian Herczeg felől írsz, nevezetesen hogy asztalán Schillernek 30 esztendőös háborúját találád. Kevés idővel ezelőtt még vasallus Nagyjaink gyermekei is tanulatlanul neveltettek: mennyivel vagyunk tehát elébb midőn az Uralkodó ház tagjait látjuk így nevelve. Csak ott nem jó lenni, a' hol az a' ki az igazat nem becsüli, nem segít a' tudományt. A' mi Primásunk is igen szép tanulású ifjú Herczeg.

A' mit egy valakinek véletlen elváltozása felől írsz, az engemet nagyon elszomorít. Nem irod, miben esett a' változás, de jóról egyébre változni, még is rettenetes. Azonban tekintsük-meg jól a' dolgot: A' ki belső meggyőződésből tér más útra, az még ha meg tévedt útra tér is, igen tiszteletes ember: csak az nem az, a' ki mellékes szándékból tézzen valamit. 'S mi lehet egyéb a' mi mel-

lékes szándékot szül, mint vagy avaritia vagy ambitio a' Sallust szavaival akarván élni? *Gazdagodáson* kapni olly *nemtelennek* tartatik a' *módi* embereknél, hogy azt ritka ember csinálhatja szemtelenség nélkül még ha környülállásai kényszerítik is: de a' titulusok a' czifrák, azok a' mi korunk nyavalyái; azokat kiki szemtelenség nélkül gondolja úzhetni, 's felejtí, hogy ringy rongy dibdabságokért vész. Eggy Erdélyi Uraságról minap Ujhelyben azt beszéllék, hogy Excellenz titlust keresett, *de meg nem kapta*. Ha az az Uraság hallhatta volna ezt a' szánakozva 's nevetve mondott *meg-nem-kaptá-t!* ha képzelhette volna előre, hogy ilyen meg nem kaptát fognak mondani fölöle, meg fért volna a' Méltóságos titulusában, melyet neki a' születés ada, 's nem keresett volna kettős gömbölyű sínóron függő rojtot 's eggy 3 syllabájú deáknémet hangot. Bár azok a' kik a' konczért meg tudnak változni, ezt a' nevető szánakozást hallanak, képzelnek 's azt kérdenék önn magoktól, hogy nyertek e az által hogy így vásárlák meg a' mit kerestek, 's nem nagyobb e Vay József, a' ki pirulás nélkül ezt mondhatja maga felől Horátnak szavaival:

ego utrum

nave ferar magna an parva, ferar unus et idem.

Ezt a' két sort írta ez a' valóban nagy ember eggy ismerősének albumába, 's emlékezel, hogy önnként ott hagyta volt a' Locum-tenentialis Consiliariusságot. — (A' *meg nem kaptá-t* nem arról az Úrról mondották, a' kiről te szóllál utolsó leveledben, sem nem Ipadról, hanem eggy más Erdélyi Uraság felől; 's nékem ez felől is fájt ezt hallani.) —

Én Vay Józsefet 9 és 10. Júl. láttam Patakon az Examen alatt, 's csudáltam nagyságát azon beszéd alatt, mely a' háborúi dolgok felől folyt. Cáltaló gravitással, nyugtalanság, 's levitás nélkül hallotta 's közlötta a' híreket. A' haza fejedelme 's Constitútiója ellen való hidegséget úgy nézi, mint a' mi nem is képzeltehetik megtörténhetőnek, de fontba veti, mi telik-ki az erőtől, mi nem, 's a' Horátni *nil admirari* elég phlegmában tartja sem meg nem rettenni, sem az öröm által el nem ragadtatni. Nem szavaiból, hanem módjából azt láttam-ki, hogy az ő hite 's morálja ebben áll: *Atyám, vétessék-el tőlem e' pohár: de légyen meg a' te akaratom!* 's parányivá vállam önnön magam előtt, hogy a' háború kezdetekor, elrettenvén a' rajtunk és rajtam is megtörténhető veszélytől, sok

ideig nem alhattam. Az igazán bölcs és keresztyén ember mindent elkövet és hiven a' mi erejében áll: de a' világ kormányzójára bízva a' dolog' eldőlését 's fejet hajtván örök rendelkezéseinek, néma tisztelettel fogadja még azt a' esapást is, melly ötet elsemmit. Ezen reflexiókat én magam csináltam Vay Józsefnek colossális nagyságát 's nyugalalmát a' magam pygmaeusi kicsinységemmel 's rettegéssimmal öszve vetvén, 's miolta ötet ezen nagyságban láttam, én is csendesebb vagyok, 's most már én is nyugodtabban várom az Isteni végzés kivilágosodását, melly azonban, ha' vesztenénk, irtóztató fogna lenni.

Könyveim eránt elkövetett gondoskodásaidat szívesen köszönöm. Láthatd ebből, édes barátom, melly lépcsőn áll olvasó Publicumunk. Én 6 Tómus Klopstokért, papirosba kötve, most fizettem 196 ftot, és ámbár ez igen sok, nekem még is nem sok. Némelly magyar olvasónak 5 ft egy *olly készületű* könyvért **sok!** Vedd-ki, nagyon kérek, a' Góthe árát 's a' mi megmarad, azt add T[eleki]nek.

[Füredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1518.

Cserey Farkas - Kazinczynak.

Kolosvár 18^{dik} July 1809.

Nagy érdemű Kedves Barátom!

A mi Diactánk be végződven, és én lovaimat mára várván, holnap indulok haza felé. Öt gyalog, és két Lovas Insurrectionalis Regimenteket álitunk, és küldünk ellenség elibe, én is azok számába vagyok, a kik a Dicsőség mezején a királj és Hazza iránt való szent kötelesség teljesítésire ellenséggel szállnak szembe. Még nem tudom meljlik és hányadik gyalog Regimenthez fogok rendeltetni. Eddig elé az első gyalog Regimentnél vagyok, de a kir. Guberniumnál és fő vezértünk Maximilián Herczegnél is be jelentettem magamot, hogy ennél fontos okokra nézve meg nem akarok maradni.

Mint leg biztossabb barátomnak ad amicus aures írtam volt Néked: hogy Wesselényi Miklós ezen a Diactán az illendőséggel nem egyező módon viselte magát, vége felé az ország generalisságára lévén candidatio, mivel cö 30 voxnál többet nem kapott, és így a ternarius számba nem gyöhetett, olj türheterlen indulatosságokra hevült, hogy minden emberséges emberekbe bele kötelezketet és a

legnagyobb gorombaságokkal illette, néhányikat hívott kardra és ezeknek számában valék én is. Minden ki gondolható gorombaságot el követet raitam, többeknek jelen létekbe becsutenitet gaz emberi és iljetén alacsonító nevezetekkel illetve maga Házánál, — én egész phlegmával kértem: hogy Becsületemet kimélje, és légyen hideg vérrel, erre kardra hivat, én aszt felelém: hogy kardomat érdemessebb tárgyra kötöttem oldalomra, meljet királjom és Hazám szolgálattába Istenem segedelmével az ellenség előtt is érdemessen forgatni szándékozom, eö erre aszt felelé, hogy az ablakán vétt ki, én aszt mondám: akkor én is ott lézsek. Eö benne a leg vadabb indulatt nőtten gyarapodván, én kardomra támaszkodva, három fertálj óráig egész csendességgel és hideg vérrel halgattam ocsmány szitkait és mocskolódásait, mérges reám rohanásait azomba olj elszánással néztem: hogy ha csak egy ujját tette volna testemre, akkor a Nemessi és katonai becsület érdeme s érzése szerint bántam volna velle. El válásomkor ugyan meg csókolt, de mit ér a becsületét szerető előtt az iljetén csók, a midón ok nélkül, a legnagyobb méltatlansággal, idegenek és cselédek jelen létebe dühödt indulatosságának tárgyául ennyire ki tészten egy ártatlan embert, és a mellett oljat, a ki nékie sokat szolgált, a kinek köszönheti asztot is, hogy most administrator lehet; ez, meg vallom fái, és olj el tökéllt meg határozotcságra bírt, hogy én ezen indulatit kormányozni nem tudó szerencsétlen halandót ezentul bizonyossan a legnagyobb őrizkedéssel fogom kerülni, meljet Nékem maga Gubernatorunk is ajánlott. Nagyra vágyásának céljátúl el esve látván magát, a leg érdemessebb hazafikat illeti mérges indulatival, meljnek jó ki menetelét remélni nem lehet. Egy érdemes Grófot a minap ok nélkül kardra ki hívott, annak heljén lévén a szíve, el fogadta a ki hívást, de miheljt látta Wesselényi, hogy amaz is, kard éppen magánál nem lévén, egy baráttyátul kardot vészen által, nem volt couragéja ki menni — hanem meg követvén, békéllést kért, a meg is békélt, olj kinyilatkoztatással a minót én fennebb tevék, hogy ötet kerülni fogja. — Ide 600 franczia hadi fogljk hozattak, kétszer voltam nállok és meg tántzoltattam, egész meg elégedéssel járják contre dancekot, szép és teljes tüzü Nép a franczia születésűek. Olasz Országba fogattak, a többi Bavarus, ezek Tyrolisba estek Hadi fogságra. — Holnap fogom pénzedet Teleki Jóskánének által adni, mivel nem holnap, a mint Levelem kezdetén irtam, hanem holnap után indulok haza, mert lovaim még itt nincsenek — én ezen pénzbül a magamét kivésem; mennyi kerül egybe,

nem tudhatom, mert még egy helyről várok, de kevés kerül, mert drágálják, okát a drágálásnak már meg írtam. Éljen boldogul, igaz tisztelő híved

Cserey Farkas mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 195. sz.]

1519.

Csehy József — Kazinczynak.

Mogilaný Krakkótól 2 mérföld, délre, 19. Julius 1809.

Kedves barátom,

Utolsó 13^a. Aprilisi leveled sok bujdosásai után 4^a. Juliusban jött kezemhez. En ezen táborozás alatt hozzád levelet nem küldöttem, kétségesek lévén minden Communicatiók. Be nyargaltuk a Varsói Herczégnek nagy részét Thornig, Ráwáig, Pietrikowig, mig nem messzebb való történetekre nézve egész idáig hátra nem húzódtunk. Az egész táborozás alatt újra a nyugös Adjutansi szolgálatot nyomtam, egy igen derék Generalis, Báró Mohr mellett, már most Second Kapitánynak avancérozván a Regimentnél, be fogok rukkolni ezekben a napokban.

A most fennforgó dolgok homályban vannak előttünk, azért ne is értekezzünk rólok. Éljen és tarts[d] magadénak

Csehy kapitányt.*

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 192. sz.]

1520.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, 21. Júl. 1809.

Édes barátom!

Kimagyarázhatatlan az a' szomjúság, a' mellyel mi itt a' Júl. 5dikén kezdődött második Asperni ütközet kimenetelének híret szomjuzzuk, 's ez a' hír bennünket olly makacsul kerül, mintha örömet lelné abban, hogy bennünket kinezhat. Galliciai Gubernator Ferencz Királyi Fő Herczeg, Császárnénknak testvér bátyja, tegnap reggel

* Kazinczy F. jegyzése: «Vettem 5. Aug. 1809.»

ment keresztül Újhelyen, Terebesről utazván Egerbe, 's előttünk azt mondotta, hogy a' Császárné 18dikban írt Terebesre, és ezen levél szerént maga a' Császárné sem tudja mi történt az említett ütközetben. Mit jelenthet ez a' *nem-tudás*? kivált ha hitelt adunk azon hírnek, hogy a' Francia Bécstől fogva egész Holicsig nyúlt-el (ezt a' tájat én ismerem) — és hogy Károly Hercege el van zárva Magyar Ország felől, 's János Hercege Nyitrán van. A' mi Fő Ispánunk Gróf Eszterházy József Exc., ki a' Császárnét kíséri, Egerből azt írta Kassára 8dik Júl. hogy miénk a' győzelem; még pedig ezt vetvén mellé: der Feind ist auf das Haupt geschlagen, und seine ganze Kraft vernichtet. De ezen levélnek nem ada hitelt Görög Úr Kassán, későbbvén bús tudósításokat, mellyeket egy Locumt. Consiliárius Darvas Úrnak Abauji Vice Ispán Puky Lászlóhoz írt levele igaznak mond. Azonban a' Császári Familia Kassáról 12, 13, 14. Júl. minden kincseivel együtt Egerbe ment. De ki tudja miért? Azért e, hogy az Asperti csata szerencsésen üte-ki, vagy azért, mivel a' Moszkva (a' mingyárt most elbeszélendő hír szerént) velünk tart, vagy azért, mivel a' Lengyel Országba bejött Moszkva sereg ellenségünk, és így tőlök minél távolabbra kelle a' Császári Familiának magát vonnia.

Gróf Haller József Exc.tól 18d. Júl. mi egy levelet kapánk illy értelműt: Supr. Vigiliar. Magister Steiner (a' mi seregünknel szolgál 's Galliciában vagon) refert mihi per revolutionem Petropolitanam Imperatorem Alexandrum depositum et in locum eiusdem Imperatricem Matrem in solium evectam fuisse. Quod ipsum Sp. D. Vae fine directionis notifico. etc. Azonban Ferencz Hercege mind Ujhelyt declarálta, hogy ez a' hír hihetetlen, mind Kassán ezt állította felöle; 's nyomoztatván a' hír Gróf Hallernél, úgy találták, hogy Majór Steiner ezt nem olyantól vette a' ki maga látta az Ukázt, hanem olyantól a' ki azt beszéli, hogy néki az mondotta, a' ki olvasta az Ukázt. Már kinek higgyen az ember? Mi félünk, hogy Hallert megcsalta a' Steiner patrioticus örvendése, mert kevéssel ezelőtt még olly híreket vettünk Lengyel Országból, hogy a' Moszkva sereg a' Lengyel Insurgensekkel vagy inkább rebellisekkel elegyedett egytűvé.

En Ferencz Herceget nem láttam Ujhelyben, noha ott valék. Lónyai bennünket magához rendelt, *hazafiúi öltözetben*, 's nekem nem vala *magyar ruhám*. Ujhelyben Lónyai Német nyelven akarta megköszönteni a' Herceget: de ez, a' mint a' szekere megállá, hogy a' friss lovak fogattassanak-bé, magyarul szóllala-meg, ki szálla a' szekérből, 's valamig itt mulatott, más nyelven nem is beszéle.

«Nagy buzgóság!» monda: de meg is érdemi a' magyar Constitutio fenntartása, mert Európában nincs sem szebb, sem régibb. Ugyan miért nem akarja 's akarta ezt minden hinni! —

Zöld ingü Svadrónunk holnap indúl Terebesről Komáromba. Tegnap előtt kapánk eránta a' parancsolatot. Megfoghatatlanok a' miket hallunk, látunk.

Azt hallom, édes barátom, hogy jó idővel ezelőtt azt írták az újságlevelek (talán valamely *külföldi*), hogy a' te Brünni Correspondensed, nem Generális Heister, hanem az ő barátja, meghalálozott, megmenekedvén inségétől. Kérlek, tudósíts, igaz e ez a' hír, és ha nem tudod, járj végére ha lehet.

Élj szerencsésen. Öllelek tiszta szívvel.

Kivül: 1

Méltóságos Cserey Farkas Cs. K. Kamarás Úrnak. Debreczen, Somlyó,
Kraszna.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1521.

Kölcsey Ferencz — Kazinczynak.

Debreczen, Julius 23d. 1809.

Tekintetes Úr!

Váratlanul lepett meg a' csomó, melyet a' Tekintetes Úr nekem küldeni méltóztatott. Pirúlva kellett emlékezmem, hogy én a' Tekintetes Úr azelőtt küldött levelére nem is válaszoltam: de a' Tekintetes Úr méltóztatni fog meg engedni, hogy most magamat menteni kéntelen ne legyek, 's hogy egyszer'smind az ajándékozott munkákért alázatos köszönetem mellett e' következő sorokkal jelenthessem ki forró tiszteletemet.

Szent Énekesse Széphalomnak,
Kobzod' szelíd zengésivel!
Engedd, hogy Néked énekeljek,
'S édesbben foly majd énekem.
Im' lánggra lobban szép tüzedtől,
Szívem, mely tölti hangjaid',

1 A levél zárlatán ép piros pecsét.

Majd öszve olvad szent hevében,
 És édesbben foly énekem.
 Kedveltte vagy Te a' Kegyeknek,
 S ígéznek bájos hangjaid:
 Mint a' mikor zöld lombok' alján
 Epedve zeng a' fülmile,
 Vagy mint mikor szelid szavával
 Lottim szerelmet énekel
 'S a' rózsa bokrokon kerengő
 Zefir, hallgatni őt, meg áll.

Óh boldog! a' ki énekelhet
 A' Chariszoknak hangjain
 'S szent tűz miatt olvadva szíve
 Az esti csendben ömledez,
 Kinek dalán elandalodva
 Ejt a' Kegyes Hölgy könnyeket,
 Sohajtva omlik karja közzé
 És isteníti lételét.
 Hangjára megszűnnek körülte
 A' Faunuszoknak sípjai,
 És rózsa fényben szállanak-le
 Az Ámoroknak sergei,
 Idáliává lesz vidéke,
 A' Kellemek' vidékivé,
 Hol szendereg virágos ágyon
 Páphósz' mosolygó Asszonya.

Igy énekelsz 'Te! Szent szavaddal
 Ragadj-el engemet, ragadj,
 'S édes hangokkal fel hevítvén,
 Olvasszad öszve szívemet,
 Hagyd, folyjon ő is lágy dalokba
 A' Rózsa bokrok éjjiben,
 Ha csendes esti szelleteknek
 Fúvalma lengedez felém,
 Vagy elpirúlva jó az égre
 Auróra a' hegyek megől,
 'S hullatja a' lengő füvekre
 Harmatja' tiszta cseppjeit.

Szilágy' vidékein, holott még
 Szent énekes nem énekelt,
 Majd meg-tanítom így nevedre
 Zánoknak szóke bükkjeit.
 Ha! szent Nevedre bérczeinknek
 El bámúlnak Faunusszai,
 'S Forrásaink' nimfáji a' kik
 Lottim' nevét jól esmerik,
 El andalodva daljaimra
 Fognak tanulni Tégedet,
 'S meg szünnek dúrva hangjaikkal
 Lármázni a' hegyek között,
 Szelid dalok fognak köszöntni
 Oh, lenge bükkök bennetek,
 És Ámorok fognak leszállni
 A' habzó völgy virágira!

Óhajtom, hogy soraim ne légyenek a' Tekintetes Ur előtt kedvetlenek, a' ki magamat kegyes gratiájába ajánlván, forró tisztelettel maradok

a Tekintetes Urnak

alázatos szolgálója
 Kölcsey Ferencz mk.

[Eredetije a Szemere-tár II. kötetében.]

1522.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, Júl. 24d. 1809.

Kedves barátom!

Ímhol mégyen Landon parancsolatod szerint. A' két első füzet békötve, a' többi nem, mert Kádas, a' Splényi Gábor Secretáriusa, elvesztette a' második Évszak' füzetét, és azt Eggenbergernél azolta soha meg nem kaphattam.

Az Újhelyben állítandó Emléknek az én izlésem azt a' rajzolatot választaná, a' melly itt a' Ildik Évszak' füzetjében a' 23dik rézen áll, és a' mellyet Delagardette készített. A' *Dóriai Rend* triglyphjei és minden egyéb tulajdonságai nagyon jól illenek *katonai czélra*. Én a' Csokonai emlékjét ezen rajzolat szerint szabtam elébe a'

Metszőnek, a' mint azt Alku levele is mutatja, melyre az előre felvett pénzt jegyzette-fel; de *Jóniai renddé* változtatván a' *Dóriait*, mivel Csokonai nem volt *katona*. Szerencsétlenségemre a' Kőmetsző a' munka alatt megholt.

Te nagyon hajlasz arra, hogy a' Felyülírás deakül legyen, nyilván azért, a' miért Lónyai is — mivel (ugymond) minden Inscriptiók *mindenütt* deakül tétettek. Hogy ez nincs úgy a' mint Lónyai mondotta, mutatják ezen füzeteknek rezei, 's a' Francia 's Német Országi emlékek, nevezetesen a' Worltzi kertben a' Dessau herczeg által a' *francia* Rousseau tiszteletére *német* nyelven tett emléki Inscriptio. De ezt ellenzeni látszik a' czél is; mert miért és kiknek állítjuk ezt az emléket? Magyar vitézség és hazafiúi virtus tanítása végett, hogy *a' kik az út mellett elmennek*, olvassák, 's a' kik ott elmennek, tudnak e *mind* deakül?

Én Olysóra fogom küldeni Inscriptióimat választásodra, azt fogadván, hogy az a' — különben mentséget érdemelhető — gyengeség csiklándani nem fog, hogy az én munkám nyerje-meg a' választás szerencsáját; sőt hidd-el, hogy nem csak annyira *tisztellek*, hanem a' legszívesebb tisztelet' érzéseim kívül annyira *szeretlek* is, hogy szintoly készen vagyok koronáztatásodat látni, mint a' szerelmes látná leánykája' megkoronáztatását. Éljen szerencsésen! már régen túl haladta az idő az éjfél.

Versed, kivált az egyik, igen igen szép kis darab. A' német prosodia felől elmondom első levelemben, a mit tartok.¹

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 32. sz.]

1523.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom, den 24. Jul. 1809.

Theurester Freund!

Wir hatten heute in Ujhely einen merkwürdigen Tag: Vice Gespann Lónyay, zum Administrator des Ungvárer Comitats ernannt, sagte für heute eine Congregation an, in welcher er seine Vice Gespanns Würde ablegen wird und die Stände versammelten sich umso zahlreicher, weil sie endlich hier etwas von dem Ausgange

¹ Dessewffy a levél szélére a következő jegyzetet tette: «Egy Levél Kazinczyhoz a Zempl. Gyórnél el eset Insurgenseknek Eitaphiummal [!] együtt.» —

der letzten Schlacht zu erfahren hofften, nun wissen wir mehr als wir zu hören gehofft oder gewünscht haben; und wenn wir auch sehen, dass unsere Monarchie an Kräften nicht erschöpft ist, so müssen wir doch nur gestehen, dass uns diese Nachrichten sehr bestürzt haben

Gestern Abends wussten wir nichts, als dass Pressburg den 15ten Jul. den Feind in ihre Mauern aufgenommen habe, und dass das Primatial Palais daselbst für den feindlichen General Regnier, das Grasalkovicsische, aber für den Vice König in Italien bestimmt, gewesen sey. Man sprach auch von einem Waffenstillstand auf vier Wochen, den wir aber gar nicht wahrscheinlich hielten, und wesswegen wir im Zweifel waren, ob ihn der Feind oder wir verlangt haben sollen. Unterdessen kam der Begleiter des Grafen Vinzenz Batthyáni nach Constantinopel, Franz Csúry, jetzt Güter-Inspector bey Lónyai, ein Mann von der bewundernswürdigsten Thätigkeit und dem Talent sich überallhin den Weg zu bahnen, in Geschäften seines Principals von Pesth heute früh an, (er brach von Pesth vor 48 Stunden auf) und brachte uns die Nachricht, er habe eine Copie des den Waffenstillstand betreffenden, durch Wimpfen einerseits, andererseits durch Berthier und Andreossy unterschriebenen Actes gesehen und wahrscheinlich auch gelesen; in diesem sey eine demarcationslinie bestimmt, welche von Crems an durch Brünn, St. János, Pressburg, den Sandhügeln bey Gönyó, dem Flusse Rába etc. etc. bis Fiume fortläuft; und dass die Armee des Erzh. Generalissimus so ganz aufgerieben worden sey, dass Erzherzog Karl Sr. Majestät beschworen haben soll, den Waffenstillstand *coute que coute* zu erhalten trachten. Drey Tage hintereinander soll Sr. Majestät der Kaiser der Schlacht von einer Anhöhe zugeschen haben, und seine Gegenwart hat unsere sehr braven Truppen begeistert: aber den 4ten Tag war sogar seine Person in Gefahr gerathen. Sr. Majestät sind jetzt in Komorn. Erzh. Joseph und Johann waren früher schon in die Gegend von Pápa gekommen, um sich mit dem Banus und F. M. L. Chastellers zu vereinigen, und so Wien, während dass Napoleon in der Gegend von Marchegg focht, zu überrumpeln. Erzh. Rainer ist von Pesth wieder nach Ofen, welches freylich ein sehr glückliches Omen ist. Was in Petersburg und mit den russischen Truppen in Pohlen geschehe, weiss niemand, und ich kannengießere nicht gern: *audita tantum fidelissime refero, sine additione et diminutione rerum ab aliis acceptarum*. Wie sehr diese so ungeduldig erwarteten Nach-

richten uns niederschlagen mussten, sehen Sie ein. Doch nicht bloss diese machten den Tag zu einem merkwürdigen Tag für uns, sondern auch 1.) ein Brief von Baron Anton Barkóczy, geschrieben den Tag vor seinem Absterben, den 24ten Juni aus Komorn. Der Sterbende empfahl dem Komitat seine Mutter, seine Gebrüder, und den würdigen Corporalen Budaházy (aus dem von mir nur 1. Stunde entlegenem Orte Legenye), welcher ihn, als er von einer Kartaetschen-Kugel beym rechten Knie durchgeschossen sammt seinem Pferde fiel, auf sein Pferd hob, und durch die Graben der französischen Batterie, in die sich Barkóczy zu erst warf, heraushob, und den Verwundeten (bey Raab den 14ten Juni) nach Comorn brachte. Ich stand auf und machte die Motion, dass wir in dieser Rührung beschliessen möchten, dass das ihm und den in eben dieser Action gebliebenen fünf Gemeinen Insurgenten aus einer Session unsrer permanens Deputatio verheissene Monument ohne Aufschub errichtet werden solle. Graf Joseph Desöffy stand auf, und schlug vor, den Budaházy dem Palatin zu empfehlen, und da er sehr arm ist, für ihn eine Collecta zu machen, indem wir seinen Muth und seine Treue weder durch eine goldene Münze noch durch eine corona civica belohnen können. 800 fl. wurden gleich zusammen gelegt, und decretirt, Graf Desöffy und ich sollen eine Riss zu dem Monument und Inscriptionen zur Wahl der Congregation vorlegen. Ich versprach die Hefte von Landons franz. Kunstannalen morgen hinein zu nehmen, und sie dem Grafen Desöffy nachzuschicken, indem er heute abgereiset ist. Auch wird man an die Mutter des Gefallenen Rittmeister Barkóczy ein Condolenz Schreiben nomine universitatis aufsetzen.

2.) Da Sr. Majestät 40000 Mann durch den Weg der Statution fordert, und überdies Geld zur Conduction verspricht, so versprochen wir alles; zuerst wird statuiert, dann geworben (Zemplin gibt eine Division, also nun ein ganzes Regiment), und dann wieder statuiert. Ich eile, und kann mich in kein detail einlassen.

3.) Lónyais Rede war sentimentalisch, anfangs mit rhetorischen Flosskeln sürchargirt, weiter natürlich, und recht gut. Es macht seinem Herzen Ehre, dass er in das Lob eines sehr würdigen alten Mannes, neben den er vor 10 Jahren als Comitats Fiscal zu dienen begann, sich gefühlvoll fiel; welches um so schätzbarer ist, da der Mann ohne Glanz war und nicht mehr lebt.

Dass Graf Festetics Ihr oekon. Werk so gütig aufnahm, und Sie so edel unterstützen will, habe ich mit der innigsten Theilnahme aus Ihrem Briefe gelesen. Doch wohl Ihnen, dass Sie von dem «Curiosen Heiligen» (so nannte ihn mir heute wieder ein Mann, der ihn sehr wohl kennt) ziemlich entfernt leben. Ausser Ásbóth kam noch vielleicht nicht ein einziger Mann gut mit ihm heraus.

Herr Alexander v. Berzeviczy, Commissär um die Mutter der Kaiserin, der einst mit Kisfaludy bey der Garde gedient hat, war heute bey der Tafel (beym Speisen, nicht in der Session) mein Nachbar. Er ist Kisfaludys warmer Freund, und war es schon bey der Garde, und zwar wegen seinen literarischen Verdiensten. Er war den 22ten Dezemb. 1808. in Simegh sein Gast. Rosa Szegedi ist eine verehrungswürdige Frau, mittelmässig schön, durch Ihren Gatten sehr gut ausgebildet, aber mehr mit den Werken der trockenen Philosophen wie mit den der Dichter bekannt, und hat eine gute Portion von Hypochondrie. Kisfaludy ist wohlhabend, (mittelmässig reich).

Pips Desöffy sass vis à vis mit mir, und erzählte, er habe an Kultsár für seine Blätter, ein Gedicht, kurz und von der leichtern Gattung, geschickt gehabt, das Kultsár der Aufnahme nicht würdigte, weil das Gedicht nem egyéb mint *raptus*. Ich habe (sagte Gr. D.) ihm zurückgeschrieben, hogy öneki (dem Kultsár) nincs soha raptusa (denn sagt D. jeder gute Einfall und Gedanke sey ja raptus). Ich lachte herzlich, denn ich kenne sehr wohl den gar sehr sonderbaren Kultsár.

Desöffy hat auch kein Ohr für die deutsche Prosodie. Er hat zu Neapel 1793 im May vor Italienern, Spaniern, Engländern, Franzosen, deutsche und ungarische Hexameter vorgelesen; diese erkannte jeder, der in dem gelehrten Zirkel sich befand, für Hexameter, jene nicht ein einziger. Ich sagte: man müsse deutsche Hexameter mit einem deutschen Ohr hören. Dessewffy wollte mir expliciren, was eine Sylbe lang und was eine andere kurz mache. Ich berief mich auf Voltaire, dass man für musikalische und poetische Töne nicht analysen, sondern Gehör nöthig habe, und erzählte ihm, dass mein Schwiegervater, der gar nicht weiss, was ein dact. jamb. troch. Fuss sey, Schillers *Spaziergang* einmal laut las, und die Füße nie fehlerhaft aussprach. D. beharrte auf seine Behauptung, und wer kann sie ihm nehmen? — Leben Sie wohl!

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 208. sz.]

1524.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, 25. Júl. 1809.

Édes barátom!

Ambár a' Pataki examen felől sok írni valóm van, 's azt is kellene írnom, hogy 28. Aug. Dietánk lesz 's hogy Magyar Országban Telegrafok épülnek, 's Triest és Fiume a' franczia kezében van, 's Csehországba a' Franczia becsapott, 's kaszálta az életet, de már ismét kiment: ámbár hosszas hallgatásom után sok írni valóm van: még sem írok 's írhatok, úgy elgyengítvén magamat Preisschriftem írása által, hogy a' nyakam csigájában nagy fájdalmat érzek 's a' nyakam fejemet többé nem bírja. Csak azt engedj írnom, hogy boraim árokat bepecsételve valamely haszontalan könyvbe, legtanácsosabb lessz Kis Imre Úrnak által küldened Debreczenbe a' legbizonyosbb alkalmatossággal, reá kérvén Kis Imre Urat, a' ki, a' mint tudod, Inspector a' B. Vay Miklós Generális Salétrom főzésének, hogy azt nekem juttassa a' legbizonyosbb ember által 's minél előbb kezemhez. Leveled által már egy Creditoromat bizonyossá tevém hogy a' pénz jó. Képzelheted, ismervén fekvésemet, melly kárt fognék szenvedni, ha a' pénz elveszne. Élj szerencsésen édes barátom. Mélt. Grófnédról tegnapi neve napján emlékeztem. Az Isten tartsa-meg a' te boldogságaidra. Adieu.

Kivül: 1

Csász. Kir. Kamarás Méltóságos Cserey Farkas Úrnak Debreczen,
Somlyó, *Kraszna*.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1525.

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Kedves Drága Barátom!

Igen betses leveledet és ajándékokat ezen hónap 20án nem tudom ki által vettem, igen nagyra betsülöm és tellyes szívvel köszönöm. Ha előbb érthettem volna valamit téled felől az é betűs ének felől, közlöttem volna veled ezen el ritkúlt nyomtatványt, mint az é

1 A levél zárlatán ép piros pecsét.

betűs folyó beszédnek ugyan azon pennából került eredeti példáját, melly talám még most sem leszsz minden interesse nélkül. E' mellett meg kértelek volna, hogy ezen találmány folytatójának emlékezetét is hagyd fenn, ki majd tsak nem annyit érdemel. Midön t. i. T. Varjas Uram ezen énekének nyomtatványával néhai Fő T. Superintendens, akkor ide való Ifjú Predikátor Hunyadi Ferentz Uramat meg ajándékozta, ez a' több magokba hangzókon is verseket készítettén, meg köszönte. Az övel készült jut eszembe:

Lövöldözök, szököm, nőtön nő örööm!
 Ölöm ökröm, töltöm szőlő tő özönöm,
 Öröömömből ötször, sőt többször köszönöm,
 Bővön öntött gyöngyöd örökös ösztönöm.

Melly hogy az öreget is frappérozta, meg tetszik abból, hogy viszont feleletét így kezdette:

Tartám: tán tsak magam láttam varjat, szarkát,
 — — Hát más papagájt tart! — —

Nevelték volna úgy tartom ezen darabok amannak is érdeksejít. Ne bántsalak meg kedvesem! egy kérésemmel, mellyet tsak a' szeretet, és tanulni kívánás enged fel tennem. Hiszem én azt, és meg esmerem hogy a' Magyar nyelvet lehet is, kell is pallérozni, és kivált bővíteni: de ne sajnáld hát velem közölni azon maximákat, vagy ha már annyira értek, principiumokat 's regulákat, mellyek szerint lehet ezt véghez vinni, a' nélkül hogy Anyánknak szüz és tiszta géniusán crószakot ne tegyünk, vagy az alá kortsokat ne hanyjunk. Erre volna mostani időbe leg nagyobb szükség, midön a' sok Folnesitsek és Vandzák, ide számlálván a' téli és nyári bibliothékákat és több idéltlen Románokat is, szinte ugyan törekednek ezt a' tisztas Mátrónát úgy ki vetkeztetni kendőzetlen ékes formájából, hogy ha a' régi tiszta Magyar Molnárok, Pázmánok, Károliak, Káldiak fel támadnának, rá nem tudnának többé esmerni.

Az enyimek, kik Isten kegyelméből mind frissen vagynak, tisztelnek nagy szeretettel, és velem egygyütt a' Méltóságos Aszszonyt Ő Nagyságát; tsókoljuk a' kis Grátiákat, és mindnyájunkat betses szivességedbe ajánlván, vagyok

Debretzenben, Jul. 27-én 1809.

tisztelő hív barátod,
 Szent-Györgyi József mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 176. sz.]

1524.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, 25. Júl. 1809.

Édes barátom!

Ámbár a' Pataki examen felől sok írni valóm van, 's azt is kellene írnom, hogy 28. Aug. Dictánk lesz 's hogy Magyar Országban Telegrafok épülnek, 's Triest és Fiume a' franczia kezében van, 's Csehországba a' Franczia becsapott, 's kaszálta az életet, de már ismét kiment: ámbár hosszas hallgatásom után sok írni valóm van: még sem írok 's írhatok, úgy elgyengítvén magamat Preisschriftem írása által, hogy a' nyakam csigájában nagy fájdalmat érzek 's a' nyakam fejemet többé nem bírja. Csak azt engedj írnom, hogy boraim árokat bepecsételve valamely haszontalan könyvbe, legtanácsosabb lessz Kis Inre Úrnak által küldened Debreczenbe a' legbizonyosbb alkalmatossággal, reá kérvén Kis Inre Urat, a' ki, a' mint tudod, Inspector a' B. Vay Miklós Generális Salétrom főzésének, hogy azt nekem juttassa a' legbizonyosbb ember által 's minél előbb kezemhez. Leveled által már egy Creditoromat bizonyossá tevém hogy a' pénz jó. Képzelheted, ismervén fekvésemet, melly kárt fognék szenvedni, ha a' pénz elveszne. Élj szerencsésen édes barátom. Mélt. Grófnédról tegnapi neve napján emlékeztem. Az Isten tartsa-meg a' te boldogságaidra. Adieu.

Kívül: 1

Csász. Kir. Kamarás Méltóságos Cserey Farkas Úrnak Debreczen,
Somlyó, *Kraszna*.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1525.

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Kedves Drága Barátom!

Igen betses leveledet és ajándékokat ezen hónap 20án nem tudom ki által vettem, igen nagyra betsülöm és tellyes szívvel köszönöm. Ha előbb érthettem volna valamit tzedől felől az é befűs ének felől, közlöttem volna veled ezen el ritkult nyomtatványt, mint az é

1 A levél zárlatán ép piros pecsét.

betűs folyó beszédnek ugyan azon pennából került eredeti példáját, melly talám még most sem leszsz minden interesse nélkül. E' mellett meg kértelek volna, hogy ezen találmány folytatójának emlékezetét is hagyd fenn, ki majd tsak nem annyit érdemel. Midőn t. i. T. Varjas Uram ezen énekének nyomtatványával néhai Fő T. Superintendens, akkor ide való Ifjú Predikátor Hunyadi Ferentz Uramat meg ajándékozta, ez a' több magokba hangzókon is verseket készített, meg köszönte. Az övel készült jut eszembe:

Lövöldözök, szököm, nőtön nő öröömöm!
 Ölöm ökröm, töltöm szőlő tö özönöm,
 Öröömömből ötször, sőt többször köszönöm,
 Bövön öntött gyöngyöd örökös ösztönöm.

Melly hogy az öreget is frappérozta, meg tetszik abból, hogy viszont feleletét így kezdette:

Tartám: tán tsak magam láttam varjat, szarkát,
 — — Hát más papagájt tart! — —

Nevelték volna úgy tartom ezen darabok amannak is érdekességit. Ne bántsalak meg kedvesem! egy kéréssel, mellyet tsak a' szeretet, és tanúlni kívánás enged fel tennem. Hiszem én azt, és meg esmerem hogy a' Magyar nyelvet lehet is, kell is pallérozni, és kivált bővíteni: de ne sajnáld hát velem közölni azon maximákat, vagy ha már annyira értek, principiumokat 's regulákat, mellyek szerint lehet ezt véghez vinni, a' nélkül hogy Anyanknak szűz és tiszta géniusán erőszakot ne tegyünk, vagy az alá kortsokat ne hanyjunk. Erre volna mostani időbe leg nagyobb szükség, midőn a' sok Folnesitsck és Vandzák, ide számlálván a' téli és nyári bibliothékákat és több idétlen Románokat is, szinte ugyan törekednek ezt a' tisztes Mátrónát úgy ki vetkeztetni kendőzetlen ékes formájából, hogy ha a' régi tiszta Magyar Molnárok, Pázmánok, Károliak, Káldiak fel támadnának, rá nem tudnának többé esmerni.

Az enyímek, kik Isten kegyelméből mind frissen vagynak, tisztelnek nagy szeretettel, és velem egygyütt a' Méltóságos Aszszonyt Ő Nagyságát; tsókoljuk a' kis Grátiákat, és mindnyájunkat betseszívességedbe ajánlván, vagyok

Debretzenben, Jul. 27-én 1809.

tisztelő hiv barátod,
 Szent-Györgyi József mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 176. sz.]

1526.

Gr. Ráday Pál — Kazinczynak.

Kedves Lelkem Barátom!

Az idő szomorú forgása, környül álásaink rettentő állapotja menthet valamennyire, hogy ily későre haladt válaszom, kedves Leveledre. Oka más részről szép Sógor Aszszonyom, a' mi kedves Ninánk is, hogy el késődtem, mivel egyszerre akartunk írni; de ő már egy időtől fogva Falusi Aszszonyá lett, 's a' mint hallom, nem is hamar jön be a' Városba, 's így tehát, örömmel nyúlok tollamhoz, hogy Szeretetedett 's Barátságodatt, melyre (hizelkedés nélkül) kevély vagyok, meg köszönjem, 's magamat továbbá is abba meg tartani kérjem.

Boldog emlékezetű Áldott Nagy Atyám, 's el felejthetlen Jó Ipam eránt való Buzgóságodnak köszönöm egy részt én erántam való szives indulatodatt. Ó! de Kedves Barátom, mely nagyon érzem én magamban azoknak nagy Érdemeikett, 's magam tsekély vóltát. Hazám, Nemzetem, 's Nyelvem eránt való buzgóságom, és a' Te Személyed eránt való Szeretett az, a' mi ezektől az Áldott Öregektől reám mint egy Örökségül szállott.

Örömmel el fogadom, a' kereszt Atyai kötelességet, Kedves születendő Fiatskád (vagy ha talán Typographicus hibát tedtél) Leánykád eránt. — Minden mesterség fortélyal jár, enged meg tehát Barátom, hogy ebben az egy mesterségben, mind régi practicus és Empricus, és az én Kedves hajdani Praesesem Szirmay Antal alatt Eperjesen sokáig szolgált próbált ember, Néked is tanátsoljak. — Ha történetből, ismét Leánykád születne, változtasd meg fekvő ágadatt, 's ha eddig balra feküdtél feküdj jobbra, ha jobb felől feküdtél, feküdj ez után balra, így változik a' fel ülés is. *Probatum est.* Hid el, nem tréfa, de én ezen tsekély változtatással tedtem szert két szép fiúra, melyek közül az idősb László, a' kisebb Geceon, Nagy Atyok nevcikre, 's kikett kegyességedbe ajánlok.

Fel leli e bennem, vagy oly kimiló Szemekkel fogja e kedves Emil Trajánod, vagy N. N. szép Leánykád (tudja Isten miért, de félek tőlle hogy utolsó telyesedik be, mert ritka tudóst láttam még az említett mesterségbe gyakorlotnak nézni) Kereszt Atyát mint Te szeretett Kedves Barátom? nem tudom, sőt kételkedem, de nem aggodom én azon, hanem inkább örvendek rajta, hogy méltónak

ítéltél arra, hogy Komák legyünk. — Azon is örvendek, hogy Kalvé-
nus János a' Lelki atyafiságról halgatt, és így Komám Aszszonyt,
Ninánkat mind ketten melesleg szenvedhessük is, de mind ezekre
mit mond a' Te jó Grófnéd, a' kit személyesen esmérni ugyan nints
szerentsém, de mint G. Török Lajos Leányát 's a' Te Feleségedett
esméretlen is tudok határ nélkül betsülni 's jó Ágnesem véllem
együtt tisztel.

Kubinyiné, vagy a' mint inkább szoktuk nevezni, Honoratha,
Sógor Aszszonyomnak a' Sonetett által adtam, rólla tett ditséreteidet
meg mondtam, 's ha gyenge Lelki esméretem meg engedne, hamar
tüzet tudnék köztetek gerjeszteni, mert Te Poéta vagy, képzelődéseid
elevnek. — Ő az enthusiasmusig szereti a' Pöesist, tehát a' szerzőt
is, szinte jó, hogy távoly vagytok egymástól. Meg botsásd ezen tréfát,
sokat vexálok szép Sógornémat.

A' Magyar Jádzó Színről is szeretnék valamit írni, de mivel
ezen Gyülvész Komédiásoknak (mert egyéb nevet nem érdemelnek)
tanálsolni nem lehet, a' kormány és Igazgatás pedig olyan emberek
kezibe van, a' kik a' hoz nem értenek, meg vallo, feljök sem
kivánok menni.

Hogy Lakó Helyem változott, annak egy részről örvendek, más
részről kárommal, leg alább ebben az első esztendőben nagy károm-
mal történt. Szeretek meg vallo ott lakni, a' hol születtem, a' hol
gyermeki ártatlan időmet töltöttem, a' hol fák, partok, völgyek ifjú-
ságom gond nélkül való Esztendeire emlékeztetnek, a' hol áldott
Nagy Atyám, Anyám, jó Édes Anyám, és három el felejhetetlen ked-
ves Gyermekeim tetemei nyugodnak, én is nyugodni fogok; de Ludány
is jó lakó hely volt, szerentsés Esztendőkett töltöttem ott is Életem
nyarába, 's nchezen felejthetyük az Ipoly völgyét. Az is vigasztal
még a' Pétzeli lakásra nézve, hogy Fel Földi Barátim, azok között
Te főbb képpen, midőn Pestre jöttök, Pétzelt utatokba ojtitek. Az
alatt is kedves Barátom, míg Személyesen ülelhetnélek, szeresd távoly-
ról is igaz hiv tisztelő Barátodatt Ráday Pált.

Pest Julius 29dikén 1809.*

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 29. sz.]

* «Vettem postán Septembernek 8dikán. 1809.» — Kazinczy F. jegyzete.

1527.

Cserey Farkas - Kazinczynak.

Krasznán 2dik August. 1809.

Nagy érdemű Kedves Barátom!

Julius 21dikén költ igen becses leveledet ma örömmel vettem. Csudálatos dolog az, hogy azon újabb ütközetről semmi bizonyost nem tudhatunk. Én a mult héten egy jó Barátomnál utamba együtt háltam Gubernatorunk vejével, Gr. Thurnal, a kinek lába meg lévén löve, sebes sántikálással gyün Pestrül, ez aszt beszéllé: hogy a Lauban szigetbe eleintén ugyan mi győztünk, de Bonaparte egész erejével oda rontván, Károly Herczeget hátrálásra kényszerítette. Csak az egy Isten tudgya, kedves Barátom, hogy állanak most a mi dolgaink. A Petersburgi történet könnyen lehet igaz. A minap, midőn ottan volt követünk Herczeg Schwarzenberg Kolosvárt keresztül utazott. aszt beszélte: hogy a Senatus egy általjába nincs a Czárral meg elégedve, mivel francziáson gondolkodik, és hogy a Senatus igen nagy hailandósággal viseltetik az Annyához, az özvegy Császárnéhoz; mikor eő Petersburgot oda hagyta, aszt mondgya, hogy a városbul több mind 2000 ember kísérte hintait és kiáltották: éljen az Ausztriai Császár. Ezek úgy lévén, a Muszka, és a Senatus módgya szerint könnyen eshetik, hogy ötet el búcsúszattyyák az uralkodástul, melj a mi Monarchiankra nézve igen ohaitot dolog volna. Már most a Diaetank által meghatározatott personalis insurrectio állttatik itt is rendbe, personalis ugyan, de az úri rend többire soldost küld. és ez így jobb is, én mind azon által megyek, szeretném [!] adjutant képbén fő vezérünk Maximilian erz Herczeg mellé férkezni, --- meg válik oda juthatok é? Mert titokba és igen nagyon nem keresem, ne hogy valami félre való magyarázatra vétessen ilj akaratom. Diaetank be nem végződöt, csak prolongálva vagyon, és jövő Aprilisba úira egybe gyülnek a Rendek.

Minck előtte Kolosvárrul ki jöttem, Gr. Teleki Jóskánénak kezibe adtam számodra 82 Rftokat az elkölt könyvek árában, a Göthéért adott pénzt kivévén, ennél több eddig be-nem került. Nem akarják venni. mert Magyar, és nem Ritter Román. Igen kevés nállunk a szép és okos olvasást kedvellő ember; két heljtrül az exemplárokat, a meljeket el adás végett küldöttem, már vissza is küldötték. Tudgya az Isten.

hogy eleget igyekeztem és igyekszem eladásokba, de a mint mondom, nincs az olvasóra érdemes izlés.

Brüni correspondensem még Aprilisbe írt a feleségemnek és kéri hogy valami módon tudósítsa ötlet irántam. Meg vallom, ohaitanám ezen érdemes embernek írni; ha arra utat és módot tudsz, mint lehessen a mostani környül állások közt meg tenni, nagyon lekötelezel, ha tudósítasz. Feleségem tisztel, én örökre vagyok tisztelő híved

Cs. F.

Kivül: 4

Tekintetes Kazinczy Ferencz urnak p. Debrecezen. S. A. Ujhely.
Széphalom.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 195. sz.]

1528.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom, den 7ten Aug. 1809.

Verehrter Freund!

Ich bin wegen dem Pack, den ich Ihnen durch Moses Kézy von dem examen zu Patak schickte, in Sorgen. Wäre er schon in Ihren Händen, so würden Sie mir gewiss geschrieben haben. Thun Sie es, so bald Sie ihn erhalten.

In dem eben erhaltenen Hefte des Freemüthigen fand ich sehr viel Interessantes. Ich schrieb viel aus, besonders was zur Philologie gehört. Marmontels Memoire besitze ich selbst, und hatte also nicht nöthig den Schubartschen Auszug zu lesen. Der Freemüthige hat mehr Werth als ich ihm zumuthete, und nun gestehe ich, dass ich Kotzebuen Unrecht that.

Ist unsere Freundin noch nicht Mutter? Das wäre allerliebst, wenn unsere Frauen durch eine harmonia praestabilita den nehmlichen Tag niederkämen, und beyde Mütter von Söhnen wären.

Quid — fors — cunque dabit, lucro

Apponam.

Leben Sie diesmal wohl! ganz gewiss folgt noch etwas nach.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 208. sz.]

1 A levél zárlatán piros pecsét.

1529.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 9^{dik} August. 809.

Nagy érdemű Kedves Barátom!

Július 21kén költ leveledet előb vettem, mint a 16^{dikán} költött, eszt a mostani Posta cursus egybe zavarodott állapotjának lehet tulajdonítani. Ezen utolsó tegnap jutot kezembe. Eléggé lehet fájlalni, hogy a Szerencse olj fősvényen mosoljog reánk; már most a fegyver nyugovás után meg válik, mit szántak el röllunk és nekünk az Égek, kik legyenek kegyelmesek. A mi Insurrectiononk ugyan hal-kan siet, és ez elég világossan bizonyította: hogy Civilis jurisdictionink mostani karba való léte nem alkalmas a 19^{dik} Század nyílt geniussához. Szégyellem, meg vallom: hogy a midőn a Monarchia több részei, és azok közt Nemes Magyar ország olj fényes Hazafiságot bizonyított, mi ezen leg szentebb kötelességünk gyors teljesítésével is olj keveset gondolunk, vigasztal azomba azon belső meg nyugvás, hogy ennek nem a Nemzet, ha nem csupán a Sok gyenge Fő Ipányok az okai, de szomorít az: hogy idővel még is a Nemzetre háromlik a gyalázat.

Eddig, nem kőtlem, vetted azon levelemet, melybe meg irtam, hogy W[esselényi] velem is miljen gazúl bánt, és így gyaníthatnád, hogy az eő dolgait csak azért írom, mivel becsületeznek méltatlan megsértője volt, én nokie meg engedtem, csak az az erőss feltételem, hogy mint oljan embert, a ki el vadult indulattyaival bírni nem tud, kerülni fogom. Hogy nem jóra változott, annak el múlt Diactánkon igen sok jeleit adta, el változott azért, hogy ország generalissa lehessen, de el nem érte ezélfját, mert nem választatott és ezért a leg nagyobb gorombaságokkal illelet és illelet máig is minden embert, a vége pedig csak a lesz, hogy nem csak Fő Ispányságra nem jut, de az Administratorság nélkül is marad. Be fejezésül hald csak, közlebrül mire vitte zabolatlan indulattya: eiczaka Stafettája érkezett, aszt Tökéshez vitték, eő maga már nyugván, ez nem akarta álmából fel verni, hanem virattig várakozván, akkor felkölti és a stafeta packetáját által adgya; bele köt ezért Tökésbe, hogy miért nem adta

mingyárt kezébe, szidgya, kardot ránt és jót vág egyet a fején, az ártatlan ember, a fia Nevelője fején. Ebből bőven által láthatod: hogy Nekem egészen igazom vagy on ezen embert egész tehetségből kerülni.

Én most minden Postán igen nyughatatlanul várom minden időbe igen kedves leveleidet. Uiságaim se járván, egyedül tölled halhatok valamit. Szerencséltes tehát, kérlek, becses leveleiddel mentül gyakrabban csak lehet, és élj boldogul, kívánnya hiv tisztelőd

Cs. F.*

Kivül: 1

Tekintetes Kazinczý Ferencz urnak p. Debreczen, S. A. Ujhely.
Széphalom.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 195. sz.]

1530.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Édes Kedves Barátom!

Vettem Leveledet és Landont. Forгатom. Többet tarték' a munkáról. Kár volt azomban még is még ennek is tsonkúlni.

Nem fér se közzénk, se hozzánk az irígység. Ugyan szép lenne még a' Sir felett is gyakorolni a' Hiú önn szeretetet! de nevetséges is lenne Hazánknek a' Magyar Litteratura koszorúi alatt őszült Kedveltjével a' friss bajnoki 's könnyeszopó porok mellett bajnívást üzni.

A' Deák emlékeket tsak azért kedvellem, mert a' Sir írásokra elkészült már a' Deák nyelv, a' Magyarnak pedig még készülni kell: de igaz, hogy a' mit el nem kezdünk, az soha se készül el; az is igaz, hogy a' Magyar Vitézeket Magyarúl kell siratni Magyar Országban a' Magyarok számára.

Íme' hát a' próbatétel.

Meg álj utazó.

Zemplén Megyéje

Háladó szívvel

* A cím alatt Kazinczynak e jegyzése van: «hin- u. angezogen, fel-fel-emelte.»

1 A levél zárlatán piros pecsét.

Ez oszlop mellett
 Könyekre hív meg
 N. N. N. N.
 N. N. N. N.
 N. N. N. N.
 's a' t. 's a' t.

Magyarok. Nemesek. Honnyaink. Vitézink.
 Hazánkért. érettünk. társassonn.
 Önként. díszszel. még szabadok.

A szabadság. veszte előtt.
 Gyórnél. a' szabadságért.
 Ontották véreket.
 1809.

Elébb Deákül így volt:

N. N.	N. N.	} In Dativo.
N. N.	N. N.	
N. N.	N. N.	
etc.	etc.	

Nobili genere ortis.
 Strenuis civibus.
 Pulero exemplo.
 Invidendo Fato.
 Gloriâ perenni.
 Pridie Kalendis Juniis.
 Proelio ad Jaurinum
 Pro Patriâ caesis
 Hungaris.
 Felicibus.
 Immortalibus.
 Quod ante sepultam libertatem.
 Pro Libertate.
 Liberi periissent.
 Grati concives
 SS. et OO. Cottus Zemplén
 Hoc monumentum
 Posuerunt.
 1809.

Némelyek több czimeket, mások az ütközet napját pontosan fogják akarni olvasni, de nem kell az emlékeken örökíteni a' hiúságot, és nem a' Dátumok' jövendőbeli kurkázóinak, hanem a' jövendő érzékeny embereknek számokra készítik a' Poeták a' Sír halmi emlékeket. Minek tudni a' napját a' szerentsétlen Győri ütközetnek? Veszsen az a' nap az idő keblébe a' Futók undokságával edgyütt, és csak azok éljenek, a' kiket a' halál meg mentett a' szaladás gyalázatjától. Elég ha meg jegyezzük az Esztendőket a' roskadó Századok sebes reptében.

Azt el hiheted, hogy munkáimban keveset bizok, hogy nem bolondúlok gyermekeim után, hogy a' másét is tudom szeretni, hogy végtére nem attól tartok, ne hogy ne szeressem kesergő magzatodat; hanem nehogy, apja miatt, vakon szeressem.

Szent Mihálytt 9ik Aug. 1809.

Igaz hív Barátod
Jóska mpr.

Pestről jövök, imé egy néhány újságok. Károly Hertzeg letette a' vezérséget. Stadiontól elvették a' Pandóra táskáját (portefeuille). Hertzeg Ditrichstein van projectumba a' külső dolgokra, eddig Metternich viszi. Talerándot, Champanit várják, de senki se tudja még, hol és mikor leszsz a' Congressus? Azt mondják, hogy Győrben nem lehet, mert az Vár; mintha nem lehetne ott békélniek, a' hol verekedtek. Ferdinánd Hertzeg, Belegarde és Lichtenstein lesznek a' Vezérek. A' Palatinus és János rosszszúl vannak, egy mást vádolják: azt mondta nekik a' Császár: mind a' kettőtöknek edgyütt kellett volna az ellenségre, nem pedig egyg mástok ellen a' köveket hányni. Eö Felsege a' Császárnéval Komáromban három szobába szorultak; annyi ott a' légy, hogy Domitianus kellene. Komárom körül azt mondják a' Parasztok: be kellemetes, be víg ember az a' Frantzia! de a' Bajor tolvaj; legrosszszabb a' Nemes Katona, a' hol az Urak és Tisztjeik el nem szaladtak, kevés kárt tettek a' Frantziák; de a' Hedervári gyüteményeket el szedték; Fures eruditi. Rozsos püspökkel igen gavallérosson bántak; meg hólt bújjába. Somogyi Püspök Úr leg jobban tudja, meg fenekelték é vagy sem? sunt enim variantes lectiones. Hóhenvartot, a' Bétsi Érseket, vén kép mutatónak nevezte Bonapárté. Én úgy hiszem, úgy mond, mint kend a' Transsubstantiatiót; de nem hiszem, hogy szükséges hogy a' szegény Szent Péter követője a' Római Püspök Fejedelem legyen, és halász létére nem

a' tengert, hanem a' száraz földet zúrbolja, és az emberi Nemet halakká által változtassa. A' Mennyei dolgok állandók, a' Földiek változandók; miért keveri kend azokat öszve? Kend egy vallásos háborút akart indítani, el felejtkezett kend, hogy a 19k Században élünk; kezemben vannak lázzasztó levelei kendnek, mellyeket a' Krakói Érsoknek írt. A' békeség Istenének Papja, az Urát, Ilk Ferentzet, a' háborúba vitte kend 's a' t. Nagyon meg szorúlt Eö Excellentiája feleletében. 7 milliomot vetettek a' Frantziák az alattok lévő Vármegyékre, meg tévén a repartitiót juxta portas Palatinales. Beauharné az esedező Pósonyi Deputatiónak azt mondta: miért kérték a' Magyarok az Insurrectiót? Ez oltalom ezköz, úgy felelének. Jól van, úgy mond a' Vice Király, vesződhettek arról eleget a' jövő Dietátokon, hogy támadó vagy oltalmazó háború volt é ez részeteokről. Ez a' Deputatio az után a' mi Császárunk engedelmevel Bétsbe ment szerentsét próbálni. Eszterházi Jósef a' Nemességtől puskákat fog requirálni; De mert külön tsövűek, azok a' városi Burger katonáknak fognak adódni, töllok pedig el fognak szedettni a' rendes fegyverek. Ebből az intézetből 10000 puskának kellene sülni; de nem lüzsem. Koloredo azt jelentette Eö Felségének, hogy nints már több 10000 mázsa puska pornál; mind ezzel edgyütt Komárom körül minden hadi tekintelben van. Az Insurgensek, kivált az Infanteria és az Gyalogság közt kivált a' Zempléniek, mindég és igen jól gyakorolják magokat, a' sok kintset mind vissza viszik a' Duna felé. A Dunán akarván azt a' Fekete tenger felé szállítani. Idée vraitment donquixottique. Hertzog Ponyatoszky serege Lengyel Országban egyg részét formálja a' Frantzia Ármádiának. Ez a' sereg meg szállítván Krakkóba az Orosz Generálist, hogy takarodjon ki, és a' fegyver nyúgvás pontomai szerint oda hátráljon vissza, a' hol a' fegyver nyúgvás készítése idejekor táborozott; verekedésre jöve a' dolog a' két sereg között. Az Oroszok győzedelmeskedtek. Kurakint is várják a' Congressushoz, az Orosz Császár azt mondta mindég Schwartzbergnek Petersburgban: *akarnék, de nem lehet; verjétek meg.* Igen jó kút főkből a' békességnek főbb pontjai ezek volnának: 1-o Luizát vigye el a' Bavariai Hertzog. 2-o Wörtzburg adattasson a' Bajornak. Ferdinánd Tirolist és Saltzburgot kapja helyébe. 3-o Egész a' közönséges békességig a' Littorale egészszen a' Frantziák kezébe maradjon. 4-o Gallicia az Orosznak maradjon. 5-o Eö Felsége halála után Ferdinándra szálljon az uralkodás és maradékaira, Tirolis és Saltzburg ismét az Ausriai Monarchiához kaptoltatván. Némely hihető van benne, de

nem minden. Némelyeknek igen nagy reménységek van a jó békeséghez. Én csak arra az esetre tudnék jót gondolni, ha az Oroszok és Francziák közt vissza vonás támadna, és mi azon esetre inkább a' békeséghez mint a' háborúhoz hajolnánk. Quem finem Dii dabunt, noli quaerere, laetus in praesens animus quod ultra est oderit curare et amara laeto temperet risu. Nihil est ab omni parte beatum. Reánk nézve az a' fő dolog, hogy el szakad e Magyar Országtúl a' Dunán túl való Környék? és ha szabad Imperialis Város leszsz é Béts, a' mi nem lehetetlen, vagy pedig ezután is Királyunknak lakása? Azt tartom hogy elég újságot írtam, nem akarom a' csiri birikkel a' papírost el fogni. Engedj meg rövidségemnek.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 32. sz.]

1531.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom, den 10. Aug. 1809.

Theurester Freund!

Stephan Töröks Briefe an mich lagen seit dem Jahre 1787 in einer Mappe zwischen meinen alten Papieren, und ich hatte sie seit so vielen Jahren nicht eher als eben gestern berührt. Ich blätterte sie durch, und ich will meine inconsquente, fasst sogar unfreundschaftliche Sorglosigkeit dadurch gut machen, dass ich sie einbinden lasse. Dieser Mann war als Student zu Patak mein Präceptor privatus, dann Contrascriba und Senior, ferner als er von seiner academischen Reise (durch Göttingen in die Schweitz, wo er ein beneficium bezog) nach Hause kam, Hofmeister bey den Kindern des Generals Graf Wartensleben in Essek und Wien, Prediger bey einer deutschen Gemeinde in dem Bácsér Komitat, — zu Waitzen — zuletzt in Losoncz, und starb ohne Dienst, weil er sich durch sein KartenSpiel und seine unverzeihlichen Ausschweifungen in dem Genuss der Liebe selbst bey den humanesten Vorstehern der Gemeinde zu Losoncz und des Consistorii verhasst gemacht hat. Nun ist er todt, der einst so sehr vortreffliche Mann, und ich darf ihn bey Ihnen wohl so wie er war, schildern: — Zu Patak gehörte er unter die vortrefflichsten Köpfe; ich wenigstens habe keinen bessern dort gekannt. Allein schon da hatte er Lieblereyen, die nicht nur unerlaubt, sondern auch unklug waren. Er versprach hier einer Witwe,

die er gehabt hatte, mit seiner Rückkunft die Ehe; in der Schweiz machte er zwey andern Frauenzimmern ein gleiches Versprechen. Beym Grafen Wartensleben lernte er eine ex Nonne kennen, die die Tochter eines ref. Pred. aus der Schweiz war; sie war hässlich wie der Tod, ein wahres skelett, und bösertig wie es ein hektikalisches Weib seyn kann. Diese heurathete er zu Waitzen, nachdem sie wieder kalvinisch geworden, und diese war die Strafe seiner Verirrungen. Die Liebe *aller* seiner Jugendfreunde hat der bedauernswerthen Mann verscherzt, und das auf die aller muthwilligste Weise. In Losoncz spielte er die ganze Nacht am 24ten Xber Karten bis 9 Uhr Früh; dann ging er in die Kirche, hielt die Predigt, theilte die Communion aus, und so wie er aus der Kirche kam, spielte er fort. Man brachte ein Kind zum Taufen. Er stand mürrisch vom Spieltisch auf, taufte das Kind nyargalva (rennend),¹ und setzte sich wieder zum Spiel. Sein Weib fand im Hof ein Billet, in welchem er eine Knopfstrickerin an einen bestimmten Ort bestellte, und ihr verdächtige Sachen schrieb; man passte sie ab, fand sie beysammen, und nun wurde ihm der Hals gebrochen. Er ward verjagt. Kurz darauf starb sie, starb er, ohne Kinder. -- Was ist das Schicksal des Menschen! Erzittere vor dem ersten Schritte etc. fällt mir noch immer aus Gellert ein.

In diesem Päckchen Törökscher Briefe fand ich einen von mir, datirt aus Eperjes, wo ich auf der Patvarie war, im Jahre 1781 den 8. März. — Ich muss ihn an Török nicht abgeschickt haben, oder ich schrieb ihn neu, und behielt den erstern, ich weiss nicht aus welcher Veranlassung. — Ich will das, was ich darin von einer Conversation bey dem Rector Carlowzky finde, Ihnen ausschreiben: wer weiss, ob Sie den Mann je gesehen haben. Ein besonderer Mann. Sein Äusseres war äusserst pedantisch. Als ich in Eperjes lebte, fiel folgendes vor: Der Staabs Chirurgus begegnete ihn bey dem Thore, wo man in die ewangelische Kirche geht. Carlowzky, in einem Winterpelz, zieht den Hut von weitem ab, und fängt an seine Salutation: Clementissimus Dominus Deus benedicat. Der Achtlose glaubt einen Bettler zu sehn, greift in die Tasche und reicht ihm ein Almosen. Für uns junge Leute war das eine gefundene Nouvelle du jour. — Doch die visite!

¹ Rummy K. jegyzése.

«Den 4ten März nahm ich Herrn v. Koczok, der ihn bishin nicht kannte, zu ihm. (Koczok war einst Togatus in Patak.) Koczok konnte das Lachen über die ewigen refraine des *Clementissimus* bey aller Gewalt, die er sich anthat, nicht zurückhalten. Da es kalt war, bot er uns apponere, considerare etc. und das lange und fast mit Gewaltthätigkeiten. Ich weiss nicht auf welche Veranlassung (so schrieb ich dies an Török) gab er mir eine *Λαθρηνη* in die Hand, und fing ein Gespräch über die Eucharistic an. Ich bat ihn uns zu sagen, welches Argument bei ihm das gewichtigste für die Lutheraner zu seyn scheine. «Petiit illud ex Joan. VI.» setzte hinzu, er habe, als er zu Göttingen studirt hatte, eine dissertation darüber gearbeitet, neque se satis mirari posse, quod argumentem hoc a Doctoribus Lutheranis negligatur. Er setzte dazu: er habe in Göttingen bey Heymannus gewohnt, «qui se in morte sua prostituit.» — **Ich.** Qua ratione? — **Carl.** Dixit se idem semper in negotio Eucharistiae quod Ref. sensisse. — Nun ward das Joann. VI. abgelesen. Koczok wollte antworten. Carl fiel ihm in die Rede, und sagte ihm: Domine, si hoc non credis, es Capernaita. Non credis autem, quamprimum exceptiones formas. Wir waren der Zenkereyen müde und schwiegen. **Carl.** Reformatus homo ad agnitionem veritatis evangelicae pervenire non potest. Ich sagte ihm, es däuchte mich am besten, wenn man in der Theologie wie in der Philosophie eclecticisch ist. **Carl.** Eclecticus? Clementissimus Dominus Deus perdat omnes Eclecticos, veritas est unica; ergo homo non potest esse eclecticus.

Den 7ten März erschien ich mit meinem Freunde Koczok in seiner Vorlesung, wo eben Prolog-Disputation war, Walleithner war der Opponent. Die Thesis mag ohngefähr diese gewesen seyn. Ethnicus non potest salvari. Walleithner opponirte: 1.) Multis paganorum maiores fuerunt virtutis sectatores, quam sunt Christiani. Ich trat bey dem Schlusse dieses ersten Artikels ein. — 2.) Deus non est prosopoleptes. etc. 3.) Cornelius non fuit Christianus, et tamen placuit Deo. **Carl.** «Ergo quid erat?» — **W.** Ethn. **Carl.** Et tamen fuit melior homo, quam tu es, quia ille distribuit elemosynam sed tu non das. — Man sprach noch über Cornelius, und Carl. sagte, Cornelius sey schon Christ gewesen und sey in den Himmel gegangen, sed tu eo certe non ibis, stulte!

4.) Omnes hodierni Theol. Luth. statuunt ethnicos putuisse salvari. **Carl.** Nomines unum. **W.** Lessius. **Carl.** Alium. **W.** Zachariae. **Carl.** Adhuc. **W.** Mihaelis. **Carl.** Adhuc. **W.** Nösseltius. **Carl.** Adhuc.

W. Credo tot sufficere *Carl.* Stulte! et sunt ne hi omnes? Dixisti omnes: sunt ergo hi omnes? Stulte! Perdat Deus, qui dicunt ista. Isti non sunt Lutherani.

Aus dieser Vorlesung gingen wir zu dem Prediger Neustädter, der eben den Clarissimus Prelauf bey sich hatte. Wir erzählten ihnen, was wir Sonntags bey Carlovsky hörten. Sie fragten uns, ob wir ihn vor oder nach Mittag besucht haben. — Alles dieses schrieb ich Ihnen aus dem Brief heraus.

Vor oder nach, gilt fast gleichviel. Wozu der Plunder von Gelehrsamkeit! nemlich der theologischen. Freylich ist vieles besser jetzt. Aber ist alles schon so gut, als es seyn sollte? Ich blättere dieser Tage in Herders theologischen Schriften. Da der Leipziger Recensent seine Homilie über den Jüngl. von Nain so sehr rühmte, so wollte ich mit eigenen Augen sehn, was an Herder denn Prediger und Theologen sey. Ich fand die Rede Herders würdig.

Der Glaube an die Vorsehung ist ein *beglückender*, ist ein *schöner*, ist ein *poetischer* Glaube; ich frage nicht, und ich will gar nicht fragen, ob er die Feuerprobe aushält. Er war, er ist, und wird ewig mein Glaube seyn. Nathan von Lessing und De Providentia des Seneca sind Bücher, die ich nie ohne einer religiösen Rührung aus den Händen legen kann. Ich fiel im Blättern auf die zwey Confirmations-Catechisationen, die Herder hielt. So weit ich sie las, sind sie gar herrlich.

Einst nahm mich Herr Rector Poikonitzky zu dem Herrn Prediger Christian Genersich in Kaesmark. Seine Bibliothek stand offen, aber er war nicht im Zimmer. Wenn ich nicht irre, so ist das eben der Ort, wo ich dem Eigenthümer das nemliche Compliment machte, welches ich dem jetzigen würdigen walachischen Bischof von Grosswardein Samuel Vulkán über die winzige Bibliothek des gewesenen Bischofs Darabant gemacht.

[Vége hiányzik.]

[Ercdetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 208. sz.]

1532.

Kis János — Kazinczynak.

Megtetsülhetetlen Barátom!

Máj. 30-dikán irtt leveledet tegnap előtt vevém. A' katonai dicsőség' mezejére indulásodkor irtad; 's butszuzásod egészen általjárta szívemet. Ne essél-el édes Barátom; a' nemes lelkek' száma egyébb eránt is olly igen kevés! Hát azon boldogságot ki pótolná nekem ki, melyet barátságod velem éreztel, 's melyre mindenkor olly nagy szükségem volt, ezután pedig még nagyobb lessz. Élj, élj soká, boldogítsd szived' örömeit 's szemek' gyönyörűségeit és éld az atyai 's férji legszebb örömeket.

Mi még élünk. Mind eddig házam' népével együtt egészséges voltam és vagyok. A' háború' bajjait, ha nem írom is, tudod képzelni. Ki tudja, mikor és mikép jutalmaz meg bennünket ezekért az előttünk olly homályos és olly szomorú tekintetű jövőendő?

Sonnetted remek. Óh miért nem lehet tőled egész gyűjtemény verset olvasni? Én Horátz' egy levelénél egyebet semmit sem tsináltam. Minden gondolatom számtalan részre vonatik a' környűállások által. — Mennem kell; a' posta pedig nem sokára indul. Isten Hozzád. Az Isten kedvezzen életednek, legyen gondja boldogságodra 's boldogságod' eszközlőire.

Soprony, Aug. 12-dikén 1809.

K.

[Füredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

1533.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom, den 16. Aug. 1809.

Der Himmel erhalte unsere Carolina Amelie, mein geliebter Freund, sie sey die Freude Ihrer Jugend und einst der Trost und die Stütze Ihres Alters. Überbringen Sie Ihrer geliebten Freundin meinen Gruss und den Gruss meiner Freundin, und küssen Sie das liebe Kind in unsern Namen. In 1½ Jahren bringe Ihrer Gattin mein gütiger Storch ein Knäblein, dies ist alles was ich Ihnen diessmal wünsche. — Meine Sophie geht noch umher, aber bald wird auch sie Evas Fall büssen.

Professor Sennovitz kam den 11ten August nach Mittag hieher, den andern Tag führte ich ihn nach Telki-Bánya, einem Ort, der 5 bis 6 Stunden von hier entlegen ist. Ich sah ihn hier das erstemal, aber er war mir nicht ganz unbekannt. Ihr geogr. Wörterbuch hatte er noch nicht gesehen. Er schlug den Artikel: Telki-Bánya auf, und fand ihn mager. Er sah aber ein, dass dieses Werk nicht dazu ist, dass ein Mineralog eine vollständige Auskunft darin über seinen Gegenstand finden könne. In der Nacht las er Nitschs manuscript durch, und sagte mir den andern Tag, es wäre eine Sünde das Werk ungedruckt zu lassen; ich sollte mich an Doll wenden. Was ich damit vor habe, habe ich ihm nicht gesagt; aber nun will ich Ihnen das exemplar schicken; der Weg nach Wien ist wieder eröffnet, und Sie könnten darum Doll ansprechen. — Sennovitz hatte den May Heft der Wienerannalen mit; er liess mich ihn sehn, weil mein Name in Köffingers Recension (die von Rösler seyn soll) vorkommt. Ich bin nicht so unwahr, dass ich behaupte, es sey mir uninteressant meinen Namen gedruckt zu wissen: Dass ich aber nach einem Wcyrauch, wie diescr ist, nicht durste, wissen alle die, die mich kennen. — Bei dieser Gelegenheit erzählte mir S[ennovitz], er habe Röslern Vorwürfe wegen der caustischen Recension Ihres Allmanachs gemacht, und R[ösler] habe eingestanden, dass sie aus seiner Feder floss. Ich bin zu sehr Ihr Freund, als dass ich Ihnen verhehlen könnte, was Rösler darüber dem S[ennovitz] sagte: «Ist ja wahr; denn sagen Sie mir, ob unter unseren jüngeren Männern in dem ganzen Kaiserthum ein so aufgeblasener, einbilderischer Mensch sey, als R.» — Rösler gab selbst Allmanache heraus, Rösler wollte selbst Prediger seyn, und so ist es natürlich, dass er meinem Freunde nicht gut wolle. — Wir sprachen viel von Ihnen. Ich glaube Herrn Professor S. abgesehen zu haben, dass er mit Ihnen in gar keinem Verhältnisse steht: aber feindlich gesinnt wieder Sie ist er auch ganz und gar nicht; ja er war gerecht gegen Sie. — Von ihm weiss ich, was Superintendent Sonntag Ihnen über Ihre Predigt in Eperies gesagt hat. Ich kenne Herrn Superintendent S[onntag] mit meinem 21ten Jahre, und wundere mich über seine Kritik nicht. Glaubt er aber, dass der Prediger zu Schmölnitz auch vor *seiner* Gemeinde solche Reden wie vor einem Eperieser Auditorium, und zwar vor diesem Auditorium halten werde?

Den 17ten August Abends.

Professor Sipos und Kézy kamen heute früh zu mir. Kaum nehmen sie Platz, als meine Schwiegermutter eintrat, und mir Ihr theures Geschenk — Ihre Silhouette — sammt den Autographien überreichte. Ich flog sie hastig durch, und liess mich durch ihre Gegenwart nicht stören, ja sie mussten Theil daran nehmen, und sie nahmen es gewiss. Sehr lieb war auch ihnen, dass [sie] Sie aus der Zeichnung kennen lernen konnten, und Sipos versprach mir die Sammlung durch einen Brief von dem Astronom Bode zu bereichern. Wie sehr ich Ihnen, mein lieber Freund, wegen diesem mir gewiss sehr theuren Geschenk verbunden bin, fühlen Sie ohne dass ich nöthig hätte etwas was einem Complimente gleich sehen könnte, zu sagen, denn Sie wissen, wie sehr ich Sie schätze, liebe.

Ihr Schattenbild wird in einem Buch in folio, wo ich Kupferstiche und Zeichnungen aufbewahre, stehen. Könnte ich doch diesen vortrefflichen Mann, diesen geliebten Freund, endlich einmal umarmen! — Sipos las mir eine kurze ungrische Schrift vor. Es ist eine Ilias in nuce — Fichte's Idealismus! Mir verging darüber das Sehen und Hören; ich behielt die Schrift zum Abschreiben und Meditiren. Kézy neigte sich vorher zum Empirismus; jetzt ist auch er Fichte's Schüler. Ich liess sie das lesen, was in Ihrem Freymüthigen über Fichte's Werk und dem Absolutismus steht, und bekannte beyden frey, dass ich die Aesthetiker der neuern Schule *bey mir* (das ist in geheim) für Schönschwätzer halte, oft ganz und gar nicht verstehe: aber eben darum, weil ich sie nicht verstehe, auch nicht verdamme. † Nur möchte ich wissen, was die Kunst bey und durch dieses Schönschwätzen gewinnt. Lessing, Winkelmann und Göthe waren nicht Schönschwätzer und ich verstehe sie. †

Kézy bekannte mir, dass Ihr Pack, den ich ihm im Juli übergab, weil ich glaubte, jetzt würden von Igló eben so manche Juristen in Patak seyn, wie sie es im vorigen Jahr waren, und diese würden durch Schmölnitz nach Haus gehen, noch in seinen Händen sey. Ich war darüber sehr betroffen, denn er hat ja mir in examen gesagt, dass er eine Gelegenheit hat, es abzuschicken. Jetzt sehe ich, dass ich nicht nur nichts gewonnen, sondern sogar viel verloren habe, dass ich den Pack nicht nach Kaschau geschickt habe, und ich bitte mein Vergehen mit wahrer Reue Ihnen ab. Die 30 fl. für die Leipz.

Lit. Zeitung und die B[erzeviczy]schen exemplare sind darin, und Sie sollen sie mit erster Gelegenheit nach Kaschau erhalten.

Schreiben Sie mir ob Sie Pölitzs Stylistik haben wollen. Ich kann Ihnen das 5 Bde starke Werk ausleihen, und ich glaube es kann Ihnen zu Ihrem Werk in mancher Rücksicht nützlich seyn. Mir war es von jeher sehr lieb. —

Wollte Gott, dass Ihr Plan wegen dem Mädchen Institut glücken könnte: aber ich wage es kaum zu hoffen. Ungarische Mütter kennen *Sie* persönlich nicht; man wird lieber eine *Stadt*, als einen Ort, wie Schmölnitz wünschen, besonders da Mütter, die keine Madamen oder Hofmeister im Haus halten können, meistens ihren Kindern auch städtische Arten — das ist das frivole Wesen das man unter dem Namen guter Ton kennt, — geben wollen. Ich kenne viele Mütter, denen darum mehr zu thun war, als um die Erlehnung der deutschen Sprache etc. und solidern Gegenstände. Was that ich nicht, dass ein paar mir bekannte Weiber ihre Kinder lieber nach Leutschau zum Sennovitz als zu die Nikolay in Kaschau geben möchten; ich rühmte den Leutschauer Sennovitz, weil ich weiss, was Therese Günther, meine nur wenig gesehene, aber sehr geschätzte Freundin, unter seinen Händen ward, und sagte ihnen, dass bey der Nikolay die Sitten ihrer Kinder und ihr Beutel in Gefahr sind; aber der wichtige Punkt *Kassán lenni!* im Gegensatz mit Leutschau — a' hol *fataliter pronunciuálnak németül, és messze is van!!!* siegte. Unterdessen verspreche ich Ihnen heilig, alles zu thun, was ich werde thun können.

Wollten Sie nicht mir Schlüters Sallust deutsch und lateinisch vorschreiben? Doll hat ihn nachgedruckt. Ich bedürfte sehr seiner.

Kisfaludys Regék und Pápays Werk werde ich Ihnen, sobald ich Musse habe, recensiren. Ich erhielt nur 4 Hefte der Wiener Annalen. Aber ich hoffe sie bald auch zu erhalten, da ich darauf pränumerirt habe.

1534.

Kazinczy -- Cserey Farkasnak.

Széphalom 16. Aug. 1809.

Igen nagy becsű barátom!

Egynehány napi eltávozásom után házamtól, egyszerre vészem két leveledet. — Még midőn ezeket irád, te nem tudtad mi történt Aspernnál Júl. 5dike után.

Most már tudod, úgy hiszem, 's mint hiv fija hazádnak siratod sorsunkat. Melly sokat mondhatna egymásnak két oly szív, melly a' közönséges veszteséget igazán őrzi! De mi szükség azt mondani midőn nem érezni nem lehet? —

Én tegnap Ujhelyben valék, 's a' Vice-Ispánunk közölte velem a' 14dben Pestről érkezett híreket: 1.) hogy a' fegyver-nyugvás 15 nappal meghosszabbítatott. 2.) hogy Óváron, (Mozsony mellett, németül Ungrisch Altenburg) a' békesség kötéshez hozzá fogtak; a' mi Udvarunk részéről Gróf Metternich van meghatalmasítva, az ellenségéről pedig Champagny (Minister rerum cum exteris gerendarum). — 3.) hogy a' Bavariai Király fija Bécsbe jött a' mint vélik a' mi Luisa Herzogasszonyunk elmátkásítása végett.

Ezeket a' Vice-Ispántól vettem. Mások rettenetes dolgokat beszéllnek, hogy az ellenség képzelhetetlenül kemény conditiókat tészén a' békének: p. o. hogy a' Monarchiának ki sem merem mondani melly része cssék-el — (csaknem itt is ödrésze maradna-meg, mint a' Prussz Királynak a' Tilsiti béke után) — hogy sok milliót fizessünk. — hogy esztendőnként sok ezer katonát adjunk, 's most mingyárt 100,000 embert. — Mire jutnánk így, édes barátom! Be jó volna vissza térni 1792dikre és az az olta történt Francia hadakat egészen elmellőzni, mellyek reánk annyi veszélyt hoztak. Én nem hiszem soha, hogy a' mi Fejedelmünk illy sanyarú Conditioakra álljon, 's az utolsó emberig fogja védelmezni magát 's Monarchiáját. Leg alább eddig még mindég ezt cselekedte. Így elmerülhetünk ugyan, de meg is szabadulhatunk. Brennus már Rómában volt 's mérték az aranyat, 's Camillus megfordította a' dolgot 's hazáját megtartotta. — — —

Hogy Károly 's János Herczegeink nincsenek többé a' seregnél, az nálatok is tudva lészen. Beszéllték ezt a' Palatinusunk felől is, de mivel ez hivatala szerint Kapitánya az Ország seregének, 's mint-

hogy azt látom az utolsó újságból, hogy ismét Komáromba ment, úgy hiszem, hogy a' hír haszontalan szóbeszéd volt. —

Mit itélsz onnan, hogy a' fegyver nyugvás felől költ Aktát az Orosz sereg kormányzójának *az egyik cikkely szerént* a' franczia Generális és *nem a' miénk* küldötte-meg? Ez azt mutatja, hogy az Orosz a' Francziának barátja, nem a' miénk. A' mi Obersterünk Kandó a' maga egész seregével most vagyon útban P'apa tájé-káról Sztropkó felé; ma Tétényben vagyon Buda mellett. Ez az út ugyan azt mutatja.

Hát az hogy tetszik Néked, hogy az Angl. Parlamentumban, a' Kultsár újságainak 89d. levele szerint, ezt mondá a' Cancellarius:

Az emberi dolgoknak bizonytalanságai 's azon változandóság, melly a' hadi eseteket szokta követni, nem engedi hogy igen nagy bizodalommal remélhessük e' mostani hadi viadalnak szerencsés kimenetelét; mert Genievel vagyon dolgunk, kinek minden az ő akaratja szerént foly, és a' kinek még legszerencsétlenebb szándékai is bételjesednek.

Most kell e' ennek megesmeréséhez jutni? és ha csakugyan reá esmért már valaha Anglia, miért sufflaminálja Spanyol Országot, miért önteti annyi ezer embernek a' vérét a' maga privátus hasznáért? Gróf Eszterházy József mikor neki valami illetet mondtam, azt mondta hogy igaz, és hogy az *csak mercantilis* nemzet. Vajha VI. Károly olta mindég tudtuk volna azt: nem esalt volna meg annyiszor mihelytt Gibraltárokat tett magáéivá!

Prof. Sennovitz 11d. Aug. estve felé nálam betoppant, 's itt hálván, másnap 6. órányira vittem-el, Telki-Bánya nevű helységébe Abaujnak. Képzelheted hogy gyönyörűséggel töltöttem időmet társaságában. Kimondhatatlanul sokat tanul az ember midőn egy más tanulni szerető emberrel öszve jó; mert egy főből más főbe mégyen által a' gondolat, 's a' gyűjtögetéssel a' két gyűjtögető kölcsönösen osztozik. Én tőle sokat hallottam a' mit tudni szeretek. Hogy téged emlegettünk, képzelheted.

A' Napam ma itt hált. Ő tőle tudom, hogy Consil. Vay Józsefnek a' József nevű fija Párisban megholt. Az atyja igen szoros barátja az ipamnak, 's abban lelte fájdalma enyhítését, hogy ezt a' szomorú

esetet neki keserves resignációval megírta. Hol van a' Consiliarius most, azt nem tudom. Néki sok jószága van, és többnyire mind apróságos, 's e' miatt szüntelen útazik. Az ő fija halálát a' Haza keseregheti. Betegségben holt meg Párisban, 's Generális Schérer temettette.

Melly elkeseredéssel olvastam azon kedvetlenséget, melyet egy bizonyos valakitől szenvedtél a' Diaetán. Én elhiszem hogy néki okot az ellened kifakadásra nem adtál. Sok esetekben ártatlanul, sőt egészen ellenkezőleg, az az a' logszivesebb barátság mellett jut az ember illy kedvetlenségekbe. Ugyan ezért még szívesebben sajnállak. Azt gyanitom levelednek egy kifejezése után, hogy azt a' neheztelést a' megsértett vagy inkább megcsalatkozott *fényre-vágyás* szülte. Ez az indulat kegyetlen Daemona az emberiségnek, előli minden nyugodalmunkat, a' barátság köteleit öszve tépi, és bennünket nevetségessé tesz en. Bár csak az emberek ezt látni a karnák, úgy békét hagyának a' magok szemtelen tolongatásoknak: de mikor tudta még a' részeg hogy részeg? Énbennem szintúgy vannak bohóságok mint akárkiben másban, 's nem bánom hogy némelly bohóság én bennem is van, mert azt mondja la Rochefoucauld, hogy a' kiben az épen nincs, az nem olly okos mint gondolja. De a' fényre vágyás épen nem csiklándoz; azt én úgy tartom illetlenhez [!] magamhoz, mint a' mi igen érdemes barátunk Gróf Desóffy József, ki a' nagyokhoz nem tolja, nem fúrja magát, kinek nem kell czifra, és épen ezért méltán fénylik, és jobban mint azok, a' kik rongy által ragyognak. Melly elmés mondása volt az néki péld. ok. Ezek a' bolondok azt gondolják hogy az ember tiszteli őket, azért mert ők elébb mennek a' gyűlésbe, elől ülnek! etc.

Tudod e hogy Gróf Haller József Excell. a' maga rossz fiját prodigusnak declaráltatta? Midőn ez eránt publicaltatott a' parancsolat, egy Zemplényi Assessor így szólla: Haszontalan, keserves az egy olly atyának mint Ő Excell, mikor a' fija elvesztegeti a' mit ő egész életében keresett. Ez ironia, vagy épen sarcasmus; mert Ő Exc. maga is épen abban a' mértékben volt rossz gazda, a' mellyben a' legtiszteltebb ember és hazafi. --

A' logszivesebb köszönettel köszönöm, édes barátom, megbecsülhetetlen barátságodat könyveim dolgában, bár melly kevés a'

begyűlt pénz. Tudtam én azt, hogy a' könyv rosszul fog kelni, és ámbár erszényem nehezen viseli a' nyomtatásra fordított pénz vissza nem térését, még sem esik nehezen hogy ez rosszul kél. Legalább az az örömöm meg-van, hogy nyomtatva van a' könyv, 's minckutána B. Wesselényi a' nyomtatásra ötszáz forintot adott, — mellyet itt azért is mondok-el, hogy nagylelkűsége a' maradéknál tudva légyen, minthogy tudom, hogy leveleim nálad úgy gyűjtetnek meg, mint a' tiéid nálam — a' veszteség sokkal kisebb mintha a' nyomtatást tulajdon erszényemből fizettem volna.

Bár csak a' több Tömüst nyomtattathatnám már! — Azokat nem mind adom-ki illy jó papiroson, 's így olcsóbb lehet az exemplárok' ára.

Élj szerencsésen édes barátom! a' Mélt. Grófné kezeit alázatosan csókolom. Első levelem talán már azt fogja neked jelenteni, hogy a' fiam megszületett.

tisztelő hív barátod
Kazinczy Fer. mpr.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1535.

Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak.

Nagy Méltóságú Báró Fő Ispán Úr,

mély tiszteletű 's sok kegyességű Uram!

Utolsó postával vettem két levelet, mellynek fontosabb cikelyeit kiírom.

1.) Stadionnak helyébe Ministerünknek Herczeg Dietrichstein projectáltatik; seregeinket pedig Ferdinánd Herczeg, a' Császárné testvére, Herczeg Lichtenstein és Bellegarde fogják kormányozni.

2.) A' Császár és Császárné Komáromban vagynak. Csak 3. szobába szorúltak.

3.) Komárom körül így szól a' Magyar paraszt: Az a' francia, igen szép, igen víg ember az! az a' Bavarus tolvaj rossz nép: de legrosszabb a' Magyar Insurgens.

4.) A' francia kevés kárt tett a' hol az Urak 's Tisztjeik helyben maradtak.

5.) Angliai Cancellarius Úr Ő Excell. a' Kúlsár István Pesti Ujságának 10dik Darabja szerint pag. 80. már most hiszi, hogy Angliá-

nak *Genievel* kell hadakozni, ki még a' szerencsétlenségéből is hasznot merit. Kár hogy illy későn látja ezt. Sok vér nem folyt volna.¹

6.) Gróf Viczaynak igen becses pénzgyűjteményét elvitték a' fur eruditusok.

7.) Rosos Veszprémi Püspökkel gavallérosan bántak; megholt bújában. (Mint bánták vele, azt az én barátom nem írja, 's én nem tudom.) Püspök Somogyit megfenekelték e, a' mint a' köz hír beszéli, maga legjobban tudhatja.

8.) Napoleon a' Bécsi Érseknek ezeket mondotta: Én úgy hiszem a' Transsubstantiációt mint Kend; de nem hiszem, hogy a' szegény Szent Péter követőjének Fejedelemmek kell lenni; a' ki halász létére nem a' tengert, hanem a' száraz földet akarja megzurbolni 's halakká szeretné változtatni az emberi nemet. A' mennyei dolgok örökké állandók, a' földiek változandók: miért akarja tehát kend a' kettőt feleserélni egymással? Kend vallásbeli háborút akart, 's elfelejtette, hogy a' XIXd. százban élünk. Kezemben vannak a' kend lázasztó levelei, mellyeket a' Krakói Püspökhöz írt. A' békeség Istene Pajja a' maga Urát háborúba vitte.

9.)² Pozsony Vármegye Deputatiót küldé Eugenius Vice Királyhoz arra kérni, hogy szállítsa alább a' reájok vetett adót. *Eugenius*. Miért *kérte* Magyar Ország az Insurrectiót? *Deputatio*. Mi csak defensivat kértünk. *Eugenius*. A' jövő Diactán elég ideje lesz kenteknek megdisputálni, ha defensiva vagy offensiva volt e.

10.) Gr. Eszterházy József a' Nemességtől flintákat fog requirálni. 10,000 flintának kellene kiszülni ezen requisitióból.

11.) Kolorédo jelentést tett Ő Felségénél, hogy 10 ezer mázsa puska poránál már nincs több; Komárom körül még is minden hadi ábrázatban vagyón.

12.) Herczeg Ponyatovszki (francia részben álló Lengyel Generál) megszólította az Orosz Generálist a' ki Krakóban volt, hogy a' fegyvernyugvás eránt költ Akta szerént vonja vissza magát oda a' hol a' fegyvernyugvási Akta készítése előtt volt. Verckedésre jött a' dolog, 's az Orosz győzött.

13.) Az a' hír, hogy ezek is volnának a' megköttetendő békeség pontjai: 1.) a' Bavarai Király fija vegye el a' mi Luisánkat. 2.) Wirz-

¹ E pont a levél szélére van írva s csak irónnal van 5. pontnak jegyezve s ugyancsak irónnal kiigazítva inmentől kezdve az egygyel kevesebb sorszámok.

² Innen kezdve már nincs irónnal kijavítva; a sorszám rendje szerint a kiadó javította ki.

burg adassék a' Bavarusnak, Ferdinánd Herczegünk pedig kapja érte Tirolist és Salzburgot, Galicia pedig maradjon az Orosznak. 3.) A' mi Császárunk halála után az egész Austriai birtok légyen a' mostani Wirtzburgi Nagy Herczegé, az az Ferdinándé, (a' Leopold Császár fíjéé) és ennek maradékié. — Ezek olly dolgok, olly hírek, hogy lehetetlen hinni. — Mások azt beszélik, hogy 200. milliót fizetnének Napoleonnak, 's most 100 ezer embert adunk neki, kiket ő válogatna-ki, azután pedig minden esztendőben 40 ezer embert. Ez képtelenség.

Somogy Vármegyéből írják, hogy a' fegyvernyugvás után a' mi hadaink az ő széleikre vonultak, 's úgy hiszik hogy ott fognak telelni; 18. tábori kemenczék állítottak számokra.

2.) Nem igaz, hogy Széchényi Lajos elesett, sem B. Majthényi Imre.

3.) a' Győri ütközet felől ezt beszélí egy Somogyi Deputátus, a' ki B. Pászthory Obersterhez vala a' Vármegye által küldve 's az ütközetben jelen volt, hogy:

«A' csata, melly egyedül csak seregünk' balszárnyán volt, a' jobb pedig ellenséget is alig látott, fél óra alatt véget ért, úgy hogy alig nyerhetett időt a Deputatus annak helyéről a' Győri külvárosba rándulni, már ott is nyakán volt az ellenség. Ekkor bészaladt a' várba, 's az ostrom miatt oda záratott Jún. 19dikig. Onnan a' Bécsi Kereskedőkkel kimenvén, Révfalunál ismét elfogattatott 's az Olasz Vice Királyhoz vezetettet. Ott vala épen Gönyön, midőn a' Vice Király szobájának szomszéd szobájába béesett a' golyóbisunk, 's ezért ő, a' Deputatus mindjárt Gönyöt el is hagyta. Napoleonhoz vitetett, 's Dumásnak őrizete alatt tartatott. Itten némelly kérdések tétettek elébe, 's ő arra írásban felelt francziául. Így szabadúlt ki sokára. Ez beszélí, hogy Napoleon mind azokat, valakik a' Landwehrtől haza szélédték, fegyverfogásra kényszerítette, 's a' Deputatus maga látta azon 600 embert, kiket Bécsből vett seregei közzé. Két Bécsi előkelő lakos halált szenvedett, mivel Napoleonnak parancsolatjára fel nem adta azon két ágyút, melly falai közzé vala rejtve. Napoleon az új sereget (de mellyiket) Rebelliseknek nevezi.

Eddig vannak ujságaim. — Mi Lengyel Ország felől semmit nem tudunk azon felyül hogy Insurgens seregünk Veszprém tájáról vissza jó 's Sztropkó mellé küldetik és Bártfa tájékára, hogy ott szemmel tartsa az Orosz sereget; melly rossz jel.

Epistolám¹ Posten nyomtattatik. A' Bucephalust a' jegyzésekben lovak' Thorsytesének neveztem, hogy annál inkább megdicsérni okom légyen; Caesár és Armidor felől pedig kimondám, hogy az a' két legszebb ló a' miket valaha láttam. Mihelytt exemplár jó kezembe, venni fogja Kapitány Ur.

Ajánlom magamat Nagyságodnak kegyességeibe 's maradok mély és igaz tisztelettel Nagyságodnak alázatos tisztelője:

Kazinczy Ferencz mpr.

Széphalom, 19. Aug. 1809.

Consil. Vay József egy keserves levelet írt az Ipamnak. Panasolja a' fija halálát. Párisban holt-meg, 's Generális Schérer temettette el.

Augustus 20dikán, estve.

Én ma Kázmérba jártam az Ipamhoz. Olvastatta velem a' szegény Consil. Vay levelét, melyet hozzá Aug. 3dikán Zsolczáról írt. Férjfiúi lélekkel mérsekkelt igen mély fájdalom száll belőle. Aug. 2dikán vette a' hirt halála felől azon toldalékkal, hogy Schérer és Fingerling Urak temették el. Maga a' szegény megholt is írt néki ez idén 15d. April. Abban azt jelenti, hogy egy nátha hideglelésből akkor gyógyult és azt a' biztatást teszi az atyjának, hogy kevés idő múlva haza felé indul. — Borzadva írom ezen jelentés mellé a' mit halála neve felől hallottam az Ipamtól, 's kérem Nagyságodat, méltóztassék ennek a' nagy embernek megkímélése miatt magánál tartani 's másokkal ne tudatni. Hagymázban lévén, a' követünknek Metternichnek feleségéhez küldött, hogy a' követség Medicusát küldje hozzá, mert igen rosszul van. Metternichné elküldötte, de már akkor felakasztva 's tor-kát borotvával megvagdálva 's halva lelték. Szegény Atya! A' haza egy nagy embert vesztett az ifjú Vayban. — Én ezt a' hirt senkivel sem fogom közleni.

Az Ipam Násza, az az a' Sógorom Ipa, B. Wécsey Miklós Szatthmári Fő Ispán 3. nappal ezelőtt volt Kázmérban, 's Kassáról jött. Azt beszéli hogy ez előtt 48. órával fogattatott-el Gróf Haller József

¹ Az ifjabb b. Wesselényihez írottat érti, a mely 1809. márt. 4kéről van keltezve.

Exc. nek veje Bujanovics Eduárd, lija az Agensnek, Habzsán nevű Sáros Vármegyei jószágában Kassához 3. vagy 4. órányira, 's Pestre vitetett. Vétke az, hogy a' Tisztartójának azt parancsolta hogy kevés idő múlva oda érkezvén egy francia Generális, azt fogadja illendően 's vitesse oda a' hova ő maga fogja kívánni: de kerütsse vele a' városokat. Pesten is elfogattatott egy emigráns francia Gróf Barras, 's nála nagy halom veszedelmes levelek találtattak és sok Napoleon-d'ór. Pedig ez az ember olly kedves volt a' Pesti nagyok előtt, hogy a' Palatinus még Komáromba is magával vitte. Mind ezt B. Wécsey Miklós beszéllé. Kassához közel lévén Habzsán, nem lehet kételkedni a' hír igaz volta felől.

A borítékon: *

Nagy Méltóságú Báró Hadadi Wesselényi Miklós Urnak Cs. K. Kamarás Urnak, 's Tekint. Közép Szolnok Vármegye Fő Ispánjának. Debreczen, Somlyó, Zilaj, *Zsibó*.

[Eredetije a b. Wesselényi Miklós görcsöni levéltárában.]

1536.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 21dik August. 1809.

Nagy érdemű Kedves Barátom!

Régtül fogva tartó halgatásod nyughatatlanitván, kérlek ez rendeimbe, mentül előbbi írásod által ürvendeztess engemet. A mint értem, a fegyver nyugvásnak terminussa el telvén, úira hozzá kezdetünk a háborúhoz, adgya az Isten jó kimenetelét! Homáljos dolog előttem, hogy Herezeg Károly a Hadi fő kormányt le tette. Mert az öcse János, ha szintén valameij tetemes hibát követet is el az eő Rendeléseinek ellenére, még e nem következeti azt, hogy a midőn a Monarchia állapottya a leg nagyobb zürzavarba vagyon, a fegyveres villongások közepette, egy fő hadi vezér a kormányt le tégye, és kivált azon idő pontba, a mikor ellenségitül meg verottetik; nagyon tartok tőlle, hogy ezen cselekedet a Károly egyéb aránt dicsőséges Nevére homáljt von a jövőndő kor előtt. — A fegyver nyugovás pontyai szerint való demarcationslinea Monarchiankra és különösen

* A levél zárlatán ép fekete pecsét.

Magyar Hazánkra nézve keservet okozó gondolatokat szül és komor jövődönök mostohaságára mutat, mert eő már most mind azon heljekbe be fészkelvén magát, lehet é reménység, hogy a leg nagyobb áldozat tételeknek is foganatos lehet a kimenetele, annyival inkább, hogy a győzdelmekhez szokott ellenség — aszt a mi bennünk gyengeség — ki tanulván, maga hasznára fordítani tudgya. Pirulva és szégyennel írom Néked, hogy a mi Erdélji Insurrectionk felettébb halkon készülget, meljnek nem a Nemzet az oka, hanem a Fő Ispányoknak csekéljségek. Most lehet ám látni, miljen rossz dolog légyen az, és a köz jóra nézve miljen veszedelmes, mikor a fő tisztcségekre való választásokba nem az azokra való alkalmas voltok, hanem születések eredete szerint a nexus dictálja a választást. Mi lesz ezen mi Insurrectionknak ki menetele, olj homálj előttem, meljet csak az idő világosíthat ki, azomba igen rossz és gyalázatos dolog, hogy ilj nevezetes arányú állapotba az időtől kell várni.

Nékem Lipsiábúl Rost három ferschlag portékát még 15dik febr. le küldöt, meljek Pestrül Aprilis végivel Debreczenbe Richel nevezetü kereskedőhöz küldettek, hogy onnan elhozattathassam. Ezen ferschlagoknak 3dikába vagyon a te gyürü köre metczett képed is. Csak haljad, az irt Debreczeni Richel miljen gazságot követ el vélem. Én a pénzt idegen országba mindenkor Gr. Friesz által szoktam küldetni, most tehát miheljt értesítettem, hogy portékáim Debreczenbe érkeztek, innen magam utánnok küldöttem, de Richel, mivel az árokat az eő kezébe nem juttattam, portékáimat ki nem adta, a Diaeta alatt Kolosvárrul egy vas árus ment Debreczenbe, attul 550 Rftokat küldöttem Richelnek, hogy ki adgya ferschlagjaimot, a pénzt elvette, a portékákat ki nem adta, aszt mondván, hogy a pénzt miért nem küldöttem aranyba, eszt is egész hült vérrel szenvedtem, most Lőrincz napi vásárkor meg irám nékie, hogy Rost azon portékákat az én creditemre küldvén, az én dolgom véle a fizetést eligazítani, hanem én Richel Uramnak a Depositioért a mint maga kívánta fizetvén már, a portékáimat adgya ki, az 550 Rftokat pedig juttassa azon Pesti kereskedőnek kezébe, a ki ferschlagjaimot hozzá küldötte, de eő se portékáimat, se pénzemet ki nem adván, aszt izeni, hogy ki nem adgya, valameddig aranyban nem fizetem, már pedig ezen summa B. zedulába megyen 1800 Rf. Le írva küldöm néked ezen portékák specificatióját, meljeknek harminczada és Debre-

ezenig való hozatala 258 ftba kerülvén, itéld meg édes Barátom, ha érnek e azok 2058 Rftokat. Már most irtam a Pesti kereskedőnek, és aszt arra kértem, hogy az 550 fbul végye ki a maga 258 ftyát, a többi pénzt küldgye vissza, Richelt pedig bírja arra, hogy portékáimot adgya ki, mert én miheljt a háborús környül álások engedik, Rostal magam eligazítom a fizetést és így ők semmi további respon-sabilitas alatt nincsenek, aszt magamra vállalván; ha pedig most se hailanak resonabilis kívánságomra, kintelen vagyok törvény utasi-tása szerint nyulni a dologhoz.

Ez nékem elég bajos, és káros dolog, hogy iljen semmi haszon-talan emberekkel eképpen kell bajoskodnom.

Élj boldogul, kívánnya tisztelő híved

Cserey Farkas mpr.

Leipzig d. 25^m febr. 1809.

Nota von E. E. H. Rost et Comp.

1. Candelabre in fester masse ganz bronsirt	Rf.	44.—
3. blecherne Lampen dazu nebst Quochten	<	4.—
1. Gr. von 3 St. auf blauen grund Wedgwood	<	50.—
1. Grtr. dtto grünen grund dtto	<	45.—
2. Alabasterne Vasen von Volterra mit Basreliefs	<	84.—
1. Büste Marc Aurel in gips	<	4.—
1. dtto Fridrich II. dtto	<	2.—
1. dtto Rousseau dtto	<	1. 8
1. dtto Voltaire dtto	<	1. 8
1. geschnittener Stein-portrait des H. Franz von Kazinczy	<	70.—
3. Kisten Amball., aufgang, etc.	<	12. 8

Rf. 318.—

[Eredetiye a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 195. sz.]

1537.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, 21. Aug. 1809.

Édes barátom!

Hallj két rémitő hirt:

1.) Bujanovics Edvárd, fiya az ismeretes Udvari ágensnek 's Gróf Haller József Exc. veje, ma 6dik napja, Sáros Vármegyének

Habzsán (magyarúl Bodzás) nevű falujában, melly Kassa és Eperjes között az Ország útján fekszik, elfogattatott 's Pestre vitetett. Okául azt állitják: Levelet írt valamelly Tisztartójának, hogy egyy Francia Generalist, ki nem sokára nála megjelenni fog, vitesse tovább, a' merre ez maga fogja kívánni; de kerfíltesse vele a' Városokat. A' levél a' postákon felbontatott. Így beszéllte ezt az Ipam násza, Szathmári Fő-Ispán B. Vécsey Miklós, e' napokban Kázmértt, 's nékem osztán az Ipam tegnap. Bujánoviczné (Gróf Haller Julie) Bártfán vagyon a' ferdőben. Ő is complicátatott a' titokba, a' mint mondják.

Az Ipamnak 25dben neve napja lesz, 's akkor a' Sógorom meg fog Kázmértt jelenni. Ha az Ipától B. Vécsey Miklós Exc.tól, még többet tudand, meg fogom neked írni. — Még eddig nem lett több áldozatja nálunk a' véikes vagy gondolatlan cselekedetnek; én a' ki Bujánovicset egyszer láttam, 's benne nem csak az igen szép növésű 's külsőjű, hanem az igen igen szép culturájú embert is bámúltam, most azt bámúloom, hogy eszes ember mint vetemedhetik illy oktalanságra mint ez a' cselekedet. Hazaárulás vétkét benne nem gyaníthatok: de a' veszedelmes időkhén a' gondolatlan cselekedet annyit mint a' vétkes.

2.) A' második hír a' haza nem legfényesebb, hanem legnagyobb fiát, Consil. Vay Józsefet illeti. Hét esztendő oltá a' külföldet lakó *Jósef* fija Párisban megholt, hagymázban. Maga írja ezt az Ipamnak 3^a Aug. Zsolczáról, tegnap olvastam levelét, sőt azt le-copizáltam, mert a' fájdalommal küszködő nagy lélek igen igazán festi benne magát. A' Consil. azt mondá nekem mintegy két esztendeje, hogy olly barátja néki mint az Ipam, csak 4 van. — A' Consil. szomorúsága annál nagyobb, mivel ez a' kedves fiú azon levelében, mellyet a' Consil. a' halál hírével egygyütt veve, (írva volt de dato 15^a April 1809.) azt a' biztatást tette, hogy már végre jó haza felé. Mit veszett ebben a' nagy ifjában a' haza, könnyű hozzá vetned, ha' meg gondolod hogy méltó fija volt az atyjának, moralitására nézve nevelőjének beszédjei szerént minden más ifjakkal összehasonlithatatlan 's nagy tűzű 's lelkű, 's az, a' ki felől Campe Hamburgban azt ítélte, hogy ez az az ifju, a' ki megfelelt annak az ideálnak, a' mellyet ő (Campe) csinált a' legtökéletesebb ifjú felől magának. — A' külföldben fekszik ez is tehát, mint a' te Lőrinczed.

Tegnap hallám ezt a' Wécseytől vett hírt is, hogy Pesten lakott egynehány esztendő óta valami Emigrans francia, *Gróf Barrás*. Még az első esztendejében a' Revolciónak hagyta oda hazáját. Azután visszament 's ismét kijött, azt állítván, hogy ő hozzá nem szokhatik a' francia dolgoknak mostani formájokhoz, 's neki kedvesebb az a' szeretője, a' kit Pesten tartott, mint a' felesége, ki Napoleonnének valami szolgálatjában van. Ez az ember az egész Pesten szerettetett, 's a Palatinus által is annyira kedvelve volt, hogy őtet Komáromba is elvitte magával. Most Bara Urat (Barras-nak írják) megfogák, 's temérdek Napoleon d'ört és halom veszedelmes leveleket találtak nála. — Eddig a' hír. Hogy sok Spion van, vagy lehet közöttünk, én azon nem kételkedem. De mire való volna a' Spionnál a' temérdek Napoleon d'ór? hanemha arra, hogy magát annál hamarabb elárúlja. Valami a' dologban igaz lehet, de a' sok ajakakon, mellyeken a' historia forog, hamis környűállások elegyednek hozzá.

A' békesség eránt Magyar-Óvártt dolgoznak, a' mint neked irtam utolsó levelemben. Nem hiszem hogy valami legyen belőle. Nekünk még nagy erőnk van, az ellenség pedig, a' mint mondják, irtóztató praetensiókat tesz. Olvasod e a' Kultsár' újságait? De hiszen a' mit mondok, az a' Pozsonyi Német újságban is meg van. Az Angliai Cancellarius a' Parlamentom elosztatásakor azt beszéli, hogy olly munkás Genievel van dolgunk, a' ki mindent elsüt, és a' ki még a' szerencsétlenségéből is hasznot tud vonni. Hát ő Angliai Cancelláriussága ezt csak most látja e? vagy eddig is látta, de tudván hogy nem Anglus, hanem csak Spanyol és Ausztriai vér fog folyni, nem gondolt vele.

Nem csak lázasztani kellett volna a' Spanyolt, hanem segíteni is. Az Isten veszítse a' gaz kalmárnópét, 's álljon bosszút rajta azon sok verért, melly miatta folyt! Ha egy új Gibraltárt nyerhetne, most is cserbe hagyná azokat, a' kiket biztatott.

Adieu, édes barátom!

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1538.

Kölcsey Ferencz — Kazinczynak.

Debreczen 23. August. 1809.

Tekintetes Úr!

Nem régiben a' Magyar régiségeket olvasván, Prof. Szombati Urnak igen derék levele kívánságot öntött belém annak, a' mit ő állít, utána járni. Ő azt mondá, hogy a' Debreczeni Bibliothecaban Batizinek általa említett könyve meg-van, de én azt ott hijába kerestetem, mert ott nincs, sem pedig a' Catalogusba fel nem iratott. Bátor vagyok még is ide írni a' mit ezen tárgyról jegyzőkönyveimben találok, 's a' Tekintetes Urnál talán ez annyival inkább nem lesz kelletlen, mivel már régen nem volt szerencsém a' Tekintetes Úr eránt való tiszteletemnek jeleit adni.

Szombati Úr azt állítja, hogy a' munkát Reformator írta, még pedig Batizi András. Az elsőt bizonyítja abból: «mert az egész elől-
«járó beszédjének az a' summája, hogy a' sz. írást minden ember «olvassa.» M. rég. p. 172. Azonban a' mi illeti ezt az elsőt az ő 3 argumentumi közzül, ez talán nem elég fontosságú. Igaz ugyan az a' mit ő Káldiról mond, de hátha még magában a' XVI. században voltak olyanok a' Catholicusok közül, kik épen azt cselekedték a' mit az Orthographia írója? Lásd Péchy Lukach Kerestyén szüzek koszor. 25 lev. 1ső lap és 179 fol. első, 's 2d. lap. stbb. mellyeket 's több e'féle helyeket, a' helyet kimélni akarván, most ki nem írok. De úgy sem czélom Pr. Szombati Urnak argumentumait fel forgatni.

3d. argumentuma Szombati Urnak a' Decalogusból van véve. A' Decalogus' czikkelyeit a' Luther követői a' R. Catholicusokkal egyformán számlálták; a' Zwinglianusok, vagy Calvinianusok, kik későbbben kezdtek Magyar Országgra a' Lutheranusoknál be jöni, mint ezt Ember Pál ellen Klein 50 argumentummal mutatta meg Nachricht v. Ewangel. Pred. T. 1. p. 121. sequ. l. T. 2. 's a' mint már ma közönségesen hiszik, el hajlottak ezen számlálástól, 's már a' XVII. században mindnyájan a' mai számlálást követték (mellyet hogy a' zsidók is tartottak, bizonyítja Fl. Joseph. Ant. Jud. Libr. III.) a' mint ezt állítja Pffeifer Dubia Vexata. p. 235. ed. 2da. «priorem divisionem (Origenianam) probant hodie reformati ad unum omnes, posteriorem (Divisionem Decalogi) Nostrates (Lutherani)» — De hogy Magyar könyvre is allegáljunk: Comaromi Csipkés György 1666. ki

adott praedicationi 301. p. így ír: «a' Pápisták és Lutheranusok, mivel képeket csinálnak, tartanak, és amazok imádnak is, c'hez képest a' «2d. parancsolatot vagy kitörlik, ki hadgyák, avagy az első mellé ragasztják, és így az első táblára helyeztetnek csak hármot, t. i. «a' mint mi tartjuk az Elsőt, harmadikat és negyediket. A' másodikra téznek hetet, t. i. a' mint mi tartjuk az 6 utolsókat, csak-hogy az utolsót ketté szakasztják. — s'bb.» Az anglus Episcopalisták is a' Reff. számlálása szerint hittek, mint ez a' többek közt meg tetszik Lightfoot' Erubhinjából cap. LXI.

A' Tíz parancsolattal e' szerint még is meg egyvez a' Luthert követő Reformator, 's ezen hitemtől még a' sem vonhat el, a' mit a' Tekintetes Ur Pr. Szombati Ur ellen felhozott. Mert bár nem tagadhatom meg attól a' fontosságot, de van eggy, a' mit annak ellenébe tehetek. Az Orthographia Ungaricában ugyan is eggy nem catholicum dogma van. Az t. i. p. 161: «Hog' czac az Isten irgalmas-sagabol vag'on üdvössege'nc», melly osztán sz. írásbeli helyekkel van erősítve.

Nyilván van az, hogy a' nyugoti ecclesiába, melly Éretneknek decleralta valaha Pelagiust, először a' tudatlanság, majd a' Jesuiták' csalárdsága által a' Thomistáknak, és Dominicanusoknak ellenére a' Pelagianismus csúszott-be, midőn az ecclesia mindég csak azt hitte, hogy ő az Augustinus értelmét követi, 's midőn a' XVII. századdal a' Jansenius' Augustinusa meg jelent, ezen könyvet szintűgy kárhoztatta az Unigenitus, mint seculumokkal az előtt Pelagiust az ecclesia kárhoztatta, bár a' Belga püspök Augustinus' értelmét tartotta is. Hogyan irhatta volna már Catholicus a' könyvet, mellyben a' Jezsuitákkal ellenkező tudomány vagyon. Luthernek tudományja volt ez, mint ezt az ő De servo arbitrio irt könyvében Erasmus ellen hatatosan ki jelentette, melly értelmet fogadott el azután Calvinus is.

De mennél inkább kezdem hinni, hogy a' könyvnek auctora Neophytus volt, annyival inkább kételkedem, ha vajon ezen auctor lehetett e a' Dévai' társa Batizi? Már 1530 óta kezdett a' Zwinglius Ur' vacsorájáról való értelme M. országon hirdetődni, mint ezt János nevű Kiszzebeni praedicatorról meg jegyzi Severinus Sculteti, az ő Hypomnemájában. Azok közül, kik ezen értelemben voltak, való volt Dévai is, ki már 1543. hirdette a' sacramentariusok tudományját, mint ezt bizonyítani szokták Luther leveléből, mellyet citál Klein is. 1. c. Ribini pedig Memorab. T. 1. p. 60 egészen leír. Annak kétségen kívül valónak kell már lenni, hogy Batizi, ki véle egygyütt

reformált, más értelemben ezen fontos articulus felett nem lehetett. Ezek hát már Zwingliust követték, ki mit tartott légyen a' Gratia' dolgában, így adódik elő Morerinál T. VI. p. 1099. Zwingli suivant des Pelagius, donnait tout au libre arbitre, agissant par les seules forces de la Nature etcet. A' másik értelemmel együtt nem esuzott e ez is be a' Magyar reformátorok közé? pedig az Ortographia Ungarica' írója a' Luther' értelme mellett van. Hogy Batiziek a' gratiában is Zwingliussal értettek, onnan is gyanítható, mert így hitt maga Bullinger is, a' ki a' Helvetica confessiót írta. A' Helvetica confessio ugyanesak 1567. vevődött be Magyar Országba, de esmerték a' Helvetiai dogmákat az ide való reformátorok már az előtt, mint a' sacramentariások' példája bizonyítja. Millyenek az említettekön kívül voltak Szegedi Kis István, Melius Péter, Stankarus Ferencz, Kalman-esehi stbb. lásd. Klein T. II. pag. 106. ss. De a' Decisio nem az enyém.

Én olly igen vakmerő vagyok, hogy bátorkodom ide tenni két dolgot, a' miben a' Magyar régiségek' olvasásakor meg ütköztem. Egyik az, hogy a' Tekintetes Úr által meg állított ő forma helyet az egész könyvben ő forma van, mellyet a' Tekintetes Úr bizonyosan elébb eszre vett. Másik, hogy az Ortographia Ungarica előtt való beszédben a' mondatik, hogy a' Card. Bathori András élte' 28 esztendejében holt meg. Következő helyek azt bizonyítják, hogy 33 eszten-dős volt. Horányi Mem. Hung. T. 1. p. 131. Benkő Transs. T. II. p. 250. Zwittinger Spec. Hung. Litt. pag. 47. Istvánfi Libr. XXXI. pag. 454 (nekem az 1758. kiad. van meg). Én bátorkodom magamnak hízkeladni, hogy a' Tekintetes Úr nekem méltóztatik meg engedni, ha szinte importunus volnék is. Magamat kegyes gratiájába ajánlván, forró tisztelettel maradok

A' Tekintetes Urnak

alázatos szolgája

Kölcsey Ferencz mk.

[Eredetije a Szemere-tár II. kötetében.]

1539.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 29dik August. 1809.

Nagyérdemü Kedves Barátom!

Hosszas halgatásod után tegnap le irhatatlan nagy örömmel vettem ezen holnap 16dikán költ igen becses, kedves Leveledet. Igen is fájlalom nem vélt nagy estét Monarchianknak, és még suljossabb

keserőség lep meg, a midőn óhaitot ki derülést származtatható eszközöket nagyon véges elmém fel nem találhat. Mi lesz mind ezeknek ki menetele, annak bizonyos volta a Mennyei titoknak reitekébe látható csupán, képzeleteink azomba a ki mehetésit a dolgoknak irtóztató, borzasztó képibe tüntetik előnkbe, és ez az, a ki minden igaz Hazafit méltán keseríthet ugyan, azomba ugyan Hazafiságunk érdeme aszt hozza magával, hogy a legtökéletesebb el szánással kövessünk el mindent, a mivel a Királj és Haza Javát eszközölbettyük, eszt kívánnyá tölünk itt létünknek leg szentebb kötelessége, eszt azon dicső emlékezetű Ősseink Szent emlékezetű, kik suljos viszontagságokkal teljes törekedéseik által, becses szabadságinkot szerzették és eszközölték, hogy azoknak divattyába a csendes Békeség jovaival eddig élhettünk. Igaz, hogy Camillus meg tartotta Hazáját, de hol van nállunk a Camillus? a kiket Camillusoknak lehetet és kellett volna nevelni, azok most nem el mesevészet, lélek nélkül való pimasz emberek e? Most a midőn segitni lehetne, kellene a Hazán, mit tesznek ők? Leg feljebb a mit ágyassaikra való kölcségeiktől el huzhattak pénzt, adgyák akkor, a mikor a pénz is jó ugyan, de lélek erejéből származó nyomós Hazafi cselekedetek által kellene a Hazának segédet nyuitani. Nem hitték ők, a hitványok, és dugazdagságiknak bolond sibongási közt nevelték azon okost, a ki ezeket jövendölte nékiek, már most a jövendölés be tölt, és ők a Haza, a Nemzet el fajultyai kábulva buikálnak, és elégtelenek a legjobb Királj, a Haza javára hathatóssan munkálódni. O! Barátom! miljen keserves igasság ez?!!

Telki Bányán óhaitottam volna társaságtokba lenni, képzelem hogy ott Sennowicz ui kincseket gyűitött, bár emlékeztetek volna meg róllam is, és számomra hoztatok volna valamit onnan. Én a gyűrű követ, melyre a Te képed van metezve, csak reméllem, hogy azon gaz Debreczeni Némettől meg kaphatom és szeretném ugy foglaltatni: hogy Magyar országi apró nemes opállal (edler opal) lenne carmesirozva. Sennowicz ezeket igen drágán adgya, vettem én néhány nagyobb darabot tölle, de jó borsoson, ugyan azért Néked ott ismeretségeid lévén, szerezhetnél oljan carmesirozni való apró opálokat. A kő még nem lévén kezemnél, nagyságát nem tudom, ha meg kapom, meg írom Néked és abbul meg lehet tudni, hogy kerületére hány oljan apró beszegő kő kellene. Bal kezem mutató ujján fogom ezen kedves képet és következképpen kedves gyűrűt viselni, szívem felén tudni illik.

Az utolsó Budai Német uiság érzékenyül adgya elé halálát Gr. Berchtold Leopoldnak. A Te megbecsülhetetlen kedves Barátságodnak köszönhetem, hogy ezen valóságos nagy ember Brünni Barátunknak egy Levelét küldvén hozzám, borítékja belső részire néhány sorokat írt, és azon borítékot Stambuchomba be ragaszthatván, Brünni Barátunkot le festettem; ezen Portraitot is Berchtold adta által, egy Erdeljből éppen Bécsbe lévő Gr. Teleki Ferencz jó Barátomnak, és azon pakétába eö önnön munkájából 12 exemplárt küldött ajándékba, és csak gondold el, Teleki Posonyba az Ippjánál feleítette — Gr. Teleki Sámuelnél packetámot. Szivemből fáilalom ezen dicsőségesen élt embernek halálát, a ki csak 48 esztendőig, de tökéletesen érdemessen élt. — Az a nagy kérésem vagyon hozzád, méltóztassál ezen Stambuchomba, meljet nem régiben köttettem, valamit írni; e végre küldöm ide zárva ezen könyvembe kötött lapoknak hosszóságát és szélességét, a mit Te írni méltóztatol, aszt azután egyik lapra egészen le ragasztom.

Tökés kesergő levelébe panaszolja a raita esett méltatlanságot, ezen levelet ide leírva közlöm véled, hogy annál jobban meg erősöd-hess benne, hogy vélem is méltatlan esett a dolog, mert ha méltán, ugy eshetett volna — a mint esett — becses barátságodra nem volnék méltó. —

«A M. Bárónak ez előtt egy néhány hetekkel veiem is méltatlan és minden emberiség s illendőség jussa ellen való bánása engemet olj confusioba hozott, hogy ámbár az oltától fogva egy néhány hetek el töltenek is, de még is elégtelen vagyok mind dolgaim igazítására, mind arra, hogy érdemes Barátimnak azon illendőséggel válaszol-hassak, a meljet ők meg érdemlik [!], és a meljel szoktam, de a ki az én állapotomat tudgya, ezen háznak mi voltát, az én háládatossságomat, meljel e házhoz viseltettem, nem fogja nekem contra-vertálni ilj nagy mértékbe való meg szomorodásomat, és az ebből vett hihát. Minemü fatumom volt, eddig bizonyossan tudgya a M. Ur. Egy Staffetát hoztak ide a Gubernatortól, melj arrul szólott, hogy az Insurrectio számára a Báró eö Nagysága ki vehet a R. Perceptortól 20000 forintot. Ezen paquetot Laskai Ur (Ord. Vice Ispány) vette kezéhez, midőn ide meg érkezett, mivel jó reggel lévén, a Báró még fel nem költ, de Laskai Ur innen el sietvén, a paquetot hozzám hozza, és haggya, aszt mondván, hogy ha eö Nagysága fel kél, küldjem fel, azzal elment. A Permanens Deputatio itten

dolgozván, a Tiszt Uraknak a paquetot mingyárt által adtam, hogy fel vigyék, meljet senki nem akart, hanem osztán erővel Viski Szolga Bíró Urra tojták és fel vitte; még nem költ volt fel a Báró, hanem a Camerdienernek által adgya, 's attúl beküldi, kérdi a Szolga Bíró: ki hozta? a meg mondja: nem tudja, mert én adtam által, nékem pedig Laskai Ur; kérdi: hát Laskai ur hol van? a Szolga Bíró mondgya, hogy el ment, arra meg haragut, a Szolga Bíró utánnam le kergeti, én fel megyek, nem is képzelhettem, miért haragszik, hát azért, hogy miért nem vitték fel a Levelet addig, még a V. Ispány el nem ment. Nékem riaszkodik, annak utánna a Szolga Bírónak, mind kettőnket per Te, mind a cselédjeit le bolondoz, le hunczfutoz, annak utánna reám jön, uira le bolondoz, le hunczfutoz; én nem álhattam. Őri (a vármegye Physicussa) ott volt, a Szolga Bíró hasonlólág, a cselédek mind, hanem eszt mondtam: instálom Nagyságodat, ezen nevezetektül éngem kíméljen meg, mert érdemes reájok nem vagyok. Arra a szegletbe volt a kardja, ki rántja és reám jön fegyvertelenre, meljet még a dühös ellenség sem cselekszik, nyakamhoz vág, de kabátom gallérja és nyakra valóm ellent állott, azzal meg nem elégedet, hanem bal felemhez vágott és a fülemnek külső felét egészen keresztül vágta, ezzel se elégedet meg, hanem mint a fene vad államot vágta meg, és onnan nagy vitézséggel kardját fel emelte, s homlokomnak vágott, de ottan kemény vágást nem tett, mert hajom eleiben állott, aszt elvágta, de csak nyiszitelvén, a kardal két vékony vágást tett, midón látná, hogy egészen vérbe küpült, nagy triumphussal el ment töllem be a Báróné házába és ottan aszt mondotta: «kincsem, gondold meg, Tókés a fejét a kardomba verte.»

Ebbül bővségesen meg itélheted, mi történhetett volna velem, ha kardot rántot volna reám, én Uniformisba és kard lévén az oldalomon. Kardra ugyan ki hivott, de hideg vérrel csak aszt feleltem: hogy kardomat érdemessebb Tárgyra, királjom és Hazám védelmére kötöttem oldalomhoz, meljet ellenség előtt is érdemmel kívánok forgatni. Erre aszt felelte, hogy az ablakán vétt ki, — én pedig oszt: akkor én is ott lések. Borzadok maig is meg gondolni, melj igen alacsonul bánt véllem. Maradok örökre tisztelő híved

Cserei mpr.

Feleségem tisztel. Grófnéd kezeit csókolván, kívánom hogy szerencsésen adgyon ui örömeket néked.

1540.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, Aug. 31d. 1809.

Szeretetre igen méltó barátom!

Döbrenteynek társaságában három napot töltöttem-el. Becsültem ötet 's szerettem addig is, míg még nem láttam, minekutána láttam, még inkább becsülöm 's szeretem, melly világosan kiáltja az ő sok és nagy érdemeit. Én alig ismerek nálánál szeretetre méltóbb ifjú embert; a' természettől sokat kapott, sokat gyűjtött hozzá, 's lelke 's erkölcei megrontva nincsenek. Hát az az ő szép modestiája!! Óhajtanám hogy lakása közelebb esett volna Széphalomhoz; úgy életem sok örömmel fogna dicsekedhetni, mellyeknek most szükiben vagyok, mert ez a' szép vidék csak olly tónusú emberekkel nem bír mint a' mi Döbrenteynk. Hogy rólad sokat folyt a' beszéd, nem szükség mondanom; néked ő szint olly hív tisztelőd 's barátod mint én vagyok. Könyveidet által akarám neki adni, 's elfelejtém mind én által adni neki, mind ő által venni tőlem, és így továbbá is itt maradnak, míg valamelly bizonyos alkalmatosság által néked megküldhettem; mert a' minap vissza hozám Kázmérből, hová olly véggel küldém, hogy a' Telekiné anyjának vitessék, 's kétszeresen [rosszúl] esett gondolatomban megcsalattatnom. Ha elébb nem, Octóberben a' Debreczeni vásárról bizonyosan fogod venni.

Már két leveledben írtál nékem, édes barátom, szívednek elkecserezésében holmit egy valaki felől. Ugyan az eránt vettem egy tudósítást Döbrentey által is. De mivel kedvetlen volt a' hír egy olly nagy férjfi felől, a' kit én véghetetlenül tisztelek, a' legszentebb barátság kimeléséből Döbrenteyvel nem is szólottam felőle, 's ő annyi nemeslelkűséggel (Zartgefühl) birt, hogy róla hasonlóképen hallgatott. —

Véghetetlenül sajnálom a' dolgot mind miattad és az miatt, a' ki Teutánad megbántatott — mind az miatt, a' ki benneteket, két kedves barátim, megbántott, 's sokat adnék érte ha a' megtörtént dolgot meg nem történte tehetném. Ismérem annak nemes lelkét, hogy azt eddig maga is sajnálja. De, édes barátom, ne légyen idegen előttünk az az érzés, a' melly Senecával azt mondatta egy részeges ember felől, hogy az annyira jó ember 's becsülést érdemlő ember,

hogy készebb ő (Seneca) virtusnak tartani a' részegséget mint azt hinni, hogy az' a' részeges megvetést érdemlő ember lehessen. Nem csuda az édes barátom, ha a' nagy embernek a' fogyatkozásai is nagyok. Én a' nagyokban a' *nagyot* el tudom nézni, ha az a' nagy *vétek* is bár. Csak a' *kicsinyt*, a' *pulyát* nem nézhetem-el benne.

Nem vagyok semmi kevesebbé a' világon, mint Doktor, 's nem szeretem a' Quacksalbereskedést. Azonban meg nem állhatom, hogy két Recipét veled ne közöljek, mert, tapasztalván foganatosságát, az emberiségre nézve óhajtom, hogy sokaknak használhassanak. Imhol nagyon mind a' kettő:

Nº 1.) Fogfájás ellen:

A' Feleségem, viselős lévén, nem az odvas fogaknak tulajdonította ebbeli kínjait, hanem környülállásainak, 's ugyan ezért fogvonó' kezébe nem akarta adni magát. A' Napam Wirtschafterinje, ki Gróf Rádaynéből jött hozzá, így gyógyította meg. Van egy neme a' büröknek vagy csudafának, mellyen illy formájú termés látszik: — én azt tartom, hogy rokon az a' Stramonium Daturával; mindenütt terem nálunk. Egyik tok a' másikat éri a' csemete ágán. Ennek a' magvát nem szűken szénre kell vetni, 's midőn a' mag már ég, reá kell borítani egy kis tálat, hogy a' mag' ereje a' tálat jól megjárja. Akkor belé tölteni a' forró vizet a' tálba, 's felibe borúlni a' tálnak keszkenővel bé leplezett fejjel 's nyitott szájjal, hogy a' gőz a' fogak táját megjárhassa. Magam is láttam azon három kis fehér pondrót, melly a' vízbe vagy a' tál belső felére a' fájó részből kihullott.

Nº 2. Asszonyi fejtér-folyás ellen.

Fejtér csalán virágából és a' kertekben termeni szokott malven vagy Theresen Pappel virágából decoctumot kell főzni; az egyikből annyi megyen a' fazékba mint a' másikkól; 's ezen decoctumot egy ideig igya a' Patiens. Reggel két findzsát, estve ugyan annyit; 's használni fog bizonyosan. Kázmérban egy fiatal frajczimer gyógyúlt-ki általa ebből a' veszedelmes bajból.

Ujságaink sokak vannak, de azt sem tudja az ember mit higyen. Irtam hogy Bujanovics Edvard elfogattatott. Most azt a' hirt veszem, hogy nem tudják, elfogattatott e vagy csak a' maga ment-

sége miatt önnként méne fel Komáromba e vagy Budára. Sajnálom hogy ez a' hír általam is elterjesztetett, mert Bujánovicsot becsülöm.

Azt mondják, hogy Napoleon a' német seregeket (Rhein-Bund) mind vissza küldötte a' nagy seregétől. Miért? nem tudni. De félok, hogy egyg kerülést tétet. Én rettegek csak meg gondolásától is, hogy mi történhetik. Képzeled e Te, barátom, mi az a' mit én *megtörténhetőknek* nézek.

Insurgenseink visszajönek a' Duna' partjai mellől Bártfa felé, hogy széleinket a' Varsói Francia és Szász seregek ellen védjék. A' parancsolatban szó sincs arról, hogy ezekkel együtt a' Sándor' serege is ellenséges szándékkal jöhet ellenünk. Adja Isten hogy úgy legyen.

Eddig vevéd azon leveletem, mellyben írtam, hogy egy Assessorunk Bécsbe ment-fel a' fegyvernyugvás alatt. Látta Napoleont 's Eugént 's a' fő Vezéreket. Egyszer nem tudom mellyikével jöven őszve, ez így szólla hozzá: Az Urak Herczegei Generálisok mert Herczegek: a' mi Generálisaink azért Herczegek mert Generálisok. — Tulajdona annak a' Nemzetnek hogy szeret játszani a' szókban. Bár fegyverben ne játszana!

Gróf Festetics Imre, kinek házánál Eugén Kőszegen szállva volt, fel ment a' vendéghez, midőn az tovább akara menni, 's azt tudakozta, hogy kit fogna választani Magyar Királynak, ha választani lehetne — II. Ferenczet. — De ha őtet nem lehetne? — Úgy a' választás nem volna választás, mert nem volna szabad. — De kit őrajta kívül? — a' Palatinust. — De ha őtet sem volna szabad? — senkit. — 'S miért nem inkább Eszterházy, Pálffy, Batthyáni, Csáki között valakit. Nem szeretem az efféle kísértő kérdéseket. Azonban Eugen nem tagadta meg becsülését a' Törvényéhez hiv magyartól, 's egyg pixist ajándékoza neki.

Azt mondják, hogy a' fegyver nyugvás alatt tett Magyar Óvári alku haszontalan próbatétel volt, 's a' háború ismét lángol. — Et libera nos a malo. Amen!

Élj szencsésen kedves barátom. Ha addig, míg levelem indul, tudni fogok valamit, együtt veszed e' levelemmel.

tisztelő barátod
Kazinczy Ferencz.

1^a Septbr. —

A' Pápa jobban tette volna előbb elillantani 's úgy excommunicalni Napoleont, mint előbb excommunicalni; mert úgy nem fogatott volna el 's nem vitték volna Francia Országba. Az Anglus nekünk 8 ezer mázsa ezüstöt 's 4 ezer mázsa aranyat küld, Neiarth Aloys Trieszti Úr hozta által a' mi Urunknak, és így van nervus belli elég.

Az Anglus Petersburgot öszve fogja lövöldözni, Spanyol Országban 's Hollandiába kikölt, sőt Francia Országban is. Ezek az új hírek. E' szerint jól mennek dolgaink. A' Lengyel Országi seregek felől semmi új híreink nincsenek. —

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1541.

Kazinecy — Id. B. Wesselényi Miklósnak.

Nagy Méltóságú Báró Fő Ispán Ur,
mély tiszteletű Uram!

Gróf Gyulai Ferencznének Nevelője Döbrentei Gábor Úr e' héten harmad napot múlata nálam. Tőle értem, hogy a' Méltós. ifjú Bárónak az volt óhajta, hogy Epistolám minél lehet pompásabban nyomtatassék-ki, és hogy azt az ifjú Báró Göttingába szándékozott kiküldeni, hogy ott nyomtatassák, de a' had elakasztotta az igyekezetet. Nem nyomtatnak Parmában is szebben mint Bécsben Dégennél; azt mutatja az a' hat Sonnet, a' mellyet az Ő Felsége lakadalmára írt egy olasz Poéta. Mint fog nyomtatni Pesten, nem tudom: de minekutána látom hogy a' Mélt. ifjú Báró azt pompásan óhajtja nyomtatva látni, az én gondom lesz az, hogy úgy is kijöjjön, mihelytt kijöhet. E' végre már írtam Pestre, hogy ha még ki nem jött, ki ne jöjjön újabb rendelésekig. A' Censúra most még nehezebb mint eddig, kivált az olly irások eránt, a' mellyek a' mostani dolgokra tartoznak. — E soromat:

mint a' melly Ferencznek

Készült zászlójit ékesíteni —

Az elmétlen olvasó oda magyarázhatta volna, hogy én itt a' Ferencz Császár zászlójit értettem, és így kéntelen valék a' jegyzésekben szót tenni eránta, azonban a' Palatinus Wesselényi Ferencz felől is eshettek volna kancsal magyarázatok; és így azokat is meg-

előztem. Mit irtam a' jegyzésekben, nem tudom: de arra emlékezem, hogy ilyen formát irtam:

A' Palatinus Wesselényi Ferencz győzedelmeit megakasztotta az idő, 's Murányt inkább *matre dea monstrante viam*, mint a' Márs segédje által vette-meg.

Az a' kivel barátságosan közlöttem ezen jegyzésemet, egy értelemben volt velem az eránt, hogy a' Virgiliusból vett versdarab szerencsésen elsiklatja azt a' gondolatot, a' mellyen némelly Olvasó felakadhatott volna. — A' Zsibói istálóról érdeme szerint szóllék a' jegyzésekben, 's elcsudálkoztam, hogy a' Bucephalus a' nélkül hogy magam is észre vettem, millyen magasztalást kapott. Fejét, serényét, 's derekát festvén, néki állék virtusai festésének, 's csak későn vettem észre, hogy a' Contrast mint emelte mind magát Bucephalust, mind a' többit a' kik meg vannak nevezve. Caesár és Armidór felől azt mondám, hogy az a' két ló az, a' mellynél soha szebbet a' Neptunus teremtései közt nem láttam.

A' versekben nevezetes igazítások estek; a' gondolat kivált a' Papius sa olta rendesebb, tisztább lett. — Egyéb eránt még azt kell hozzá tennem, hogy Gróf Desőffy József a' ki maga is Poéta, 's két első karú Poétáink, Kis János és Berzsenyi Dániel, ezt az Epistolát a' külföldiek' munkájiknak legjobb darabjaikhoz hasonlíthatóknak tartják. Ha jó, valóban csak azért jó, mert poemát írni meleg szível kell, és azért, mert a' bölcsőjében is már kígyókat tépő kis Hercules lángra gyúlaszthata.

Örvendjen, örvendjen Nagyságod, ennek a' szeretett és szeretetére olly igen érdemes gyermekének. Döbrentei nagy magasztalásokkal szólla az ifjú Bátor felől. Azt mondotta, hogy ő vigasztalhatatlan volna hogy a' szerencse Zsibóra nem vitte őtet, ha Gyulai Lajoshoz nem vitte volna, kit szeret ugyan, de Wesselényi Miklósnak az érdemlett elsőséget azért megadja.

Tegnap Gyűléskénk volt, — nem a' Vármegyének, hanem a' Deputationak — 's az lesz holnap is. Vice Ispánunk azt akarja, hogy minden Nemes üljön-fel, noha már 2szer insurgáltunk az idén, 's védjük a' Lengyel széleket az onnan rcánk törhető Varsói seregek ellen. Hogy az Oroszok ellen is védjük, azt nem emlegeti. — A' Pápa excommunicálta Napoleont, ez pedig megfogatta 's Francia Országba küldötte. Azt mondják, ez is volt a' Bullába: Tudjuk ugyan hogy Te

a' mi szentséges személyünk ellen is kezdendesz erőszakot, attól mindazáltal el nem rettenünk, és az még világosabb jele leszzen malitiádnak. Úgy beszéltte ezt társaimnak Ujhelyben a' Pápai Bécsi Nuncius, ki most itt múlt. Én a' szót csak társaimtól vettem, nem látván Ő Excellt. --- Beaumarchais azt mondotta midőn a' francia Revolutio kezdetekor Párisban a' kegyetlenkedők fogdosták az ártatlanokat, hogy ha ötöt azzal vádolnák is, hogy ő a' szent Genovéfa tornyárról ellopta a' nagy harangot, ő elébb megszökne 's úgy védelmezné magát a' Processusban. Alig ha jobb nem volt volna a' Pápának is elébb megszökni Angliába és onnan excommunicálni azt, a' kire haragszik, mint elébb excommunicálni mint ellanthatni. Nékünk jó híreink vannak. Triesti emberünk Neirat Aloysius négy ezer mázsa aranyat és nyolcezer mázsa ezüstöt hozza szerencsésen a' mi Császárnknak az Anglustól. Nem tévesztetem-el; a' két summa tizenkét ezer mázsát teszen. Van hát pénz, elégethetjük nagy részét a' bankónak 's pénz is circulálhat köztünk, 's így a' háborút folytathatjuk. Az Anglus Kronstadtot 's Petersburgot öszve lövöldöztetéssel fenyegeti. Spanyol országban rosszul van a' Francziák dolga. Ugy Hollandiában; sőt Francia Országba is beütött a' Spanyol és az Anglus. Ezt tegnap hallám. Adná Isten, hogy megfordulna a' szerencse, mert bizony volna reá szükség. De mit higjen az ember mikor íme az sem igaz, a' mit Kassáról a' Kassa legelső Tisztviselője szájából vevénk a' Kassához 4. órányira fekvő Habzsáni történet felől, mert Bujanovics nem fogattatott-el; 's mikor az sem igaz, a' mit nekünk (Zemplénynek) Gróf Haller József Excell. *fine directionis* ír, hogy tudillik a' Petersburgi thronusra az özvegy Császárné ült-fel.

Széphalom die 1. Septbr. 1809.

[Éredetije a b. Wesselényi Miklós görcsöni levéltárában.]

1542.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, Septbr. 3d. 1809.

Nagy és igaz fényű barátom!

Leveledet vettem kevés napokkal azután, hogy azt postára tetted volt. De intést nem adván benne, hová kelljen útasítanom válaszat, 's meg nem írván, meddig maradsz Szent Mihálytt, kéntelen

valék addig halasztani az írást, míg megtudandom hollétedet. Azt tegnap Mélt. Jékelfalusi Úrtól megértettem, 's ímhol is már a' levél.

Mennyire köieleztél-le engemet Pesti híreidnek közlések által, érted a' nélkül hogy szükségem légyen hálámat magyaráznom. Kedves dolog tudni, mik történnek az okosok és nem-okosok között. Annyi baj lévén a' világon, és annyit kellvén szenvedni a' bolondoktól, igen jól esik azt mondhatni magunkban: hála az egeknek, hogy olly bolond nem vagyok. Mi Újhelyben nagy örömmel töltünk-el, mert a' Pápa excommunicatiója azt a' rettenetes embert bizonyosan megteszi, 's az Angol — az a' *megszabadítója* a' rablánczokra vert Európának! — Nápolyban 35000 embert teve ki, 35000-t Spanyol országban is, 35000-t Francia országban, 35000-t Hollandiában, és így már csak eddig is 140,000-t; ezen felyül elvette Hannoverát, Brémát és Hamburgot; ezen felyül Cronstadot és Petersburgot vívja, ezen felyül Archangelban olly nagy számú katonaságot szállított-ki, hogy a' megrettent Russzus kéntelen volt seregét Galiciából visszavonni. El találám felejteni magamat, 's azt kértem, hogy az Angolnak van e ennyi népe? 's nagyon emlékeztettek, hogy Geographiát és Statisticát más is tanult, nem csak én. Már most hallgatok, mert magamat tettetni sem nem akarom, sem nem tudom. De nagyon rendes, hogy ezek a nem-rettegők, az illy rettegőt mint én, abba a' gyanúba veszik, hogy rettegésem alatt valami tilalmas, veszedelmes lappang. Tehát patriotismust is tőlök fogok ezután tanulni.

A' tegnapi Deputation. Sessióban azt végzénk, hogy azok, a' kik 10 futtal capitáltattak, a' Lengyel szélek 's belső bátorság védelmére keljenek-fel. Szombaton lesz ismét ebben ülésünk. Okolicsányi Úr azt javasolta, hogy a tehetősök állítsanak egy sereget. De az ülés a' Pataki Pléb. motiójára abban állapotott-meg hosszas villongások után, hogy a' szegények keljenek-fel. Fő Notár. Horváth azt vitatta, de haszontalanúl, hogy ez eránt tartassék Köz Gyülés. — Lónyai nem vala jelen.

Hogy a' Russziai sereg Lengyel Országban barátunk, legalább hogy berontásától nem tarthatunk, Mélt. Jékelfalusi Úrnak Gróf Haller József és Eggerman Excellentiáktól hozott leveleikből tudjuk. Hogy kell ezt egyeztetni azzal a' hírrel, a' melyet, barátom, Te küdtél a' Napad által a' Fels. Császárnénak? és azzal hogy a fegyvernyugvás aktáját a' Russziai sereggel az ellenség fogja, nem pedig mi, közleni?

Hát az a' megfajthetetlen hír a' két Bujanovics felől, mi lehet abban igaz? Én tiszta szivemből örvendek azon, hogy ezen szeren-

csétlen háború alatt még nem lett semmi áldozat, és Nemzetünk között nem találtatott sem vétkes sem gondolatlan.

Te a' Landon Annalisait nem becsülöd. Én igen becsülöm. Hogy azokat a' kevés fáradsággal, de igen gyakorlott 's igen szerencsés kézzel dolgozott skizzeket a' szem értse, arra csak egy kevés gyakorlás kell; 's ítéld-meg, melly segedelme az a' könyv azoknak a' Mesterség tanulóinak, a' kik a' pompás munkákat meg nem szerzhetik.

Ímbol van, a' mit az emlék dolgában készítettem,¹ megszóllítatván Horváth Tamás által, hogy Relationkat készítsük-el. Óhajtanám, hogy javallásodat megnyerhesse, mert az a' legszebb jutalom: de magam is, higj szent állításomnak, úgy vagyok, hogy az értelmes Critica 's igazítás által meg nem bántatom; 's miként fájhatna nékem a' Desóffy igazítása, kit tisztelek és szeretek? Akármit parancsolsz benne megváltoztatni, szívesen fogadom-el; csak arra kérek, hogy azt a §-t ne hagyassd-ki, mellyben szívem melegen szóll. Bár sok volna, a' ki megérteni akarja! De attól félek, hogy azok fogják megérteni, kik Phaedrusnak szavai szerint,

suspicione sua stulte nudant animi conscientiam.

En alig ismerek Vármegyét. a' mellyben az emberiség alább süllyedt volna, mint Zemplényt. Kevés van benne, a' kinek szive enthusiasmust kaphasson. Sokkal többet irtam volt. Ki kellett törle-nem. Ezt a' brouillont még senki nem látta.

Ismered e Ráday Palit igen mélyen? Az ő nagy-atyja és az ő ipa nekem nagy idolumaim voltak 's maradnak. Ennek a' két nagy embernek emlékezete, ebben az egy nékem igen becses barátomban egyesülvén, ötet kértem-meg a' születendő fiam keresztatyjának; keresztanyja B. Prónay Simonné, az én kedves Hirgeist Ninim lesz; kinek arczvonásai sokat, igen sokat hasonlítanak a' Napadéhoz viritő esztendejiben, szemei ugyan épen azok, mint a' Te igen szép Napadói voltak. — Rádaynak tegnap vettem válaszát ezen megkérő levelemre, melly olly lelkes, olly szép, mintha egy francia izlésű poemácska volna; az ő igen szép, forró, 's pajkos lelke egészen festi magát benne. Szeretném azt Néked egyszer elolvasni.

Küldöm a' Wesselényihez irt Epistolámat is. Most hozzád készül egy. De úgy el vagyok foglalva, hogy írásához nem férhetek.

¹ Nincs a levél mellett.

Hallád e a' Vay József fija szerencsétlen halálát? A' haza igen sokat veszített ezen igen különös ifjában. Nevelője' szájából kell hallani dicséreteit.

Deák Inscriptiód szebb mint a' Magyar. Van azonban valami benne, a' mit én nem szeretek. Így is azt mondom felőle, hogy bátran fel lehet vésni, mert valóban szép. Relatiónk mellé kell tennünk. Szeretnék eránta beszélni Veled, hogy félre ne értsd, a' mit ellene mondhatnék. Ha Gyűlésre találsz júni, kérek, tisztelj-meg látogatásoddal. Feleségem épületemnek északi részében fogja fekünni az Ilythia Contumaciai heteit, 's itt magunk leszünk.

Az én Inscriptiomra néked nem szükség glosszákat vetnem. Csak azt engedd mondanom, hogy az első köven a' Barkóczy neve elől szeretném elhagyni a' Kapitányi titulust, 's a' második köven, mint a' Gergelyi neve mellett a' 3dikon, óhajtanám látni a' *Cséből*, *Mádról*, mivel a' többieknek lakhelyek feljegyeztetik. Azért hogy Barkóczy és Gergelyi Tisztek, amazok csak közemberek, hadd legyen [!] neveik egygyformán, 's legalább abban legyen hasonlóság.

Élj szerencsésen, kedves barátom! A' Mélt. Grófné kezeit 's kedves kis alakaidat csókolom. Ajánlom magamat barátságodba, melly nekem mindenek felett becses.

hív tisztelőd

Kazinczy Ferencz mpr.

Elkészítettem hirtelenében könyveim Catalogusát is. Tekintsd végig, és kérek küldd vissza annak idejében, mert magamnak nincs meg, 's restellem írni. Képzelheted hogy némelly darabok kimaradtak belőle, és miért.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 32. sz.]

1543.

Vitkovics Mihály — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek

Vitkovits Mihály

barátságos idvezlést.

Két Leveledre két válaszszal maradtam adósod. Ime egy Levelemben későn ugyan, de bőven leróvóm. Az elsőbikre, mellyben a *Szava-t*, *Java-t*, a Horvát *szova*, *Jova* helyett állapítod, azt

felelem, hogy Horvát állapításaid ellen ismét újjolag megvítatta a Magáét. Megvítatását leirtam számodra, de csak akkor küldöm által, ha Versed ki lesz nyomtatva. Budán az Universitas' sajtója alól fog kijönni. Mihelyt elkészül, Szógyényi Ur által Széphalmod felé igazítom. Izlésem, ezen kis munkádban előforduló, számosb idegen szavakon megütközött. Ha ezt el lehetett volna kerülnöd, jobban örvendtem volna Szépednek: de láttam, hogy lehetetlened volt. La-Rochefoucauldod iránt értekeztem Institorissal, a ki azzal jött elő, hogy ezen mostani háborodásban munkáid iránt semmi lépéseket nem tehet. Ez a könyváros, a mint nyomosan sajtíthatom, rossz lábón áll. Ürményi Józsefnek, kinek házában szállást tart, biztos embere mondotta nekem, hogy már a Házbórt is annak idejében le nem fizetni kezdte. A mi több, arra a nem jó módra vetemedett, hogy csak pusztá szavakkal biztassa embereit. Ha igazat tart mondása, írt már Hozzád Munkád felől. Soraibúl, ha latra veted, ki vehedd szándékát. Azonban, hogy ez a Kun Lászlónkénál is mostohább idő mindenémű Árost megrázkodtat, azt szembetünőleg tapasztalni. Ugyan azért jobbra vagy balra fordúlandó Epochánkat, valamint Kalugyereink a Husvéti ebédet, nyomorgós tőrészel várd el. Barátom! Elrezenek, ha azon feneketlenséget, mellynek sikámos Ormán lézeng a' Monarchia, tüntetem előmbé. Részünktrül a kitelhetségünkig tettetek a készületek. De bezzeg, az Európával lapdázó Korsicai is készül, és, ha a vak szerentse érettünk közbe nem veti magát, mint állunk ellene? —

Már a Fegyvernyugvás felmondatot, 15dikben e folyónak ismét elkezdődik a Tragédia. A Tábori Parantsolatot Királyunk Augustus 16ikán Komáromban kiadta. Itten is ki van nyomtatva. De már is új Tragédia érte az Udvart, mert September' 1sőén a Primás forró hideglelésben, mellyet a katonai Ispitályban kapott, Tatán kimúlt a világhúl. Ma Esztergomba lehozzák Temetvényét, és holnap földbe teszik. Igy beszéllek a Postick. Kár érte! Nyílt eszű, bátor szívű, szép fiatal ember volt. Nyugodgyék Hazánk' keblében Ő is tsendesen! Hallani, hogy a Királyné, sőt a Király is betegek. — Igen viszszás és veszélyes esetek az ilyenek mostani környülállásainkra nézve. Ezektrül elég.

Virágunk, Sisakos Minervája' paizzsával védve, 's érdemeibe béburkolva bátran ballag a Duna hídján. Ezt a nagy Férjfit, mi rezzetlenül várja a jövendőt, felséges látni! Tégedet tsókol és általam, hogy a Jehova áldgjon meg (az ő szavai) izenteti neked. Szünetlen kérdezősködött tőlem, nem írod e, hogy feljössz. «Még egyszer

(érzékenyen szólotta) ölelni szeretném Lámiamot!> Egy délutáni vidámságában érténem adta, hogy egy kevés Tokait szeretne tőled kapni fölöstökömré. — Ha módgyát ejthedd, küldgy ezen Flaccusunknak pegazust.

Horvát, a ki majd a feszültségig analisál, Ethymologisál, egy általlyában, Grammatizál, tisztelten tisztel Tégedet, Szemerénk egy Hazai Tragedián izzad. Más fel esztendeje hogy hozzá fogott: A scéletonnya már kész. Első Ferdinand' idejéből vette a substratumot, 's alig ha Zápolya Zsiga nem lesz fő személyye. — Tsókol Tégedet. És így mind azokrúl, kikrúl tudni szeretsz, irtam. Egyéb nints hátra, hanem hogy arra előre emlékeztesselek, ha az Ellenség rajtunk ütt itten, 's a' Háború' záporja valami módon engem is elsodor, tartanád fenn egy két Verses sorral emlékezetemet. Ezt nem annyira ennen dítsőitésemért, mellyet, való, hogy szeretek, mint azért kívánom Tőled, hogy Hitem sorsosai valaha Hanvaim felett minden Keletkor virúlni látván Nefelejtskédet, buzdúllyanak, hevűllyenek nyerni Magyar heliconi Babért. — Mert azt magam is megösmerem, vallom is, hogy az ó hittűek közűl, kik Magyar Országnak köszönhetik léteket, Vitkovitsod első, ki a Magyar nyelvben literatori Előmentet teve. Ez a barátságos előintésem ölesse eszedbe, mitsoda jövendőt sajdítok én Ránk nézve. Élly szerentsésen! Szeress engemet úgy, mint én Téged; de jobban ne. Pesten September' 4ikén 1809.

Az Intabuláltakat kezemhez vettem. Köszönet érette!

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 133. sz.]

1544.

Kazinczy -- Cserey Farkasnak.

Széphalom, Septbr. 12d. 1809.

Lelkem kedves barátom!

Zemplény Vármegyének Doktora, Meczner Pál, most jó vissza Komáromból az Insurgens sereggel, melly Lengyel Országnak széleire commandiroztatik, 's azt beszéli, hogy az öreg és ifjú Bujanoviccsal Gödöllőtől Zsadányig egy társaságban utazott. Hazug hír volt tehát hogy elfogattattak. Én tegnap estve vevém azt a' hirt Patakról, hogy negyed nap előtt egy Útazó egy Pataki Professorunkat a' Pataki mezőn sétálni látván, kocsijához hivatta 's tőle azt kérlette, hogy

igaz e, hogy Kazinczy Ferenczet elfogták, mert, úgymond ezzel tele van Pest. — Illy időket értünk, édes barátom, hogy egyikünknek rettegni kell a' másikáért. Engem el nem fognak, mert sem nem tettem semmit, sem tenni nem fogok. Nincs okom sem gondolkozássomat, sem szívem' kívánságait akar megváltoztatni, akar titkolni. De igaz, hogy sok bolondja van az Istennek, a' ki azt hiszi, hogy a' ki nem úgy gondolkozik mint ő, rossz hazafi; és hogy sokszor a' legtisztább ártatlanságnak sem jó látatni a' mit keblében hord. De ha dissimulálni szabad is: simulálni soha nem szabad.

Hogy a' Debreczeni kereskedő veled olly gazdúl bánt, 's várakozásodat ingerlette, szívesen sajnálom. Képelem, melly kínban fogtam volna én lenni, midőn szekerem üresen tért volna vissza. De valóban drága vásárt tevé. Rousseauinak 's Voltairnak büsztjeiket megkaphatád vala Bécsben is, és szint olly jól 's véghetetlenül olcsóbban, mert mennyibe került ezeknek hozása, 's mennyit vesztl a' bancókon! De ez a' két büszt nem is érdemlette meg a' hozást. Mert mit látsz egyebet a' Voltaire büsztjén egy rettenetes csúf, physiognomián és a' mint maga Voltaire mondja azt a' maga nyakáról, egy daru nyakan kívül?

Nékem ugyan a' Voltaire' büsztje ingyen sem kellene. Fáj a' szemnek látni azt a' fertelmes kiaszott koponyát. A' Marc-Aurel' büsztjét nem láttam soha faragott munkában. De ismerem rezeiben. Ezt sem irigylem Neked. Faragott munkában csak ideálokot kell bírni 's látni, vágy az ideálig emelt portraiteket. Mennyivel többet ér Bibliothecádban az az egy büszt, a' mellyet ott láttam, mint ez a' négy most vásárlott! Bécsben Philosophia nem virágzhatik, mert nem szabad gondolkozni, 's szóllani 's írni még inkább. A' jó fők tehát magokat az olly tudományokra adják, a' mellyekben nincs tilalom. Illyen a' Medicina, Musika, festés és faragás. 'S minthogy Bécsben ez a' négy gyakoroltathatik erőszak 's nyűg nélkül, ezen négyben olly előmenetelt látni Bécsben, hogy Londonból is Bécsbe jönnek ezeket tanúlni. Az a' Metsző, a' ki az én képemet véste, Napoleonnának egy udvari Dámáját dolgozta réz táblára; ha el nem téveszttem a' summát, 4000 ft volt az alku, 's ezen felyül még jó kedveskedés vala neki ígérve. Mit ítélsz, nem mutatja e ez világosan állatásom' igazságát.

Ha Parisnak volna John-ja, nem dolgoztatták volna a' képet Bécsben. Azt tartom tehát, édes barátom, hogy ha ezt a' sok pénzt, mellybe ez a' holmi került, egy Bécsi útra fordítottad, 's ott a'

Psyche statuácskáját és a' Psyche és Amor grouppját magadnak leöntetted volna, többet nyertél volna, mint ötven ilyen holmi ér. Én a' nagy Fridrich 's a' Voltaire és Rosseau fejeiket csak cuprumokban szeretném bírni, 's nem függeszteném falra, mert oda csak az való, a' mi szép, hanem képes táskámban tartanám. — Opáljaid eránt tudakozódni fogok, hogy hol kell 's lehet legjutalmasabban megszereznem. Azok igen drágák, mert a' bányá-Árendásai irgalmatlanul megvonják azokat, a' kikben kivánság van venni ollyas mit. — A' Stambuchodba úgy fogok írni, mint a' ki ezen barátságos megtiszteltetés becsét érzi.

Tökéستől nekem Döbrentey is hozott egy hasonló foglalatú levelet. Ha vele lészesz, köszönts őtet, bizonyossá tévén legszive-sebb barátságom felől. Míg nem lesz tudva előttem, hova írhatok neki, elhalad válaszom. Sajnálom hogy elhagyja előbbi helyét, mind azokra nézve a' kiket elhagy, mind tulajdon magára nézve.

Tegnap olvasám az Aug. 16d. költ tábori parancsolajját Ő Felségének a' Császárnak. Az remek munka. Nem győztem eléggé csudálni annak nagy lelkét, a' ki a' Conceptust tette. Barátom, nagyon halad előre az emberiség. A' Prussziai Király melly nyomorúlt rágalmazó könyvet irt a' német literatura ellen, 's melly alacsonyán gondolkozott a' német fők felől. Szeretném ha ezt a' parancsolatot láthatta volna. Gyönyörű munka Manifestumunk is: ez még gyönyörűbb. 'S mi lett volna a' német literaturából, ha a' németek contemnálták volna a' magok nyelveket, és ha a' Francia Literatura emelkedésének eszközeit 's módjait nem követték volna? 's mi ebből a' tanulás a' magyar nyelvre 's literaturára 's népre nézve?

Itt nyavalyás hirthordóink azt hirdetik, hogy Galiciát a' régi Lengyel Ország más eldiribolt tagjaival öszvekapcsolván Napoleon, Lengyel Királyi titulussal a' Sándor Császár Sógorának, a' Weimari Herczegnek, destinalta, és ez nem hihetetlen. De hihetetlen a' többi; p. o. 1.) hogy Velence Királyi titulussal és olly ígélet alatt adatik a' Wirzburgi Nagy Herczegnek, hogy Urunk után ne ennek fiai, hanem a' Wirzburgi Nagy Herczeg lépjen az Austriai thrónusra. 2.) hogy Tyrolist Napoleon nekünk vissza adja. — — — — Iliszed e? Nem én! —

Te mindég vádlod az Erdélyi Fő-Ispánokat, hogy resten bannak az Insurrectióval. Mint bannak, Te tudod, én nem tudhatom: szemtelenség volna tehát szavaidon felakadni. De én nem hihetem-el, hogy az Udvar' képviselőji a' dologban eltűnének a' restelkedést, 's látom, hogy a' dolog olyan, a' melly a' legszivesebb igyekezet 's legszentebb büzgőség mellett is, halkal mehet. Barátom, ha késedelmeskedni vétek: bizony erőszakkal vinni holmit, az is vétek. Én itt ismerem egy igen buzgót, a' ki meg nem foghatta, miként nem mehet minden hamar, ha az ember igazán akarja, 's mindég az emberekben kereste a' hibát, holott az a' dologban volt, míg végre maga is látta, hogy úgy van. Ne vedd gáncsnak szavamat, hanem csak nyugtató igének. Az Isten tudja, miket látunk még. Legjobb volna azt tennünk, a' mit egy Ungvári nemes ember mondott: menjünk-el mind — vágjuk-le mind — jőjjünk haza mind; csak hogy sem el nem mehetünk 's el menni nem is *kell* mind, sem le nem vágthatjuk mind, sem haza nem jöhetünk mind. 'S ámbár érzi ki ki, hogy a' hazát védelmezni a' legszentebb kötelesség: de mikor osztán azt látja, hogy a' védelmezendő alig védelmezethetik, meghökken az ember, mikor azt kérdi, hogy hát miért öletem meg magam haszon nélkül, mert soknak nem az a' kívánsága, hogy arany rojt lityegjen a' kardján.

Én Gróf Desöffy Jöseffel vagyok kiküldve egy bizonyos dologban. Ha relatiókat megtesszük, meg küldöm neked egyik paragraphusát, a' mellyben ezt tisztábban 's jobban mondom és talán D[essewffy] is mondani fogja. Körülttünk sok ravasz van, a' ki Patriotismust penget a' száján, 's csak rojtra ásitózik. Nem neked van mondva a' lezke: de tele szivem előtted szabadon ömledez.

Elj szerencsésen jó és nagyézésű férjfiú.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1545.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom, den 13ten Septbr. 1809.

Mein sehr geliebter Freund. Gestern Morgens erhielt ich Ihr mit zwey autographischen Blätterchen begleitetes, mir sehr theures Schreiben, und Abends brachte mir mein Bothe den Pack: den ich

Herrn Prof. Kózy zur Beförderung noch im Jul. übergab, zurück. Da dieser wider mein Vermuthen so lange in Patak blieb, will ich ihn jetzt meinem Schwiegervater übergeben. Dass er ihn mit erster Gelegenheit nach Kaschau schicken wolle. Dies hätte ich auch jetzt, wie bisher immer, thun sollen, und Sie hätten Ihre Bücher früher erhalten; doch gute Gedanken kommen fast nie zur rechten Zeit.

Dass Sie den Doktor Titel erhalten haben, freut mich ungemein. Nach Titeln zu haschen ist keine Weisheit, aber wahrlich auch dieser Sploen verdient *den Namen* nicht, welcher Dinge, die *geachtet werden*, verschmäht. Die Weisheit steht auch hier in der Mitte. Hier nicht *ganz in der Mitte*; denn dieser Schall von sechs Buchstaben kann auf dem Weg, den Sie, wider meine Wünsche — ich hätte Sie bey dem Schulwesen gewünscht — betreten haben, Ihr Glück machen.

Bis dieser Brief in Ihre Hände kommt, wird die Neuigkeit, dass unser Primas todt ist, und dass der Congress zu Magyar-Óvár sich zerschlagen hat, keine Neuigkeit mehr seyn. Schade um den Herrn. Er war ein schöner, feurriger, talentvoller junger Mann, der mit reifern Jahren und in ruhigern, glücklichern Zeiten, viel Gutes hätte schöpfen können. Man schreibt mir, auch der Kaiser und die Kaiserin lägen krank. Die Nachricht von dem Tode des Primas hat seine bey uns in Terebes verweilende Mutter sehr betrübt; sie weinte, dass man ihre Wehklagen auf die Gasse hinaus gehört haben soll. Ich war vorgestern in Ujhely, fand aber den Vice Gespann Horváth László nicht; er kommt morgen von der wiederholten Statution des Anton Szirmay (Verfasser des Werks Hungaria in parabolis) zu Rad, zwischen Ujhely und Lelesz. Übermorgen hoffe ich viel Neues zu hören.

Vor Kurzem war der gewesene Nuntius Apostolicus in Wien das zweytemal in Ujhely. Er machte bey dem Landtag die Bekantschaft von dem Probst in Jászó, und stattete jetzt, da er von Wien auch fliehen musste, einen Besuch bey ihm ab; und da ihn das Schicksal in diese Gegenden brachte, so wollte er auch Lelesz, den filial Convent von Jós. sehen. Dem schon erwähnten Hofrath Szirmay ertheilte er eine Indulgenz von 100 Tagen. Da Sie diess eben so wenig verstehen können als ich es nicht verstand, so füge ich es bey, wenn Sz[irmay] Sünden begangen hätte, wegen denen er hundert Tage im Fegfeuer sitzen müsste, so ist er durch diese Indulgenz

von der Strafe befreyt, es sey denn, dass er für das incrementum Ecclesiae und exstirpatio haereticorum täglich eine bestimmte Zahl von Pater noster und Ave betet. So explicirten diess einige Katholiken bey dem Tisch des Vice Gespanns, ohne dass ich um den Aufschluss bat, denn ich vermeide gerne den Schein, als wenn ich Dinge, die Andern heilig sind, lächerlich fände. Dass diese Denkungsart mir, dem Protestanten fremd ist, trage ich kein Bedenken zu gestehen, nur finde ich illiberal ja schal sogar über Dogmen und Meinungen zu persiffliren. Es ist wenig Trost dabey und wir Protestanten haben Unrecht, wenn wir uns über die Katholiken erheben wollen. — Ob der Nuntius auch weiss, dass Hofrath Szirmay ein Buch geschrieben hat, in welchem bewiesen wird, dass der Staat das Recht habe sich der Güter des Clerus zu bemächtigen? Unser Vice Gespann sagt mir, er habe so eines wirklich geschrieben, und der unter den Jesuiten schon sehr berühmte, mir einst persönlich bekannte Dommherr von Rosenau Joseph Kenyeres habe es sehr gründlich und gelehrt refutirt. Haec omnia ex ore Vice Comitum nostri Horváth.

Ich habe weder die Hefte der Wiener Annalen, noch die verbotenen Zeitungsblätter erhalten oder gelesen, und die Recension von der Aglaja des Verseghy wünschte ich doch sehr zu sehen. Mit Kisfaludys Regék komme ich nicht fort; es thut mir leid von dem Lieblings Werk des trefflichen Mannes alles erdenkliche Schlechte sagen zu müssen, und gutes lasst sich davon ganz und gar nicht sagen. Er selbst ist in das Buch verliebt. Warum? Das weiss der Dämon, der ihm den Gedanken gab, das Werk zu schreiben. Als ich das Werk recensiren wollte, nahm ich Herders Volkslieder zuerst in die Hände (Abtheilung für Literatur und Kunst Bd. VIII.), und nun waren mir K[isfaludy]s Regék noch unaustehlicher. Als ich schon die Recension begann, kam ein genialer Brief meines Freundes Paul Ráday, den ich sowohl aus Achtung für ihn, als auch und noch mehr aus Ehrfurcht gegen das Andenken seines Grossvaters und Schwiegervaters, zum Gevater mir erbat, und der Brief riess mich so weit, dass ich den ersten Versuch im ungrischen machte, eine Epistel in dem leichtern Ton der französischen epitres und dem der Episteln von Gleim, Jacobi und Klammerschmidt zu dichten.

Dieser ist — doch hier der Anfang.
(Sophie ist noch nicht entbunden.)

Az a' czakó,* melly Afrikából
Vagy honnan, nőinknek hordja a' gyermekeket,
— Ollykor azoknak is kik édes cseppeket
Csak lopva isznak még az Amor poharából —
Óh képzeld e' csudát! hosszú orrából
Sophiem keblébe ma egy kis fiút teve.
«Ez még pogány, 's még nincs neve.
«Papot hamar neki! nem lelni azt Afrikában.»
Igy szólla, 's klep klep klep! látatlanná leve.

Vesztett volna a' gonosz czakója vad honnjában!**
Vagy vitte volna másnak! Eugenie
Szobáimat maga el tudja tölteni
Fület-repesztő sirásával,
Midön tipegvén Hannswurstjával,
Orra bukik, vagy már nem türheti,
Hogy az a' rossz Dadó nem éteti
'S elkésik pépjével szakácsom.
Félre azt a' másikat! a' ház***
Szűk egy rivónak is. 'S egy szó annyi mint száz:
Nekem a' gyermekben *sem hírem sem tanácsom*.****

* NB. Czako ist der Scherzname des Storchs wie Csacsi der eines Esels. Der Storch, der aus Afrika oder woher sonst immer, unsern Weibern Kinder bringt — manchmal wohl auch denen: die aus Amors Kelch die süßen Tropfen nur verstohlen noch nippen — O stelle dir das Wunder vor, legte mit seinen langen Schnabel in den Schoss meiner Sophie ein Knäblein nieder. «Es ist noch Haide und hat keinen Namen noch erhalten. Geschwind einen Täufer her; in Afrika war keiner zu haben.» so sagte der Storch und klap klap klap! er ward nicht mehr gesehen.

** Hätte der böse Geist den verwünschten Storch in seiner fatalen Heimath zurückgehalten! Oder hätte er das Kind einem andern gegeben! Eugenie füllt meine Zimmer auch ohne einen Mitgehülfen mit ihrem Ohrenzerreissenden Schrei, da sie mit ihrem Hannswurst umhertrippelt und rücklings fällt, oder es nicht mehr erwarten kann, dass ihre alte Dadó (Amme) sie füttere, wann mein Koch ihr Küchel zu reichen säumt.

*** Weg also mit jenem da! das Haus ist auch für einen Schreier enge. Und dictum factum: Ich habe an dem Knaben nicht den mindesten Antheil.

**** Ein populärer Ausdruck, um sich zu entschuldigen, dass man eine Sache nicht nur nicht begangen oder angerathen, sondern dass man davon nicht einmal eine *Notiz habe*. — Kazinczy F. jegyzései.

Ah mind haszontalan! Sophie*
 Feltette a' fejét, 's ezt a' veres fogatlan
 Kopasz rivó fiut — a' gondolatlan!
 Nem állja Eugenienk' öccsének vallani.

Legyen, ha úgy akarja! én vele**
 Nem perlek. A' kit így juttatnak ajándékhoz,
 Kaczag, ha van esze, a' kellelten játékhoz.
 De te Palim, lelkem fele,
 Végy részt barátod' gyötrelmében,
 Jer, 's a' szép atyaság becsületében
 — Még hire nem ment-el — osztózzál-meg vele.
 etc. etc.

Kisfaludy liess mich durch Oberst Kandó grüssen, und fragen, ob er ein Trauerspiel in prosa oder in — gereimten oder ungereimten — Versen dichten soll. Ich schrieb ihm: lieber prosa als gereimt (wie die der Franzosen). Kisfaludy hat viel Genie, aber ich besorge, wir erhalten ein Trauerspiel, wie wir von ihm Romanzen in den Regék erhalten haben. — Quid valeant vires, quid ferre recusent! Ein sehr weiser Rath.

Kézy ward von einem Reisenden, der sich ihm nicht nennen wollte, befragt, ob ich arretirt sey. Ganz Pesth wäre mit der Neuigkeit voll. — Wie gefällt Ihnen das? Ich that nichts, und werde gewiss nichts thun, was mich unglücklich machen kann. —

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 208. sz.]

* Ach alles ist umsonst! Sophie ist stützig, und schämt sich nicht zu declariren, dass der rothe, Zahnlose, Glattköpfige, weinerliche Knabe der jüngere Bruder unsrer Genie sey.

** Sey's wenn sie es so haben will! ich mag mit ihr darum nicht zanken, der so zu einem solchen Geschenk il fait bonne mine aux mauvais jeux wenn er gescheid ist. Aber du, mein Ráday, nimm Theil an der Kränkung deines Freundes und theile mit ihm die schöne Ehre einer solchen Vaterschaft — noch ist das Gerücht nicht verbeitet. — Kazinczy F. jegyzései.

1546.

Kézy Mózes — Kazinczynak.

Nagy érdemű Drága Tekintetes Ur!

Tellyes bizodalommal való Nagy Jó Uram!

A tudva lévő Pacquetot és könyvet által adtam a Tekintetes Ur inasának — Igen sajnálottam, hogy Döbrenteitől elfelejtettem haza küldeni — A Primást meghólnak lenni haljuk, egy átaljában rosz hírek vagynak — A Pataki Typographia a Nagy Ferentz Ur Batrachomyomachiáján dölgozik — Tegnap előtt a töltésre kimenvén, egy utazó Ur ott állott a kotsijával, magához szállit, s ezt kérdi tőlem sugva: Igaz e', hogy megfogatta Ö Felsége Kazinczy Ferentzet? Felelek: nem igaz biz' az, hogy is lehetne az igaz. Ö, mondotta, most egyenesen Budáról jön, és Buda tele van azzal a hirrel — Én assecuraltam, hogy az a hir hamis, és ő igen örült azon. Azt az Urat nem tudom ki vólt légyen — Csókolom kezeit Nagyságának, s magamat tapasztalt gratiájában ajánlván, mély tisztelettel maradok S. Patakon 14. Sept. 1809.

A Nagy érdemű Drága Tekintetes Urnak

alázatos Tisztelője s hiv szolgája

Kézy Mózes mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 174. sz.]

1547.

Vitkovics Mihály — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek

Baráttjának

Vitkovits Mihály

Idvezlést!

Előbbi Levelednek, mellyben Epistolád' kinyomtatását kéretted általam, úgy tartom, elége megfeleltem, el annyira, hogy a másodikban tett kérésedet bátran elmellőzhettem. Ime küldöm Gyermekeket Budai decorumban öltöztetve. Nem hiszem, hogy Kassán szebben öltöztethetted volna. Nem hiszem, hogy Széped ottan olly Baráti karokkal fogattatott volna el, mint itten. Fejér György, Kultsár, Horvát Urak

és én voltunk, kik, meg vetvén zsugori Könyvárosainkat, Epistoládat kinyomtatattuk azon tiszteletből, mellyel Te irántad, Literaturánk főembere iránt, viseltetünk, és azon örömből, mellyel örvendeztünk, hogy 15 esztendőök után ismét visszanyerhettünk Tégedet Heliconunknak. — Ezen Megtiszteltetésedet s örömünket Kultsár Úr Méltóságos Vesselényi Miklósnak megírta, s Epistoládból több példányokat Döbrenteink által, a ki ma bútsúzott el tőlünk, atküldött. Bizonyos vagyok benne, hogy Barátajdnak és Tisztelőidnek ezen készsége nevelni fogja betsét Szépednek az Erdélyi Nagy Hazafi előtt.

Szögyényi Úr által rövid idő alatt több példányokat fogok küldeni.

Örvendünk, Barátom! sorsodnak, s egy szívvvel lélekkel kívánnuk, hogy tartson meg az Ég több Évekig Hazánk' javára és dízére Tégedet.

Isten hozzád. Pesten September 15ikén 1809.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 133. sz.]

1548.

Z. Kiss Sámuel — Kazinczynak.

Közönséges Tiszteletet érdemlett Férü,

Nemes szívü Barátom!

Bécsből lett lejevetelem a' tovább' menetel szomjuhozását, s a' béburkolt jövendővel¹ való tusakodást ketté vágta — a' reménység játékit elenyésztette, s a' könnyen hívő megnyugova van most. Januarius vége felé irt levelemmel tudósítottam vala a' Tkts Úrat, hogy most Gróf Teleki Mihály Maros Széki Fő Tiszt. Onokáji' Nevelője vagyok. A' Gróf, kinek Fő Curátorsága alatt végzettem Oskoláimat a' MVásárhellyi Collégiumban, megértvén Barátaimtól künn lévő állapotomat, Levelével meghívott Unokái Nevelésekre, s egyszersmind költséget ígért még Esztendei künn mulatásomra, és útazásomra; de a' Levél nem talált engem Bétsben. — Nem tehetem a' szerentse ily kedvetlen játékanak nem érzését; talám a' Gondviselés töb' kedvetlenségektől akart megmenteni: cvel vigasztalódom. A' Gróf egy nagy eszű, tanulású, és tekintetü Férü Erdélyben, kedvellője a' Tudományoknak, és Tudósoknak, szóval egy érdemet becsüllő Ember, kinél

¹ Z. Kiss S. a hosszú *ö*, *ü* hangokat *ő*, *ű*-vel jelzi.

igen megnyugova vagyok. Célja az, hogy Unokájnál maradjak, míg azok felnőnek — nagy ígéreteket tett, és tészen, de még eddig elé nem határoztam-meg magamat a' végig való felnevelésre.

Bétsből való leindulásomat is tudtára adtam volt a' Tkts Úrnak; gondolom, hogy leveleim nem jutottak-el. Ezt csak azért írom, mert sok Alcibiadesek vagynak, kik Socratesseiket csak szükségekben keresik-fel: hogy az a' Nemes szívű, ki idegen helyen annyira Szívére vette egy esméretlennel állapotját, hogy annak érzését munkás cselekedetével bizonyította; ki oly gondos volt, hogy meg változtatott szállásom miatt, talám első' levelét nem vehetvén, a' másodikat is elküldötte, ha szinte megkicsinyíthetné is ő ugy magát, a' felejdékenyeknek Száma közé ne tégyem. Felejtethetlen annak emlékezete. Kazinczy írta nekem: «Valahányszor Bárócziról gondolkozom, emeltetni érzem magamat» — ezt az emberben lévő Istenib'nek csak egy oly betsüllője írhattya, mint ő. Én valahányszor Kazinczyról gondolkozom, öröm könnyekkel betsüllöm az Embert — — De mire való ez az elő beszélés? nem píritya é meg ez a' maga jóságával szemérmes Kazinczyt? . . . Tagadja meg magától az ily örömet, a' kevély Filozofus, nagyob' ez annál, hogy sem az Ember azt magában elfojthatná, 's ki lenne az a' Szörnyeteg, ki a' maga ily nemes tselekedetinek után hangját édesen ne hallaná — részemről az olyannak nem keresem barátságát. — Az öröm, hogy a' T. Úr esmér, barátjának nevez, 's az azt megérdemlésre való igyekezet Elektrica Machinaként ráznak meg. — Midőn Szerentsémet elgondolom, boldog, — töb' vagyok embernél!

Hogy Báróczy, Kazinczy, 's más nemes Lelkek esmérnek, barátságokra emelnek, elégségesek künn létem alatt való szenvedésimnek elfelejtetésekre. A' boldogságnak nagy részét találom a nemeseb' lelkekkel való társalkodásban. — Szabad volt nekem a' Nagy Báróczyt gyakran meglátogatnom, 's ő kegyes volt magát szinte az én Ifjúságomig leereszteni, velem bizodalmosan beszélni. Dolgozva találtam őtet mindenkor, 's magam mentegetésire így szokott felelni: kevesek már Napjaim, a' leg nagyob' haszonnal akarom azokat eltölteni, — az időre nézve fősvény vagyok, de mindenkor hely van abban engedve jó látogatóimnak. Mitsoda Tanuság volt e' réám nézve. Míg többet, Bétsbenn utolsó Estémet vele, a' tisztelt öreggel töltöttem-el. Elbúcsuzásomkor meg tsókolt. Én Szerentsés! most is ajjakimon lebeg az; Te már haza mégy, mondá, Erdélybe, hová én nem fogok többé menni. Most utoljára láttyuk egymást, de reménylek még egy helyyet,

hol a' jók egy külön kerületben lésznek, viseld úgy magadat, hogy ott mosolyogva találkozzanak öszve árnyékaink. Ezt mondta ő, s oly volt e' réám nézve, mint a' nagy Zsidó Férfiúnak a' csipke bokorból lett szózat; mert soha szerentséőbb szempillantásban nem találják-meg az ily szók a' lelket, mint midőn a' megindúlva vagyon, 's égy nagy tekintetű Szeretet Emberünk utolsó szavait haljuk. Mint dobog az ily, 's ehez hasonló Szókra szívem! Mint lelkesittenek azok! 's azt nem éppen csak a' magam szeretete okozza.

Lejövetelemtől fogva nagyobbára Paedagogiai dolgokkal foglalatoskodtam. Miklós Elève-em számára égy kis Munkátskát készítettem az *Örömfalvi Gyermek*ek címje alatt. Főb' czéлом benne a' szív formálása. Az André Eisenach-i Institutuma Maximái szerént mégyek benne. — Próbáltam magamat Bouterweknek Aesthetikájával is. Az első könyvét már Magyarra tettem. Czéлом az, hogy ha 3 v. 4. esztendő múlva is úgy fog tetszeni, mint most: kiadjam — ha akkor nem tetszésem szerint jőne is ki, még sem fogom elvesztetnek tartani azon időmet, melyet az ő Magyarra tételével való küszdéssel tölték el. Annyival is inkább' lelkesítve vagyok erre, mert Magyarul mást a' Szép János kis Aesthetikájánál nem tudok, holott, legalább Erdélyben igen kevés, vagy majd semmi Aesthetikát közönségesen nem tanítanak. Mennyire fogna az a' Magyar litteraturára nézve használni, most még nem tudom, tsak azt, hogy szívbéli buzgósággal törökedem, hogy egykor annak bár mely kevésben is hasznára légyek. — Lennének tsak töb' serkentői az Ifjaknak, kik egyszer mind okos tanátsokkal segítnék is őket, sok oly lélek ütné-ki magát, kik öröme és nagy hasznára lennének a Litteraturának — kik az ösztön nem léte miatt örökös Szunynyadásban maradnak. Engem a' Tekintetes Úr tapasztalt jó szíve bizodalmoossá téssen a' tanáts és oktatás kérésére Az elkezdett Periodicus Írásokból jött e ki már valami, vagy az idő mostohasága félbeszakasztotta? Nem tudom, ki volt az a' jó Hazafi, ki azoknak kiadását magára vállolta; valamint azt, van é még valamely M. Társaság Magyar Órszágonn. Ha alkalmatlan nem lennék, bátorkodom az ezekről való tudósittást instalni.

Itt léteemtől fogva, jó alkalmatosságom lévén, Muzsikát is tanulok a' Klaviron, nem lesz ugyan már jó Musicus belöllem 's nem is törekedem arra, annyira mind azon által mentem már, hogy magamat és barátimat gyönyörködtetem, 's a' Mesterem is nem éppen oly kedvetlenül halgatya már mint előb'. Ilyen alkalmatosság vett engemet a' Musika tanulására: Csak hamar lejövetelem utánm ifiú

Grófné, Teleki Rákhel játszotta a' boldogult Csokonainak Földiekkal játszó-Énekét, 's azt Gróf Teleki Józsefné más Grófnékkal énekeltek a Muzsika után, a' M. Dámáknak oly érzéssel való Magyar Énekekből származott örömem kevés idő múlva szemrehányást tett, hogy miért nem tanultam én eddig Muzsikát, holott arra mind kedvem, mind alkalmatosságom volt — Miért kell nekem égy oly szép és kedvelt Magyar Éneknek tudása nélkül lennem! — Úgy gondolom, hogy égy oly jó Poéta, ki Muzsikus is — és a' Poezisban közelittene Csokonaihoz, valamely szép Musikai darabok által hasznos szolgálatot tehetne, a' Magyar nyelvnek jobban való meg kedveltetésére. Magyar Dámáink közt vagynak még G. Teleki Józsefnek, kik a' Magyar Dallokat a' Nyelvhez való szeretetért, az Olasz, 's más idegen textusú énekeknek elejekbe tennék. Bár találkoznék égy oly alkalmatos valaki, ki erről gondolkozna!

Van é már a' kis Gusztav-Adolf és Sándornak Nevelőjek? Szerettem volna Nevelőjékké lenni, mind azért, hogy Szüleikről igen sok jót hallottam, mind azért, hogy Magyar országal is jobban megismerkedjem, leg főbképpen hogy a' 'Tekintetes Úrhoz közeleb' 's égygyütt többször lehettem volna. De e már csak boldog kívánságnak marad.

Még égy köszönetet az én nemes Szívü Barátom jóságáért. Tartsák-meg az Egek egészségét és hasznos életét — tartsa meg továbbra is szeretetben

a' Tekintetes Úr

tisztelő alázatos szolgáját, barátját
Z. Kiss Sámuel-t.

MVásárhelly September 18^{kán}, 1809.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

1549.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, Septbr. 20d. 1809.

Kedves barátom!

Rádayt még meg nem született fiamnak keresztatyjává kértem meg, mert mind magát különösen szeretem 's becsülöm, mind nagyatyjának 's ipának emlékezeteket tisztelem, kik engemet első ifjúságom

olta szintén halálokig különösen kegyességeikre méltóztattak, 's ezeknek emlékezetek az én újabb Rádaimban egyesül. — Ó nekem egy olly genialis levéllel felelt meghívó levelemre, melly ér annyit mint egy vers. Poétai tüzre hevülvén, 's nem győzvéni várni, hogy a' kis porontyot lássam, csókolhassam, előre elkészíttem poétai epistolámat, mellyel neki a' gyermek megszületését béjelenteni fogom; s' ismervén izlősedet, hogy a' franczia poétákat nagyon kedvelled 's szerencsésen követed, addig is míg a' gyermek meglesz, 's néki áldásodat megkérhetem, közlöm veled a' darabot. Csak azt jelentem, még pedig kínjaimnak teljes érzésekben, hogy a' franczia könnyűséget, pajkosságot, enyvelést ezen rimákban szegény nyelven 's illyen scandált versekben olly nehéz megadni, hogy tegnap előtt egész nap három sort ki nem tudtam dolgozni. Nevetni fogsz péld. ok. hogy a' szakácsom mint jut ezen tisztelethez. De a *tanácsomra* nem volt más *ríme*, hanem csak *ácsom, takácsom, tolmácsom, kalácsom, kovácsom*, 's ezek még kevésbé tarthatnak just a' versbe leendő felvéltre. — Ímhol a' darab.

Gróf Ráday Pálhoz.

Az a' czakó, melly — vélem,* Afrikából
Szép asszonykáinknak hordja a' gyermekeket
— Ollykor azoknak is, kik édes cseppeket
Még félve lopdosnak az Amor' italából —
Oh képzeld e' csudát! hosszú orrából
Sophiem' keblébe ma egy kis fiút teve.
«Ez még pogány, 's még nincs neve.
«Papot hamar neki! nem lenni azt Afrikában.»
Így szólla, 's klep klep klep! látatlanná leve.

Vesztett volna a' gonosz czakója vadd honnjában!
Vagy vitte volna másnak! Eugenie
Szobáimat maga el tudja tölteni
Fület-repesztő sírásával,
Midőn, tipegvén Hannswurstjával,
Elsíklík, 's az ütést ah! nem felejtethi;
Vagy már tovább nem tűrheti,
Hogy késik pépjével szakácsom.

* *Vélem*, nem a' pronómen, hanem a' verbum. — Kazinczy F. jegyzése.

Félre azt a' másikat! a' ház
 Szük egy sírónak is. 'S egy szó annyi mint száz:
 Nekem a' gyermekben sem hírem, sem tanácsom.

Ah mind haszontalan! Sophie
 Feltette a' fejét, 's ezt a' veres, fogatlan,
 Kopasz, rívó fiút — a' gondolatlan!
 Nem átallja Eugenienk' öccsének vallani.

Legyen, ha kell! én nem perlek vele.
 A' kit így juttatnak efféle ajándékhoz,
 Kaczag, ha van esze, a' kolletlen játékhoz.
 De te, Palim, lelkem' fele,
 Végy részt barátod' gyötrelmében.
 Jer, 's e' szép atyaság becsületében
 — Még híre nem ment-el — osztozzál-meg vele.

Jer, és Emil-Trajánt fogadd te is fiadnak!
 'S Öreg-atyádnak és Ipadnak
 Leheld belé nagy lelkeket.
 'S a' tennen-magadét! — —
 Külömböző, de egy, ösvényteket
 Válassza ő is ösvényének.
 Gedeont a' tudomány és ének'
 'S a' esendes virtusok' dicső munkájiban
 Tekintse tisztelt mesterének.
 A' *nagy*' példáját lelje Prónayban,
 'S mint kell Cátói tisztasággal
 A' vétkesek' sergét megszégyeníteni,
 'S jobb útakra téríteni,
 Mint kell Ulysszesi szent álnoksággal
 A' monstrumokkal küszdeni,
 És, meg nem csüggedvén a' harez' dühös vészében,
 Nem nyúgodalmat csak, de fényt is szerzeni,
 Csudálja Ipadnak nagy képében.

Te oktassd arra a' bölcseségre.
 Melly élni tud, a' jót, a' szépet szereti,
 Azt, a' mi nem az, megveti.
 De a' mi az, szentül és kősz en követi;

Melly nem vágy csalfa fényességre,
 Mellynek csak béke kell, 's kedv, 's pártás poharát
 Józan kénnyel ivó elmés barát,
 Jól folyt napok után csillámló társaságok,
 Táncz, játék, muzsika, tréfák és nyájasságok,
 Kik között a' Bölcsesség maga is szédeleg;
 'S hol könyvnek, hol másnak szentelt szép éjjelek —
 Így élni — ez a' te mesterséged:
 Traján ebben kövessen Téged!

Vetted e Relatióknak conceptusát? Élj szerencsésen tisztelt,
 szeretett 's irigylett barátom!

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 32. sz.]

1550.

Kazinczy — Gr. Gyulay Ferencznének.

September 20d. 1809.

Méltóságos Grófné,

nagy tiszteletű kedves barátném!

Sophiem még sem szülte meg a' fiamat. De harmadik hete hogy
 a' napam itt várakozik reá. Azonban a' nyugtalanság úgy nézeti
 velem mint ha az már megszületett volna, 's nem is akarok kétel-
 kedni róla, hogy az fiú ne legyen; hiszen három leányt egymás után
 csak nem kapok! Rádayt kértem keresztatyjának, mind maga miatt,
 a' ki a' szeretetre legméltóbb ember, mind nagy-atyja 's ipa emlé-
 kezetek miatt, kik engem első ifjúságom olta megkülömböztetve méltó-
 tóztattak kegyességeikre. Ráday elfogadta a' meghívást, 's olly genialis
 levelet írt vissza, melly engem poetai oestrumra ragadott. Engedje
 Nagyságod, hogy hozzá írt Epistolámat, mellyet ma végzek, de kilencz
 nap dolgoztam olly nehéz munkával, mint ha fát vágtam volna, a'
 mi Döbrenteinknek Nagyságod által adhassam-meg.¹ Döbrentei tudja,
 mit tartok én nehéznek a' reimolt magyar versekben; az illy francia
 izlésű Epite-rek pedig meg nem szenvedik azt, hogy rajtok munka
 tessék-meg; olly könnyen kell folyniok, mintha úgy szökött volna ki
 a' fejből a' gondolat, a' hogy a' papiroson vagon. — Ez első próba

¹ Az epistola nincs a levél mellett. L. az előbbi levelet.

magyarban, és ezt még soha clöttem senki nem mert. — Még egy új mód van benne — az elisiók. Az olasz versificatio szerént a hiátust mindenütt kiugratom. A második sorban *hordja a'* így mondatik-ki: *hordjâ-et*. De nem mindenütt esik elisio a' hol hiátus van. (Így van ez az olaszban is.) *A mi nem az, azt követi,

De a' mi az etc.

ezt nem lehet *D' a'* mi az-nak olvasni.

Cselekedje Nagysád nékem azt az örömet, hogy ha Gróf Haller Gábor Nagyságodhoz jó, láttassa vele ezt. A Gróf francia izlés szerént közpette gondolkozását. Szeretném tudni, hogy a' mit a' francziában izlel, izlelheti e magyarban. Az effélékből sokat tanul az, a' ki a' mesterséget űzi. Én azon, hogy a' mit csinálók, nem tetszik, fel nem akadok. Bácsmegyeim hirreissend tetszett. Sokan buzdítanak, hogy nyomtattassam újra, 's egynéhányszor megtörtént, hogy a' könyvet jelenlétemben keresték idegenek a' könyvtáros boltban, 's sajnálták hogy nincs. Pedig a' munka irtóztató rossz. — Marmontelem nem tetszik. Pedig a' munka excellens még a' fordításban is. A' javallás becsét meg kell szabni tudnunk. De a' javallás és nem javallás bennünket sokra tanít.

Csókolom kezeit Nagyságodnak olly szíves tisztelettel, mintha most nyujtaná ide a' legszebb kezeket a' Váradi kanapéról, vagy a Kassai ablakban, csókolom a' szeretetre olly érdemes gyermekeket is, 's nékem igen kedves nevelőjüket. Ajánlom magamat kegyes emlékezetébe.

[Éredetije a m. tud Akadémia könyvtárában; M. Irod. Lev. 4-r. 199. sz.]

1551.

Kazinczy -- Ifj. B. Wesselényi Miklósnak.

Méltóságos Báró,

nagy tekintetű barátom!

Addig akarám halasztani válaszómat a' Méltóságos Úr' becses levelére, míg Pestről tudósításom érkezend azok eránt, a' miket onnan az Epistola' nyomtathatása végett kértem és vártam. 'S ime midőn azt reménylettem, hogy a' velin papiros megérkezik, tegnap az Epistolának három nyomtatványát küldi-meg levelezöm, azzal a' jelentéssel, hogy mivel azt Kassán nem nyomtathatnák olly díszesen mint Budán, négy Tudósunk az Epistolát megkedvellette 's kinyom-

tattatta. Ezek mellé azt veti levelezőm, hogy Kultsár Úr ezt különös levelében béjelentette a' Méltóságos Úr tisztelt Ura-Atyjának. 's Dübrentei Úr által számos nyomtatványokat el is küldött. Így nincs szükség hogy én küldjek ezen levelemben egy nyomtatványt azon három közül, a' melyet vettem. Csak azt jelentem, hogy ámbár a' nyomtatás csinos és gonddal készült, olly hibákat lelek benne, a' mellyek miatt kedvem volna azt újra nyomtattatni Kassán; mert a' Mélt. Úr születése esztendejét hibásan tette a' Betűszedő; 's hibás a' Thersites neve is, mellyet Thersytes-nek csinált; és még holni aprólékok.

Mint hogy tehát az Epistolát újra akarom nyomtattatni, légyen szabad a' Mélt. Urat arra kérnem, hogy ha a' Zsibói istálló felől valamit hibásan találtam írni a' jegyzésekben, azt nékem kimutatni méltóztassék, hogy a' hiba ne terjedjen. Emlékezem, hogy Zsibón olvastam Gróf Festetics Györgynek egy levelét, a' mellyben az eránt tudakozódik, hogy egy, Gyöngyösi által a' Muranyiasban említett ló felől nem kaphatna e tudósítást. Íme az én Epistolám által tudni fogja a' Maradék, millyen eredetű 's színű 's tulajdonságú lovak voltak a' két Caesár, Arnidór, (nem Arme d'or, a' mint Tökés Úr írta) — Jupiter, Bucephalus és Brütus. Tudni fogja, mondom, mert ámbár ez a' kevés lapokból álló munka majd elhányódik és elvész: de a' Széchényi Bibliothecájába fel fog vevődni,¹ fenn fog tartatni. Én azon kívül kinyomtatandó verseimnek egész kötetében ezen jegyzéseimet el nem hagyom.

A' Mélt. Úr koránti szolgálatját 's Károlyban létét elhirdették az újságok. De ki fogja olvasni újságainkat tiz esztendő, annyival inkább egy század múlva? Epistolámnak egész titulusa bémegyen a' Széchényi Bibliothecájának Catalogusába; azt pedig sokan fogják mindég olvasni. Így a' Mélt. Urat is mindég fogják ismerni. Áldom azt a' szempillantatot, a' mellyben Epistolámat írtam: 's szerencsémre mások is érzik, javallásokra méltóztatván, hogy forró szívvvel írtam azt!

Méltóságos Úr! A' Méltóságos Úr ezen korán tett elindulása által nagy reményekre szabadította-fel maga eránt a' Hazát, magát a' Haza eránt nagy tartozásokra kötelezte-fel. A' ki sokat nem tesz, ha kezdetben sokat hagyott várni, az neveltségessé tette magát; azt pedig a' Wesselényiek' maradéka, azt pedig a' Wesselényi Miklós fija, azt pedig Wesselényi Miklós nem teheti, nem teszi. Én a' Mélt.

¹ Meg is található ott jelenleg is.

Urát sokat, igen sokat emlegetem mind másoknak, mind magamnak. Emlegetni fogom, még pedig buzdító czélből fiamnak is, ha most azt nyerek az egektől. — Vigasztalhatatlan volnék ha a' Mélt. Úr ezeket a' szép álmaimat elrontaná, meghazudtolná, ha a' midőn a' Mélt. Úrból egy *nagy embert* várok, a' Mélt. Úr egy *közön-séges* ember lenne, mint egyike azon sokaknak, a' kik ragyognak és — gyűlöltetnek, úttátnak, szidatnak. Engedjen szabad ömledezést szívemnek a' Mélt. Úr, és ne akadjon fel rettegésem, melyre okot nem adott; a' szerelmes *rettegni* szokott, ha oka nincs is. A' Mélt. Urat az ég annyi kegyelmekkel ajándékozta meg, hogy nincs oka egy úton kívül rútat tenni; a' helyett hogy másokat a' születés' mostohasága kénszerit erre: a' Mélt. Úr ha bukni fog, csak az által fog bukni, hogy a' Sallustius kifejezése szerint *mohóbban fog kapni a' becsültetésen, a' hivatalokon, a' ragyogáson, mint a' jóknak szükség.* Azért féltem ettől a' Mélt. Urat, mert a' mi időnk' veszettségének ez minden forrása. Oly vakok vagyunk, hogy nem látjuk, melly kicsinynek vallja az magát, a' ki, *bár vétekekkel!* előbbre akar menni. Mennyivel nagyobb az, a' ki ezt nem keresi, mert érzi tulajdon nagyságát, a' miért mások tapodják egymást. Pálffy János 1790ben, látván hogy némelyeknek csaknem gyermeki öröme volt a' nyert pixisen, elővette a' magáét, és őket bosszantó kevélységgel ezt mondotta: «Ezt nekem az én Dévén-i Domíniumom adta.» — Nem azt mondom én, hogy ne vonjon a' Mélt. Ur újabb fényt nemzetére 's magára: sőt vonjon; igyekezzék megnyerni az Uralkodó királyi kegyelmét 's a' Közönség tapsolását: de úgy, és csak úgy, hogy tiszta légyen a' maga szemeiben; úgy hogy elmondhassa a' mit Horátz mondott maga felől, — és a' Horátz szavaival Vay József egy Albumban:

ego utrum

Nave ferar magna vel parva, ferar unus et idem.

«én — én maradok, akar czifra hajó viszen, akar egy nyomorúlt sajka.» — Engedje nekem, legszivesebb tisztelőjének, legforróbb barátjának, a' Mélt. Ur azt a' szabadságot, hogy a' Syrenek' elszédítő muzsikájok ellen ilyen tanácslások által bosszantgassam. Tudom, hogy jó és nagy predikatioim nélkül is: de hadd mondjam, mert — szeretem a' Mélt. Urat.

· Itt az eredetiben még e szó: *helyett* is írva volt, de Kazinczy áthúzta.

Ajánljon engemet a Mélt. Úr Ő Nagyságoknak kegyességeikbe,
s kedvező emlékezetében tartson-meg. Maradok hív tisztelettel a'
Méltóságos Urnak alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz mpr.

Széphalom, 21. Sept. 1809.

[Eredetije a b. Wesselényi Miklós görcsöni levéllárában.]

1552.

Kézy Mózes — Kazinczynak.

Nagy érdemű Drága Tekintetes Ur!

Különös szivességű Jó-akaró Uram!!

Nem gondoltam volna, hogy Juno Lucina ennyire késsen. Én
nem tsak egy okra nézve kívánom jókor megtudni, fiú lészen é vagy
leány gyermek.

Acceleret partu decimum bona Cynthia mensem,
Sed parcat Lucina precor; tuque ipse parenti
Parce puer; nec mollem uterum, nec stantia laedas
Pectora; cumque tuos tacito natura recessu
Formarit vultus, multum de Patre decoris
Plus de Matre feras — — — — —

Küldöm a két kívánt könyveket. A Plinius a magamé: mert
a Bibliothékába is tsak az a kiadás vagyon. Juvenalist legjobban
kiadta Ruperti, kinek kiadását ezennel küldöm. Heyne Tanítványa
ez is, mint Mitscherlich. Óhajtanám hogy Persiust is ilyen gondosan
adná ki. Én e napokba olvastam el Juvenalist a Ruperti Commen-
tariusival. Vagy két helyet nem az én értelmem szerint magyaráz.
Sat. N. 69. 70. A Commentariusában álló elsőbb értelemet nem hagyja
helybe; én pedig azt tartom helyes értelemnek lenni. Ugyan azon
Satirába a 62. verset nem úgy értem, a mint ő magyarázza, hanem
ekképpen: Nem vihette a halász serényen be a halat, mert a ház
körüli lévő sok emberek öszve tsődültek annak bámulására, a kiken
nehéz volt keresztül rontani, és így *turba miratrix* nem Domitianust
bámuló, hanem a hal nagyságán bámuló sereg — — Szivemből
kívánom és óhajtom a Tekintetes Ur mostani reménységének töké-
letes bétellyesedését — én is igen fogok örülni. Ajánlom magamat

gyakorta tapasztalt szives gratiájába, és állandó tisztelettel maradok
S. Patakon 22. Sept. 1809.

A Nagy érdemű Tekintetes Úrnak

alázatos tisztelője s kész szolgája
Kézy Mózes mk.

Kazinczy F. jegyzése:

Sat. N. 69. 70. — — Et tamen illi (rhombo) Surgebant cristae.
Arról a' szörnyű halról van szó, melyet Domitianusnak hoztak.

Ez áll előtte: Ipse (rhombus) capi voluit; quid apertius? —
Et tamen illi etc. Kézy és a' Ruperti által említett magyarázók
(T. II. p. 172.) úgy értik ezt, hogy a halász, hízkelkedőleg azt állítja,
hogy maga akart a' hal megfogattatni, hogy szerencséje legyen Domi-
tján által megéttettetni. 'S Juvenalis ironiával 's bosszankodva szóll
a' halászhoz. Quid apertius? Et tamen? «Hogy a' mennykőbe ne
akart volna; hiszen látod hogy borzogatja a' taréját?» —

Ruperti azt vitatja, hogy a' *Quid apertius* is a' halász' szava:
«Maga akart megfogattatni; ki tagadhatná ezt? — De még is csu-
dálom. hogy mind a' mellett borzogatja a' haját.» *ενοπιηως* et
adulatoriae.

62. Obstitit intranti *miratrix* turba parumper. — Én Kézy-
vel tartok, nem Rupertivel.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 174. sz.]

1553.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kraszna 25^{dik} Septemb. 1809.

Nagy érdemű Kedves Barátom!

Utolsó becses Leveledbe velem közlött két rendbéli orvos sze-
reket szives köszönettel vettem. Mind kettő suljos nyavalyjának eny-
hitő orvossága és felebarátunkon segíthetni, egyik legfőbb köteles-
sége emberiségünk diszének. A fog fáijást enyhítő magot termő planta
neveztetik: *Hyoscyamus*-nak: Magyarul a Debreczeni fűvész
Könyv szerint — *Csalmatok*: Ugyan ott meg láthatod, hogy
ezen plántának több nemei is legyenek, én úgy vélem, hogy ezen

állapotra az *fehér* használtatik, mint a melj minden környékekben nagyon közönséges.

Már a mi Insurrectionknak is vagyon elő menetele, hogy ezen holnap 29dik napjára három heljen fog a kimenő rész concentráltatni, u. m. Deésre 3260 gyalog, 909 Lovas; N. Enyedre 2644 gyalog, 940 Lovas; Beszterczére 3200 gyalog, 1030 Lovas, mind öszve 11988. Mivel még a Stabalisok ki ninesenek nevezve, tehát a három heljre addig is rendeltettek három Commissariusok és három Comendansok: ezek Deésen B. Domokos Antal, N. Enyeden B. Bánffy György, Beszterczén B. Szentkereszti Sámuel. — Aszt már tudod, hogy Insurrectionknak fő Vezére Maximilian királji Herezeg legyen. Ugy van, hogy ezen Sereg Gr. Merfeldnek Lengyel Országba lévő Corpussával egyesíttessék. — Én meddig lehetek még ithon, nem tudom, mint-hogy olj tudósítást vettem, hogy Stabalis tisztnek vagyok ki nevezve, még pedig azon részhez, a melj Deésen gyül egybe, és azon gyalog Regimenthez, a meljet Belső Szolnok vármegye és Kővár vidéke formál: Ez ugyan még hivatalosan nem adatott tudtomra, és ex offo csak akkor tudom, midőn a Stabalis tisztnek publicáltatni fognak, a mit irok azomba, jó kütfőből tudom, és így a Rendelést magam felől várom. Te azomba meg ne szűny becses leveleiddel örvendeztetni, én meg fogom Néked írni, mikor indulunk ki a Hazából. Gubernatorunknak 13-a praesentis a Leopold nagy Keresztét fel tették.

Irod Döbrenteinek olt jártát, de aszt nem, hogy cö hová ment, noha igen ohaitanám tudni esztel.

Éppen midőn eddig írnam, érkezik a Dési Concentrirungs Comendans es. kir. Obrist Lieut. B. Domokosnak hozzám Stafetaliter Rendelése, meljbe Maximilián kir. Herezegnek olj Rendelésiről értesit, hogy én általla a Désen egybe gyült Infanterianak Comendansává nevezetlven, oda ezen holnap végére meg jelennek, így tehát holnap után útnak indulok és katonai páljámot el kezdem, meljbe hogy az Egek velem legyenek, tudom kívánod te is. Sept. 12kén költ leveledet is éppen most hozák ki, meljre hogy tökéletesen most nem válaszolhatok, tudósicsd [!] annak, hogy én tüstént készülődéshez fogok. Élj Boldogúl. Désrül fogod leveletem venni, a ki álandólag vagyok hiv tisztelőd

Cserey Farkas mpr.

Kivül: 1

Tekintetes Kazinczý Ferencz Úrnak p. Debreczen S. A. Ujhely.
Széphalom.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 195. sz.]

1554.

Vitkovics Mihály — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek Barátságának
Vitkovits Mihály szives Idvezetlet.

Híú Karátsonyi János, Tokai lakos, által, a ki Téged ösméretté-
nek mond, küldöm Verseid' számos példányait. Görög Demeter Úrnak
is, a Korona Hertzeg' Nevelőjének, ki a múlt héten érkezett Egerből
Budára a Hertzegekkel, Kultsár Úr egynehánnyal kedveskedett. Virág
is igen örömet vevé általam Versed'. Rá említettem őt a Tavaly
Néked adta ajándékokra, de sajnállya, hogy most ollfassokkal nem
szolgálhat. Még is, ha fel jönne, ajándék nélkül, a millyenen te kapsz,
el nem bocsájtna magátúl. Én mostan Egyveleg Irásaid' Recenziójá-
val, ha még meg nincs, mint újsággal ajándékozlak meg. Sietten irtam
le, mint hogy kevéske időre nyerhetém ki az Ostriai Annaleseket.
Horvátomtól leírtakkal is kedveskedem. Ő és Palink tsókolnak. Az
idegen szavakról tett Észrevételeid iránt lesz egy kis beszélni valóm
veled. Most nem disceptálhattam, mivel ezen néhány sorokat is nagy
fájások között, mellyekkel egy ronyha fogam mártíromoz, írom hozzád.

Élly egészségben. Az Isten' áldása és az enyim legyen rajtad
és a tieden. Pesten September 25ikén este 1809.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4-r. 133. sz.]

1555.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Pest 1809. Sept. (v. Oct.)²

Tekintetes Kazinczy Ferencz Úrnak
Szemere Pál alázatos tiszteletét!

Pontban most menének-el tőlem Doct. Kováts és Secretarius
Horvát Urak. Elsőbbik a' Magyar Régiségeket, mellyeket én adék

¹ A levél zárlatán töredezett piros pecsét.

² A zárjel közti két szó Kazinczy F. jegyzése.

néki olvasni, hozá vissza még jókor reggel. Mingyárt beléptekor ez vala szava hozám: Bezzeg tanultam Sylvesterből, Kazinczynak igazán igaza van. A' *es*-t a' *ts*-től meg kell különböztetnünk; valamint a' *dj, lj, nj, tj*-től megkülönböztetjük a *gy, ly, ny, ty*-ket. De az *a'kor* subst. és *akkor* adverb. közt meg tévede. Hogy Sylvester nem tudja miért nevezék a' Németek Budát Pestnek? Neve azon helynek, hol most Uj Buda van, Pest volt. Van Diploma, mellyben Gellert «in Campo Pestiensi» említetik. *Pest* Szabó' és Sándor' Szókönyveikben, régi szó 's jelent Ofent. Hanem bezzeg megvagdalá Kazinczy Debreczent és Vigot! 'S épen e'ről beszélgeténk, midőn Horvát — Deus ex machina! — betoppan. Auffürolám Kovács Urat nekie mint *cs*istát; 's imé közlöm a' mit felele. Én azokra, a mellyek az Utólírásban nekem mondatnak, régtől készülök felelni. De adig is e'nyit: Kazinczy *cs*je szerént az *esz* és *szé* betűket is meg kellene különböztetnünk az *es||zé* és *zé||es*től. Ezekben: Vas-zár, Köz-ség, igaz-ság, könnyen, igen könnyen Va-szár-t, igá-zságot, kö-zséget olvasand a nyelvet tanuló. Úgy de írhatnók így: *igaz-ság, köz-ség, vas-zár*; miért ne írhatnók ezeket szintén így: *nem-zet-ség, nevet-ség, kiálts, bölts, tseresznye, tsúnya*. — Azonban hosszabban is megfelelek, az *akkor* és *a'kor*-ra tette jegyzéseire felelni kell, elmúlhatatlanul felelni: buzdítá Doct. Kovács Úr.

Méltóztassék megengedni érdemem felett való Drága Nagy Úram Bátyám, hogy tovább is folytathassam beszédeinket. — Doct. Kovács Úrnak Fejér könyve «AZ EMBER' KI MÍVELTETÉSE» akada kezébe. *Az ember kifermáltatásáról?* Deák szó! *Tudományok' kedvellőjének?* Már csak az Előszóban is melly nagy hiba. *Tudományokat kedvellőnek* kell vala írnia. *Valóságos kimivelt embernek?* Hát ezzel mit akart mondani? Talám ezt: *kimiveltetett* vagy *magát mivelte embernek*. Mit! *honnynkban, éppen hány féleképp, akkor, foglallyuk, ronattyák!* Hiszen ez az ember semmit sem tud. Horvát kettévágá kritikáját, azon kérdéssel: ha tudnánk é, hogyan van magyarul *mons*, vagy hogyan lehetne ha az nincsen, a mint minden bizannyal nincsen, mert ezek: *hegy tető* sat. *Cuspist* 's t. e. f. jelentnek, nem pedig hegyet, vagy akarám írni, *mons-t?* Imé Persául *Dag*: 's vallyon a' mi *dagad, dagaszt* szavainkban a' *dag* radix nem hegy e? —

Én is szölkék végtére. Ezekben 's több ilyenekben: *nagy-ít, erő-sít*, tulajdonít valljon az *ít* nem eggy e azon *ít*-tel, melly az *ítél, ítélet*-ben vagyon? Horvát Brávót kiálta. Tehát pro-judicet?

Meglehet. De — folytatám tovább — Veszprém táján Pápán lakomban hallám ezeket: *sűrűvét, sűrűvéjt, pro sűrűit* vagy *sűrít*. 's több ilyeneket; 's talám ez a' *vét* épen az a' *sűrűvét*-ben, a' mi a' *vétekben*. t. i. Actus az az *véti*, hogy ez vagy amaz legyen a dolog; vagy még mostan is fennlevő szóllásunk szerint *vét neki, csinál neki*. — Ezen beszélgetésünknek igen szép vége lett. Meghatároztuk, hogy minden héten öszvejöjünk, 's holnap után Vasárnap fog kezdődni D. Kovács Úrnál az öszvejövetel. Az *Írga* — ez a' szó a' Rabener' scriblerét talán kinyomná — én leszek. Ha kedvet teendek Széphalmim előtt, közleni fogom Vele Jegyzéseinket.

Döbrenteim több napokig múlata Pesten 's Mülleremet általad. Igen meglepett idejöttével. Be édes óráim valának vele. Vitkovics, ki most Szentendrén szüretel s Horvát, igen igen becses barátim; de Döbrenteiben sok olyan van, a' mit sem Vitkovicsban, sem Horvátban nem bírok.

A' Békéről való hir még nem bizonyos. Újságúl azt írom, hogy Horvát Schlegelt, kinek egy munkájából írt jegyzéscimmal kedveskedém egykor Érdemem felett való Drága Nagy Uram Bátyámnak, u. m. *Über die indianische Sprache* etc. magyar nyelvre tanítja. Megigéré, hogy elviszen Schlegelhez, 's aufführolni fog nékie. — Én most egy *poetai Epistolát* faragok. Nehezen sülnek a Versek. Mióltta kezdem tudogálni, mi élhet-meg, felakadok mindenem. Olyan vagyok, mint a' faluról városra vitetett leány: tudja (?) ugyan miként kellene tartania magát, de még teste feszes a' városi viseletre; és Horatiusként: dum fugio vitium in contraria curro. — Délután a' többit, mig papirosomban leszen hézag.

Tegnap délután ismét két váratlan öröömöm vala. Vitkovics megérkezett, 's Kazinczytól levelet vevék. Felelni fogok, mihelytt Epistolámat elvégzem: fog Vitkovics is. (Virágnak ezennel elviszem a verseket.)¹

[Eredetije a Szemere-tár II. kötetében.]

¹ A levélben vagy öt sor olvashatatlanúl ki van törölve.

JEGYZETEK.

Az előbbi kötetekből ismeretes eljárási mód volt irányadó a jelen kötethez csatolt jegyzetek összeállításában is. Mivel itt is többször hivatkozom e vállalatnak eddig megjelent öt kötetére: az alábbiakban *I. k.*, *II. k.*, *III. k.*, *IV. k.*, *V. k.* rövidítést használom s a már többször idézett forrásmunkák újraidézésében a rövidített címekre utalok. Szükségesnek tartom megjegyezni, hogy az itt közölt leveleknek politikai vonatkozásaira a jegyzetekben csak akkor terjeszkedtem ki, ha azok egyszersmind irodalmi háttérűek is; egyébként azokat annyival könnyebben mellőzhettem, mert az 1809-ki év eseményei s általában a napoleoni háborúk viszontagságai kézikönyveinkben is föltalálhatók.

A Kazinczy-bizottság tagjai a jelen kötet jegyzeteinek összeállításában is készséggel támogattak, a miért úgy ők, mint mind azok, a kik egyben-másban segítségemre voltak akár a szerkesztésben, akár az adatok előadásában (ez utóbbiakat az illető jegyzetnél külön is fölemlítem), fogadják e helyen is szíves köszönetemet.

1320. A levél első pontjára nézve l. 1287. számú levelet s az ehhez csatolt jegyzetet.

A 3. pontra nézve l. az 1215., 1217., 1221. és 1234. számú leveleket.

2. lap 3. sor: «*Neuhäuser*nek munkája felől magam is olvastam a' kedvetlen Recenziót.» V. ö. az 1317. számú levéllel s ennek jegyzetével.

1321. E levél válasz az *V. k.*-ben az 1314. szám alatt közölt levélre.

1322. 4. lap 3. kikezdés: «Cserei Farkastól . . . levelet kaptam . . . Megérdemli, hogy Kisünk Journáljában . . . kinyomtattnék úgy, mint *Prónayé az Orpheusban.*» V. ö. az *I. k.*-ben közölt 134. számú levéllel s ennek jegyzetével.

5. lap 3. kikezdés: «*Macbeth* vagyon e fordítva a' Tek. Ur által?» V. ö. az *V. k.* 555. l. 2. kikezdésében írt jegyzettel s az 1337. sz. levél végső soraival. Az eddig ismert legrégebb *Macbeth*-féle előadások legrégebb színlapja 1812. ápril 11-kéről való, midőn is Kolozsvárott «egy új, még itten soha sem játszódtatott Herosi Nagy Szomorú Játékot» hirdettek, még pedig az «elő-fizetés fel-függesztve.» Nem lehetetlen, hogy az erdélyi színjátékosok már előbb Maros-Vásárhelytől előadhatták. Sajnos, hogy a kolozsvári színlapon sincs megemlítve a fordító neve. Vajjon ez a fordítás Döbrenteitől való-e, vagy más ismeretlen írótól, adatok hiányában megmondani nem lehet.

6. kikezdés: «Rode Ossziánját olvastam.» V. ö. az 1291. számú levéllel s az erre vonatkozó jegyzettel.

8. kikezdés: «*Gróf Bethlen Miklós ifjúkori életét* kaptam Bethlen Gergelytől.» Az említett munka ily czímmel jelent meg: «*Gróf Bethlen Miklós ifjúkori életének*, úgy Erdély ország akkori történeteinek tulajdon magától frantzia nyelven való le-írása. Magyarra fordítottot és kiadatott a magyar nemzeti játtzó-szín hasznára.» Kolosvár, 1804.

9. kikezdés: «*A Csuklató* [t. i. Gyulay Karolina] . . . *Berquinnek* La Luth de la Montagne elbeszélését fordította.» *Berquin Arnold* (1749—1791) neveléstani és idyllíró; Gessner Salamon modorában írt idylljei 1774—5-ben láttak napvilágot, összes művei húsz kötetben 1803-ban jelentek meg.

1323. Cseréy e levélben *Vandza Mihály* ifjú festőről emlékezik. Ily nevű író élt ez időben (v. ö. az 1103. számú levéllel s ennek jegyzetével), a ki mint színműíró («Zöld Martzi, az úton álló haramia», Nagy-Várad, 1817) és színész egyformán szerepelt; de hogy festészettel is foglalkozott, arra csak egy adatot hozhatok fel a Magyar Kurirból (1821. évf. I. 147. l.), a melyben a következő tudósítás olvasható: «Hazánk egyik festő és theatromi talentomiról nevezetes fija» Debreczenben a király születése napja alkalmából rendezett banketten «egy jól készült galambformát csesztett le selyemszálon a szála felső szellőztető lyukán által.»

1324. A levél első pontjára nézve megjegyzem, hogy a mi ekkor nem sikerült Rumynak (t. i. hogy a putaki collegiumhoz jusson Nitsch Dániel helyére): 1819-ben könnyen sikerülhetett volna, ha a választást elfogadja. Ugyanis — mint Ballagi Géza hozzám írt leveléből látom — 1819. május 6-án a Miskolczon tartott superintendenciális gyűlés Berzeviczy Gergely ajánlatára megválasztotta Rumyt a sárosputaki collegiumba ág. hitvallású katechétának s a német és latin irodalom rendkívüli tanárának. Ő azonban, nyilván az akkori sikertelen közbenjárása miatt, Vay József főcuratorhoz 1819. júl. 18-án Karloviczról írt levelében kijelenti, hogy megválasztatását nem fogadja el.

A 8. lapon említett férfiak közt csak *Jármy* az ismeretlen. Szolnoki *Jármy Ábrahám* 1810—20 közt Szabolcsmegye főszolgabírája volt s később kir. udvarnok. L. Nagy I. id. m. V. k. 319. l.

9. lap 3. sor: «Von Debresin erschienen hier diessmal nur die zwey Prediger von Böszörmény: *Nagy István* und *Kassai Péter*.» Nagy István született 1770. szept. 14-kén, Debreczenben; tizennyolcz éves korában kezdte a felsőbb iskolákat látogatni szülőhelyén. «Itt kapott lángra — írja Arányi István a felette tartott emlékbeszédben — az a vele született poétai tűz és eleven képzelődés, melynek későbbben remek szüleményei lettek ama szívet és lelket felémelő s mindkét rendbeli énekeskönyveinkben befoglalt gyönyörű énekek, melyek az ő, Istenhez emelkedett és keresztyéni virtusokkal bétölt szíve felséges érzéseinek tanúi lesznek a késő maradék előtt is.» 1799-ben contra-scriba és senior lett. Ezután Göttingába ment, hol egy évig volt. 1801-ben a hajdú-böszörményi egyház lelkészévé lón. Meghalt 1831. aug. 13-kán cholérában. Kálmán Farkas (Éneklő kar, Budapest, 1880, 52. 53. l.) őt tartja a prot. énekeskönyv legmagasabban szárnyaló költőjének.

Kassai Péter — mint Széll Farkas szíves közléséből értesülök — született Máramaros-Szigeten; atyja az oda való pap, Kassai Ferencz volt, anyja Méhes

Krisztina. Tanulását szülőföldjén kezdte s Debreczenben folytatta, hol 1797-ben, mint felsőbbiskolai tanuló az iskolai törvényeket aláírta. 1806-ban főiskolai senior volt, aztán Marburgban és Göttingában tanult. 1808. febr. 28-án letette a papi vizsgálatot és hajdúböszörményi pappá lett; de már 1809. május 1-jén Debreczenben választották meg az elhunyt Gál András lelkész helyére. 1810-ben lépett házasságra Gyórfy József hajdúböszörményi vicehajdúkapitány leányával, Klárával. 1812-ben egyházmegyei tanácsbíróvá választatott, de már a következő év febr. 11-kén, 33 éves korában meghalt.

A levél végén *Rozgonyiról* is emlékezik Kazinczy. *Rozgonyi József 1756.* szept. 30-kán született Sárospatakon. 1784-ben Bécsbe ment, három év mulva pedig Német-, Franciaországba és Hollandiába. A losonci iskolában hét, a sárospatakiban pedig huszonöt évig tanárkodott. L. bővebben *M. P.* 282., 283. l.

1326. E levelet meg kell előznie az 1524. számú levélnek, a mely tévedésből került mostani helyére; időrendi egymás után sorában itt olvasandó.

12. lap 1. kikezdés: «Döbrenteynek versei eránt már írtam Neked, úgy tetszik.» Kazinczy tévedt, a versről itt teszi az első említést. A vers alatt nem érthet mást, mint a mely az 1319. számú levél mellett olvasható.

U. o. 4. kikezdés: «A' mai Ujságban olvasom, hogy az új Spanyol Király Spanyol nyelven tartotta a' beszédet a' Néphez.» A Hazai és Külf. Tudósítások 1808. évf. (júl. 20-ki) 6. számában jelent meg egy közlemény, a melyben el van mondva, hogy az új spanyol király június 15-kén beszédet tartott a castiliai tanácshoz. «Valamint az első köszöntéskor — írja az idézett lap — úgy most is Spanyol nyelven szólott a' Király a' Követekhez.»

U. o. 6. kikezdés: «Eggy Gróf *Lázár* ... nekem levelet írt egygy *Szen-Páli* nevezetű Úr által.» *Lázár István gróf* született 1736-ban s a katonai pályára lépett; részt vett a porosz háborúban s 1762-ben fogságba került; 1784-ben a Hora-féle lázadás alkalmával a fölkelt székely seregnek ezredese volt. A korabeli országgyűléseken mindig megjelent mint kir. hivatalos; meghalt 1819-ben. Részint Györgyfalván, részint Szász-Erkeden lakott. Felesége gr. Haller Erzsébet volt s így rokona Cserey Farkasnénak. V. ö. az 1333. és 1342. számú levelekkel. A levelet — mint Kazinczy soraiból tudjuk, — más írta; ez onnan van, mert Lázár szemei idősb korában nagyon meggyengültek, később egészen el is vesztette szemcivágát. L. Nagy I. id. m. VII. k. 66. l.

Az a Szen-Páli, a ki Lázár levelét kézbesítette Kazinczynak, kétségen kívül ugyanaz a férfiú, a kiről az 1333. számú levélben is megemlékezik Kazinczy. Homoród-szentpáli *Szent-Pály Gábor* ugoicsai táblabíró élt ez időtt Ugoicsában, a kinek Bábonyban és Kőkönyösdön is voltak birtokai; előbb huszárhadnagy volt, később Küküllővármegyéből Ugoicsába, Halmiba költözött, hol nagyanyja, Perneszy Mária jogán gazdag földbirtokos volt. 1792-ben vagy 1793-ban vette nőül Tiszaújhelyi Ujhelyi Annát, kitől egyetlen fia, László, Ugoicsamegyének többször követe, 1848-ban pedig Máramarosmegyének főispáni helytartója, született. Szentpály Gábor 84 éves korában halt meg. (Komáromy András szíves közlése.)

U. o. 7. kikezdés: «A' Péter bátyám leánya kiadott a' Pataki ismeretségen.» Ez csak úgy értendő, hogy Vay Ábraham egy ideig megszakította Kazinczy Zsófiával való ismeretségét; később, tudjuk, mégis egymáséi lettek.

1327. E levélnek itteni és az Angyal Dávid új kiadásában (Kisfaludy S. minden munkái; negyedik kiadás, Budapest, 1893. VIII. k. 148. l.) közlött szövege közt lényeges eltérések vannak, mit annak tulajdonítok, hogy Angyal Dávid nyilván a Toldy másolatát használta, én pedig a levelek eredeti példányait. Az eltéréseket idejegyzem s rövidség okáért a jelen kiadást *I.*, a Kisfaludy S. műveinek kiadását pedig *II.* jeggyel jelölöm.

I. 4. sor:

Ha vagyon valami írásaimban, *a' mi*
a' helyesebb ízlésű ítéletnek tetszhetik,
az többnyire Általad és Tőled szerzett
érdemem.

II.

És örömmel vallom, hogy az, *a' mi*
írásaimban tetszhető . . .

I. 10. sor:

Engem *Nemzetemnek, és nyelvemnek*
azon *lehetséges* dicsőségébe ragadának,
mellyben *képzeltetjük* azt . . .

II.

Engem *nyelvemnek, és Nemzetemnek*
azon dicsőségébe ragadának, melyben
képzelem azt . . .

I. kikezdés 2. sor:

Velin nyomtatvány volt szánva szá-
modra . . .

II.

Velin nyomtatvány volt szánva szá-
modra, *Hazám kedves Litteratora!*

I. kikezdés 5. sor:

külömbféle fajtú [!]

II.

külömbféle *fajtáú.*

I. kikezdés 9. sor:

a' hazafiságnak szent tüze mélyebb és
hasznosb nyomokat hagy . . .

II.

szent tüze *nagyobb,* mélyebb . . .

I. 14. lap 1. 2. sor:

rég' elfajúltt, megfásúltt és meghültt
Vénségnek komor kebelében . . .

II.

rég el fajultt és megfásultt és meg-
hültt *Vénség* . . .

I. 14. lap 11. sor:

szíves idvezlés *Néked és Párodnak*
mind Tőlem, *mind Feleségmentől,* ki *kel-*
lemes munkáidnak . . .

II.

Szíves idvezlés *Néktek Mind a' Ket-*
tőtöknek Tőlem; és Feleségmentől *is,* a'
ki munkáidnak . . .

1328. A 15. lap végén *Szemere Lászlónéról* szól Kazinczy. Szemere Lászlónak — mint Nagy I. id. művéből látjuk — négy felesége volt: 1. Csorbay Nagy Erzsébet, 2. Zoltán Mária, 3. Tussay Krisztina és 4. Körtvélyesi Zsuzsánna.

16. lap alul 8. sor: «*Barkóczy Ferencz* . . . elvette a' szép kővér Rácznét.» Valószínűleg az a Barkóczy, a ki 1808-ban mint pestmegyei főispáni helyettes szerepelt, kir. tanácsos és kamarás volt s a Ludoviceumra 1000 frtot adott.

1329. A levél 2. pontjára vonatkozólag l. a Kis J. Emlékezései (Olcsó könyvtár, 283. sz.) 256. és 257. lapjait. Bővebben szól e tűzveszélyről a Hazai és Külf. Tudósítások 1808. évf. (júl. 27-ki) 8. és 12. száma. Az előbbiben ugyan-csak pár sornyi híradás olvasható a következőkben: «Sopronyból azt a' szomorú hírt vettük, hogy ott Júl. 19-ikén szörnyű tűz volt, mely mintegy 300 házat megemésztett»; de a 12. számban már az alábbi hosszabb tudósítás olvasható: «*Soprony, Aug. 1.* Azon rettenetes történet, mely 19-ik Jul. városunkat puszt-

titolta. megújult 22. és 24-ikben. Már olly nagy volt a rémfülés, hogy segítségre sietni is alig tudnánk. De a' pusztító tűznek dühössége sem engedte meg, hogy fogatosan segíthessünk. A' külső városunkban alig maradt 10 ház épségben. Sok Polgárnak Vagyona tellyesen semmivé lett. Fájdalmas itt a' Hazafinak azt a' szomorú pusztítást látni, mellyet a' tűz Ú. Exc. Gróf Széchényi Ferencznek házában tett. Ott, hol e' nagylelkű Hazafi a' Nemzetnek díszére a' Classicus Authorokat és talán a' régi pénzeket is öszve gyűjtötte, most faldüledékeket és hamut látunk. Elpusztult a' Dominikánusok temploma, Gróf Piatsevits palotája is. Így sok esztendők keresményét 800 házzal egy két óra elemészlé. V. ö. még az 1340. számú levéllel is.

1332. 2. kikezdés: «Ez a' fiatal éretl lelkű asszonyság . . . Jeánya a' haza legnagyobb fiának.» T. i. Pély Jánosné Vay Erzsébet Vay Józsefnek volt a' leánya.

20. lap alul 1. sor: «Ha az Úr kis tanítványkája' könyvei közt meg talál lenni Christian Felix Weissen's Gedichte, olvassa meg azt a' kis dalt, mellynek ez az első sora: *Ich wollte mit der Weisheit halten.*» Weisse Keresztély Felix említett költeménye «Weisheit und Thorheit» czímmel jelent meg, s az 1772-ki kiadás (Kleine lyrische Gedichte, Leipzig, I. k. 49. l.) szerint így hangzik:

Ich wollt' es mit der Weisheit halten:
Schnell legt' ich meine Stirn in Falten,
Sprach überall und allemal
Von hohen Dingen und Moral.

Doch bald ich der Weisheit müde.
Ich gähnte zwar in Ruh' und Friede;
Doch Jünglinge und Mädchen sahn
Mich wieder kalt und gähnend an.

Nun dacht' ich, Thorheit ist mir lieber:
Die Jugend eilt zu bald vorüber.
Wein, Lachen, Liebe, Tanz und Scherz,
Euch überlass' ich ganz mein Herz.

Ich lachte, liebte, tanzte, scherzte,
Bis mich's in allen Gliedern schmerzte:
Beim Tanzen ward die Zeit mir lang,
Und von dem Weine ward ich krank.

Nun halt' ich es mit allen beyden,
Bald mit dem Ernst, bald mit den Freuden:
Die ernste Weisheit ist mein Weib,
Die Thorheit ist mein Zeitvertreib.

Die ein' ist Wirthin in dem Hause,
Die andre Wirthin, wenn ich schmause,
Und wenn die Frau zu spröde thut,
So macht es die Mätresse gut.

1333. 22. lap alul 18. sor: «A' Magyar Kurír szerint Silézia felé megyen Berlin tájékaról a' sok ágyúja a' Francziának.» A nevezett lap 1808. évf. (júl.

22-ki) 7. számában olvasható egy tudósítás, hogy a francia seregek Charlottenburgból útnak indultak és «a Széziai lőgerékbe mennek.»

Gróf *Szapáry Péter*, a kiről Kazinczy több levelében szól, családja hasonló nevű tagjai közt a IV-dik, a ki 1812-ben ezer forint alapítványt tett a Ludovicumra. I. Nagy I. id. m. X. k. 482. l. A Magyar Kurir 1809. évf. (márcz. 7-ki) 19. száma pedig a következő adományáról értesít: «Méli. Cs. és K. valóságos Kamarás Gr. Szapáry Péter Ur ő Nagysága hazafiságának jeles példát adott [!], midőn a' maga tíz ezer darabokból álló Magyar Országí ásványoknak drága Gyűjteményét, mely negyven ezer forintokra becsültetik, a' T. N. Szala Vármegye által ő Cs. és K. Herczégének Nádlor-Ispányunknak a' nemzeti Muzeum számára ajánlott [!].»

Baldacci Antal államtanácsos és a Sz. István rendjének kis keresztese.

A levél végén azt írja Kazinczy az 1826. sz. levél jegyzetében említett Lázárról, hogy ennek levele «Klapprothságot sejdített» vele. E kifejezéssel bizonyosan a szabádkönnivességre czéloz. V. ö. az 1274. számú levéllel.

1334. 28. lap felül 6. sor: «Midőn a' *cz* és *cs* 's az *ő* és *ű* ellen kikölt a' Hazai Tudósításokban (t. i. Horvát I.): akkor én neki igen modeste felültem.» V. ö. az 1114. s az 1555. számú levéllel s ezek jegyzetével.

U. o. kikezdés: «Hogy Diogenesben ejtett hibámat kimutattad, azt néked annyira nem vettem rosszul, hogy szintén örvendek neki.» Kazinczy itt bajosan őszinte; a Verseghy mellé való sorozatásnak bizonyosan nem örült. Különbösen Pápay művének, *A magyar litteratura esmértele* 103. lapjára czéloz, hol a szerző a következő sorokat írja: «Kazinczy és Verseghy kétség kívül a' nevezetesebb Magyar Íróink 's Nyelvtudóssaink közül valók; mégis amaz a' *Diogenesben* a 250-dik óld. ezt teszi: *anyáik*, emez pedig Millot 170. óld. *atyáik*, melyeket a' Magyarotúl sehol sem hallhatni, mivel azon szavakat ország szerte így ejtjük kettőzetlelt hanggal a' harmadik személyben: *anyjaik, atyjaik*», stb.

U. o. alul 15. sor: «Gróf Desöffy minap írta-meg nekem egy beszélgetését egy valakivel ezen kötet (Egyveleg írások I.) cránt.» V. ö. az 1304. számú levéllel.

U. o. alul 1. sor: «Egy *valakinek* a' neve csak egyszer fordúl-elő írásodban.» Valószínűen Bacsfányit érti, a kiről Pápay művének 415., 416. lapjain szól, midőn a kassai *Magyar Museum* megalapítását tárgyalja.

1335. A levél 3. kikezdése: «In No 71. der Göttingischen gelehrten Anzeigen vom laufenden Jahre steht eine vortreffliche Recensio meines Musenalmanachs.» V. ö. az 1348. számú levéllel. Erre a recensióra nem tudtam ráakadni, mivel a Götting. Gelehrten-Anzeigen folyóiratnak épen ez az övfolyama hiányzik közönyvtárainkban.

1338. 33. lap alul 1. sor: *Gr. Kollowrath Liebsteinski. Kollowrat-Liebsteinsky Vincze gr.* a máltbai rend vitéze, altábornagy, val. b. titk. tanácsos, az erdélyi sereg vezérlő tábornoka s a II. ezred második tulajdonosa.

34. lap 3. kikezdés: «Munkácson vas roszával írt Munkádot be kötettem.» Cserey minden valószínűség szerint Kazinczynek arra a kéziratára czéloz, a' melyet nekem is volt alkalmam látni Chyzer Kornél szívességéből. Ez egy kis 8-r. piros bőrbe kötött könyv, a melynek címe: «Dolgozásaim a' Munkácsi Vár-

ban 1800 és 1801», s magában foglalja *Emilia Galottit* teljesen, a *Barnhelmi Minna* egy részét, azután *Énekek Ossziánból*, *Szívkepző Regék*, második könyv, *A két szerencsétlen* című darabokat. A címlapon Kazinczynak következő jegyzete olvasható: «Minthogy az Országlás' Rabjainak tintát nem engednek, vasdarabokat hánytam ezetbe; a' papirosat pedig Kufsteinből Munkácsig tartó útnak alatt lopva szerzettem.»

U. o. alul 2. sor: *solitenz* h. *solitaire* olvasandó.

1340. 37. lap alul 9. sor: »A' mit a' halál félelme felől, a' Révai születése napja felől tett jelentésben írtam a' Hazai Tudósításokban, szívemből kikapott megjegyzés.» Kazinczy említett cikke a Hazai Tudósítások 1808. évf. (máj. 14-ki) 39. számában jelent meg; czélt pontja így hangzik: «Láttam, hogy többé látni nem fogom, de meg akartam kímélni a' halál emlékezetétől, melly, midőn a' test a' hosszas fájdalom által elgyengült, annak lelke előtt is rettenetes, a' ki ép napjaiban hérosi bátorsággal szokta volt tekinteni.»

53. lap 4. sor: «Mesés költemények Andrád Elek által.» Az idézett mű 1807-ben, Pesten jelent meg Trattnernél. L. Szinyei J. id. m. I. k. 160. hasábját.

U. o. 4. kikezdés: «A' Természet csudái most vannak a' Compactornál.» Kis János szóban levő művének teljesebb címe ez: «Természet csudái, országok nevezetességei és nemzetek szokásai, mellyek külömbféle munkákból öszveszedegtettek, s részszerént az efféle dolgokban gyönyörködőknek, részszerént a hasznos és kellemes olvasást megkedveleni s figyelmetességeket gyakorlani kívánóknak számokra kibotsáttattak.» Pozsony, 1808, Wéber Simon Péternél.

«Wéber nem tanult intésünkből. Így nyomtatni *Plutarchust*» — folytatja Kazinczy. *Plutarchust* ez időben Tanárki János fordította s Wéber adta ki 1807-ben. V. ö. az 1256. számú levéllel s ennek jegyzetével.

1341. *Glatz Jakab* ág. ev. lelkész, egyházi tanácsos, szül. 1776. november 17-kén Poprádon, meghalt 1831. szept. 25-kén Pozsonyban. Életére s műveire nézvé I. Szinyey J. id. m. III. k. 1228—1236. hasábjait.

1345. 63. lap kikezdés 2. pont: «Nem jól van mondva *toll*», stb. Kazinczynak ez a jegyzete is mutatja, hogy az V. k. 1318. számú levele mellett közölt vers a mi közlésünk szerint helyes, nem a Kölcsey legújabb (Budapest, 1887.) kiadásában megjelent közlés szerint, a hol a 9. k. 11. lapon *toll* fordul elő.

65. lap kikezdés: «*Sinai* meghala. Ezt tudom az Ujságból.» A Hazai és Külf. Tudósítások 1808. évf. (júl. 16-ki) 5. számában olvasható egy tudósítás jún. 30-ki kelettel; a mely így kezdődik: «Ma temették el minden tőlünk kitelhető tisztességtétellel ama nagyhírű és tudományú tisztas Öreget, Tiszt. Sinai Miklós Urat», stb.

1346. Cserey a levél vége felé Vay László művéről szól, a mely ily címmel jelent meg: «A német hívség, avagy Bécs polgárjai a frantzhadban (a szövegben hibásan: Franczstadban), egyházi szép emlékezet jele a Bécs minden Lakossaira nézve, kik eme veszedelemmel telyes időpontban vagyonaikat és életüket a Köztársaságnak s a Haza közjavanak szentelték. Németből Magyarra szabadon általtétetődött egy buzgó Magyar Hazafitárs által.» N. Váradi, 1806. 2. kötet.

A levél 6. sorában: von *der* M. geschichten h. olv.: von *den*.

«*Hannulikumkba nagyon meg ütköztem* — írja tovább Cserey — nékie is Vayt magasztaló ódája itt találatván.» Hannulik Chrysosthom a Vay László említett műve II. kötetének végén közöl egy ódát, de az nem Vay Lászlót magasztalja, hanem mint a többi költemények, Fischer István báró egri érseket főispáni hivatalába történt beiktatásakor. A költemény első stropháját ide iktatom:

Ergo relinquis, Pastor! ovilia,
Curanda Regum, quae dedit, optimus?
Relinquis? At grex Te orbus (eheu!)
Moeret amans, oculisque turget.

Mellékesen megjegyzem, hogy Kazinczynak Hannulik Chrysosthomhoz 1805. szept. 30. és 1806. jan. 8-án írott leveleit pár hónappal ez előtt találta meg a piarista-rend budapesti könyvtárában Főt. Csaplár Benedek, a ki engem erről mindjárt értesített, de sajnos, már nagyon későn. E levelek is tehát csak a pótlékkötetben fognak megjelenni.

1348. 70. lap fölül 3. sor: «diesen süßsantem Leuten» helyett olv.: «diesen *süffsantem* Leuten.»

71. lap alul 7. sor: «expürt» h. olv.: *expiürt*.

73. lap fölül 8. sor: «Tölzel» h. olv.: *Tölpel*.

1350. 77. lap kikezdés: »A Budai Német Uiság 69 darabjába praenumeratio hirdettetik.« A Vereinigte Ofner u. Pester Zeitung 1808. évf. (aug. 28-ki) 69. számában csakugyan olvasható a szóban levő praenumeratio Fessler munkájára; egyszersmind a munka kötetének rövid tartalma is közölve van; utána pedig e sorok:

«Wenn überhaupt die Geschichte dieser kräftigen Nation, durch einen Zeitraum von mehr als *neunhundert* Jahren durchgeführt, nicht nur Ungarns Eingeborne, sondern wohl auch andere Nationen interessiren dürfte, so verdient diese Unternehmung Fessler's um so mehr die Unterstützung der Geschichtsfreunde, als bis jetzt, bei allem Reichthume fleißig gesammelter und mit kritischem Scharfsinne gesichteter Materialien, noch keine Geschichte der Ungarn vorhanden ist, welche den Forderungen der historischen Kunst und den Wünschen der Leser von Geschmack einigermassen genüge.»

1351. 78. lap alul 16. sor: «ich die Samen» h. olv.: *wie* ich die Samen...

1354. A levél utolsó sora: «*Kis Miklósnak* hozzád küldött levele még is hever valahol.» Itt Kazinczy tolla valószínűen megbotlott, talán *Kis Imrét* kellett volna írnia. Legalább, a mivel levelét végzi Kazinczy: «Az 1012 f. vettem», ez egyenesen Kis Imrére utal, mivel ő küldötte ezt az összeget Csereytől Kazinczynak.

1355. 83. lap fölül 5. sor: «Berzsenyi verseiből *kettőt* ide íratok.» Csak az egyiket közli Kis János, a másik vagy elkallódott, vagy eredetileg sem volt a levél mellett.

1356. 85. lap alul 4. sor: «Szegény *Spisich* bátyámra nézve csak azt írom, hogy ellenségei még a' sírban is üldözik őtet, Báró Ghilányi egy a' Bol-

dogúllat védő Epitaphiumot nyomtatattván-ki Belnay Ujságában, a' Canczelláriától szoros kérdésre vétetett.» Czélzás az »Ephemerides Statistico-politicae« czimű lap 1805. évf. (márcz. 12-ki) 21. sz. Appendix 251. lapján név nélkül megjelent versre, a melyet az ügy érdekénél fogva egész terjedelmében közlök:

Spissich János, néhai érdemes Szala Vármegye Vicispánjának Koporsójára.

Hogy ennél a' Sírnál jártam minapában,
 Négy Asszonyt láttam itt: Kettőt gyász ruhában.
 Más kettőt ellenben színesbe öltözve;
 Nyitva vala a' Sír, 's a' bolt fölfödözve.
 Sírtak a' Gyászosak, amazok ellenbe
 Kétséges Orczával néztek a' verembe. —
 Az egyik Gyászostól kérdezém neveket,
 Ösmerni akarván azokat, ezeket.
 Én a' HAZA vagyok, úgy mond; Ez mellettem
 Az ERKÖLTS; — leghívebb Fiamat vesztettem
 SPISSICHben. — Az ERKÖLTS példáját 's Mesterét
 És a' múlt Századnak egy remek emberét.
 Amazok ellenben, a' fényes ruhások,
 (Mint a' Győzdelmes Bajnokok' szokások)
 Egyik az ÍRÍGYSEG, Medusa hajával,
 Másik az ÜLDÖZÉS hosszú Korbátsával,
 Ünnepelni jöttek estét e' megholtnak,
 De, nyitva találván födelét a' boltnak,
 Eltelvén mindenik kétes borzadással,
 Ekképp' tanakodnak suttogva egymással:
 Irtózom rá nézni, a' kit ostromlottam! —
 Én is bánom, felel amaz, hogy bántottam!!

Még ezeket hallom a' Haza szájából,
 Nézek; hát a' holtak tisztos homlokából
 A' HALHATATLANSÁG egy pille képében
 Fölszáll, és azt mondja tsendes röpültében:
 Hasztalan! — vége van — mint minden más NAGYNAK,
 Nagy Lélek! itt lakni már tovább nem hagynak.
 De, majd egy két Század bizonyoságot téssen,
 Hogy SPISSICH még itt is halhatatlan léssen.

Mint említém, az író neve nincs a vers alatt, de kétségtelenül Ghillány Istváné, a kire Kisfaludy czéloz. Egy vers a Hazai és Külf. Tudósítások 1809. évf.-ban is olvasható föle. A versíró neve Szinyei J. id. művében nem fordul elő.

86. lap fölül 4. sor: «Már több ízben is meg-meg szállott egy kis kedv, *egy eredeti hazai Tragédiának készítésére.*» Hogy ennek a tervezett s később meg is írt tragoédiának tárgya a Bánk bán története, kitűnik Kisfaludy Sándornak 1808. aug. 6-kán Bacsányihoz intézett leveléből, a melyben Kisfaludy egyenesen meg is nevezi a tárgyat. «Nékem a' minap — írja — a' magyar szín-

játszó Társaságnak szükségét látván a' Teátromi darabokban, kedvem duzzant egy eredeti, hazai szomorú játékot (*Bankó Nádorispányt*) írni; de részszerint azért, hogy meg nem tudtam határozni, mellyik vers-nem lenne legalkalmasabb és legkönnyebb a' Tragédiái nagy indulatoknak legtermészetesebb előadására, részszerint azért, hogy talán a' tárgy magában is botránkozást okozhatott volna, — elnyomtam kedvemet.»

Kisfaludy Sándornak e levele megjelent összes műveinek legújabb kiadásában is a VIII. k. 153. lapján, s bár a kiadó szintén az eredeti kézirat másolatára hivatkozik, az itteni közlésnek alapúl szolgáló valóban eredeti levél s az Angyal Dávid használta másolat szövege között több lényeges eltérés van, a melyek itt következnek az 1327. számú levél jegyzetének mintájára:

<p>I. 3. sor:
én <i>nem lakom már</i> Kámban . . .</p>	<p>II.
én <i>nem Kámban</i> lakom már . . .</p>
<p>I. 84. lap 3. sor:
itt lakunk <i>quasi Curialis</i> házainkban . . .</p>	<p>II.
itt lakunk <i>nem éppen Curialis</i>, hanem <i>szabad</i> házainkban . . .</p>
<p>I.
84. lap fölül 6. sor: 's <i>minthogy</i> szüntelen betegeskedő Feleségemnek a' Kámi levegő <i>ártalmas volt</i> nedves helyheztetése miatt, itt telepedtem le <i>én is</i> . . .</p>	<p>II.
Szüntelen betegeskedő Feleségemnek a' Kámi levegő <i>ártalmas lévén</i> nedves helyheztetése miatt, itt telepedtem le . . .</p>
I. A 10—12. sorok hiányzanak a II-ban.	
<p>I.
U. o. 13. sor: Feleségem is <i>Szegedy</i> ugyan, <i>de</i> nem Elíza, hanem Rozália.</p>	<p>II.
Feleségem is nem Elíza, hanem <i>Szegedy Rozália</i>.</p>
<p>I.
U. o. 30. sor: és ha Te előttem <i>nem írsz</i> vala . . .</p>	<p>II.
és ha Te előttem <i>nem írtál</i> vala . . .</p>
<p>I.
85. lap fölül 1. sor: még a' múltt Diétán közre akarván bocsáttani . . .</p>	<p>II.
<i>jó szándékból</i> még . . .</p>
<p>I.
U. o. 3. sor: csak úgy <i>jöhettek</i>-ki kezemből Regéim . . .</p>	<p>II.
Csak úgy <i>jötte</i>nek ki <i>tehát</i> kezemből Regéim . . .</p>
<p>I.
U. o. 5. sor: Utóbb <i>vetém</i> észre a' sok hibát . . .</p>	<p>II.
Utóbb <i>vettem</i> észre <i>lassanként</i> a' sok hibát . . .</p>
U. o. 6. sor: 'S <i>még is</i> minden <i>hiba</i> mellett . . .	<p>II.
<i>De</i> minden <i>hibája</i> mellett . . .</p>
<p>I.
U. o. 7. sor: Voltak a' <i>Santissima Hermandad</i>ból, kik Himfyvel egygyütt engem örömet tűzre tettek volna . . .</p>	<p>II.
Voltak, a' kik Himfyvel egygyütt engem örömet tűzre tettek volna (O Santissima Harmandad!)</p>

U. o. 12. sor: és csak félig sült *pró-
báim* valamely nálamnál tehetőssebb
elmét remekebb munkáknak szerzésére
tüzelnének...

és csak félig sült próbáim *után* va-
lamely nálamnál tehetőssebb *elme re-
mekeket állítana...*

U. o. 17. sor: kész volnék *poroszló*
lenni...

kész volnék *hóhér* lenni...

U. o. 21. sor: *azoknak eszközléséből*
tétettek...

annak akarattjából tétettek...

U. o. 30. sor: Keserű Siralom *az,*
hogy oly nehéz.

Keserű Siralom s *olly nehéz...*

U. o. 34. sor: ha a' *részrehajló* el-
lenségek előtt nem is...

ha a' *részre, sőt tőlünk elhajló* el-
lenségek...

U. o. 36. sor: Szegény Spisich *bá-
tyámra nézve* csak azt írom...

Szegény Spisich *Bátyám eránt* csak
azt írom...

I. 86. sor fölül: A kettős kötőjel helyett a *II*-ban következők olvashatók:

És így Spisich talán hadd nyugodnék, hogy a' hazáinak még sok hasznot
szerezhető Élők — ne háboríttassanak.

I.

II.

U. o. fölül 2. sor: rosszlelkű *árulók-*
től...

rossz lelkű *emberektől...*

U. o. 6. sor: mert mit *írjon* a' bús
Magyar *szomorúnál egyebet?*

mert mit *írhat* a' bús Magyar, *ha*
csak nem szomorút?

U. o. 15. sor: Én a' nagy Világtól...

Én *részemről* a' nagy Világtól...

U. o. 28. sor: Élly boldogúl dicső
Hazafi...

Élly boldogúl, dicső *Hazafitársom...*

A *II*-ban a levél kelete a levél elején van csak s *14. Sept.*, holott az
I-ben hátul van s *15-dik Sept.* olvasható.

1358. 88. lap. 2. kikezdés. «Spanyolországban rosszul mégyen a' József
részéről a' dolog. Ezen híreket olvashattad az Ujságokban.» Kazinczy a *Hazai és*
Külf. Tudósításokra céloz, a melynek 1808. évf. 22. (szept. 14-ki) számában olvas-
ható egy ily értelmű közlemény. Ez a többi közt arról tudósít, hogy József »már
Madridba menetele közben némely akadályokra talált, és ámbár az egész út
mintegy 60 ezer Frantzia katonasággal meg volt rakva, mégis 4 ezeret közülök
Burgosnál az Insurgensek elszakasztottak», stb.

1360. A levél elején említett gr. *Bethlen Lászlóra* nézve l. az 1189. sz.
levelet s ennek jegyzetét.

Az esztergomi *primás*, kiről Kazinczy emlékezik, ez időben *Károly Ambrus*
főherceg volt, a ki a következő évben halt meg Tatán. V. ö. az 1442., 1449.
s az 1543. számú levelekkel.

1361. A levél 2. kikezdésében ezt írja Dessewffy: «*J. ő* Nagysága elmés
mondását nem értem.» Valószínűen Jekelfalussy Józsefre céloz.

1362. A levélben említett férfiakra a következőket jegyzem meg:

Hertelendy Gáborra nézve v. ö. a 677. számú levelet s ennek jegyzetét; továbbá a *Hazai és Külf. Tudósítások* 1808. évf. 4. számú (júl. 13-ki) toldalékát, a melyben Hertelendynek József nádorhoz írt búcsúlevele s egyéb adatok is találhatóak.

Gr. *Hoditz Frigyes* törzstiszt.

Gr. *Maggi János* törzstiszt.

Gr. *Gvadányi Ignác* fia volt az ismeretes Gvadányi Józsefnek, meghalt 1828-ban mint ezredes. V. ö. Széchy Károly «Gr. Gvadányi József» czímű műve (Budapest, 1894.) 76. 77. lapjaival.

Sárvári Pálnak itt érintett műve «A rajzolás mesterségének kezdete» czímmel két részben jelent meg; az első 1804-ben, a második 1807-ben, Debreczenben.

1363. E levél tévedésből került mostani helyére; ugyanis nem október 13-kán, hanem december 13-kán kelt, tehát az 1384. sz. levél után sorozandó.

A 97. lapon *Meskoról* tesz említést Kazinczy. Ez időben több ily nevű férfiúról van tudomásunk: Mesko Mátyás Csetneken élt; Mesko József mint a Mária Terézia rend vitéze említetik, s végre Mesko András Árvamegye tiszti ügyész volt. Mivel Kazinczy a keresztnévet elhallgatja, nem lehet biztosan tudni, kire czéloz; de talán nem tévedek, ha Mesko József ezredest gyanítom a kérdéses férfiúban.

98. lap 2. kikezdés: «Ich wies ihm Horányi's Werk de Corona.» A mű teljes címe: «De sacra corona Hungariae ac de regibus eadem redimitis commentarius», Pest. 1790. V. ö. Ballagi Géza id. m. 306. 415. lapjaival.

Alább Horváth Mihály művét említi Kazinczy, a mely «Historia Ungariae politica» czímmel jelent meg két részben, az első 1790-ben Bécsben, a második 1792-ben Pozsonyban.

99. lap 3. sor: «Ich habe im Junius 1808. in den Blättern des Kultsár das Recept einer sehr schwarzen *Dinte*, die ich selber brauche, bekannt gemacht.» A rövid tudósítás megjelent a nevezett lap 1808. évf. 3. (júl. 9-ki) számában, s egész terjedelmében itt következik: «A' legszebb feketeségű tinta, mely soha meg nem halaványodik. Végy angliai vitriólt, két latot; — török gallest, ötödfél latot; — arabiai Gummit, három latot. — A' Gallest törd meg, 's ezt a' háromféle ingredienciát töltsd egy mázos cserép-edénybe. Önts egy messzely eczetet reá, 's egy óra múlva három messzely eső, hó vagy folyó vizet, kevergessd tíz minutumig, 's kész a' legszebb tinta.

«Nagy gondatlanság az némellyektől, hogy ezüst, bádog 's más érczből csinált kalamárisokat tartanak. Ezekben a' legjobb tinta is verességet kap. A' fa kalamáris sok tintát eliszik. Legjobb az üveg és porcellán kalamáris.»

1364. 99. lap alul 12. sor: «H. v. *Klobusiczky*, neveu des Gouverneurs von Fiume. that mir die Freundschaft auf meinem Wagen nach Pressburg zu fahren.» *Klobusiczky József* 1807-ben nevezetett ki Fiume kormányzójává, 1810-ben borsodmegyei főispán s v. belső tit. tanácsos lett. Unokaöccse *Klobusiczky Károly*, Antal fia, a ki inentől kedve egészen 1825-ig volt a hétszemélyes táblánál iktató. Klobusiczky Antal váradi kir. tanácsos volt. V. ö. Nagy I. id. m. VI. k. 280. l. és az 1370. számú levéllel.

A 101. lapon *Podmaniczky Károlynéről* tesz említést Kazinczy. B. Podmaniczky Károly bányatanácsos neje Charpentier Júlia, Charpentier freibergeri

bányafő leánya, a ki 1798. Hardenberg Frigyes (Novalis) ismeretes német költő, (megh. már 1801., 29. évében) menyasszonya volt. — Az első sorban: «*Nous avons*» h. olv.: *Nous avons*.

102. lap: *Engel János Keresztély* ismert történétíró, született 1770. okt. 17-én Lőcsén, meghalt 1814. márcz. 20-kán Bécsben. Udvari cancellariai fogalmazó, 1812-től kezdve titkár. L. bővebben Szinnyi J. id. m. II. k. 1311—1315 h.

103. lap: *Cleyermann Károly* született Majna-Frankfurtban 1775. január 15-kén, meghalt Magyarországon, Szirákon 1833. febr. 15-kén. Bécsben 1796—1815 közti időben élt, mint egyházi predikátor. Híres szónok volt, számos egyházi beszéde nyomtatásban is megjelent, így «*Predigten in den Jahren 1813—1814. zu Wien gehalten*» czímmel egyik legismertebb gyűjteménye, két kötetben. V. ö. Wurzbach id. m. II. k. 288. lapjával.

U. o. *Kreutzinger József* jeles bécsi arcképfestő és rézmetsző, a múlt század második felében s a jelen század elején élt. Az uralkodóház több tagjának arcképeit is festette, így József főherczeg nádorét, Ferencz császár és királyét. L. Wurzbach id. m. XIII. k. 211. 212. lap.

U. o. *Balkay Pál* született 1785. június 29-kén Tisza-Örsön (Heves m.), 1804—1809 közt Füger és Maurer tanítványa a bécsi képzőművészeti akadémiában. Nevezetesebb művei: «*Mária mennybemenetele*» a minoriták templomában Miskolczon és Tisza-Füreden; «*Szent Lőrincz*» oltárkép Bessenyőn; «*Szent István király*» Födémesen, az egr minoriták templomabeli «*Nep. Sz. János*», a nádudvari oltárkép: «*A kereszt felmagasztalása*» s «*A béke háza*» hét láb magas allegorikus kép, a melyet a festő a M. N. Múzeumnak ajánlott fel. L. Közhasznú Esmeretek Tára. Pest, 1831. II. k. 25. l. V. ö. az 1491. számú levéllel és a Honművész 1836. évf. I. r. 279. lapjával, a melyből kitetszik, hogy Balkay még a harminczas években is élt, Egerben.

Kubinyi Gáspárné b. Prónay Honorata, meghalt 1819-ben. V. ö. a köv. levéllel.

1368. A levél vége felé ezt írja Kazinczy: «*A' mit Révai felől az Utóírá-sban* olly meleg szívvél írtam, Néked kívánom mindenek felett, hogy tessenék.» A «*Magyar régiségek és ritkaságok*» előszavában írt következő soraira czéloz: «*Révai nincs többé, 's ő nekem barátom volt. Könnyű képzelni, mint kellett nekem ennél fogva azt a' nagy embert szeretnem, kit hévvel fogtam volna szeretni, ha ő engem a' maga sok esztendei barátsága által meg nem tisztelt volna is. Gyűlölt, bántott, üldözött volna ő bár, én őtet szerettem volna, mert lelkem lángot kapott az ő lelkétől, mert én őtet ott is érttettem, a' hol talán sokan nem értették 's nem értik . . . Szerettetni a' jóktól a' legfőbb eddessége az életnek: Révai pedig bizonyosan ezeknek számokból való volt.*»

1369. «*Hier die Recension von Versegghys Aglája*», kezdi levelét Kazinczy. E bírálatot az 1808. és 1809-ki német folyóiratokban nem találtam. Megjelent-e csakugyan, ez ideig meg nem mondhatom.

113. lap alul 10. sor: «*wieder die alten Classiker*» h. olv. *wider*, stb.

1370. 115. lap alul 3. sor: «*Nagyot és Czika Susit* csak lélekben köszönt-vén» . . . Tudvalevőleg Nagy Sámuel orvost és Spáh Gábornét érti Kazinczy.

116. lap alul 16. sor: «Az egy *Baranyi Mihályon* kívül (ez is szenvedett velem) nem találtam más kancsált, a' kinek hinni mertem volna.» Nagy I. id. m. I. k. 185. l. és Pótl. k. 75. lapján fölemlít egy Baranyi Mihály nevű férfit, a ki országgyűlési követ is lett volna, de már 1802-ben meghalt. Vagy Nagy I. téved, vagy az említett férfiú egészen más; mert az itt szóban levő Baranyi vagy talán inkább Baranyai Mihály még 1831-ben is élt, midőn Kazinczy nógrádi s gömöri utazását tevő. Ez utazásában ugyanis a következőket írja: «S a tájnak (t. i. Karancseszi, Ludány és Bocsár vidékének) még két lakója, kik az én szívemnek igen kedvesek. — Consil. Kapy Józsefné, leánya Szent-Iványi Ferencz ország bírójának, ifjú szerencsés éveim egyik barátnéja, Etsen, s *Baranyai Mihály* úr, *egyik barátja ifjú nem szerencsés éveimnek*. Mindketten testvéri csókkal fogadták a huszonnyolcz esztendőök olta nem látottát. Mely viszontlátás! mely keserűen-édes emlékezések! Szemeinkben rezgő könyveink áldák a gondviselést, mely bennünket az örvények nyeldeső torkaiból kikapott s virágos és tövises partokra teve ki. Baranyainak kevesebb tövis juta, nekem több s épen utolsó napjainra a leggyilkolóbbak!»

1371. Kölcsey e levelében *Böszörményi Pált* és *Domokos Imrét* említi, mint a Debreczeni Grammatika dolgozótársait. Böszörményi Pál Debreczen főbírája s országgyűlési követe volt; született 1757. nov. 1-én Székelyhídon, meghalt 1825. febr. 2-kán. L. bővebben Színnyei J. id. m. I. k. 1313, 1314 h. — Domokos Imre nyilván ugyanaz, a kihez a 426. számú levelet intézte Kazinczy. Főiskolai kurator volt, a kinek a debreczeni tanárokhoz intézett egyik leveléből Jancsó is közöl egy részt. (Kölcsey F. élete és művei 24. l.) V. ö. az 1375. számú levéllel.

1372. 121. lap kikezdés 5. sor: «A' Hazai Tudósításokban a' B. Prónay László Exc. halálát olvasám.» A mondott lap 1808. évf. 36. (nov. 2-ki) számában olvasható a következő nekrológ:

«Pesten Okt. 28-ik napján az inashúsokat megtámadó hideglelésben életének 75-ik esztendejében meghalt Ó Exc. Mélt. Tót Prónai és Blatniczai L. Báró Prónai László Úr, Ó Ts. Kir. Felségének Val. B. Tit. Tanácsosa, Tek. N. Csanád Vármegyének Fő-Ispánja. — Az ő szoros erköltsi tökéletessége; a' Királyhoz és Hazához vonzó szíves nagy hajlandósága; az ő példás buzgósága 's rendtartása a' reá bízott külömbféle Országos Hivatalokban; az ő tiszta Hazafiúsága; az ő ritka elmebeli élessége; az ő különösen oktató társalkodása; a' Literaturához soha meg nem hült szeretete, kiváltképen pedig a' Magyar Literaturához olly fényesen megbizonyított hajlandósága, a' Hazánk Historiájában soká fen fogják tartani az ő emlékezetét, azoknál pedig, kik a' boldogultat közelebről ismerték, elfelejthetetlené tészik.»

121. lap 2. kikezdés: «A' másik újság a' 36-dik darabban az 564—566. lapokon azon történetet beszéli, a' mellyet, nemeslelkű barátom, Te beszéllél nékem ebéded felett.» A Magyar Kurir 1808. évf. 36. (nov. 1-i) számában van leírva Kis János atyjának a jobbágyi terhektől való fölmentése a következőleg: «A' virtust soha sem késő kihirdetni. Egy illy követésre méltó dolog történt Sz. Andráson Sopron Vármegyében a múlt nyáron Junius holnapban . . . Azon jeles történetek közt, mellyek köz híradásra méltók, főképpen, s talán leg inkább is az olyanok érdeemesek, mellyek a' szerentsének leg kisebb vezérlése nélkül egyedül nemes lelkiüségétől, önnön maga haszna meg tagadásával származnak. — Illyen, a' mit

mai napon (t. i. Junius 30-ikán) Mélt. Gróf Tolnai Fesztetits Ignácz Úr Eö Nagysága tselekedett, a' midőn az Aug. Confession lévő Evangelikusoknak Sz. Andrásón volt Superint. Gyűlések alkalmatosságával, annak számos egyházi 's világi Renden lévő tagjai a' fenn meg ígirt (*írt* helyett, nyomdahiba) Grófot, mint Sz. Andrásnak földes Uraságát, az illendőséghez képes Egyedi Kastélyában személyesen meg tisztelték, és Eö Nagysága azok közt egy tulajdon maga ugyan Sz. Andrási helyes Jobbágynak azt az érdemes fiát látván, a' ki már tudományaira nézve, és jelesen a' Magyar Litteraturában magát nevezetesen érdemessé és esméretessé tette, sőt egy munkája jutalom pénzel is meg koronáztatott, ezen betses fiúnak kedveért annak édes atyát hólta napjáig minden jobbági szolgálatoktól és adózásoktól önként 's kegyessen fel szabadítani méltóztatott, ez által mind igaz hazafúságának, mind az érdemeket betsülni tudó nagylelkűségének nyilvánáságos jelét adván.

«Mellyért is midőn a' méltóképpen meg illetődött érdemes fiú háladatosságát kéz tsokolással akarta volna meg bizonyítani, azt Eö Nagysága nemtsak meg nem engedte, sőt inkább maga ötet, nagy lebotsátkozott kegyességgel meg ölelni méltóztatott, még azt sem engedvén meg a' jelenlévőknek kérékre, hogy ezen szívet gerjesztő nagy lelkű tettét ki híresíthessék. Ezt azonban elhalgatni minden bizonynal nagyobb vétek lett volna, mint Eö Nagysága díszes alázatosságának nem kedvezni.» V. ö. Kis J. Eml. (Olcso Könyvtár) 275. 276. l.

1373. 126. lap fölül 4. sor: «A' mint hallottam, *már recensálták a' Betsi Neue Literatur Zeitung*-bann az *én Odáimat.*» Az említett bírálat csakugyan megjelent az idézett folyóirat 1808. évf. (ápr. füzet) 189. lapján, a melynek összefoglaló része így hangzik: «Unser Dichter nimmt ein Thema aus dem Religionsbuche oder aus der Naturgeschichte, oft die Sonne, die Wolken, den Blitz, Regen, Regenbogen, Garten, Quelle, u. s. w. und was er über diese Gegenstände in seinem Compendium findet, das wird hin und wieder mit mythologischen Blumen und manchen poetischen Phrasen hübsch aufgestutzt, und fertig ist die — *Ode*. **Wie ganz anders** ist das in den Werken des vortrefflichen Virág, bey welchem, wie durch die Oden des göttlichen Dichters Horaz, Geist und Seele, Herz und Phantasie gewaltig erregt werden» . . .

A bíráló megrója Vályi Nagy Ferencz egyes kifejezéseit: *háy ég*, a' felhő essőt *szítál*, Zefír a pásztort a cserfa alatt *legyezi*, az Istenség viczéje (Stellvertreter der Gottheit), stb. aztán hogy némely rövid hangot hosszúnak vesz, pl. tudós, Nagy F.-nél tudós, buja-búja, kik-kik; *futol*, *biztatol*, *egyen*, *igyon*, stb. V. ö. az 1379. számú levéllel.

1375. A 133. lap 2. kikezdése végén a «grell színekkel mocsos» mappáról tesz említést Kazinczy, a melyről a Hazai Tudósításokban szólt. A nevezett lap 1808. évf. 22. (márcz. 16-iki) számában «Magyarországnak régi abrosszairól» czímmel megjelent cikkében három térképet hoz fel Kazinczy, s a levélbeli célzás az elsőre vonatkozik: «Ez úttal három régi abrosszal ismértethetem meg ezen tudományok terjesztésére intézett Újságlevelék' olvasóit: — Az első valamely isméretlen német Atlásból van kivéve. Fa metszés, még pedig ügyetlen kéz műve; a' nevek rajta mozgó betűkkel vannak rakva; festékjei grellék. Nyúgoti 's keleti széleim fel vannak rakva a' grádusok 's a' négy szegletben *Thorn*, *Mare Adriaticum*, *Moschia* és *Carpi*, NATULJAban, a' vég nevezetek. A *Tartaria minor*

nevezete alatt egy kapaformájú paizs áll, bémázolva bíbor setét színnel, 's ebben egy mérővessző (*libra, Wage*) látszik. A' túlsó oldalon arabeszk czifrázatú korláthán a' tartományok nevei olvastatnak német nyelven, és a' Magyar Országi helyek neveinek magyarázatja. Az *x* betű azt mutatja, hogy az abrosz tizedik helyt állott az Állásban. Formatuma igen kisded folio.»

1377. 137. lap fölül 7. sor: *Ujhelyi Sándor*. Ballagi Géza szíves közlése szerint egy ilyen nevű ifjú be volt jegyezve Sárospatakon a non togatusok közé az 1808/9. iskolai évben; ekkor 19 éves volt. Vagy erre czéloz Kézy, vagy hasonnevű atyjára, a ki Tisza-Ujhelyben lakott.

137. lap 2. kikezdés: «Tiszteletes *K. Tóth* Uramat megkeresiem a Morhofii Polyhistor eránt . . » Ez időben — mint Ballagi Géza szíves közléséből látom — két Tóth (helyesebben *Toót*) nevű oszlopos embere volt a Tiszán inneni egyházkerületnek, egyik *Toót István* alsózepléni esperes, a másik *Toót András*; ezek közül melyikre czélozhat Kézy, vagy talán egészen más Tóth nevű férfinra, adatok hiányában meg nem mondható.

U. o. 5. kikezdés: «Szeretném tudni: ha ki jött e már a' Bétsi Annalisokba az én Tudósításom a Pataki Collegiumról.» V. ö. az 1459. számú levéllel s ennek jegyzetével.

1378. A levél 4. kikezdésében *Tertina* haláláról szól Kazinczy. A Hazai és Külf. Tudósítások 1808. évf. 41. (nov. 19-iki) számában olvasható egy rövid nekrológ, a mint itt következik: «Tudós *Tertina Mihály Úr*, ki különféle érdemekkel több Királyi Oskoláknál Tanítóképen szolgált, most Gyulán keresztül utazván, Oct. 28-ik napján e' világból kimúlt. Magát 58 eszlendősnek mondotta. Munkái részént versben, részént folyó beszédben készültek, mellyekért külömbféle hírré kapott. Egy érdemes Özvegyet, Lonovits Juliánát, és Sándor fiú gyermeket hagyott maga után. Egy jó Barátja ezen versekkel tisztelte meg emlékezetét:

Tertina, qui variis meritis ex Ordine quovis

Ausus eras numeris concelebrare viros.

Accipe, quem recti quivis Tibi cordis amorem

Praestat; honor Patriae tempus in omne: vale.

Peretsényi Nagy László.

1380. E levélnek, mint egyszerű meghívónak, tárgyára nézve a Magyar Kurir 1809. évf. (márcz. 10-ki) számában a következő tudósítás olvasható, valószínűleg Kazinczytól, a mit nemcsak belső, hanem külső adatok is igazolni látszanak. A tudósításnak a stílje halározottan Kazinczyra vall; s e mellett az a körülmény, hogy e tudósítás Kazinczynak egy oly hírlapi közleménye után következik, a melyet bizonyosan ő írt, arra mutat, hogy ennek szerzőjéül is őt tekintjük. Az említett tudósítás így szól: «Vármegyénknek országszerte ismértes Vice Ispánja, Mélt. Nagy Lónyai, Vásáros-Naményi 's Barátszegi Lónyai Gábor Cs. K. Kamarás Úr, s' Szent István Rendebéli Lovag, az elmúlt Decembernek 13-dikán vezetett-be egész pompával Cs. K. Kamarás 's Eperjesi Districtuális Táblabéli Praeses Mélt. Okolicsányi János Úr és a' Leleszi Convent' azolta meghalálozott Administrotora által azon Barátszeri Uradalom birtokába, mellyet Felsőleges Uralkodónk ez idén Tek. Lónyai János Úrnak és Néhai Tek. Lónyai Flórentina Asszonytól született egyetlen egye fíjának, a' megnevezett Mélt. Lónyai Gábor Úrnak, kegyelmes királyi Adománylevele által a' leg közelebbi Ország gyűlése alatt adni mélt.

tóztatott. Nevezetes az, hogy a' Királyi Adománylevélben nem csak az Erdélyi Fejedelmekkel való rokonság adatik-elő, melyet a' Gyöngyösi munkájából is sokan tudnak, hanem három egymást nyomban követő Nográdi Fő Ispányokon kívül, a' már 1135-ben élt Nagy-Váradi Püspök Lónyai András is említetnek, kiknek ragyogások az illy sok ragyogó tulajdonságú ifjú Vice Ispánunkat arra serkentetik, hogy, a' mint látjuk, nemzetének új meg új díszet szerezzen. Az igen fényes gyülekezet igen fényesen volt megvendégelve, 's Poetáink nyomtatott verseikkel, Assessor Tek. Szemere Albert Ur pedig az itt szokásban lévő 's vígasságot terjesztő elmés egészség-ivásokkal fényesítették-meg a' napot, mellynek estvését a' Pataki Togatus sereg 's a' maga óriási torkát *solo* produkáló Pataki Kántor vidámították-fel.»

1382. *Kállay Ferencz*, a kiről Kölcsey itt tesz említést először, leghívebb barátja volt neki iskolai pályája alatt. Janesó a «Kölcsey F. élete és művei» cz. munkájában (Budapest. é. n.) számos helyen szól e baráti viszonyról. Kállay Ferencz több művet írt (I. Petrik id. m. II. k. 320. l.), a melyek közül legfontosabb a következő czimű: «Kölcsey Ferencz gyermek- s ifjúkori életrajza s néhány eredeti levele. Jegyzésekkel kiadja K. F.» Pest, 1839. V. ö. a 134. lap 1. kikezdésével.

1383. 146. lap kikezdés: «Sic versprochen mir . . . den *Mithridates*.» Kazinczy a következő munkára czéloz: «Mithridates, oder allgemeine Sprachenkunde, fortgesetzt v. J. S. Vater. Nachtrag zum 1—3. Bande v. Fr. Adelung.» Berlin 1806—1817.

Mérey Sándor, kiről Kazinczy említést tesz, mint Nyitramegye követe volt jelen az 1808-ik országgyűlésen, egyszersmind megyei táblabíró is volt. L. Haz. Tud. 1808. II. félév, 10. szám.

Gesner Konrád a XVI. századnak egyik leghíresebb polyhistora és nyelvésze, szül. 1516-ban Zürichben, hol 1565-ban mint a physika tanára pestisben halt meg. Itt említett híres nyelvtudományi műve, a mely egészen a jelen század elejéig nagy tekintélynek örvendett, a *Mithridates*, 1555-ben jelent meg Zürichben.

1385. 149. lap alul 4. sor: «*Vasi* Rómáját meg küldöm Olysról.» *Vasi* Józsefnek következő műve jelent meg a mult században: «Delle magnificenze di Roma antica e moderna LLX, con una spiegazione composta dal P. Gius. Bianchini.» Roma 1747—1761. 5 részben. Hasonló tárgyú művei később jelentek meg: «Raccolta delle più vedute di Roma,» 1803. 2. kötet; «Itineraire de Rome ancienne et moderne,» Rome, 1806. 2 kötet. Valószínűen az utóbbi művet érti Desselwffy, mert Kazinczy francziául tudott legjobban a román nyelvek közül.

1387. 153. lap 3. kikezdés: «Sógorodat Barátszeri birtokában . . . nagy pompával vitte-be Mélt. *Okolicsányi Úr*.» Kazinczy Lónyay Gáborra czéloz, kit Okolicsányi János cs. és kir. kamarás, az eperjesi kerületi tábla elnöke iktatott be birtokába. V. ö. az 1380. számú levéllel s ennek jegyzetével.

1389. 158. lap 2. kikezdés: «A' *Thomas Lang* által véssett Vignét . . .» Lang Tamás szül. 1749-ben, meghalt 1812-ben; mint a bécsi véső és metsző-intézet igazgatója nagy hírré tett szert. L. Wurzbach id. m. XIV. k. 89—92. l.

1392. «Épen tegnap estve küldém a' kedves Szemere Palinak Pestre ajándékban a' Sulzer Nachtrágjainak 9. darabját.» A nevezett mű Lipcsében jelent

meg: «Nachträge zu Sulzers allg. Theorie der schönen Künste v. Schatz u. J. G. Dyk» czímmel, 1792—1808, nyolcz kötetben (melyek fél-kötetekben jelentek meg).

1393. Gróf Rádaynak a kelet nélküli levele néhány hónappal előbb kelhetett, mint a hová a szerkesztéskor soroztam. Ez onnan következethető, mivel Ernyi 1808-ban megvált a pesti szintársulattól s így 1809-ben már nem igen tehetett Rádaynak semmiféle ígéretet személyes szolgálati ügyben.

1394. 173. lap alul 4. sor: «A' Majestás szegők Dantitsnál vannak.» Dessewffy bizonyosan Tancsics Ignácra czéloz, a kinek odakölcsonözte a «Der Majestäts-process in Ungarn» czímű művet. V. ö. az 507. és 567. számú levelekkel s az ezekre vonatkozó jegyzetekkel.

1395. 175. lap alul 7. sor: «Tudósícs éngemet, hogy Talian ur . . . micsoda kéle Comissarius volt.» Vizeki *Tallian János* tartományi főbiztos volt 1787—1810-ig. L. Nagy I. id. m. XI. k. 24. l. V. ö. az 1408. számú levéllel.

1396. 178. lap fölül 11. sor: A Roggendorf-családból «hárman vannak, a' *Napam*, Gróf *Berényiné* és *Batthyányi Antalné*.» Kazinczyné anyja gr. Roggendorf Aloysia, a kít gr. Török Lajos 1776. aug. 25-kén vett nőül, meghalt 1810. jún. 23-án. Gr. *Berényiné* nevét nem említi Nagy I. — Gr. Batthyány Antal József cs. és kir. kamarás (1762—1828) neje gr. Roggendorf Cziczelle (1778—1814.) L. Nagy I. id. m. I. k. 247. l.

178. lap 3. kikezdés: «A' tegnapiában (t. i. újságban) áll az a' felelet, a' mit Napoleon ada Madrid alatt *Morla*, vagy kinek is hívják, Spanyol Generálisnak.» Kazinczy a Magyar Kurir 1808. évf. 53. (decz. 30-ki) számában olvasható tudósításra czéloz, a mely szerint Morla Tamás és Don Bernardo Yriarte a francia főhadí szállásra mentek négy napi fegyverszünettel kérni, mely alkalommal Napoleon következőkép szólt hozzájuk: «Hejjában vádoljátok ti a' népet, azért nem tsendesíthetitek le őket, mivel magatok ingerlettétek fel, ti tsabítottátok el őket. Gyűjtétek össze a' Papokat, a' Klastromoknak igazgatóit és a' nevezetesebb birtokosokat, ha holnap reggel 6 órakor fel nem adja magát a' város, lenni meg szűnik. Nem akarom, nem is tartozok hadí seregeimet vissza húzni. Ti a' hadí fogságra esett szerencsésilen Frantziákat meg öldöstétek . . . Kigyelmed, Morla Uram, mitsoda levelet írt ennek a' Generálnak? Nem Kigyelmed é az, a' ki Roussilonba bé rontván, minden oda való asszony személyeket el fogattatott, és mint foglyokat maga katonáinak ki osztatott? Mitsoda jussa van Kigyelmednek az illy beszédre? ezt a' capitulatio meg nem engedi . . . Mennyen vissza Kigyelmedek Madrítba [!], hólnap reggeli hat óráig pihenést engedek, jöjjenek holnap vissza avval a' felelettel, hogy a' nép magát fel adja; ha pedig fel nem adja, mind Kigyelmedek, mind hadí népeik, mind minden városbéliek kardra fognak hanyattatni.»

1397. A levélben Kazinczy *Koczok* régi iskolatársáról szól. *Koczok Istvánt* már 1784-ben ajánlotta gr. Károlyi Antalnak uradalmi ügyészül, a ki mind az eperjesi kerületi táblánál, mind «egynéhány vármegyéekben dicséretesen viselte magát.» V. ö. a 38. számú levéllel.

1402. 191. lap 2. kikezdés: «Én talán a' *Piranesi* munkájával sem érném be magamat.» Piranesi János Ferencnek 1756-ban Rómában egy négy kötetes

műve jelent meg ily czímmel: «Collection d'ouvrages sur les antiquités et l'architecture, gravés par eux, savoir: Le Antiquità romane;» — erre czéloz Kazinczy.

Ugyane levélben említi *Czinke Ferenczet*, a Révai utódját a magyar nyelvi egyetemi tanszéken. Czinke Ferencz született 1761. szept. 2-kán Fényes-Litkén (Szabolcsm.) s meghalt 1835. júl. 13-kán Budán. Fiatalabb korában több helyen tanárkodott, mint Pécsen, Szombathelyen, Sopronban és Budán; 1808-ban egyetemi tanárrá neveztetett ki. Műveit l. Szinnyei J. id. m. II. k. 524. 525. hasábjain.

1403. 195. lap fölül 11. sor: «Az *Euripidesét* (t. i. Iphigeniáját) görögül is, németül is, *magyarul is ismerem 's bírom*». Tudtommal Euripidesnek ez időben még nem volt magyarra fordítva s kiadva egyetlen tragédiája sem. Nem lehetetlen, hogy Kazinczy a Fábchich József fordítására czéloz, a mely kéziratban meg lehetett nála. Toldy (A m. nemzeti irod. története, Pest, 1872. I. 155. l.) erre vonatkozólag a következőt jegyzi meg: «Fábchich görög tragikusait kéziratban láttam néhai Ivanics Zsigmond pesti antiquariusnál.»

195. lap kikezdés: *Öcsédnek* Nagy Váradi Kánonokságán képezed mint örvendezem.» Nagy I. id. m. III. k. 137. lapján a Cserey-családból két papot említ: az egyik, Cserey József, bizonyosan Cserey Farkasnak unoka-testvére; a másik, *Cserey Imre*, e levél szerint talán testvéröccse volna. Nagy I. ez utóbbit is Cserey Elek (Cs. Farkas nagybátyja) fiának mondja, de aligha nem téved, hiányosak lévén adatai; például Cserey Lőrinczet sem említi, a ki pedig Farkasnak volt testvére; ellenben felhozza Pált, a ki a levelekben soha sem fordul elő. Cserey Imre czimz. kanonok, szebeni plebánus, fogarasi archidiaconus és a szebeni kir. gymnasium praefectusa volt az ez időbeli sematismus adatai szerint, s más Cserey nevű pap, az említett Józsefen kívül, nem fordul elő benne.

195. lap alul 9. sor: «A' Spanyolok ellenkezését maga a' Győző is tisztelettel nézi, ezt declaralta a' Magyar Kurir ez idei 3-dik levele szerint a' Madridi Proclamatiójában.» A nevezett lap 1809. évf. 3. (jan. 10-ki) számában van közölve Napoleonnak 1808. decz. 7-ki proclamatiója, a melynek itt említett pontja így szól: «Spanyolok! Titeket a' hitszegő emberek el tsábítottak, egy igen esztelen háborúba keverték titeket, és fegyvert fogattak veletek . . . Az én 2-ik Juniusi hirdetményemben azt mondtam tinéktek, hogy újá születésnek állapotjába helyeztetlek titeket. Azt akartátok, hogy azokhoz a' jussokhoz, a' mellyeket az utolsó dynastiából, az az uralkodó házból való Princzek nekem adtanak, a' meg hódoltatásnak jussait is ragasszam. Ez semmi változást nem teszen az én indulatomban; sőt *inkább azt is ditsérem, a' mi a' ti erőlködésektekben nemes indulatot mutatott*, fel teszem, hogy a' ti valóságos hasznotokat el titkolták.»

U. o. alul 1. sor: «De mit tesz az, barátom, a' mi a' tegnapi újság szerint a' Napoleonnak beszédében a' Madridi Bíróhoz áll, hogy Bourbon nem lehet többé sohol thronuson?» Kazinczy a Magyar Kurir 1809. évf. 4. számára czéloz, a mely Napoleonnak decz. 15-ki beszédét közli; e beszéd következő pontjára hivatkozik a levélíró: «A' Bourbonok (a' IV. Henrik Frantzia Király maradéki) többé Európában nem uralkodhatnak. Az olly uralkodó háznak, melly Angliával szövetségben élni 's annak ártalmas feltételeit eszközteni kívánnya, a' száraz Európában meg maradni nem lehet.»

1404. Kazinczy e levélben *Fráter Antalné* hűgáról tesz említést. Nagy I. szerint élt ez időben egy *Fráter Antal* nevű férfiú, a ki 1794—1808-ig Belső-

Szolnok vármegyének volt alispánja; neje Jabroczy Mária volt. Ez-e a kérdéses személy, nem tudom. Frater Antalnérol már egy régebbi levelében (692. sz.) is emlékezik Kazinczy, de a rokonsági összeköttetést nem említi.

A levél végén *Fényes Károly*ról kérdezősködik Kazinczy. Fényes Károly főszolgabíró volt Biharmegyében; testvére Fényes Eleknek, az ismert történetírónak és statistikusnak; első neje Péchy Zsuzsanna, második neje Magyar Ágnes. L. Nagy I. Pótl. k. 235. l.

1405. 199. lap alul 10. sor: «Bár csak holmi *Pompignan*, a' ki ésszel nem bírván, erszénnyel bír, egygy egy tómus munkámat nyomtattatná.» Minden valószínűség szerint (mint Bayer József is véli) Kazinczy arra a *Simon le France de Pompignan*ra czéloz, a ki irodalmi műveire épen olyan büszke volt, mint nemesi származására, s kinek emlékét Voltaire gúnyiratai őrizték meg. Kazinczy az 1493. számú levelében Pompignannak nevez el valakit, a ki szintén részt vesz a megyegyűlésen. Kire czélozhat ezzel: bajos megmondani. De az 1494. számú levélben idézett párversből, a mely Voltairetól való, azt gyanítom, hogy Jekelfalussy Józsefre czéloz. V. ö. Voltaire. Sechs Vorträge, von D. F. Strausz. V-te Auflage, 1878. 220. l.

Kazinczy a levél utolján azt mondja Bacványiról, hogy midőn ez az ő *első levelét* megkapta, bemutatta azt gr. Sauraunak. Ez *első levél* valószínűleg az, a melyet Kazinczy 1802-ben írt Bacványihoz, de a mely tévedésből kimaradt e vállalat II. kötetéből s így csak a pótlék kötetben fog közöltetni. Megjelent a Bacványi műveinek kiadásában, Pest, 1865.

1409. *Szentgyörgyi Gellért* életéről a Danielik-féle életrajz-gyűjteményben csak annyi található, hogy pálos-rendű szerzetes volt, a ki a Tudományos Gyűjteményben is több értekezést közölt, így «Solon», «Thales» és «Pittakus élete» címűeket. Már 1795-ben megjelent Pesten egy fordítása ily czímmel: «Józan elmélkedés a religióról, mellyet frantzia és német nyelvekből értelem szerint magyarra fordított versekben.» A Magyar Hirmondó 1796. X. 14. 15. lapjain megjelent tudósítás szerint ekkor fordítja Birkenstocknak Sándor Lipót nádort dicsőítő verseit. Szintén mint pálos-szerzetes említetik. A Hazai és Külf. Tudósítások 1808. évf. 20. (márcz. 9-ki) számában egy értesítés jelent meg, a melyben el van mondva, hogy Sallustius munkáinak fordításával három érdemes tudósnk foglalkozik, úgymint: Dugonics András, Kazinczy és Szentgyörgyi Gellért; emez már el is végezte munkáját. Ugyanitt van közölve mintegy 15 sornyi mutatvány a Kazinczy fordításából. Szentgyörgyi fordítása 1811-ben jelent meg Budán, 2 kötetben ily czímmel: «C. Cr. Salustius. Szentgyörgyi Gellért magyarázatával. Előre bocsátotta bévezetését a classicusok ismeretébe Jankovich Miklós.»

1410. «Ich erhalte Ihr verehrtes Schreiben, in welchem Sie mir den *von dem König in Baiern* erhaltenen Brief mittheilen» — kezdi levelét Kazinczy. Erre vonatkozólag a Hazai és Külf. Tudósítások 1808. évf. 5. (jul. 16-iki) számában a következő rövid tudósítás olvasható: «Rumi Károly Ur, ki eddig Iglón Rector és Professor volt, most pedig Lótsére az ottvaló Evangel. Gymnasiumhoz a' Görög és Zsidó nyelvek, valamint a' Magyar Nyelvnek is Tanítójának megy, *Musen Almanak* német könyvét a' *Bavariai Királynének* megküldötte, és ezen Fejedelem Asszonytól további igyekezetekre bátorító tisztességes Levelét vett.»

Egy látszik, Kulcsár rosszul volt értesülve a dologról, hogy ő a bajor királynét emlegeti, mint a kitől Romy levelet kapott, Kazinczy pedig magát a királyt.

A 209. lap alul 5. sor: «*präfidiert*» h. olv. *präsidirt*. U. o. alul 3. sor: «*Beysitzern. Der Grundherr*» h. olv. *Beysitzern der Grundherrn*.

1411. *Blumenbach János Frigyes*, híres természettudós, Gothában született 1752-ben és 1776 óta az orvosi szakok tanára volt Jenában, hol 1840-ben meghalt. Az összehasonlító anatómiának egyik legelső, nagyérdemű képviselője Németországban. Főműve: «*Handbuch der vergleichenden Anatomie und Physiologie*,» először 1804-ben jelent meg, melyet majdnem minden európai nyelvre lefordítottak.

1412. Vitkovics e levél 3. pontjában több művet felsorol, a melyeknek teljes címe itt következik:

A tudós palótz avagy Furkás Tamásnak Monosbélbe lakó sógor urához írt levelei. Pest, 1803. 4, Gaal Györgytől.

Hulsa a tiszai tündér asszony, Pest, 1808.

Hacc Musa. Ily czímmel sem a múzeumi könyvtár nagy catalogusában, sem az ekkori lapok hirdetései közt nem találtam semmilyen művet.

Báró de Manx történetei. E mű a «Téli és nyári könyvtár» című tíz kötetes vállalatnak első kötete; második kötete «Zoriáda avagy a nagy mogul leánya» czímmel jelent meg, a harmadik pedig «Vanda, krakkói hercegazszony, avagy a szerelem áldozatai.» stb.

1415. *Dézsy Mihály*, ki ekkor főszolgabíró volt, később Szabolcsmegye alispánjává választatott s negyven évig szolgálta a megyét. Dessewffy József gr. azt írja róla 1820. febr. 15-én Kazinczyhoz intézett levelében, hogy «ő vitte az egész vármegye terhét;» tovább pedig ezt írja: «Dézsit becsülöm és szívesebben emlékezem a vármegyének negyven czetendő olta tett szolgálataira, mint arra az egynehány igazságtalanságra, melyet erántam külön-külön, nem egyenes tekintetből, elkövetett.»

1416. Sárközy Istvánnak ez a levele kelet nélküli, s egész tartalma arra mutat, hogy Kazinczynak előbbi levelére íratott válaszó, — azért soroztam e helyre.

218. lap fölül 16. sor: «Ezen ide zárt versek . . .» IIIányának a levél mellől.

219. lap 1. kikezdés: «Meg holt tehat *Kovács József*» V. ö. az 1438. számú levéllel. Ez a szerencsétlen véget ért *Kovács József* — Szinnyei József jegyzetei szerint — 1780-ban született (az alább említendő forrás szerint azonban két évvel később) Tót-Vázsonyban (Veszprém.); Pápán három évig tanult s innen ment Felső-Eőrbe (Vasm.) rektornak, majd pataki rektorrá lett s később hidvégi káplán. Halála Szinnyei J. jegyzetei szerint 1808. novemberben történt. Húsz éves korában már több verse jelent meg a Magyar Kurirban, s mesterkélrt rimeit akkoriban sokan nagy figyelmökre méltatták. Összegyűjtött verseit halála után »eredeti kézírásaiból» Ferdős Dávid gyönki tanár adta ki Pesten, 1817-ben. «Nem szükség — írja a kiadó előszavában — hosszasan ajánlani Kovács verseit, mert ezek a közkedvességet nemcsak megérdemlik, hanem már akkor elnyerték, mikor közülök egynehány a Magyar Kurirban kijött.» Aztán dicséri Kovácsot, a ki fölkereste nyelvünk elég bő tárházát. «Itt — mondja — holmi sohonnai eredetű koloimányodalomságokat nem lehet találni, a melyek azokra, a kik Szómvéscznek azták ki magokat, azomba semmire sem születtek kevésbbé, mint az érthető Szófara-

gásra, tsipós Satyrákat vontak.» — A M. N. Múzeum könyvtárában a kéziratok közt többféle másolata található Kovács verseinek; különösen érdekes Ásvai Jókay József másolata (Quart. Hung. 753. sz.), a melynek előszavában nagy dícsérettel halmozza el Jókay a szóban levő verseket s meg akarja másokkal is ismertetni, hogy lássák: «mely belses Poétai Lélekkel lett legyen felruházva a 27 *esztendő*s korában sajnálkozásra méltó módon meg-hólt szerentséllen Kováts József Balaton-Hidvégi Ref. Káplán! — Mi ok által esett ő szegény azon fogságba, a' hol . . . a' szelíd dalt . . . Bús Tristiummá vála.»

221. lap fölül 1. sor: *Chernel György* vasvármegyei táblabíró.

II. o. 2. kikezdés: «Kitsoda az a' Kis Sopronyba, ki miatt arra kerültél? Talán csak nem *Kis Doctor.*» *Kiss József*, a kire Sárközy czéloz, a gr. Széchenyi Ferencznek volt házi orvosa; számos orvosi munka maradt tőle, a levélben említettnek czíme: «Egészséget tárgyazó catechismus, vagyis kérdésekre és feleletekre foglalott oktatás, miképpen kellessék az egészséget betsűlni és őrizni, derék s egészséges gyermekeket nevelni, a betegekkel okosan bánni és némelly közönségesebb betegségekben, főképpen a hirtelen való veszedelmekben magán segíteni.» Sopron, 1796.

226. l. utolsó két sor: *Midón Klopstock Göschennek ír* stb. E tényről Klopstock maga értesít a Mária Terézia halálára (megh. 1780. november 29.) írt ódához («Ihr Tod») az «Ódák» első kiadásában (1798) tartozó jegyzetében: «Ich dachte damals, als ich diese Ode mit nicht wenig Neugung machte, an eine gewisse Theilung (Lengyelország első fölosztása van érteve, melyhez Mária Terézia, bár nagy ellenzéssel, hozzájárult) nicht. Ich erinnerte mich indess doch noch frühe genug daran, um Herrn Göschen (az Ódák kiadójának) schreiben zu können, dass die Ode nicht mit gedruckt werden sollte. Dieses ist in der Druckerei vergessen worden».

1420. 229. lap fölül 14. sor: «Kedves Barátom és Collegám Doktor *Zilahi Sámuel.*» Zilahi Sámuel — mint Széll Farkas szíves közléséből értesülök — Debreczen város tisztí főorvosa volt, meghalt 77 éves korában, Debreczenben, 1851. július 16-kán.

229. lap alul 18. sor: «A' théátrumnak 19-ik hete, mióta felé sem mehettem.» Az erdélyi színjátszó társulat, a mely az 1808. év második felében ment Debreczenbe, 1809-ben teljes 12 hónapig működött itt s jövedelem tekintetében ez év egyike volt a legjobb színházi éveknék. V. ö. Bayer J. id. m. I. k. 591. és Debreczen egyetemes leírata (Debreczen, 1882.) 533. lapjaival.

230. lap fölül 17. sor: «Kapható é, és melyik könyvárosnál az *cpithalamiumotok*: a' mellette lévő rajzolatlalt?» Szentgyörgyi e kérdéssel Kis Jánosnak a Kazinczy Ferenc házasságára írt költeményére czéloz, a mely 1806-ban jelent meg. V. ö. az 1104. számú levéllel.

1421. A levél végén Kis János *Keszthelyi* piarista költőről emlékezik. *Keszthelyi László* — Föt. Csaplár Benedek szíves közlése szerint — született 1732. márcz. 6-kán Keszthelyen, a piarista-rendbe lépett Privigyén 1752. okt. 18-kán, áldozópappá szenteltetett öt év múlva Nagy-Szombatban, de már előbb Szent-Annán s Nagy-Károlyban tanárkodott, honnan Nyitra-ra, majd Kis-Szebenbe ment, hol a gr. Klobusiczky-családnál volt nevelő; innen 1764-ben Vácra létegett át, a hol a Migazzi-féle intézetben tanított. A következő években megint Nagy-Károly-

ban, majd ismét Vácson működött, emitt mint házfőnök. 1776-ban Nyitrán theologiai tanár és gymn. igazgató, a következő évben nagykárolyi rector, aztán kanizsai s később kőszegi házfőnök; innen Selmeczre ment, de már 1792-ben mint kolozsvári házfőnök működött egészen 1796-ig; 1797—1802. években debreczeni házfőnök volt és a rendkormány tagja, a következő két évben pedig gymn. igazgató ugyanott. Élete három utolsó évét Kőszegen töltötte s itt is halt meg 1809. decz. 3-kán. Nyomatott műveit felsorolja Petrik id. m. II. k. 375. lapján. De sokkal ismertebb volt korában mint jeles tanférfiú. »Fölöttébb sajnálatos — írja Csaplár Benedek hozzám intézett levelében — hogy igen becses bölcsesleti értekezései, szépen tisztázva már életében, a mint maga vallja, az átköltözködéskor elvesztek, s csak egy kötet kerülhetett ki a csapást, mely azonban hathatósan érezteti a többi 5 kötet elvesztének kárát. Dús tevékenységű pályáján mindenütt nagy tekintélye volt széles körű tudományossága, magas műveltsége, tudományos közéletisége, az ifjabbakra hathatós szellemi befolyása, emberbaráti szivessége s jellemi egyenessége által. Jeles szónok s a verselésben is elismert tehetségű. A rendbe léptekor csak magyarul s latinul tudott, de aztán más nyelveket is elsajátított, főleg a francziát, melynek tudományos irodalmában jelesen otthonos volt s az ifjabbakat is buzdította arra, készségesen adván nekik segédeszközöket becses könyvtárából.» V. ö. Horányi Scriptorum Sch. Piar. II. k. 198. lapjával.

1424. A levél elején említett *deutsches Werke* nézve I. a 245. lapot, hol Kazinczy a munka teljes címét idézi.

240. (sajtóhiba: 340) lap alul 18. sor: «Beym Schlusse des R. Traums sagt.» Itt az *R* helyett nyilván *K*[aiser] olvasandó.

1425. 244. lap fölül 12. sor: «A' Hálai Allg. Lit. Zeitungban 1808. Május egy szép epigramma van Schillerre és Göthére.» Az említett epigramma így hangzik:

Schiller und Göthe.

Wer ist erhabner? Im ewigen Flug lichtvoller Gedanken

Schwebet der Schiller'sche Geist, gleich der unendlichen Zeit,

Und in unendlicher Ruh', ausströmend die Gluth der Gedanken,

Dehnt sich das Goethe'sche Herz, gleichend dem ewigen Raum.

245. lap 3. kikezdés: «19d. Febr. itt eggynehány napi ködös idő után 12 óraker egyet lobbana az ég 's nagyot dördült utána . . . *Megírom ezt az Ujságíróknak.*» Kazinczy csakugyan teljesítette is szándékát a Magyar Kurir 1809. évf. 20. (márcz. 10-ki) számában, a melyben febr. 21-kéről kelt tudósítása olvasható, a mint következők: «Sátor-Alja-Ujhelyt, Zemplény Vármegyében, Febr. 21-dikén. — Az elmúlt vasárnap (Febr. 19d.) bennünket szokatlan csudálkozásra ragadott-el az ég, mellyet a' Meteorologusok' kedvékért méltónak tartunk a' feljegyzésre. Minekutána harmad nap olta olly sűrű köd vett volna körül bennünket, hogy a' közel fekvő hegyeket sem láthattuk, eggyzerre, épen 12. óraker kisütött a' nap 's Ungvár felé fellobbana egy villám, 's az ég egy nyári vídám dördület-hez hasonló zengéssel zendült meg. A' kik szobában nem voltak, úgy mondják, hogy egy más villámlás 's dördület is esett. Ezt valami kevés dara 's havazás követte; de a' hátra lévő része a' napnak, valamint az egész hétfő is, igen vídám

volt: ellenben ma viszont kedvetlen az idő, 's nedves szél fú megszűnet nélkül. — Az áradások ill. is nagyok; telünk, mint másoknak, igen kemény volt, 's Januariusnak 4-dikén sok szekercseink, kikén az egész napi ésszben a' ruha megfagyott, marháikkal egygyütt elvesztek.»

1426. A 248. lapon két férfiút említ Kazinczy, a kikre nézve a következő adataim vannak. Az egyik *Podkoniczky*, helyesebben *Potkoniczky Ádám*, besztércezi származású, késmárki ev. rector (I. Zeitschrift von u. für Ungarn, 1803. 385 l.), a kit egy, 1795-ben Lőcsén nyomtatott latin vers is dicsőít, s a kinek két műve nyomtatásban is megjelent. 1. «De metallis petrificatis recitatio. Quam in amplissimo consessu societatis latinae Jenensis 1775. habuit, deinceps vero nonnullis additamentis auxit»; — 2. «Freymüthige Untersuchungen über die Krönung in Ungarn und andere damit verknüpfte Gegenstände des ungrischen Staatsrechts. Nach Veranlassung des Grossingischen darüber herausgegebenen Aufsatzes», Pozsony, 1790. Ez utóbbi művét, mint a czimből látható, Grossingnak, a magyar közjog meghamisítójának a koronázásról irt cikkére készítette válaszul, a melyben «mint komoly tudós . . . történeti tényekre és alaptörvényekre hivatkozva, tételről-tételre kimutatja, hogy Grossing állításai egytől-egyig hamisak.» V. ö. Ballagi Géza id. m. 529. 530. lapjaival.

A másik említett férfiú b. *Spittler Lajos Timót*, született 1752. nov. 11-kén Stuttgartban, meghalt 1810. márczius 4-kén. Theologiai és történeti tanulmányokkal foglalkozott és számos ily nemű művet irt; egyik legnevezetesebb műve: «Entwurf der Geschichte der europ. Staaten» czimmel jelent meg Berlinben, 1793-ban 2 kötetben, s nyilván erre czéloz Kazinczy; összes művei Stuttgartban jelentek meg 1807-ben 15 kötetben.

248. lap alul 14. sor: »wieder eine Person» h. olv. *wider* eine Person.

249. lap kikezdés: «In einem zweiter Brief . . . spreche ich Ihnen von dem humanen u. klugen Recensenten, der den Herausgeber des Magasins in der Hall'schen Allg. Lit. Zeitung zur Klugheit weist. Was der Mann da auch von Kisfaludys Regék erzählt!» Evvel az ígéréssel adós maradt Kazinczy, de nyilván arra a kritikára czéloz, a mely Kisfaludy «Regék a magyar előidőből» című művéről a nevezett lap 1808. évf. 57. (febr. 24-ki) számában jelent meg, a melynek első két pontjára hivatkozik Kazinczy, s ezek itt következnek:

»Wenn gleich die ungrische Nationalliteratur im Ganzen erst den Zeitpunkt ihrer Morgendämmerung erreicht hat: so brechen doch schon von Zeit zu Zeit hellere Strahlen der aufgehenden Sonne hervor. Rec. machte sich bisher ein planmässiges Geschäft daraus, den Gang der ungr. Literatur in der A. L. Z. theils im allgemeinen Uebersichten darzustellen, theils in eignen Anzeigen das einzelne Vortreffliche und Merkwürdige auszuheben. In dieser Rücksicht hält er es für seine besondere Pflicht, das Publicum auf dieses neue Werk des Hrn. *Alexander v. Kisfaludy* aufmerksam zu machen. Den Verf. desselben kennen die Leser schon aus der Anzeige der trauernden Liebe von Himfy, womit er seine literarische Laufbahn eröffnet hat. Die hohe Meinung, die damals Rec. von dem Geiste dieses neuen ungr. Dichters fasste, wird durch vorliegendes Buch nicht nur gerechtfertigt, sondern auch erhöht; und der Verf. kann, nach dem Urtheil des Rec., dem leider zu früh verstorbenen *Mich. Vitéz von Csokona*, dem noch lebenden genialischen und fleissigen *Benedict Virág*, und dem zwar auch noch

lebenden, aber wie es scheint, nicht mehr für die ung. Literatur thätigen *Johann Batsányi* zur Seite, einen Platz unter den besten Dichtern seines Vaterlandes einnehmen.

«Durch Sagen der Vorzeit hat *Musäus* auf die deutsche Literatur nicht wenig gewirkt; eine ähnliche gute Einwirkung lässt sich von diesen Sagen der ungr. Vorzeit auf die ungr. Nation, deren schönster Flor mit dieser Vorzeit dahin ist, um so mehr hoffen, da man den gut gewählten Stoff so bearbeitet findet, wie man es von einem Manne erwarten kann, der während eines langwierigen Dienstes bey der k. k. Armee viel gesehen und erfahren, seine Musse dem Studium der Alten, der besten französischen, italiänischen und deutschen Classiker gewidmet, und dabey sein Nationalgefühl bewahrt, die Erinnerungen an seine Jugend, an die Sitten der Väter, aufbehalten, und endlich ein stilles Landleben, in väterlicher Heimath mit dem Geräusche der Welt vertauscht hat. In ihm trifft also, neben dem natürlichen Genie, alles zusammen, was grosse Dichter bilden kann. Mit patriotischem Geist hat er das Schöne, das Edle der alten ungr. Sitten aufgefasst, mit gebildetem Geschmack hat er sie wiedergegeben.»

1427. 253. lap fölül 5. sor: «Méltóztassál tisztelni képeben *Lónyay Menyhért* Urat.» Lónyay Menyhért 1769-ben született s meghalt 1816-ban; követ volt a század elején tartott országgyűléseken, nagyapja gr. Lónyay Menyhért miniszternek s akadémiai elnöknek.

U. o. 2. kikezdés: «A' *kis Lónyait*, a' ki nálad van, köszöntsd.» Az előbb említett Lónyay Menyhértnek nyilván *József* nevű fiára czölöz, a ki 1790-ben született s így Kölcseyvel egykorú volt.

1428. 254. lap fölül 2. sor: «En leg előbb is a Zilahon Wesselényi által innepelleit születése napját Felsőges Urunknak *irtam le és be is küldöttem.*» Egy ily értelmű tudósítás csakugyan meg is jelent a Magyar Kurir 1809. évf. 23. (márcz. 21-ki) számában, de az sokkal hasonlább a Tökés (1422. számú) leveléhez, mint a Csereyéhoz. Ha a nevezett lap szerkesztősége csakugyan Csereynek itt közölt tudósítását vette ezikke alapjául, úgy nagyon sokal változtatott az egésznek nyelvén s előadásán.

1429. 257. lap alul 18. sor: Verseghy «*valami komédiát csinál énekekben és az Insurrectio Német Regulamentjeit fordítja.*» Verseghy a következő nyomtatásban is megjelent cantatét készitette ez időben: «A magyaroknak hűsége és nemzeti lelke. Énckes játék, 2 felvonásban . . . Vitéz Sorz Obester urnak verseiből szabadon fordította V. F. Muzsikába tette Pacha Gáspár, Pesten, 1809.» Először adták Pesten, 1809. márcz. 18-kán. A mű német czímlappal is megjelent, de párhuzamosan magyar és német szöveggel, s a czímlap szerint Pesten és Budán is előadták. V. ö. Bayer J. id. m. I. k. 425. és II. k. 403. lapjaival.

A másik mű, a melyről Szemere szól, nyilván ugyanaz, a mely már 1805-ben is megjelent ily czímmel: «Az magyar insurgents, a katonai mozdulásokra szolgáló oktatások, mellyek össze-szedetlettek Ó Kir. Hertzezsége Magyar országai Nádor-Ispán és törvényes fő-kapitány rendelésébül.» Lehet, hogy ugyan e művet szándékozott Verseghy némi javításokkal újra kiadni.

U. o. alul 11. sor: «Addig a Wachtr. — fordítom» h. olv.: Addig a *Nachtr[agot]* fordítom. V. ö. a 168. lappal, hol Sulzer *Nachtragjáról* van említés.

Szemere e levélben *Hubay Miklós* költeményeit sajtó alatt levőnek mondja; csak a következő évben jelentek meg Pesten.

E levél megjelent a *Szemere Pál minden munkái* című kiadványban is (szerk. Szvorényi József, Budapest, 1890. III. k. 5—7. l.), azonban az itteni szöveg valamivel teljesebb amannál. A levél végén olvasható idézet után Szvorényi odajegyezte, hogy Goethe *Egmontjából* van véve, még pedig az V. felvonásból, de nem szószerinti hűséggel.

1430. 3. kikezdés: «*Andrössit* nem akarja Ferencz elbotsátani Bétsből.» Andreóssy oszlálytábornok, a vaskorona-rend vitéze, francia nagy követ.

Gr. *Metternich* Kelemen Venczel monarchiánk követe a francia udvarnál, ugyanaz, a ki később egészen 1848-ig főministrere volt Ferencznek és Ferdinándnak.

260. lap 2. sor: «Szeretném, ha el küldenéd *Molnárnak*, a Pannonia kiadójának.» Dessoeffy tévedésből mondja Molnárt a Pannonia kiadójának, az *Márton József* volt.

1432. A levélben említett *Seelman Károlyra* nézve I. az 598. számú levelet s ennek jegyzetét. *Thieme Károly*, a kire Öbrentei hivatkozik, 1794-ben, Lipcsében adta ki «*Gutmann, oder der sächs. Kinderfreund, ein Lesebuch für Bürger- und Landschulen*» című munkáját 2 részben.

Bersire nézve I. a 678. számú levelet s az erre vonatkozó jegyzetet.

Peschek. Peschek Keresztély Ágost született 1760-ban Zittau mellett Eibauban s meghalt 1833-ban Drezdában. A következő hét regényt vagy regényszerű munkát írta: 1. *Die verkannte Nonne*, Leipzig 1780; 2. *Das Jägermädchen*, Wien 1782; 3. *Theodor oder die Rache des Schicksals*, Leipzig 1784; 4. *Fritz von Pappelwald*, Wien 1784; 5. *Liebe und Ehre in der Narrenkappe und im Philosophenmantel*, Breslau 1786; 6. *McIntes, eine Sage aus dem Alterthume*, Weimar 1800; 7. *Sagen und Abentheuer von Raubschloss und Kloster Oybin*, Zittau 1801.

1433. Szemere Pálnak e levele csak töredékben van közölve a Szvorényi-féle kiadásban; a levél elején olvasható idézet, a melyet Schlegel Frigyes művével összehasonlítottam s a levélbeli rövidítéseket kiegészítettem, egészen hiányzik a Szvorényi kiadásából.

A levél vége felé írja Szemere: «Szentgyörgyi Ur és Jankovits Úr válaszoltak régen.» Szentgyörgyi Gellért és Jankovics Miklós leveleit I. 1409. és 1413. számok alatt.

1434. 269. lap fölül 8. sor: «Regementünk új Oberstert kapott, Bro *Horváthot*.» B. Szentgyörgyi Horváth Antal lovassági ezredes, a Mária Terézia-rend vitéze, cs. és kir. kamarás; a bárói méltóságot a francia háborúban tett szolgálataiért nyerte. L. Nagy I. id. m. V. k. 163. l.

1435. 271. lap alul 2. sor: «A Magyar Kurir 15-dik darabjába ugyan illetlenül való velünk bánások módgya vagyon le írva a külföldi Uiság íróknak.» A nevezett lap 1809. évf. 15. (febr. 21-ki) számában egy közlemény jelent meg, a melynek írója a bécsi udvari újságból veszi át a francia és német lapok híreit, a melyek monarchiánkat gyalázzák. A közlemény egy része itt következik:

«Azl mondja p. o. egy helyen az Író:

«Hogy az Austriai Monarchiának belső részein többé semmi bátorsága nem találtatik; hogy az úti tolvajkodás és ragadozás annak minden tartományaiiban organizáltatva van; és hogy Béts városának környékei tsupa Ragadozók és Gyilkosok által vannak megszállva.

«Egy más helyen ezek mondatnak:

«Arra, hogy az Austriai katona jobbra és balra fordúlni és puskáját tartani megtanúljon, két esztendő — egy ágyúnak öntésére három esztendő, — lovas katona formálásra 15 esztendő kívántatnak néki, etc.

«Sőt annyira is kibotsátkoznak, hogy hosszas előadásokban azt mutogatják:

«Hogy Austria közönséges elerőtlenülésnek és ajúlásnak állapotjára jutott volna, és hogy annak részei olyan külömbkülömbféle természetűek, hogy azoktól akarat és erőbeli egygyességel valaha várni éppen nem lehetne.»

1436. A Vitkovics levelében emlegetett *Anikó* — Bayer József véleménye szerint — nem más, mint *Kemény Anikó* nevű színész, a ki kis szerepekben 1808-ban (de csak is ez évben) tagja volt a pesti színtársulatnak. Bayer J. nem tartja valószínűtlennek, hogy ő egy és ugyanazon személy azzal az *Ungár Nanettel*, a ki 1806-ban még Kolozsvárott játszik, de 1808. júliusától kezdve Debreczenben szerepelt, mint *Ungár Anikó* és 1809-től Székely József színész feleségeül említették. E mellett szól Kazinczy 1453. számú levele, a melyben «egy *német leány*»-ról van szó ide vonatkozólag.

276. lap 2. kikezdés: «Pápay, úgy tartom, nem éppen igazságtalanul rostáltatott olly keményen *Víg Lászlótól*.» Pápay Sámuelnek «A magyar literatura esmérete» című munkáját Horvát István a Hazai Tudósítások 1808. évf. 38. (nov. 9-ki), 39. és 40. számok toldalékaiban bírálta meg. V. ö. az 1439. számú levéllel.

1437. Kazinczy e levélben három rézmetszőt említ, de *Berwyckről* és *Andoninról* lexiconainkban semmi adat sincs. *Müller Gusztáv Adolf* a mult század egyik leghíresebb rézmetszője.

279. lap 3. kikezdés: «Bibliothecarius Miller Úr engemet hazafiatlansággal vádolt.» V. ö. az 1261. számú levéllel.

1439. 283. lap alul 10. sor: «Ha azt a' gráziát megnyerhetném, hogy *Latzkovics Ő Nagysága* vagy a' mi talán foganatosabb, *Szentkirályi Úrnak* pártfogása alá ajánlani méltóztatnék Édes Uram Bátyám.» *Laczkovics György* Pestmegyének 1787-től másod, 1798—1810-ig első alispánja, később udvari tanácsos, meghalt 1826. jún. 13-kán. L. Nagy I. id. m. VII. k. 7. l.

Szentkirályi László született Kecskeméten 1764. júl. 15-kén; 1792-ben aljegyző Pestmegyénél, 1798-ban másod, 1810-ben első alispán, egyszersmind országgyűlési követ; 1820-ban nádori ítélőmester, majd a hét személyes tábla bírása; meghalt 1833. decz. 17-kén. A magyar színészet ügye körül is nagy tevékenységet fejtett ki. Fia volt *Szentkirályi Móríc*, a híres követ és szónok, Kossuth követtársa az utolsó rendi országgyűlésen. L. Nagy I. id. m. X. k. 650. l.

A Szemere által idézett írók művei közt *Sthell* (Szvorényi *Suell*-nek olvasta) műveit nem találtam följegyezve. A többi írók, a kiknek munkáit Szemere nem idézi, a következő ide vágó aesthetikai műveket írták:

Einschränkung der schönen Künste auf einen einzigen Grundsatz. A. d. Franz v. Joh. A. Schlegel. III-te Aufl. Leipzig, 1790.

Herder: Kalligone. Vom Angenehmen u. Schönen. 3 Theile. Leipz. 1800.

Pölitz Károly Henrik: Die Aesthetik für gebildete Leser. 2 köt. Leipz. 1807.

Schwaldoplernek Aesthetikája nincs; de kritikai dolgozatai vannak Kotzebue és Schiller műveiről, a melyek 1802-ben és 1806-ban jelentek meg Bécsben.

1440. Kazinczy három férfiút említ e levélben: *Ragályi Istvánt*, *Balogit* és *Márjásit*. Ragályi Istvánt Nagy I. nem ismeri, a sematizmus szerint ez időben borsodmegyei első alispán s több megyék táblabírája volt.

Baloghy Lajos született 1774-ben; 1794-ben mint Nógrádmegye aljegyzője kezdte hivatalos pályáját s részt vett a század elején tartott országgyűléseken s egyháza igazgatásában. Meghalt 1823. szept. 5-kén. L. Nagy I. id. m. I. k. 152. l.

Máriássy István született 1753-ban márcz. 15-kén Felső-Bátkán; 1783—1793-ig gömörmegyei alispán volt és több ízben országgyűlési követ. Meghalt 1830. szept. 2-kán Berzstén. L. Nagy I. id. m. VII. k. 316. l. és a *M. P.* 389. 390. l.

1441. «Gyermekeim — írja Berzsényi — *Salzmann* javallatának betsületére váltak.» *Salzmann Keresztély Gotthilf* neveléstani író, született 1744. jún. 1-jén, meghalt 1811. okt. 31-kén. Tanult Jenában, és Erfurtban lelkes volt. Rousseau és Basedow hatása alatt írta első nagy művét: «Karl v. Karlsberg, oder über das menschliche Elend», Leipzig, 1780—1786, hat kötet. 1789-ben egy nevelő intézetet alapított, mely igen nagy híre jutott. Összes művei 1815—1846-ban Stuttgartban és 1885-ben Bécsben jelentek meg.

293. lap fölül 17. sor: «Ha mink tőle *Románoknál* egyebet nem vennénk.» Csak curiosumképen jegyzem meg, hogy a Kazinczy Gábor-féle kiadásban e szó helyett *Romásoknál*, e szó olvasható: *másoknál*, a minek természetesen semmi értelme.

1443. 298. lap alul 13. sor: Major *Szentesi*. Nem Szentesi, hanem *Szentes József*, a ki mint nyugalmazott cs. és kir. őrnagy 1830-ban halt meg, 1809-ben a zempléni fölkelő nemes sereg alezredese volt. L. Nagy I. id. m. X. k. 613. l.

1444. A zempléni megyei deputatio tagjai közül csak a következőket jegyezhetem meg a már ismerteken kívül: *Kovács Antal* újhelyi apát-plébános, meghalt 1818. febr. 20-kán. L. a *M. P.* 388. l. A *Kossuth* néven említett férfiú vagy Kossuth László vagy Kossuth József; amaz N. Szalókou, emez Butkán lakott; lehet azonban, s ez legvalószínű, hogy Kossuth András. V. ö. az 1498. számú levél jegyzetével. L. Nagy G. id. közleményét Turul 1894. évf. 66. l. — *Dusicska*. Talán Dusicska Józsefet érti, a ki 1797-ben nyert nemességet. L. Nagy I. id. m. III. 419. l.

1447. 305. lap 2. kikezdés: «A' lovak neveit a' Zsibó istállójából vettem» (az ifj. Wesselényi Miklóshoz írt ismeretes epistolájában). Tőkéstől maig is megvan egy rövid jegyzet, a melyet Kazinczy használt ez epistolához. A lovak (Caesar, Armidor, Jupiter, Bucephalus, Brutus) leírásához Kazinczy maga is hosszabb jegyzeteket ír, a melyek a Toldy kiadásában (Buda, 1836) is olvashatók. Maga a szóban forgó epistola 1809. márcz. 4-kéről van keltezve s a következő címet viseli: «Mélt. Ifjabb Bárány Wesselényi Miklós Úrhoz, ki tizenkét esztendősen korában, mint Kapitány Segéd-Tisztje az Atyjától függő Közép-Szolnok Vármegyei nemes

seregnek, Zilajtt. 1809. Febr. 12-dikén I. Ferencz Austr. Császár és Magyar Király' születési-júnepeán, azon nemes seregnek egyik századát pompásan felvezeté.» Az epistola eredeti példánya ma is megvan a b. Wesselényi Miklós göresöni levéltárában.

305. lap alul 5. sor: «A' M. Kurir minapi levelében olvashatád egy levelét, melyet búcsúzós Kapitányához írt» (t. i. Cserey). A nevezett lap 1809. évf. 13. (febr. 14-ki) számában van közölve Cserey Farkas levele, a melynek a Kazinczytól említett pontjai itt következnek:

«A' Király és Haza iránt viseltető szeretet egy oly szent és dicső dolog, melynél magasztaltabb szépség szíveinket nem örvendeztetheti. E' tette volt a' régi Rómát és Görög Országot a' ditsőségnek és Hazafi polgári virtussának fényes polczára; e' tanította és lelkesítette azoknak szabad polgárjait azon felséges fényességű tselekedetekre, melyek a' virtust imádandó méltóságba tészik előnkbe; a' haza szeretete szülé egy C. *Muciusba*, egy *Kurtiusba*, egy *Codrusba* azon bátor nemes elszárást, mely leg később maradék előtt is a' fényes erköltés és a' virtus díszére oly hathatós ösztön léssen, stb.»

«Folytassa tehát Kapitány Ur és érdemes polgár Társam olly ditséretesen kezdett hivatalját tovább is, én ditsőségemnek fogom tartani azon idő pontban is, melyben a' halál borzasztó mezejéről honnyunkban térvén, győzedelmeskedő zászlóinkat és diadalmaink által nyert trophacumainkot a' háladatos Haza Oltárának zsámolja eleibe helyeztettyük, ezen szent Oltár előtt azon laurus koszorunak zöldellő ágával egy oly érdemes Tisztet és bajnok Társamot, mind [!] Kapitány Ur, ékesíteni, melyet a' Király és Haza szeretete magasztalt ösztön rugója (salhatlanul fog nyeregni velem.» V. ö. az 1480. számú levéllel.

1448. 307. lap alul 5. sor: «Stael Hollsteinnének Corinnaja.» Az említett mű ily czímmel jelent meg: «Corinne ou l'Italie. Par Mad. Stael-Holstein.» Paris, 1807, 2 köt.

1449. 308. lap 1. kikezdés: «Mit *Nagy's* schöner *Predigt oder Rede* mache ich Ihnen ein geringes Geschenk.» V. ö. az V. k. 564. lapjával s az «Annalen der Lit. u. Kunst in dem oest. Kaiserthume» 1809. évf. (aug. f.) 52—54. lapjaival, a hol Vályi Nagy halotti beszédéről nagyon elismerő bírálat jelent meg. I. az 1485. számú levelet.

U. o. 3. kikezdés: «Berzeviczys Werk will ich für Sie recensiren.» Az «Annalen der Lit. u. Kunst in dem oest. K.» 1809. évf. (decz. f.) 249—253. lapjain csakugyan olvasható egy hosszabb ismertetés Berzeviczynek az «Ansicht des asiatisch-europäischen Welthandels» című munkájáról, de az épen nem valószínű, hogy Kazinczytól származott volna, legalább a bíráló összefoglaló ítélete egészen más, mint a mi Kazinczy leveleiből látszik. Ime a bíráló velege: «*Rec. ist mit dem Vorschlage und Plane des Hrn Verf. ganz einverstanden, und hält sich für überzeugt, dass der Gang des asiatisch-europäischen Handels sowohl für das oesterreichische, als für das russische Kaiserthum von grossem Nutzen sey; er glaubt aber auch, dass man bey der Ausführung dieses Planes viel mehr Schwierigkeiten antreffen möchte; als der Hr. Verf. angibt, und dass selbst die von Hrn von Berzeviczy aufgezählten Hindernisse von grösserem Gewichte und weiterer Ausdehnung sind, als er dafür hält.*»

1450. 311. lap 6. sor: «Ezen Crisiske, bizonyosan hiszem, hogy egy *zilahi főtől került, ki e vocalison levelez 's verbum nélkül ír», Kőlcsey e sorokban kétségtelenül Gyarmathi Sámuel orvosdoktorra (1751—1830) céloz, a ki 1800-tól 1810-ig volt zilahi tanár, s általánosan ismeretes azon kedvteléséről, hogy szeretett egyes hangzókkal, különösen e-vel beszélni, miért is «Meszeshegye vén mesteré»-nek nevezték. Az «Okoskodva tanító magyar nyelvmester» (1794.) című munkája II. részében a 151—155. lapjain van is egy czikke ige nélkül írva. Életét és műveit l. Szinnyi J. id. m. IV. k. 24—28. hasábjain.*

1451. 311. lap alul 1. sor: «Nemesi Felkelések' módgyát 's ajánlástokat merészlém barátod' létemre Kultsár Ur' Ujságaiban beíratni.» A mondott czikk a Hazai és Külf. Tudósítások 1809. évf. 26. (ápr. 1-i) számában jelent meg és S. Alja-Ujhelyről, márcz. 13-káról van keelve.

1452. A Fessler idézett levelében a 3. sorban «vertraum» h. olv.: *Vertrauen*.

1453. Az egész levelet v. ö. az 1429. 1433. és 1436. számú levelekkel.

A *tordai pap*, kiről Kazinczy említést tesz, tudvalevőleg Gyöngyösi János, az ismert leoninus-versíró. V. ö. Sinnyi J. id. m. IV. k. 60—63. hasábjával.

1454. 318. lap 4. kikezdés: «Én e' napokban a' Himfy' Szerelmeinek két köteteit recenseálám német nyelven.» V. ö. az 1456. levél 323. lap utolsó három sorával. Ez a bírálat csak később jelenhetett meg. Az «Ergänzungsblätter zur Allg. Lit. Zeitung» 1809. évf. 5. (jan. 12-ki) számában mindössze egy rövid tudósítás olvasható, azonban ez nem Kazinczytól való, de mint irodalomtörténeti szempontból érdekes adalékot, idejegyzem az egészet: «Der Wunsch des Rec. des ersten Theils in der Allg. Lit. Z. (1802. Nro 189.) ist in Erfüllung gegangen. Hrr. v. *Kisfaludy* besingt nun auch in sieben Gesängen und zweyhundert Liedern die Freuden der glücklichen Liebe, des vergnügten Ehestandes. Das Motto aus Helvetius:

Enchainés à la fois par l'hymen et l'amour

Couple d'époux amants, quel bonheur est le notre!

wird durch alle Nuancen der Empfindungen ehelicher Zärtlichkeit durchgeführt. Zwar findet man hier etwas weniger poetisches Feuer, als in den Klagen der trauernden Liebe; indessen ziemt den Empfindungen des ehelichen Lebens mehr Ruhe und Gelassenheit, als den Gefühlen des ehelustigen und im Ganzen gehört dieses, auch im äussern zierlich ausgestattete Buch zu den schönsten Blüten der emporkeimenden Ungr. Literatur. Dem Vernehmen nach dürfen wir auch vom Verf. eine Fortsetzung seiner Sagen der Ungr. Vorzeit hoffen.»

U. o. 6. kikezdés: «A' Péchy Imre kis munkáját a' Magyar nyelvről én recenseáltam.» V. ö. az 1309. számú levéllel s ennek jegyzetével. Kazinczy bírálatá megjelent az «Annalen der Lit. des oest. Kaiserthumes» című folyóirat 1808. évf. (júl. f.) 38—40. lapjain, a hol Kazinczy meg is nevezi a névtelenül megjelent munka szerzőjét.

1456. 323. lap 2. kikezdés: «Ha méltónak tartod, hogy verseid' kötetébe felvedd, mint Virág vette volt fel 1799-ben. Ódái közzé ezen Sapphicus két strophámat...» Virág «Lámiám éneke» czímmel közölte Kazinczy versét a Magyar Minerva III. köt. 85. lapján. — Kis János e sonettet nem vette föl köl-

teményei közé, hanem «A kölés napja» címűt, a mely verseinek I. k. 169. lapján olvasható.

1459. *Schlözer Ágost Lajos* született 1735-ben s meghalt 1809. szept. 9-kén; Göttingában és Wittenbergában tanult, honnan az orosz történetíróktól meghívatra, Pétervárra ment s itt megtanulván az orosz nyelvet, a régi orosz történet egyetemi tanárává neveztetett ki, később a politikát adta elő az egyetemen. Művei közül ismeretesebbek a «Versuch einer allg. Geschichte des Handels u. der Schiffahrt», Stockholm, 1758., és az «Allg. nordische Geschichte», Halle, 1772. címűek.

A 329. lap fölül 6. sor: «bey dem jetzigen Ruhm» h. olv.: «bey der jetzigen *Rathe.*»

329. lap alul 6. sor: «Graf Jósef Desöffy reichte dem Primas in Ujhely Verse ein.» V. ö. az 1460. számú levéllel. A vers címe a következő: «Ad sereniss. archiducem principem regium Carolum, regni Hungariae primatum S. a. Ujhelyini 9. apr. 1809.» S. Patak.

330. lap fölül 14. sor: «Hingegen schrieb *Kézy* Hexameter und *Sipos* zwey Oden.» E versekről Kazinczy többször emlékezik s azt mondja, hogy a Magyar Kurir toldalékában jelentek meg; e toldalékoknak egy része azonban hiányzik s így nem tudom megmondani, hol jelentek meg ez ódák. A Kézyé összes művei közt is megvan (Opuscula poetica. S. Patak, 1822) a következő czímmel: «Ad Ser. ac. Rev. Hungariae et Bohemiae Reg. Haereditar. Principem et Archiducem Austriae, D. D. Carolum Ambrosium, Archiepiscopum Strigonionsem, S. Sedis Apost. Legatum Natum, Primatem Regni Hungariae, etc. cum Collegium Ref. S. Patakiense inavisurus perhiberetur. Anno 1809.»

U. o. 2. kikezdés: «Armer *Schedius*, dem hat man in der Recension von Hillers Schrift Hiebe gegeben.» Czélzás az «Annalen der Literatur und Kunst in d. oest. Kaiserthume» című folyóirat 1809. évf. I. k. 85. lapján megjelent bírálata: «Gottlieb *Hiller's* Reise durch einen Theil von Sachsen, Böhmen. Oesterreich und Ungarn», a melynek Schediusra vonatkozó pontja így hangzik: «Die Aeusserung (S. 333.), als ob Hr. Prof. Schedius die Dinge mit einem zu ästhetischen Glase betrachte, möchten wir nicht gern unterschreiben. Wer mehr Oekonom ist, als Professor, wer sich so sehr mit der Seidenkultur beschäftigt, wie Hr. P. Schedius, der muss doch keine gar so ästhetische Ansicht der Dinge haben, wie Hr. Hiller glaubt.»

A levél végső sorai: «Die Chronik des Pataker Collegiums ist abgedruckt im Aprilheft der Annalen.» Kézy Mózes közleménye az «Annalen d. Lit. u. Kunst» Intel. blattjában jelent meg ily czímmel: «Zuverlässige Nachrichten von dem Reformirten Collegium zu Sáros-Patak in Oberungern.» Ugyanerre történik czélzás az 1252. számú levélben is, a melynek jegyzete tehát e szerint javítandó ki.

1461. A Kölcseytől említett *Czombor Márton* utazásainak teljes címe a következő: «Europica Varietas. avagy Szepsi Czombor Martonnak Lengyel, Mazur, Pruz, Dania, Frisia, Hollandia, Zelandia, Anglia, Gallia, Nemet es Cheh Országon, viszontag: Az Prussiai, Pomcraniai, Succiai, Norvegiai, Frissiai, Zelandiai, Britanniai, Tengeren való bujdosásában, látot, hallot, külömb külömb fele dolgoknak rövid le írása. Mely minden Olvasónak nem csak gyönyörűségére, sok féle hasznára is szolgálhat. Cassan, Festus Janos által, 1620.» L. Szabó K. Régi m. könyvt.

I. 225. l. A könyv előtt latin és magyar versek vannak. Kölcsey szerint a magyar versek Velechi Istvántól valók, a miről Szabó Károly semmit sem tud.

1462. 341. lap kikezdés: «Literatúrámban már előre emlékeztem ezen új kiadásodról (t. i. a *Régi magyar régiségek és ritkaságok* című munkáról) mint bizonyosról.» Pápay «A magyar literatura esméreté»-ben, a 370. lapon, midőn Erdősi Sylvesterről szól s fontosnak véli, hogy már ő hasonlított a nyelvünket a zsidóhoz s még »a görögéből is hordott elő világosítást», és így folytatja: «Méltó köszönettel tartozik tehát a' Haza néhai Dr. Veszpréminek, hogy ezen Grammatikát Magyar Országai Elmétkedéseiben 1795. esmérelessé tette, legújabbán pedig *Kazinczynak*, hogy ezen betses régiségnek új kiadásáról gondoskodott.»

342. lap fölül 4. sor: «Kultsárnak vétkét legbótsáthatatlanabbnak tartják, hogy Ujságába iklatta *Virágnak* motskolódásait.« *Virág* csak sajtóhibából került a szövegbe *Víg László*, t. i. Horvát István helyett. Mellesleg megjegyzem, hogy a Pápay leveleit nem volt alkalmam az eredetiekkel összehasonlítani, mivel azok az Akadémia könyvtárában eltévedtek, bizonyosan egyéb kéziratok közé kerültek s így azokhoz nem férhettem.

U. o. kikezdés: «A' Halai Tudós Ujság (Ergänzungsblätter zur Allg. Literatur-Zeitung, No. 139. d. 22. Nov. 1808) *emberségesebb Recensioját közli Munkámnak.*» A recensio a mondott helyen csakugyan olvasható s jobbára csak rövid kivonata a munkának s nem egyszersmind bírálata. Az utolsó pont, a melynek egy részét idézi is Pápay, következőkép hangzik: «Der Verfasser schliesst diesen ersten Band mit einer Abhandlung über die Hindernisse und Beförderungsmittel der Ungerischen Literatur, über welche Rec. sich bereits bey einer andern Gelegenheit geänssert hat. Wir wünschten diesem Werke einen fachkundigen deutschen Uebersetzer, der aber aus den weitläufigen Untersuchungen über die Ungrische Sprache bloss das dem Auslande Interessante ausziehen, hingegen die chronologische und Real-Uebersicht der Ung. Literatur nach den angegebenen Gesichtspunkten erweitern und vervollkommen müsste. Gebe er sodann noch aus der zu erwartenden Chrestomathie die bessern Stücke in treuer deutscher Uebersetzung: so hätte er alles Nöthige gethan. um den zahlreichen Liebhabern der Literatur im Ganzen, dasjenige, was in der Ung. Literatur bemerkenswerth ist, an die Hand zu geben, und den Forschern aller Sprachen, den künftigen Jenisch's, den Adelung's ihr Geschäft in diesem Fache zu erleichtern.»

U. o. alul 9. sor: «Az az esmeretlen vallyon kitsoda, a' ki a' Martz. 4-diki Magyar Kurir Toldalékjában, még minck előtte Munkámat kaphatta 's olvashatta volna, már kiállott feddésivel *Víg László* ellen.» A Magyar Kurir 1809. évf. 18. márcz. 3-ki) szám toldalékjában egy ismeretlen fró Jánborfalvi Szelíd Mózes névvel védelmébe veszi Pápayt Horvát István ellen s a többi közt ezeket írja: «Boldog-réti Víg László Úrnak Grammaticai Tudományát, a' Magyar Régiségekben való nagy jártasságát, a' Külföldi Tudósok Munkáival való Esmerettségét — szóval — nagy Talentumit ki az, a' ki meg nem ismerné? -- ha Crisisét figyelmetesen meg olvassa. De ha egyszersmind a' Tudós Ifjúnak nagy tüzet ugyan azon Crisisben szemléli, lehetetlen, hogy arra ne fakadjon, a' mire fakadt ama Nagy Magyar Literator, Tek. *Kazinczy Ferentz* Ur *Magyar Régiségeinek* most ki jött első Kötetében: hogy a' boldog emlékezetű, minden tekintetben nagy Magyar Tudós T. T. *Révai Miklós* Ur mellett, T. T. *Versegi Ferentz* Ur ellen írt két

Munkák, úgy mint *Kardos Adorjáné* 's *Miklósfi Jánosé* vajha örökre oda maradtak volna! — — — «A' becsületes Crisis igen is meg kívántató; de az ollyatén kardos, paisos, sisakos Crisisektől — a' minő *Víg László* Úr is — mentsen meg mindeneket a' Magyarok Istene!»

U. o. alul 6. sor: «A' Hálai Recensensem hibásan teszi fel, mintha a' Magyar Minerva Gróf Festetic költségen nyomtatlanék.» A czélzott pontja így hangzik az említett bírálatnak: «Die Leser der Allg. Lit. Z. erinnern sich vielleicht, dass der Hr. Graf Georg Festetics von Zeit zu Zeit vorzüglichere Ungrisch geschriebene Bücher auf seine Kosten als einzelne Bände der Magyar Minerva drucken lässt, und dass dieses Geschäft durch Hrn Jos. Takáts, jetzt Anwald des Vessprimer Domcapitels, geleitet wird.»

343. lap alul 11. sor: «*Látom az Ujságokból*, hogy Te is bajoskodó tagja vagy ezen Intézetnek» (t. i. a zemplénmegyei deputatióknak). A Magyar Kurir 1809. évf. 30. (ápr. 14-ki) száma közli a zemplénmegyei deputatio megalakulását, a mely «olly végből rendeltetett ki, hogy az All-Ispány előülése alatt mindenkor öszve gyűlhessen, a' midőn a' felkelő Seregtől valamely tudósítás vagy parantsolat küldetik.» Tagjai 14-en vannak.

344. lap 5. sor: «Iparkodgy, hogy a' Tied (t. i. Sallustius fordítása) megelőzze a' másik kettőét» (t. i. Szentgyörgyi Gellértét és Dugonics Andrásét). V. ő. az 1409. számú levéllel s ennek jegyzetével.

U. o. 12. sor: «Örömet hozzá fognék azon *Pályatráshoz* is, mellyre *Kulcsár* *éleszti a' Tudósokat* Nyelvünk Historiájának kidolgozása iránt.» Kulcsár István a Hazai és Külföldi Tudósítások 1809. évf. 11. (febr. 8-ki) számában hirdeti azt a pályakérdést, a melyre Pápay czélez a következőképen:

«Minden Nemzet addig él, míg nyelve fennmarad. Minden Nemzet addig virágzik, míg polgári hatalma 's nyelvének tökéletessége öregbedik. Minden Hazafi él ditsóított Nemzetében.» Ezek 's több efféle gondolatok forgottak elmémben, midőn 1804-ikben kérdésem által arra tettem figyelmetessé Nemzetünket, hogy az a' mi nem ismét Magyar Nyelvünk mitsoda gráditván vagyon most a' tökéletességnek. és miképpen lehessen azt nagyobb tökéletességre vinni? — Húsznál több feleletek érkeztek e' Kérdésre, mellyek közül öt ki is nyomtatott. Tsak ezeket olvassa, a' ki azt akarja látni, melly hasznos volt azon Kérdés Nemzetünknek. — Illy ritka szerentse arra bátorított, hogy 1807-ikben Oct. 10-ikén Jutalom ígért mellett azt kérdezném: Mitsoda különbözőések találhatnak a' Magyar Nyelvben? 's a' t. De nem tudom, minek tulajdonítsam, hogy ezen kérdésre tsak egy Felelet sem érkezett. Azért új próbát kívánok tenni, és Nemzetünk Tudósait arra bátorítom meghívni, hogy «*A Magyar Nyelvnek Történetét a' Nemzetnek ezen Országba való bejöveteletől fogva leírni*» méltóztassanak. — Arra kérettetnek a' Felelő Urak, hogy a' Nyelvnek mind belső, mind külső historiájára kiterjeszkedjenek. A' Jutalom a' legjobb Feleletre *két száz forint* lészen. Az írásokat vagy hozzám vagy a' Pesti Könyváros Urakhoz, kik a' kézhez vételről quietálják, lehet küldeni. Mindeniken valamely fontos mondás legyen. Ugyan azt a' mondást kell azon bepetséltet levélkére is írni, melly a' Felelő Úrnak nevé 's lakóhelyét magában foglalja. Idő határúl a' jövő Leopoldi Pesti Vásár tétetik, mellyre kiki különös alkalmatossággal írását elküldheti, mivel efféle nagyobb tsumókat Póstán elfogadni nem szándékom. Olly ítélő Birák lésznek, kiknek mind tekéntetők, mind tudományok az igazságos ítéletre elégséges. A' megbírálás egy hónap alatt végre

mégyen, és így 1810-iknek Januáriusában a' Jutalom kié lett? kihirdetetik. A' többi írások, a' Neveket bepetsételve hagyván, vagy az Authornak vissza, vagy a' Nemzeti Muzeumnak adatnak. A Jutalom pénzt a' nyertes nálam felveheti; ha pedig másutt kívánná kezéhez venni, azt Diligencon elküldeni is kész vagyok. K. I.»

1464. 348. lap kikezdés: «Károly 's János Fő-Hercegeinknek tegnap jött Proclamatiójokból látom, hogy tulajdon temérdek erőnkön kívül *szomszéd Fejedelmekbe is bízhatunk*» A Hazai és Külf. Tudósítások 1809. évf. 29. (ápr. 12-ki) számában olvasható Károly herceg proclamatiója «Tábori parátsolat, Bécsben, Aprilis 6-ikán» czímmel. A Magyar Kurir szintén közli e proclamatiot 28. számában. A János főherceg proclamatioja a Kulcsár lapjából hiányzik, nyilván a toldalékban jelent meg, a mely elkallódott; azonban a Magyar Kurir 29. számában olvasható János főherceg napi parancsa, a melyet még 1809. márcz. 24-kén adott ki a belső-ausztriai sereg zászlajának fölszentelésekor; valószínű, hogy Kazinczy erre czéltott.

A Károly herceg proclamatiójának azt a részét, a melyre Kazinczy hivatkozik, ide iktatom: «Kedves Vitéz Társaim! Az egész Világnak és kiváltképen azoknak szemei reátok vannak függesztve, kik még érzik a' Nemzeti becsületnek és Nemzeti tulajdonnak érdemét. Ne szenvedjétek azt a' Gyalázatot, hogy mások elnyomtatásának eszközei legyetek; ne szenvedjétek, hogy egy Pusztító Nagy-ravágyás benneteket távol lévő Országokban végtelen háború viselésre kényszerítsen... *Nem sokára idegen hadi Népek is velünk egyesülve a' közönséges Ellenséggel megvínak.* Akkor Vitéz Társaim! betsüljétek meg őket és segítsétek mint atyafiakat. Nem a' maga hánytatása, hanem a' férfias tselekedetek szereznek betsületet a' Katonának. Az Ellenség előtt való mérész bátorsággal kell megmutatnotok, hogy *Ti első Katonák vagytok.*»

1466. Kisfaludy Sándornak a levél elején említett műve ily czímmel jelent meg: «Hazafiúi Szózat a' magyar nemességhez.» H. n. 1809. (Mátray a M. N. Múzeum könyvtára példányára azt jegyezte meg, hogy: «talán Budán, az egyetemi nyomdában» nyomtatott.) Német fordítása «Patriotische Worte an Ungarns Adel» czímmel jelent meg. Sem a szerző, sem a fordító nincs megnevezve a művön. V. ö. az 1467. számú levéllel.

350. lap 4. kikezdés: «A múlt szerdán egy fordított Darabomat illy nevezet alatt: *A' Megengesztelés*, játszotta az itten Árendáskodó Magyar Játszó Társaság.» Ez a darab Weissenthurn Janka «Versöhnung» című színművének magyar fordítása, a mely először 1809. ápr. 26-kán került színre. L. Bayer J. id. m. II. k. 403. lapját.

1468. 2. kikezdés: Un sonnet sans default vaut seul à un (a szövegben hibásan *avn*) long poeme — Boileauból vett idézet. V. ö. az 1474. számú levéllel.

1469. A mit Virág a Hazai és Külf. Tudósítások (1809. évf.) 32. számú toldalékában olvasott, az a zilahi ünnepélyről szól, a mint Tőkés föntebbi levelében leírja. E cikknek egyik alcíme: «Az Illuminatio így volt», a melyre Virág szintén hivatkozik. Ebben a cikkben el van mondva, hogy a vármegye kapuja egy porta triumphalist mutatott, a mely alatt egy egyiptomi pyramis állott, ennek alján pedig ovalis figurában egy könyv, a «Corpus juris Hungarici.»

1471. Berzsényi e levelében *Pásztorit* is említi. *Pásztory Menyhért* a Mária Terézia-rend vitéze volt; a nemesi sereghez tartott beszédét a Magyar Kurir 1809. évf. 36. (máj. 5-ki) száma közli.

1472. 362. lap 1. sor: «Wer ist *Novalis*?» A *Novalis* nevet *Hardenberg Frigyes* költő használta (1772—1801), kinek összes műveit Schlegel és Tieck adták ki Berlinben 1802-ben, 2 kötetben. V. ö. az 1364. számú levéllel s ennek jegyzetével.

«Sie haben doch wohl auch Palafox's Antwort an Lefebre gelesen?» — kérdi levele végén Kazinczy. E feleletre sem a magyar, sem a német lapokban nem tudtam reáakadni s így meg nem állapíthatom, miféle feleletére czéloz Kazinczy Palafoxnak.

1476. Az elesett vitézek közt említi Kazinczy *Moczent* is, de aligha nem téved, mert az 1810-ki sematismusban még szerepel egy Motzen János nevű oberster; különben lehet, hogy ez egészen más férfiú.

1478. 370. lap alul 6. sor: «*Frimont* generalis.» B. Frimont János a 9. huszárezred tulajdonosa s a Mária Terézia-rend vitéze ez idétt.

U. o. alul 4. sor: «*Alvintzi*.» B. Allvintzi József v. b. titk. tanácsos, a Mária Terézia-rend nagy keresztese, a 19. gyalogezred tulajdonosa, tábornagy és lovassági tábornok.

372. lap 4. kikezdés: «Districtualis Generalisunk B. *Mecséry*.» B. Mecséry Dániel született 1759. szept. 29-kén, meghalt 1823. decz. 30-kán; 1809-ben neveztetett ki tábornokká, 1813-ban pedig főhadit tanácsossá. L. Nagy I. id. m. VII. k. 380. l.

1480. A mely műnek lefordítására gr. Bánffy Csereyt fölkéri, annak megjelentét a Hazai és Külf. Tudósítások 1809. évf. 40. (máj. 20-ki) száma már hirdeti is a következő czímmel: «Hiteles előadása a' Spanyol Történeteknek, az Aranjuazi nyughatatlanságoknak fellobbanásától fogva a' Bajoni Juntának befejezéseig. Irta Cevallos Pedro Ur, Ó Kath. Felségének, VII. Ferdinándnak, Első Kormány Secretariusá.» V. ö. az 1488. és 1489. számú levelekkel.

1486. 391. lap alul 4. sor: «A' Primás regementyével megverették Napoleont a' Novellisták.» Czélnás a máj. 12-kéről kiadott tábori tudósításra (Hazai és Külf. Tud. 1809. 42. sz.), a mely arról szól, hogy a primás, Károly Ambrus főherczeg serege mily derekasan viselte magát Napoleon ellen. V. ö. az 1489. számú levéllel.

1487. 393. lap: «Voss Bürgernek Sonettjeit . . . recensealta.» Ez a recensio a Jenaische Allg. Lit. Zeitung 1808. évf. 128. s köv. 4. (jún. 1-i) számában jelent meg s igen élesen kikel ama kényszer ellen, a melynek a sonettben a német költőnek is alá kell vetnie a nyelvet. V. ö. az 1483. és 1488. számú levelekkel.

1488. «Seit anderthalb Monaten bin ich immer bey der Deputation; die Sie aus Kultsar's Blätter kennen» — kezdi levelét Kazinczy s a Hazai és Külf. Tudósítások 1809. évf. 26. (ápr. 1-i) számában megjelent tudósításra czéloz, a mely S. A. Ujhelyről, márcz. 13-káról van keltezve.

Rumy szótára, a melyért Kazinczy köszönetet mond, a következő czímmel jelent meg: «Geographisch-statistisches Wörterbuch des oesterreichischen Kaiser-

staates, oder alphabetische Darstellung der Provinzen, Städte, merkwürdigen Flecken, Dörfer, Schlösser, Berge, Flüsse, Seen, Grotten, u. s. w. des oest. Kaiserthumes.» Wien. 1809.

1491. A levélben említett *Gönczy Sámuelre* és *Csúry Ferenczre* nézve l. a *IV. k. 925.* számú levelét s az erre vonatkozó jegyzetet, valamint az 1523. számú levelet, a melyben Csúryt a Lónyay Gábor jószágfelügyelőjének mondja Kazinczy.

1492. A levél végén Kölcey ezl írja: «*Sárvárinak Architecturája* typus alá készül.» Úgy látszik, e munka nem jelent meg nyomtatásban, legalább catalogusainkban nem található.

1493. 405. lap fölül 8. sor: «Most *Meissner* Skizzei közzül Thaiesset . . . fordította» (t. i. Gyulay Lajos). *Meissner Ágost Gottlieb*nek ily című munkája 1778—1796-ig Lipcsében tizennégy kötetben jelent meg. Igen kedvelt mű volt, miért is többfelé utánnyomták. Nálunk igen sokat fordítottak belőle, de rendszerint a forrás megnevezése nélkül.

Hogy Döbrentei az itt elszámolt műveket kiadja «'Sebbe való könyv»-ében, ez a szándéka abban maradt; tudommal önálló munkát nem is adott ki 1805-től 1814-ig, az *Erdélyi Muzeum* megjelenéseig.

Szabó Sámuelre nézve l. *III. k. 508.* lapját s az *Erdélyi Muzeum I. köt. 4. füzetét.*

A 405. lap 5. kikezdésében gr. *Gyulay Istvánt* említi Döbrentei. Gyulay István gr. Gyulay Ferencz testvére, tehát nagybátyja Gyulay Lajosnak, a Döbrentei növendékének. Kazinczy azt jegyzi meg róla az *E. L. 100.* és 178. lapjain, hogy özvegyen és gyermek nélkül halt meg. A közpályán aligha szerepelt, mert Nagy I. id. művében semmit sem mond róla.

1495. A levélben említett *Haller Józsefre* l. a 864. számú levelet s ennek jegyzetét. (*IV. k. 564. l.*)

Berzeviczy Pálra l. a 601. számú levelet s ennek jegyzetét. (*III. k. 515. l.*)

1497. 412. lap fölül 13. sor: «A' mi megmaradt, azon sok változtatások estek, melyekre sokan azt fogják, tudom, mondani, a' mit egykor *Földi monda* egy darabomra.» Czelzás Földi János a *II. k.*-ben 427. szám alatt közölt levelére, a melyben Földi a Kazinczytól fordított anakreoni dalokra világosan megmondja, hogy azok neki nem tetszenek s «*ha tsak illyenek a' fordítások, nem érdemlik meg ezek az édes bolondságok, hogy oly sok álmatlan órákba kerüljenek.*» Tovább pedig ezeket írja Földi: «Te benned azt tapasztaltam, hogy még szerentséltenebb vagy további rágódásaidban 's jobbításaidban, mint legelső próbáidban.» Főleg ez utóbbi itélet lebeghetett most Kazinczy előtt.

1498. Szemere Albert levelének a magyarázata Kazinczy jegyzeteiben ránk maradván, azt szónól-szóra ide iktatom, a mint következik:

«Szemere Albert levele hozzám.

Tolcsváról. 14. Jun. 1809.

Az 1797—1800, és 1805-diki Insurrectionális Cassara Zemplény Vármegyének sok Nemesi bé nem fizették azt, a' mi reájok kivette volt. Assessor

Szemere Albert és Kossuth András Urak Surrogatus Vice Ispánoknak nevezettek volt ki ezen restantiák beszédére és a' hol erő kívántatnék reá, exequálására. Ezek olly keménységgel jártak el a' reájok bizott dologban, hogy a' szegény sorsú Nemeseknek teheneiket is eladták, és pénz még is kevés gyűlt be. Sokféle panaszok estek ellenek: de azokat sokan szerették nem tudni. — Midőn az 1809-diki Insurrectio kiállítása végett a' Fő Ispán, Gróf Eszterházy József Excell. Újhelyben sok hetekig mulatott, tudni kívánták a' Rendek, mi jött be már az előbbi Insurrectiók obtingentiájiból 's mi van hátra, és kik nevezetesen azok, a' kik kötelességeknek még sem tettek eleget. Neveik a' Gyűlésben felolvastattak. Sokan találtattak, a' kiknek neveik kitörölve nem voltak, holott a' pénzt régen befizették. Így olvastatt fel Consiliarius Kazinczy András neve is. A' fija, István, jelen vala, 's kérdeztetvén, ha a' pénz le van e téve vagy nincs, ez kéntelen vala azt felelni, noha, Szemere Albertet örömet megkímélte volna, hogy le vagyon, Szemere Albert Úr vette fel. — «Mikor?» — Három esztendő előtt. — Ez vala a' Signál a' Szemere megtámadására. Gróf Klobusiczky Vincze és Gróf Sztáray Albert, Bernáth Ferencz és még mások nagy tüzzel költek-fel Szemere Albert ellen, 's Gróf Klobusiczky azt mondta neki, hogy ő nem érdemli, hogy velek egy Tábla mellett üljön. Kossuth látván ezt, ki illantott a' Sessióból. Szemere felkölt, hogy ő a' Cassába nagy summát tett le egynehány nap előtt, de a' Perceptor nem ért arra, hogy kinek kinek positioja szerént végye-fel azt, hanem őtet csak az egészről quietálta; az ő számadása kész. Azonban producáltott B. Barkóczy Imrénének obtingentiája felől adott Quietantiája, melly három esztendővel ezelőtt adatott Szemere Albert által a' Bárónénak, a' pénz pedig csak ezen Gyűlés alatt hozatott bé Szemere által a' Cassába. Ezekre nézve a' Fő Ispán Szemere Albertet Fiscalis Actio alá hagyta venni, 's parancsolta, hogy még tisztának nem találattik. a' Tábla mellé ülni ne merészeljjen. — Szemere azután egy levelet íra az Ord. Notariusnak, Horváth Tamás Urnak, mellyben ártatlansága felől úgy szóll, mint a' melly a' Processusban bizonyosan ki fog világosodni. Én ezen levelet olvastam, 's iskolai társamat egy barátságos levélben örvendő részvételem által vigasztaltam, azt az intést adván neki, hogy írtóztatóságig ment hevessegei által magának ne csináljon ellenségeket, 's másokat ne kényszerítsen arra, hogy azok vagy kéressenek, vagy csak kapjanak alkalmatosságot az ő leütésével magoknak nyugtot csinálni. — Ezen levelemre ímhol válasza.

Szemere Albertnek a' házába Tolesván 1803-ban olly sebességgel csapott be a' felhőszakadásból megáradt víz, hogy mindenét elrontotta, 's nyitva lévén épen ablakai, sok papirosait az ablakon kihordta. Úgy jelentette-bé Vice Ispán Mélt. Lónyay Gábor Úrnak, hogy úgy veszték-el incassált Bankó-czédulái is, mellyet Lónyay úr a' magából fizetett le ütkon, hogy Szemeréről a' gyanút lemoshassa. — Kossuth András pedig azt állította még ezen Gyűlés előtt, hogy ő az exequalt és incassált positiók listáját elvesztette. A' Fő Ispánnak hírtelen elhivatatása a' Regensburgi szerencsétlen ütközlet után a' Kossuthot fenyegető veszedelmen könnyített, és az most elő sem fordult többé.»

1500. A levélben említett gr. *Bukovszky* talán Bukovszky Osorio Márton, ki 1805-ben honfiúsított. L. Nagy I. id. m. I. 260. l.

1504. 425. lap alul 8. sor: «A' ma érkezett Kultsár leveiben Beregi Admínistrátorrá tétetik (t. i. Lónyay); de az meg tévedés.» A Hazai és Külf. Tudósi-

tások 1809. évf. 50. (jún. 24-ki) számában e rövid tudósítás olvasható: »Mélt. Lónyai Gábor Tsász. Kir. Kamarás és eddig Ts. Ns. Zemplin Vármegyének Első Vice Ispánnya Fels. Urunk által Ts. Ns. Bereg Vármegye Administratorává neveztetett.»

1507. 432. lap fölül 7. sor: «Ich erhielt den Auftrag, den Brief (t. i. Lónyay Gáborét) an Kultsár abzuschicken, und zwar mit einer erhöhenden Einleitung.» Kazinczy teljesítette is e megbízatást a Hazai és Külf. Tudósítások 1809. évf. 3. (júl. 8-ki) számában, a következő bevezetéssel:

«*Sátor-Alja Ujhely.* Junius 30-dikán 1809. A' Györi szerentséllen napon (Jún. 14-dikén) a' mi Ns. Seregünk is osztozott a' veszedelemben 's ditsőségben. Ezredes Kapitányunk, *Farnosi Kandó Gábor* Úr, ditsérettel emlékezik hozzánk küldött Jelentésében vitézeinkről, kik a' nélkül, hogy valaha tsatában forgottak volna, hátorsággal néki ugrottak az ágyúkkal megrakott rejtekeknek, 's rejtenthetetlen lélekkel szökdősték által meg által ezen halált okádó szereket s az ellenség közzül sokakat levagdaltak. Vitézeink közzül öten fekszenek a' betsület nyoszolyájában, huszon öten pedig sebet kaptak. Kapitányunk Báró Barkóczy Antal egy ágyúgolyóbis által vesztette el bal lábát, s nem sok napokkal azután, minekutánna gyógyítás végett Komáromba vitetett volna, hol Ó Ts. Kir. Hgségének, az Ország Nádor Ispányának 's Fő Kapitányának sok kegyességeire méltóztatott, előttünk igen betses életét is. Egy más Hadnagy, Gergelyi Máté Úr, egy könnyű kartzolást kapott. Ezen öt vitézeinknek elhullások 's a' szegény fiatal és igen deli Báró Barkóczy még az elhullásnál is szomorúbb szerentsétlensége igen mélyen meghatott bennünket, midőn azt Obesterünknek leveléből megértettük, 's illetődésünk még nagyobb tetőre hágoit, midőn tellyes sok érdemei szerént kedvelt első All Ispányunk (ki ezen hólnapban nem Bereg, hanem Ungvár Vármegye Administratorává neveztetett ki), Mélt. Ts. Kir. Kamarás, 's sz. István Rendebéli Lovag Lónyai Gábor Úr, Juniusnak 24-dikén tartott Gyűlésünkben, az itt következő, 's nevünkben maga által készített levelet olvasta fel; mellyet a' közön-séggel is közieni tisztünknek ismérjük.»

A levél fontosabb része így hangzik:

«Könnyező szemekkel fájlaljuk azokat, a' kik a' Haza védelmében végzették ditső pályafutásokat, a' mellyet hogyha vércink nem voltak volna, méltán irigvelhelnénk nekik ezen nagy ditsőséget. Századokra terjedő könyveinkben, midőn azon férfiak' neveit olvasni fogja a' késő háladatos maradék, vitez hamvaikat áldani fogja. De hogy ne tsak leveles tárházunknak falai örökösítsék, háladatos örökösíteni akaró szándékunk örök emlékeztető Oszlop által nyilván fogja ezt bizonyítani. A' nyilt ég alatt öntözni fogja könnyeivel minden buzgó hazafi ezen emlékeztető jelet. Itt emelkedik fel a' nagyra szándékozó ifjú, mintegy látván elei' letteit.» stb. V. ö. az 1509. számú levéllel.

Tihanyi septemvirre nézve l. az 1509. számú levelet.

434. lap fölül 5. sor: «Marmont verliess Trieste» h. olv.: *Triest*.

1509. 436. lap 2. kikezdés: «Úgy veszem észre, hogy *Horváth László*t Ord. vagy Bernáth Jánost vagy a' Tolcsvai Szirmay Antalt pedig Subst. Vice Ispánna surrogáltatja» (Lónyay). Pálóczi Horváth László kir. tanácsos csakugyan első alispán lett; a második alispáni hivatalt azonban aligha töltötték be, leg-

alább a következő évi sematizmusban ennek a helye üresen van hagyva. V. ö. az 1161. számú levéllel s ennek jegyzetével. (V. k. 538. l.)

436. lap alul 5. sor: «Zemplynyben legtöbben látszanak óhajítani a' *Szemere István* vagy Boronkay Gáspár Vice Ispánságra leendő neveztetését.» Szemere István később csakugyan alispán lett, egyszersmind kir. tanácsos és országgyűlési követ. Született 1764. jan. 13-án, meghalt 1829. szept. 19-kén Azarban. L. Nagy I. id. m. X. k. 603. l. és M. P. 397. l.

1512. 445. lap kikezdés: «Egy pár Literátori Ujsággal kedveskedem. Az első *Horvátom' Értekezése* . . . A' Második *Ferentzy János* . . . *Közönséges Geographiájából* kiírott Paraphuska.» Horvát Istvántól 1809-ben két értekezés jelent meg, mind kettő a Hazai és Külf. Tudósításokban; az egyik «Horányi Elek élete», a másik «A' magyar rendes katonaságnak és felkelő nemes seregnek néhány vitéz és dicső tettei 1809-ben» czímmel. Vajjon ezek valamelyikére, vagy talán egy egészen más, csak később megjelent értekezésre czéloz-e Vitkovics; nem lehet eldönteni. V. ö. Vass Bertalan *Horvát István életrajza* című munkája (Budapest, 1895) 63. s köv. lapjaival s az 1514. számú levéllel.

Ferenczy műve a következő czímmel jelent meg: «Közönséges geographia, melyben a földnek mathematikai, természeti és leginkább politikai állapotja a legújabb változások után elő adatik», Pest, 1809; második «egészen megjobbillott» kiadása Pesten, 1823-ban jelent meg. E második kiadást Kanya Pál »újabb változások szerint korunk szükségéhez alkalmazta» és Pesten, 1840-ben újra kiadta.

1513. A levélben említett férfiak közül csak gr. *Bethlen József*re és *Szentkereszty Zsigmond*ra nézve jegyzem meg a következőket: Bethlen József 1816-ig vagy 1815-ig viselte a kincstartói tisztelet, mert Kazinczy az *E. L.*-ben úgy emlékszik meg róla, mint a ki akkor halt meg, s helyét gr. Haller Gábor foglalta el.

B. Szentkereszty Zsigmond született Zágonban, tizennyolcz éves korában katonai pályára lépett, de azt nem sokára odahagyta; azonban újra katonára lett s harmincz évig maradt e pályán. Mint ezredes 1796-ban a würzburgi csatában különösen kitűntette magát s ezért a Mária-Terézia katonai érdemrendet kapta; később altábornagy és ezredtulajdonos lett, 1814-ben mint lovassági tábornok nyugalomba lépett s meghalt Maros-Vásárhelyen 1822-ben decz. 24-kén. L. Nagy I. id. m. X. k. 649. l.

1516. 453. lap kikezdés: «*Az Ujságban az jött*, hogy az ide való Insurrectio marsra készen áll, de nem igaz.» Czélzás a Hazai és Külf. Tudósítások 1809. évf. 44. (jú. 3-ki) számában megjelent rövid közleményre, a mely május 16-kán kelt Kolozsvároitt: «Itt Június 5-kén Ország-Gyűlés fog kezdődni, melynek legfőbb tárgya az Insurrectio lesz; mert noha *készen van már régen az egész Nemesség*, mindazon által törvényes meghatározásokat kívánt.»

A 453. lap 2. kikezdésében felsorolt szindarabok mind előfordulnak az Erdélyi Játékos Gyűjteményben, azzal a különbséggel, hogy az utolsó helyen említettnek teljesebb czíme: «A jártas-költés völegény, vagy a rendtartó házi gazda.» V. ö. Bayer J. id. m. I. k. 257—263. lapjaival.

Alább *Bája István jeles képrőről* tesz említést Döbrentei. Bája István — mint Konez József szíves közléséből értesülök, a ki Bójthe Ödön id. műve 96 lapjára hivatkozik — hunyadmegyei táblabíró, az erdélyi sereg kapitánya és a

reformátusok főkurátora e század elején. Kazinczy is találkozott vele erdélyi utazásában s a következőleg szól róla: »Hunyadnak egyik érdemes tagja, igen kedves mulattató, s ügyesen és tanultan rajzol, fest és miniaturban portrékat úgy dolgozik, hogy ha a sors és születés arra kárhoztatta volna, ezzel Bécsben is kenyerét kereshetné.« Bája rajzai — írja tovább Kazinczy — «nem alatta voltak reményimnek, hanem felette, s óhajtanám, hogy a szeretetreméltó embert Erdélynek sok szeretetreméltó fiai és leányai ostromlanák.» V. ö. az *E. L.* 175. 179. és 215. lapjaival.

455. lap fölül 4. sor: «A múlt héten *Michaëlis életét* olvastam. Őt úgy tette Weisse Hofmesterré, mint engem a' Tek. Úr.» Döbrentei Michaelis Benjamin Jánost (1746—1772) érti, a ki sok hányattatás után Lipcsében mint házi nevelő is működött, s a kinek «Fabeln, Lieder u. Satyren» (Lipcese, 1766) című műve szerezte meg számára Gellert és Weisse barátságát; épen ez utóbbinak az ajánlatára jutott egy gazdag kereskedő-családhoz nevelőnek 1769-ben. L. bővebben Kurz: «Geschichte der deutschen Literatur», II. k. 558. hasábját.

1517. 456. lap alul 6. sor: «A' mit *egy valakinek* véletlen elváltozása felől írsz, az engemet nagyon elszomorít.» Cserey id., b. Wesselényi Miklósról czélezott. V. ö. az 1518. és 1539. számú levelekkel.

1520. Kazinczy e levelében *Steinerről* szól. Steiner János Ádám (1759—1829) tüzérezredes. L. Wurzbach id. m. XXXVIII. köt. 78. l.

A levél végén a «brünni correspondens» felől tesz említést. Talán felesleges is megjegyeznünk, hogy b. Riedel Andrást érti.

1524. E levél nem 1809-ben, hanem 1808-ban kelt s így csak tévedésből jutott e helyre; az 1325. számú levél után teendő.

1526. A 472. lap 2. kikezdésében Ráday «gyülevész komédiások»-nak nevezi a postai színészeket. Hihetőleg arra a zavaros időre gondol, midőn Ernyi eltávozásával az igazgatás körül kellemetlenségek fordúlhattak elő. De miután id. b. Wesselényi 1809. febr. elsejével minden jogát a budai színészekre ruházta, s a magyar színészek 1809. márcz. 1-jén a német színészektől elválva, a Hacker-féle teremben külön színpadot emeltek — aligha érdemelték meg a Ráday szemre-bányásait, a ki, mint itt írja, feléjük sem kíván menni.

1530. Az egész levél tartalmára nézve megjegyzem, hogy Kazinczy és Dessewffy Zemplénmegye határozatából készítették el a Győrnél elesett vitézek emlékét megörökítő felírásokat. A kéttagú bizottság egy szép beszéddel vezette be előadandó véleményét; a beszéd Kazinczytól való, s ennek elején van az a «fölmelegülés», a melyről levelében szól; az inscriptio is tőle való. A bizottság véleményét 1810. máj. 15-kén tárgyalta a megyei gyűlés s elfogadta azt oly formán, hogy az inscriptio magyarul és latinul tétessék az emlékoszlopra. A bizottság indítványa s a megye határozata, a melyet Sóvári Soós László főjegyző foglalt írásba, olvashatók egy külön kiadványban; címe: «Cserneki és Tárközi Gróf Dessewffy József és Kazinczy Kazinczy Ferencz kiküldött táblabíráknak vélemények a' Tek. Zemplény-várm. rendeihez a' Győrnél 1809. jún. 14. elesett vitézeknek állítandó emlék' dolgában. S. Patakon, Szentes József' bétűjivel, 1811.» —

A levélben említett férfiak nevei s kitüntetései itt következnek: Gr. *Stadion János Fülöp* aranygyapjas rend vitéze; *Ditrichstein Károly* herceg szintén az aranygyapjas rend vitéze; *Talleyrand-Perigord Károly Mórincz* (1754—1838) hg. külügyminiszter; *Champagny János* hg. (1756—1834) bécsi nagykövet, majd 1807-ben külügyminiszter. Munkája magyarul is megjelent «Jelentések, melyek . . . Napoleon császár parantsolatjára a párisi tanátsal közlödöttek. Bétsben, 1809.» című mel; *Kurakin Sándor* herceg; Oroszországnak ekkori nagykövete, a sz. Vladimir rend nagykeresztese; *Schwartzenberg József* herceg v. b. titk. tanácsos, kamarás és az aranygyapjas rend vitéze.

1531. *Török Istvánra* és *Wartensleben* grófra nézve l. az *I. k.* 543. lapját.

A levél végén említett *Potkoniczkyre* nézve l. az 1426. számú levelet és ennek jegyzetét.

Genersich Keresztély ág. ev. lelkész, született 1759. jan. 4-kén Késmárkon, meghalt ugyanott 1825. márcz. 9-kén. 1784-ben a sajtó-gömöri gymnasiumban tanított, honnét két év múlva Késmárkra hivatott conrectornak, 1789-ben ugyanott lelkészül választották. L. bővebben Szinnyi J. id. m. III. k. [1122. hasábját.

Vulkán Sámuel 1807. márcz. 13-kán választatott nagyváradí görög szertartású püspökké, meghalt 1840. jan. 13-kán.

Darabanth Ignác 1789. márcz. 30-kától 1805. okt. 31-kén bekövetkezett haláláig volt nagyváradí görög szertartású püspök; azelőtt sz. Vazul rendi szerzetes volt.

1533. 485. lap fölül 10. sor: «Ich sollte mich an *Doll* wenden» (t. i. a Nitsch kézírata ügyében). *Doll Antal* bécsi könyvkiadó, a Rummy geographiai szótárát is ő adta ki.

U. o. 14. sor: «Sennovitz hatte den [?] May-Heft der Wienerannalen mit; er liess mich ihn schn. weil *mein Name in Köffingers Recension* (die von Rösler seyn soll) *vorkommt.*» Az «Annalen der Literatur und Kunst in dem oesterr. Kaiserthume» folyóirat 1809. évf. máj. füzetében (223—226. l.) csakugyan előfordul Kazinczy neve a következő czímű munka bírálatában: «Musen-Almanach von und für Ungern auf das Jahr 1809. Herausgegeben von Joh. Paul Köffinger. Pesth, in 12°.» A névtelen bíráló azon kezdi, hogy az alkalmi költemények Magyarországon épen oly szaporán termenek, mint Olaszországban a sonettek; természetesen itt mindenki költőnek tartja magát, a ki valaha egy carmen onomasticum-ban kontárkodott. Magyarországon tulajdonképen négy nyelven művelik a költészetet. Aztán így folytatja a bíráló: «Die slavische leistet für die Poesie am wenigsten. Am häufigsten erscheinen lateinische Gedichte. Ungeachtet einige derselben ihren entschiedenen Werth besitzen, so möchte Rec. dennoch den Magyaren den Vorzug lassen, denn *Kazinczy* und *Kisfaludy* haben doch in ihrem eigenthümlichen, und noch nicht ausgebildetem Idiom etwas ganz anderes geleistet, als alle lateinischen Dichter Ungerns, welche in einer Sprache geschrieben, die heut zu Tage nicht mehr lebt, und in der wir einen Horaz, Virgil, Properz, Catull, Tibull, Juvenal und Martial aufzuweisen haben», stb. Többször nem fordul elő Kazinczy neve a bírálatban.

U. o. alul 6. sor: »Von ihm (t. i. Sennovitztól) weiss ich, was Superintendent *Sonntag* Ihnen über Ihre Predigt in Eperies gesagt hat.» *Sonntag Sámuel* született 1736. febr. 26-kán s meghalt 1822. júl. 7-kén Eperjesen. Tanul-

mányait Eperjesen, Altdorfban, Jenában s Göttingában végezte, s midőn külföldről visszajött, a Podmaniczky báró házánál nevelősködött; 1776-ban a kassai ág. ev. német egyház választotta lelkészeül s itt működött 1806-ig, a midőn superintendensnek választották Eperjesen. Az 1791-ki zsinatnak egyik legkitünőbb tagja volt.

U. o. alul 7. sor: «wieder» h. olv.: *wider*.

1534. 488. lap alul 1. sor: «Hogy Károly 's János Herczegeink nincsenek többé a' seregnél, az nálatok is tudva lészen. Beszélték ezt a' *Palatínusunk* felől is, de mivel ez hívatata szerint Kapitánya az Ország seregének, 's mint-hogy *azt látom az utolsó újságból*, hogy ismét Komáromba ment, úgy hiszem, hogy a' hír haszontalan szóbeszéd volt.» Kazinczy a Hazai és Külf. Tudósítások 1809. évf. 11. (aug. 5-ki) számára czéloz, a melyben egy rövid közlemény a következőket tartalmazza: «József Nádor Ispány Ö Ts. Kir. Fő Hertzegsége, a' kinek Budára való érkezését már jelentettük, onnan Júl. 31.-kén megint Komáromba visszatért az ő General-Adjutantjával, Gróf Bekkerssel.»

489. lap 2. kikezdés: «Hát az hogy tetszik Néked, hogy az Angl. Parlamentumban, a' Kultsár' újságainak 89d. levele szerint, ezt mondta a' Cancellarius . . .» A czikk, a melyre Kazinczy czéloz, a Hazai és Külf. Tud. 1809. évf. 10. (aug. 2-ki) számában jelent meg a *80-dik lapon*.

1535. 492. lap fölül 3. sor: «Gróf *Viczay*nak igen becses pénzgyűjteményét elvitték a' fur eruditusok.» Loosi és Hédervári *Viczay Mihály* gróf született 1756. júl. 26.-kán Hédervárott s meghalt 1831. márcz. 18.-kán. Egyetemi tanulmányai után tudományos kedvteléseinek élt birtokán, mint cs. és kir. kamarás. A családjának már meglevő érem- és pénzgyűjteményét nagy szakértelemmel rendezte és gyarapította; e gyűjtemény czímlára 1814-ben, Bécsben jelent meg: «*Musei Hédervariani in Hungaria numorum descriptio.*» A gróf halála után híres gyűjteménye külföldre vándorolt. L. Wurzbach id. m. I. k. 264. és 265. l.

495. lap fölül 1. sor: «Ez előtt 48. órával fogattott-el . . . *Bujanovics Eduárd*, fija az Agensnek.» Bujanovics Ede szül. 1776. júl. 21.-kén, Kassán; 1803-ban már mint ügyvéd a Böki községben (Sárosm.) saját birtokán gazdálkodott. Meghalt 1855. szept. 24.-kén. Tót és német nyelvű önálló munkáin kívül magyar nyelvű gazdasági czikkeket és tanulmányokat is írt, «A haszonbérrendszerről» (Buda, 1843) és a «Magtárakról» (Buda, 1846) czímmel. L. bővebben Szinnyi J. id. m. I. k. 1402. és 1403. hasábjait.

1536. A 496. lap kikezdése 2. sorában Cserey *Richel* debreczeni kereskedőt említi, a kinek neve helyesen *Rickl*; így említi Kazinczy számos alkalommal. L. különösen a 666. számú levelet s ennek jegyzetét. (III. k. 186. 527. l.) Széll Farkas szíves közlése nyomán itt némi felvilágosító adatokat is megjegyezhetek az említett kereskedőről. A *Rickl* kereskedő-czég most is fennáll Debreczenben. A család St. Pöltenből ered, s a mult század második felében már virágzó fűszerüzlete van Budapesten a régi városháza megett, később pedig a század utolsó tizedében fióküzletet alapított Debreczenben és Kolozsvárott *Rickl József Zelmos*, a ki maga is Debreczenben lakott. Ez tehát az a kereskedő, a kit többször emleget Kazinczy. — A Rickl-féle kereskedés egészen 1848-ig egyike volt az ország legnagyobb fűszerkereskedéseinek; a debreczeni vásárookra messze

vidékről megjelent kereskedőket ez a czég látta el gyarmatárúkkal, s élő szemtanúk bizonyítják, hogy sokszor ily vásárok alatt három hétig sem győzte a számos tagból álló személyzet elszállítani a tömeges megrendelést. Nevezetes volt kivált a czég arról, hogy — 1848-ig postán pénz küldhető nem levén — a pénzküldeményeket arról a vidékről, Erdély s illetőleg Várad felől is, a Rickl-féle üzlet a legpontosabban kézhez juttatta. Rickl József Zelmos 1812-ben debreczeni polgárrá lett, a mi akkoriban kitüntetés volt. Ennek unokája, Rickl Géza, tulajdonosa jelenleg a százéves üzletnek.

1537. 499. lap alul 13. sor: «Olvasod e a' Kultsár újságait? De hiszen a' mit mondok, az a' Pozsonyi Német újságban is meg van.» Kazinczy a Hazai és Külf. Tudósítások 1809. évf. 11. (aug. 5-ki) számára czéloz, a melyben az van elmondva, hogy Wimpfen és Berthier megbízattak a fegyverszünet kieszközölésével, a melynek oklevele is közölve van 10 pontban. A pozsonyi német újságban, ha ugyan teljes a példány, a melyet ez iránt forgattam, hasonló közleményi nem találok; lehet, hogy nem is jelenl meg, csak Kazinczy úgy gondolta.

1538. A levél végén Kőlcsey megütközését fejezi ki azon, hogy Kazinczy az «Orthographia Ungarica előtt való beszédben» azt mondja, hogy «a' Card. Báthori András élte' 28. esztendejében holt meg.» Kazinczy a *Magyar régiségek és ritkaságok* 134. lapján ezt írja: «Cardinális *Báthori András*, a' Lengyel thronusra lépett Báthori István' testvérjének fija, 1599-ben, életének még csak huszonnyolczadik esztendejében veszett-el.» Szinyei J. id. m. (I. k. 666. hasábj) szeriut Kőlcseynek van igazsága, mert csakugyan 33 éves korában ölelett meg.

1539. 504. lap fölül 1. sor: «Az utolsó Budai Német újság érzékenyül adgya elé halálát Gr. *Berchtold Leopold*nak.» A Vereinigte Ofter Pester Zeitung 1809. évf. 67. (aug. 20-ki) számában többi közt a következőleg ír Berchtoldról: «Zu Smradialka, einem Badeorte bei Buchlowitz, Hradischen Kreises in Mähren, starb Oestreichs Howard, Leopold Graf v. Berchtold als das Opfer seiner menschenfreundlichen Bemühungen. Wessen Auge füllt sich nicht mit Thränen über den Hintritt dieses edlen Menschenfreundes, der dreyzehn Jahre Europa, vier Jahre Asien und Afrika durchreist, und alle Gefahren zu Lande und zur See bestanden hatte, um Menschenglück und Menschenelend kennen zu lernen, überall und durch sein ganzes Leben unablässig thätig war, das erste zu befördern, das letzte zu mildern. Alles, was die Menschheit zu beglücken, zu veredeln, zu erheben im Stande ist, umfasste er sein ganzes Leben hindurch mit dem wärmsten lebhaftesten Eifer», stb.

U. o. hét sorral alább gr. *Teleki Ferencz* barátját emlegeti Csersey. Valószínűleg ugyanazt a *Teleki Ferencz* ismert versíró, a ki az erdélyi játékszín megalapításában elég fontos szerepet játszott b. Wesselényi s mások mellett. L. az *E. L.* 108. 173. 370. 1.; Bayer J. id. m. I. k. 500. 503. 512. I. V. ö. Toldy F. «A m. költészet kézikönyve», 2 köt. II. 222. lapjával.

1542. 513. lap alul 2. sor: «Küldöm a' Wesselényihez írt Epistolámat is. *Most hozzád készül egyy.* De úgy el vagyok foglalva, hogy írásához nem férhetek.» Kazinczy a Dessenwffyhez intézett epistoláját csak 1812. elején készítette el s a tartalomból az tűnik ki, hogy erre is bizonyos alkalmosság serkentette; tehát aligha fogott még ekkor Kazinczy az ígért epistola írásába.

1543. Vitkovics Kazinczynak két (eddig ismeretlen) leveléről tesz említést, a melyeket akkor írhatott Kazinczy, midőn a Wesselényihez czímtett epistoláját kinyomtatás végett hozzá küldötte. V. ö. az 1547. számú levéllel.

1544. 518. lap 2. kikezdés: «Tegnap olvasám az Aug. 16d. költ tábori parancsolatját Ő Felségének a' Császárnak. Az remek munka.» Kazinczy a Hazai és Külf. Tudósítások 1809. évf. 20. (szept. 6-ki) számára czéloz, a hol az említett tábori parancsolat megjelent. Mind a tárgy érdekénél, mind azért, hogy Kazinczy ízléséhez némi adatot nyujtsak, idézem azt szóról-szóra, a mint következik:

«Tábori Parantsolat. Az én kedves Alattvalóim, sőt Ellenségeim is tudják, hogy e' mostani háborúban sem az Országok hódításának, sem a' felingerlett indulatos érzésnek ösztönétől nem vezéreltettem a' fegyver fogásra.

»Az önön fentartás és függetlenség, 's az olyan Békesség volt felséges és egyedül való czélja igyekezetemnek, melly Békesség koronámnak betsületével, 's Népeimnek bátorságával megférhetne. A' háborúnak bizonytalan szerentséje meg nem felelt várakozásomnak. Az Ellenség Országaimnak kebelébe berontott, és a' megkérelhetetlen háborúnak s' végtelen elkeseredésnek pusztításaival előntötte. De épen az által tanulta meg Népeimnek egyszívűségét 's Seregeimnek bajnok vitézségét esmérni s' betsúltni. Ezen vérrel vásárlott tapasztalása és Országaimnak boldogságára törekedő mindenkor egyenlő gondoskodásom okozta, hogy most békességes alkudozások által egymáshoz közelítsünk. Az én meghatalmazott Biztosaim a' Francia Tsászáréval összegyűltek. Én nem kívánok egyebet egy tisztességes Békességnél; egy olyan Békességnél, mellynek meghatározásai nem tsak az ő tartandóságának lehetőségét, hanem bizonyos voltát is magokban foglalják. Az én Hadi Seregeimnek Vitézsége, az ő rettenthetetlen bátorsága, igaz hazai szeretete 's azon nyilván kijelentetett akaratja, hogy előbb fegyverét le nem teszi, míg tisztességes békességet nem szerez, semmikép nem engedi, hogy olly Feltételekre álljak, mellyek a' Monarchiának fundamentomát megromlással fenyegetnék, és bennünket olly nagy, olly nemes áldozatok, 's a' Hazáért annyi vérnek kiontása után megbetstelenítenének. A' Seregünket élesztő felséges Lélek, nekünk is, néki is kezességet nyújt, hogy, ha az Ellenség még most is balúl értené szándékunkat, mi tsak ugyan az állhatatosságnak igaz jutalmában bizonyosan részestülendünk. Komáromban Aug. 16-ikán 1809. FERENZ.»

Alább 5 sorral írja Kazinczy: «Gyönyörű munka *Manifestumunk* is: ez még gyönyörűbb.» Czélzás az idézett lap 29. (ápr. 8-ki) számában megjelent Manifestumra, a melyben Ferencz császár és király azt mondja, hogy elhagyja Bécsset és siet a haza oltalmára azokhoz, a kik a birodalom védelmére a határszéleken összegyűltek; aztán így folytatja: Három esztendő óta mindent elkövettem, hogy néktek, szeretett Jobbágyim! az állandó békesség áldását megszerezhessem, semmiféle áldozatot nagynak nem tartottam, melly javatokkal 's függetlenségekkel nem ellenkezett, akármelly fájdalmas volt is, csak hogy a' Francia Császárral való békés egyet értés által nyugodalmatokat 's boldogságotokat fenn tarthassam. Azomban minden törekedéseim sikeretlenek voltak. Az Ausztriai Birodalomnak is alá kell vala vettetni Napóleon nagyra vágyásának, ki valamint Spanyol Országot járma alá igyekszik hajtani . . . szintén úgy meg kell vala Ausztriának is azon nagy birodalom alá hódolni, mellyet ő néhány esztendőtlől fogva előre olly fenyeñ hirdet.» stb.

Ez a manifestum a Magyar Kurir mellett külön is megjelent egy kis füzetben a következő címmel: «Manifestum, az az: a' Fels. Austr. Udvarnak a' háborút megelőzőtt nyilatkozatása. Magyarra fordította Márton József.» Bécs, 1809. Sr. 32 l.

1546. Az 521. lapon Kazinczy *Kenyeres Józsefről* tesz említést. Kenyeres József 1724-ben született s 1805-ben halt meg; volt biersi apát, rozsnyói kanonok s a kassai akadémia igazgatója. Több hittani értekezésen kívül a mult század kilenczvenes éveinek irodalmi mozgalmában is tevékeny részt vett; mint az ágazatos hittan egyetemi tanára halt meg. L. Pauler T. id. m. 94. l. Legnevezetesebb műve a következő: «Analysis libri ad utrumque aurem dicti»; két részben, Pest, 1796. V. ö. a *P. E.* 37. lapjával.

E levél utolsó pontját: «Kézy ward von einem Reisenden . . .» bizonyosan csak szept. 14-kén vagy a köv. napokon írta Kazinczy, mert Kézynek szept. 14-kén írt levelére is czéloz. V. ö. a köv. levéllel.

1548. *Zabolai Kiss Sámuelre* nézve l. az 1188. számú levelet s ennek jegyzetét. (V. k.)

A levél 5. sorában ezeket írja Z. Kiss S.: «Gróf *Teleki Mihály* Maros Széki Fő Tiszt. Onokáji Nevelője vagyok.» Teleki Mihály gróf cs. és kir. kamarás, v. b. titk. tanácsos, az erdélyi kir. tábla ülnöke, később maroszéki főkirálybíró; az 1790/1-ki országgyűlésre kir. hivatalos volt és a törvénykezési bizottság tagja s egyszersmind a marosvásárhelyi collegium főgondnoka, meghalt 1816. jan. 28-kán. Fia, Lajos, már 1810-ben meghalt, három gyermeket hagyván maga után: Miklóst, Mihályt és Lajost; ezek mellett nevelősködött tehát Z. Kiss S.— L. Nagy I. id. m. XI. k. 90. 97. 98. l. V. ö. az *E. L.* 62. 114. 316. 370—371. lapjaival.

527. lap fölül 11. sor: «Egy kis Munkátskát készítettem az *Örömfalvi Gyermek*ek címje alatt.» Sem ennek, sem az alább említett Bouterweck aesthetikája fordításának megjelenéséről nincs szó catalogusainkban. Ellenben *Szép János* említett műve csakugyan megjelent Budán, 1794-ben a következő címmel: «Aesthetika avagy a jó ízlésnek a szépség filozofijából fejtegetett tudománya. Szerdahelyi György úrnak nyomdoki után írta Sz. J.»

A levél végén ezt kérdezi Z. Kiss S. Kazinczytól: «Van é már a' kis *Gusztáv-Adolf* és *Sándornak* Nevelőjek?» Kazinczy Miklós (a Ferencz testvér-öccse) gyermekeire czéloz. Kazinczy Miklós 1798. okt. 28-kán vette nőül Besenyői Beóthy Viktóriát, s e házasságból kilencz gyermek született. Az itt említettek a két első gyermekei voltak Kazinczy Miklósnak: Gusztáv-Adolf született 1799. febr. 11-kén (?), Sándor született 1800. jan. 1-jén. (L. Kazinczy F. kézirati jegyzeteit Becske Bálint birtokában.)

1551. 533. lap 2. kikezdés: «A' *Mélt. Úr* koránti szolgálatját 's *Károlyban* létét elhírdették az újságok.» Kazinczy a Hazai és Külf. Tudósítások 1809. évf. 30. (ápr. 15-ki) számára s a Magyar Kurir 1809. évf. 32. (ápr. 21-ki) számára czéloz. Mindkét helyen márcz. 16-ki kelettel egy tudósítás olvasható, a melyben el van mondva, hogy József nádor «rövid Magyar Uniformissába tovább egy óránál nagy örömmel 's meg elégedéssel nézte, mi módon Manewriroztatta az Ifju Bárány Wesselényi Urfi [a felkelő nemes századot] és melly elő menetelt tettek ezen Ns. Vitézek.» A következő számban bővebb értesítés olvasható, nyilván Tökés János tollából:

«A' míg az ember elpillantá magát, hogy érkezik a' Lovasság ki eresztett Zászlója alatt, azt vezeti a' Vármegye Háza elejébe a 12 esztendő s ifjú Bátor Wesselényi Miklós Urfi, szeg sárga Török paripáján (ki valamint a' Tudományokban való maga viselésével magát ki jegyzette, úgy a' Vármegye Nemessége mellett lévő szolgálatjával Adjutansi Kapitányságra érdemessé tette magát) 's a' Vármegye Háza előtt Oszlopból (Colonból) egész tökéletességgel Arczba teszi.»

1552. Kézy e levélben két híres philologusról emlékezik. *Buperti György Sándor* (1758.—1839) előbb mint tanár, később mint lelkész működött; 1794-ben jelent meg »Grundriss der Geschichte der Erd- und Alterthumskunde» című műve. Juvenalis satírait 1801-ben adta ki.

Mitscherlich Kristóf Vilmos (1760—1854) Göttingában tanult s itt is lett először rendkívüli tanár 1785-ben. majd később rendes tanár és könyvtartó, 1809-ben Heyne tanszékét foglalta el ugyanott. Horatius és sok más latin írók műveinek kiadása jórészt ismeretes tőle.

1555. 539. lap fölül 12. sor: «Én azokra, a melyek az Utóíráásban nekem mondatnak, régtől készülök felelni.» Horvát Istvánnak addig megjelent czikkeire, vitázó irataira több helyen tesz czélezést Kazinczy a *Magyar régiségek és ritkaságok Utóírá*sában, de mint e levél további szövegéből kitéltszik, itt Horvát főleg a Kazinczy következő soraira készült felelni: «Révainak tanítványa, Víg László, a' Hazai Tudósítások' tavalyi levelciben, lap 306. elég hosszan felelt a' cz és cs védelmezőjinek: de *nem elég erős okokkal*, valamint a' Védelmező' okai is gyengébbek voltak, mint lenniök kellett volna.» Kazinczy id. műve XXXII. l.

NEV- ES TARGYMUTATO.

A számok a lap számaint mutatják. A csillagos számok azon lapokat jelölik, a melyeken az illető névről vagy tárgyról a jegyzetben némi felvilágosítás olvasható.

- A**czél István. 87. 105.
Adelung. 146. 431. 557.
— műve: Mithridates 557.
Allgemeine Literatur-Zeitung. 563. 570.
572. 575.
Almásy Ignác gr. 445.
Alvinczi Péter. 143.
Allvintzy József b. 370. 575.
Amade Antal gr. 26.
Amalthea (tervezett folyóirat). 213.
256.
Anakreon. 414. 449.
Andonin rézmetsző. 279. 567.
Andrád Elek. 53. 547.
Andreossy. 259. 282. 289. 296. 466.
566.
Angyal Dávid. 544. 550.
Anikó I. *Kemény* Anikó név alatt.
Annalen der Lit. u. Kunst in dem
oest. Kaiserthume. 569. 571.
Apáczai Cseri János. 45. 143.
Aranka György. 10.
Arányi István. 542.
Aretinus. 214. 279.
Augustinovicz Pál. 90.
Aurora (müncheni folyóirat). 169.
204. 222.
Ányos Pál. 256. 277. 351.
- B**acsányi János. 28. 85. 173. 189.
200. 252. 350. 546. 549. 560. 565.
Baggesen. 244.
Balassa János. 22.
Balásházi József. 299.
Baldacci Antal. 22. 26. 39. 60. 546.
Balkay Pál. 103. 127. 147. 401. 553.*
Ballagi Géza. 542. 556. 564.
Balogh (Péter?). 8.
Balogh Lajos. 289. 568.*
Baranyi (Baranyai?) Mihály. 116.
554.*
Barcsay Ábrahám. 48. 405. 453.
— neje: gr. Bethlen Zsuzsánna.
405. 453.
Barcsay László. 405. 453.
Barkóczy Antal b. 419. 427. 431.
437. 467. 514. 578.
Barkóczy Ferencz. 16. 73. 544.
Barkóczy Imréné. 577.
Barna. 234.
Baróti Szabó Dávid. 49. 184. 189.
335. 539.
Barras gr. 495. 499.
Batizi András. 96. 500.
Batthyány Antalné gr. 178. 558.
Batthyány Ferencz gr. 438.
Batthyány Ignác gr. 73.

- Batthyány József gr. 72.
 Batthyány Vincze gr. 466.
 Bayer József. 560. 562. 565. 567.
 574. 579. 583.
 Bája István. 453. 454. 579.*
 Bánffy György gr. 255. 256. 376.
 Bánffy György b. 446. 537.
 Bánffy Pál gr. 253. 254. 400.
 Báróczy Sándor. 48. 253. 526.
 Báthory András. 502. 583.
 Beaumarchais. 511.
 Beckers Ferencz gr. 358. 488. 581.
 Becske Bálint. 585.
 Bellegarde gr. 478. 491.
 Belnay György. 85.
 Benedek Mihály. 252. 310.
 Benkő Tamás. 502.
 Berchtold Lipót gr. 504. 583.*
 Berényi grófné. 178. 558.
 Bergen gr. 439.
 Bernáth Ferencz. 15. 577.
 Bernáth János. 298. 436.
 — neje Szemere Klára. 15.
 Bernáth Lászlóné. 15.
 Berquin Arnold. 5. 542.*
 Bersi (Berzsi) Mihály. 262. 566.
 Berthier. 466. 583.
 Berwyck. 279. 567.
 Berzeviczy Gergely. 101. 146. 180.
 193. 202. 204. 209. 222. 226. 241.
 247. 259. 293. 307. 308. 319. 331.
 360. 394. 487. 542. 569.
 — műve: Ansicht des asiatisch-europäischen Welthandels. 308.
 569.
 Berzeviczy Pál. 409. 576.
 Berzeviczy Sándor. 468.
 Berzsenyi Dániel. 83. 107. 123. 138.
 142. 147. 156. 157. 165. 167. 170.
 184. 185. 188. 200. 224. 256. 261.
 290. 324. 356. 379. 382. 399.
 510.
 — gyermekei: Antal, Farkas,
 Lidia. 292.
 Bessenyey György. 48.
 Bethlen Ádám gr. 4. 104. 263.
 Bethlen Gergely gr. 4. 5. 453. 542.
 Bethlen József gr. 446. 579.
 Bethlen László gr. 89. 90. 551.
 Bethlen Miklós gr. ifjúkori élete. 5.
 542.
 Birkenstock. 560.
 Blumenbach János Frigyes. 212. 561.*
 Bode. 486.
 Boileau. 363. 574.
 Boldogréti Vig László l. *Horvát* István
 alatt.
 Borbély. 229.
 Boronkay Gáspár. 299. 436.
 Boronkay Zsigmond. 299.
 Bourbon-ház. 195. 559.
 Bouterweck. 284. 527. 585.
 Bőjthe Ödön. 579.
 Böszörményi Pál. 119. 133. 554.*
 Buczy Emil. 90.
 Budaházy. 467.
 Bujanovics agens. 243.
 Bujanovics Ede. 495. 497. 507. 511.
 582.*
 — neje gr. Haller Júlia. 498.
 Bukovszky (Osorio Márton?) 417. 577.
 Bullinger. 502.
 Bürger. 322. 325. 393. 395. 424.
 439. 575.
 Caraffa. 245.
 Carlowszky János. 481.
 Cevallos Pedro műve. 376. 397.
 575.*
 Champagny János hg. 478. 581.*
 Chasteller. 407. 419. 420. 466.
 Chernel György. 221. 562.
 Chyzer Kornél. 546.
 Cicero. 46.
 Cleymann Károly. 102. 252. 553.*
 Correggio. 147.
 Cotta. 194. 199. 304. 366.
 Csaplár Benedek. 548. 562.
 Csapody Gábor. 219.
 Csáky Imre gr. 300. 358. 366. 418.
 Csáky Manuel gr. 320.
 Csáthy György. 310.
 Cseh József. 81. 92. 155. 188. 268.
 460.

- Csehy László. 186.
 Cserey Elek. 559.
 Cserey Farkas id. 9. 11.
 Cserey Farkas ifj. 1. 4. 6. 9. 19. 33.
 55. 58. 65. 67. 70. 80. 87. 89. 90.
 97. 123. 127. 174. 177. 193. 233.
 241. 253. 265. 270. 289. 295. 301.
 305. 313. 326. 346. 373. 374. 378.
 397. 399. 408. 410. 415. 416. 418.
 420. 425. 428. 432. 445. 455. 458.
 460. 469. 473. 475. 488. 495. 497.
 502. 506. 516. 536. 565. 569.
 Cserey Imre. 559.
 Cserey József. 195. 559.
 Cserey Lőrincz. 498. 559.
 Cserey Miklós. 33.
 Cserni György. 359.
 Csokonai Vitéz Mihály. 49. 64. 257.
 528. 564.
 — emlékköve. 464. 465.
 Csombor Márton utazásai. 340. 571.*
 Csúry Ferencz. 400. 466. 576.
 Czinke Ferencz. 193. 267. 277. 559.*
- Darabanth Ignác. 483. 581.
 Darvas. 461.
 Davoust hg. 92.
 Dayka Gábor. 1. 28. 49. 118. 344.
 — versei. 17. 27. 181.
 Dániel István b. 48.
 Dániel Lajos. 446.
 Debreczeni grammatika. 38. 119. 133.
 252. 286. 442.
 Decsy Sámuel. 68. 70. 90. 281.
 Degerando. 46.
 Despréaux. 19.
 Dessewffy Aurél gr. 25.
 Dessewffy József gr. 8. 21. 22. 23.
 25. 28. 30. 50. 60. 68. 92. 123.
 149. 172. 191. 199. 259. 297. 299.
 304. 306. 324. 329. 331. 349. 362.
 366. 374. 380. 390. 436. 448. 464.
 467. 468. 476. 490. 510. 511. 519.
 528. 561. 571. 580. 583.
 — pályairása. 304. 334. 335.
 Dévai Bíró Mátyás. 501.
 Dézsy Mihály. 216. 561.*
- Ditrichstein Károly hg. 478. 491.
 581.
 Dobozy Lajos. 436.
 Doll Antal. 485. 581.
 Domokos Antal. b. 537.
 Domokos Imre. 119. 133. 554.
 Doppelstein b. 10.
 Döbrentei Gábor. 3. 12. 14. 33. 82.
 105. 123. 150. 201. 262. 314. 404.
 420. 422. 452. 506. 509. 518. 531.
 537. 540. 541. 576.
 Drevenák Ferencz. 25. 204.
 Dugonics András: Sallustius fordítása.
 344. 560. 573.
 Dusicska (József?). 299. 568.
 Dyck (Van —). 147.
- Eberhard János. 283. 288.
 Eggenberger. 27. 172. 464.
 Eggermann. 398. 512.
 Engel János Keresztély. 102. 284.
 553.
 Ephemerides statistico-politicae. 85.
 549.
 Erdélyi Múzeum. 576.
 Erdősi Sylvester Jánosra írt költemény.
 119. 133.
 Ernyi Mihály. 172. 558. 580.
 Eschenburg. 353.
 Estei Viktor. 2.
 Esterházy Ferencz gr. 435.
 Esterházy József gr. 22. 173. 259.
 296. 297. 300. 307. 308. 320. 326.
 355. 358. 361. 366. 377. 461. 479.
 489. 492. 577.
 Esterházy Pál hg. 448.
 Euripides Iphigeniája. 195. 559.
- Fazekas István. 197. 441.
 Fábchich József. 559.
 Fábry (Pál?). 104.
 Fáy Ágoston gr. 191.
 Fejér György. 213. 267. 539.
 Fenelon. 454.
 Ferdinánd főhg. 22. 359. 378. 409.
 478. 491. 493.
 Ferdős Dávid. 561.

- Ferencz császár és király. 22. 203.
 236. 242. 259. 289. 296. 306. 320.
 355. 373. 377. 456. 466. 467. 478.
 488. 491. 509. 569. 584.
 Ferencz főhg. 460. 461.
 Ferenczy János. 445. 579.
 Ferenczy Lajos. 20.
 Fessler Ignác. 77. 313. 346. 548.
 Festetich György gr. 165. 342. 468.
 533. 573.
 Festetich Ignác gr. 121. 124. 139.
 142. 427. 555.
 Festetich Imre gr. 357. 508.
 Festetich János gr. 357. 427.
 Festetich Lajos gr. 357. 372.
 Festetich László gr. 360.
 Fényes Elek. 560.
 Fényes Károly. 198. 560.*
 Fichte. 486.
 Fiorella. 347.
 Firmián Károly gr. 179. 200.
 Fischer István. 548.
 Fodor János. 407.
 Folmesits Lajos. 470.
 Forgách Péter b. 10.
 Földi János. 49. 71. 257. 412. 576.
 Fráter Antal. 559.
 Fráter Antalné. 197. 559.
 Freymüthige Bemerkungen. 308. 331.
 430.
 Frimont János b. 370. 419. 575.
 Fűger. 553.
 Fülöp János. 285. 345.

Gál András. 543.
 Geizler Mihály. 300. 307.
 Gellert. 21. 580.
 Genersich Keresztély. 483. 581.
 Gergelyi Máté. 419. 431. 437. 514. 578.
 Gesner Konrád. 146. 557.*
 Gessner Salamon. 146. 148. 542.
 Ghillány István b. 85. 549.
 Glatz Jakab. 53. 74. 102.
 Gleim. 521.
 Goethe. 46. 160. 194. 195. 223. 239.
 244. 257. 283. 322. 374. 458. 473.
 486. 563. 566.
 Gönczy Sámuel. 400. 576.
 Görög Demeter. 281. 396. 417. 461. 538.
 Göschen. 226. 562.
 Götz. 303.
 Grammatika (Magyar -). 310. 318.
 339.
 Grossing. 564.
 Grotius. 7.
 Grünersberg. 10.
 Gvadányi Ignác gr. 94. 552.
 Gyarmathi Sámuel. 317. 570.*
 Gyöngyösi István. 533.
 Gyöngyösi János. 257. 315. 570.
 Györfy József. 543.
 Gyulay Albert gr. 446.
 Gyulay Ferenczné gr. 4. 14. 31. 104.
 200. 263. 315. 316. 405. 531.
 Gyulay Ignác gr. bán. 419. 466.
 Gyulay István gr. 405. 576.
 Gyulay Karolina gr. 4. 16. 405. 454.
 Gyulay Lajos gr. 4. 262. 316. 405.
 423. 454. 576.

Hadik András gr. 358. 417.
 Hagedorn. 285.
 Haller német költő. 46.
 Haller Gábor gr. 305. 446. 453. 579.
 Haller József gr. 409. 461. 490. 494.
 512. 576.
 Hammulik Chrysosthom. 67. 126. 548.
 Hans Sachs. 46.
 Hardenberg Frigyes. 362. 553. 575.
 Hartleben. 150. 213. 315. 324.
 Haykul Antal. 27. 38.
 Hazai és Külföldi Tudósítások (szerk.
 Kulcsár István). 121. 133. 149. 397.
 570. 574. 586.
 Heinzius. 7.
 Heister gr. 10. 66. 81. 462.
 Herder. 46. 136. 149. 192. 195. 199.
 259. 284. 307. 337. 483. 521. 568.
 Hertelendy Gábor. 93. 269. 358. 378.
 409. 417. 552.
 Heyne. 329. 535. 586.
 Hiller Gottlieb. 330. 571.
 Hirgeist Ferencz. 14. 81. 84. 116.
 Hoditz Frigyes gr. 94. 552.

- Hohenwarth Zsigmond bécsi érsek. 180. 439. 478. 492.
 Homeros. 454.
 Honművész. 558.
 Horányi Elek. 98. 340. 502. 552. 563.
 Horatius. 8. 148. 180. 244. 484. 586.
 Horvát István. 28. 189. 213. 256. 268. 275. 285. 311. 341. 344. 350. 352. 445. 514. 538. 546. 567. 572. 573. 579. 586.
 Horváth (Szentgyörgyi —) Antal. 269. 566.*
 Horváth Ádám. 168. 186. 216. 219. 257. 281.
 Horváth László (Palóczy —). 436. 520. 578.
 Horváth Mihály. 98. 552.
 Horváth Tamás. 307. 438. 512. 513. 577.
 Hubai Miklós. 257. 566.
 Hunyady Ferencz. 470.
 Hutsa. 213.
 Inkey Ádám. 427.
 Institutoris Mossóczy. 18. 26. 71. 212. 213. 232. 277. 515.
 Insurrectio. 24. 197. 268. 282. 283. 297. 303. 306. 309. 311. 315. 326. 336. 343. 355. 358. 379. 397. 406. 408. 419. 436. 439. 453. 475. 496. 537. 579.
 Istvánffy Miklós. 502.
 Izdeneczy. 193. 280.
 Jacobi. 521.
 Jancsó Benedek. 554.
 Jankovich Miklós. 87. 88. 98. 208. 214. 268. 278. 560. 566.
 János főhg. 24. 348. 361. 370. 375. 378. 391. 398. 406. 409. 420. 428. 446. 456. 461. 466. 488. 495. 574.
 Jármy Ábrahám. 8. 542.*
 Jekelfalussy József. 21. 22. 85. 173. 301. 417. 512. 551. 560.
 Jenisch. 335.
 John. 104. 435. 440. 517.
 Jókay (Árvai —) József. 562. Jóna. 367.
 József (II.) császár. 98. 248. 456.
 József főhg. nádor. 22. 149. 251. 260. 296. 299. 303. 306. 307. 312. 336. 359. 367. 373. 377. 406. 431. 461. 466. 478. 488. 508. 565. 578. 582.
 Juvenalis. 535. 586.
 Kandó (Farnosi —) Gábor. 15. 298. 299. 300. 306. 427. 432. 489. 523. 578.
 Kant. 21. 46.
 Kanya Pál. 579.
 Kapy Józsefné. 554.
 Karácsonyi János. 538.
 Kassai Ferencz. 542.
 Kassai Péter. 9. 542.*
 Katona hadnagy. 300.
 Kaufmann Angelika. 147.
 Kaunitz Venczel hg. 177. 180.
 Kazinczy András. 23. 26. 60. 71. 72. 281. 577.
 Kazinczy Dénes. 81. 361. 398.
 Kazinczy Ferencz életrajzi adatai :
 — — — anyagi és családi állapota : 56. 76. 225. 226. 251. 253. 281. 362. 368. 416. 427. 428. 440.
 — — — bécsi útja. 37. 54. 68. 71. 73. 80. 89. 99. 104. 109. 115. 133. 215. 369.
 — — — betegsége. 304. 314. 317. 368. 379. 397.
 — — — fogsága. 347.
 — — — könyvgyűjteménye. 208. 214. 278. 514.
 — — — művei :
 — — — — Anakreon fordítása. 414.
 — — — — Bácsmegyey levelei. 181. 532.
 — — — »Boldog bolondoskodás.« 412.
 — — — Dessewffy Józsefhez szóló epistola. 513. 583.
 — — — Diogenes (Wieland után). 28. 546.
 — — — Egyveleg írások (általában). 5. 20. 21. 27. 28. 56. 60. 89. 126.

137. 181. 252. 340. 429. 435. 473.
490. 532. 538.
- Kazinczy Ferencz: Gessner fordítása.
13. 27. 38. 134. 181.
- — — Hamlet előtti előszó. 27.
- — — Inscriptio a Gyórnél elesett
zemplénmegyei fölkelő nemesek
emlékére. 465. 467. 476. 514. 519.
- — — Lessing drámáinak, Emilia
Gallotti és Barnhelmi Minna fordí-
tása. 547.
- — — Lessing meséinek fordítása.
181.
- — — Lónyay Gábor indítványá-
hoz bevezetés. 437. 578.
- — — Macbeth fordítása (Shak-
spere után). 5. 33. 541.
- — — Magyar régiségek és ritka-
ságok. 58. 71. 82. 96. 133. 140. 159.
190. 196. 212. 250. 252. 276. 435.
441. 500. 553. 572. 583. 586.
- — — Marmontel regéinek fordí-
tása. 212. 250. 429. 473. 490. 532.
547.
- — — Annette és Lubin (Marmon-
tel után). 34. 173.
- — — Minnyihez az első rózsával.
413.
- — — Osszián fordítása. 547.
- — — Ráday Pálhoz szóló epis-
tola. 513. 521. 529. 531.
- — — Rochefoucauld maximáinak
fordítása. 12. 36. 38. 87. 181. 199.
204. 250. 269. 277. 324. 343. 353.
515.
- — — Sallustius fordítása. 135.
344. 443. 560.
- — — Sonettjei. 322. 324. 325.
345. 349. 353. 354. 380. 382. 392.
395. 401. 402. 423. 439. 484.
- — — Sylvester grammatikájának
kiadása. I. külön *Sylveste*r alatt.
- — — Tübingai pályafírás. 1. 9. 11.
27. 30. 36. 39—53. 63. 82. 85.
88. 92. 98. 117. 146. 153. 171.
179. 181. 190. 202. 215. 232. 304.
325. 343. 381.
- Kazinczy Ferencz versei általában.
439.
- — — Wesselényi Miklóshoz szóló
epistola. 290. 305. 307. 315. 334.
345. 353. 354. 357. 374. 380. 399.
406. 420. 421. 423. 425. 454. 494.
509. 513. 524. 532. 538. 584.
- — — Wieland fordításából mű-
tatvány. 51.
- — — bírálatai :
- — Berzsenyi költeményeinek bírá-
lata. 158—165.
- — — Verseghy »Aglájá«-jának
bírálat. 110. 319. 331. 521.
- — — Berzeviczy »De commercio«
művének bírálat. 319. 331. 360.
- — — Kisfaludy »Himfy szerel-
meinek« recenziója. 315. 318. 319.
323. 331. 351. 353. 360.
- — — Kisfaludy S. regéinek bírá-
lata. 487. 521.
- — — Pápay »A magyar literatura
esmérete« cz. művének bírálat. 487.
- — — Péchy Imre művének bírá-
lata. 318. 570.
- — hirlapi czikkei. 37. 99. 133.
245. 547. 552. 555. 563.
- — hirlapi czikkei részletezve :
A tinta készítése. 99. 552. — Magyar-
ország régi földabroszairól. 133.
553. — Az időjárásról. 245. 563. —
Révai Miklós születési napjáról. 37.
547.
- Kazinczy Ferenczné gr. Török Zsófia.
82. 118. 202. 225. 226. 247. 249.
472. 484.
- Kazinczy Gusztáv Adolf (Kazinczy
Miklós fia). 532. 585.
- Kazinczy István. 299. 300. 306. 307.
577.
- Kazinczy József (Ferencz atyja). 191.
197. 281.
- Kazinczy Józsefné Bossányi Zsuzsánna.
197. 399. 439.
- Kazinczy József (Ferencz testvére).
251.
- Kazinczy Miklós. 53. 585.

- Kazinczy Miklósné Beöthy Viktória. 238.
 Kazinczy Péter. 12. 31. 281.
 Kazinczy Sándor (Kazinczy Miklós fia). 532. 585.
 Kádas. 464.
 Kállay Ferencz. 134. 144. 183. 207. 340. 557.*
 Kállay Miklós. 8.
 Kálmán Farkas. 542.
 Kálmáncsehi Sánta Márton. 502.
 Károly főhg. 155. 251. 301. 348. 371. 407. 409. 420. 456. 461. 466. 478. 488. 495. 574.
 Károly Ambrus főhg. érsek. 91. 295. 306. 309. 320. 326. 329. 336. 337. 368. 391. 407. 456. 515. 520. 551. 571. 575.
 Károlyi Antal gr. 558.
 Kemény Anikó. 321. 566.*
 Kendeffy gr. 32.
 Kenyeres József. 521. 585.*
 Keszthelyi László. 232. 562.*
 Kézy Mózes. 136. 140. 330. 338. 346. 430. 474. 486. 516. 524. 535. 571.
 Kilián. 194. 199. 390. 400. 408.
 Kis György kereskedő. 365.
 Kis Imre. 19. 35. 56. 82. 252. 469. 548.
 Kis István. 27. 213. 256. 288.
 Kis János. 5. 17. 28. 37. 50. 80. 108. 117. 120. 124. 128. 139. 141. 150. 152. 165. 167. 168. 185. 188. 196. 215. 221. 231. 250. 257. 260. 262. 280. 315. 322. 324. 353. 374. 380. 382. 392. 399. 405. 441. 484. 510. 547. 570.
 — — apja. 121. 554.
 Kis Lajos (Kis J. fia). 170.
 Kiss József. 221. 280. 562.*
 Kiss Sámuel (Zabolai —). 104. 105. 201. 262. 316. 525. 585.
 Kisfaludy Sándor. 13. 28. 38. 49. 83. 123. 312. 315. 351. 359. 360. 367. 397. 468. 523. 544. 549. 574. 581.
 — — regéi. 84. 249. 487. 564.
 — — Himfy szerelmei. 315. 351. 570.
 Klobusiczky Antal. 552.
 Klobusiczky József. 99. 552.*
 Klobusiczky Károly. 99. 115. 552.
 Klobusiczky Vincze gr. 298. 299. 300. 306. 517.
 Klopslock. 46. 183. 195. 226. 400. 458. 562.
 Koczok István. 180. 193. 246. 320. 482. 558.
 Kollredo. 479. 492.
 Kollowrat. 407.
 Kollowrat-Liebsteinsky Vincze gr. 33. 445. 546.
 Komáromy András. 543.
 Konecz József. 579.
 Kossuth András. 568. 577.
 Kossuth (József v. László?) 299. 568.
 Kotzebue. 568.
 Kovács Antal. 287. 538. 568.
 Kovács apál. 299. 355. 358. 366.
 Kovács József. 219. 282. 561.*
 Kovács Miklós. 118.
 Köffinger. 485. 581.
 Kölcsény Ferencz. 18. 35. 60. 62. 80. 118. 132. 143. 183. 188. 205. 253. 310. 317. 339. 349. 363. 382. 402. 411. 435. 440. 462. 500.
 — — Sonettjei. 363. 382. 393. 396. 402. 411.
 Könyvtár (Téli és nyári —). 470. 561.
 Kövér Imre. 197. 198.
 Kraynik Józsefné Kazinczy Klára. 197.
 Kraynik László. 197.
 Kresznerics Ferencz. 86.
 Kreutzinger József. 103. 192. 553.*
 Krónikája (S. Pataki collegium —). 331. 571.
 Krug. 284.
 Kubinyi Gaspárné b. Prónay Honorata. 104. 105. 117. 152. 369. 472.
 Kulesár István. 28. 70. 89. 133. 149. 170. 193. 280. 311. 342. 344. 352. 394. 425. 432. 468. 489. 499. 525. 538. 573.
 Kurakin Sándor hg. 479. 581.
 Kurz. 580.

- Laczkovics György.** 283. 567.*
La Fontaine. 306.
Lajos főhg. 91.
Lakos János b. 151. 169.
Landerer. 189. 216.
Landon. 464. 476. 513.
Lang Tamás. 158. 557.
Laskai Sámuel. 234. 272. 301. 504.
Lazius Farkas. 119.
Lázár István gr. 12. 24. 34. 57. 60.
 68. 69. 543.*
Lespinasse. 94.
Lessing. 46. 181. 195. 483. 486.
Lichtenstein hg. 478. 491.
Ligne (Le —) hg. 91.
Lónyay András. 557.
Lónyay Gábor. 16. 21. 23. 25. 141.
 153. 296. 297. 300. 326. 336. 355.
 358. 368. 377. 409. 416. 418. 425.
 432. 436. 437. 455. 461. 465. 467.
 510. 536.* 576. 577. 578.
Lónyay János. 556.
Lónyay József. 253. 565.
Lónyay Menyhért. 253. 565.
Lottich. 8.
Ludoviceum alapítása. 155. 228.
Lukács. 87.
Luther. 38. 46. 88. 98. 316. 339.
- Magazin für Geschichte und Staatsrecht**
 der oest. Monarchie. 204. 240. 245.
 394.
Maggi János gr. 94. 552.
Magyar Kurir. 121. 124. 271. 305.
 342. 542. 559. 563. 566. 585.
Magyar Museum. 169.
Magyar Tárház (Kis János tervezte
 folyóirat). 150. 168. 188. 201. 231.
 260. 324. 405.
Maintenon markiné. 405. 454.
Majestátsprocess. 173. 558.
Majláth. 105.
Majthényi Imre b. 427. 493.
Makódi János. 197.
Marmont. 434. 438. 578.
Marmontel. 474.
Matthisson. 46. 167. 357.
- Maurer.** 553.
Mária Terézia. 177. 226. 562.
Máriássy oberster. 367.
Máriássy István. 246. 289. 568.*
Márton József. 12. 97. 137. 260. 277.
 305. 566.
Mátray Gábor. 574.
Mecsey Dániel b. 372. 419. 575.*
Meczner Pál. 516.
Meissner Ágost Gottlieb. 405. 576.
Melius Ihász Péter. 502.
Mengs. 147.
Merfeldt gr. 537.
Meskó (József?) b. 97. 241. 305.
 552.
Metternich Kelemen gr. 259. 282. 289.
 296. 448. 488. 566.
Mérey Sándor. 146. 557.
Michäelis Benjamin. 455. 580.*
Mikes János gr. 405.
Miksa főhg. 410. 415. 425. 429. 433.
 446. 456. 473. 537.
Miller Jakob Ferdinánd. 107. 274. 342.
 567.
Miscellen für Zeitungsleser. 231.
Mitscherlich Kristóf Vilmos. 535. 586.*
Mohr b. 460.
Molnár János. 143.
Moreau. 195.
Morgenblatt. 27. 170. 204. 222. 367.
Morhof. 140. 303.
Morla Tamás. 178. 558.*
Motzen János. 367. 575.
Müller Gusztáv-Adolf. 279. 567.
- Nagy Géza.** 568.
Nagy István. 9. 542.*
Nagy Iván. 543. 552. 554. 558. 559.
 566. 567. 568. 576. 579.
Nagy József. 85. 86.
Nagy (Perecsényi —) László. 138. 556.
Nagy (Felsöbükki —) Pál. 88. 122.
Nagy Sámuel. 5. 115. 454. 553.
Nain. 483.
Nalaczi István b. 56.
Napoleon. 13. 22. 74. 100. 178. 195.
 242. 270. 289. 297. 308. 359. 378.

391. 407. 409. 434. 438. 455. 456.
466. 478. 492. 508. 510. 518.
Neirat Alajos. 511.
Näuhauser Ferencz. 2. 9. 541.
Näuhauser János. 2.
Näustädter. 483.
Németh Aristipp. 230.
Németh László. 230.
Németh Lászlóné Asbóth Mária. 116.
230. 250.
Nicolay. 487.
Nitsch Dániel. 6. 97. 125. 212. 303.
308. 327. 328. 358. 383. 485.
542.
Novalis I. *Hardenberg* Frigyes alatt.
Ocsovszky Pál. 109. 190. 237.
Ofner-Pester (Vereinigte —) Zeitung.
583.
Okolicsányi János. 153. 555. 556.
Orczy József b. 247.
Orczy Lőrincz b. 50. 153.
Orpheus (Kazinczy folyóirata). 169.
351. 541.
Ovidius 8.
Óri Fülöp G. 505.
Pacha Gáspár. 565.
Palafox. 362. 575.
Palocsay b. 247.
Pauler Tivadar. 585.
Pálffy János gr. 534.
Pálffy Károly gr. 72.
Pálffy Karolina. 251.
Pálffy Miklós nádor. 180.
Pápay Sámuel. 25. 70. 276. 285. 340.
351. 487. 546. 572.
— — műve : A m. literatura esmé-
rete. 341. 351. 567.
Pászthory Menyhért. 357. 372. 427.
493. 575.
Pászthory Sándor. 36. 73. 153. 179.
Persius. 535.
Peschek Keresztély Ágost. 264. 316.
566.*
Petky gr. 453.
Petrarca. 49. 84.
Petrik bibl. műve. 563.
Péchy Imre műve a magyar nyelvről.
318. 570.
Péchy Lukács. 143. 500.
Péchy Sándorné Kazinczy Zsuzsánna.
251.
Pély Jánosné Vay Erzsébet. 20. 545.
Pfeffershoven-leány (Kazinczy F-né
nagyanyja). 37.
Pintér István 299.
Piranesi Ferencz. 191. 558.
Plato. 46.
Potkoniczky Ádám. 248. 483. 564.*
Podmaniczky Károlyné Charpentier
Júlia. 101. 552.
Podmaniczky Sándor. 248.
Pogány (Csebi —) Ilkó. 291.
Pompignan. 199. 560.*
Pope. 148.
Ponyatovszki hg. 377. 379. 479. 492.
Porkoláb István. 361.
Potocki. 377. 379.
Pöhlitz Károly. 284. 288. 487. 568.
Prelauf. 483.
Prónay László b. 30. 85. 88. 96. 104.
117. 121. 133. 138. 141. 146. 152.
226. 232. 248. 471. 541. 554.*
Prónay Sándor b. 96. 152. 171. 180.
Prónay Simon b. 117.
Prónay Simonné Hirgeist Ninon. 116.
117. 171. 172. 471. 513.
Puky László. 461.
Putz Antal 288.
Rabener. 540.
Radvánszky Polyxén. 14.
Radvánszky Teréz. 14. 16. 105. 201.
423. 455. 506.
Ragályi István. 247. 289.
Ragályi Tamás. 106.
Rajner főhg. 6. 12. 33. 452.
Ramler. 46.
Ráday Gedeon gr. 49. 153. 471.
Ráday Pál gr. 171. 368. 471. 513.
521. 528. 558.
Rájnisi József. 49. 173. 189. 351.
Reni (Guido —). 147.

- Révai Miklós. 27. 28. 37. 71. 102.
109. 122. 166. 184. 188. 196. 275.
286. 341. 553. 572. 586.
- Rhódey Lajos. 16. 23. 26. 91. 105.
198. 375. 436.
- Rickl Géza. 583.
- Rickl József Zelmos. 496. 582.*
- Riedel András b. 10. 13. 65. 156.
269. 462. 580.
- Roggendorf Kajetán. 139. 158. 177.
179. 200. 298.
- Rohde : Osszian fordítása. 5. 486.
542.
- Rolly. 299.
- Rosos. 478. 492.
- Rosl. 35. 496.
- Rousseau. 11. 39. 363. 405. 465.
517.
- Rozgonyi József. 9. 543.*
- Rösler. 485.
- Rumy Károly György. 1. 6. 29. 51.
67. 69. 78. 96. 99. 137. 138. 146.
171. 179. 190. 199. 202. 209. 215.
222. 240. 305. 308. 319. 327. 357.
394. 430. 465. 474. 480. 484. 519.
542. 560. 576.
- — : Musenalmanach. 29. 71. 435.
560.
- — : Zeitschrift. 1. 29.
- Rupertí György Sándor. 535. 586.*
- Salis.** 167.
- Salm Károly hg. 201.
- Sallustius ford. 208. 443.
- Salzmann Keresztély. 262. 292. 568.*
- Sauer G. 284.
- Saurau gr. 560.
- Sándor Lipót nádor. 560.
- Sándor István. 200. 539.
- Sárközy István. 168. 186. 216. 217.
280. 369.
- Sárközy Lajos. 372.
- Sárvári Pál. 94. 404. 552. 576.
- Scaliger. 7.
- Schaumburg. 194.
- Schedius Lajos. 104. 256. 257. 268.
283. 314. 330. 351. 359. 367. 571.
- Schiller Frigyes. 40. 46. 151. 160. 169.
192. 194. 195. 223. 238. 244. 283.
303. 357. 429. 563. 568.
- Schlegel Frigyes. 265. 284. 540. 566.
Schlegel János A. 568. 575.
- Schlözer Ágost Lajos. 327. 328. 358.
571.*
- Schlüter. 487.
- Schmidegg Ferencz gr. 23. 25.
- Schröck. 5.
- Schwaldopler. 285. 568.
- Schwartner Márton. 88. 104. 117. 146.
279.
- Schwartzenberg József hg. 473. 479.
581.
- Sculteti Severinus. 501.
- Secundus (Janus —). 8.
- Seelman Károly. 262. 566.
- Semsey. 23. 25.
- Seneca. 506.
- Sennovitz Mátyás. 485. 487. 489. 503.
581.
- Sennyei János b. 299. 410. 437.
- Sinai Miklós könyvtára. 18. 36. 65.
547.
- Sipos Pál. 135. 330. 346. 430. 486.
571.
- Sombory László. 405. 453.
- Somogyi. 478. 492.
- Somogyi János. 22.
- Sonntag Sámuel. 485. 581.*
- Soós (Sóvári -) László. 580.
- Spáh Gáborné Czika Zsuzsánna. 115.
553.
- Spissich János. 85. 548.
- Spittler Lajos Timót. 248. 564.*
- Splényi Ferencz b. 367.
- Stadion János Fülöp gr. 478. 491. 581.
- Stael-Holsteinné: Corinna. 307. 362.
397. 569.
- Stankarus Ferencz. 502.
- Steiner János Ádám. 461. 580.
- Sterly. 191.
- Sthell. 284. 567.
- Strausz D. F. 560.
- Sulzer. 168. 557.
- Swieten b. 76.

- Sylvester grammatikájának kiadása. 21. 23. 26. 36. 37. 65. 71. 78. 133. 143. 166. 188. 190. 203. 232. 341. 572.
- Szabó Károly. 571.
- Szabó Sámuel. 405. 453. 576.
- Szapáry Péter gr. 22. 26. 39. 60. 68. 546.*
- Szathmáry József. 8.
- Szegedi Kis István. 502.
- Szemere Albert. 283. 297. 298. 300. 335. 414. 557. 576.*
- Szemere István. 299. 436. 579.
- Szemere László. 16. 299. 358. 366. 544.
- Szemere Lászlóné. 16. 544.
- Szemere Pál. 5. 27. 105. 106. 168. 170. 213. 228. 256. 265. 274. 283. 308. 312. 314. 349. 381. 408. 444. 453. 516. 538. 566.
- Szentes József. 298. 299. 300. 306. 568.*
- Szentes József (nyomdász). 580.
- Szentgyörgyi Gellért. 208. 268. 344. 444. 560.* 566. 573.
- Szentgyörgyi József. 114. 122. 132. 143. 185. 207. 228. 249. 439. 469.
- Szentjóni Szabó László. 455.
- Szentkereszty Sámuel b. 537.
- Szentkereszty Zsigmond b. 446. 579.*
- Szentkirályi László. 283. 567.*
- Szentkirályi Móricz. 567.
- Szentpály Gábor. 22. 59. 137. 543.*
- Szerdahelyi György. 268. 330. 585.
- Szerencsyné I. *Radvánszky* Teréz alatt. Széchenyi Ferencz gr. 193. 217. 259. 280. 357. 372. 545. 562.
- Széchenyi Lajos gr. 427. 493.
- Széchy Károly. 552.
- Székely József. 567.
- Szell Farkas. 542. 562. 582.
- Szép János. 527. 585.
- Szilágyi. 130.
- Szinnyei József. 547. 549. 553. 559. 561. 570. 581. 583.
- Szirmay gr. 367.
- Szirmay András. 300.
- Szirmay Antal. 72. 299. 300. 306. 307. 358. 362. 366. 471. 520.
- Szirmay (Tolcsvai —) Antal. 436.
- Szirmay Ádám. 367.
- Szirmay Ferencz. 300. 307.
- Szirmay József. 300.
- Szirmay László. 24. 72.
- Szirmay Pál. 299.
- Szokolay József. 216. 221. 282.
- Szombathy János. 78. 140. 340. 500.
- Szögyény Zsigmond. 25. 26. 400. 408. 438. 515.
- Sztáray Albert gr. 23. 296. 299. 300. 307. 398. 410. 577.
- Szulyovszky Menyhért. 24. 72. 299. 309. 355. 358. 366.
- Szvorényi József. 566.
- Takács József. 286. 341. 351. 360. 367. 573.
- Talleyrand-Perigord Károly. 478. 581.
- Tallián János. 175. 196. 558.
- Tanárki János. 547.
- Tancsics Ignác. 173. 558.
- Tasso. 405. 454.
- Teleki Ádám gr. 48.
- Teleki Ferencz gr. 504. 583.
- Teleki József gr. id. 48. 153.
- Teleki József gr. ifj. 19. 32. 415. 418. 423. 455.
- Teleki Józsefné Szerencsy Francziska. 76. 410. 418. 420. 459. 473.
- Teleki László gr. 203. 328.
- Teleki Lajos gr. 585.
- Teleki Mihály gr. 525. 585.*
- Teleki Sámuel gr. 91. 109. 190. 196. 328.
- Tertina Mihály. 97. 126. 138. 330. 556.*
- Thieme Károly. 262. 566.
- Thomas. 405. 453.
- Thurn gr. 473.
- Tibullus. 8.
- Tieck. 575.
- Tihanyi Tamás. 432. 436. 578.
- Toldy Ferencz. 544. 559.
- Toót András. 556.

- Toót István. 556.
 Tóth (K. —) 137. 556.
 Tőkés János. 100. 175. 194. 222. 232.
 245. 271. 374. 399. 418. 425. 475.
 504. 518. 565. 574. 585.
 Török István. 480. 581.
 Török József gr. (Kazinczy F. sógora.)
 309. 417. 494.
 Török Karolina. 16.
 Török Lajos gr. 37. 498.
 Török Lajosné gr. 355. 558.
 Török Magdolna. 291.
 Ujhelyi Sándor. 137. 556.*
 Ulphilas. 46.
 Ungár Anikó l. *Kemény* Anikó alatt.
 Ürményi József. 256. 275.
 Ülközet (Győri —). 493.
 Vandza Mihály. 6. 58. 90. 470. 542.*
 Varga Márton. 442.
 Varjas András. 36. 38. 232. 442.
 470.
 Vasi József. 149. 173. 191. 199. 557.
 Vass Bertalan. 578.
 Vay Ábrahám. 20. 268. 543.
 Vay József id. 6. 9. 20. 99. 137. 222.
 260. 263. 375. 400. 457. 489. 494.
 498. 514. 534. 542.
 Vay József ifj. 489. 494. 498. 514.
 Vay László b. 15. 67. 81. 547.
 Vay Miklós b. 226. 295. 307. 327.
 446. 469.
 Vay Miklósné. 201. 204. 338. 367.
 Vályi Nagy Ferencz. 7. 37. 97. 125.
 137. 211. 303. 308. 383. 524. 569.
 — — ódái. 126. 555.
 Velechi István. 340. 572.
 Versegly Ferencz. 28. 102. 110. 190.
 257. 275. 286. 546. 565. 572.
 — — : Aglája. 97. 112. 553.
 Viczay Mihály gr. 492. 582.*
 Vig (Boldogrétí —) László. l. *Horvát*
 István alatt.
 Virág Benedek. 28. 49. 80. 81. 89.
 108. 133. 257. 269. 288. 323. 340.
 344. 354. 374. 380. 399. 453. 515.
 564. 570. 574.
 Virgilius. 8. 189.
 Vitkovics Mihály. 87. 107. 168. 212.
 256. 268. 273. 288. 311. 350. 365.
 399. 406. 443. 447. 514. 524. 538.
 540.
 — — : »A megengesztelődés« elő-
 adása. 350.
 Voltaire. 41. 173. 405. 468. 517. 560.
 Voss. 5. 46. 380. 393. 395. 401. 424.
 439. 575.
 Vulkán Sámuel. 483. 581.
 Walleitner. 482.
 Wartensleben Vilmos gr. 480. 581.
 Weber Simon Péter. 53. 547.
 Weiss Keresztély. 21. 455. 545. 580.
 Weissenthurn Janka: »Versöhnung.«
 574.
 Wendeborn. 18.
 Wesselényi Ferencz nádor. 509.
 Wesselényi Miklós b. id. 100. 126.
 127. 175. 223. 233. 244. 254. 270.
 272. 301. 373. 377. 405. 410. 418.
 428. 454. 456. 458. 475. 491. 504.
 506. 509. 565. 580.
 Wesselényi Miklós b. ifj. 234. 244.
 282. 290. 296. 315. 345. 357. 454.
 509. 525. 532. 568. 584. 585.
 Weszprémi István dr. 572.
 Wécsey Lőrincz b. 417.
 Wécsey Miklós b. 306. 309. 417. 494.
 Wieland. 46. 51. 146. 160. 194. 195.
 Wilczek gr. 177. 180.
 Wildenow. 223.
 Wimpfen. 583.
 Winckelmann. 486.
 Wurzbach. 553. 557. 580. 582.
 Yriatte (Bernardo —). 558.
 Zabolai Kiss Sámuel. l. *Kiss* S. alatt.
 Zilahi Sámuel dr. 229. 262.

TARTALOM.

	Lap
1320. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, 2. Jul. 1808.	1(541)*
1321. Estei Viktor — Kazinczynak. Cassau, ce 3 Juillet 1808.	2 (541)
1322. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. O.-Andrásfalván, Julius 3. 1808.	3 (541)
1323. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 13d. Jul. 1808.	6 (542)
1324. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 16. Juli 1808.	6 (542)
1325. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kraszna, 18d. Jul. 1808.	9
1326. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, 27. Júl. 1808.	11 (543)
1327. Kisfaludy Sándor — Kazinczynak. Kám, Juliusnak 27-dikén 1808.	13 (544)
1328. Kazinczy — Gr. Gyulay Ferencznének. Széphalom, August. 2. 1808.	14
1329. Kis János — Kazinczynak. Sopronyban, Aug. 4-dikén, 1808.	17 (544)
1330. Kölcsey Ferencz — Kazinczynak. [Debreczen] Augustus 9-dikén 1808.	18
1331. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kraszna, 10-dik August. 1808. ...	19
1332. Kazinczy — Ferenczy Lajosnak. Széphalom, Aug. 11. 1808.	20 (545)
1333. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, 11. Aug. 1808.	21 (545)
1334. Kazinczy — Pápay Sámuelnek. Széphalom, Aug. 11d. 1808.	25 (546)
1335. Rummy Károly György — Kazinczynak. Schmölnicz am 12. August. 1808.	29 (546)
1336. Kazinczy — B. Prónay Lászlónak. Széphalom, Aug. 14d. 1808.	30
1337. Kazinczy — Gr. Gyulay Ferencznének. Széphalom, 17. Aug. 1808.	31
1338. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 17-dik August. 1808.	33 (546)
1339. Kazinczy — Kölcsey Ferencznek. Széphalom, 19. Aug. 1808.	35
1340. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Aug. 19d. 1808.	37 (547)
1341. Kazinczy — Glatz Jakabnak. Széphalom, 22. Aug. 1808.	53 (547)
1342. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Aug. 24d. 1808.	55
1343. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kraszna 26-dik August. 1808. ...	58
1344. Kölcsey Ferencz — Kazinczynak. [Debreczen] August. 31-dik 1808.	60
1345. Kazinczy — Kölcsey Ferencznek. 1808. Aug.	62 (547)

* A zárjel közti szám az illető levél jegyzetének lapszáma.

1346. Cserey Farkas -- Kazinczynak. Kraszna, 2-dik Septemb. 1808. ...	65 (547)
1347. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Septembr. 4-dikén 1808.	67
1348. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 5-ten Sept. 1808.	69 (548)
1349. Glatz Jakob -- Kazinczynak. Wien. 6. Sept. 1808.	75
1350. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 6-dik Septemb. 1808.	76 (548)
1351. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 7. Sept. 1808.	78 (548)
1352. Kazinczy — Kölesey Ferencznek. Széphalom, 8. Septbr. 1808. ...	79
1353. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom. d. 9. Sept. 1808.	80
1354. Kazinczy -- Cserey Farkasnak. Széphalom, Sept. 10d. 1808.	80 (548)
1355. Kis János — Kazinczynak. Sopron. Sept. 14-dikén. 1808.	82 (548)
1356. Kisfaludy Sándor — Kazinczynak. Sümegen, 15-dik Sept. 1808.	83 (548)
1357. Vitkovics Mihály -- Kazinczynak. Pesten, 7ber. 19-dikén. 1808.	87
1358. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Pest, Septbr. 20d. 1808.	87 (551)
1359. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 21-dik Sept. 1808. ...	89
1360. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Pozsony, Septemb. 29d. 1808. ...	90 (551)
1361. Gr. Dessewffy József -- Kazinczynak. Kassán, 1808. 4. Oct.	92 (551)
1362. Cseh József — Kazinczynak. Malepole West Galiciában, 9d. Oct. 1808.	93 (551)
1363. Kazinczy -- Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 13-ten Oktbr. [helyesen Xbr.] 1808.	96 (552)
1364. Kazinczy -- Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 27-ten Oktbr. 1808.	99 (552)
1365. Kazinczy -- Gr. Gyulay Ferencznének. Széphalom, 29. Oktob. 1808.	104
1366. Kazinczy -- Szemere Pálnak. Széphalom, 29. Okt. 1808.	106
1367. Kazinczy -- Berzsényi Dánielnek. Széphalom, Octob. 31d. 1808.	107
1368. Kazinczy -- Kis Jánosnak. Széphalom, 31. Oct. 1808.	109 (553)
1369. Kazinczy -- Rummy Károly Györgynek. Den 6. Novbr. 1808.	110 (553)
1370. Kazinczy -- Szentgyörgyi Józsefnek. Széphalom, 10. Nov. 1808.	114 (553)
1371. Kölesey Ferencz -- Kazinczynak. Debreczen, Novembr. 12. 1808.	118 (554)
1372. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Nov. 12. 1808.	120 (554)
1373. V. Nagy Ferencz -- Kazinczynak. S.-Patakon, 15-dik 9br. 1808.	125 (555)
1374. Cserey Farkas -- Kazinczynak. Tasnád, 19-dik Novemb. 1808.	127
1375. Kazinczy — Kölesey Ferencznek. Széphalom, Nov. 21d. 1808. ...	132 (555)
1376. Sipos Pál --- Kazinczynak. [Melléklet 6 22. Nov. 1808.]	135
1377. Kézy Mózes -- Kazinczynak. S.-Patakon 22. Novemb. 1808.	136 (556)
1378. Kazinczy -- Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 23-ten Novbr. 1808.	138 (556)
1379. V. Nagy Ferencz — Kazinczynak. S.-Patakon, 30-dik Nov. 1808.	140
1380. Lónyay Gábor — Kazinczynak. Ujhelybe, Karátsony Hav. első napján. 1808.	141 (556)
1381. Kis János — Kazinczynak. Soprony, Dec. 3-dikán, 1808.	141
1382. Kölesey Ferencz -- Kazinczynak. Debreczen, Decemb. 7d. 1808.	143 (557)
1383. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom den 8-ten Xber. 1808.	146 (557)

1384. Berzsényi Dániel — Kazinczynak. Mikla, 13. Dec. 1808.	147
1385. Gr. Desseffy József — Kazinczynak. Eperiest, 14-dik Dec. 1808	149 (557)
1386. Kis János — Kazinczynak. Soprony, Dec. 17-dikén. 1808.	150
1387. Kazinczy — B. Prónay Sándornak. Széphalom, Xbr. 18d. 1808.	152 (557)
1388. Csehy József — Kazinczynak. Siedlce West Galliciában, 22 Xmb. 1808.	155
1389. Kazinczy — Berzsényi Dánielnek. Széphalom, 23. Xbr. 1808. ...	157 (557)
1390. Kis János — Kazinczynak. Sopr. Dec. 24-dikén. 1808.	165
1391. Kazinczy — Berzsényi Dánielnek. Széphalom, 27d. Xbr. 1808. ...	167
1392. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Xbr. 30d. 1808.	168 (557)
1393. Gr. Ráday Pál — Kazinczynak. H. és é. n.	171 (558)
1394. Gr. Desseffy József — Kazinczynak. Alsó-Olyson. 1809. 8-dik Jan.	172 (558)
1395. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 10-dik Január. 1809.	174 (558)
1396. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Jan. 12. 1809.	177 (558)
1397. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 12-ten Január. 1809.	179 (558)
1398. Kazinczy — B. Prónay Sándornak. Széphalom, Jan. 16d. 1809.	181
1399. Kazinczy — Kölcsey és Kállay Ferencznek. Széphalom, 18. Január. 1809.	183
1400. Berzsényi Dániel — Kazinczynak. Miklán, 18-va Január. 1809.	185
1401. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Január 19d. 1809.	188
1402. Kazinczy — Gr. Desseffy Józsefnek. Széphalom, Jan. 21d. 1809.	191 (558)
1403. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Jan. 23d. 1809.	193 (559)
1404. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. Széphalom, Jan. 23d. 1809.	197 (559)
1405. Kazinczy — Gr. Desseffy Józsefnek. Széphalom, Jan. 23d. 1809.	199 (560)
1406. Kazinczy — Gr. Gyulay Ferencznének. Széphalom, Jan. 23d. 1809.	200
1407. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 30-ten Január 1809.	202
1408. Kölcsey Ferencz — Kazinczynak. Debreczenb. 31. Január. 1809.	205
1409. Szentgyörgyi Gellért — Kazinczynak. Pesten, Januáriusnak 31-dikén. 1809.	208 (560)
1410. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Den 2-ten Febr. 1809. ...	209 (560)
1411. V. Nagy Ferencz — Kazinczynak. S.-Patakon, 2-ik Febr. 1809.	211 (561)
1412. Vitkovics Mihály — Kazinczynak. Pesten, Február 3-dikán. 1809.	212 (561)
1413. Jankovich Miklós — Kazinczynak. Pest. 4-ik Február. 1809.	214
1414. Kazinczy — Kis Jánosnak. 5. Febr. 1809.	215
1415. Kazinczy — Sárközy Istvánnak. Széphalom, Febr. 6d. 1809.	216 (561)
1416. Sárközy István — Kazinczynak. H. és é. n.	217 (561)
1417. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, d. 10. Febr. 1809.	222
1418. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 13. Febr. 1809.	222
1419. Kazinczy — Berzsényi Dánielnek. Széphalom, Febr. 14d. 1809. ...	224
1420. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debretzenben, Febr. 14-én. 1809.	228 (562)
1421. Kis János — Kazinczynak. Soprony, Febr. 15-dikén, 1809.	229 (562)
1422. Tótkés János — Kazinczynak. Zilahon, 17-ik Febr. 1809.	232
1423. Kazinczy — Kazinczy Miklósnének. Széphalom, d. 18. Febr. 1809.	238

1424. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 18-ten Febr. 1809.	240 (563)
1425. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Febr. 21d. 1809.	241 (563)
1426. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 24-ten Febr. 1809.	246 (564)
1427. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Széphalom, Febr. 27d. 1809.	249 (565)
1428. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 27-dik Febr. 1809.	253 (565)
1429. Szemere Pál — Kazinczynak. Pesten, Február utolsó napján 1809.	256 (565)
1430. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Le 1. de Marz. 1809.	259 (566)
1431. Kis János — Kazinczynak. Soprony, Martz. Első napj. 1809.	260
1432. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. O.-Andrásfalva, Martz. 3-dikán 1809.	262 (566)
1433. Szemere Pál — Kazinczynak. Pesten, Martiusnak 4d. 1809.	265 (566)
1434. Csehly József — Kazinczynak. Trabllice Radom alatt, 7d. Martius. 1809.	268 (566)
1435. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 7-dik Marti. 1809.	270 (566)
1436. Vitkovics Mihály — Kazinczynak. Pesten, Martiusnak 7d. 1809.	273 (567)
1437. Kazinczy — Jankovich Miklósnak. Széphalom, Márt. 7d. 1809.	278 (567)
1438. Kazinczy — Sárközy Istvánnak. Széphalom, Mart. 8d. 1809.	280
1439. Szemere Pál — Kazinczynak. Pesten, Martiusnak 9-dik napján 1809.	283 (567)
1440. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom. Mart. 10d. 1809.	289 (568)
1441. Berzsenyi Dániel — Kazinczynak. Mikla, 12-d. Martii. 1809.	290 (568)
1442. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Márt. 12d. 1809.	295
1443. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, Mart. 13d. 1809.	297 (568)
1444. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, Mart. 16d. 1809.	299 (568)
1445. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Márt. 19d. 1809.	301
1446. V. Nagy Ferencz — Kazinczynak. S.-Patakon, 22d. Martiusb. 1809.	303
1447. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, 23. Mart. 1809.	304 (568)
1448. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, 27d. Mart. 1809.	306 (569)
1449. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 27. März. 1809.	308 (569)
1450. Kölsegy Ferencz — Kazinczynak. Debreczenben, Martius 29d. 1809.	310 (570)
1451. Vitkovics Mihály — Kazinczynak. Pesten, Aprilisnak 3-ikán. 1809.	311 (570)
1452. Cserey Farkas — Kazinczynak. Ugrán, 6-dik April. 1809.	313 (570)
1453. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom, April. 8d. 1809.	314 (570)
1454. Kazinczy — Kölsegy Ferencznek. Széphalom, Apr. 8d. 1809.	317 (570)
1455. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 10. Apr. 1809.	319
1456. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, April. 11-dikén. 1809.	322 (570)
1457. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, 12. Apr. 1809.	324
1458. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Apr. 13d. 1809.	326
1459. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 16. Apr. 1809.	327 (571)

1460. Gr. Dessewffy József -- Kazinczynak. Eperjest, 17. April. 1809.	331
1461. Kölcsey Ferencz - Kazinczynak. Debreczen. April. 19d. 1809.	339 (571)
1462. Pápay Sámuel — Kazinczynak. Pápán, Apr. 20. 1809.	340 (572)
1463. Kazinczy -- Virág Benedeknek. Széphalom. April. 21d. 1809.	344
1464. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Apr. 21d. 1809.	346 (574)
1465. Kazinczy -- Kölcsey Ferencznek. Ujhely, 23. Apr. 1809.	349
1466. Vitkovics Mihály -- Kazinczynak. Pesten. Aprilisnek 28-ikán. 1809.	350 (574)
1467. Takács József — Kazinczynak. Weszprém, Aprilis 29-dikén 1809.	351
1468. Kis János — Kazinczynak. Soprony, Apr. 29-dikén. 1809.	353 (574)
1469. Virág Benedek — Kazinczynak. Budán, Apr. 30-dikán. 1809.	354 (574)
1470. Kazinczy — Gr. Török Lajosnének. Ujhely, d. 3. May. 1809.	355
1471. Berzsényi Dániel — Kazinczynak. Mikla, 5-a May. 1809.	356 (575)
1472. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 8. May. 1809.	357 (575)
1473. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. 1809. 8. May. A. O.	362
1474. Kölcsey Ferencz — Kazinczynak. Debreczen 9 d. Maj. 1809.	363
1475. Vitkovics Mihály -- Kazinczynak. Pesten. Májusnak 9-ikén 1809.	365
1476. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, Május 12d. 1809.	366 (575)
1477. Kazinczy — Gr. Ráday Pálnak. Széphalom, Május 12d. 1809.	368
1478. Sárközy István — Kazinczynak. [1809. Május.]	369 (575)
1479. Kazinczy -- Cserey Farkasnak. Széphalom, 18. May 1809.	373
1480. Cserey Farkas -- Kazinczynak. Krasznán, 19-dik May, 1809	374 (575)
1481. Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak. Ujhely, 23. May. 1809.	377
1482. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Ujhely, 23. May 1809.	378
1483. Kazinczy — Berzsényi Dánielnek. Ujhely, Május 25d. 1809.	379
1484. Kazinczy — Kölcsey Ferencznek. Ujhely, 1809. Máj. 26d.	382
1485. V. Nagy Ferencz — Kazinczynak S. Patakon 26-dik Májusban 1809.	383
1486. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. 29. May A. Olyson, 1809.	390 (575)
1487. Kazinczy — Kis Jánosnak. Ujhely 30. May. 1809.	392 (575)
1488. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Ujhely den 30-ten May. 1809.	394 (575)
1489. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Ujhely 30. May 1809.	397
1490. Cserey Farkas -- Kazinczynak. Kraszna 31-dik May, 1809.	399
1491. Kazinczy—Szögyény Zsigmondnak. Széphalom Máj. 1809.	400 (576)
1492. Kölcsey Ferencz -- Kazinczynak. Debreczen 3d. Junius. 1809.	402 (576)
1493. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Bonyháu Jun. 7-ikén 1809.	404 (576)
1494. Vitkovics Mihály -- Kazinczynak. Pesten Juniusnak 9-kén 1809.	406
1495. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Jun. 10. 1809.	408 (576)
1496. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kolosvárt 11-ik Jun. 1809.	410
1497. Kazinczy — Kölcsey Ferencznek. Széphalom, Jún. 12d. 1809.	411 (576)
1498. Szemere Albert — Kazinczynak. Toltsván, 14a Juny, 1809.	414 (576)
1499. Cserey Farkas -- Kazinczynak. Kolosvár 16-dik Juny 1809.	415
1500. Kazinczy -- Cserey Farkasnak. Széphalom, 16. Jun. 1809.	416 (577)
1501. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Ujhely 22. Jun. 1809.	418

1502. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, 24. Jún. 1809.	420
1503. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom, Jún. 28d. 1809.	422
1504. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Újhely, Jún. 30. 1809.	425 (577)
1505. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kolozsvárt 2-dik Jul. 1809.	428
1506. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kolozsvárt 4-dik Jul. 1809.	429
1507. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 5-ten Juli 1809.	430 (578)
1508. Kazinczy — Kölcsey Ferencznek. Széphalom Júl. 6d. 1809.	435
1509. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, Júl. 6d. 1809.	436 (578)
1510. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Széphalom, Jul. 6d. 1809.	439
1511. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. Széphalom, Júl. 6d. 1809.	441
1512. Vitkovics Mihály — Kazinczynak. Pesten Juliusnak 7-ikén 1809.	443 (579)
1513. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kolozsvár 11-dik Jul. 1809.	445 (579)
1514. Vitkovics Mihály — Kazinczynak. Pesten, Juliusnak 11-dikén 1809.	447
1515. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. 14. Julii, 1809. A. O.	449
1516. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Oláh Andrásfalván Jul. 14-kén 1809.	452 (579)
1517. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Júl. 16d. 1809.	455 (580)
1518. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kolosvár, 18-dik July 1809.	458
1519. Csehy József — Kazinczynak. Mogulány, 19. Julius 1809.	460
1520. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, 21. Júl 1809.	460 (580)
1521. Kölcsey Ferencz — Kazinczynak. Debreczen, Julius 23d. 1809.	462
1522. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, Júl. 24d. 1809.	464
1523. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 24. Jul. 1809.	465
1524. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, 25. Júl. 1809.	469 (580)
1525. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debretzenben, Jul. 27-én 1809.	469
1526. Gr. Ráday Pál — Kazinczynak. Pest, Julius 29-dikén. 1809.	471 (580)
1527. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 2-dik August. 1809.	473
1528. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 7-ten Aug. 1809.	474
1529. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 9-dik August. 1809.	475
1530. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Szent Mihályt 9-ik Aug. 1809.	477 (580)
1531. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 10. Aug. 1809.	480 (581)
1532. Kis János — Kazinczynak. Soprony, Aug. 12-dikén. 1809.	484
1533. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 16. Aug. 1809.	484 (581)
1534. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, 16. Aug. 1809.	488 (582)
1535. Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak. Széphalom, 19. Aug. 1809.	491 (582)
1536. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 21-ik Aug. 1809.	495 (582)
1537. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, 21. Aug. 1809.	497 (583)
1538. Kölcsey Ferencz — Kazinczynak. Debreczen, 23. August. 1809.	500 (583)
1539. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 29-dik August. 1809.	502 (583)

1540. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Aug. 31d. 1809.	506
1541. Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak. Széphalom, die 1. Septbr. 1809.	509
1542. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, Septbr. 3d. 1809.	511 (583)
1543. Vitkovics Mihály — Kazinczynak. Pesten, September 4-ikén. 1809.	514 (584)
1544. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Septbr. 12d. 1809. ...	516 (584)
1545. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom, den 13-ten Septbr. 1809.	519
1546. Kézy Mózes — Kazinczynak. S.-Patakon, 14. Sept. 1809.	524 (585)
1547. Vitkovics Mihály — Kazinczynak. Pesten, September 15-ikén. 1809.	524
1548. Z. Kiss Sámuel — Kazinczynak. M.-Vásárhelly, September 18-kán, 1809.	525 (585)
1549. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, Septbr. 20d. 1809.	528
1550. Kazinczy — Gr. Gyulay Ferencznének. September 20d. 1809. ...	531
1551. Kazinczy — Ifj. B. Wesselényi Miklósnak. Széphalom, 21. Sept. 1809.	532 (585)
1552. Kézy Mózes — Kazinczynak. S.-Patakon, 22. Sept. 1809.	535 (586)
1553. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kraszna, 25-dik Septemb. 1809.	536
1554. Vitkovics Mihály — Kazinczynak. Pesten, September 25-ikén. 1809.	538
1555. Szemere Pál — Kazinczynak. Pest. 1809. Sept. (v Oct.)	538 (586)
Jegyzetek.	541
Név- és tárgymutató.	587

TARTALOM.

ABC-rendben a levéltárak szerint.

- Berzsenyi Dániel. 1384. 1400. 1441. 1471.*
Csehy József. 1362. 1388. 1434. 1519.
Cserey Farkas. 1323. 1325. 1331. 1338. 1343. 1346. 1350. 1359. 1374. 1395.
1418. 1428. 1435. 1452. 1480. 1490. 1496. 1499. 1505. 1506. 1513. 1518.
1527. 1529. 1536. 1539. 1553.
Dessewffy József gr. 1361. 1385. 1394. 1430. 1460. 1473. 1486. 1515. 1530.
Döbrentei Gábor. 1322. 1432. 1493. 1516.
Estei Viktor. 1321.
Glatz Jakab. 1349.
Jankovich Miklós. 1413.
Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek. 1367. 1389. 1391. 1419. 1483.
Kazinczy — Cserey Farkasnak. 1320. 1326. 1333. 1342. 1347. 1354. 1358. 1360.
1396. 1403. 1425. 1440. 1442. 1445. 1458. 1464. 1479. 1482. 1489. 1495.
1500. 1501. 1502. 1504. 1517. 1520. 1524. 1534. 1537. 1540. 1544.
Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. 1402. 1405. 1443. 1444. 1447. 1448. 1457.
1476. 1509. 1522. 1542. 1549.
Kazinczy — Döbrentei Gábornak. 1453. 1503.
Kazinczy — Fazekas Istvánnak. 1404. 1511.
Kazinczy — Ferenczy Lajosnak. 1332.
Kazinczy — Glatz Jakabnak. 1341.
Kazinczy — Gr. Gyulay Ferencznének. 1328. 1337. 1365. 1406. 1550.
Kazinczy — Jankovich Miklósnak. 1437.
Kazinczy — Kazinczy Miklósnénak. 1423.
Kazinczy — Kis Jánosnak. 1340. 1353. 1368. 1372. 1392. 1401. 1414. 1456. 1487.
Kazinczy — Kölcsey Ferencznek. 1339. 1345. 1352. 1375. 1454. 1465. 1484.
1497. 1508.
Kazinczy — Kölcsey és Kállay Ferencznek. 1399.
Kazinczy — Pápay Sámuelnek. 1334.
Kazinczy — B. Prónay Lászlónak. 1336.

*) A számok az illető levelek sorszámaát jelölik.

- Kazinczy — B. Prónay Sándornak. 1387. 1398.
Kazinczy — Gr. Ráday Pálnak. 1477.
Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. 1324. 1348. 1351. 1363. 1364. 1369. 1378.
1383. 1397. 1407. 1410. 1417. 1424. 1426. 1449. 1455. 1459. 1472. 1488.
1507. 1523. 1528. 1531. 1533. 1545.
Kazinczy — Sárközy Istvánnak. 1415. 1438.
Kazinczy — Szemere Pálnak. 1366.
Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. 1370. 1427. 1510.
Kazinczy — Szögyény Zsigmondnak. 1491.
Kazinczy — Gr. Török Lajosnének. 1470.
Kazinczy — Virág Benedeknek. 1463.
Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak. 1481. 1535. 1541.
Kazinczy — Ifj. B. Wesselényi Miklósnak. 1551.
Kézy Mózes. 1377. 1546. 1552.
Kis János. 1329. 1355. 1381. 1386. 1390. 1421. 1431. 1468. 1532.
Kisfaludy Sándor. 1327. 1356.
Kölcsey Ferencz. 1330. 1344. 1371. 1382. 1408. 1450. 1461. 1474. 1492. 1521. 1538.
Lónyay Gábor. 1380.
Pápay Sámuel. 1462.
Ráday Pál gr. 1393. 1526.
Rumy Károly György. 1335.
Sárközy István. 1416. 1478.
Sipos Pál. 1376.
Szemere Albert. 1498.
Szemere Pál. 1429. 1433. 1439. 1555.
Szentgyörgyi Gellért. 1409.
Szentgyörgyi József. 1420. 1525.
Takács József. 1467.
Tőkés János. 1422.
Vályi Nagy Ferencz. 1373. 1379. 1411. 1446. 1485.
Virág Benedek. 1469.
Vitkovics Mihály. 1357. 1412. 1436. 1451. 1466. 1475. 1494. 1512. 1514. 1543.
1547. 1554.
Zabolai Kiss Sámuel. 1548.